RABINDRANATH TAGORE

GORA

vol .1 & 2

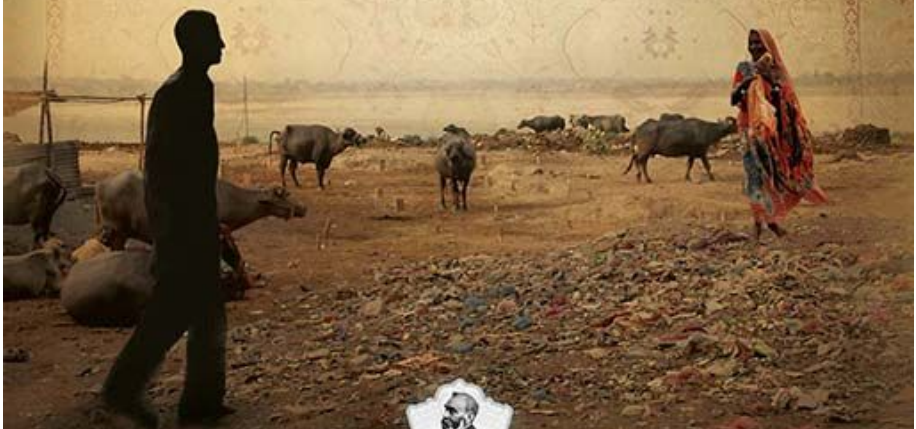

NOBEL

Rabindranath Tagore

Gora

Traducere din limba engleză de
Henriette Yvonne Stahl
Prefaţă de Liviu Bordaş

Editura LITERA
2012

Rabindranath Tagore

Gora
Copyright © 1961

Cronologie de Bianca Burța-Cernat

Date despre colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
Director: Marius Tucă
Director general: Dan Matiescu
Coordonator colecție: Ana-Maria Vulpescu
www.jurnalul.ro
www.bibliotecapentrutoti.ro

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, Bucureşti, RomĂ˘nia
tel.: 021 319 63 93; 0752 101 777
e-mail: comenzi@lira.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

ISBN ePUB: 978-606-686-536-4
ISBN PDF: 978-606-686-537-1
ISBN Print: 978-606-93319-1-0

Editor: Vidraşcu şi fiii
Redactor: Mona Apa
Corector: Georgiana Enache
Tehnoredactare şi prepress: Ofelia Coşman

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

Motivaţia Juriului Nobel, 1913:

„În temeiul versurilor sale de o profundă sensibilitate, proaspete şi frumoase, prin care, cu un meşteşug desăvârşit, a izbutit să facă din gândirea sa poetică, rostită în propriile-i cuvinte englezeşti, o parte integrantă a literaturii occidentale.”

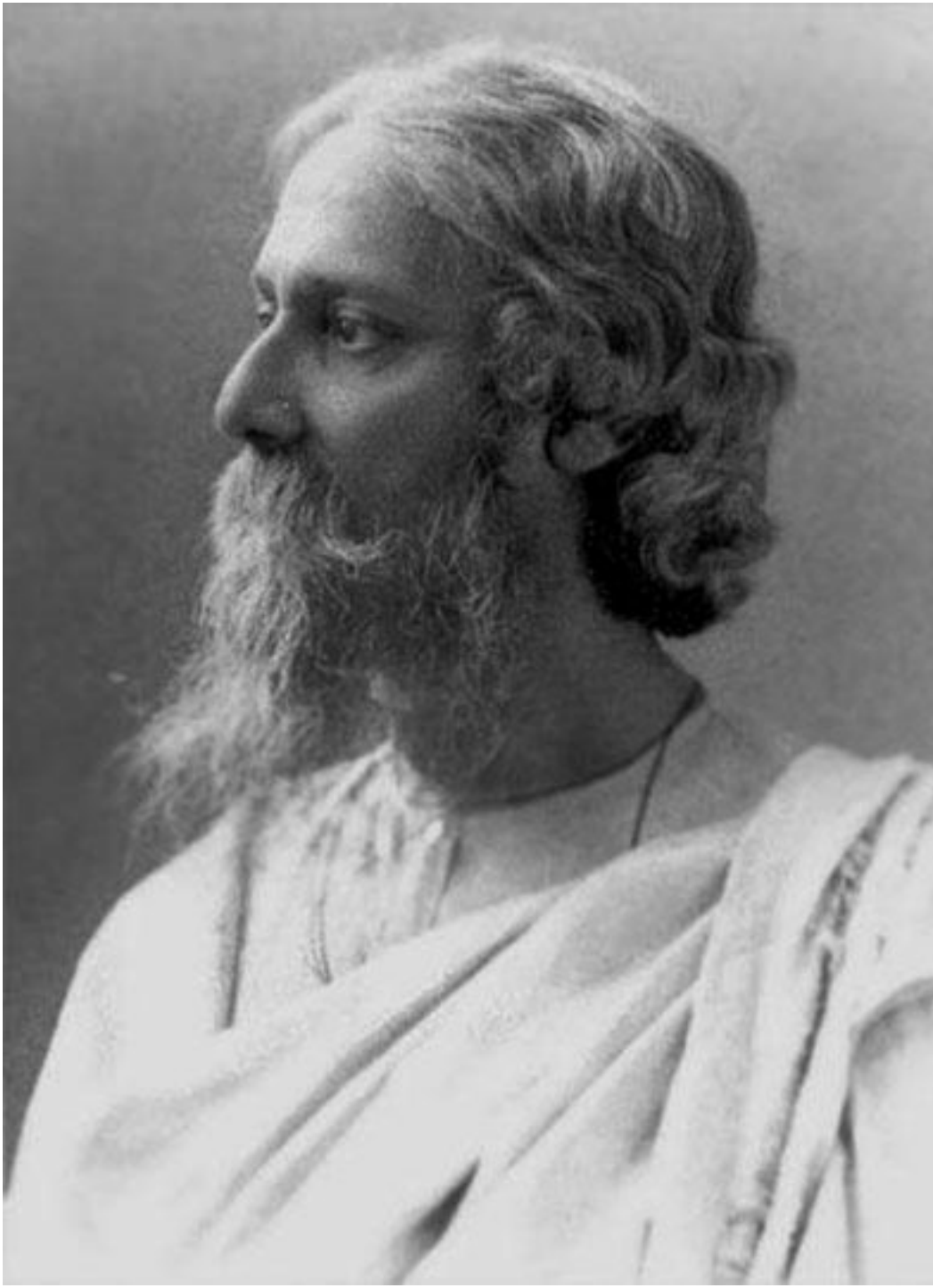

Rabindranath Tagore (1861-1941

Cronologie

7 mai 1861 – Rabindranath Tagore se naşte într-un cartier central din Calcutta, într-o familie din elita intelectuală bengaleză, fiind al paisprezecelea dintre cei cincisprezece copii ai lui Debendranath Tagore (1817-1905) şi ai lui Saranda Devi (1830-1875). Prestigiul acestei familii sporeşte datorită lui Dwarkanath Tagore (1794-1846), bunicul scriitorului, supranumit „Prinţul”. Industriaş şi mare proprietar de pământ, aflat în graţiile autorităţilor britanice, Dwarkanath este, în acelaşi timp, un foarte generos contributor la dezvoltarea unor instituţii publice din Calcutta, filantrop şi susţinător al reformelor sociale şi religioase. Nu întâmplător, el aderă la mişcarea Brahmo-Samâj, înfiinţată în 1828 de Raja Râm Mohan Roy – acesta din urmă, considerat părinte al Indiei moderne. Cel mai vârstnic dintre cei trei fii ai „Prinţului” Tagore, Debendranath se simte de timpuriu atras spre viaţa contemplativă, dispreţuind în taină ambiţiile de bogăţie şi putere ale tatălui său. Va continua, în schimb, opera de reformator a acestuia. Ca şi Dwarkanath, se raliază mişcării Brahmo-Samâj, al cărei conducător devine după moartea lui Raja Râm Mohan Roy. Dedicându-şi viaţa căutărilor spirituale, aproape că duce o viaţă de ascet, cu lungi perioade de retragere în Himalaya,

ceea ce îi aduce supranumele de „mare sfânt”. Personalitatea sa exemplară a exercitat o influență decisivă asupra lui Rabindranath Tagore.

Viitorul scriitor creşte într-o casă mereu plină de oaspeți aleşi: artişti, gânditori, reformatori sociali, într-o familie în care toată lumea se ocupă de muzică, de poezie, de teatru, de filosofie şi de religie. Câțiva dintre frații scriitorului sunt, la rândul lor, personalități ale Calcuttei: Dwijendranath (1840-1925) este poet şi filosof; Satyendranath (1842-1923), înalt funcționar în administrația statului, este totodată traducător şi studiază sanscrita; Jyotirindranath (1848-1925) e muzician, poet şi dramaturg; iar o soră, Swarnakumari, este prima autoare de romane în bengali.

1863 – Debendranath Tagore întemeiază un loc de meditație (ashram) la Shantiniketan – o localitate retrasă şi pitorească, aflată la 150 de kilometri de Calcutta.

1869 – La vârsta de opt ani, Rabindranath scrie prima poezie, Bayar, în metrică populară bengaleză.

1872-1873 – Îşi însoțeşte tatăl în Himalaya, pentru a fi inițiat în ceea ce se cheamă meditație. În timpul călătoriei citeşte cărți în sanscrită, în bengali şi în engleză. Debendranath îi predă noțiuni de astronomie.

La întoarcerea din Himalaya compune cel dintâi poem de mari dimensiuni, Abilash (Dorință).

1875 – Este înscris la St. Xavier's School, dar rămâne puțină vreme aici. Trecuse înainte pe la alte câteva şcoli: Oriental Seminary – de care îşi va aminti toată viața ca despre o instituție ce cultiva rigoarea excesivă, umilirea sistematică şi pedepsele corporale –, Normal School şi Royal Academy.

După decesul mamei, Rabindranath se mută în familia unuia dintre frați, Jyotirindranath, a cărui soție, Kadambari Devi, fostă tovarăşă de joacă şi doar cu doi ani mai vârstnică, îi devine confidentă şi prietenă.

Jyotirindranath îl duce să viziteze o proprietate a familiei, la Shalidah, în Bengalul nord-oriental; aici învață să călărească şi să vâneze tigri.

Scrie un poem de peste 1600 de versuri, Vanaphul (Floarea pădurilor). Publică primul său studiu de critică literară în revista Gyanankur.

Aderă la Sanjivani Sabha – o mişcare secretă care năzuia la eliberarea Indiei.

1878 – Publică în Bharati (o revistă literară înființată de doi frați ai săi) poemul Kavi-Kahini (Povestea poetului), cu influențe din Shelley şi Keats. Tot în această perioadă scrie poezie religioasă.

Judecător la Ahmedabad, Satyendranath îl ia cu sine pe Rabindranath spre a-l iniția în ştiințele juridice. Adolescentul se sustrage însă adeseori studiului pentru a citi şi pentru a traduce din poezia europeană.

Familia îl trimite la Bombay să-şi perfecționeze engleza. În acest scop, ia lecții de la Annapurna, fiica unui om de ştiință, Turkhud. Annapurna este prima dragoste a tânărului poet.

Împreună cu fratele său Satyendranath, pleacă în Anglia, unde ar fi trebuit să studieze Dreptul. Cei doi rămân aici până în 1880, timp de şaptesprezece luni, interval în care Rabindranath încearcă fără prea mult succes să învețe latina şi, între altele, audiază cursurile de literatură engleză ținute de profesorul Henry Morley.

1880 – La revenirea în țară, tatăl – conştient de lipsa de aptitudini a lui Rabindranath pentru ocupațiile lucrative – îi propune să se dedice artei.

Publică Vâlmîki-pratibhâ (Geniul lui Vâlmîki), prima sa dramă muzicală.

În absența lui Jyotirindranath şi a lui Kadambari, plecați într-un lung voiaj, se simte singur, nefericit şi compune Sandhya sangît (Cântările crepusculului). După întoarcerea fratelui şi a cumnatei, pornesc toți trei într-o călătorie pe Gange; sub impresia celor văzute şi încântat de viața simplă a oamenilor locului, Tagore compune muzică, aşterne pe hârtie cugetări şi scrie un roman istoric, Bauthâkuranir hât (Piața tinerei regine).

1882 – În urma unei crize mistice, scrie poezia Mirgharer Svapnabhonha (Ridicarea din păcat).

1883 – Retrăieşte experienţa din 1882 şi scrie Prabhât sangît (Cântările dimineţii).

Împreună cu Jyotirindranath fondează prima academie literară din Bengal.

Se mută cu Satyendranath şi cu soţia acestuia la Karwar, unde scrie o dramă în versuri, Prakritir Pratishad (Izbânda naturii).

Publică Alocanâ (Dezbateri), proză cu caracter politic, social, literar şi filosofic.

Tatăl îi aduce ca soţie o fetiţă de zece ani, Mrinalini, de condiţie mai modestă, nu foarte frumoasă şi neşcolită, dar care îi va fi extrem de devotată scriitorului.

1884 – Se sinucide cumnata sa Kadambari, la vârsta de douăzeci şi cinci de ani. Tagore scrie un volum de poezie în memoria ei, Pushpânjali (Flori în dar).

Moare unul dintre fraţi, Hemendranath.

Compune o nuvelă istorică – Mukut (Coroana) – pentru revista Balak (înființată de soția lui Satyendranath).

Prin voința tatălui său, devine secretar al Adi Brahma Samâj. În această calitate, publică un studiu despre Râm Mohan Roy, fondatorul Brahma-Samâj.

1885 – În romanul Rajarshi (Regele sfânt) dezaprobă sacrificarea ritualică a animalelor.

1886 – Publică volumul de povestiri Kadi o Komal.

Scrie Mâyâr Khelâ (Jocul amăgirii).

I se naşte primul copil: o fiică numită Madhurilata.

1888 – I se naşte un fiu, Rathi.

1889 – Îşi duce familia la Sholapur, unde fratele său e judecător.

Scrie Râja o rânî (Regele şi regina), dramă în versuri de influență shakespeariană.

1890 – Scrie drama Visarjan (Sacrificiu).

La Ghazipur, pe Gange, scrie volumul de poezii Mânasî (Despre judecată).

Pleacă pentru a doua oară în Anglia. Îşi notează impresiile de călătorie în Yurop-yâtrîr-dâyâri (Jurnalul unui călător în Europa).

I se naşte o fiică, Rani.

1891 – Scrie Chitrângadâ – dramă filosofică în versuri.

Publică povestirea Ghater Katha şi comedia Goray Galad.

1892 – Publică un foarte important studiu de pedagogie, Siksâr Herpher (Aberațiile învățământului în India).

Scrie dialogul filosofic Pancha Bhuter Dayari (Jurnalul celor cinci elemente).

Se naşte al patrulea copil al scriitorului, Mira.

1894 – Publică două volume de poezie: Sonâr Tarî (Barcazul de aur) şi Ebar Phirao More (Ceasul mă cheamă înapoi) şi un volum de proză, Kathâ chatushtaya (Patru povestiri).

Scrie drama Vidya abhishap (Blestemul despărțirii).

Se naşte cel de-al cincilea copil al lui Tagore: Samindra.

1895 – Publică volumul Galpa Dasak (Zece povestiri).

1897 – Scrie comedia Vaikunther Khâtâ (Manuscrisul lui Vaikuntha).

1898 – Se stabileşte cu familia la Shelidah, încercând să-şi împartă timpul între educația copiilor, literatură şi activitatea politică.

Publică în revista Bharati două articole în care pledează pentru răspândirea culturii în rândul maselor.

1899 – Scrie aforisme, un volum de epigrame, Kanikâ (Scântei) şi două scurte naraţiuni versificate, Kathâ (Balade) şi Kahinî (Peisaj).

1900 – Îşi scrie capodoperele poetice Kalpanâ (Vise) şi Kshanikâ (Lucruri trecătoare).

1901 – Trăieşte o nouă criză spirituală.

Scrie două eseuri teologice, Brahma-mantra şi Brahma-Upanishads, şi un volum de poezie religioasă Naivedya (Darul). Compune, de asemenea, comedia Cirakumâr Sabhâ (Clubul burlacilor).

Aderă la National Education Movement. Constantei sale pledoarii în favoarea educaţiei poporului, Rabindranath Tagore îi adaugă acum un gest concret: transformă ashramul înfiinţat de tatăl său la Shantiniketan într-o şcoală experimentală.

1902 – Se stinge din viaţă soţia scriitorului.

1903 – Moare Rani, la doar treisprezece ani.

Scrie un roman realist despre condiția dramatică a femeii, Chokher Bali (Un grăunte de nisip în ochi), şi trei volume de poezii: Kâvya grantha (Opere poetice), Sisu (Copilul) şi Svadesh (Țara).

1904 – Moare la Shantiniketan discipolul său îndrăgit, tânărul Satish Chandra Roy, din cauza unei epidemii de variolă. Şcoala va fi mutată la Shelidah.

Scrie articolele University Bill (Proiect pentru o universitate) şi Swadeshî Samaj (Mişcarea națională), unde afirmă dreptul poporului indian la autodeterminare politică şi culturală.

1905 – Moare tatăl scriitorului.

Tagore se implică în acțiunile mişcării naționaliste care milita pentru independența Indiei.

Publică o a doua ediție din volumul de poezie patriotică Svadesh (Țara), cu unele adăugiri.

Scrie romanul Naukâ Dubi (Naufragiul).

1905–1906 – Redactează numeroase articole politice şi studii de pedagogie, insistând asupra urgenței unei reforme a educației în India.

1907 – Moare Samindra, cel mai mic dintre copiii lui Tagore.

1909 – Scrie Prâyascitta (Ispăşire), amestec de proză şi poem liric, scriere cu substrat politic ce propune o strategie de opoziție nonviolentă ca soluție de rezistență a poporului în fața tiraniei.

1910 – Tagore compune trei capodopere: drama filosofică Râjâ (Regele), romanul social Gora (Gorâ) şi volumul de poezie Jertfa lirică (Gitânjali).

1911 – Scrie un volum cu caracter memorialistic, Jîvansmrti (Amintiri).

Scrie două piese de teatru: Dâk-ghar (Oficiul poştal) şi Achalâyatan (Imobilul).

1912 – Recunoscut drept cel mai mare poet al Indiei, Tagore e sărbătorit (în ianuarie) de elita Calcuttei la împlinirea vârstei de cincizeci de ani.

În primăvară, însoțit de fiul său Rathindranath şi de soția acestuia, Pratima Devi, scriitorul pleacă în Anglia. Prin intermediul pictorului William Rothenstein – cunoscut de Tagore la Calcutta şi reîntâlnit pe tărâm englez –, un volum de poezii al scriitorului indian ajunge la Yeats, care se arată foarte încântat.

În octombrie, publică în engleză (într-o traducere proprie), la Londra, volumul de poeme Jertfa lirică, cu o prefață semnată de W.B. Yeats. La scurtă vreme după acest eveniment, Tagore pleacă în Statele Unite. Susține o serie de conferințe la Universitatea Harvard.

1913 – La întoarcerea din Statele Unite se opreşte din nou la Londra, unde i se joacă piesa Dâk-ghar. Îi apar în acest an la Londra trei volume de poezie: Grădinarul (The Gardener), Luna în creştere (Crescent Moon) şi Citra (Chitra).

Ezra Pound semnează un articol despre Rabindranath Tagore în publicația londoneză Fortnightly Review (martie 1913).

Publică în volum fragmente din corespondența întreținută vreme de opt ani cu Indira Devi, fiica fratelui său Satyendranath: Scrisori rupte (Chinna Patra).

I se decernează Premiul Nobel pentru volumul Jertfa lirică. Este primul scriitor asiatic căruia i se acordă această distincție.

La Banchetul Nobel de la Stockholm, din 10 decembrie 1913, ministrul britanic insarcinat cu afaceri la Stockholm a dat citire telegramei trimise de Tagore membrilor Nobel:

„Vă rog să transmiteți Academiei Suedeze aprecierea mea recunoscătoare față de deschiderea către înțelegerea operei mele, care a adus departele aproape şi a făcut dintr-un străin un frate."

1914 – Apare volumul Sadhana: Calea desăvârşirii (Sadhana), care cuprinde conferințele rostite de Tagore în 1912 la Harvard.

Scrie Gîti-mâlya (Cununi de cântece), Gân (Cântece), Gîtâli (Cânturi).

I se publică la Londra volumele The King of the Dark Chamber (traducerea dramei Râjâ, din 1910) şi The Post Office (traducerea piesei de teatru Dâk-ghar).

Apar în Italia două studii consacrate poetului indian de curând nobelizat: la Veneția, studiul lui E. Castelnuovo, Rabindranath Tagore: un poeta indiano; iar la Roma, volumul lui E. Taglialatela, La poesia di Rabindranath Tagore.

1915 – Lordul Carmichael îl vizitează la Shantiniketan şi îi aduce vestea primirii distincției de cavaler al reginei Marii Britanii. Evenimentul suscită nemulțumirea conaționalilor

săi, care îl bănuiesc că ar fi abandonat cauza luptei pentru independența Indiei.

Face cunoştinţă cu Ghandi, venit pentru o săptămână la Shantiniketan.

Scrie romanele Chaturanga şi Căminul şi lumea (Ghare-bâire), două cărți de poezie, Phâlgunî (Ciclul primăverii) şi Balâkâ (Lebedele), şi două articole despre necesitatea emancipării femeii prin educație: Strishiksha (Educația femeii) şi Siksâr Bâhan (Pe calea educației).

E. Rhys publică la New York lucrarea Rabindranath Tagore: A Biographycal Study.

La Londra apare volumul lui W. Rothenstein Six Portraits of Sir Rabindranath Tagore.

1916 – Pleacă spre Japonia împreună cu doi misionari englezi, Andrews şi Pearson. Cei trei fac un scurt popas în Birmania şi unul mai lung – de trei luni – în China, unde Tagore scrie o seamă de epigrame ce vor fi strânse în volumul Stray Birds (apărut în acelaşi an la New York).

După vizita în Japonia – pe care se vede nevoit să şi-o scurteze din cauza rezervelor formulate în privința naționalismului – călătoreşte din nou în Statele Unite, unde conferențiază pe tema naționalismului occidental, indian şi japonez, stârnind – iarăşi – revoltă în rândul conaționalilor săi, dar şi în presa europeană. Un grup de rezidenți indieni în America organizează un atentat asupra scriitorului.

Apar la Londra volumele Fruit-Gathering şi Hungry Stones and Other Stories.

1917 – Sunt publicate în engleză, la Londra, cele două conferințe susținute de Tagore cu un an înainte în Statele Unite: Personality şi Nationalism, precum şi volumele My Reminiscences, Sacrifice and Other Plays şi The Cycle of Spring.

1918 – Tagore îşi vede reabilitată imaginea de luptător pentru cauza Indiei. Se ocupă mai puțin de literatură, acaparat de activitatea politică.

Rosteşte un cuvânt de deschidere la Congresul Național Indian de la Calcutta; cu acest prilej, recită în engleză poemul India's prayer.

Scrie satira Totâ Kâhinî (Instrucția papagalului).

La Londra îi apar volumele: Lover's Gift and Crossing, Mashi and Other Stories şi The Parrot's Training. Tot aici S. Radhakrishnan publică studiul The Philosophy of Rabindranath Tagore.

Îşi anunță intenția de a transforma şcoala de la Shantiniketan într-o instituție universitară internațională care să se numească Vishvabharati.

Moare Madhurilata, fiica scriitorului.

1919 – Autoritățile britanice înăspresc măsurile de represiune asupra activiştilor naționalişti din India. Tagore protestează împotriva arestării lui Gandhi. După proclamarea legii marțiale, scriitorul face gestul simbolic de a renunța la titlul de cavaler al reginei.

Se raliază ideilor formulate de Romain Rolland într-un text-manifest intitulat Declarație de independență a spiritului.

Scrie studiul The Center of Indian Culture.

I se publică la Londra romanul The Home and the World.

1920 – Întreprinde un lung voiaj în străinătate, cu scopul de a obține sprijin financiar pentru universitatea pe care doreşte să o întemeieze. E primit cu răceală în Anglia şi cu ostilitate în Statele Unite. Va fi bine primit, în schimb, în Germania, Franța, Suedia, Danemarca, Italia, Austria şi Cehia. La Paris face cunoştință cu Bergson. Pe parcursul acestei călătorii, redactează scrisorile care vor fi adunate ulterior în volumul Letters from Abroad, apărut la Madras, în 1924.

F. Belloni-Filippi publică la Roma o mică monografie dedicată scriitorului indian, intitulată Rabindranath Tagore.

Familia scriitorului găzduieşte la Calcutta o expediţie condusă de prinţul Carol al II-lea al României (însoţit, printre alţii, de generalii Nicolae M. Condiescu şi Constantin Găvănescul).

1921 – Din nou la Paris, se întâlneşte cu Romain Rolland.

Revenit în India, ţine o conferinţă despre necesitatea unei acţiuni (culturale şi politice) comune a naţiunilor occidentale şi a celor orientale: Shikshar Milan (Unitate culturală). Între altele, Tagore critică în această conferinţă dorinţa cvasigeneralizată de consum în ţările Occidentului. Scrie, în acest an, câteva texte pe aceeaşi temă a dialogului dintre Est şi Vest.

Se retrage la Shantiniketan pentru a se consacra proiectului său de înfiinţare a unei universităţi internaţionale. Soseşte aici şi Sylvain Levi, pe care Tagore îl întâlnise la Paris; este primul profesor străin care predă la universitatea din Shantiniketan, inaugurată la sfârşitul anului 1921.

Îi apar la Londra alte trei volume: The Fugitive, The Wreck şi Glimpses of Bengal.

Apare la Berlin studiul lui E. Engelhardt, Rabindranath Tagore als Mensch, Dichter und Philosoph.

R. Assagioli publică la Florenţa studiul Rabindranath Tagore.

1922 – Tagore organizează la Shantiniketan Centrul de Reconstrucție Rurală, cu sprijinul unui agronom american, L.K. Elmhirst.

Scrie o piesă de teatru cu intrigă politică, Muktadhârâ (Valul dezlănțuit). Elaborează, de asemenea, eseuri politice, studii de sociologie şi pedagogie.

Publică la Londra eseul Creative Unity.

1923 – Înființează o revistă a universității din Shantiniketan, Visva-Bharati Quarterly.

Se publică la Londra memoriile tatălui scriitorului: Autobiography of Maharshi Debendranath Tagore (volum tradus în limba engleză de fiul său Satyendranath).

1924 – Călătoreşte în Malaysia, China şi Japonia. Porneşte apoi spre Peru, împreună cu L.K. Elmhirst, dar, îmbolnăvindu-se, trebuie să se oprească la Buenos Aires, unde scrie poemele din Pûrâvi (Cânturile serii).

Apar la Londra volumele Gora şi The Curse of Farewell.

1925 – Apare, la o editură din Calcutta, un volum ce adună conferințele ținute de Tagore în China în anul precedent:

Talks in China. Îi apar, de asemenea, la Londra, volumele Red Oleanders şi Broken Ties and Other Stories.

Pleacă de la Buenos Aires şi, traversând oceanul, călătoreşte spre Genova şi apoi spre Milano. E avertizat de câțiva prieteni italieni asupra pericolului politic de a apărea în public. Se întoarce acasă, unde reînnoieşte legăturile cu Gandhi.

Moare fratele Jyotirindranath şi, câteva luni mai târziu, fratele Dwijendranath.

Orientaliştii italieni Carlo Formichi şi Giuseppe Tucci sosesc în toamna lui 1925 la Shantiniketan, unde cel de-al doilea urma să predea un curs de limba şi cultura italiană. Îi transmit lui Tagore invitația lui Mussolini de a vizita Italia şi aduc din partea acestuia 500 de volume pentru biblioteca universității. Ideea donației îi fusese sugerată, se pare, lui Mussolini de Carlo Formichi.

Prezidează prima ediție a Congresului Filosofic Indian de la Calcutta şi Conferința Muzicală Indiană de la Lucknow.

Apare la Copenhaga studiul lui J.M. Jensen, Rabindranath Tagore.

1926 – E primit de Mussolini la Roma (în mai 1926). Ține conferința The Meaning of Art şi asistă la reprezentarea dramei Chitrâ. Are o întrevedere cu Victor Emanuel al III-lea. Se întâlneşte, de asemenea, cu Benedetto Croce (în iunie 1926). Presa răstălmăceşte anumite declarații ale scriitorului pentru a-l prezenta ca pe un susținător al regimului fascist. Tagore află de această înscenare de la Romain Rolland, în

trecere prin Elveția. Pleacă apoi spre Austria; la Viena îl întâlneşte pe Modigliani. Trimite la Manchester Guardian (în august 1926) o scrisoare deschisă în care condamnă fascismul şi orice formă de naționalism extremist. (Ca urmare a acestui gest, Giuseppe Tucci va fi rechemat la Roma.)

Are o întâlnire cu Einstein în Germania. Turneul său european nu ocoleşte Estul şi Balcanii: Tagore vizitează Budapesta, Zagrebul, Belgradul, Sofia şi Bucureştiul, fiind primit peste tot cu onoruri. Din Constanța pleacă spre Istanbul, după care poposeşte la Atena.

În România, vizita lui Rabindranath Tagore (în noiembrie 1926) – din opera căruia se traduseseră deja mai multe titluri – este un mare eveniment. Ilustrul oaspete este primit la Palatul Regal de regele Ferdinand. Ține o conferință la Teatrul Național.

Scrie A Poet's School.

1927 – Vizitează Malaysia, Java, Bali şi Iranul.

Scrie romanul Tin Purush (Trei generații), prima parte a unei trilogii niciodată încheiate.

La Montpellier, M.J. Dave publică studiul La poésie de Rabindranath Tagore.

1928 – Din nou bolnav, nu poate onora o invitație la Oxford.

Scrie poezie, un roman – Sesher Kavitâ (Ultimul poem) – şi începe să picteze.

Publică la Londra volumele Lectures and Adresses şi Letters to a Friend; iar la New York, volumul Fireflies.

1929 – Călătoreşte în Canada, Statele Unite şi Japonia.

Redactează studiul Ideals of Education.

În august, aflat la studii în India, Mircea Eliade îi însoțeşte pe Surendranath Dasgupta şi pe Maitreyi Devi la Shantiniketan spre a face cunoştință cu Tagore (pe care îl va mai vizita o dată, în martie 1930).

1930 – Vizitează din nou Parisul. Cu sprijinul contesei Anna Brâncoveanu de Noailles, Tagore îşi expune picturile în Place Pigalle. Tot în acest an va mai avea expoziții la Londra, Birmingham, Berlin, Moscova, New York şi Boston.

În Germania se întâlneşte pentru a doua oară cu Einstein.

Susține o serie de conferințe la Oxford, la Manchester College.

Vizitează Geneva, de unde, la invitația guvernului sovietic, se îndreaptă spre Moscova. Scrie cele paisprezece scrisori care, laolaltă cu un epilog, vor constitui volumul Russia-r Chithi (Scrisori din Rusia).

Apare la Paris studiul lui C.S. Mitter, La pensée de Rabindranath Tagore.

1931 – Se întoarce în India. Scrie direct în engleză poemul The Child (publicat în acelaşi an la Londra), şi o serie întreagă de articole şi eseuri.

Îşi publică la Londra, sub titlul The Religion of Man, conferințele rostite în 1930 la Oxford.

1932 – La Bucureşti, la Fundația Universitară Carol I, Eliade ține (în luna ianuarie) conferința Umanismul lui Rabindranath Tagore.

Intervine fără succes pentru eliberarea lui Gandhi, care fusese din nou arestat.

Vizitează Persia. La întoarcere, află vestea morții singurului său nepot, Nitindra.

I se oferă un post de profesor la catedra de limbă bengali a Universității din Calcutta.

Se organizează la Bombay o sărbătoare în cinstea lui Tagore, la împlinirea vârstei de şaptezeci de ani.

Conferenţiază pe teme de filosofie şi politică. Scrie poezie, eseuri şi încă o dramă psihologică, Chandâlikâ (Femeia izgonită).

Înfiinţează o catedră de studii islamice la Shantiniketan.

Publică la Londra culegerea de poezie The Golden Boat şi, la Calcutta, volumul de eseuri politice Mahatmaji and the Depressed Humanity.

1933 – Scrie romanul Dui bon (Cele două surori), tragicomedia Bânsarî şi studiul Sikshar Vikiran (Răspândirea educaţiei).

1934 – Peregrinează cu un grup de studenţi prin diferite localităţi din ţară, unde i se pun în scenă câteva dintre piesele de teatru, scopul acestor reprezentaţii fiind strângerea de fonduri pentru dezvoltarea Universităţii de la Shantiniketan.

Scrie romanul Câr-âdhyaya (Patru capitole).

1935 – Scrie studii de pedagogie şi numeroase poeme ce vor fi adunate în volumele: Sesh-saptak (Ultimul semn), Bithikâ (Strada) şi Syâmalî (Cea întunecată).

1936 – Conferenţiază frecvent la Calcutta. Continuă să organizeze reprezentaţii ale propriilor piese de teatru, strângând astfel fonduri pentru universitate.

Înfiinţează la Shantiniketan primul departament de studii sinologice din India.

Organizează la Calcutta Varsha-mangal – Sărbătoarea anotimpului ploii.

Redactează studiul filosofico-ştiinţific Visvaparicay (Introducere în Univers). Scrie studii de pedagogie şi eseuri politice, dar şi poezie.

Spre sfârşitul anului se îmbolnăveşte grav şi e la un pas de moarte. Volumul Prântik (Graniţe) se nutreşte din această experienţă-limită.

1937 – Sub titlul Man, apare la Waltair un volum ce reuneşte conferinţele susţinute de Tagore în 1932 la Andhra University.

1938 – Scrie un studiu despre limba bengali.

1940 – Devine doctor honoris causa al Universității din Oxford.

Scrie câteva nuvele, un volum de poezie – Sânâi (Flautul) –, eseuri şi un volum memorialistic, Chile-belâ (Copilăria mea), apărut în acelaşi an la Shantiniketan, în limba engleză: My Boyhood days.

1941 – Slăbit de boală, scrie din ce în ce mai greu. Se încăpățânează totuşi să lucreze în continuare. Preocupat de criza declanşată de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, scrie două studii pe această temă. Unuia dintre ele – Sabhyatâr sankat (Criza civilizației) – i se dă citire la Shantiniketan chiar cu ocazia celei de-a optzecea aniversări a scriitorului.

Publică volumul de poezii Janmadine (Aniversarea).

Tagore este dus la Calcutta pentru a fi supus unei intervenții medicale. Se stinge din viață în ziua de 7 august, imediat după ce şi-a încheiat ultimul poem.

Din discursul de acordare a premiului, prezentat de Harald Hjärne, preşedintele Comitetului Nobel al Academiei Suedeze, la 10 decembrie 1913

Acordând Premiul Nobel poetului anglo-indian Rabindranath Tagore, Academia se află într-o postură fericită, aceea de a putea oferi această recunoaştere unui autor care, în conformitate cu cele menționate anume de Alfred Nobel în ultima sa dorință şi în testamentul său, a scris în ultimul an cele mai frumoase poeme, arătând „o tendință idealistă”. Mai mult, după deliberări amănunțite şi conştiincioase, am constatat că poemele acestea se apropie foarte mult de standardul cerut, încât Academia a găsit că nu are nici un motiv să ezite, pe motiv că poetul n-ar fi destul de cunoscut în Europa, aceasta fiind doar din cauza distanței dintre continentul nostru şi ținutul în care locuieşte el. Cu atât mai mult, cu cât fondatorul premiului a statuat foarte limpede că „îşi exprimă dorința ca, în acordarea premiului, să nu se țină seama de nici o condiționare privind naționalitatea vreunuia dintre candidații propuşi”. [...]

Pentru a realiza opera sa de o viață, Tagore şi-a însuşit o cultură cu multiple laturi, europeană, dar şi indiană, extinsă şi maturizată prin călătorii în străinătate şi prin studii înalte la Londra. În tinerețe a călătorit mult prin țara lui, însoțindu-

şi tatăl până departe, în Himalaia. Era destul de tânăr când a început să scrie în limba bengali şi şi-a exersat stilul atât în poezie, cât şi în dramă. În paralel cu descrierea vieţii oamenilor obişnuiţi din ţara sa, Tagore a dedicat alte opere unor probleme de critică literară, filosofie şi sociologie. În concordanţă cu un obicei străvechi al neamului său, s-a simţit obligat să ducă pentru un timp viaţa unui pustnic contemplativ, plutind într-o barcă pe apele unui afluent al râului sfânt Gange. După ce a revenit la viaţa obişnuită, faima sa printre oamenii din propriul popor, de om de mare înţelepciune şi cunoscută pioşenie, a crescut mereu, din zi în zi. Şcoala în aer liber pe care a fondat-o în vestul Bengalului, aşezată sub ramurile unui arbore de mango, a atras un număr de tineri care, ca discipoli fideli, i-au răspândit învăţătura de-a lungul ţării. În acel loc s-a retras acum, după ce a petrecut aproape un an ca oaspete de onoare al cercurilor literare din Anglia şi din America şi a participat la Congresul de Istoria Religiilor ţinut la Paris vara trecută (1913).

Oriunde a întâlnit minţi deschise pentru a-i primi învăţătura, ascultarea ce i s-a arătat i-a permis lui Tagore să exprime, în cuvinte pe înţelesul tuturor, tot ceea ce constituie comoara ţinuturilor acelora de la Răsărit de care a fost atât de strâns legată existenţa lui. Însăşi atitudinea lui a fost aceea de mijlocitor şi a oferit tot ce i-a pus la îndemână obârşia. Nu a fost niciodată dornic să strălucească în faţa oamenilor ca un geniu sau ca inventator al unor lucruri noi. În contast cu cultul muncii – produs al vieţii în oraşele închise în ele însele ale lumii vestice –, cu moştenirea spiritului nelinişţit şi certăreţ, cu dorinţa de a supune natura şi cu dragostea de avere şi profit „pentru a ne duce viaţa”, Tagore a spus: „în lumea ostilă în care distrugem totul, tânjim după un mers străin şi nedorit al lucrurilor” (Sâdhanâ, p. 5). În contrast cu agitaţia nervoasă de colo-colo, el ne-a pus înainte cultura care a atins perfecţiunea în marile păduri liniştite ale Indiei, cultura care pune pe primul plan pacea sufletească în armonia veşnică a naturii. Este o imagine poetică, şi nu

istorică, cea pe care Tagore ne-a prezentat-o pentru a confirma că pacea ne aşteaptă şi pe noi. Prin darul dreptății alăturat celui al profeției, el a înfățişat scene care îmbină, în viziunea lui creatoare, epoca de azi cu începuturile timpului. [...]

Dacă a căutat divinitatea în mijlocul naturii, a găsit acolo o personalitate vie, cu darurile atotputerniciei, un Dumnezeu al naturii atoatecuprinzător, a cărui putere spirituală îşi face simțită prezența în tot ce trăieşte, în lucrurile mici, ca şi în cele mari, dar mai ales în sufletul omului, care este predestinat eternității. Rugăciunile şi devotamentul sunt cântecele de ofrandă pe care le aduce acestei divinități fără nume. [...] Acest timp de misticism fervent nu era complet necunoscut în India înainte de Tagore, răspândit printre asceții şi filosofii din vechime şi cel mai mult în numeroase forme de bhakti, o pietate a cărei esență profundă este iubirea şi încrederea în Dumnezeu. Chiar din Evul Mediu, influențată de creştinism şi de alte religii străine, bhakti şi-a căutat idealurile credinței în diferite forme ale hinduismului, dar având fiecare o concepție monoteistă. Toate acele forme de credință au dispărut sau au fost denaturate prin sporirea amestecului de culte care i-au atras pe indieni, lipsiți de puterea care să-i ajute să reziste atracției pentru ele. Chiar dacă Tagore a împrumutat unul sau altul dintre sunetele acestei orchestre simfonice a predecesorilor săi, el a trasat o cale dreaptă în epocă, îndemnând oamenii să se apropie unul de altul şi să urmeze calea păcii şi a cinstei, să se unească pentru a purta răspunderi comune şi pentru a transmite gânduri bune şi dorințe pozitive cât mai departe, peste mări şi țări. Tagore ne-a arătat în reprezentările sale, create sub impulsul gândirii lui, cum toate lucrurile trecătoare sunt absorbite de eternitate:

Timpul e fără sfârşit în mâinile tale, Doamne.

Nimic nu măsoară clipele tale.

Zile şi nopţi trec, iar erele se înalţă şi se ofilesc precum florile. Tu ştii cum să aştepţi.

Veacurile trec unul după altul, spre a desăvârşi o mică floare

sălbatică.

Nu avem timp de pierdut şi, neavându-l, trebuie să ne căutăm degrabă norocul. Suntem prea săraci ca să întârziem.

Şi timpul meu trece, pentru că-l împart celor ce mi-l cer, zgomotoşi, iar la sfârşit altarul tău e gol şi fără ofrande.

La capătul zilei mă grăbesc înfricoşat că voi găsi uşa ta închisă, dar dacă o găsesc înseamnă că mai e încă vreme.

(Jertfa lirică, 82)

Din Nobel Lectures, Literature 1901-1967, Editor Horst Frenz, Elsevier Publishing Company, Amsterdam, 1969, traducere de Horia Gârbea; copyright © The Nobel Foundation 1913

Căutarea identităţii. Patriotism şi dragoste în India capta

Figură centrală a „Renaşterii indiene” (termenul „Risorgimento” ar fi mai potrivit), Rabindranath Tagore a fost, precum toți cei pe care contemporanii i-au recunoscut drept genii, un om cu multiple talente. Scriitor, s-a ilustrat nu numai ca poet – şi nu neapărat unul mistic –, ci şi ca nuvelist, romancier, dramaturg, eseist şi filosof. Dar dimensiunile creativității sale nu se sfârşesc aici: el a fost deopotrivă compozitor, pictor, pedagog, intelectual angajat şi mediator între Est şi Vest.

Proza sa a fost, în general, umbrită de statura poetului, de figura filosofului („profet”, desigur) sau a pedagogului. Şi pe nedrept. Spre deosebire de poezie, creația romanescă a lui Tagore e legată indisolubil de vremurile în care a trăit, fără a căror cunoaştere, ea nu poate fi înțeleasă în profunzimile şi nuanțele ei. În romane, el se ocupă de probleme sociale, politice, culturale şi religioase de primă importanță pentru India acelor ani.

În ciuda unei străvechi tradiții literare, romanul este şi în India un gen împrumutat din Europa. Există o legătură subtilă, dar certă, între apariția romanului şi schimbările suferite de societatea indiană sub influența culturii britanice şi occidentale în general. După merituosul pionierat al lui Bankim Chandra Chatterji (1838-1894), Tagore s-a impus ca

primul romancier modern indian. Prozator realist, el a scris totuşi romane de idei, subordonând acestora descrierea şi povestirea.

Atunci când scria ceea ce avea să devină cel mai mare roman al său, Tagore traversase deja experiența altor patru. Următoarele şapte nu vor reuşi să-l depăşească pe Gora, în ciuda metamorfozelor estetice şi ideologice ale autorului. El rămâne una dintre acele capodopere care, chiar şi singură, i-ar fi asigurat primul loc în proza indiană modernă.

Gora a apărut mai întâi în foiletonul lunar al revistei bengaleze Prabashi, din 1907 până în 1910. Când a fost reluat în volum, în acest din urmă an, mai multe fragmente – fraze, paragrafe sau chiar pagini întregi – au rămas pe dinafară. O parte din ele au fost restaurate în ediția publicată de Universitatea Vishva-Bharati în 1928, iar restul în 1941, în cea din seria operelor complete ale lui Tagore (Rabindra Rachanabali), care a devenit astfel ediția standard a romanului.

Prima traducere în limba engleză, publicată de editura Macmillan din Londra în 1924 şi reeditată continuu de atunci, se bazează pe ediția din 1910. Însă acesta nu este singurul ei defect. Traducătorul – William Winstanley Pearson (1881-1923), care a preferat să rămână anonim – nu ştia limba bengali suficient de bine pentru a da o traducere fidelă, astfel încât ea a trebuit să fie corectată şi revizuită de nepotul lui Tagore, Surendranath. Dar editura, în graba de a publica cartea, a folosit numai jumătate din textul revizuit, cealaltă jumătate rămânând aşa cum era, cu numeroase greşeli şi stângăcii. Tagore şi-a manifestat nemulțumirea față de ea imediat după publicare. Din nefericire, această

versiune engleză[1] a devenit baza tălmăcirilor în alte limbi europene, inclusiv a celei româneşti realizate de Henriette Yvonne Stahl, publicată în 1965 de Editura pentru Literatură Universală.

O nouă transpunere în engleză, pe baza ediției complete din 1941, a apărut abia în urmă cu cincisprezece ani, în India.[2] Această primă traducere de nivel academic are şi ea unele opțiuni îndoielnice. Lăsând la o parte părțile prozaice şi pedante sau transliterarea numelor proprii[3], mă voi opri doar la câteva dintre cele mai discutabile. În loc de „Dumnezeu" (God în engleză), cuvânt considerat a fi încărcat de conotații creştine, traducătorul indian a preferat să folosească termenii indieni Ishvara şi Bhagavan, mai potriviți după propria-i declarație, contextului în care sunt folosiți (cel hinduist sau cel al sectei Brahma Samaj). De asemenea, în loc de „India", a păstrat termenii Bharata sau Bharatavarsha, iar lui „indian" i-a preferat cel mai adesea bharatiya. Chiar dacă se pot avansa mai multe argumente în sprijinul acestor opțiuni, ele rămân problematice în alt context lingvistic decât cel al „englezei indiene".[4]

---

[1] O nouă traducere în 1964 (reeditată de mai multe ori), tot la Macmillan, sub semnătura lui E.F. Dodd, reprezintă o ediţie foarte abreviată a romanului.

[2] R. Tagore, Gora, traducere din bengali şi note de Sujit Mukherjee, introducere de Meenakshi Mukherjee, Sahitya Akademi, New Delhi, 1997; reeditare, 2001.

[3] După pronunția bengaleză, şi nu după forma „standard" (Gaura, Vinay, Mahim, Shashi, Anandamayi, Paresh, Varadasundari, Lavanya, Lalita, Brahma Samaj etc.).

[4] Ele au fost urmate şi într-o nouă traducere care a reuşit să satisfacă deopotrivă exigenţele academice şi pe cele literare. R. Tagore, Gora, traducere de Radha Chakravarty, Penguin Books India, New Delhi, 2009.

În cei peste o sută de ani care s-au scurs de la publicarea lui, Gora a fost interpretat în multe feluri şi din diferite puncte de vedere, în special în India şi în mediile culturale anglofone. S-a spus adesea că, prin acest roman, Tagore a iniţiat dezbaterea despre identitatea culturală a Indiei şi despre locul religiei şi al castei în cadrul ei. Dar problemele legate de religie şi castă implică altele privitoare la gen şi clasă. Romanul ridică multe alte chestiuni la fel de importante, precum statutul femeii, autoguvernarea, reconstrucţia rurală, educaţia naţională etc. Dată fiind arta romanescă a lui Tagore – neinovatoare în formă sau tehnică narativă, trăgându-şi forţa nu din acţiune, ci din analiză psihologică şi dezbatere de idei –, o perspectivă culturală asupra lui Gora este, îndeosebi într-o prefaţă, mai interesantă decât una strict literară.

Spre deosebire de celelalte romane ale sale, aici personajul central nu este unul feminin. Gora, băiatul nou născut al unui cuplu de irlandezi din Calcutta morţi în timpul răscoalei sipahilor (1857), a fost adoptat în secret de o familie de brahmani liberali, fără ca aceştia să dezvăluie cuiva adevărata sa origine. Numele pe care i l-au dat (gora înseamnă „alb” în bengali) este totuşi o marcă identitară evidentă. Crescut şi educat ca un indian din societatea bună, Gora s-a identificat – în ciuda înfăţişării sale europene – cu India, ajungând ca după terminarea studiilor universitare să adopte cea mai strictă ortodoxie hindusă şi să militeze deschis împotriva dominaţiei britanice. Adevărul despre originea sa, ce i se dezvăluie abia la finalul romanului, vine ca o surpriză doar pentru el însuşi. Cititorul este prevenit chiar de la bun început, fapt care-i pune acţiunile şi discursurile într-o explicită perspectivă ironică.

Deşi Tagore nu precizează când anume se petrec faptele relatate, contextul le situează cândva în jurul anului 1880. Tinerii indieni din roman reprezintă aşadar propria lui

generație, iar cititorul avizat poate recunoaşte multe elemente istorice împletite în narațiune.

Însăşi biografia lui Gora are un mare număr de detalii în comun cu cea a tânărului Swami Vikekananda (1863-1902), fapt care i-a şi făcut pe mulți să creadă că acesta ar fi fost, până la un punct, modelul său (recent a fost propus Brahmabandhab Upadhyay, 1861-1907, prieten al lui Vivekananda şi al lui Tagore). Un alt model, desigur parțial, care a fost adesea invocat, este o discipolă irlandeză a lui Swami Vivekananda, Sister Nivedita (Margaret Elisabeth Noble, 1867-1911). De fapt, ea este prima care a auzit povestea, în 1904, chiar din gura lui Tagore, şi cea care a insistat energic să-i schimbe deznodământul (inițial, Sucharita îl respingea pe Gora după ce îi afla adevărata origine). Această origine irlandeză îl scoate pe erou în afara opoziției britanici (colonişti) versus indieni (colonizați), plasându-l în contrast cu puterea colonială (în realitate, mulți irlandezi au intrat în rândurile mişcării naționaliste indiene).

Nu în ultimul rând, Gora trimite involuntar la Kim (1901) al lui Rudyard Kipling, alt Bildungsroman al cărui erou este un orfan de origine irlandeză ce creşte în India (dar a cărui acțiune se petrece pe la mijlocul anilor 1890). De aceea mulți au bănuit că Tagore ar fi urmărit să decolonizeze motivul orfanului alb sau să rescrie contextul colonial din cartea scriitorului englez.

Motivul orfanului domină profilul celor mai importante personaje din roman. Nu numai Gora, dar şi Binoy şi Sucharita au mame sau tați surogat. Aceştia însă se apropie mult mai mult de modelul părintelui ideal decât mamele şi tații biologici ai celorlalte personaje. Paresh Babu şi Anandamayi se înscriu în galeria acelor nobile figuri ce nu

pot fi uitate şi nu e deloc o surpriză că, în cele din urmă, Gora îi recunoaşte ca noii săi părinți spirituali.

Naşterea este aşadar tema în jurul căreia se construieşte drama eroului principal. Şi nu întâmplător. În hinduismul ortodox, naşterea determină atât casta, cât şi religia, mărci comunitare ce nu pot fi schimbate individual. Cineva se naşte hindus şi brahman – de pildă –, nu poate să devină decât cel mult un „bun hindus" sau un „bun brahman", cum ar fi spus un reprezentant al ortodoxiei de la noi.

Dar timpurile în care trăiesc eroii romanului sunt cele ale ocupației britanice a Indiei, când problema identității dobândeşte nebănuite complexități moderne. Identității de castă şi religie (doi termeni legați indisolubil) i se adaugă cea națională, o noțiune încă fluidă, neprecizată şi contradictorie. Pentru ortodoxistul Gora, „indianitatea" nu poate fi concepută decât în termenii ideologiei propriei caste şi religii, ideologie care dominase formarea percepțiilor identitare în India premodernă.

Gora se crede brahman, însă din punctul de vedere al ortodoxiei hinduse – pe care o reprezintă şi tatăl său adoptiv, fost liberal, devenit habotnic la bătrânețe –, el este mleccha, un „barbar" impur şi întru-totul străin societății hinduse. Cunoaşterea adevăratei identități (origini) îl transformă dintr-un hindus fanatic şi xenofob, care predica un fel de hindutva avant la lettre, într-un liberal cosmopolit. Abia acum poate să devină cu adevărat un „indian", unul în care nu există conflict intercomunitar: realizare la fel de subiectivă după cum era credința sa anterioară, dar care corespunde simțirii pe care aceasta o reprima.

Unii critici au susținut că deznodământul survine în urma unei intervenții exterioare, bruscă şi artificială. Dar numai pentru că nu observaseră că dezbaterea interioară a lui Gora

– sau, altfel spus, procesul de realizare şi eliberare – începe chiar odată cu romanul. În momentul în care intră în casa lui Paresh Babu, ia naştere şi conflictul său lăuntric între dogmatismul pur intelectual şi liberalismul întemeiat pe simțăminte. El se amplifică pe măsura cristalizării iubirii pentru Sucharita, epifanie neaşteptată a femininului shakti în universul său dominat de valorile virilității. Deşi Gora reuşeşte să nu trădeze nimic din zbuciumul pe care acest conflict i-l provoacă, cititorul are privilegiul să asiste la toate fazele lui. Dacă, în Chaturanga (1916), Tagore va opune dragostea iubirii pentru Dumnezeu, în Gora, ea este contrapusă iubirii de patrie. Dar, spre deosebire de celălalt roman, aici opoziția se rezolvă prin sinteză.

În ciuda frumuseții umaniste a soluției lui Tagore, Gora rămâne un caz singular. Felul în care se rezolvă pentru el problema identitară, conflictul dintre individ şi comunitate, dintre religie şi castă, pe de o parte, şi adevăr şi dreptate, pe de alta, nu poate deveni o soluție pentru întreaga Indie. El reprezintă mai degrabă dezlegarea conflictelor interioare ale autorului. Dezbaterile intelectuale ce domină romanul sunt, de fapt, o formă dialogică a problematicii din eseurile şi conferințele pe care Tagore le va publica şi susține în anii următori.

Toate romanele sale încarnează valorile umaniste profesate de autor. Gora, roman psihologic cu tematică social-politică, reuşeşte cel mai bine acest lucru şi nu întâmplător a fost criticat ca o operă tezistă. Tagore s-a identificat cu puterea raționalismului şi a reformei contra stagnării şi a rigidității ortodoxe. Dar ceea ce propune el pentru destinul Indiei e o poziție mediană între ideologiile opuse ale colonialismului şi naționalismului, pe un prim plan, ale reformismului iconoclast şi tradiționalismului reacționar, pe unul secund.

Acestea sunt şi planurile marilor conflicte din roman: întâi între societatea indiană şi aparatul colonial britanic, apoi, în interiorul societății indiene, între hinduismul ortodox şi mişcarea Brahma Samaj (totuşi, creştinismul pluteşte mereu în aer, ca un al treilea termen de referință – adesea peiorativ, nuanță care s-a pierdut în traducerea lui Pearson). Cele două poziții din urmă îşi au originea în deceniul al treilea al secolului, odată cu mişcarea reformistă Brahma Sabha (1828) şi a reacției pe care o provoacă prin crearea grupării revivaliste hinduse Dharma Sabha (1830). Le-au urmat peste câteva decenii Brahma Samaj (1861), care voia să integreze valorile occidentale cu vechile tradiții hinduse, şi Arya Samaj (1875), care îşi propunea să reformeze societatea hindusă pe temeiul principiilor vedice. Pe plan literar, şcoala conservatoare era reprezentată de scriitorul Bankim Chandra Chatterji, față de care Tagore îşi ia atât distanțe estetice, cât şi ideologice. Dar nici brahmoismul, de care familia sa era istoric legată, nu e scutit de critici usturătoare pentru mărginirea şi exagerările multora dintre membrii săi – rigorism orb şi puritanism, sectarism şi meschinărie –, ce transformă mişcarea într-o reflecție răsturnată a conservatorismului hindus. Trebuie subliniat de asemenea că, deşi Tagore dă liberalismului câştig de cauză, el construieşte o pledoarie la fel de puternică în favoarea hinduismului tradițional.

Alături de Casa şi lumea (1916) şi Patru capitole (1934), Gora a inițiat romanul politic în literatura bengaleză. În cele două din urmă, critica pe care Tagore o aduce naționalismului (ideologia svadeshi) şi extremismului indian va deveni şi mai aspră. Ideologia identitară pe care Gora o construieşte în opoziție deschisă cu criticile britanicilor şi ale indienilor occidentalizați se întemeiază, chiar dacă nu întotdeauna explicit, pe ideea de autenticitate. Acest naționalism grefat pe valorile tradiționale ale hinduismului are multe în comun – mai ales în formele pe care le va lua la începutul secolului XX, ilustrate în Patru capitole – cu naționalismul ortodoxist al Mişcării Legionare.

Datorită calității traducerilor englezeşti – dar nu numai –, romanele lui Tagore nu s-au bucurat de prea mult succes în Occident. În timpul vieții sale, doar trei au fost traduse în engleză (nu întâmplător, două din cele cu tematică politică). Acest lucru s-a reflectat şi în România, unde poetul l-a dominat fără drept de apel pe prozator. S-au tălmăcit abia o duzină de povestiri, iar dintre romane doar Casa şi lumea (şi jumătate din Chaturanga, după versiunea franceză). Un număr de intelectuali au citit totuşi Gora în engleză sau în germană. Nu ştim dacă ecranizarea romanului, în 1938 (în regia lui Naresh Mitra, cu Jiban Ganguly în rolul principal), a ajuns şi în cinematografele româneşti.

După ce în 1956 s-a dat din nou „liber" la Tagore, dat fiind că poezia sa era considerată de factură mistică, proza a primit inițial mai multă atenție. Cu toate acestea, dintre romane, nu au fost traduse decât Naufragiul la Chişinău şi Gora la Bucureşti.[5] După decembrie 1989, au apărut Adio, prietene, Grădina, precum şi noi traduceri din Casa şi lumea şi Chaturanga. Aşadar, numai jumătate din cele douăsprezece romane ale sale există în prezent în limba română (dar unul a circulat exclusiv în Basarabia reocupată şi rămâne îngropat în caractere chirilice). De aceea, şi receptarea critică a prozatorului Tagore a fost foarte carențială. Dacă despre poet s-au scris pagini pertinente şi adesea inspirate, despre nuvelist şi romancier există doar câteva exegeze frugale semnate de Vlad Bănățeanu, Cornelia Comorovski sau Amita Bhose.

Nu putem decât să sperăm că reeditarea capodoperei prozei lui Tagore va da un impuls redescoperirii sale ca romancier.

---

[5] Un lucru interesant pentru istoria difuzării cărții: în 1983, Gora a fost înregistrată ca audiobook de către Asociaţia Nevăzătorilor din România, iar mai de curând a fost transpusă de pe bandă magnetică în format digital (şi, inevitabil, s-a „scurs" pe Internet).

Pasul următor ar trebui să fie traducerea ultimului roman, Patru capitole, a cărui problematică, alături de cea din Gora, îşi păstrează relevanța pentru cititorul de azi, nu numai în India, ci şi în restul lumii. Raportul dintre identitatea națională şi multiplele pluralisme – etnic, rasial, cultural, religios – ale lumii globalizate devine una dintre cele mai actuale chestiuni ale zilelor noastre şi probabil cea care ne va hotărî viitorul, ca indivizi şi umanitate.

LIVIU BORDAŞ

Chicago, 2012

Gora

Capitolul I

La Calcutta începuse anotimpul ploios; dar acum norii dimineții se risipiseră, şi cerul era scăldat de razele unui soare strălucitor.

Binoy-bhusan stătea singur pe veranda de sus a casei sale, urmărind alene fluxul şi refluxul necontenit al trecătorilor. Abia îşi isprăvise studiile universitare, dar nu se apucase încă de o muncă susținută. Scrisese, ce-i drept, câte ceva prin ziare, organizase şi nişte întruniri, dar toate acestea nu-i dăduseră satisfacția dorită. În dimineața asta, nu avea ceva precis de făcut, şi nu-şi găsea astâmpărul.

În fața prăvăliei de pe celălalt trotuar stătea un cerşetor baul[6], îmbrăcat în haina pestriță a barzilor rătăcitori, şi cânta:

O pasăre necunoscută în colivie intră

Nu ştiu de unde vine.

Să-i leg aripile putere n-am –

Nu ştiu unde se duce.

---

[6] Pelerin şi cântăreț bengalez care trăieşte din cerşit.

Lui Binoy îi trecu prin gând să-l cheme sus pe cerşetorul baul şi să transcrie cântecul despre pasărea necunoscută. Dar aşa cum îți vine greu noaptea, când se face dintr-odată frig, să te scoli şi să-ți mai iei o pătură, nu l-a chemat pe cerşetorul baul, cântecul despre pasărea necunoscută a rămas nescris şi numai acordurile lui mai răsunau ca un ecou în mintea lui Binoy.

Chiar atunci, în fața casei lui se petrecu un accident. O trăsurică trasă de o mârțoagă fusese izbită în plin de o caleaşcă mare cu doi cai, care goni apoi mai departe, fără să țină seama de cei pe care-i răsturnase.

Alergând în stradă, Binoy văzu o tânără sărind din trăsură şi un domn în vârstă care încerca să coboare. Se grăbi să le vină în ajutor şi, văzând cât era de palid bătrânul, îl întrebă:

— Sper că nu sunteți rănit, domnule.

— Nu, nu-i nimic, îi răspunse acesta, încercând zadarnic să zâmbească, deşi se vedea cât de colo că e gata să leşine.

Binoy îl prinse de braț şi, întorcându-se către tânăra speriată, spuse:

— Aici stau eu. Vă rog să intrați.

După ce-l culcară pe bătrân în pat, fata privi în jurul ei după apă, luă un urcior şi, stropindu-i obrazul, începu să-i facă vânt cu batista. Apoi se întoarse rugătoare spre Binoy:

— N-ați putea trimite după un doctor?

Chiar în apropiere locuia un medic, aşa că Binoy trimise imediat servitorul să-l cheme.

Binoy stătea în spatele fetei, dar îi vedea chipul reflectat în oglinda din cameră. De copil, trăise mai mult în casă şi se ţinuse numai de învăţătură, iar bruma lui de cunoştinţe despre lume o dobândise din cărţi; nu cunoscuse mai de-aproape alte femei, în afară de cele din cercul familiei, şi imaginea pe care o vedea în oglindă îl fascina. Binoy nu se pricepea să analizeze trăsăturile feminine, dar chipul acela tânăr, copleşit de îngrijorare şi de dragoste, părea să-i dezvăluie o lume nouă, de gingaşă strălucire.

Când, după o vreme, bătrânul deschise ochii şi suspină, fata se aplecă spre el şi îl întrebă în şoaptă, cu glas tremurător:

— Tată, eşti rănit?

— Unde mă aflu? întrebă bătrânul, încercând să se ridice.

Binoy se apropie în grabă şi-i spuse:

— Vă rog să nu vă mişcaţi până nu vine doctorul.

În timp ce vorbea, se auziră paşii doctorului, şi o clipă mai târziu acesta intră. Îl examină pe bătrân şi, negăsind nimic grav, îi recomandă să bea puţin coniac în lapte cald.

După plecarea medicului, tatăl fetei începu să se frământe şi să dea semne de îngrijorare. Ghicindu-i gândul, fata căută să-l liniştească şi-l asigură că, de îndată ce vor sosi acasă, va trimite onorariul şi costul medicamentului. Apoi se întoarse către Binoy.

Ce ochi minunați! Nici nu-i trecu prin gând să se întrebe dacă erau mari sau mici, negri sau căprui. Ceea ce îl impresiona era sinceritatea pe care o citea în ei. Nici urmă de sfială sau şovăire; erau plini de forță şi de seninătate.

Intimidat, Binoy îngână:

— Oh! Onorariul medicului... o nimica toată... nu trebuie să vă faceți griji... eu... eu am să-l...

Dar ochii tinerei, ațintiți asupra lui, nu-i îngăduiră să-şi termine fraza, aşa că, până la urmă, trebui să-i facă pe voie.

Când bătrânul se împotrivi să trimită după coniac, fiica lui stărui, spunându-i:

— Lasă, tată, aşa a prescris doctorul!

— Doctorii au prostul obicei, răspunse bătrânul, să recomande coniac la cele mai mici tulburări. Pentru uşoara mea slăbiciune îmi ajunge un pahar cu lapte.

Apoi, după ce bău puțin lapte, se întoarse spre Binoy şi zise:

— Acum trebuie să plecăm. Mă tem că v-am deranjat prea mult.

Fata rugă să fie chemată o trăsură, dar tatăl ei exclamă stingherit:

— De ce să mai deranjăm? Locuim atât de aproape, că pot merge şi pe jos.

Fata însă nu se învoi, şi cum bătrânul nu se mai opuse, Binoy se duse el însuşi după o trăsură.

Înainte de a pleca, bătrânul domn vru să ştie numele gazdei sale, şi după ce acesta se prezentă – „Binoy-bhusan Chatterji” –, îşi spuse şi el numele: „Paresh-chandra Bhattacharya”. Apoi adăugă că locuia foarte aproape, şi anume la numărul 78 pe aceeaşi stradă.

— Oricând veți avea timp, vom fi încântați să vă primim.

Ochii tinerei părură să încuviințeze.

Binoy ar fi dorit să-i însoțească până acasă, dar de teamă ca nu cumva gestul lui să fie socotit o dovadă de proastă creştere, şovăi; iar când trăsura fu gata să plece, şi fata îşi înclină uşor capul, Binoy, zăpăcit de tot ce i se întâmplase, nici nu-i răspunse la salut.

Reîntors în odaia lui, Binoy se simți furios pentru purtarea sa. Revăzu în minte fiecare amănunt, din clipa în care coborâse şi până în momentul plecării lor. Avea impresia că, de la început şi până la sfârşit, se purtase nepermis de stângaci. Încerca zadarnic să desluşească ce-ar fi trebuit să facă şi ce n-ar fi trebuit, ce-ar fi trebuit să spună şi ce n-ar fi trebuit, în diferitele momente, când, deodată, ochii i se opriră asupra batistei pe care fata, după ce o folosise, o uitase pe pat. Se repezi s-o ridice, şi în acea clipă refrenul cântat de cerşetorul baul îi reveni obsedant în minte:

O pasăre necunoscută în colivie intră

Nu ştiu de unde vine...

Orele treceau, iar soarele dogorea din ce în ce mai tare. Trăsurile începuseră să se scurgă iute spre cartierul administrativ. În ziua aceea, Binoy nu se putea concentra asupra nici unui lucru. Deodată, casa lui şi oraşul urât care-l înconjura i se păreau ireale. Razele arzătoare ale soarelui de iulie îi încingeau creierul şi-i pătrundeau în sânge. Şi parcă un văl de lumină strălucitoare despărţea viaţa lui interioară de nimicnicia traiului de zi cu zi.

În acel moment, observă oprit pe trotuar un băiat de şapte, opt ani care privea atent numerele de pe porţi. Fără să ştie de ce, Binoy fu încredinţat că băiatul căuta casa lui şi-i strigă:

— Aici, asta-i casa!

Apoi, coborând repede în stradă, îl trase pe puştan înăuntru. Scrută cu aviditate chipul băiatului, în timp ce acesta îi înmâna o scrisoare pe care-şi văzu numele, scris în englezeşte, cu siguranţă de mâna unei femei.

— Sora mea v-a trimis asta, zise băiatul.

Plicul nu conţinea nici o scrisoare, ci doar nişte bani.

Băiatul dădu apoi să plece, dar Binoy stărui să urce la el în cameră. Puştiul era mai negricios decât sora lui, totuşi semăna mult cu ea; iar Binoy, cu o senzaţie de bucurie în inimă, simţi pentru el o mare duioşie.

Copilul era foarte dezgheţat. Cum intră în cameră, arătă spre un portret atârnat de perete şi întrebă:

— Al cui e portretul acela?

— Al unui prieten de-al meu, răspunse Binoy.

— Portretul unui prieten! exclamă băiatul. Cum îl cheamă?

— Oh, n-ai de unde să-l cunoşti! zise Binoy râzând. Numele lui este Gourmohan. Dar eu îi zic Gora. Am fost de mici colegi de şcoală.

— Şi acum nu mai mergeţi la şcoală?

— Nu, mi-am terminat studiile.

— Într-adevăr? Aţi terminat stu...?

Neputând rezista tentaţiei de a cuceri admiraţia micului mesager, Binoy zise:

— Da, mi-am terminat toate studiile!

Băiatul îl privi cu ochii mari, plini de admiraţie, şi oftă. Se gândea, poate, că într-o bună zi va atinge şi el asemenea culmi ale învăţăturii.

Când îl întrebă cum îl cheamă, băiatul răspunse:

— Numele meu este Satish-chandra Mukerji.

— Mukerji? repetă Binoy nedumerit.

Se împrieteniră repede, şi foarte curând Binoy află că Paresh Babu nu era tatăl lor bun, ci că-i crescuse de când erau mici. Numele surorii sale fusese înainte Radharani, dar soția lui Paresh Babu îl schimbase într-un nume care să nu fie atât de ostentativ ortodox, şi anume Sucharita.

Când Satish fu gata de plecare, Binoy îl întrebă:

— Poți merge acasă singur?

Jignit în orgoliul său, micul lui prieten răspunse:

— Întotdeauna umblu singur!

Binoy însă stărui să-l conducă până acasă, la care băiatul fu atât de dezamăgit de neîncrederea în bărbăția lui, încât zise:

— Dar de ce să mă conduceți? Mă descurc foarte bine şi singur! Şi pentru a-i demonstra cât era de obişnuit să circule fără însoțitor, se apucă să-i înşire toate drumurile pe care le făcuse el de unul singur.

Motivul pentru care Binoy ținu totuşi cu orice preț să-l conducă până la uşa casei lui depăşea posibilitățile de înțelegere ale băiatului.

Apoi, când Satish îl pofti înăuntru, Binoy refuză cu hotărâre, spunând:

— Nu, nu acum! Am să vin altă dată.

Odată întors acasă, Binoy scoase din buzunar plicul. Citi şi reciti de atâtea ori adresa, încât foarte curând ştia pe de rost fiecare linie şi fiecare trăsătură de condei. Apoi aşeză plicul şi conținutul într-o casetă. Dacă cineva l-ar fi văzut încuind caseta, ar fi fost încredințat că banii aceia nu vor fi cheltuiți niciodată, nici chiar la cea mai mare strâmtoare.

Capitolul II

Era o seară mohorâtă din anotimpul ploios; cerul greu, încărcat de umezeală, se lăsase jos. Sub legănarea tăcută a stratului sumbru de noroi gălbui, Calcutta zăcea nemişcată, ca un dulău mare şi amărât, încolăcit cu capul pe coadă. Zi şi noapte burniţase fără încetare. Cădea o ploaie măruntă, umplând străzile cu noroi, dar nu destul de puternică pentru a le spăla. După-amiază, pe la patru, ploaia încetă puțin, dar norii păreau amenințători. Pe vremea asta posomorâtă, când nu era plăcut să stai în casă, dar nici cuminte să ieşi afară, doi tineri şedeau pe nişte scaune de răchită, pe terasa umedă de pe acoperişul unei case cu trei etaje.

Pe această terasă se jucaseră cei doi prieteni în copilărie, când se întorceau de la şcoală; aici se plimbaseră în sus şi-n jos, citind cu glas tare înainte de examene pentru a-şi întipări mai bine în minte cursurile; aici aveau obiceiul să cineze după ce se întorceau de la facultate, pe vremea

căldurilor mari, şi tot aici îi apuca adeseori ora două din noapte discutând, pentru ca la răsăritul soarelui să se deştepte amândoi, mirați că adormiseră pe rogojini. După ce n-au mai avut de dat examene, tot pe acest acoperiş se ținea o dată pe lună întrunirile Societății Patrioților Hinduşi, care avea ca preşedinte pe unul şi ca secretar pe celălalt dintre cei doi prieteni.

Numele preşedintelui era Gourmohan, dar prietenii şi cunoscuții îi ziceau Gora. Statura lui uriaşă depăşea cu mult măsura tuturor lucrurilor din juru-i. Pentru că era şi din cale afară de alb, cu pielea fără cea mai mică urmă de pigmentare, unul dintre profesorii săi de la universitate îl poreclise „Muntele de zăpadă". Era înalt de aproape şase picioare, avea oasele mari şi mâinile ca nişte labe de tigru. Timbrul vocii îi era atât de adânc şi gros, încât oricine tresărea dacă-l auzea pe neaşteptate strigând: „Cine-i acolo?" Fața îi era mare şi puternică, iar fălcile şi bărbia păreau zăvoarele masive ale unei fortărețe. Deasupra buzelor subțiri şi strânse, nasul se avânta ca o sabie. Ochii lui, mici şi pătrunzători, păreau să privească un obiect nevăzut, îndepărtat, şi totuşi erau capabili să revină cu iuțeala fulgerului pentru a lovi ceva din imediata apropiere. Nu se putea spune despre Gourmohan că ar fi fost un bărbat frumos, dar era cu neputință să treacă neobservat. Oriunde ar fi fost, se făcea imediat remarcat.

Prietenul său Binoy, deşi mai şters, era şi el un om deosebit, ca orice tânăr bengalez cu educație şi cultură. Îmbinarea dintre delicatețea-i înnăscută şi inteligența-i vie imprimau chipului său o expresie neobişnuită. La universitate lua întotdeauna note mari şi căpăta burse, în timp ce lui Gora îi venea greu să țină pasul cu el; de altfel, nici nu-i plăcea prea mult să citească. Gora nu înțelegea lucrurile atât de repede ca Binoy şi nici n-avea memoria atât de bună. Dar Binoy, cu stăruința prietenului credincios, l-a tras după el pe Gora la toate examenele din universitate.

Iar acum, în această seară jilavă de august, iată discuția care-i absorbea pe cei doi prieteni:

— Am să-ți spun părerea mea, zise Gora. Deunăzi, când Abinash i-a atacat pe brahmoişti, el n-a făcut decât să-şi demonstreze sănătatea şi vigoarea morală. Ce te-a făcut să te repezi la el cu atâta înverşunare?

— Prostii! răspunse Binoy. Crezi că nu pot exista două păreri asupra aceluiaşi lucru?

— Dacă gândeşti astfel, eroarea trebuie să fie în chiar felul tău de-a gândi. Nu poți pretinde din partea societății ca, în timp ce membrii ei renegați încearcă s-o dărâme, persistând să acționeze după bunul lor plac, ea să stea cu brațele încrucişate, lăsându-i să-şi facă de cap. Societatea, prin firea lucrurilor, este obligată să dezaprobe asemenea oameni şi să considere drept nelegiuiri chiar acțiunile lor de bună-credință. Faptul că societatea se vede silită să considere drept „rău" ceea ce ei pretind a fi „bun" este doar una dintre sancțiunile ce trebuie aplicate celor care cu bună ştiință o batjocoresc.

— O fi natural, zise Binoy, dar eu nu pot fi de acord cu ideea că tot ce e natural e şi bun.

— Oh, lasă-mă în pace cu binele! izbucni Gora. Lumea e destul de potrivită pentru puținii oameni buni pe care-i cuprinde. În ceea ce mă priveşte, lasă-i pe ceilalți să fie naturali! Altfel nu s-ar putea progresa, şi viața n-ar merita să fie trăită. Dacă unii vor să pozeze în brahmoişti ortodocşi, ei trebuie să accepte şi micul neajuns de a fi greşit înțeleşi şi atacați de nebrahmoişti. Ar fi o pretenție prea mare să le ceri adversarilor tăi să te laude, în timp ce tu te foieşti ca un

păun, iar dacă s-ar întâmpla aşa, lumea ar deveni un loc nenorocit.

— Uite ce e, eu n-am nimic împotriva atacurilor care vizează o sectă sau un partid! explică Binoy. Dar când atacul devine personal...

— Ce înseamnă să ataci o sectă? Cel mult să critici opinii. Eu vreau demascarea indivizilor. Cât despre tine, sfântule... oare n-ai lansat niciodată un atac la persoană?

— O, ba da, recunoscu Binoy, şi mă tem că foarte des. Ceea ce nu înseamnă că nu mi-e ruşine c-am procedat astfel.

— Nu, Binoy! exclamă Gora, brusc enervat. Aşa nu se poate! În nici un caz!

Binoy rămase o clipă tăcut.

— Ce vrei să spui? Ce s-a întâmplat? întrebă el în cele din urmă. De ce eşti atât de furios?

— Se vede cât de colo că păşeşti pe calea slăbiciunii.

— Nu mai spune... slăbiciune! exclamă Binoy iritat. Ştii prea bine că, dacă aş vrea, aş putea merge chiar acum în casa lor... doar m-au invitat... Şi totuşi, precum vezi, nu mă duc.

— Ştiu. Dar nici o clipă nu uiți că eşti în expectativă. Zi şi noapte stai şi-ți spui: „Nu mă duc. Nu mă duc!” Ar fi mult mai bine să te duci şi să isprăveşti odată!

— Aşadar, mă sfătuieşti sincer să merg la ei? întrebă Binoy.

Gora îşi izbi genunchiul cu palma şi răspunse:

— Ba nu, eu nu te sfătuiesc să te duci. Îți dau în scris că, în ziua în care le vei trece pragul, te vei da definitiv de partea lor. Vei începe să mănânci la ei, şi atunci s-a terminat cu tine![7] Vei deveni un propovăduitor militant al brahmoiştilor!

— Zău? Şi, rogu-te, spune-mi ce o să fie după aceea? zise Binoy cu un zîmbet.

— După aceea? adăugă Gora cu amărăciune. Nu există nici un „după aceea" dacă eşti mort şi te-ai dus din lumea ta. Tu, fiul unui brahman, te vei lepăda de orice disciplină şi puritate şi vei sfârşi la gunoi ca un stârv. Întocmai ca un cârmaci care şi-a spart busola, îți vei pierde direcția şi, încetul cu încetul, numai superstiția şi mărginirea te vor ajuta să-ți duci corabia la liman. Vei ajunge să pluteşti în voia valurilor. Dar n-am răbdare să discut la infinit cu tine. Îți spun pur şi simplu: du-te şi isprăveşte odată cu asta dacă simți că trebuie s-o faci. Dar nu-mi mai măcina nervii cu ezitarea ta continuă în pragul infernului.

Binoy începu să râdă în hohote.

— Pacientul abandonat de medici nu trebuie neapărat să moară, zise. Eu nu văd nici un semn cum că mi s-ar apropia sfârşitul.

---

[7] Conform normelor religioase hinduiste, cine stătea la masă cu membrii unei caste inferioare era considerat contaminat.

— Nu vezi nimic? îi spuse Gora pe un ton sarcastic.

— Nu.

— Nu observi că-ți slăbeşte pulsul?

— Nu, defel. Bate cu putere.

— Nu crezi că, dacă o anumită mână subțire ți-ar servi hrana proscrişilor, bucatele ți-ar părea ospăț al zeilor?

— Ajunge, Gora! zise Binoy roşind până-n vârful urechilor. Taci din gură!

— De ce? protestă Gora. N-am vrut să te insult. Frumoasa fecioară la care mă refer nu se laudă că este „nevăzută chiar de soare”.[8] Dacă cea mai mică aluzie la mâna ei, gingaşă ca o petală, pe care o poate atinge însă orice persoană de sex masculin, te loveşte ca o profanare, atunci eşti pierdut, Binoy!

— Uite ce e, Gora! Eu am un cult pentru Femeie, şi în scrierile noastre sfinte, de asemenea...

— Nu invoca scrierile sfinte în sprijinul sentimentului ce te stăpâneşte. Asta nu se cheamă cult, ci ar merita o altă denumire, pe care însă n-o rostesc, căci te-ai înfuria şi mai tare.

---

[8] Expresie sanscrită, folosită în legătură cu femeile din castele superioare, care nu pot fi văzute decât de membrii familiei.

— Îți place să fii dogmatic, zise Binoy ridicând din umeri.

— Cărțile sfinte ne învață, stărui Gora, că trebuie să ai un cult pentru femeie, căci ea ne aduce lumină în cămin... Cât despre cinstea ce i se acordă în tradiția engleză, pentru că aprinde inimile bărbaților, e mai bine să nu-i zicem cult.

— Adică tu dai la o parte cu dispreț o idee măreață, numai pentru că uneori este umbrită? întrebă Binoy.

— Binu, îi răspunse Gora nerăbdător, acum, când e limpede că ți-ai pierdut discernământul, ar trebui să te laşi călăuzit de mine. Eu susțin că toate expresiile exaltate pe care le găseşti în cărțile englezeşti în legătură cu femeia n-au la bază altceva decât dorința. Altarul pe care femeia trebuie cu adevărat venerată este familia. Acolo îşi are ea locul de Mamă şi de Stăpână a Casei, pură şi drept-credincioasă. Elogiile celor ce o plasează în afara căminului ascund o insultă. Motivul pentru care mintea ta dă târcoale casei lui Paresh Babu, ca o molie în jurul unei lumânări, este – s-o spunem pe şleau – ceea ce englezii numesc „iubire”. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu imita ca o maimuță acest cult englezesc, punând iubirea mai presus de toate, socotind-o unicul obiect căruia omul trebuie să i se închine!

Binoy sări în picioare ca un cal tânăr la o lovitură de cravaşă.

— Ajunge, ajunge! strigă el. Mergi prea departe, Gora!

— Prea departe! ripostă Gora. Nici n-am ajuns la esențial. Pentru simplul motiv că relațiile adevărate între bărbat şi femeie sunt acoperite de negura pasiunii, trebuie să le poetizăm?

— Dacă patima noastră este cea care ne întunecă viziunea asupra raporturilor juste între femeie şi bărbat, oare numai străinii poartă vina? Oare nu aceeaşi pasiune îi duce pe moralişti noştri la vehemenţa exagerată cu care propovăduiesc că femeia este un rău de care trebuie să ne ferim? Acestea nu sunt decât două aspecte diferite ale aceleiaşi mentalităţi, manifestate în două moduri diferite. Condamnând-o pe una, nu e drept s-o scuzi pe cealaltă.

— Văd că te-am înţeles greşit, Binoy! zise Gora zâmbind. Starea ta nu este atât de disperată pe cât credeam. De vreme ce filosofia îşi mai găseşte loc în creierul tău, poţi să iubeşti fără teamă. Dar ai grijă să te salvezi înainte de a nu fi prea târziu! Iată de ce trebuie să se roage toţi cei ce-ţi doresc binele.

— Ai înnebunit de-a binelea, dragă prietene! exclamă Binoy pe un ton dojenitor. Ce am eu de-a face cu iubirea? Îţi mărturisesc, spre liniştirea ta, că din tot ce am auzit şi am văzut în legătură cu Paresh Babu şi cu familia lui, am ajuns să nutresc un mare respect pentru ei. Poate că de aceea simt o oarecare curiozitate să văd ce viaţă de familie duc.

— Bine, să-i zicem „curiozitate”... dacă preferi. Numai că trebuie să te cam păzeşti de această „curiozitate”. Spune, ţii foarte mult să-ţi duci cercetările zoologice până la capăt? Un lucru e cert: noii tăi prieteni fac parte din genul prădătoarelor, şi dacă studiile tale te vor obliga să te apropii prea mult de ei, te vei afunda atât de tare, încât n-o să ţi se mai vadă nici vârful cozii.

— Ai un mare cusur, Gora! obiectă Binoy. Îţi închipui, probabil, că toată puterea pe care Dumnezeu a avut-o de dat oamenilor ţi-a dăruit-o numai ţie, şi că noi, ceilalţi, nu suntem decât nişte bieţi neputincioşi.

Această remarcă îl zgudui pe Gora prin puterea noutății ei.

— Ai dreptate! strigă el, şi-l lovi cu entuziasm pe spate. Ai perfectă dreptate! Acesta este marele meu cusur!

— Doamne! gemu Binoy. Ai un cusur şi mai mare, Gora: totala ta incapacitate de a aprecia intensitatea loviturilor pe care le poate suporta o coloană vertebrală normală.

În acest moment, apăru Mohim, fratele vitreg al lui Gora. Masiv şi gâfâind din greu, strigă:

— Gora!

Gora se ridică imediat în picioare şi răspunse respectuos:

— Domnule?

— Am venit să văd, zise Mohim, dacă nu cumva norii s-au spart pe acoperişul casei noastre. Ce-i cu agitația asta? Cred că ați reuşit să-i izgoniți pe englezi până în mijlocul Oceanului Indian! N-am observat, ce-i drept, pierderi prea mari la englezi, dar jos, cumnată-ta zace în pat cu o migrenă, iar răcnetele voastre de lei sunt o grea încercare pentru ea.

Şi, zicând acestea, Mohim îi părăsi şi coborî scările.

Capitolul III

Tocmai când Gora şi Binoy erau gata să coboare de pe acoperiş, sosi şi mama lui Gora. Binoy se aplecă şi o salută plin de respect, ştergându-i praful de pe picioare[9].

Cine o vedea pe Anandamoyi n-ar fi crezut că este mama lui Gora. Era zveltă, dar bine legată. Pe alocuri, părul începuse să-i încărunţească uşor, dar la prima vedere nu-i dădeai patruzeci de ani. Trăsăturile delicate ale feţei păreau dăltuite cu grijă de mâna unui maestru, cu linii discrete, lipsite de orice exagerare. Chipul ei purta pecetea unei inteligenţe armonioase şi agere. Faţa îi era negricioasă, fără vreo urmă de asemănare cu aceea a lui Gora. Un singur lucru te izbea când o vedeai prima dată, şi anume că pe lângă sari purta şi o bluză. În vremea aceea, unele femei tinere, moderne începuseră să adopte corsajul în îmbrăcăminte; dar doamnele de modă veche se uitau dispreţuitoare la acest port, căci trăda o influenţă străină. Soţul ei, Krishnadayal Babu, avusese un post în Departamentul Comisariatului[10], iar Anandamoyi îşi petrecuse cea mai mare parte a vieţii, de când era copilă, alături de el, departe de Bengal. De aceea, ea nu putea pricepe de ce a-ţi acoperi bine trupul era o ruşine sau un lucru ridicol. Cu toate că se devotase întru totul gospodăriei sale, ducând toată munca, de la frecatul duşumelei, spălatul rufelor, cusut şi cârpit, până la ţinerea socotelilor, şi cu toate că avea grijă de fiecare membru al

---

[9] Semn de mare respect la hinduşi.

[10] Este vorba despre fostul departament al aprovizionării armatei, în administraţia colonială din India.

familiei, ba chiar şi de vecini, nu părea niciodată copleşită de muncă.

După ce răspunse la salut, Anandamoyi zise:

— Când vocea lui Gora se aude până jos, ştiu bine c-a sosit Binu. În ultimele zile a fost însă atâta linişte în casă, încât m-am întrebat ce s-o fi întâmplat cu tine, băiatule. De ce n-ai mai dat pe la noi de atâta amar de vreme? Ai fost bolnav?

— Nu, răspunse Binoy cam şovăitor. Nu, mamă, n-am fost bolnav; dar ploaia asta care nu mai contenea...

— Vorbă să fie, ploaia! se amestecă Gora. Iar când vor trece ploile, Binoy va invoca soarele! E bine să dai vina pe elemente exterioare, căci ele nu se pot apăra; conştiinţa lui cunoaşte însă motivul real.

— Ce prostii vorbeşti, Gora! protestă Binoy.

— Ai dreptate, băiatule, zise Anandamoyi. Gora n-ar fi trebuit să vorbească astfel. Sufletul omului trece prin diferite stări. Oricare dintre noi e uneori binedispus, alteori abătut, nu poate fi întotdeauna la fel. E o greşeală să judeci oamenii după toane. Haide, Binoy, vino în camera mea să-ţi dau să guşti ceva. Ţi-am păstrat din prăjiturile tale preferate.

Gora scutură din cap cu violenţă şi zise:

— Nu, nu, mamă, te rog, nu-i da nimic! Nu-i pot permite lui Binoy să mănânce în camera dumitale.

— Nu fi absurd, Gora, zise Anandamoyi. Ţie nu ţi-am cerut-o niciodată, iar tatăl tău a devenit atât de ortodox, încât nu mănâncă decât bucate pregătite cu mâna lui. Dar Binu, el e băiatul meu cuminte, nu este bigot ca tine şi sunt convinsă că n-ai să-i interzici să se poarte cum crede de cuviinţă.

— Ba da, am s-o fac! răspunse Gora. Şi ţi-o spun răspicat: nimeni nu va avea permisiunea să mănânce în camera dumitale atâta vreme cât o ai în serviciul tău pe Lachmi, care e creştină.

— Oh, scumpul meu Gora, cum poţi să vorbeşti aşa? exclamă Anandamoyi îndurerată. Până acum ai mâncat tot timpul bucate gătite de mâna ei; ea te-a legănat şi te-a crescut. Ai şi uitat cât îţi plăcea mâncarea cu chutney-ul[11] preparat de ea? Şi apoi, aş putea să uit vreodată că, atunci când ai avut vărsat, ea ţi-a salvat viaţa prin devotamentul cu care te-a îngrijit?

— Atunci, fă-i o pensie, zise Gora iritat. Cumpără-i o bucată de pământ şi clădeşte-i o căsuţă, dar n-o mai ţine în casă, mamă!

— Gora, crezi că toate datoriile se pot plăti cu bani? zise Anandamoyi. Ea nu vrea nici pământ, nici bani; nu vrea decât să te vadă pe tine, altfel se prăpădeşte.

— Bine, ţine-o dacă-ţi place, spuse Gora resemnat. Dar Binoy n-are voie să mănânce în odaia dumitale. Poruncile cărţilor sfinte trebuie respectate întocmai. Mă mir, mamă, că

---

[11] Condiment indian preparat din fructe şi ardei iute.

dumneata, fiica unui pandit[12] atât de mare, nu ţii seama de datinile noastre ortodoxe. Este prea de...

— O, Gora, copil naiv ce eşti! zise Anandamoyi zâmbind. A fost o vreme când am urmat cu mare grijă şi uneori cu preţul multor lacrimi toate aceste obiceiuri! Unde erai tu atunci? Zi de zi mă închinam imaginii lui Shiva, făcută de mâna mea; iar tatăl tău venea şi o azvârlea furios. În vremea aceea nu-mi găseam liniştea dacă mâncam orezul fiert de fitecine. Pe atunci, la noi erau puţine căi ferate, şi multe zile am fost silită să ajunez, în timp ce călătoream într-un car cu boi, călare pe o cămilă sau purtată într-un palanchin. Tatăl tău cucerise bunăvoinţa şefilor săi englezi, datorită obiceiului său neortodox de a-şi lua soţia cu el în toate călătoriile. Apoi a fost înaintat în grad şi a putut să-şi aibă casa lângă cartierele generale, în loc să fie mereu pe drumuri. Crezi că i-a fost uşor să mă abată de pe calea dreptei-credinţe? Acum, când a îmbătrânit şi a ieşit la pensie cu o grămadă de economii, brusc a devenit ortodox şi intolerant, dar eu nu-l pot urma în toate salturile dispoziţiei lui. Tradiţiile mele, moştenite de la atâtea generaţii de strămoşi, au fost smulse din rădăcină, una câte una... crezi că ele pot fi replantate printr-o singură vorbă?

— Bine, bine, răspunse Gora. Lasă-i pe strămoşii dumitale... ei nu mai pot protesta. Dar, măcar din consideraţie pentru noi, ar trebui să accepţi anumite lucruri. Chiar dacă nu ţii seama de scrierile sfinte, ar trebui să respecţi măcar unele obligaţii.

— Crezi că e necesar să insişti atât de mult asupra acestor obligaţii? întrebă Anandamoyi obosită. Crezi că nu le cunosc

---

[12] Hindus învăţat, cunoscător al limbii sanscrite, pregătit în probleme de filosofie, religie, jurisprudenţă.

prea bine? Îți închipui că sunt fericită când la fiecare pas mă contrazic cu bărbatul şi copilul meu? Trebuie să-ți mai spun, Gora, că, în clipa în care te-am ținut pentru prima dată în brațe, mi-am luat rămas-bun de la legile tradiționale? Când strângi la piept un nou-născut, te convingi că nimeni nu se naşte înlăuntrul unei caste. În ziua aceea, am avut revelația că, dacă aş disprețui un om pentru că provine dintr-o castă inferioară sau pentru că este creştin, Dumnezeu mi te-ar răpi. Rugăciunea mea a fost să mi te lase, căci tu erai lumina căminului meu. Şi, în schimb, am făgăduit să primesc apă din mâna oricărui om din lumea asta!

La asemenea vorbe, Binoy simți pentru prima dată un val de nelinişte în suflet şi-şi mută privirea de la Anandamoyi la Gora. Dar, într-o clipă, izgoni orice umbră de îndoială.

Gora părea şi el nedumerit şi spuse:

— Mamă, eu nu gândesc ca dumneata. În general, copiii trăiesc şi se dezvoltă bine în familiile unde se respectă preceptele cărților sfinte... Cine oare ți-a vârât în cap că Dumnezeu ți-a dat dumitale o dispensă specială?

— Cel ce mi te-a dăruit mi-a inspirat şi această idee, răspunse Anandamoyi. Ce puteam face? Eu n-aveam nici o putere. Of, dragul meu băiat prostuț! Nici nu ştiu dacă să râd sau să plâng de neghiobia ta. Dar, nu te supăra, fie cum vrei tu. Aşadar, Binoy n-are voie să mănânce în camera mea – asta-i ultima ta hotărâre?

— Dacă va găsi prilejul, Binoy va dezerta cu iuțeala unei săgeți, zise Gora râzând, mai ales că i s-a deschis şi pofta! Dar eu n-am de gând să-l las. E fiul unui brahman. Nu se cade să-l lăsăm să-şi uite îndatoririle de dragul câtorva prăjituri. Trebuie să facă multe sacrificii, să se supună unui

autocontrol riguros, înainte de a deveni demn de originea-i glorioasă. Şi, te rog, mamă, nu fi supărată pe mine, te implor în genunchi, în praful lăsat în urma picioarelor tale scumpe.

— Ce idee! exclamă Anandamoyi. Pentru ce-aş fi supărată pe tine? Numai că tu nu ştii ce faci. Mă doare sufletul că eu te-am crescut. Şi totuşi, oricât de ciudat ar părea, îmi este cu neputinţă să accept ceea ce tu numeşti religia ta. Nu-i nimic că nu vrei să mănânci în camera mea, mă mulţumesc să te am alături de mine dimineaţa şi seara... Binoy, dragă, nu mă privi atât de trist. Eşti prea sensibil. Acum îţi închipui că sunt rănită, dar de fapt nu mă doare prea tare. Nu te necăji, băiatule! Am să te poftesc într-altă zi, când bucatele îţi vor fi pregătite de un brahman în toată legea! Iar în ceea ce mă priveşte, ţin să vă anunţ pe toţi că am de gând să beau şi pe viitor apa pe care mi-o va servi Lachmi.

Şi cu acestea, Anandamoyi coborî scările.

Binoy rămase tăcut o vreme, apoi se întoarse spre Gora şi zise încet:

— Nu crezi c-ai mers prea departe, Gora?

— Cine să fi mers prea departe?

— Tu!

— Nicidecum! fu răspunsul categoric al lui Gora. Sunt de părere că fiecare dintre noi trebuie să respecte anumite limite; de îndată ce le depăşeşti cât de puţin, nu mai poţi şti unde ai să te opreşti.

— Dar e mama ta! protestă Binoy.

— Ştiu ce este o mamă, răspunse Gora; nu trebuie să mă înveți tu! Crezi că mulți au o mamă ca a mea? Dar dacă încep să nu-mi respect tradiția, într-o bună zi s-ar putea întâmpla să nu-mi mai respect nici mama. Uite ce e, Binoy, am să-ți spun ceva: sentimentul este un lucru bun, dar nu cel mai bun.

După o pauză, Binoy zise şovăitor:

— Ascultă, Gora, azi, când am auzit-o vorbind pe mama ta, am simțit o tulburare stranie. E ca şi cum maică-ta ar avea ceva în gând, ceva ce nu vrea să spună şi care o frământă.

— Ah, Binoy, spuse Gora nerăbdător, nu-ți da frâu liber imaginației; nu faci decât să-ți iroseşti timpul.

— Tu nu observi niciodată ce se petrece în jurul tău, i-o întoarse Binoy, şi preferi să iei drept închipuire ceea ce nu izbuteşti să vezi. Îți mărturisesc că adeseori am avut impresia că în sufletul mamei tale se ascunde o taină... ceva ce o face să nu fie în desăvârşită armonie cu ceea ce o înconjoară şi-i întristează viața familială. Gora, ar trebui să acorzi mai multă atenție vorbelor ei.

— Sunt destul de atent la cele ce-mi aud urechile, răspunse Gora. Şi dacă nu încerc să le pătrund mai adânc înțelesul, e de teama unei dezamăgiri.

Capitolul IV

Ideile abstracte sunt foarte bune atâta vreme cât se manifestă sub formă de opinii, dar când sunt aplicate concret, nu mai au aceeaşi forţă. Aşa s-a întâmplat şi cu Binoy, care se lăsa, în general, condus de sentimente. De aceea, oricât de tare ar fi fost în argumentarea unui principiu, de îndată ce avea de-a face cu oamenii, considerentele umane precumpăneau. Această înclinaţie a lui era atât de puternică, încât cu greu puteai spune în ce măsură accepta principiile propovăduite de Gora pentru valoarea lor intrinsecă şi în ce măsură le accepta din cauza marii prietenii ce-l lega de el.

În seara aceea ploioasă, după ce plecă de la Gora, păşind încet pe străzile pline de noroi, îşi dădu seama că în sufletul lui se dădea o luptă între principii şi simţăminte.

Când Gora susţinuse că, în momentul de faţă, pentru a salva societatea de atacurile făţişe sau ascunse, era necesar să veghezi neîncetat la modul de hrană şi la puritatea castei, Binoy consimţise fără a pregeta. Ba chiar apărase cu înflăcărare această idee în faţa celor care nu erau de acord cu ei. Spusese nu o dată că atunci când duşmanul atacă o fortăreaţă, nu înseamnă că n-ai concepţii liberale dacă eşti gata să-ţi dai viaţa ca să aperi fiece drum, fiece potecă, fiece poartă şi fiece fereastră, ba chiar fiece crăpătură.

Dar când Gora îi interzisese să mănânce în camera mamei lui, lovitura îl duruse adânc.

Binoy n-avea tată şi-şi pierduse şi mama, încă din fragedă copilărie. Avea un unchi la ţară, dar de când era mic trăise singur, şi mai târziu, ca elev sau student în Calcutta, tot singur fusese. Când Gora îl prezentase mamei sale, Anandamoyi, Binoy îi zisese numaidecât „mamă".

Adeseori se ducea în camera ei şi nu-i dădea pace până nu căpăta din prăjiturile lui favorite. De multe ori mărturisea că e gelos pe Gora şi o învinuia că-l părtineşte când le împarte mâncarea. Dacă nu trecea pe la ea două-trei zile, Binoy ştia prea bine cu câtă emoţie îl urmărea gustând dulciurile pe care i le pregătise şi cu câtă nerăbdare aştepta să termine şedinţele lor, ca să-l vadă coborând la ea. Şi totuşi acum, Gora, în numele societăţii, îi interzisese să mănânce în camera ei! Cum va putea ea să rabde asta şi cum va putea tolera el aşa ceva?

„De azi încolo am să caut un brahman care să-ţi prepare mâncarea după ritual!", îi spusese Anandamoyi zâmbind. „Dar cât de rănită trebuie să se fi simţit!", îşi zise Binoy când ajunse acasă.

Camera lui pustie era întunecată şi în neorânduială, plină cu cărţi şi hârtii răvăşite. Luă un chibrit şi aprinse lampa. Sticla era năclăită de degetele unsuroase ale servitorului. Pe faţa de masă albă se vedeau pete de grăsime şi de cerneală. Binoy avu senzaţia că se sufocă în acea încăpere. Absenţa unei fiinţe şi a unei afecţiuni omeneşti îl deprima peste măsură. Îndatoririle ce-i reveneau pentru a-şi salva patria sau pentru a apăra societatea din care făcea parte îi părură vagi şi false. Mult mai reală îi era acea „pasăre necunoscută" ce intrase într-o dimineaţă însorită de iulie prin uşa coliviei sale, pentru a-şi lua apoi iarăşi zborul. Dar Binoy hotărâse să nu îngăduie minţii lui să zăbovească prea îndelung asupra „păsării necunoscute". Pentru a-şi abate gândurile, căută să

evoce camera lui Anandamoyi, unde Gora îi interzisese să intre.

Pardoseala de piatră lustruită, curățenia ireproşabilă... Într-o parte, patul moale, acoperit cu o cergă albă ca aripa unei lebede, iar alături, pe o măsuță, lampa aprinsă. Anandamoyi, aplecată asupra lucrului ei, țese desigur cu ață de diferite culori la cuvertură, iar Lachmi, servitoarea, stă la picioarele ei şi pălăvrăgeşte, stâlcind limba bengali. Întotdeauna când era necăjită, Anandamoyi țesea la această cuvertură... Binoy, având în suflet imaginea chipului ei calm, absorbit de lucru, îşi zise:

„Fie ca lumina iubirii de pe chipul ei să-mi țină mintea neabătută. Fie ca imaginea patriei mele să mă călăuzească fără şovăire pe calea datoriei.” Şi spunând încet „mamă”, îşi urmă gândul: „Nici una dintre scrierile sfinte nu mă va putea convinge că mâncarea din mâna ta nu este pentru mine un nectar”.

Era atâta pustiu în camera lui, încât se auzea ticăitul ceasornicului şi Binoy simți că nu mai putea rămâne singur. O şopârlă pe perete prindea gângănii. Binoy o urmări câtăva vreme, apoi se ridică, îşi luă umbrela şi ieşi.

Nu ştia încotro s-o apuce. Primul lui gând fusese probabil să se întoarcă la Anandamoyi, dar, brusc, îşi aduse aminte că era duminică, aşa că hotărî să se ducă să asculte predica lui Keshub Babu la serviciul divin al Brahmo Samajului[13]. Porni într-acolo, deşi prevedea că predica trebuie să fie pe sfârşite.

---

[13] Sectă de hinduism teistic reformat, înfiinţată de Ram Mohan Roy în 1830 şi reorganizată mai târziu de Keshub Chandra Sen; a preconizat abolirea restricţiilor de castă şi a căsătoriilor între copii.

Pe când se apropia, văzu că lumea pleca; şi cum stătea în colţul străzii cu umbrela deschisă, îl zări ieşind de la adunare pe Paresh Babu. Faţa îi era luminată de o expresie de bunătate şi pace. Patru sau cinci membri ai familiei sale îl însoţeau, dar ochii lui Binoy se aţintiră asupra chipului tânăr al unei singure persoane. O clipă, când trecu pe sub lumina felinarului, o văzu mai desluşit, apoi auzi zgomotul roţilor unei trăsuri, şi chipul dispăru ca o nălucă într-o mare de întuneric.

În seara aceea, Binoy nu se simţi în stare să se ducă la Gora, ci se întoarse îngândurat acasă. A doua zi după-amiază însă, îşi luă inima în dinţi.

Făcu mai întâi un ocol destul de mare şi, cum seara era înnourată, se întunecase de-a binelea când apăru la uşa lui Gora.

Intrând, Binoy văzu că Gora abia îşi aprinsese lampa şi se aşezase să scrie. Ridicând ochii de pe hârtie, îl întrebă:

— Ei, Binoy, dincotro bate azi vântul?

Neluând în seamă întrebarea, Binoy zise:

— Vreau să te întreb ceva, Gora. Spune-mi, te rog, pentru tine, India este o realitate absolut clară? Ştiu că te gândeşti zi şi noapte la India, dar spune-mi, cum te gândeşti la ea?

Gora se opri din scris, şi un timp îl privi pătrunzător pe Binoy. Apoi puse condeiul pe masă şi, rezemându-se de speteaza fotoliului, spuse:

— Aşa cum căpitanul unui vapor, când e în largul oceanului, nu pierde din minte nici o clipă portul spre care pluteşte, fie că munceşte, fie că se odihneşte, aşa mă gândesc eu necontenit la India.

— Şi unde este această Indie a ta? urmă Binoy.

— Acolo unde acul busolei mele se mişcă zi şi noapte, exclamă Gora, ducând mâna la inimă. Aici, nu în Istoria Indiei de Marshman[14].

— Şi există vreun port special spre care arată busola ta? continuă Binoy.

— Nu! răspunse Gora cu convingere. Poate că nu-mi voi putea îndeplini misiunea, poate că mă voi scufunda şi mă voi îneca, dar Portul Destinului măreț va exista întotdeauna. Aceasta este India mea, în toată amploarea ei... plină de bogăție, plină de cunoaştere, plină de dreptate. Vrei să spui că o asemenea Indie nu există nicăieri? Oare nu există nimic, nicăieri, în afară de minciună? Să fie oare realitate numai această Calcutta a ta, cu instituțiile ei, cu Tribunalul Suprem şi cu câteva construcții efemere din cărămidă şi mortar? Pfui!

Se opri şi privi fix la Binoy, care rămase tăcut şi dus pe gânduri.

Gora continuă:

---

[14] John Clark Marshman (1794-1877), istoric englez, autorul unei istorii a Indiei.

— Pentru că aici citim şi studiem, umblăm de colo-colo căutând de lucru, trudim ca sclavii de la zece dimineaţa până la cinci după-amiaza, fără sens şi fără raţiune, şi numim India această minciună născocită de un geniu rău, oare are vreun rost ca 350 de milioane de oameni să cinstească o minciună şi să trăiască cu ideea că această lume a minciunii e o lume reală? În ciuda eforturilor noastre, nu putem prinde viaţă din acest miraj! Iată de ce, încetul cu încetul, murim de inaniţie. Dar există şi o Indie adevărată, bogată şi îmbelşugată. Numai că atâta vreme cât nu ne ocupăm poziţiile în această Indie, nici intelectul şi nici inima noastră nu se vor putea adăpa din seva vieţii. De aceea îţi spun: uită totul, învăţătura din cărţi, iluzia diplomelor, ispitele unei vieţi servile, renunţă la atracţia lor şi haide să ne lansăm vasul spre port. Dacă trebuie să ne scufundăm, dacă trebuie să murim, s-o facem. Tocmai pentru că este atât de vitală pentru noi, eu, cel puţin, nu pot uita nici o clipă imaginea adevărată şi completă a Indiei!

— Tot ce spui este numai fermentul agitaţiei tale. Sau să fie chiar adevărul? întrebă Binoy.

— Adevărul, fireşte! tună Gora.

— Şi ce se întâmplă cu cei care nu pot vedea lucrurile ca tine? întrebă Binoy cu blândeţe.

— Trebuie să-i facem să vadă ca mine! răspunse Gora încleştându-şi pumnii. Aceasta e sarcina noastră. Dacă oamenii nu sunt în stare să aibă o imagine limpede a adevărului, se vor închina în faţa oricărei fantome. Susţine în faţa tuturor imaginea nezdruncinată a Indiei, şi oamenii vor fi dominaţi de ea! Atunci nu vei mai fi obligat să cerşeşti din casă în casă subscripţii meschine, ci oamenii se vor îmbulzi să-şi ofere viaţa.

— Bine, arată-mi atunci, te rog, imaginea clară a Indiei tale, că, de nu, mă voi alătura mulțimilor ce nu văd adevărul!

— Încearcă s-o realizezi singur, răspunse Gora. Dacă ai credință, vei găsi bucurie în austeritatea devoțiunii tale. Patrioții noştri eleganți nu cred în acest adevăr, şi de aceea nu pot avea pretenții nici față de ei înşişi, nici față de alții. Chiar dacă Zeul Bogăției, în persoană, le-ar oferi o favoare, sunt convins că n-ar cuteza să ceară mai mult decât insigna aurită de ordonanță a viceregelui. Ei n-au credință, şi de aceea n-au speranță.

— Gora, protestă Binoy, nu toți oamenii au aceeaşi fire. Tu ai credință şi-ți găseşti sprijin în propria-ți forță, şi de aceea nu poți înțelege felul de a gândi al altor oameni. Eu îți spun desluşit: dă-mi o sarcină, indiferent care. Fă-mă să muncesc zi şi noapte. Altfel îmi pare că am prins un lucru tangibil numai atâta vreme cât sunt lângă tine, şi cum mă îndepărtez, nu mai am de ce mă agăța.

— Vorbeşti despre muncă? răspunse Gora. În momentul de față, munca noastră este să transmitem celor necredincioşi încrederea noastră neşovăitoare şi neclintită în tot ceea ce aparține Indiei. Obiceiul pe care-l avem de a ne fi ruşine de patria noastră a făcut ca otrava slugărniciei să ne copleşească sufletul. Dacă fiecare dintre noi, prin exemplul său, va lupta împotriva acestui venin, nu va trece mult şi ne vom găsi domeniul cel mai potrivit de activitate. Acum, în orice acțiune, pur şi simplu nu facem decât să copiem ceea ce istoria din cărțile de şcoală ne învăța, spunând că a mai fost făcut de alții. Oare ne putem dărui cu adevărat, trup şi suflet, într-o asemenea muncă de subalterni? Pe această cale nu putem merge decât spre decădere.

Chiar atunci, Mohim intră în odaie cu paşi rari şi măsurați, ținând luleaua în gură. Era ora când, revenit de la birou,

după ce gusta ceva, se aşeza la uşa casei sale mestecând betel şi pufăind din lulea. Unul după altul se strângeau în jurul lui prietenii, pentru ca în cele din urmă să vină cu toții în camera de primire, la o partidă de cărți.

Când Mohim trecu pragul, Gora se ridică, iar fratele său vitreg, pufăind din lulea, zise:

— Tu, care eşti atât de ocupat căutând să salvezi India, ar fi mai bine dacă ți-ai salva fratele!

Gora privi cu ochi întrebători la Mohim, care urmă:

— Noul sahib[15] de la noi de la birou este un ticălos fără pereche. Are o față de buldog şi în loc de „Babu" ne zice „babuini". Odată, unui coleg i-a murit mama, şi nu i-a dat concediu, spunându-i că minte. Nici un funcționar bengalez nu-şi primeşte leafa întreagă la sfârşitul lunii, din cauza amenzilor. De curând a apărut în ziar o scrisoare anonimă despre el, şi individul susține că e opera mea. N-aş putea spune că se înşală întru totul! Mă amenință cu concedierea dacă nu scriu o dezmințire categorică. Aşa că voi, cele două nestemate ale universității noastre, trebuie să mă ajutați să ticluiesc o scrisoare bună, presărată cu expresii ca „justiție imparțială", „generozitate neostenită", „amabilitate plină de bunăvoință" etc. etc.

Gora rămase tăcut, dar Binoy spuse râzând:

---

[15] Termen folosit de indieni când se adresează unui european sau când vorbesc despre el.

— Dada[16], cum poate rosti cineva atâtea minciuni dintr-o singură răsuflare?

— Ochi pentru ochi şi dintre pentru dinte, răspunse Mohim. Am o experienţă îndelungată cu aceşti sahibi şi-i cunosc bine. Felul cum ştiu să culeagă asemenea minciuni e mai presus de orice laudă, şi nimic nu le poate sta în cale când le sunt necesare. Dacă unul dintre ei spune o minciună, întreaga şleahtă o urlă în cor, ca şacalii; ei nu sunt ca noi, care nu ne dăm în lături de la delaţiune. Te asigur că nu e păcat să-i păcăleşti atâta vreme cât nu te prind!

Zicând acestea, Mohim râse tare şi îndelung, iar Binoy nu-şi putu reţine un zâmbet.

— Crezi că poţi să-i faci de ruşine punându-i faţă-n faţă cu adevărul! continuă Mohim. Dacă Atotputernicul nu v-ar fi înzestrat cu acest gen de inteligenţă, ţara noastră n-ar fi ajuns în halul ăsta! Trebuie să pricepeţi odată că indivizii veniţi de peste ocean nu se simt câtuşi de puţin jenaţi dacă-i prinzi jefuindu-ţi casa. Dimpotrivă, ridică ranga împotriva ta, cu îndrăzneala nevinovatului. Nu-i aşa?

— Ba da, din păcate! răspunse Binoy.

— Atunci, continuă Mohim, nu putem decât să folosim oleacă de ulei din moara fătărniciei pentru a-i măguli, zicând: „Oh, făptură dreaptă, oh, sfântule, aruncă-ne cu mărinimie ceva din traista ta, de n-ar fi decât un firicel de praf”; şi atunci, vom primi măcar o parte infimă din ceea ce-i al nostru. În acelaşi timp, am evita şi orice prilej de tulburare a păcii. A te gândi la acest lucru, iată adevăratul patriotism. Dar Gora e

---

[16] Apelativ pentru fratele mai mare.

supărat pe mine. De când a devenit habotnic, îmi arată mult respect, deoarece sunt fratele lui mai mare, dar nu-mi ascultă vorbele ca venind din partea unuia mai în vârstă. Ce să mă fac, frate dragă? Trebuie să spun adevărul, chiar şi despre minciună. Oricum ar fi, Binoy, tu trebuie să scrii această scrisoare. Aşteaptă un moment, mă duc să-ți aduc foaia pe care am notat punctele principale. Şi Mohim plecă, trăgând cu nesaț din lulea.

Gora se întoarse către Binoy şi zise:

— Binu, du-te cu dada în odaia lui şi caută să-l potoleşti până isprăvesc ce am de scris.

Capitolul V

Anandamoyi bătu la uşa camerei de rugăciune a soțului ei.

— Mă auzi? îi zise. Nu încerc să intru, nu te speria, dar după ce isprăveşti, aş vrea să am o vorbă cu tine. Acum, că ți-ai găsit un nou sannyasin[17], ştiu că n-am să te mai văd multă vreme, de aceea am venit aici. Te rog să treci neapărat pe la

[17] Ermit care trăieşte din cerşit.

mine, numai pentru un minut, după ce isprăveşti. Şi cu acestea, se reîntoarse la treburile ei gospodăreşti.

Krishnadayal Babu era un bărbat negricios, nu prea înalt, mai degrabă îndesat. Ceea ce avea mai deosebit erau ochii mari. Restul obrazului era aproape ascuns sub mustața şi barba-i cenuşie, stufoasă. Purta de preferință o haină de mătase cafenie şi sandale de lemn, iar în mână ducea o ulcică de aramă, imitându-i pe asceți. În față era chel, dar, din creştet, părul îi atârna lung şi răsucit într-o buclă.

Fusese o vreme când slujba îl obligase să trăiască în nordul țării şi când, în tovărăşia soldaților din regiment, se ospătase după pofta inimii cu carne şi vin – bucate interzise. În zilele acelea, credea că dădea dovadă de curaj moral când, ieşind în stradă, îi ocăra şi insulta pe preoți şi pe sannyasini, precum şi pe oricine avea vreo legătură cu religia. Azi însă se supunea oricărei discipline pe care o impunea dreapta-credință. Cum dădea cu ochii de un sannyasin, se aşeza la picioarele lui, sperând să deprindă de la el un nou exercițiu religios. Avea o sete nemăsurată de a găsi o cale mai scurtă spre mântuire, o metodă ezoterică pentru a dobândi puteri oculte. După ce o vreme încercase să se inițieze în exerciții tantrice[18], acum descoperise un călugăr budist care-l zăpăcise cu desăvârşire.

Când i-a murit prima soție, la naştere, avea douăzeci şi trei de ani. Incapabil să-şi vadă fiul, care fusese cauza morții ei, Krishnadayal l-a încredințat socrului său şi a plecat spre apus, într-o stare de profundă deznădejde şi apatie. Dar n-au trecut nici şase luni, şi s-a căsătorit cu Anandamoyi, o orfană, nepoata unui mare pandit din Benares.

---

[18] Exerciții în care rolul precumpănitor îl are descătuşarea energiei active ce se află în orice om.

În nordul țării găsise o slujbă la Departamentul Comisariatului, şi în scurt timp izbutise să cucerească bunăvoința şefilor săi. Când bunicul soției sale a murit, nu a mai avut lângă cine s-o lase şi a luat-o cu el în peregrinările sale.

Între timp, a izbucnit Răscoala Şipailor[19], şi Krishnadayal a izbutit să salveze viețile câtorva englezi sus-puşi, ceea ce i-a adus atât prețuire şi onoruri, cât şi împroprietărirea cu o bucată de pământ. Curând după ce răscoala a fost înăbuşită, a renunțat la slujbă şi a venit să trăiască la Benares împreună cu fiul său nou-născut, Gora. Când băiatul a împlinit cinci ani, Krishnadayal s-a mutat la Calcutta şi, luându-l şi pe fiul său mai mare de la unchiul său, a început să se ocupe de educația lui. Acum, grație protecției oferite de şefii tatălui său, Mohim fusese angajat la vistieria statului, unde, după cum am văzut, lucra cu toată sârguința.

De când era copil, Gora fusese recunoscut ca lider al băieților din cartier şi de la şcoală. Principala lui preocupare şi distracție era să învenineze viața profesorilor. Când a mai crescut, a condus Clubul Studenților, plin de entuziasm în promovarea cântecelor naționale, ținând cursuri de limba engleză şi fiind conducătorul unui grup de mici revoluționari. În sfârşit, acum ieşise din găoacea Clubului Studenților şi începuse să cotcodăcească în public la întrunirile oamenilor maturi, iar tatăl său, Krishnadayal Babu, părea să fie încântat de el.

Încetul cu încetul, Gora a devenit cunoscut în afara căminului său, dar nimeni din familia lui nu-l lua încă în serios. Mohim, ca funcționar guvernamental, socotea de

---

[19] Cunoscuta răscoală din anii 1857-1858, când hinduşii s-au răsculat împotriva cotropitorilor englezi.

datoria lui să-l înfrâneze cât mai mult pe Gora, pe care-l lua peste picior zicându-i „patriot înfumurat” şi altele asemenea, atitudine care-i ducea adesea pe cei doi fraţi aproape de bătaie. Anandamoyi era foarte mândră văzând atitudinea de împotrivire activă a lui Gora faţă de tot ce era englez şi încerca să-l potolească prin orice mijloace, dar nu izbutea. De fapt, Gora era peste măsură de încântat când prindea un prilej să se ia la harţă pe stradă cu vreun englez. În acelaşi timp, vrăjit de elocvenţa lui Keshub Chandra Sen, părea foarte atras de Brahmo Samaj.

Cam în acea vreme, Krishnadayal a devenit brusc un habotnic atât de evlavios, încât îşi ieşea din fire chiar numai dacă Gora intra în odaia lui. O parte a casei se afla acum exclusiv la dispoziţia lui. Scrisese pe o plăcuţă, în dreptul ei, „sihăstrie”. Gora se revolta împotriva acestor purtări ale tatălui său.

— Nu mă pot împăca cu aceste nebunii, zicea el. Pur şi simplu nu le admit.

De fapt, Gora fusese pe punctul de a rupe orice relaţii cu tatăl său, când Anandamoyi intervenise şi izbutise oarecum să-i împace.

Ori de câte ori avea ocazia, Gora purta discuţii înflăcărate cu panditii brahmani ce se adunau în jurul tatălui său. Numai că vorbele lui nu puteau fi socotite argumente, ci mai degrabă nişte palme trase peste obrazul lor. Cei mai mulţi dintre aceşti panditi aveau puţină ştiinţă de carte, în schimb, dădeau dovadă de o imensă aviditate. Ei nu-i puteau face faţă lui Gora şi se temeau teribil de atacurile lui sălbatice.

Printre ei însă era unul căruia Gora începuse să-i arate mult respect. Numele lui era Vidyavagish, şi Krishnadayal îl

adusese pentru a-i explica filosofia Vedanta[20]. La început, Gora încercase să-l trateze de sus, cu aceeaşi insolenţă ca şi pe ceilalţi, dar foarte curând fu dezarmat. După părerea lui, omul era nu numai un erudit, ci avea şi un admirabil liberalism în gândire. Gora nu-şi închipuise că putea exista un om care, cunoscând numai învăţătura sanscrită, să aibă totuşi o minte atât de ageră şi de deschisă. Persoana lui Vidyavagish inspira atâta forţă şi pace, şi el vădea o răbdare atât de neclintită şi atâta profunzime, încât Gora se simţea stingherit lângă el. Au început să studieze împreună filosofia Vedanta şi, cum Gora nu făcea niciodată lucrurile pe jumătate, se adânci cu totul în speculaţiile acestei filosofii.

Din întâmplare, cam în acelaşi timp, un misionar englez porni în presă o campanie împotriva religiei hinduse şi a societăţii hinduse, declarând discuţia deschisă. Gora se înflăcără îndată, pentru că, deşi era gata oricând să-şi ataţe adversarii criticând deopotrivă poruncile din cărţile sfinte şi datinile populare, sări ca ars la manifestarea unei asemenea lipse de respect faţă de societatea hindusă din partea unui străin. Intră în luptă şi porni în apărare. Nu voia să admită nici cea mai infimă fracţiune din erorile ce li se imputau hinduşilor de către adversari. După ce apărură mai multe scrisori publice, editorul, în cele din urmă, închise dezbaterea.

Dar Gora fusese atât de stârnit, încât începu să scrie o carte în limba engleză despre hinduism, făcând eforturi neprecupeţite pentru a aduna argumente logice şi mărturii din cărţile sfinte, spre a dovedi perfecţiunea de netăgăduit a religiei şi a societăţii hinduse. În cele din urmă, sfârşi prin a fi victima propriei sale pledoarii. Printre altele, spunea: „Trebuie să nu permitem ca ţara noastră să fie adusă în faţa unei instanţe străine şi să fie judecată după legile unei ţări

[20] Doctrina de bază a întregului hinduism.

străine. Ideile noastre despre umilință sau glorie nu trebuie să depindă de comparații mărunte, făcute la fiece pas, cu standardele străine. Nu trebuie să ne fie ruşine de țara noastră – fie că e vorba de tradițiile, de credința sau de cărțile ei sfinte – nici în fața altora şi nici în fața noastră. Trebuie să ne ferim țara şi pe noi înşine de insulte, răbdând cu bărbăție greutățile patriei noastre, apărând-o cu toată puterea şi cu toată mândria."

Plin de aceste idei, Gora începu să trăiască după prescripțiile religioase: se scălda regulat în Gange, îndeplinea ceremonialul reglementar dimineața şi seara, avea o deosebită grijă ce lucruri atingea şi ce bucate mânca, ba chiar avea şi un tiki[21]. În fiecare dimineață ştergea praful de pe picioarele părinților săi, iar în ceea ce-l privea pe Mohim, deşi înainte nu se sfiise să-l numească „golan" şi „snob", acum, ori de câte ori acesta intra în cameră, Gora se ridica în picioare şi-i acorda cinstea cuvenită unui frate mai mare. Mohim nu-l cruța pe Gora de ironii în legătură cu această schimbare bruscă, dar Gora nu riposta niciodată.

Prin ideile pe care le propovăduia şi prin exemplul său, Gora strânsese în juru-i un adevărat partid de tineri entuziaşti. Se părea că învățătura lui îi ajuta să scape de frământările pe care diferite opinii contrare le treziseră în conştiința lor. „Nu mai trebuie să dăm explicații", păreau a-şi zice ei uşurați. „N-are importanță dacă suntem buni sau răi, civilizați sau barbari, atâta vreme cât suntem noi înşine."

Dar, oricât ar părea de curios, Krishnadayal nu părea prea încântat de această schimbare a lui Gora. Dimpotrivă, într-o zi îl chemă şi-i zise:

---

[21] Smoc de păr la ceafă, lăsat să crească de brahmanii ortodocşi din Bengal.

— Uite ce este, fiule: hinduismul este o problemă foarte profundă. Nu oricui îi este dat să cerceteze adâncurile religiei întemeiate de rishi[22]. E mai bine să nu te vâri în asemenea preocupări dacă nu le cunoşti temeinic. Mintea ta nu este încă destul de coaptă, şi pe lângă asta, voi toţi aţi fost educaţi în spirit englez. Primul tău impuls spre Brahmo Samaj a fost mai nimerit pentru structura minţii tale. De aceea, nu m-am supărat, ba chiar am fost mulţumit. Dar calea pe care mergi acum nu ţi se potriveşte defel. Mă tem că n-ai să reuşeşti.

— Ce vorbeşti, tată? protestă Gora. Nu sunt eu oare hindus? Dacă nu pot înţelege azi sensul adânc al hinduismului, am să-l înţeleg mâine. Şi chiar dacă nu voi pătrunde niciodată întregul sens, calea hinduismului este singura pe care pot merge. Meritele câştigate într-o altă viaţă hindusă m-au făcut să mă nasc de data aceasta în familia unui brahman şi astfel, după repetate naşteri în religia şi societatea hindusă, am să-mi ating ţelul final. Dacă printr-o greşeală m-aş abate de la calea ce mi-a fost hărăzită, înseamnă că va trebui apoi să depun o strădanie îndoită pentru a mă întoarce pe ea.

Krishnadayal clătină însă din cap şi zise:

— Ascultă, băiete dragă, simplul fapt că cineva îşi zice hindus nu înseamnă că devine cu adevărat hindus. E uşor să devii mahomedan, e şi mai uşor să devii creştin..., dar hindus! Asta e cu totul altceva!

---

[22] Cei şapte înţelepţi din mitologia indiană, cărora li se atribuie imnurile vedice.

— Ai perfectă dreptate, tată, răspunse Gora, dar din moment ce m-am născut hindus, înseamnă că am păşit măcar pragul. Dacă merg pe calea cea bună, încetul cu încetul voi progresa.

— Mă tem, fiule, răspunse Krishnadayal, că nu voi izbuti să te conving prin argumente. Ceea ce spui este, într-un fel, adevărat. Oricare ar fi religia ce-ți este atribuită prin karma ta, mai devreme sau mai târziu va trebui s-o urmezi – nimeni nu-ți poate sta în cale. Facă-se voia Domnului! Noi nu suntem altceva decât instrumentele Sale!

Krishnadayal accepta cu brațele deschise atât doctrina karmei, cât şi logica liberului-arbitru sau cultul Divinității. Niciodată n-a simțit nevoia de a reconcilia aceste noțiuni opuse.

Capitolul VI

Aducându-şi aminte de rugămintea soției sale, Krishnadayal, după ce-şi isprăvi baia şi mâncă, se duse în camera ei. De multă vreme nu mai venise pe la ea. Intră, îşi aşternu pe jos pătura lui şi se aşeză, bățos ca o săgeată, având grijă să se izoleze bine față de ceea ce-l înconjura.

Anandamoyi deschise discuția:

— Uite ce e, tu vrei cu orice preț să ajungi sfânt şi nu te mai ocupi de treburile casei, dar eu sunt peste măsură de îngrijorată din pricina lui Gora.

— De ce? Ai vreun motiv? întrebă Krishnadayal.

— Nu am un motiv precis, răspunse Anandamoyi, dar cred că dacă Gora o va continua aşa cu hinduismul, n-o să fie bine... o să se întâmple o catastrofă. Te-am prevenit încă de pe atunci să nu-i legi de gât şnurul sfânt[23], dar în vremea aceea nu erai atât de evlavios şi mi-ai spus: „Ce importanță poate avea o bucată de sfoară?" Dar astăzi vezi că înseamnă mult mai mult decât o bucată de sfoară. Ce-o să faci acum?

— Oh, da! mormăi Krishnadayal. Pune toată vina pe mine, fireşte! Dar oare, la început, greşeala n-a fost a ta? Tu ai fost cea care a stăruit să nu-l dăm. În zilele acelea, aveam capul înfierbântat şi nu mă preocupau cerințele religiei. Azi nici prin gând nu mi-ar trece să fac aşa ceva!

— Poți să spui ce vrei, răspunse Anandamoyi, eu însă nu voi admite niciodată că am greşit. Ții minte că am încercat tot ce a fost cu putință pentru a avea un copil. Am făcut tot ce mi s-a recomandat, am spus câte mantre mi s-au cerut şi am purtat nu ştiu câte talismane. Şi, într-o bună zi, m-am visat oferindu-i Dumnezeului meu un coş cu flori albe. Apoi florile au dispărut, şi în locul lor am văzut un copilaş alb ca ele. N-am cuvinte să-ți spun ce-am simțit când l-am văzut... ochii mi s-au umplut de lacrimi. Tocmai când voiam să-l strâng la piept, m-am deşteptat din somn. Exact după zece zile mi-a fost dăruit Gora. Dumnezeu mi l-a dăruit. Cum puteam să renunț la el şi să-l fi dat altcuiva? Pentru că într-o altă viață

---

[23] Semn distinctiv purtat de reprezentanții castelor superioare.

l-am purtat desigur în pântecele meu, cu prețul unor mari suferințe, a venit pe lume să-mi zică „mamă”. Amintește-ți cât de ciudată a fost venirea lui la noi! În miezul nopții, când pretutindeni nu era decât vărsare de sânge, și noi înșine tremuram pentru viața noastră, doamna aceea englezoaică s-a adăpostit la noi. Ți-a fost frică s-o ții în casă, dar eu am ascuns-o în grajd fără să știi. În acea noapte, ea a murit dând viață unui fiu. Dacă nu i-aș fi purtat de grijă micului orfan, el n-ar fi trăit. Ce-ți păsa ție de el? Voiai să-l dai unui misionar creștin. De ce? De ce să i-l fi dat misionarului? Ce era el pentru acest copil? Îi salvase el viața? Căpătasem copilul și mi se părea că era mai minunat decât dacă l-aș fi născut eu însămi. Orice ai spune, să știi că atâta vreme cât Cel ce mi-a dat copilul nu mi-l ia, eu nu renunț la el.

— Crezi că știu ce să-ți spun? zise Krishnadayal. În orice caz, fă ce vrei cu Gora al tău, eu nu mă amestec – de fapt, niciodată nu m-am amestecat. A trebuit să-l inițiez într-ale religiei, pentru că spunând că e fiul nostru, societatea nu l-ar fi primit altfel. Mai rămân doar două probleme de rezolvat. După lege, lui Mohim îi revine toată averea... așa că...

— Cine vrea să ia ceva din averea ta? interveni Anandamoyi. Poți să-i lași lui Mohim tot ce ai agonisit... Gora nu va cere nici o fărâmă. El e bărbat și a primit o bună pregătire. Își poate câștiga și singur traiul; de ce-ar râvni la averea altuia? Cât despre mine, îmi ajunge că el trăiește... nu țin să am alte bunuri.

— Uite ce e, nu vreau să-l las fără nimic, zise Krishnadayal. Am pământul cu care am fost împroprietărit... care poate aduce un venit de o mie de rupii pe an. Problema cea mai grea este aceea a căsătoriei lui. Ce-a fost a fost, și pace... dar eu nu pot împinge lucrurile mai departe, căsătorindu-l cu o fată de brahman, după ritualul hindus... Că te superi ori ba, așa ceva nu pot face!

— Crezi poate că eu n-am conştiinţă, numai pentru că nu simt ca tine, pentru că nu stropesc toată casa cu apa sfinţită a Gangelui? De ce să vreau să-l însor într-o familie de brahmani? Şi de ce m-aş necăji din pricina asta?

— Cum? Dar tu însăţi eşti fată de brahman!

— Şi ce dacă sunt? răspunse Anandamoyi. De mult nu mai am mândria castei din care fac parte. De altfel, la nunta lui Mohim, când neamurile s-au arătat scandalizate din pricina obiceiurilor mele neortodoxe, am stat deoparte, fără să protestez. Aproape toată lumea îmi zicea „creştina" sau alte vorbe de ocară, şi eu primeam liniştită tot ce mi se spunea, mulţumindu-mă să le răspund: „Oare creştinii nu sunt fiinţe omeneşti? Dacă voi sunteţi singurii aleşi ai Domnului, pentru ce v-a pus să vă târâţi în praf, mai întâi în faţa pathanilor[24], apoi a mogulilor[25], şi acum în faţa creştinilor?"

— Oh, asta-i o poveste lungă, răspunse Krishnadayal cam iritat. Tu eşti femeie şi nu poţi pricepe asemenea lucruri. Dar există o societate, de care trebuie să ţii seama... asta cel puţin o poţi înţelege.

— Ştii ce, prefer să nu-mi bat capul cu asemenea lucruri, zise Anandamoyi. Un lucru însă îl înţeleg bine: dacă după ce l-am crescut pe Gora ca pe copilul meu, încep acum să mă joc de-a religia, pe lângă că sfidez societatea, păcătuiesc şi în faţa propriei conştiinţe. Nu mi-am ascuns niciodată simţămintele şi am spus pe faţă că nu mă supun datinilor ortodoxe, îndurând cu răbdare toate vorbele de ocară pe care

---

[24] Triburi afghane care au invadat India.

[25] Membrii dinastiei mongole care au stăpânit India între anii 1526 şi 1707.

mi-a fost dat să le aud. Există însă un lucru pe care l-am ascuns, şi asta mă face să trăiesc cu spaima permanentă că Cel de Sus mă va pedepsi. Uite ce este, cred c-ar fi bine să-i mărturisim totul lui Gora, fie ce-o fi.

— Nu, nu! exclamă Krishnadayal profund tulburat de propunere. Nu cât eu sunt în viață. Îl cunoşti pe Gora. Dacă află adevărul, nu putem şti ce va face şi s-ar putea ca întreaga societate să se întoarcă împotriva noastră. Ba mai mult, am putea avea chiar neplăceri mai mari, din partea guvernului: tatăl lui Gora a fost ucis în timpul răscoalei, şi noi ştiam că mama lui a murit, dar după ce tulburările au trecut, nu l-am înştiințat pe magistrat. Dacă dăm acum în vileag acest fapt, adio toate exercițiile mele religioase! Şi cine ştie ce alte nenorociri se vor abate asupra mea.

Anandamoyi rămase tăcută şi, după o vreme, Krishnadayal urmă:

— În ceea ce priveşte căsătoria lui Gora, am o idee. Am avut un coleg de şcoală, pe nume Paresh Bhattacharya. De curând am aflat că s-a retras din postul de inspector şcolar, are o pensie şi locuieşte la Calcutta. E un brahmoist în toată legea şi am auzit că în casa lui sunt mai multe fete de măritat. Dacă l-am putea convinge pe Gora să se ducă în casa lui, după câteva vizite s-ar putea să se îndrăgostească de vreuna dintre ele. După aceea, putem lăsa fără grijă totul pe seama zeului iubirii.

— Ce? Gora să se ducă în casa unui brahmoist? Vremurile acestea au apus de mult pentru Gora! exclamă Anandamoyi.

Chiar în clipa aceea, Gora intră în cameră, tunând cu glasul lui puternic:

— Mamă! Dar văzându-l pe tatăl său acolo, se opri o clipă uimit. Anandamoyi se apropie în grabă de el, întrebându-l, cu chipul strălucind de dragoste:

— Ce s-a întâmplat, copilul meu? Doreşti ceva?

— Nimic urgent, pot să mai aştept. Şi cu acestea, Gora se întoarse şi dădu să plece, dar Krishnadayal îl opri, spunându-i:

— Aşteaptă o clipă, Gora, vreau să-ţi spun ceva. Am un prieten brahmoist, care s-a mutat de curând la Calcutta şi locuieşte aproape de Beadon Street.

— O fi Paresh Babu? întrebă Gora.

— Dar cum de-l cunoşti? întrebă Krishnadayal surprins.

— Am auzit despre el de la Binoy, care stă aproape de casa lui, explică Gora.

— Bine, urmă Krishnadayal, aş vrea să te duci până la el şi să-l întrebi din partea mea ce mai face.

Gora şovăi o clipă, părând să se gândească la ceva, apoi răspunse:

— Bine. Primul lucru pe care-l voi face mâine va fi să mă duc la el.

Anandamoyi rămase cam mirată că Gora consimte atât de repede, dar, în clipa următoare, el zise:

— Oh, nu! Am uitat! Nu pot merge mâine.

— De ce nu? întrebă Krishnadayal.

— Mâine trebuie să mă duc la Tribeni.

— Dintre toate locurile, ai ales tocmai Tribeni! exclamă Krishnadayal.

— Mâine e sărbătoarea scăldătorii, cu prilejul eclipsei de soare, explică Gora.

— Nu te mai înțeleg, Gora! zise Anandamoyi. Parcă nu ai aici, la Calcutta, Gangele, în care poți să te scalzi fără să bați atâta cale până la Tribeni? Eşti mai ceva ca habotnicii!

Gora părăsi încăperea fără a răspunde.

Hotărâse să se ducă la Tribeni pentru că acolo se adunau în acea zi o mulțime de pelerini. Gora nu scăpa nici un prilej pentru a se lepăda în public de orice îndoială, de toate vechile sale prejudecăți. Stând alături de oamenii de rând din țara sa, el putea spune din toată inima: „Sunt al vostru, şi voi sunteți ai mei”.

Capitolul VII

A doua zi, când Binoy se deşteptă, lumina dimineții înflorea pură, ca surâsul unui nou-născut. Pe cer pluteau agale câțiva nori alburii.

Stătea pe verandă, depănând amintirea fericită a unei alte asemenea dimineți, când deodată îl văzu pe Paresh Babu venind încet pe stradă, cu bastonul într-o mână şi cu Satish agățat de cealaltă.

De îndată ce Satish dădu cu ochii de Binoy, începu să bată din palme strigând: „Binoy Babu!" Paresh Babu ridică şi el privirea şi-l văzu, iar Binoy, coborând în goană, îi întâlni pe amândoi în clipa în care intrau la el.

Satish îl luă pe Binoy de mână şi-i spuse:

— Binoy Babu, de ce n-ai venit pe la noi? În ziua aceea mi-ai făgăduit că ai să vii.

Binoy, punând mâna cu multă afecțiune pe umărul băiatului, îi zâmbi, în timp ce Paresh Babu, sprijinindu-şi cu grijă bastonul de masă, se aşeză şi zise:

— Nu ştiu ce ne-am fi făcut deunăzi dacă nu erați dumneavoastră. Ați fost atât de bun cu noi!

— Oh, o nimica toată... să nu mai vorbim, protestă Binoy.

— Vreau să te întreb ceva, Binoy Babu: n-ai un câine? întrebă brusc Satish.

— Un câine? răspunse Binoy zâmbind. Nu, îmi pare rău, dar n-am.

— De ce nu ții un câine? stărui Satish.

— Drept să-ți spun... niciodată nu mi-a trecut prin gând să-mi iau un câine.

— Am auzit, zise Paresh Babu, venind în ajutorul lui Binoy, că Satish a venit la dumneavoastră chiar în aceeaşi zi. Mă tem că v-a cam plictisit. E atât de guraliv, încât sora lui l-a poreclit Domnul Vorbălungă.

— Şi mie îmi place uneori să pălăvrăgesc, aşa că ne-am înțeles foarte bine amândoi..., spuse Binoy. Nu-i aşa, Satish Babu?

Satish continuă cu întrebările, Binoy cu răspunsurile, iar Paresh Babu abia dacă strecura câte o vorbă, având însă întipărit pe față un zâmbet fericit şi calm. Când să plece, spuse:

— Casa noastră este la numărul 78, de aici tot înainte, pe partea dreaptă.

— Cunoaşte foarte bine casa noastră, interveni Satish. M-a dus până la uşă în ziua aceea.

Nu exista nici un motiv pe lume ca acest fapt să fi fost condamnabil, totuşi, Binoy se simți ruşinat peste măsură, de parcă brusc ar fi fost dat de gol.

— Aşadar, ştiți unde-i casa noastră, zise bătrânul domn. Deci, dacă vreodată aveți...

— Bineînțeles... nu-i vorba de..., bâigui Binoy cu un tremur în glas.

— Suntem vecini, stăm atât de aproape, zise Paresh Babu ridicându-se. Numai pentru că locuim în Calcutta, a trebuit să treacă atâta timp până să ne cunoaştem.

Binoy îşi conduse musafirii şi se opri puțin în prag urmărindu-i cu privirea: Paresh Babu păşea încet, sprijinindu-se în baston, iar Satish, pe lângă el, turuia neîncetat.

„În viața mea n-am văzut un bătrân ca Paresh Babu. Îmi vine să-i şterg praful de pe picioare. Şi ce băiat încântător e Satish! Când se va face mare, va fi un bărbat adevărat. Pare la fel de sincer pe cât e de isteț", îşi zise Binoy în sinea lui.

Dar oricât ar fi fost de bun bătrânul şi de simpatic băiatul, nimic nu explica brusca lui explozie de stimă şi afecțiune. Starea de spirit a lui Binoy nu avea însă nevoie de justificare.

„La urma urmei", adăugă Binoy în gând, „sunt obligat să mă duc în casa lui Paresh Babu dacă nu vreau să fiu mojic".

Dar India partidului lui Gora îl mustra: „Ia bine seama! N-ai să intri în casa lui!"

Binoy se supusese până acum mereu opreliştilor ridicate de India în calea partidului lor. Uneori fusese cuprins de îndoieli şi totuşi ascultase. Acum însă se trezi în el un sentiment de

răzvrătire, întrucât India astfel înfățișată i se păru, pur şi simplu, o întruchipare a negației.

Când servitorul veni să-l anunțe că prânzul era gata, Binoy nu-şi făcuse încă nici baia, deşi trecuse de miezul zilei.

Dând din cap cu hotărâre, spuse:

— Azi nu mănânc acasă; nu trebuie să mă aştepți.

Apoi, fără a-şi mai pune şalul, luă umbrela şi ieşi în stradă.

Porni de-a dreptul spre casa lui Gora. Ştia că în fiece zi, la ora douăsprezece, acesta se ducea la sediul Societății Patrioților Hinduşi în Amherst Street, unde-şi petrecea toată după-amiaza scriind scrisori mobilizatoare membrilor din partidul său de pe tot cuprinsul Bengalului. La sediu se adunau şi toți admiratorii lui Gora, sorbindu-i cu nesaț vorbele, şi tot aici, discipolii săi devotați se simțeau onorați că le era îngăduit să-i dea o mână de ajutor.

După cum prevăzuse, Gora plecase ca de obicei, aşa că Binoy aproape că țâşni în camera mamei lui. Anandamoyi începuse tocmai să mănânce, iar Lachmi stătea pe lângă ea, făcându-i vânt cu un evantai.

— Ce-i cu tine, Binoy? Ce s-a întâmplat? strigă Anandamoyi uluită.

— Mamă, mi-e foame, zise Binoy, aşezându-se în fața ei. Dă-mi ceva de mâncare.

— Oh, ce ghinion! zise Anandamoyi foarte tulburată. Chiar acum a plecat bucătarul brahman, şi tu...

— Crezi c-am venit să mănânc mâncare gătită de un brahman? exclamă Binoy. Ţi-am pomenit eu aşa ceva? Am să mănânc din bucatele dumitale, mamă. Lachmi, adu-mi, te rog, un pahar cu apă.

Binoy dădu apa pe gât, iar Anandamoyi, luând o farfurie, îi dădu din mâncarea ei, servindu-l cu cea mai mare solicitudine şi dragoste. Binoy mâncă cu poftă, de parcă ar fi fost lihnit de foame.

Anandamoyi parcă scăpase de o durere apăsătoare, şi el, văzând-o fericită, simţi că i s-a ridicat o piatră de pe inimă. Rămase uitându-se la ea cum coase. Parfumul florilor umplea încăperea. Binoy se ghemui la picioarele ei, îşi rezemă capul pe braţ, şi uitând de restul lumii, începu să pălăvrăgească cu ea ca pe vremuri.

Capitolul VIII

Acum, fiindcă doborâse această barieră, un val proaspăt de răzvrătire se revărsă în inima lui Binoy. Când ieşi din casă, i se părea că zboară... Abia atingea pământul. Ar fi vrut să-l anunţe în gura mare pe toţi trecătorii că, în sfârşit, s-a eliberat din lanţurile ce-l ţinuseră atâta vreme legat.

Când ajunse în fața casei cu numărul 78, îl întâlni pe Paresh Babu, care venea din direcția opusă.

— Poftiți, intrați la noi, zise Paresh Babu. Sunt încântat că vă revăd, Binoy Babu.

Îl conduse în camera de primire care dădea spre stradă. Mobila ei se compunea dintr-o masă îngustă, având într-o parte o bancă de lemn cu spetează, şi în cealaltă, două scaune de trestie. Pe un perete era atârnată o icoană viu colorată înfățişându-l pe Hristos, şi pe altul, o fotografie a lui Keshub Chandra Sen[26]. Pe masă se aflau câteva ziare împăturite cu grijă şi presate cu o greutate de plumb. Într-un colț se găsea o mică bibliotecă; pe raftul de sus se vedeau aşezate la rând operele complete ale lui Theodore Parker[27]. Deasupra bibliotecii era un glob pământesc acoperit cu o bucată de pânză.

Binoy se aşeză, şi inima începu să-i bată cu putere la gândul că o anumită ființă ar putea intra în odaie prin uşa din spatele lui.

Dar Paresh Babu zise:

— În fiecare luni, Sucharita dă lecții fetiței unui prieten al meu. Şi cum ei au un băiat de vârsta lui Satish, s-a dus şi el cu ea. I-am condus până acolo şi chiar acum mă întorceam. Dacă mai întârziam puțin, nu vă întâlneam.

---

[26] Keshub Chandra Sen a dat o orientare mai largă Brahmo Samajului, incluzând şi principii din dogma creştină.

[27] Theodore Parker (1810-1860), predicator şi reformator american, autor al unor cărți religioase.

La această veste, Binoy se simți pe de o parte uşurat, pe de alta, profund dezamăgit.

Acum se simțea însă în largul său să discute cu Paresh Babu, şi în timpul conversației îi dădu toate amănuntele despre viața lui. Îi povesti că este orfan, că are un unchi şi o mătuşă care trăiesc la țară, unde au o mică proprietate... că a studiat împreună cu doi veri ai săi, dintre care cel mai mare a ajuns avocat pledant, iar cel mai mic a murit de holeră. Îi spuse apoi că dorința unchiului său era să-l vadă judecător supleant, dar cum el nu râvnea la o asemenea carieră, îşi irosea timpul cu fel de fel de activități nerentabile.

Astfel trecu aproape un ceas. Dându-şi seama că ar fi fost nepoliticos să mai zăbovească fără vreun motiv serios, Binoy se ridică să plece, zicând:

— Îmi pare rău că n-am avut prilejul să-l întâlnesc pe prietenul meu Satish. Vă rog să-i spuneți c-am fost pe-aici.

— Dacă ați mai aştepta puțin, l-ați vedea, răspunse Paresh Babu. Trebuie să se întoarcă numaidecât.

Binoy nu îndrăzni să profite de o propunere făcută în treacăt. Dacă Paresh Babu ar mai fi stăruit puțin, ar fi rămas, dar bătrânul era scump la vorbă şi nu-i plăcea să îndemne oamenii împotriva voinței lor, aşa încât Binoy se văzu silit să-şi ia rămas-bun. La plecare, Paresh Babu nu-i spuse decât:

— Am să fiu încântat dacă treceți din când în când pe la noi.

Binoy n-avea nici un chef să se ducă acasă. E drept că avea de lucru pentru ziare, şi toată lumea îi lăuda stilul în engleză, dar de câteva zile nu se mai putuse concentra la

scris şi ori de câte ori se aşeza la masa de lucru, mintea începea să-i hoinărească. Aşa că, fără vreun motiv special, porni agale în direcția opusă casei sale.

Abia făcuse câțiva paşi, că auzi glasul ascuțit al unui băiețandru, strigând:

— Binoy Babu! Binoy Babu!

Ridică privirea şi-l zări pe Satish scoțând capul dintr-o trăsurică şi făcându-i cu mâna. În aceeaşi clipită, văzu un sari şi mâneca albă a unei bluze, aşa că nu îi veni prea greu să ghicească cine era a doua persoană.

După eticheta din Bengal, Binoy n-avea voie să se uite în trăsură, dar Satish sări jos şi, luându-l de mână, îi zise:

— Vino la noi, Binoy Babu.

— De-acolo vin, îi explică Binoy.

— Da, dar eu nu eram acasă, aşa că trebuie să vii din nou, insistă Satish.

Binoy era incapabil să reziste stăruințelor lui Satish, care îl târî în casă, strigând:

— Tată, l-am adus înapoi pe Binoy Babu!

Bătrânul domn ieşi zâmbind din camera lui şi zise:

— Aţi încăput pe mâini bune, Binoy Babu. Şi, de data aceasta, nu veţi mai scăpa atât de uşor. Satish, du-te şi cheam-o pe sora ta.

Binoy intră în încăpere: inima îi bătea repede şi cu putere. Paresh Babu remarcă:

— Văd că vi s-a tăiat răsuflarea. Satish ăsta e mare năzdrăvan!

Când Satish se întoarse în cameră, Binoy simţi mai întâi un parfum delicat. Apoi îl auzi pe Paresh Babu spunând:

— Radha, a venit Binoy Babu. Cred că îţi aduci aminte de el!

Binoy ridică timid privirea. O văzu pe Sucharita înclinându-se şi aşezându-se pe scaunul din faţa lui – şi de data aceasta izbuti să-i răspundă la salut.

— Da, zise Sucharita, Binoy Babu trecea pe stradă, şi când Satish a dat cu ochii de el, a sărit imediat din trăsură. Poate că aveaţi vreo treabă undeva, Binoy Babu?... Sper că nu v-a încurcat!

Binoy, care nu îndrăznise să spere că Sucharita îi va adresa direct cuvântul, rămase atât de zăpăcit, încât abia putu răspunde în grabă:

— Nu, nu, n-aveam nimic de făcut şi nu m-a încurcat defel.

Satish, trăgând-o pe sora lui de mânecă, îi spuse:

— Didi[28], dă-mi, te rog, cheia. Vreau să-i arăt lui Binoy Babu flaşneta noastră.

Sucharita spuse râzând:

— Ce? Ai şi început? Prietenii Domnului Vorbălungă n-au o clipă de linişte. Trebuie să-i asculte mai întâi flaşneta, iar apoi urmează alte încercări şi torturi. Binoy Babu, trebuie să vă previn că pretențiile micului dumneavoastră prieten sunt fără margini. Mă întreb cum le veți putea îndura.

Nici cu prețul vieții, Binoy nu i-ar fi putut răspunde Sucharitei la fel de firesc. Îşi jurase că nu va arăta nici urmă de sfială, dar abia izbuti să rostească câteva frânturi de frază:

— Nu, nu... nici vorbă. Vă rog să nu fiți... Îmi face cu adevărat plăcere.

Sucharita îi dădu cheile, şi Satish se grăbi să aducă flaşneta. Era formată dintr-o cutie de sticlă, în care se vedea un vaporaş aşezat pe nişte unde de mătase. După ce îi învârti arcul, se auzi o melodie, iar vaporul prinse să se legene pe ritmul ei. Privirile lui Satish se plimbau de la vapor la fața lui Binoy, şi apoi iarăşi la vapor... abia îşi putea stăpâni emoția.

Astfel, cu ajutorul lui Satish, Binoy îşi putu înfrânge stângăcia şi, încetul cu încetul, reuşi s-o privească pe Sucharita, în timp ce-i vorbea.

---

[28] Apelativ pentru sora mai mare.

Ceva mai târziu, una dintre fetele bune ale lui Paresh Babu, pe nume Lila, intră şi zise:

— Mama vă pofteşte pe toți sus, pe verandă.

Capitolul IX

Sus, pe terasa unde fuseseră poftiți, îi aştepta o masă întinsă, aşternută cu o pânză albă şi cu scaune de jur împrejur. Pe cornişa din afara grilelor se înşirau plante în ghivece mari. Privind în jos, zăreai pe marginea trotuarului frunzişul lucios al copacilor de sirish şi krishnachura, spălați de ploaie.

Soarele nu apusese încă, şi razele-i piezişe străluceau palide într-un colț al terasei.

Când Paresh Babu îl conduse pe Binoy sus, nu era nimeni pe terasă, dar peste o clipă sosi Satish cu un terier bălțat, alb cu negru, care răspundea la numele de Khudè (Mititelul). Satish îl puse să-şi arate toate performanțele. Ştia să salute cu o lăbuță, să-şi plece capul până la pământ şi să ceară biscuiți. Pentru succesul repurtat de Khudè, Satish a cules toate laudele, câinele rămânând cu totul indiferent... pentru el, biscuitul fiind răsplata cea mai reală.

Dintr-o cameră învecinată se auzea pălăvrăgeala unor tinere fete, întreruptă când şi când de chicote de râs şi de un glas bărbătesc. Acest val de voioşie trezi în sufletul lui Binoy o senzaţie nouă de tandreţe, tulburată parcă de o uşoară invidie. Acasă nu cunoscuse niciodată veselia exuberantă a fetelor. Acum, această muzică îi suna atât de aproape şi totuşi, pentru el, atât de departe! Bietul Binoy, năucit cum era, nu putea urmări cu luare-aminte turuiala necontenită a lui Satish.

În sfârşit, apăru soţia lui Paresh Babu, cu cele trei fiice ale ei şi cu un tânăr, o rudă îndepărtată. Doamna Baroda nu mai era tânără, dar se vedea că acordă o deosebită atenţie îmbrăcămintii. În tinereţe, dusese o viaţă destul de modestă, şi mai târziu se trezise brusc în ea dorinţa de a ţine pasul cu lumea bună. Aşa se explică de ce sariul ei de mătase fâşâia atât de tare şi de ce pantofii ei cu toc înalt făceau un zgomot atât de puternic. Tot timpul căuta să sublinieze diferenţa dintre lucrurile ce erau brahmoiste şi cele ce nu erau. De aceea, şi schimbase numele lui Radharani în Sucharita.

Fata ei cea mai mare se numea Labonya. Era o tânără voinică, cu o fire veselă şi sociabilă şi tare vorbăreaţă. Chipul îi era bucălat, ochii mari, iar tenul îl avea de culoare închisă şi lucios. În general, n-o preocupa prea mult îmbrăcămintea, dar mama ei avea grijă s-o strunească. Nu putea suferi pantofii cu toc înalt, dar era obligată să-i poarte, şi ori de câte ori ieşea după-amiaza în oraş, mama ei o punea să se pudreze şi să-şi dea cu roşu în obraji. Era cam grăsuţă, iar bluzele îi veneau prea strâmte, aşa că atunci când ieşea din camera ei, dichisită de maică-sa, arăta ca un balot.

Fata mijlocie purta numele de Lolita. Ea oferea un contrast aproape total cu sora ei. Mai înaltă şi mai negricioasă, zveltă, cu păreri personale, deşi cam scumpă la vorbă, făcea uneori

observații foarte caustice. În adâncul inimii, maică-sii îi era cam frică de ea, de aceea avea grijă să n-o provoace.

Cea mai mică dintre fete, Lila, n-avea decât zece ani. Era o ştrengăriță care se certa şi se bătea tot timpul cu Satish. Problema cea mai controversată era dreptul de proprietate asupra lui Khudè, care, firește, nu şi l-ar fi ales ca stăpân pe nici unul dintre ei. Dacă ar fi trebuit totuşi să aleagă, l-ar fi preferat probabil pe Satish, a cărui disciplină o suporta mai uşor decât exploziile agresive de mângâieri ale Lilei.

Când doamna Baroda apăru pe terasă, Binoy se ridică şi se înclină adânc. Paresh Babu îl prezentă:

— Acesta este prietenul în casa căruia, deunăzi...

— Oh! exclamă doamna Baroda cu efuziune. Cât ați fost de bun! Vă suntem foarte recunoscători!

Binoy fu atât de intimidat de acest exces de recunoştință, încât nu găsi nici un răspuns potrivit.

Apoi i-a fost prezentat tânărul care le însoțea pe fete, pe nume Sudhir, student la Facultatea de Litere. Avea o înfățişare plăcută, pielea de culoare deschisă, purta ochelari şi mustăcioară. Părea genul de om care nu-şi găsea astâmpărul, care nu putea sta liniştit nici o clipă şi tot timpul se agita, le înveselea pe fete, tachinându-le şi glumind cu ele. La rândul lor, ele îl ocărau mereu, dar nu se simțeau bine fără Sudhir, care era gata oricând să le facă târguieli şi să le însoțească la circ sau la grădina zoologică. Familiaritatea nestingherită a lui Sudhir cu fetele era un lucru cu totul nou pentru Binoy; de fapt, i-a produs aproape

un şoc. Prima lui reacţie a fost să-l condamne, dar în curând pornirea îi fu potolită de o vagă gelozie.

— Mi se pare că v-am văzut o dată sau de două ori la serviciile divine de la Brahmo Samaj, remarcă doamna Baroda, căutând să lege o conversaţie.

Binoy avu brusc senzaţia că fusese prins făptuind o crimă şi recunoscu, scuzându-se inutil, că asistase o dată sau de două ori la predica lui Keshub Babu.

— Presupun că urmaţi cursurile la universitate, îi zise apoi doamna Baroda.

— Nu, am terminat universitatea.

— Şi ce diplomă aţi luat?

— Sunt licenţiat în litere.

Această afirmaţie păru să trezească în amfitrioană respectul cuvenit faţă de tânărul ce părea un băieţandru. Apoi, oftând, se uită la Paresh Babu şi zise:

— Dacă Manu al nostru ar fi trăit, acum ar fi fost şi el licenţiat.

Primul lor copil, Manoranjan, murise la vârsta de nouă ani. De atunci, ori de câte ori auzea de vreun tânăr care-şi trecuse cu succes examenele ori căpătase un post bun ori scrisese o carte bună, doamna Baroda se gândea imediat că dacă fiul ei ar fi trăit, ar fi făcut la fel.

După pierderea băiatului, soția lui Paresh Babu socotea de datoria ei să arate societății virtuțile celor trei fiice ale sale. Nu pierdu, deci, prilejul şi începu să-i povestească lui Binoy cât erau ele de studioase şi nu-i ascunse nici afirmațiile guvernantei lor englezoaice despre inteligența şi deosebitele lor calități. La serbarea de sfârşit de an de la şcoala de fete, când de față fusese şi locțiitorul guvernatorului împreună cu soția lui, Labonya fusese anume aleasă dintre toate elevele şcolii pentru a le oferi colierele din ghirlande de flori, şi Binoy avusese chiar cinstea de a auzi cuvânt cu cuvânt complimentele pe care soția locțiitorului guvernatorului i le adresase fiicei ei.

În cele din urmă, doamna Baroda încheie spunând:

— Adu, draga mea, broderia aceea pentru care ai fost premiată.

Papagalul brodat în lână era de mult cunoscut în rândul tuturor rudelor şi prietenilor. Fusese lucrat cu mari eforturi timp de mai multe luni, cu ajutorul guvernantei, aşa încât nu s-ar fi putut spune că era chiar opera Labonyei; dar nu era chip ca vreun musafir nou să scape de ceremonia exhibării papagalului.

La început, Paresh Babu s-a opus, dar văzând că protestele lui nu aveau rezultat, a renunțat să mai spună ceva.

În timp ce Binoy îşi exprima admirația şi prețuirea cuvenită pentru o asemenea operă de artă, servitorul intră să aducă o scrisoare pentru Paresh Babu. După ce o citi, chipul lui Paresh Babu se lumină de plăcere şi-i spuse servitorului:

— Pofteşte-l sus.

— Cine e? întrebă doamna Baroda.

— Fiul unui vechi prieten de-al meu, Krishnadayal, care a venit să-mi facă o vizită, răspunse Paresh Babu.

Brusc, Binoy simți că inima i se opreşte în loc. Păli. Rămase aşezat pe scaun, cu pumnii încleştaţi, parcă ar fi fost gata de atac. Era convins că lui Gora nu-i va plăcea modul de comportare al acestor oameni şi că îi va judeca. Se pregăti, deci, să-i apere, cu anticipație.

Capitolul X

Pe sală, Sucharita aşează nişte gustări pe o tavă, apoi i-o dădu unui servitor să servească musafirii şi veni să se aşeze şi ea pe terasă. Servitorul intră urmat de Gora. Toți rămăseseră surprinşi de înălțimea lui şi de pielea-i albă. Pe frunte avea semnul castei[29] făcut cu nămol din Gange. Purta un dhuti[30] gros şi o haină scurtă, demodată, peste care se încinsese cu un şnur. Ghetele lui țărăneşti aveau vârfurile întoarse în sus. Intră ca o adevărată întruchipare a revoltei împotriva

---

[29] Semn pe care-l poartă pe frunte membrii castelor superioare.

[30] Țesătură din lână sau bumbac cu care se încing peste şale hinduşii.

modernismului. Nici Binoy nu-l mai văzuse într-o ținută atât de marțială.

De fapt, în ziua aceea, Gora era plin de ostilitate înflăcărată împotriva stării de fapt din țară şi avea motive bine întemeiate pentru aceasta.

În ajun plecase cu un vapor la sărbătoarea scăldătorii de la Tribeni. La diferite debarcadere se urcau mulțimi de femei, însoțite de unul sau doi bărbați, mergând cu toții în pelerinaj. De teamă să nu rămână jos, pasagerii îşi făceau loc cu coatele, îmbulzindu-se; iar cum picioarele le erau pline de noroi şi urcarea se făcea pe o singură scândură lunecoasă, unii dintre ei alunecau, ba chiar cădeau, în timp ce alții erau efectiv împinşi în apă de membrii echipajului. Mulți dintre cei ce izbutiseră să-şi găsească un loc se rătăciseră în înghesuială de tovarăşii lor. Peste toate mai şi ploua: averse trecătoare îi udau până la piele, iar puntea pe care şedeau era acoperită cu un noroi cleios. Pe fețele lor se citea o deznădejde fără margini, iar în ochi, o îngrijorare demnă de toată mila. Cu toții ştiau prea bine că nişte făpturi atât de slabe şi neînsemnate ca ei nu puteau spera la vreun ajutor din partea căpitanului sau a echipajului, aşa că fiecare mişcare a lor trăda o spaimă reținută. Gora a fost singurul care şi-a dat osteneala să-i ajute pe aceşti pelerini necăjiți.

Peste balustrada punții de sus, la clasa întâi, stăteau aplecați un englez şi un bengalez europenizat. Priveau spre puntea de jos fumându-şi țigările, râzând şi făcând haz. Din când în când, dacă zăreau vreun pelerin într-o stare disperată, englezul hohotea, şi bengalezul îi ținea isonul.

După ce se opriră astfel în două sau trei locuri, Gora nu mai putu răbda. Se urcă pe puntea de sus şi zise cu un glas de tunet:

— Ajunge! Nu vă e ruşine de voi înşivă?

Englezul se mărgini să-l măsoare cu trufie pe Gora din cap până-n picioare, dar bengalezul cuteză să-i răspundă pe un ton sarcastic:

— Ruşine? Da, fireşte că mi-e ruşine văzând prostia cumplită a acestor animale!

— Există dobitoace şi mai prăpădite decât oamenii fără învățătură, strigă Gora cu fața aprinsă: oamenii fără inimă!

— Pleacă de-aici! îi replică bengalezul enervat. N-ai ce căuta la clasa întâi.

— Într-adevăr, n-am ce căuta aici, răspunse Gora. Locul meu nu este alături de indivizi ca dumneata, ci lângă pelerinii de colo. Dar te previn: nu mă sili să mai vin o dată la clasa întâi!

Şi cu asta, coborî iute pe puntea de jos.

După acest incident, englezul se rezemă de speteaza şezlongului, îşi puse picioarele pe balustradă şi se adânci în citirea unui roman. Tovarăşul său de drum, bengalezul, făcu câteva încercări de a reînnoda firul conversației, dar nu izbuti. Apoi, pentru a dovedi că nu făcea parte din gloata compatrioților săi, îl chemă pe khansama[31] şi-l întrebă dacă poate să-i servească o friptură de pui. Iar când khansama îi răspunse că n-avea decât ceai, pâine şi unt, exclamă tare, în engleză, ca sahibul să-l audă:

---

[31] „Chelner“ (în limba hindi).

— Grija pentru confortul nostru este sub orice critică pe acest vapor!

Tovarăşul său de drum însă nu luă în seamă această remarcă, ba chiar, o clipă după aceea, când ziarul îi zbură de pe masă, şi bengalezul, sărind din şezlong, se repezi să i-l ridice şi să-l pună la loc, nu-l răsplăti nici măcar cu o vorbă de mulţumire.

La portul următor, când cei doi coborâră, sahibul se apropie pe neaşteptate de Gora şi, ridicându-şi uşor pălăria, zise:

— Vă rog să-mi scuzaţi purtarea. Mi-e ruşine de mine, şi plecă în grabă.

Ceea ce clocotea totuşi în Gora era revolta că un compatriot al său cu educaţie a mers atât de departe încât să ţină isonul unui străin care se bucura de soarta amară a neamului său şi să poată râde de pelerini cu un aer de superioritate. Faptul că oamenii din ţara lui răbdau fel de fel de jigniri şi obrăznicii, că ajunseseră până într-acolo încât socoteau că era inevitabil să fie trataţi ca nişte animale de compatrioţii lor mai norocoşi şi că un asemenea tratament li se părea firesc şi drept era determinat în primul rând – Gora ştia prea bine – de profunda ignoranţă ce copleşise ţara; în faţa acestei constatări, lui Gora i se rupea inima. Dar ceea ce-l durea mai mult era faptul că oamenii cu învăţătură nu se simţeau răspunzători de această ruşine şi insultă continuă, ci se puteau bucura de superioritatea lor faţă de ceilalţi. Tocmai pentru a-şi manifesta disprețul pentru ştiinţa de carte formalistă şi convenţiile lipsite de conţinut ale oamenilor educaţi, Gora venise în casa acestui brahmoist purtînd pe frunte semnul castei făcut cu mâl din Gange, şi în picioare cu ghete ţărăneşti.

„Doamne!”, îşi zise Binoy. „Gora a ieşit în ţinută de război.”

Inima i se strânse gândindu-se la ce va spune şi va face Gora în clipele următoare şi simţi că trebuie să fie gata de apărare.

În timp ce doamna Baroda stătea de vorbă cu Binoy, Satish se văzuse silit să se distreze singur, jucându-se cu un titirez într-un colţ al terasei. Dar când îl văzu pe Gora, îndeletnicirea lui nu-l mai interesă şi, apropiindu-se încet de scaunul lui Binoy, se uită cu ochii mari la noul venit şi întrebă în şoaptă:

— Acesta e prietenul dumneavoastră?

— Da, răspunse Binoy.

Gora îi aruncă lui Binoy o privire, dar pe urmă nu-l mai luă în seamă. Îl salută aşa cum se cuvenea pe Paresh Babu, apoi, fără a arăta cea mai mică urmă de sfială, trase un scaun puţin mai departe de masă şi se aşeză. În ceea ce le privea pe doamne, eticheta tradiţională cerea să nu se dea nici un semn că ar fi observat măcar prezenţa lor.

Doamna Baroda tocmai hotărâse să-şi îndepărteze fetele din preajma acestui necioplit, când Paresh Babu i-l prezentă, ca pe fiul unui vechi prieten. Atunci, Gora se întoarse spre ea şi se înclină.

Sucharita îl auzise pe Binoy vorbind despre Gora, dar la început nu-şi dădu seama că era el şi simţi chiar o oarecare aversiune faţă de nou-venit. N-avea nici experienţa şi nici răbdarea necesară pentru a se înţelege cu oamenii învăţaţi, care respectau totuşi riguros obiceiurile tradiţionale.

Paresh Babu începu să-i pună întrebări despre prietenul său din copilărie, Krishnadayal, şi îi povesti întâmplări din vremea când erau studenți.

— Printre studenții din zilele acelea, noi doi eram cei mai îndârjiți iconoclaşti pe care ți-i poți imagina... N-aveam nici urmă de respect pentru tradiții... socoteam că a mânca hrană nepermisă era prima noastră datorie. Câteva seri ni le-am petrecut mâncând alimente oprite, în birtul unui musulman, aproape de Piața Colegiului, discutând până la miezul nopții cum vom reforma societatea hindusă!

Atunci, doamna Baroda interveni, întrebând:

— Şi care sunt concepțiile actuale ale prietenului dumitale?

— Astăzi, tata nu se abate de la dogmă, răspunse Gora.

— Şi nu-i e ruşine de el însuşi? întrebă doamna Baroda, roşie de indignare.

— Ruşinea e un semn de slăbiciune, râse Gora. Unor oameni le e ruşine chiar să-şi recunoască propriul tată.

— Dar tatăl dumneavoastră n-a fost mai demult brahmoist? îşi urmă interogatoriul doamna Baroda.

— Şi eu am fost odată brahmoist, răspunse Gora.

— Şi acum credeți într-o divinitate care are formă definită? urmă doamna Baroda.

— Nu sunt atât de superstiţios încât să dispreţuiesc fără justificare formele definite, răspunse Gora. Poate fi oare diminuată forma, prin simpla ei ponegrire? A putut pătrunde cineva misterul ei?

— Dar forma e mărginită, interveni Paresh Babu cu glasul blând.

— Nimic nu se poate manifesta dacă n-are limite, stărui Gora. Infinitul a făcut apel la formă pentru a se putea manifesta. Altfel, cum s-ar fi putut el revela? Ceea ce nu este manifestat nu poate atinge perfecţiunea. Cel ce n-are formă se realizează în forme, întocmai cum gândirea se exprimă în vorbe.

— Vreţi să spuneţi că forma e mai desăvârşită decât Cel ce n-are formă? exclamă doamna Baroda, clătinând din cap cu îndoială.

— N-are importanţă ce cred eu, răspunse Gora. Forma lumii nu depinde de ce spun eu. Dacă Cel ce n-are formă ar fi fost perfecţiunea adevărată, atunci forma nu şi-ar fi găsit loc în univers.

Sucharita dorea din toată inima ca cineva să-l umilească pe acest tânăr arogant, înfrângându-l prin argumente, şi era supărată pe Binoy, care şedea liniştit şi tăcut. Violenţa din tonul lui Gora părea să trezească în Sucharita puterea unei replici zdrobitoare. Dar tocmai atunci servitorul aduse un ibric cu apă fierbinte, şi Sucharita trebui să facă ceaiul, în timp ce Binoy îi aruncă o privire întrebătoare.

Deşi între Gora şi Binoy nu era mare diferenţă de păreri în problemele religioase, faptul că Gora venise nepoftit în

această casă brahmoistă şi manifesta o ostilitate atât de vădită îl durea profund pe Binoy. Când compara aerul agresiv al lui Gora cu seninătatea binefăcătoare a lui Paresh Babu, care se înălța peste argumentele contradictorii, nu putea să nu admire calmul şi stăpânirea de sine ale celui din urmă. „Opiniile n-au nici o valoare”, îşi zise; „mai presus de orice, rămân calmul şi stăpânirea de sine a adevăratei realizări. Ce importanță are dacă un argument e just sau fals? Adevărata realitate este ce a dobândit omul în interiorul său!”

În cursul discuției, Paresh Babu obişnuia să închidă ochii şi să se adâncească în profunzimile ființei sale cu mintea orientată spre interior. Binoy urmărea fascinat pacea ce strălucea în acele momente pe fața bătrânului. Văzând că Gora nu era copleşit de respect față de acest bărbat venerabil şi că stima nu îl făcuse să-şi înfrâneze vorbele, rămase profund dezamăgit.

După ce Sucharita turnă mai multe ceşti de ceai, privi întrebătoare spre Paresh Babu. Era nedumerită, nu ştia căruia dintre musafiri trebuia să-i ofere ceai.

Doamna Baroda se uită la Gora şi izbucni:

— Presupun că dumneavoastră nu veți gusta din ceaiul nostru!

— Nu, răspunse Gora hotărât.

— De ce? stărui ea. Vă e frică să nu vă pierdeți casta?

— Da, răspunse Gora.

— Vasăzică, dumneavoastră credeți în castă?

— Oare casta este creația mea, ca să nu cred în ea? Întrucât eu îi datorez societății supunere, trebuie să respect şi casta.

— Aşadar, dumneavoastră vă simțiți obligat să vă supuneți societății în toate cerințele ei? întrebă doamna Baroda.

— A nu te supune societății înseamnă s-o distrugi, răspunse Gora.

— Şi ce se întâmplă dacă e distrusă?

— Puteți să întrebați tot atât de bine: ce pagubă este dacă-ți tai craca de sub picioare?

— Mamă, ce rost are această discuție inutilă? exclamă Sucharita mânioasă. N-are să mănânce cu noi, şi pace!

Gora îşi aţinti pentru o clipă privirea asupra Sucharitei, în timp ce ea, uitându-se la Binoy, întrebă cu oarecare ezitare:

— Dumneavoastră?...

Binoy nu băuse ceai în viața lui şi renunțase de multă vreme să mai mănânce pâine sau biscuiți în alte case decât cele hinduiste, dar în ziua aceea simțea că trebuie să mănânce şi să bea orice i se oferea. Făcu, deci, un efort şi, ridicând privirea, se uită în ochii ei şi zise:

— Da, firește! Apoi aruncă o privire spre Gora, pe a cărui față trecu un vag zâmbet sarcastic.

Binoy, plin de bărbăție, bău ceaiul, deşi era amar şi nu-i plăcea gustul.

„Ce băiat drăguț e Binoy!”, îşi zise doamna Baroda în gând şi, întorcându-i spatele lui Gora, îşi îndreptă toată atenția spre Binoy. Când Paresh Babu observă atitudinea ei, îşi întoarse încet scaunul spre Gora şi începură amândoi o convorbire din care păreau să-i excludă pe ceilalți.

În curând, fu anunțat un alt musafir – Panu Babu. De fapt, numele lui adevărat era Haran-chandra Nag. Era renumit pentru inteligența şi marea lui erudiție şi, deşi nu se spusese nimic nici de o parte, nici de alta, intenția lui de a se căsători cu Sucharita plutea în aer. Nu încăpea îndoială că tânărul nutrea acest gând, iar prietenele Sucharitei o tachinau în legătură cu el.

Haran preda într-o şcoală, dar doamna Baroda nu punea mare preț pe un biet învățător. De fapt, o spusese desluşit că bine a făcut că n-a îndrăznit să râvnească la vreuna dintre fetele ei. Ginerii la care visa ea trebuiau să fie nişte cavaleri inimoşi, a căror ambiție trebuia să-i ducă cel puțin la funcția de judecător supleant.

Când Sucharita îi oferi lui Haran o ceaşcă de ceai, Labonya, aşezată la o distanță suficient de mare ca să n-o poată atinge, o privi cu subînțeles, şi colțurile gurii i se ridicară într-un zâmbet.

Acest lucru nu-i scăpă lui Binoy, care, într-un răstimp scurt, devenise neobişnuit de atent şi perspicace, deşi până atunci nu dăduse dovezi de spirit de observație. Faptul că cei doi tineri, Haran şi Sudhir, erau atât de intimi cu familia, încât aveau consemne secrete cu fetele casei, i se păru lui Binoy un semn că Providența îi este potrivnică. Pe de altă parte, în

sufletul Sucharitei, sosirea lui Haran trezi o rază de speranță. Dacă acest nou erou ar izbuti să-l înfrângă pe îngâmfatul de Gora, ea s-ar simți răzbunată. De obicei, afirmațiile lui Haran o enervau, dar azi îl privi cu bucurie pe acest maestru al elocinței; se arătă, deci, foarte darnică, aprovizionându-l cu muniții, adică cu ceai şi prăjituri.

— Panu Babu, ți-l prezint pe prietenul nostru..., începu Paresh Babu.

Dar Haran îi curmă vorba:

— Oh, îl cunosc foarte bine! Mai de mult a fost un membru entuziast al Brahmo Samajului. După aceste cuvinte, întoarse capul de la Gora şi se concentră asupra ceştii de ceai.

Pe atunci, numai unul sau doi bengalezi trecuseră examenul de funcționari publici în serviciul administrației coloniale, şi Sudhir tocmai descria recepția dată în cinstea unuia dintre ei după întoarcerea lui din Anglia.

— N-are nici o importanță, interveni Haran. Oricât de bine ar trece bengalezii examenele, ei nu vor deveni niciodată buni administratori. Apoi, pentru a demonstra că nici un bengalez nu poate face față administrației unui district, îşi folosi întreaga elocvență pentru a sublinia diferitele defecte şi slăbiciuni ale caracterului bengalez.

Pe măsură ce Haran îşi desfăşura tirada, fața lui Gora se înroşea tot mai mult; până la urmă, abia stăpânindu-şi răcnetul de leu, izbucni:

— Dacă aceasta e părerea dumitale, cum de nu ți-e ruşine să şezi la masa asta şi să mesteci pâine cu unt?

— Dar ce-oi fi vrând să fac? întrebă Haran ridicând din sprâncene cu mirare.

— Ori încerci să înlături aceste defecte din caracterul bengalez, ori te duci şi te spânzuri, răspunse Gora. Ți-e atât de uşor să spui că neamul nostru nu va realiza niciodată nimic? Mă mir că nu te îneci cu pâinea!

— Nu trebuie să spun adevărul? întrebă Haran.

— Te rog să mă ierți, continuă Gora înfierbântându-se, dar dacă ai crede cu adevărat ceea ce spui, n-ai putea vorbi cu atâta uşurință despre aceste lucruri. Tocmai pentru că ştii că nu-i adevărat, buzele dumitale rostesc asemenea cuvinte. Dă-mi voie să-ți spun, Haran Babu: minciuna e un păcat, critica nedreaptă e un păcat şi mai mare, dar există puține păcate comparabile cu ponegrirea nedreaptă a propriului tău popor!

Haran tremura de furie, dar Gora adăugă:

— Îți închipui poate că eşti singura persoană mai presus de compatrioții dumitale? Că eşti singurul îndreptățit să azvârli cu pietre în ei, în timp ce noi, ceilalți, în numele strămoşilor noştri, trebuie să ne supunem fără murmur rechizitoriului dumitale?

Haran, nemaiputând da înapoi, continuă să-i insulte pe bengalezi cu şi mai multă vehemență. Pomeni apoi diferite obiceiuri rele care predominau în societatea bengaleză şi spuse:

— ...atâta vreme cât defectele lor se mențin, nu există nici o speranță pentru această rasă.

— Tot ce spui despre defectele bengalezilor, zise Gora disprețuitor, ai învățat pe de rost din cărțile englezeşti – nu ai nici o informație directă asupra subiectului. Vei avea dreptul să vorbeşti numai când vei ajunge să condamni toate defectele englezilor cu aceeaşi cinstită indignare.

Paresh Babu îşi dădu toată osteneala să schimbe subiectul conversației, dar îi fu cu neputință să-l potolească pe Haran, care îşi ieşise din fire. Între timp, soarele apusese, şi cerul se coloră de razele ce răzbăteau prin vălul de nori; inima lui Binoy, în ciuda vâltorii provocate de acel război de cuvinte, parcă vibra în acordurile unei melodii.

Sosise, în sfârşit, vremea meditației de seară, şi Paresh Babu coborî de pe terasă în grădină, unde se aşează sub frunzişul unui arbore champak.

Doamna Baroda simțea o profundă antipatie față de Gora, deşi nici Haran nu îi era prea simpatic. Când nu mai putu suporta discuția lor, se întoarse către Binoy şi zise:

— Hai, Binoy Babu, să intrăm în casă.

În fața acestui favor special acordat de doamna Baroda, lui Binoy nu-i rămăsese altceva de făcut decât să o urmeze în casă, supus.

Fireşte, fetele trebuiră s-o urmeze şi ele, iar Satish, văzând că nu-i nici o nădejde ca discuția să se isprăvească, părăsi terasa împreună cu câinele.

Doamna Baroda profită de ocazie să-i laude lui Binoy talentele fiicelor sale şi, întorcându-se către Labonya, zise:

— Draga mea, vrei să aduci albumul tău şi să i-l arăți lui Binoy Babu?

Labonya era atât de obişnuită să prezinte acest album oricărui nou musafir, încât aştepta mereu să i se ceară, şi acum era chiar puțin dezamăgită văzând că discuția de pe terasă nu se mai sfârşea.

Binoy deschise albumul unde se etalau câteva poeme de Moore[32] şi Longfellow[33] copiate în limba engleză. Majusculele şi titlurile poeziilor erau caligrafiate cu caractere ornamentale, iar scrisul era foarte frumos şi îngrijit. Admirația lui era sinceră. În vremea aceea, era un merit destul de mare ca o fată să poată copia atât de bine o poezie în limba engleză.

După ce socoti că Binoy se arătase suficient de admirativ, doamna Baroda se adresă celei de-a doua fiice:

— Lolita, scumpa mea, poezia aceea pe care o reciți...

Dar Lolita răspunse cu hotărâre:

— Nu, mamă, într-adevăr nu pot. N-o mai țin bine minte! Şi se întoarse să privească pe fereastră.

---

[32] Thomas Moore (1779-1852), poet englez.

[33] H.W. Longfellow (1807-1882), cunoscut poet american.

Maică-sa începu să-i explice lui Binoy că, fireşte, o ştie perfect pe de rost, dar că din modestie nu vrea s-o recite. Îi povesti apoi că de mică avea acest talent şi pentru a întări afirmația, îi relată lui Binoy unul sau două dintre succesele ei remarcabile la învățătură. Adăugă că Lolita era atât de curajoasă, încât nu plângea chiar dacă o lovea cineva. În privința asta semăna mult cu tatăl ei.

În sfârşit, veni rândul Lilei. Mai întâi, când i s-a spus să recite o poezie, începu să chicotească, dar de îndată ce se porni, turui dintr-o suflare poezia Twinkle, twinkle, little star[34], fără să pară însă că ar înțelege ceea ce spune.

Ştiind că punctul următor din program era interpretarea unui cântec, Lolita ieşi din cameră.

Discuția de pe terasă ajunsese la apogeu. Haran renunțase la orice argument şi se mulțumea cu expresii violente, în timp ce Sucharita, jenată şi contrariată de lipsa de stăpânire a lui Haran, trecu de partea lui Gora, ceea ce, fireşte, nu domoli agresivitatea lui Haran şi nici nu-l mângâie.

Se lăsa noaptea, şi cerul se întunecase cu nori grei de ploaie. Vânzătorii ambulanți începuseră să vândă ghirlande de iasomie, umplând strada cu strigătele lor. Licuricii sclipeau în frunzişul pomilor de pe marginea străzii, şi o umbră deasă întuneca apa din bazinul învecinat.

Binoy reapăru pe verandă să-şi ia rămas-bun, iar Paresh Babu îi spuse lui Gora:

---

[34] Poezioară pentru copii din cărțile de şcoală englezeşti.

— Veniți pe la noi oricând vă face plăcere. Krishnadayal mi-a fost ca un frate, şi cu toate că azi avem opinii diferite, nu ne întâlnim şi nu ne scriem niciodată, prieteniile din tinerețe rămân pe veci în carnea şi în sângele omului. Îmi sunteți foarte apropiat, datorită vechilor mele relații cu tatăl dumneavoastră.

Glasul liniştit şi cald al lui Paresh Babu avu un efect calmant, domolind vehemența lui Gora. La sosire, Gora nici nu-l salutase prea reverențios pe bătrânul domn, dar acum, la despărțire, se înclină în fața lui cu un respect real. Pe Sucharita nici nu o luă în seamă, căci, pentru Gora, cel mai mărunt gest că i-ar fi observat prezența ar fi fost culmea grosolăniei. Binoy făcu o plecăciune în fața lui Paresh Babu, se înclină apoi uşor în fața Sucharitei, şi după aceea, cu aerul oarecum ruşinat pentru că o salutase, îl urmă în grabă pe Gora.

Pentru a evita să-şi ia rămas-bun de la cei doi tineri, Haran intrase în casă şi răsfoia o carte de imnuri religioase brahmoiste, pe care o găsise pe masă; dar după ce musafirii plecară, se întoarse grăbit pe verandă şi-i zise lui Paresh Babu:

— Dragul meu domn, cred că nu este indicat să prezentați pe orişicine fiicelor dumneavoastră.

Sucharita era atât de enervată, încât nu se mai putu stăpâni şi exclamă:

— Dacă tata ți-ar fi urmat sfatul, nu te-am fi cunoscut nici pe dumneata!

— Totul e în ordine atâta vreme cât vă mărginiți la oameni din societatea dumneavoastră, explică Haran.

Paresh Babu râse.

— Văd că vrei să ne reîntoarcem iarăşi la sistemul zenana[35] şi să ne mărginim la propria noastră comunitate. Eu însă cred că fetele trebuie să vină în contact cu oameni de toate opiniile, căci altfel vor rămâne cu perspective reduse. Pentru ce să fim atât de pretenţioşi în alegerea oamenilor?

— Nu spun să nu se întâlnească cu oameni de diferite opinii, răspunse Haran. Dar aceşti indivizi nu ştiu nici măcar cum să se poarte faţă de nişte doamne.

— Ah, nu, asta nu! exclamă Paresh. Ceea ce iei dumneata drept lipsă de maniere nu-i decât timiditate... şi atâta vreme cât nu vor avea de-a face cu doamnele, timiditatea lor nu va dispărea.

Capitolul XI

[35] Sistem potrivit căruia femeile aparţinând castelor superioare din India trăiau într-o parte izolată a casei.

Haran îşi dăduse toată osteneala să-l pună la locul lui pe Gora şi să înalţe stindardul victoriei sale în ochii Sucharitei. La început, aceasta a fost şi speranţa Sucharitei, dar, după cum au dovedit-o faptele, rezultatul a fost cu totul altul. În probleme sociale şi religioase, Sucharita nu putea fi de acord cu Gora, dar îşi stimase dintotdeauna rasa din care făcea parte şi simţise simpatie pentru compatrioţii ei, aşa că, deşi până atunci nu discutase niciodată despre starea ţării ei, când îl auzi pe Gora protestând împotriva criticilor acerbe aduse poporului său, întregul ei suflet întreg vibră de simpatie şi aprobare. Ea nu auzise niciodată pe cineva vorbind despre patrie cu atâta convingere şi cu o credinţă atât de nestrămutată.

Apoi, după plecarea lor, când Haran, plin de duşmănie, reluă atacul spunând despre Binoy şi Gora că erau nişte mitocani prost crescuţi, Sucharita, protestând împotriva unei atare atitudini, se pomeni că le ţine partea.

De fapt, revolta ei faţă de Gora nu fusese cu desăvârşire potolită. Nu putea uita impresia neplăcută pe care i-o făcuseră straiele lui ostentativ tradiţionale. Sucharita înţelesese că, într-un fel, acest dogmatism agresiv ascundea o nuanţă de sfidare şi că nu avea naturaleţea unei convingeri reale; i se părea iarăşi că credinţa lui nu-l satisface pe deplin şi că, de fapt, luase această atitudine din mânie şi din aroganţă, pentru a-i vexa pe alţii.

În seara aceea, orice ar fi făcut, fie că era la masă, fie că-i spunea poveşti Lilei, Sucharita simţea ca o suferinţă ce nu mai contenea şi o rodea până-n adâncul fiinţei ei. Un ghimpe nu poate fi scos decât dacă ştii unde e înfipt, şi Sucharita şedea singură pe verandă, căutând să descopere locul unde se afla spinul ce o supăra. În întunericul răcoros încercă să astâmpere focul neînţeles care-i ardea inima, dar în zadar. Ar

fi vrut să plângă sub povara nedesluşită care o apăsa, dar lacrimile nu voiau să izvorască.

Nimic n-ar fi fost mai absurd decât să creadă că era atât de frământată numai pentru că un tânăr oarecare, necunoscut, venise în casa lor cu semnul castei sale marcat sfidător pe frunte sau pentru că nu reuşise să-l înfrângă cu argumente, îngenunchindu-i trufia. Sucharita înlătură ea însăşi această explicaţie. Şi, deodată, înţelese adevăratul motiv. Roşi de ruşine. Vreme de două sau trei ore, şezuse faţă în faţă cu acest tânăr, ba din când în când îi ţinuse şi partea în discuţie, şi totuşi el n-o băgase în seamă, şi nici când îşi luase rămas-bun nu părea să-i fi observat prezenţa. Nu mai încăpea îndoială că tocmai această indiferenţă totală faţă de ea o rănise atât de profund. Binoy se purtase şi el cu stângăcie, firească tinerilor neobişnuiţi cu societatea feminină; dar stângăcia lui era o timiditate modestă, retrasă, în timp ce în atitudinea lui Gora nu fusese nici urmă de sfială.

De ce îi era cu neputinţă Sucharitei să suporte indiferenţa lui Gora sau s-o alunge din mintea ei cu dispreţul cuvenit? O chinuia cumplit gândul că în faţa unei asemenea desconsiderări a prezenţei ei nu se putuse stăpâni şi se amestecase în discuţie. O dată însă, când intervenise pătimaşă, combătând un argument de rea-credinţă al lui Haran, Gora se uitase la ea. În privirea lui, desigur, nu era nici umbră de timiditate, dar ce anume se ascundea în această căutătură ea nu putuse desluşi. O fi crezut Gora că era înfiptă sau dornică să fie remarcată... din cauză că se băgase, nepoftită, într-o discuţie a bărbaţilor? Dar ce importanţă avea ce credea el? Nici una. Şi totuşi, Sucharita nu putea să-şi oprească frământarea. Încercă din răsputeri să uite întreaga poveste, să şi-o alunge din minte, dar nu izbuti. Apoi o cuprinse un sentiment de mânie faţă de Gora şi încercă să se gândească la el cu dispreţ, pentru a-l distruge în ochii ei pe acel tânăr arogant şi superstiţios. Dar se simţea

umilită şi abia îşi putea ține firea când îşi reamintea privirea fermă a acelui bărbat puternic, cu voce tunătoare.

Zbuciumându-se astfel, în prada propriilor ei sentimente contradictorii, Sucharita rămase singură pe terasă până-n noapte. Luminile se stinseră, şi toți ai casei se retrăseseră în camerele lor. Când auzi încuindu-se şi uşa de la intrare, pricepu că servitorii îşi isprăviseră lucrul şi se pregăteau de culcare.

În acest moment, ieşi Lolita, în cămaşă de noapte, şi, fără a spune o vorbă, se opri lângă balustradă. Sucharita zâmbi în sinea ei, dându-şi seama că Lolita era supărată pentru că îi făgăduise să doarmă în noaptea aceea cu ea şi că-şi uitase cu desăvârşire făgăduiala. Numai că simpla recunoaştere a uitării nu era suficientă pentru a o împăca pe Lolita... Adevărata vină a Sucharitei era că putuse uita. Dar Lolita nu era ființa care să reamintească cuiva de o promisiune făcută. Hotărâse să rămână liniştită în pat, dar pe măsură ce trecea timpul, dezamăgirea ei devenea tot mai mare, până când, nemaiputând răbda, se sculase, pentru a-i arăta pe tăcute că nici nu adormise.

Sucharita se ridică de pe scaun şi, apropiindu-se încet de Lolita, o îmbrățişă şi-i zise:

— Lolita dragă, nu fi supărată pe mine.

Dar Lolita se îndepărtă de ea şi murmură:

— Supărată? De ce-aş fi supărată?

— Haide, scumpa mea, să mergem la culcare, stărui Sucharita luând-o de mână.

Dar Lolita se încăpățână să rămână locului, fără a răspunde; până la urmă, Sucharita trebui să tragă de ea ca să o ducă în camera lor.

În sfârşit, Lolita, cu o voce de parcă i s-ar fi pus un nod în gât, o întrebă:

— De ce-ai întârziat atât? Nu ştii că e unsprezece? Am auzit bătând toate ceasurile! Iar acum, desigur, eşti prea somnoroasă pentru a mai sta de vorbă.

— Îmi pare rău, draga mea, zise Sucharita trăgând-o lângă ea.

De îndată ce greşeala fu recunoscută, supărarea Lolitei se evaporă, şi copila se îmblânzi pe loc.

— La cine te gândeai, stând singură atâta vreme, didi? La Panu Babu? o întrebă.

— Oh! Pleacă de-aici! strigă Sucharita împingând-o de lângă ea cu un gest de reproş.

Lolita nu-l putea suferi pe Panu Babu. De fapt, ea n-o tachina în legătură cu el, aşa cum făceau surorile ei, iar însăşi ideea că Haran dorea să se căsătorească cu Sucharita o înfuria.

După câteva clipe de tăcere, Lolita reîncepu:

— Ce băiat drăguț e Binoy Babu, nu-i aşa, didi? Şi nu se poate spune că prin această întrebare Lolita nu încerca să afle gândurile Sucharitei.

— Da, draga mea, Binoy Babu pare să fie un om simpatic, răspunse ea.

Dar acest răspuns nu mulțumea aşteptările Lolitei, aşa că ea continuă:

— Însă, orice ai spune, didi, Gourmohan Babu este absolut nesuferit. Ce față urâtă şi ce trăsături aspre! Şi vai, ce înfumurat! Ție ce impresie ți-a făcut?

— E mult prea dogmatic pentru gusturile mele, răspunse Sucharita.

— Nu! Nu! Nu-i asta! exclamă Lolita. Doar unchiul e şi el foarte dogmatic... şi totuşi e cu totul altceva... eu... nu ştiu cum să-ți explic ce vreau să spun.

— Da, într-adevăr, e cu totul altceva! zâmbi Sucharita, amintindu-şi de fruntea albă a lui Gora, cu semnul castei pe ea, şi mânia împotriva lui i se reaprinse, înțelegând că pe această cale Gora voia să-i anunțe pe toți răspicat: „Eu nu sunt ca voi”. Şi numai umilirea imensei lui trufii ar fi putut alina senzația ei că fusese ofensată.

Încetul cu încetul, se liniştiră şi adormiră. Pe la orele două din noapte însă, Sucharita se trezi. Afară cădea o ploaie torențială. Lampa din colțul camerei se stinsese şi, din când în când, câte un fulger străbătea prin perdeaua de plasă. În tăcerea şi în melancolia nopții, cu zgomotul monoton al ploii în urechi, Sucharita simți o apăsare pe suflet. Se suci pe o

parte şi pe alta, încercând să adoarmă, privi cu invidie chipul Lolitei, adânc adormit... dar somnul nu venea.

În tulburarea ei, se ridică din pat şi merse la uşă. O deschise, se opri în prag şi privi ploaia cum cădea pe acoperiş, stropind-o la fiecare rafală de vânt. Unul după altul, i se perindau în minte toate incidentele din ajun. Chipul lui Gora, aprins de emoţie şi luminat de razele soarelui ce apunea, ca şi toate argumentele pe care le auzise şi le uitase îi reveneau, împreună cu sunetul glasului său adânc, puternic.

Cuvintele lui îi sunară din nou în urechi:

„Cei pe care dumneata îi numeşti proşti sunt cei din al căror partid fac eu parte. Ceea ce dumneata numeşti superstiţie este credinţa mea! Atâta vreme cât nu-ţi iubeşti ţara şi nu iei poziţie alături de poporul dumitale, nu-ţi permit să spui nici o vorbă de ocară despre patria noastră."

La acestea, Haran răspunsese:

„Cum poate ajuta o asemenea atitudine la reforma ţării?"

După care Gora răcnise:

„Reformă? Asta mai poate aştepta. Mult mai importante decât orice reformă sunt dragostea de neam şi respectul faţă de el. Reforma va veni de la sine, din interior, după ce vom fi un popor unit. Prin politica dumitale separatistă vei fărâmiţa ţara în sute de fracţiuni. Într-adevăr, pentru că ţara e plină de superstiţii, dumneavoastră, cei nesuperstiţioşi, vă consideraţi nu ştiu de ce superiori şi vă ţineţi la distanţă! În ceea ce mă priveşte, nu doresc să mă diferenţiez de ceilalţi şi n-aş face-o chiar dacă aş fi superior! Când vom fi cu adevărat

uniți, atunci țara şi Cel care este Dumnezeul țării noastre vor decide care anume dintre practicile noastre tradiționale vor rămâne şi care vor fi abolite.”

Haran îi replicase:

„Tocmai practicile şi obiceiurile de care e plină țara nu permit unirea ei.”

La aceasta, Gora răspunsese:

„Cine crede că trebuie smulse din rădăcini toate practicile şi obiceiurile rele, înainte ca țara noastră să se unească, este asemenea celui care, vrând să treacă marea, s-ar apuca să-i sece mai întâi apa. Dezbară-te de toată mândria şi disprețul dumitale şi, plin de adevărata smerenie, contopeşte-te în sufletul dumitale cu poporul, şi atunci, iubirea dumitale va trece peste mii de defecte şi neajunsuri. În fiecare societate există greşeli şi slăbiciuni, dar atâta vreme cât oamenii sunt uniți prin legăturile iubirii, ei vor putea să înlăture otrava. Cauza putreziciunii este întotdeauna prezentă în aer şi totuşi, atâta vreme cât eşti în viață, ea nu-şi poate produce efectul – numai lucrurile moarte se descompun. Dă-mi voie să-ți spun că noi nu ne vom supune nici unor încercări de reformă venite din afară, fie ele pornite de la dumneata, fie de la misionari străini.”

„De ce nu?”, întrebase Haran.

Iar Gora îi răspunsese:

„Există un motiv bine întemeiat. Omul poate fi pedepsit de părinții săi, dar când poliția este cea care aplică pedeapsa, ea mai degrabă îl înrăieşte pe om în loc să-l facă mai bun; iar

dacă o răbdăm, pierdem din demnitatea noastră umană. Mai întâi, mărturiseşte că eşti una cu noi, şi abia după aceea vino să ne reformezi; altfel, chiar şi un sfat bine-venit din partea dumitale ne va fi vătămător."

În felul acesta, Sucharita îşi reaminti în amănunt cuvintele lui Gora şi, pe măsură ce le depăna, sufletul o durea din ce în ce mai tare. În cele din urmă, obosită, se întoarse în pat şi, apăsându-şi palmele peste ochi, încercă să adoarmă. Dar faţa şi urechile îi ardeau, iar creierul îi fierbea de idei contradictorii ce se luptau într-însul.

Capitolul XII

După ce ieşiră de la Paresh Babu, Binoy zise:

— Ai putea merge mai încet, prietene Gora... picioarele tale sunt mai lungi decât ale mele, şi dacă nu-ţi moderezi oleacă pasul, o să mi se taie răsuflarea încercând să mă ţin după tine.

— În seara asta vreau să umblu singur, răspunse Gora mohorât. Am de reflectat la o mulţime de lucruri. Şi se îndepărtă repede, cu mersul său obişnuit.

Binoy se simți profund mâhnit. Prin faptul că se revoltase în ziua aceea împotriva lui Gora, încălcase regulile sale de conduită şi s-ar fi simțit uşurat dacă Gora l-ar fi ocărât. O furtună ar fi curățat atmosfera apăsătoare ce plutea pe cerul marii lor prietenii, şi astfel ar fi putut din nou respira liniştit.

Binoy nu-l putea condamna pe Gora pentru că, mânios fiind, plecase singur. În lunga lor prietenie, aceasta fusese prima neînțelegere reală dintre ei. Sub cerul sumbru, înnourat, străbătut din când în când de huruitul tunetelor, Binoy păşea îndurerat prin ploaie. I se părea că viața lui ieşise de pe făgaşul obişnuit şi că, brusc, pornise într-o nouă direcție. În bezna nopții, Gora o luase pe un drum, iar el, pe altul.

În dimineața următoare se deşteptă cu inima mai uşoară. Ajunsese la convingerea că în seara trecută îşi făcuse griji neîntemeiate. Acum, ziua, nu i se mai părea atât de incompatibile prietenia lui cu Gora şi relațiile cu Paresh Babu. Îi veni chiar să zâmbească la gândul că dăduse atâta importanță acestei chestiuni şi că se frământase fără rost în ajun.

În această dispoziție, îşi aruncă un şal[36] peste umeri şi porni cu paşi hotărâți spre casa lui Gora. Acesta se afla la parter şi citea. Deşi îl văzuse pe fereastră, nu-şi ridică ochii de pe ziar. Binoy, fără a spune o vorbă, îi luă jurnalul din mână.

— Cred că e vorba de o confuzie, zise Gora cu răceală. Eu sunt Gourmohan, un hindus superstițios.

---

[36] Când ieşeau pe stradă, bărbaţii bengalezi obişnuiau să poarte pe umeri un şal.

— Confuzia, poate, o faci tu, răspunse Binoy. Eu sunt Binoy-bhusan, prietenul aceluiaşi Gourmohan superstiţios.

— Dar Gourmohan este un individ atât de incorigibil, încât nu cere niciodată nimănui scuze pentru superstiţiile sale.

— Şi Binoy este la fel. Dar el nu încearcă să impună altora, cu forţa, superstiţiile sale.

Într-o clipă, cei doi prieteni se aflară în miezul unei discuţii aprinse, şi foarte curând, până şi vecinii îşi dădură seama că s-au întâlnit Gora şi Binoy.

— Ce rost a avut, în ziua aceea, să negi c-ai intrat în casa lui Paresh Babu? întrebă Gora în cele din urmă.

— Dar nu-i vorba de negare, zise Binoy zâmbind. Am spus că n-am fost pur şi simplu pentru că nu intrasem în casa lui. Ieri am fost pentru prima dată la ei.

— Cu siguranţă, cunoşti foarte bine calea de a intra la ei, dar mă îndoiesc că vei găsi tot atât de uşor calea de a ieşi! zise Gora pe un ton batjocoritor.

— S-ar putea să ai dreptate, spuse Binoy. Probabil că aşa e firea mea. Mie nu-mi vine uşor să mă despart de un om faţă de care simt dragoste sau respect. Tu însuţi ai avut dovada firii mele.

— Aşadar, vizitele tale în casa lor vor continua de azi înainte pe termen nelimitat?

— De ce aş fi eu singurul? Ai şi tu capacitatea de a te mişca, doar nu eşti o mobilă bătută în cuie. Nu-i aşa?

— Poate o să mă duc şi eu, dar eu ştiu să mă şi întorc, zise Gora. Însă semnele pe care le-am observat la tine nu m-au făcut să bănuiesc o revenire. Cum ți-a plăcut ceaiul pe care l-ai băut?

— Avea un gust cam amar!

— Atunci, pentru ce...

— Dacă l-aş fi refuzat, aş fi simțit un gust şi mai amar în gură.

— Vasăzică, după părerea ta, tot ceea ce este necesar pentru menținerea societății e buna-cuviință? întrebă Gora.

— Nu întotdeauna. Dar ascultă-mă, Gora, când convenințele sociale intră în conflict cu poruncile inimii...

Gora era atât de enervat, încât nu-l lăsă pe Binoy să-şi isprăvească fraza.

— Sigur că da, inima! răcni el. Asta numai pentru că în ochii tăi societatea înseamnă atât de puțin, încât la fiecare cotitură poți socoti că inima ta intră în conflict cu ea. Dacă ți-ai da seama ce urmări profunde are o lovitură împotriva societății, ți-ar fi ruşine să faci pe sentimentalul din pricina bietei tale inimi. Ți se rupe sufletul la gândul că ai putea aduce cea mai infimă ofensă fetelor lui Paresh Babu: al meu însă se rupe văzând cu câtă uşurință poți lovi societatea, în întregul ei, din pricina unui pretext atât de neînsemnat!

— Dar, Gora, să fim serioşi! exclamă Binoy. Dacă bând un ceai lovesc societatea, atunci nu-mi rămâne decât să spun că astfel de lovituri sunt bine-venite pentru țara noastră. Dacă vom căuta să ferim țara de asemenea lucruri, o vom slăbi şi vlăgui.

— Dragul meu domn, răspunse Gora, cunosc fiecare dintre aceste argumente stereotipe, să nu crezi că sunt absolut nebun. Numai că problema nu se pune în circumstanțele de acum. Când un copil bolnav nu vrea să-şi ia doctoria, mama, deşi perfect sănătoasă, bea puțin din ea, făcându-se că suferă de aceeaşi boală. Atitudine care nu ține de tratamentul medical, ci de dragostea maternă. Şi dacă această dragoste lipseşte, oricât de raționale ar fi acțiunile mamei, legătura dintre mamă şi copil este lezată, iar atunci dispare şi efectul dorit. Eu nu lupt acum împotriva ceştii de ceai – pe mine mă supără că ai rupt relațiile cu țara noastră. Ar fi mult mai uşor să refuzi un ceai... chiar ofensându-le pe fetele lui Paresh Babu! În actuala situație a patriei noastre, sarcina principală este unirea spirituală a tuturor. De îndată ce am realizat aceasta, problema dacă să bem sau să nu bem ceai se rezolvă cât ai clipi din ochi.

— Păi, asta înseamnă că va mai trece multă vreme până să pot bea a doua ceaşcă de ceai din viața mea! remarcă Binoy.

— Ba nu, nu văd motivul pentru care ar dura atât de mult, răspunse Gora. Dar spune-mi, Binoy: pentru ce stărui să rămâi prieten cu mine? A sosit ceasul să renunți la mine, împreună cu toate celelalte lucruri din societatea hindusă care nu-ți plac. Dacă procedezi altfel, fetele lui Paresh Babu vor fi jignite!

În acest moment, intră în cameră Abinash. Era un discipol al lui Gora, care răspândea în societate ideile acestuia: numai că tot ce spunea Gora, pe buzele lui Abinash devenea

meschin şi vulgar. Cu toate acestea, cei care nu erau în stare să-l înțeleagă pe Gora îl înțelegeau perfect pe Abinash, şi deci îi prețuiau cuvintele. Abinash era foarte gelos pe Binoy, şi de câte ori avea prilejul, încerca să-l contrazică cu cele mai absurde argumente. Binoy n-avea răbdare să asculte prostiile lui şi punea repede capăt discuției, dar Gora prelua tema şi intra el însuşi în arenă, în timp ce Abinash se umfla în pene că Gora expune ideile lui.

Dându-şi seama că ivirea lui Abinash zădărnicea, pentru moment, orice posibilitate de a se împăca cu Gora, Binoy urcă la etaj, unde o găsi pe Anandamoyi aşezată în fața cămării, curățând nişte legume.

— Ți-am auzit vocea mai adineauri, zise Anandamoyi. Cum de-ai venit atât de devreme? Ai luat micul dejun înainte de a pleca de-acasă?

În orice altă zi, Binoy ar fi răspuns:

— Nu, n-am mâncat nimic, şi s-ar fi aşezat lângă ea, petrecând câteva ore plăcute şi prețuind aşa cum se cuvine ospitalitatea lui Anandamoyi. Dar în ziua aceea răspunse:

— Mulțumesc, mamă, am mâncat înainte de a pleca.

Nu voia să-i mai dea lui Gora prilejul de a-l jigni... ştia că nu-l iertase încă, şi senzația că era ținut la distanță îl apăsa pe suflet.

Luând un briceag din buzunar, se aşeză şi începu s-o ajute pe Anandamoyi la curățatul cartofilor. După un sfert de ceas, coborî din nou şi, văzând că Gora plecase împreună cu Abinash, rămase o vreme singur, tăcut, în camera lui Gora.

Luă apoi un ziar de pe masă şi, total absent, privi coloana cu mica publicitate. În cele din urmă, suspină adânc şi plecă.

După masa de prânz, simți din nou dorința să-l vadă pe Gora. Niciodată nu pregetase să se umilească în fața prietenului său; dar dacă mândria nu-i stătea în cale, demnitatea prieteniei lui îi impunea o anumită ținută. De fapt, simțea că lealitatea lui față de Gora suferise, căci îşi făcuse loc în inimă pentru Paresh Babu, fiind gata să primească drept pedeapsă ironiile şi reproşurile lui Gora; dar să fie astfel înlăturat era mai mult decât şi-ar fi putut imagina.

După ce ajunse destul de aproape de locuința lui, se întoarse din drum... Nu cuteza să meargă din nou la Gora, de teamă ca prietenia lor să nu aibă de suferit.

Capitolul XIII

Trecură astfel mai multe zile. Într-o după-amiază, după ce mâncă, Binoy luă tocul şi se aşează să-i scrie lui Gora o scrisoare. Văzând că nu izbuteşte să-şi aştearnă gândurile pe hârtie, dădu vina pe peniță, zicând că e boantă, şi-şi pierdu o mulțime de vreme dregând-o, foarte atent, cu un cuțit. În timp ce era absorbit de această îndeletnicire, auzi că cineva jos îl striga pe nume. Aruncă penița pe masă şi coborî repede, spunând:

— Pofteşte sus, Mohim Dada.

Mohim urcă şi se aşează comod pe patul lui Binoy. După ce scrută îndelung mobilierul camerei, zise:

— Uite ce-i, Binoy, n-am venit niciodată la dumneata, nu pentru că nu ți-aş fi ştiut adresa, nici pentru că n-aş fi vrut să te întreb de sănătate, ci pur şi simplu pentru că voi, tinerii-model din generația de azi, nu îngăduiți nimănui să mestece pan[37] sau să fumeze o pipă în odaia voastră. Aşadar, dacă n-ar fi fost vorba de o chestiune deosebită, n-aş fi... Aici se opri, văzând că Binoy îl ascultă cu desăvârşire năucit. Apoi continuă: Dacă te gândeşti să te duci să-ți cumperi o lulea turcească, te rog să ai milă de mine. Te iert că nu-mi oferi tutun, dar nu te-aş putea ierta dacă m-ai sili să fumez o pipă nouă, umplută de mâna vreunui novice nepriceput.

După asta, Mohim luă un evantai de pe pat şi, făcându-şi vânt, hotărî să intre în subiect.

— Adevărul este că am venit la dumneata, sacrificându-mi somnul de după-amiază, cu un motiv bine întemeiat: vreau să-ți cer o favoare.

— Despre ce favoare e vorba? întrebă Binoy.

— Făgăduieşte-mi mai întâi că ai să mi-o acorzi, şi după aceea am să-ți spun despre ce este vorba.

---

[37] Frunze de betel, pe care le mestecă locuitorii din unele regiuni ale Asiei.

— Fireşte că o să fac tot ce-mi ceri, numai să-mi stea în putere...

— Este un lucru pe care numai dumneata îl poți face. Nu trebuie decât să spui da.

— Dar de ce ai atâtea îndoieli în ceea ce mă priveşte? întrebă Binoy. Ştii bine doar că sunt aproape un membru al familiei voastre, şi dacă pot să-ți fiu cumva de folos, desigur că o voi face.

Mohim trase din buzunar un sul de frunze de pan, îi oferi câteva lui Binoy, vârî restul în gură şi, în timp ce le mesteca, zise:

— O cunoşti pe fiica mea Sasi. Nu-i aşa că nu e chiar urâțică? În privința asta nu seamănă cu tată-său. Anii trec, fata creşte, şi eu trebuie să mă ocup de căsătoria ei. Nu mai dorm nopțile la gândul că ar putea încăpea pe mâinile unui om de nimic.

— Dar de ce eşti atât de îngrijorat, Mohim Dada? zise Binoy, încercând să-l liniştească. Mai e mult până la măritişul ei.

— Dacă ai avea şi dumneata o fiică, ai înțelege îngrijorarea mea, răspunse Mohim suspinând. Pe măsură ce anii trec, vârsta fetei creşte şi ea, de la sine, în schimb, mirele nu vine de la sine. Astfel, timpul zboară, şi din zi în zi gândurile mă chinuiesc tot mai mult. Dacă dumneata ai putea să-mi dai vreo speranță, fireşte că nu-mi pasă dacă mai trebuie să aştept câtăva vreme.

Binoy rămase perplex.

— Mă tem că nu cunosc mulți oameni pe care ți i-aş putea recomanda, bâigui Binoy. De fapt, aş putea spune că în toată Calcutta nu cunosc pe nimeni în afară de familia voastră, totuşi... am să încerc să caut.

— În orice caz, pe Sasi o cunoşti... ştii ce fel de fată e, şi alte asemenea, nu-i aşa? zise Mohim.

— Fireşte că da! zise Binoy râzând. Doar o cunosc de când era o mogâldeață... e o fată drăguță.

— Atunci, nu trebuie să cauți prea departe, băiete. Ți-o ofer dumitale! zise Mohim zâmbind triumfător.

— Ce? strigă Binoy dintr-odată speriat.

— Iartă-mă dacă am fost prea îndrăzneț, zise Mohim. Desigur că eşti de familie mai bună decât noi, dar sunt convins că la un tânăr cu educația dumitale modernă acesta nu e un impediment!

— Nu, nu! exclamă Binoy. Nu e vorba de familie... dar gândeşte-te că fata e foarte tânără...

— Ce vrei să spui? protestă Mohim. Sasi e destul de mare! Fetele din casele hinduse nu sunt nişte mem-sahib[38]... şi nu trebuie să te dai în lături în fața obiceiurilor noastre.

---

[38] Femininul de la sahib.

Mohim nu era omul care să lase să-i scape victima din mâini, iar odată încăput în ghearele lui, Binoy nu ştia cum s-o scoată la capăt. În cele din urmă, zise:

— Uite ce este, lasă-mi puțin timp să reflectez.

— Desigur că-ți las timp. Doar n-am venit să fixez chiar acum şi data acelei zile fericite.

— Trebuie să mă sfătuiesc şi cu ai mei..., începu Binoy din nou.

— Fireşte, fireşte! interveni Mohim. Desigur că trebuie să le ceri părerea. Atâta vreme cât unchiul dumitale e în viață, nici vorbă nu poate fi să faci ceva împotriva voinței lui.

Apoi mai scoase nişte frunze de pan din buzunar şi plecă, cu aerul de a fi rezolvat chestiunea.

Cu câtăva vreme în urmă, Anandamoyi propusese în treacăt ca Binoy să se căsătorească cu Sasi; dar acesta nu luase în seamă spusele ei. Nici acum propunerea nu i se păru mai potrivită; totuşi, ideea începu să-l preocupe. Dacă această căsătorie va avea loc, îşi zise, va deveni un adevărat membru al familiei lui Gora şi, deci, nu va putea fi alungat atât de uşor. De altfel, întotdeauna îi luase în derâdere pe englezi, care consideră căsătoria o problemă sentimentală; la urma urmei, nu-i părea imposibil să fie soțul lui Sasi. Pentru că propunerea lui Mohim îi oferea un pretext să-l caute pe Gora pentru a-i cere părerea, ideea căsătoriei îi făcu chiar o deosebită plăcere. Nădăjduia că prietenul său îl va îndemna

să primească şi era convins că, dacă nu consimte destul de repede, Mohim îi va cere lui Gora să intervină.

Încetul cu încetul, aceste gânduri alungară deprimarea din sufletul lui Binoy şi, dornic de a-l vedea pe Gora cât mai curând, o porni spre el. Nu merse însă prea departe, când îl auzi pe Satish strigându-l din urmă.

Se întoarse acasă cu băiatul, care scoase din buzunar un obiect înfăşurat într-o batistă şi-i spuse:

— Ghici, ce-i aici?

Binoy numi cele mai imposibile lucruri, ca de pildă „o țeastă”, „o căţeluşă”, dar nu izbuti să ghicească.

Dezlegând în sfârşit batista, Satish scoase nişte fructe negricioase şi-l întrebă:

— Ştii ce sunt astea?

Binoy rosti câteva nume, la întâmplare, şi după ce se dădu bătut, Satish îi spuse că primiseră o lădiță cu aceste fructe de la o mătuşă care locuia la Rangoon, iar mama lui i-a trimis câteva, în dar, lui Binoy Babu.

În vremurile acelea, nu se prea vedeau la Calcutta fructe de mangosteen de Burma[39], aşa că Binoy le scutură, le pipăi, şi după aceea întrebă:

---

[39] Pom care creşte doar în estul Indiei şi are fructe cu coaja roşie, groasă, şi miezul de culoare albă, zemos.

— Spune-mi, Satish Babu, cum se mănâncă aceste fructe?

Satish, râzând de ignoranța lui Binoy, zise:

— Uite cum! Nu trebuie să le muşti cu dinții... trebuie să le tai cu un cuțit şi apoi să le mănânci miezul.

Nu trecuse prea mult de când întreaga familie se distrase pe socoteala lui Satish, care încercase zadarnic să rupă cu dinții coaja unui asemenea fruct; iar acum era încântat să uite ce pățise şi să râdă de Binoy.

Astfel îşi pierdură timpul cei doi prieteni de vârste atât de diferite, apoi Satish zise:

— Binoy Babu, mama a spus că să vii pe la noi dacă ai timp. Azi e ziua de naştere a Lilei.

— Îmi pare rău, dar azi n-am timp, zise Binoy. Trebuie să mă duc în altă parte.

— Unde? întrebă Satish.

— La prietenul meu.

— Ce? La prietenul acela?

— Da.

Satish nu prea înțelegea ce anume putea să-l împiedice pe Binoy să vină la ei şi să-l silească să meargă la un alt

prieten... şi încă la un prieten pe care el nu-l putea suferi. Îl supăra până şi ideea că Binoy doreşte să vadă un asemenea prieten, care părea mai sever decât directorul şcolii lor şi din partea căruia nu se putea aştepta să-i laude flaşneta. De aceea stărui:

— Nu se poate, Binoy Babu, trebuie să vii cu mine!

În ciuda intenţiilor lui ferme, în ciuda tuturor obiecţiilor ce-i trecură prin minte, în cele din urmă, Binoy capitulă. Îl luă de mână pe micul tiran şi porni spre casa de la numărul 78. Binoy, fireşte, n-avea cum să nu se simtă măgulit de atenţia deosebită a doamnei Baroda, care îi trimisese acele fructe rare de Burma, să nu observe intimitatea implicată de acest gest.

Apropiindu-se de casa lui Paresh Babu, Binoy îl văzu ieşind pe Haran, împreună cu mai multe persoane necunoscute, care fuseseră poftite de ziua Lilei. Haran Babu trecu însă pe lângă el, cu aerul că nu-l observă.

Când intră în casă, Binoy auzi râsete şi gălăgie. Sudhir furase cheia sertarului unde Labonya îşi ţinea albumul. Printre poeziile alese de această candidată la gloria literară erau câteva foarte nimerite pentru a se face glume pe socoteala lor, iar Sudhir o ameninţa că le va citi în faţa musafirilor. Tocmai în momentul în care lupta între cele două tabere ajunsese la punctul culminant, Binoy apăru pe câmpul de bătaie. La sosirea lui, partizanii dispărură cât ai clipi, şi Satish se repezi după ei, ca să ia şi el parte la distracţie.

Apoi intră în odaie Sucharita, care zise:

— Mama vă roagă să aşteptaţi puţin. Soseşte îndată. Tata s-a dus să-i facă o vizită lui Anath Babu, dar se întoarce şi el curând.

Vrând să creeze o atmosferă în care Binoy să se simtă mai în largul lui, Sucharita începu să-i vorbească despre Gora.

— Cred că nu ne va mai trece niciodată pragul!

— Ce vă face să credeţi una ca asta?

— Sunt sigură că apariţia noastră, a fetelor, în faţa bărbaţilor l-a supărat, îi explică Sucharita. Cred că el nu le respectă decât pe femeile care se consacră exclusiv îndatoririlor casnice.

Lui Binoy îi veni greu să răspundă observaţiei. I-ar fi făcut mare plăcere s-o poată contrazice, dar nu putea spune un lucru neadevărat. De aceea nu zise decât:

— Cred că, după părerea lui Gora, fetele care nu-şi dăruiesc întreaga fiinţă sarcinilor gospodăreşti nu-şi fac în mod cinstit datoria.

La care Sucharita răspunse:

— Atunci, n-ar fi mai bine să se facă o completă separaţie între îndatoririle ce revin bărbaţilor şi cele ce revin femeilor? Dacă îngăduiţi bărbaţilor să intre în casă, înseamnă că şi obligaţiile lor faţă de lumea din afară au de suferit! Spuneţi, sunteţi de aceeaşi părere cu prietenul dumneavoastră?

În ceea ce priveşte codul regulilor sociale de conduită ale femeilor, Binoy fusese întotdeauna de acord cu Gora, ba scrisese chiar articole în presă despre acest subiect. Dar acum îi venea greu să susțină aceleaşi păreri.

— Nu credeți, zise Binoy, că în aceste probleme suntem, de fapt, sclavii convențiilor? Mai întâi, ne simțim şocați când vedem femei în afara căminului lor, pentru că nu suntem obişnuiți cu acest lucru; apoi căutăm să justificăm ce simțim, demonstrând că asta nu se cade sau că nu e bine. La bază se află, desigur, tradiția: argumentele nu sunt decât o scuză.

Cu câteva întrebări şi sugestii, Sucharita menținu conversația în jurul lui Gora, iar Binoy expuse cu sinceră elocvență părerile prietenului său. Niciodată nu-i sistematizase atât de bine ideile şi argumentele. De fapt, poate că nici Gora însuşi n-ar fi putut expune propriile sale principii atât de limpede şi de strălucit. Stimulat de neaşteptata-i agerime şi de capacitatea sa de a se exprima atât de clar, Binoy se simți cuprins de exaltare şi vioiciune, şi fața i se lumină, în timp ce vorbea.

— Cărțile sfinte ne spun: Cunoaşte-te pe tine însuți... căci cunoaşterea este eliberare. Pot să vă spun că prietenul meu Gora este întruchiparea cunoaşterii de sine a Indiei. Eu nu l-am considerat şi nu-l voi considera niciodată un om obişnuit. În timp ce mintea noastră, a tuturor, este risipită în diferite direcții, absorbită de preocupări mărunte sau de tentația noului, el este singurul care stă ferm în mijlocul diversiunilor şi, cu glasul lui de tunet, propovăduieşte tuturor: Cunoaşte-te pe tine însuți!

Era o conversație care ar fi continuat la infinit, deoarece Sucharita îl asculta cu nesaț, dacă din camera vecină nu s-ar fi auzit glasul ascuțit al lui Satish recitând:

Nu-mi spune în slove triste:

„Viața-i doar un vis deşert!”

Bietul Satish n-avea niciodată prilejul să-şi arate performanțele intelectuale în fața musafirilor, plictisiți şi aşa de poeziile englezeşti recitate de Lila, iar doamna Baroda nu i-o cerea niciodată, deşi între cei doi copii era o aprigă rivalitate în toate domeniile. Cea mai mare bucurie a vieții lui Satish era să umilească trufia Lilei, pe orice cale posibilă. Deunăzi, Lila se produsese în fața lui Binoy, iar Satish nu avusese prilejul să-şi dovedească superioritatea, căci nu fusese invitat s-o facă. Dacă ar fi încercat, ar fi fost certat. De aceea, de data aceasta începu să recite versuri în camera vecină, părând să le spună aşa, pentru plăcerea lui; dar Sucharita nu-şi putu stăpâni râsul.

În acel moment, Lila, cu cozile fluturându-i pe umeri, se repezi în cameră şi-i spuse Sucharitei ceva la ureche.

Ceasul bătu patru. În drum spre Paresh Babu, Binoy hotărâse să plece devreme de la ei şi să se ducă la Gora. Şi cu cât vorbea mai mult despre Gora, cu atât era mai nerăbdător să-l întâlnească. Văzând cât e ora, se ridică grăbit de pe scaun.

— Trebuie să plecați atât de curând? exclamă Sucharita. Mama pregăteşte un ceai pentru dumneavoastră. Nu s-ar putea să plecați ceva mai târziu?

Pentru Binoy, aceasta nu era o întrebare, ci o poruncă: se aşează deci numaidecât la loc. Apoi intră Labonya într-o frumoasă ținută de mătase şi anunță că ceaiul era servit şi că mama ei îl pofteşte sus, pe terasă.

În timp ce Binoy îşi bea ceaiul, doamna Baroda îl distră cu biografia completă a fiecăruia dintre copiii ei. Lolita ieşi împreună cu Sucharita pe terasă, aşa că nu rămase decât Labonya, aşezată pe un scaun, cu capul aplecat asupra împletiturii ei. Cineva îi făcuse odată un compliment, spunându-i că mişcarea degetelor ei delicate când tricota era foarte grațioasă, şi de atunci îşi luase obiceiul de a împleti întotdeauna, cu sau fără rost, ori de câte ori aveau musafiri.

Paresh Babu sosi tocmai pe înserat şi, întrucât era duminică, propuse să meargă cu toții la serviciul divin al Brahmo Samajului. Doamna Baroda se întoarse spre Binoy şi-i spuse că, dacă n-are nimic împotrivă, să vină cu ei. După această invitație, Binoy se văzu în imposibilitatea de a mai ridica vreo obiecție.

Chemară două trăsuri şi o porniră spre Samaj. După ce serviciul divin se isprăvi şi se pregăteau să se urce în trăsuri, Sucharita, puțin mirată, exclamă:

— Uito-l colo pe Gourmohan Babu!

Nu încăpea îndoială că şi Gora îi zărise, dar se îndepărta grăbit, prefăcându-se că nu-i vede. Binoy se simți jenat pentru lipsa de politețe a prietenului său, dar înțelese pe loc

motivul retragerii lui precipitate. Gora îl văzuse în acel grup. Fericirea ce-i luminase sufletul în acele ceasuri se stinse brusc. Sucharita citi gândurile lui Binoy şi le ghici cauza: şi, pentru că Gora putea condamna pe nedrept un prieten ca Binoy, mai ales din pricina prejudecăților sale greşite împotriva brahmoiştilor, indignarea împotriva lui începu iarăşi să domine. Dorea, mai mult ca oricând, să-l vadă înfrânt pe Gora, indiferent prin ce mijloc.

Capitolul XIV

La amiază, când Gora se aşează la masă, Anandamoyi încercă să aducă în discuție subiectul care o preocupa cel mai mult.

— Binoy a trecut pe aici azi-dimineață, zise ea ca să deschidă vorba. Nu l-ai văzut?

Fără a ridica ochii din farfurie, Gora răspunse scurt:

— Ba da, l-am întâlnit.

— I-am spus să mai rămână, zise Anandamoyi după o lungă tăcere, dar a plecat şi mi s-a părut foarte absent.

Gora nu răspunse nimic, şi, după o vreme, Anandamoyi urmă:

— Gora, sunt sigură că are ceva pe suflet. Niciodată nu l-am văzut în starea asta. Nu-mi place cum arată.

Gora îşi continuă masa fără a spune o vorbă. Lui Anandamoyi îi era cam teamă de Gora, tocmai pentru că-l iubea atât de mult; de aceea, se ferea îndeobşte să insiste, când el nu-şi deschidea sufletul în faţa ei. În orice altă împrejurare ar fi renunţat, dar în ziua aceea era atât de îngrijorată pentru Binoy, încât continuă:

— Uite ce este, Gora, nu fi supărat dacă-ţi vorbesc pe şleau. Dumnezeu a creat multe feluri de oameni, dar nu le cere tuturor să păşească pe aceeaşi cale. Binoy te iubeşte, cum îşi iubeşte propria-i viaţă, de aceea acceptă tot ce vine din partea ta... dar nu poate ieşi nimic bun dacă încerci să-i impui cu sila ideile tale.

— Mamă, vrei să-mi mai dai puţin lapte? fu singurul răspuns al lui Gora.

Orice conversaţie se sfârşi. După ce Anandamoyi mâncă şi ea, se aşeză îngândurată pe pat şi începu să coasă, iar Lachmi, văzând că încercarea ei de a o atrage în discuţia despre răutatea fără seamăn a unuia dintre servitori este zadarnică, se întinse pe jos să tragă un pui de somn.

Gora îşi puse la punct corespondenţa, ceea ce îi răpi destul de multă vreme. Era sigur că Binoy îşi dăduse limpede seama cât era de supărat pe el, şi nu putea înţelege de ce nu vine să-l îmbuneze. Orice ar fi făcut, pândea tot timpul zgomotul paşilor lui Binoy. Dar ziua trecu, şi Binoy nu veni.

Tocmai când Gora se hotărâse să pună capăt lucrului, intră în odaie Mohim. Se aşează greoi pe un scaun şi intră de-a dreptul în subiect:

— Tu ce te-ai gândit în legătură cu căsătoria lui Sasi?

Întrucât Gora nu se gândise niciodată la această problemă, nu-i rămăsese alt răspuns decât tăcerea omului care se simte vinovat.

Mohim încercă apoi să trezească în Gora simţul datoriei de unchi şi îi demonstră cu argumente convingătoare că mirii sunt la mare preţ şi că, în actuala situaţie a familiei lor, le era greu să-i dea fetei zestrea cuvenită. Apoi, după ce-l văzu pe Gora strâns cu uşa şi silit să mărturisească incapacitatea lui de a găsi o ieşire din această dificultate, Mohim spuse că găsise o soluţie cât se poate de bună: îl propuse pe Binoy. De fapt, Mohim n-avusese nici un motiv să ajungă pe ocolite la această sugestie, dar, deşi nu se sfia să-i spună lui Gora pe faţă multe lucruri, în adâncul inimii, lui Mohim îi era puţin frică de el.

Gora nici nu visase măcar că numele lui Binoy ar putea fi vreodată pomenit în legătură cu această problemă, mai ales că amândoi hotărâseră să rămână celibatari pentru a-şi putea pune toate forţele în slujba patriei. Aşa că zise:

— Dar crezi că, în principiu, Binoy vrea să se însoare?

— Păi, astfel de hinduşi sunteţi voi? izbucni Mohim. În ciuda semnului de castă pe care-l purtaţi pe frunte, în ciuda tiki-urilor voastre, educaţia englezească v-a pătruns până-n măduva oaselor. Ştii şi tu că, după cum spun cărţile sfinte, căsătoria este o datorie a fiecărui fiu de brahman!

Mohim, spre deosebire de bărbaţii moderni, cunoştea obiceiurile tradiţionale, dar nu punea mare preţ pe preceptele din cărţile sfinte. După părerea lui, era absurd să mănânci ostentativ, în văzul lumii, la restaurante; dar erau tot atât de nelalocul lor oamenii simpli, sobri, care citau tot timpul textele sfinte şi care îi plăceau lui Gora. Politica lui Mohim era: „Când treci prin faţa orbilor, închide şi tu un ochi", de aceea, fiindcă vorbea cu Gora, avu grijă să facă apel la cărţile sfinte.

Dacă această propunere ar fi venit cu două zile în urmă, Gora pur şi simplu n-ar fi luat-o în seamă. Dar azi i se păru că nu e cu totul de lepădat. În orice caz, îi oferea un pretext imediat pentru a merge la Binoy. Aşa că spuse:

— Bine, am să caut să aflu ce crede Binoy despre această chestiune.

— Nu trebuie decât să-l convingi în această privinţă, răspunse Mohim. El va crede ceea ce îi vei spune tu să creadă. Dacă pui o vorbă bună pentru noi, totul va fi în ordine şi putem considera chestiunea ca şi aranjată.

În aceeaşi seară, Gora se duse la Binoy şi intră ca o furtună în odaia lui. O găsi însă goală. Îl chemă pe servitor şi află că Binoy plecase la casa de la numărul 78.

Un val veninos de antipatie faţă de Paresh Babu, de familia acestuia şi de întreaga asociaţie Brahmo Samaj năpădi inima lui Gora. Stăpânit de această revoltă nemărginită, plecă în goană la Paresh Babu. Avea de gând să le arunce câteva vorbe în faţă, aşa încât să-i usture pe toţi cei din familia aceasta de brahmoişti şi nici Binoy să nu se mai simtă în largul lui. Dar, ajungând acasă la ei, află că plecaseră cu toţii la slujba de seară.

O clipă, Gora se întrebă dacă Binoy mersese cu ei... s-ar fi putut ca în momentul acela chiar, Binoy să se afle la el. Gora nu-şi putu stăpâni însă curiozitatea şi, cu impetuozitatea lui obişnuită, porni pe dată la sediul Brahmo Samaj. Când ajunse acolo, îl văzu pe Binoy urcând într-o trăsură, în urma doamnei Baroda. Iată-l aşadar pe acest neruşinat, în văzul lumii, aşezat în trăsură cu o grămadă de fete străine! Idiotul! Să se fi lăsat cu totul prins în mreje... atât de iute şi atât de uşor! Aşadar, prietenia nu mai înseamnă nimic pentru el! Gora o porni ca din puşcă, în timp ce Binoy şedea tăcut în întunericul din trăsură, cu privirile pierdute.

Doamna Baroda, crezând că era impresionat de predică, se sfii să-i întrerupă meditația.

Capitolul XV

În seara aceea, după ce se întoarse acasă, Gora se urcă de-a dreptul pe terasa de pe acoperiş şi începu s-o măsoare cu paşi mari, în lung şi-n lat.

După câtăva vreme, apăru şi Mohim, gâfâind.

— Dacă oamenii n-au fost înzestrați cu aripi, pentru ce oare au construit case cu trei etaje? Zeii din ceruri nu vor răbda niciodată aceste animale de uscat care încearcă să se cațere până la cer! Ai fost la Binoy?

Fără a-i răspunde precis, Gora zise:

— Căsătoria lui Sasi cu Binoy este imposibilă.

— Dar de ce? Nu vrea Binoy?

— Eu nu vreau!

— Ce spui? strigă Mohim ridicându-şi braţele îngrozit. Ce e cu capriciul ăsta nou? Pot să aflu şi eu de ce nu vrei?

— Mi-am dat seama, îi explică Gora, că va fi aproape cu neputinţă să-l mai ţinem mult timp pe Binoy în dreapta credinţă, şi deci nu se poate să-l introducem în familia noastră.

— Asta-i bună! exclamă Mohim. Mulţi bigoţi am văzut de când sunt pe lume, dar tu întreci orice măsură. Eşti mai grozav decât panditii din Benares sau din Nadia[40]. Aceia sunt mulţumiţi să ştie că dreapta credinţă există, dar tu vrei ca ea să dureze pe veci. În curând, ai să vrei să purifici pe cineva numai pentru că ai visat că a trecut la creştinism.

Schimbul de cuvinte se învenină tot mai mult, apoi Mohim zise:

— Eu nu pot să-mi încredinţez copila primului mitocan needucat care-mi iese în cale. E normal ca oamenii instruiţi să calce câteodată vreuna dintre poruncile sfinte... Pentru asta, poţi să te cerţi cu ei, poţi chiar să-i batjocoreşti, dar de

---

[40] Oraşe din India, celebre pentru şcolile lor sanscrite.

ce vrei s-o pedepseşti pe biata mea fată, interzicându-i să se căsătorească cu unul dintre ei? N-am mai văzut om ca tine, să întoarcă toate lucrurile pe dos!

Mohim coborî de pe terasă, se duse de-a dreptul la Anandamoyi şi-i zise:

— Mamă, trebuie să-i strângi puțin hățurile lui Gora!

— De ce, ce-a făcut? întrebă Anandamoyi.

Mohim îi explică:

— Pusesem aproape la cale căsătoria lui Binoy cu Sasi şi i-am cerut lui Gora să-şi dea şi el consimțământul; iar el a descoperit brusc că Binoy nu e destul de hindus... pare-mi-se că vederile lui nu corespund întru totul cu principiile legiuite de strămoşii noştri! Gora a devenit imposibil... şi dumneata ştii ce înseamnă când el se opune unui lucru. Întrucât, în afară de sfinții părinți, dumneata eşti singura ființă de pe lume de a cărei părere ține seama Gora, nu trebuie decât să spui un singur cuvânt, şi viitorul fetei mele este asigurat. E cu neputință să-i mai găsesc un alt bărbat asemenea lui.

Apoi, când Mohim îi relată cu amănunte convorbirea avută cu Gora, Anandamoyi rămase tulburată, dându-şi seama mai bine ca oricând că e vorba de o neînțelegere care, încetul cu încetul, va săpa o adevărată prăpastie între Gora şi Binoy.

Urcă şi constată că Gora nu mai măsura terasa, ci citea în odaia lui, aşezat pe un scaun şi cu picioarele întinse pe altul. Trase un scaun lângă el şi se aşează; Gora îşi dădu jos picioarele şi, şezând drept, o privi în față.

— Gora, scumpul meu, începu Anandamoyi, ascultă-mă şi nu te certa cu Binoy. Pentru mine, sunteți ca nişte fraţi, şi nu pot îndura gândul că între voi s-a ivit o neînțelegere.

— Dacă prietenul meu vrea să se despartă de mine cu orice preț, zise Gora, n-am să-mi irosesc vremea alergând după el.

— Dragul meu, nu ştiu ce este între voi, dar dacă poți crede că Binoy vrea să rupă toate firele ce-l leagă de tine, unde e puterea prieteniei voastre?

— Mamă, răspunse Gora, ştii bine că mie-mi place să merg pe o cale dreaptă. Când cineva vrea să stea călare pe un gard, eu îi cer să-şi mute piciorul din partea unde mă aflu şi nu-mi pasă dacă unul dintre noi va ieşi vătămat din acest conflict.

— Spune-mi măcar ce s-a întâmplat! exclamă Anandamoyi. A făcut o vizită în casa unui brahmoist... acesta e păcatul lui, nu-i aşa?

— E o poveste lungă, mamă...

— O fi ea lungă, dar am şi eu ceva de spus. Te lauzi cu statornicia ta... şi zici că nu renunți niciodată la ceea ce ai dobândit. Atunci, cum poți renunța atât de uşor la Binoy? Dacă Abinash al tău ar fi vrut să plece din partid, l-ai fi lăsat să devină disident, aşa, cu una, cu două? Păstrarea lui Binoy înseamnă atât de puțin pentru tine, tocmai pentru că-ți este un prieten atât de bun?

Gora rămase tăcut şi îngândurat, deoarece Anandamoyi îi lămurise gândurile. În tot acest răstimp, crezuse că sacrifică prietenia în fața datoriei. Acum însă vedea că adevărul era cu

totul altul. Era gata să-i aplice lui Binoy cele mai grave sancțiuni ale iubirii, numai pentru că pretențiile prieteniei sale nu fuseseră satisfăcute. Forța prieteniei lor cerea ca Binoy să-i respecte neclintit vrerea, şi Gora era îndurerat pentru că lucrurile se petrecuseră altfel.

De îndată ce Anandamoyi observă că spusele ei îl impresionaseră, se ridică să plece, fără o vorbă. Cât despre Gora, sări de pe scaun şi-şi smulse şalul din cuier.

— Încotro? întrebă Anandamoyi.

— La Binoy.

— Nu vrei să cinezi înainte de a pleca? Mâncarea e gata.

— Am să mă-ntorc cu Binoy şi o să cinăm împreună.

Anandamoyi începuse să coboare, când se opri auzind paşi pe scări. Recunoscându-i, zise:

— Iată-l pe Binoy, a sosit!

Peste un minut, apăru şi Binoy.

Ochii lui Anandamoyi se umplură de lacrimi când îl văzu.

— Sper că n-ai cinat, Binoy, dragul meu, îi spuse ea cu afecțiune.

— Nu, mamă, răspunse el.

— Atunci vei cina la noi.

Binoy se uită la Gora, iar acesta zise:

— Binoy, după cum zice proverbul, ai să trăieşti mult... tocmai plecam spre tine!

Anandamoyi simți cum i se ia o greutate de pe suflet şi ieşi grăbită, lăsându-i singuri pe cei doi prieteni.

Fiecare se aşează pe un scaun, dar nici unul nu avea curajul necesar pentru a discuta tocmai ce-i preocupa mai mult. În sfârşit, Gora deschise vorba, dar în jurul unei probleme mărunte.

— Îl cunoşti pe noul instructor de gimnastică pe care l-am angajat pentru băieții din clubul nostru? E un profesor admirabil!

Continuară astfel până când un servitor îi anunță să coboare la cină.

Când se aşezară la masă, Anandamoyi îşi dădu seama din felul cum vorbeau că vălul dintre ei nu fusese încă ridicat. De aceea, după ce masa se termină, zise:

— Binoy, s-a făcut atât de târziu, încât va trebui să rămâi peste noapte la noi. Am să trimit vorbă la tine acasă.

Binoy aruncă o privire întrebătoare spre Gora, apoi zise:

— O maximă sanscrită ne spune că cel care a cinat trebuie să se poarte ca un rege... aşa că în noaptea asta n-am să hoinăresc pe străzi, ci am să mă odihnesc aici.

Cei doi prieteni urcară pe terasă şi se întinseră pe o rogojină. Cerul era învăluit în lumina lunii de toamnă. Nori albi străvezii, molatici şi ademenitori la somn, treceau prin faţa lunii, plutind apoi mai departe. De jur împrejur, până la orizont, se întindeau şiruri de acoperişuri de toate înălţimile, îmbinându-se ici şi colo cu vârfurile copacilor – ca o viziune ireală, imaterială, de lumini şi umbre.

Ceasul din turnul unei biserici învecinate bătu ora unsprezece. Strigătele vânzătorilor ambulanţi de îngheţată încetaseră. Zgomotul circulaţiei din oraş se stingea. Jos, pe stradă, totul părea adormit; nu se mai auzea, decât când şi când, vreun câine lătrând sau zgomotul unor cai izbindu-şi copitele de podeaua de lemn din grajdurile vecinilor.

O vreme, nici unul dintre ei nu spuse nimic. În cele din urmă, Binoy începu şovăitor, dar încetul cu încetul, dând frâu liber emoţiei, povesti tot ce avea pe suflet.

— Inima mea e prea plină pentru a se mai putea stăpâni, Gora! îi zise el. Ştiu că pe tine gândurile mele nu te prea interesează, dar n-o să am linişte până nu ţi le dezvălui pe toate. Nu ştiu dacă ceea ce simt e bun sau rău, dar de un lucru sunt sigur: nu-i ceva de glumă. Am citit mult despre acest subiect, şi până acum crezusem că ştiu tot ce se poate şti despre el... Întocmai ca omul care visează la plăcerile înotului când priveşte un tablou ce reprezintă un lac; dar acum mă aflu chiar în apă, şi înotul nu mi se pare deloc uşor!

Cu această introducere, Binoy se apucă să-i povestească lui Gora, cât putea mai bine, experiența minunată pe care o trăia. De la o vreme, mărturisi el, i se părea că zilele şi nopțile îl învăluiau complet... de parcă cerul ar fi fost un loc plin de încântare, aşa cum sunt primăvara stupii plini cu miere. În ultima vreme, totul i se părea altfel, totul îl interesa şi avea pentru el un sens nou. Nu ştiuse niciodată până acum că iubea lumea atât de profund, că cerul era atât de frumos, că lumina era atât de minunată, că până şi mulțimile de trecători necunoscuți de pe străzi puteau fi atât de profund reali! Pentru fiecare om ce-i ieşea în cale, ar fi vrut să facă o faptă bună... să-şi consacre toate puterile pentru a sluji în eternitate lumii, aşa cum face soarele.

După felul cum vorbea Binoy, cu greu s-ar fi putut bănui că se gândea la o anumită persoană. Parcă se sfia să pomenească vreun nume... sau chiar să sugereze că exista un nume ce ar fi putut fi menționat. Avea însă o vagă senzație că păcătuieşte chiar şi numai vorbind despre ceea ce simte. I se părea că e un abuz, o insultă... dar dorința de a-şi deschide sufletul era prea ispititoare într-o noapte ca aceasta, şezând alături de prietenul său, sub cerul tăcut.

Ce față minunată! Cu câtă gingăşie se dezvăluia flacăra vieții în netezimea frunții ei! Ce inteligență deosebită, ce adâncimi de nedescris în mintea ei! Cu câtă strălucire înfloreau în ochii ei gândurile cele mai profunde atunci când zâmbea! ...Şi câtă vrajă era în umbra genelor ei! Iar mâinile! Parcă vorbeau: erau atât de nerăbdătoare să exprime, prin frumusețea muncii, dăruirea caldă a inimii ei! Binoy simțea că viața şi tinerețea lui se desăvârşeau prin această viziune... valuri mari de fericire îi izbeau pieptul, pe măsură ce bucuria i se revărsa în inimă.

Putea fi ceva mai minunat decât să ai privilegiul de a trăi un sentiment pe care atâția oameni nu l-au cunoscut, ba au

trecut prin viață fără a şti că există? Să fie oare o nebunie? Să fie ceva rău într-însul? Dar, orice ar fi... acum era prea târziu să-l mai înăbuşe. Dacă talazurile îl vor duce la liman, va fi foarte bine: dar dacă-l vor duce în larg sau îl vor îneca, fie ce-o fi! Acum deznodământul nu mai putea fi evitat. Dar lucrul cel mai grav era că nici nu dorea să fie salvat... parcă adevăratul țel al vieții lui întregi era să fie dus de valuri şi smuls din legăturile tradiției şi din obiceiurile lui.

Gora îl asculta tăcut. Multe asemenea nopți cu clar de lună petrecuseră ei împreună, şezând singuri în liniştea ce-i înconjura şi discutând cele mai diferite probleme... despre literatură, despre oameni, despre fericirea societății, despre felul cum vor trăi în viețile viitoare[41]... dar niciodată nu vorbiseră despre un simțământ atât de intim. Gora nu întâlnise niciodată o asemenea revelație, o expresie atât de vie a unui adevăr profund al inimii omeneşti. Întotdeauna disprețuitor, le socotise nişte efuziuni poetice lipsite de valoare... dar în ziua aceasta îl impresionară atât de puternic, încât nu le mai putea trece cu vederea. Ba mai mult, violența cu care acest sentiment se dezlănțuia bătu şi la uşa sufletului său... vraja lui îi străbătu ființa cu puterea unor fulgere. O clipă se ridicase vălul de pe un colț nebănuit al inimii lui, şi lumina magică a lunii, în această noapte de toamnă, pătrunse în el şi încălzi o parte obscură până atunci.

Vorbind neîncetat, nu-şi dădură seama că luna apusese în dosul acoperişurilor şi că în locul ei, la răsărit, apăruse o vagă dâră de lumină, ca un surâs pe chipul unui copilaş adormit. După ce Binoy îşi uşură povara ce-l apăsa pe suflet, începu să se simtă cam ruşinat. O vreme tăcu, apoi continuă:

---

[41] Referire la concepția hinduistă a reîncarnării.

— Ceea ce mi s-a întâmplat trebuie să-ţi pară foarte vulgar. Poate că mă dispreţuieşti... dar ce pot face? Niciodată nu ţi-am ascuns nimic; de aceea mi-am descărcat sufletul în faţa ta, indiferent daca mă înţelegi ori ba.

— Binoy, ca să fiu cinstit, îi răspunse Gora, nu pot spune că înţeleg prea bine aceste lucruri, dar nici tu cu câteva zile în urmă nu le-ai fi înţeles mai bine. De asemenea, nu pot tăgădui că, faţă de imensitatea vieţii, această latură a ei, cu elanul şi patima ce o însoţesc, mi-a făcut întotdeauna impresia unui lucru din cale afară de vulgar. Dar poate că în realitate nu este aşa... trebuie s-o recunosc. Mi s-a părut că e ceva efemer şi lipsit de consistenţă, pentru că niciodată nu i-am cunoscut puterea sau adâncimile. Dar acum nu mai pot tăgădui, pretinzând că nu e autentic, un lucru pe care tu l-ai înţeles atât de cutremurător. Numai că esenţialul în această problemă este ca omul să nu acorde prea mare importanţă adevărurilor din afara preocupărilor sale majore; altfel, nu şi-ar putea îndeplini datoria până la capăt. De aceea, Dumnezeu n-a întunecat mintea omului, aşa încât toate obiectele exterioare să-i apară asemănătoare. Trebuie să ne alegem singuri domeniul asupra căruia să ne concentrăm atenţia şi să ne înfrângem dorinţa pentru tot ce nu face parte din el, căci altfel nu vom găsi niciodată adevărul. Nu mă pot închina la altarul unde ţie ţi-a apărut imaginea adevărului, pentru că dacă aş proceda astfel, aş pierde adevărul interior al propriei mele vieţi. Orice om are de ales între o cale sau alta.

— Înţeleg! exclamă Binoy. Ori calea lui Binoy, ori calea lui Gora. Eu sunt liber să mă realizez... tu eşti liber să renunţi la fiinţa ta.

Gora interveni nerăbdător:

— Binoy, nu încerca să fii răutăcios! Îmi dau seama că te afli azi în fața unui mare adevăr... a unui adevăr cu care nu-i de glumit. Trebuie să te dăruieşti cu totul acestui sentiment dacă vrei să înțelegi adevărul... pentru tine nu există altă cale să ajungi la el. Singura dorință a vieții mele este ca adevărul meu să-mi apară într-o bună zi cu aceeaşi tărie. Până acum, te-ai mulțumit cu ceea ce aflaseşi din cărți despre iubire. Eu, de asemenea, nu cunosc decât în teorie iubirea de patrie. Acum, când trăieşti sentimentul real, îți dai seama cu cât este mai adevărat decât cel din cărți. Îți cere să-i dăruieşti întregul tău univers: nu există loc unde să te poți refugia ca să scapi de el. Dacă vreodată dragostea mea de țară va deveni atât de precumpănitoare, de autentică, să ştii că nici pentru mine nu va exista scăpare... Îi voi dărui întreaga mea bogăție şi viață, sângele meu şi chiar măduva oaselor mele, cerul meu, lumina mea, tot ce am. Cât de minunată, cât de frumoasă, de limpede, de evidentă va fi acea imagine adevărată a țării mele!... Cât de pătrunzătoare şi copleşitoare vor fi durerea şi bucuria mea, acoperind la un moment dat atât viața, cât şi moartea, prin violența torentului ei... Iată de ceea ce mi-am dat seama, în timp ce te ascultam. Experiența pe care ți-a fost dat s-o trăieşti m-a trezit şi pe mine la o nouă viață. Nu ştiu dacă, vreodată, voi fi în stare să înțeleg ce simți tu, dar mi se pare că prin tine am putut realiza o frântură din idealul spre care năzuieşte întreaga mea ființă.

În timp ce vorbea, Gora se ridică de pe rogojină şi începu să se plimbe în sus şi-n jos pe terasă. Zorile trandafirii de la răsărit parcă-i aduceau o solie din depărtări: era mişcat până-n adâncul inimii şi parcă auzea nişte imnuri vedice cântate într-o veche peşteră din munții Indiei. Se opri o clipă, tremurând din toate mădularele; şi creştetul parcă i-ar fi fost străpuns de lujerul unui lotus ce se deschidea într-o floare radioasă, acoperindu-i capul şi umplând cerurile cu petalele-i întinse. Întreaga lui viață, conştiința, forța lui păreau pierdute în binecuvântarea acestei sublime frumuseți.

Gora îşi reveni, apoi zise brusc:

— Binoy, ai să depăşeşti şi această iubire a ta. Eu îți spun: n-ai să te opreşti aici. Va veni ziua când am să-ți arăt cât de mare şi adevărat este Cel ce m-a chemat cu măreața Lui putere. Azi sunt cuprins de o mare bucurie... şi ştiu că n-am să te las niciodată pe mâini mai slabe.

Binoy se ridică de pe rogojină, veni spre Gora şi se opri lângă el. Acesta, cu un entuziasm neobişnuit, îl strânse la piept, spunându-i:

— Frate, de vom muri... vom muri de aceeaşi moarte. Noi doi suntem unul, nimeni nu ne va despărți, nimeni nu ne va sta în cale.

Emoția tumultuoasă a lui Gora se transmise şi inimii lui Binoy, care, fără să ştie cum, se pomeni iar sub influența prietenului său. Măsurară împreună terasa în tăcere, în timp ce, la răsărit, cerul devenea roşu.

Gora vorbi din nou:

— Frate, zeița adorației mele nu-mi apare pe altarul frumuseții. Eu o văd acolo unde este sărăcie şi foame, suferință şi umilință. Nu acolo unde veneraţia se manifestă cu cântece şi flori, ci acolo unde se jertfeşte sângele vieții. Totuşi, cea mai mare bucurie a mea este că pe acest altar nu există nici un element de plăcere superficială care să-l ademenească pe om: aici omul trebuie să lupte din răsputeri şi să fie gata să sacrifice tot ce are. O asemenea trăire nu este învăluită în gingăşie; ea este o deşteptare irezistibilă, greu de îndurat, crudă şi teribilă, în care corzile ființei sunt lovite atât de tare, încât toate tonurile gamei se aud ca într-un țipăt

sfâşietor. Când mă gândesc la acest lucru, îmi saltă inima – o bucurie demnă de om – şi ştiu că este dansul vieţii, dansul lui Shiva. Întreaga căutare a omului este viziunea Noului, aşa cum apare el în toată splendoarea, pe culmea înflăcărată a Vechiului, în timp ce acesta se năruie. Pe fundalul acestui cer roşu ca sângele, eu văd un Viitor strălucit, eliberat din lanţurile robiei, îl văd ca zorile din această zi – ascultă, poţi auzi bătaia tobelor lui în pieptul meu! Şi luând mâna lui Binoy, Gora o lipi de inimă.

— Gora, frate, zise Binoy profund emoţionat, am să-ţi fiu tovarăş până la sfârşitul zilelor mele. Dar te previn: nu mă lăsa niciodată să şovăi. La fel ca şi soarta nemiloasă, trebuie să mă tragi după tine fără îndurare. Mergem amândoi pe acelaşi drum, dar n-avem aceeaşi tărie.

— Caracterele noastre nu seamănă, e drept, zise Gora. Dar o bucurie supremă va face ca firile noastre deosebite să devină una. Ne va uni o iubire mai mare decât cea care ne leagă acum. Atâta vreme cât această iubire mai mare nu devine pentru fiecare din noi o realitate, vor exista fricţiuni şi poticniri la fiece pas. Apoi va veni ziua când, uitând toate diferenţele dintre noi, uitând chiar şi prietenia noastră, vom fi în stare să stăm unul lângă altul, neclintiţi, într-o imensă dăruire de sine. În acea bucurie austeră, vom găsi împlinirea ultimă a prieteniei noastre.

— Aşa să fie! răspunse Binoy strângându-i mâna.

— Dar, între timp, am să-ţi pricinuiesc multă suferinţă, continuă Gora. Va trebui să înduri toată tirania mea, pentru că nu se cade să considerăm prietenia noastră ca un scop în sine, nu ne e îngăduit s-o dezonorăm încercând s-o păstrăm cu orice preţ. Dacă prietenia noastră va trebui să piară de dragul acelei iubiri măreţe, nu-i nimic de făcut; dar dacă ea poate supravieţui, atunci va fi cu adevărat împlinită.

Amândoi se opriră mirați, auzind paşi în spatele lor; întorcându-se, o văzură pe Anandamoyi pe terasă. Îi luă de mână şi-i conduse în dormitor, spunându-le:

— Haideți, duceți-vă la culcare!

— Nu, mamă, acum nu putem dormi, exclamară amândoi deodată.

— Ba puteți! zise Anandamoyi silindu-i să se întindă pe pat. Apoi închise uşa şi se aşeză la căpătâiul lor, făcându-le încet vânt cu evantaiul.

— Poți să ne faci vânt cât vrei, mamă, noi tot n-o să putem dormi.

— Crezi? Las' pe mine! răspunse Anandamoyi. În orice caz, dacă stau aici, n-o să vă mai apucați iar de vorbă.

După ce adormiră amândoi, Anandamoyi ieşi tiptil din odaie. Pe scări, îl întâlni pe Mohim, care urca.

— Nu acum, îi zise. Au stat de veghe toată noaptea. Abia i-am silit să se culce.

— Dumnezeule... prietenia asta e ca o pedeapsă, zise Mohim. Nu cumva ştii dacă au vorbit şi despre căsătorie?

— Nu, nu ştiu, răspunse Anandamoyi.

— Trebuie să fi luat o hotărâre, zise Mohim gândind cu glas tare. Când crezi că se vor trezi? Dacă această căsătorie nu se face repede, se vor ivi fel de fel de încurcături.

— N-o să fie nici un fel de încurcătură dacă-i lăsăm să doarmă acum, zise Anandamoyi râzând. Cât despre trezit, poți să fii sigur că asta se va întâmpla în cursul zilei de azi.

Capitolul XVI

— Adică vrei ca Sucharita să nu se căsătorească niciodată? strigă doamna Baroda.

Paresh Babu îşi netezi barba cu gestul său calm, obişnuit, şi întrebă cu glas blând:

— Şi mirele unde-i?

— Cum? Păi nu e totul pus la cale ca să se mărite cu Panu Babu?... Cel puțin aşa credeam toți, iar Sucharita o ştie şi ea.

— Eu nu sunt convins că Sucharita îl priveşte cu simpatie pe Panu Babu, zise cu timiditate Paresh Babu.

— Uite ce-i, strigă soția lui, asta-i o mentalitate pe care n-o admit! Pentru că am tratat-o ca pe fata noastră, acum trebuie să-şi dea aere? Când un bărbat instruit şi evlavios ca Panu Babu e dispus s-o ia, crezi că trebuie să ne batem joc? Orice ai spune, cu toate că Labonya a mea e mult mai arătoasă, te asigur că niciodată n-ar zice „nu” dacă un bărbat pe care i l-am ales noi ar vrea s-o ia de nevastă. Dacă ai de gând să încurajezi ifosele Sucharitei, o să ne fie foarte greu să-i găsim un logodnic.

Paresh Babu nu discuta niciodată în contradictoriu cu soția lui, mai ales când era vorba despre Sucharita. Aşa că tăcu.

Când, la naşterea lui Satish, mama Sucharitei a murit, fata abia împlinise şapte ani. Tatăl ei, Ram-sharan Haldar, după ce şi-a pierdut soția, a intrat în Brahmo Samaj, şi după un timp s-a mutat la Dacca. În timp ce lucra acolo ca funcționar la oficiul poştal, s-a împrietenit cu Paresh Babu. De pe atunci, Sucharita îl iubea ca pe propriul ei tată. Ram-sharan Babu a murit pe neaşteptate, lăsând copiilor săi toți banii agonisiți, iar Paresh Babu a devenit tutorele lor. De atunci, cei doi orfani au trăit în familia lui Paresh Babu.

Cititorul a aflat din cele de mai sus că Haran era un brahmoist înflăcărat. Participa la toate activitățile Samajului: preda la cursurile serale, edita ziarul brahmoiştilor, era secretarul şcolii de fete; într-un cuvânt, era neostenit. Toată lumea se aştepta ca acest tânăr să ajungă a ocupa cu vremea o poziție foarte înaltă în Brahmo Samaj. Îşi câştigase un renume chiar şi în afara Brahmo Samajului, datorită elevilor din şcoala unde preda, fiind un bun cunoscător al limbii engleze şi având o solidă pregătire în domeniul filosofiei.

Pentru aceste multiple motive, Sucharita îi purta lui Haran un respect deosebit, ca de altfel şi tuturor celorlalți

brahmoişti. De fapt, chiar înainte de a se muta de la Dacca la Calcutta, fusese nerăbdătoare să-l cunoască pe Haran.

Dar cunoştinţa Sucharitei cu această personalitate renumită nu s-a mărginit la atât; Haran n-a ezitat să-şi arate simpatia faţă de ea. Ce-i drept, el nu-şi declarase deschis afecţiunea pentru Sucharita, dar se devotase cu tot sufletul sarcinii de a înlătura toate imperfecţiunile ei, corijându-i greşelile, sporindu-i entuziasmul şi, în general, ajutând-o să progreseze în toate privinţele. Toţi cei din casă erau convinşi că Haran se străduia să facă din această fată o fiinţă demnă de a-i fi tovarăşă de viaţă. Iar Sucharita, când îşi dădu seama că reuşise să cucerească inima acelui bărbat renumit pe care îl respecta, fără să vrea se simţi mândră.

Haran nu făcuse încă nici o cerere formală celor în drept să i-o dea de nevastă, dar toată lumea ştia că se va căsători cu ea. Sucharita accepta situaţia ca pe un fapt împlinit şi încerca să găsească, prin învăţătură şi comportare, o cale de a deveni demnă de bărbatul care-şi sacrifica viaţa pe altarul Brahmo Samajului. Perspectiva acestei căsătorii i se părea ca o cetate de piatră zidită din teamă, respect şi responsabilitate, nu ca un viitor fericit, ci de luptă aprigă, nu un eveniment familial, ci o problemă istorică.

Această căsătorie era privită de familia Sucharitei ca un noroc deosebit. Numai că Haran ajunsese la convingerea că responsabilităţile vieţii sale erau atât de mari, încât nu era de demnitatea lui să se căsătorească numai pe baza unei atracţii reciproce. Deci nu putea face acest pas fără a analiza toate aspectele problemei prin prisma avantajelor pe care Brahmo Samajul le-ar putea realiza de pe urma ei. Iată cum privea el lucrurile când începu s-o pună la încercare pe Sucharita.

Dar când omul cutează să-i supună pe alții la încercări, riscă să fie şi el încercat. Astfel, când Haran ajunse să fie cunoscut în familia Sucharitei sub numele de „Panu Babu", n-a mai fost chip ca lumea să vadă în el numai un depozit de erudiție engleză şi un receptacul de înțelepciune metafizică întruchipate într-un singur om pus în slujba Brahmo Samajului... ci a trebuit să se țină seama şi de faptul că Haran era bărbat: iar în această calitate, n-a mai fost un simplu obiect demn de admirație, ci un subiect ce putea trezi simpatii şi antipatii.

Lucrul bizar era că tocmai latura care, de la distanță, trezise respectul Sucharitei, de aproape o impresionă defavorabil. Modul în care Haran poza în paznic şi apărător a tot ce era drept, bun sau frumos în Brahmo Samaj îl făcea să pară ridicol şi mărunt. Adevărata legătură a unui om cu adevărul este evlavia... pentru că numai astfel omul devine smerit. Când un bărbat e trufaş şi îngâmfat, comparația cu alții e inevitabilă şi apare desluşit micimea lui. Fără voia ei, Sucharita observa deosebirea dintre Paresh Babu şi Haran. Era destul să se uite la chipul calm al lui Paresh Babu, pentru a vedea noblețea adevărului pe care-l purta în suflet. La Haran era tocmai pe dos: brahmoismul lui, cu îngâmfarea-i agresivă, îi întuneca tot restul ființei, şi în tot ce spunea sau făcea, ceea ce ieşea la iveală era lipsa de autenticitate.

Când, obsedat de ideile sale personale despre fericirea Brahmo Samajului, Haran nu ezita să atace chiar şi ideile lui Paresh Babu, Sucharita se zvârcolea ca un şarpe rănit. În vremea aceea, în Bengal, oamenii care învățau la şcoli englezeşti nu studiau Bhagavadgita, dar Paresh Babu i-o citea uneori Sucharitei, ba îi citise aproape în întregime şi Mahabharata. Haran era împotriva acestui lucru şi ar fi vrut să interzică asemenea cărți în casele brahmoiştilor. El nu le citise niciodată, tocmai pentru că voia să se țină departe de orice literatură promovată de hinduşii ortodocşi. Singura pe

care o accepta dintre cărțile sfinte ale diferitelor religii din lume era Biblia. Faptul că Paresh Babu nu făcea o diferențiere netă între brahmoism şi nebrahmoism – bunăoară în studierea cărților sfinte şi în alte probleme pe care le socotea neesențiale – era pentru Haran un ghimpe-n suflet. Dar Sucharita, care nu suporta nici gândul că cineva ar îndrăzni să găsească, chiar fără a o declara, vreun cusur lui Paresh Babu, simțea cum, odată cu aroganța tot mai fățişă a lui Haran, scădea vertiginos prestigiul lui în ochii ei.

Însă, cu toate că zi de zi Sucharita se simțea mai înstrăinată de Haran din pricina sectarismului lui violent, a viziunii lui înguste, lipsite de suplețe, posibilitatea căsătoriei lor nu fusese niciodată pusă în discuție de nici una dintre părți. Într-o comunitate religioasă, bărbatul care face caz de valoarea sa ajunge, încetul cu încetul, să fie evaluat la nivelul propriei sale prețuiri. Faptul este atât de adevărat, încât nici chiar Paresh Babu nu punea în discuție pretențiile lui Haran, şi deoarece toată lumea îl considera drept unul dintre viitorii stâlpi ai Samajului, consimți în mod tacit la proiectul de căsătorie. Ba mai mult, singura problemă pe care şi-o punea era dacă Sucharita este sau nu la înălțimea unui asemenea bărbat; nici nu-i trecuse prin gând să se întrebe dacă Haran îi plăcea Sucharitei.

Pentru că nimeni nu socotea necesar să afle părerea Sucharitei în această chestiune, ajunsese şi ea să nu-şi cunoască propriile-i înclinații. Întocmai ca ceilalți membri ai Brahmo Samajului, acceptase ideea că, în momentul în care Haran va spune că e gata să se căsătorească cu ea, nu-i va mai rămâne decât să admită căsătoria, împlinindu-şi astfel principala datorie a vieții.

Când Paresh Babu auzi însă cele câteva cuvinte violente pe care Sucharita le schimbă cu Haran, luându-i apărarea lui Gora, începu să se întrebe dacă fata nutrea suficient respect

față de viitorul ei soț. Poate, gândea Paresh Babu, cu acest prilej ieşise la iveală un motiv mai profund al deosebirilor de opinii dintre ei. De aceea, când soția sa aduse din nou vorba despre căsătoria Sucharitei, nu-şi mai manifestă bunăvoința din trecut.

În aceeaşi zi, doamna Baroda o luă la o parte pe Sucharita şi-i spuse:

— Să ştii că l-ai pus pe gânduri pe tata.

Sucharita tresări speriată. Faptul că ar fi putut să fie, chiar şi fără voie, pricina îngrijorării lui Paresh Babu o nelinişti peste măsură. Pălind brusc, întrebă:

— De ce? Ce-am făcut?

— De unde să ştiu eu? îi răspunse doamna Baroda. El crede că ție nu-ți place Panu Babu. De fapt, toată lumea din Brahmo Samaj crede că măritişul tău cu el este un lucru definitiv stabilit... şi dacă tu acum...

— Dar bine, mamă, interveni Sucharita uimită, eu n-am spus niciodată, nimănui, că n-aş fi de acord.

Avea tot dreptul să fie uimită. Adeseori, purtarea lui Haran o enerva, dar în nici o clipă, nici măcar în gând, nu pusese sub semnul îndoielii ideea de a se căsători cu el, convinsă că problema fericirii ei personale n-avea nimic de-a face cu această hotărâre.

Apoi îşi aduse aminte că deunăzi, din nebăgare de seamă, îşi manifestase fără reticențe lipsa de simpatie față de Haran.

Probabil că Paresh Babu băgase de seamă, şi, la gândul că îl supărase, se simţi foarte vinovată. Niciodată până atunci nu-şi îngăduise o asemenea manifestare de ostilitate. Îşi jură că aşa ceva nu se va mai întâmpla.

În aceeaşi după-amiază, se întâmplă ca Haran să vină în vizită; doamna Baroda îl pofti în camera ei şi-i zise:

— Uite ce este, Panu Babu, toată lumea ştie că ai de gând să te însori cu Sucharita noastră, dar eu n-am auzit nici o vorbă rostită de buzele dumitale în această privinţă. Dacă, într-adevăr, ai această intenţie, de ce nu te pronunţi?

Haran nu se mai putu stăpâni. Îşi dădea seama că trebuie să fie sigur că Sucharita îi va aparţine pe veci. Capacitatea Sucharitei de a-l ajuta în munca lui pentru Samaj şi afecţiunea ei pentru el – toate acestea urmau să fie verificate mai târziu. Aşadar, răspunse:

— Asta se înţelege de la sine. Nu aşteptam decât să împlinească optsprezece ani.

— Îţi pui prea multe probleme de conştiinţă. E destul că a trecut de paisprezece[42].

În aceeaşi după-amiază, la ceai, Paresh Babu rămase foarte mirat de purtarea Sucharitei, care de multă vreme nu-i mai făcuse lui Haran o primire atât de amabilă. De fapt, amabilitatea ei se reduse la invitaţia de a mai rămâne, pentru a vedea o nouă broderie a Labonyei.

---

[42] Vârsta minimă stabilită de lege pentru căsătorie în India.

Lui Paresh Babu i se ridică o piatră de pe inimă şi crezu că se înşelase. Zâmbea în sinea sa, la gândul că între cei doi tineri avusese loc o neînțelegere ca între îndrăgostiți şi că acum se împăcaseră.

În aceeaşi seară, înainte de a pleca, Haran îi ceru formal lui Paresh Babu mâna Sucharitei, stăruind ca ceremonia să aibă loc cât mai curând.

În Paresh Babu se trezi o oarecare neîncredere:

— Cum? Parcă nu e bine ca într-o căsătorie fata să aibă mai puțin de optsprezece ani! Ai scris chiar articole în sprijinul acestei teze!

— Da, dar asta nu se referă la Sucharita, îi explică Haran. Ea e mult mai matură decât sunt fetele de vârsta ei.

— Să zicem că-i aşa, zise Paresh Babu, care, în ciuda blândeții sale, era destul de ferm. Dar, Panu Babu, dacă nu ai un motiv cu totul special, ar trebui să-ți respecți convingerile şi să aştepți până ajunge la maturitate.

Haran, ruşinat că-şi dezvăluise o slăbiciune, se grăbi să repare greşeala şi zise:

— Bineînțeles că mă voi conforma datoriei. Voiam doar să ne logodim formal mai curând, în fața prietenilor şi a lui Dumnezeu.

— Da, desigur, o idee excelentă, consimți Paresh Babu.

Capitolul XVII

După două sau trei ore de somn, Gora se trezi şi, văzându-l pe Binoy dormind alături de el, inima i se umplu de bucurie. Se simțea uşurat, ca omul care visează că a pierdut ceva foarte prețios, şi când se deşteaptă din somn îşi dă seama că totul n-a fost decât un vis. Uitându-se la Binoy, înțelese cât de searbădă i-ar fi fost viața dacă ar fi renunțat la prietenia lui. Gora se simți atât de fericit, încât îl trezi pe Binoy, strigând:

— Haide, scoală-te, avem de lucru!

Gora avea de îndeplinit în fiece dimineață o îndatorire socială: vizitarea săracilor din cartierul său. Nu-i căuta pentru a le ține predici sau pentru a le face un bine, ci pur şi simplu pentru că tovărăşia lor îi făcea plăcere. Intimitatea ce exista între Gora şi aceşti oameni nu se putea asemui cu relația dintre el şi cercul său de prieteni instruiți. Săracii îi ziceau „Unchiule” şi îi ofereau întotdeauna o lulea anume pusă deoparte pentru musafiri aleşi, iar Gora se chinuia să tragă din lulea numai pentru că aşa se putea apropia şi mai mult de ei.

Cel mai mare admirator al lui Gora era Nanda, fiul unui tâmplar. Tânărul avea douăzeci şi unu de ani şi lucra în atelierul tatălui său, ajutându-l la confecționarea lăzilor de lemn. Era un sportiv remarcabil şi cel mai bun jucător de

crichet din echipa locală. Gora organizase un club sportiv şi unul de crichet, în care fiii de tâmplari şi de fierari se găseau pe picior de egalitate cu tinerii din familii înstărite. În acest colectiv, format din membri atât de diferiți, Nanda era, fără efort, primul la toate exercițiile fizice, ceea ce făcuse ca unii dintre studenții proveniți din păturile mai bine situate să fie geloşi pe el; dar, sub disciplina fermă a lui Gora, au fost obligați să-l aleagă căpitanul lor.

Cu câteva zile în urmă, Nanda se rănise la picior cu o daltă şi nu apăruse câteva zile pe terenul de crichet. Gora, preocupat de problema lui Binoy, nu se interesase de soarta lui, aşa că acum o porniră amândoi la tâmplar să afle ce se întâmplase cu tânărul.

Când ajunseră la uşa casei lui Nanda, auziră plânsetele unor femei. Nici tatăl lui Nanda, şi nici vreun alt bărbat din familie nu erau acasă, iar de la negustorul din vecini, Gora află că Nanda murise chiar în dimineața acelei zile şi că tocmai îi duseseră corpul la incinerare.

Nanda, mort! Atât de sănătos şi puternic, atât de energic şi plin de suflet şi atât de tânăr... mort, chiar în dimineața aceea! Gora încremeni. Nanda era fiul unui tâmplar oarecare: puțini oameni din cercul lui vor simți golul lăsat de dispariția lui şi poate pentru prea puțină vreme; dar pentru Gora, moartea lui Nanda era o lovitură brutală, absurdă şi imposibilă. Băiatul avea o imensă vitalitate... unde mai găseşti atâta belşug de viață în rândul oamenilor?

Vrând să ştie cauza morții, aflară că avusese un tetanos. Tatăl lui Nanda voise să cheme un doctor, dar mama lui susținuse că băiatul era stăpânit de un demon, aşa că trimisese după un vrăjitor, care-şi petrecu noaptea întreagă la căpătâiul bolnavului, descântându-l şi chinuindu-l cu cauterizări făcute cu fierul încins. La începutul bolii, Nanda

ceruse să fie anunțat Gora, dar de teamă ca nu cumva acesta să insiste ca Nanda să fie îngrijit de un doctor, mama lui nu-i trimisese vorbă.

— Ce stupiditate şi ce pedeapsă îngrozitoare! gemu Binoy, după ce plecară de acolo.

— Nu te mângâia, Binoy, zise Gora cu amărăciune, spunând pur şi simplu că e o stupiditate şi că tu nu ai nici o vină. Dacă ai avea într-adevăr o viziune clară asupra copleşitoarei stupidități ce s-a petrecut şi ți-ai da seama cât de departe te poate ajunge pedeapsa, n-ai putea trece peste această întâmplare exprimându-ți doar un simplu regret.

Pe măsură ce enervarea îi creştea, Gora iuțea pasul, iar Binoy, fără a răspunde, încerca să se țină după el.

După o scurtă tăcere, Gora continuă:

— Binoy, nu pot lăsa lucrurile aşa. Chinurile pe care i le-a provocat şarlatanul acela bietului Nanda mă torturează. Şi torturează întreaga mea țară. Nu pot considera întâmplarea drept un fapt ordinar sau izolat.

Văzând că Binoy tace mai departe, Gora răcni:

— Ştiu foarte bine, Binoy, la ce te gândeşti acum! Zici că nu există un remediu sau că, dacă există, mai e mult până să se poată aplica. Dar eu nu pot gândi la fel. Dacă aş gândi aşa, n-aş mai putea trăi. Orice răneşte patria mea, indiferent cât de gravă este rana, are un remediu... şi remediul e în mâinile mele. Şi tocmai pentru că eu cred în acest adevăr, sunt în stare să suport toată durerea şi suferința, toate umilințele pe care le văd în jurul meu.

— Eu n-aş avea curajul să-mi afirm sus şi tare încrederea în faţa unei mizerii atât de cumplite şi atât de răspândite, zise Binoy.

— Dar nu voi admite niciodată că mizeria e eternă, răspunse Gora. Întreaga voinţă şi forţă de gândire a universului e împotriva ei, o atacă din interior şi din exterior. Binoy, iarăşi şi iarăşi te rog: niciodată, nici măcar în vis, să nu admiţi că e imposibil ca ţara noastră să devină liberă. Purtând în inimi convingerea că patria va fi eliberată, trebuie să fim gata de luptă. Ai vrea să trăieşti liniştit, cu ideea vagă că într-un moment prielnic va începe bătălia pentru libertatea Indiei. Eu spun că lupta a şi început şi că o ducem în fiece clipă. Ar fi cea mai mare ticăloşie din partea noastră dacă am rămâne nepăsători şi nevigilenţi.

— Uite ce este, Gora, îi răspunse Binoy. Între tine şi noi, ceilalţi, văd următoarea deosebire: întâmplările de zi cu zi ale vieţii noastre, ba chiar şi ceea ce s-a petrecut de multă vreme, pe tine te lovesc de fiecare dată cu o putere reînnoită. Iar în ceea ce ne priveşte pe noi, nu ne dăm seama de ele, după cum nu ne dăm scama că respirăm... aşa că ele nu ne provoacă nici nădejde, şi nici deznădejde, nici bucurie, şi nici tristeţe. Zilele noastre se scurg goale, iar noi, în mijlocul întâmplărilor din jur, nu devenim conştienţi nici de noi înşine, şi nici de patria noastră.

Deodată, îl văzu pe Gora înroşindu-se, iar vinele de la tâmple i se îngroşaseră: îşi încleştă pumnii şi o luă la fugă furios după un bărbat care mâna o pereche de cai, în timp ce un glas ce sperie întreaga stradă striga: „Opreşte! Opreşte!” Un bengalez îndesat, bine îmbrăcat, care trecea cu o trăsură, întoarse capul, apoi, trăgând un bici pe crupa cailor săi sprinteni, dispăru.

Ce se întâmplase?

Un bătrân bucătar mahomedan, care traversa strada purtând pe cap un coş cu provizii pentru vreun stăpân european, se nimerise în calea bengalezului semeţ. Acesta îi strigă să se dea la o parte, dar bătrânul fiind surd, nu-l auzi şi era cât pe ce să fie călcat. Izbuti să-şi scape pielea, dar se împiedică, şi conţinutul coşului – fructe, zarzavaturi, unt şi ouă – se risipi în mijlocul străzii. Şi tot cel din trăsură se întoarse mânios pe capră, strigă „Porcu' dracului!" şi îi trase bătrânului un bici atât de usturător, încât îi dădu sângele.

— Allah! Allah! se văita suspinând bătrânul, adunându-şi resemnat lucrurile ce mai puteau fi puse în coş.

Gora se apropie de el şi începu să-l ajute. Bietul bucătar se tulbură tare văzând că un domn bine îmbrăcat îşi dă atâta osteneală pentru el şi zise:

— De ce vă osteniţi, Babu? Lucrurile astea şi aşa nu mai sunt bune de nimic.

Gora îşi dădea bine seama că ceea ce făcea nu era de nici un folos şi că în realitate doar îl încurca pe omul căruia avea aerul să-i ajute... dar simţea că era obligat să intervină pentru a le arăta trecătorilor că cel puţin se găsise un om revoltat de brutalitatea celuilalt şi că încerca, luând asupra-şi insulta, să afirme astfel dreptatea lezată.

— Paguba suferită e prea grea pentru dumneata. Vino până la mine acasă şi am să te despăgubesc. Dar dă-mi voie să-ţi spun un lucru: Allah n-are să te ierte pentru că ai acceptat o asemenea insultă fără măcar să spui o vorbă.

— Allah îl va pedepsi pe răufăcător, răspunse mahomedanul, de ce să mă pedepsească pe mine?

— Cel ce se supune nelegiuirii este şi el un răufăcător, pentru că nelegiuirea este cauza tuturor relelor din lume. Poate că nu mă înțelegi, dar trebuie să ştii că religia nu înseamnă numai a fi evlavios. Cucernicia dumitale îl încurajează pe răufăcător. Mahomed al vostru a înțeles foarte bine acest lucru, de aceea n-a propovăduit supunerea fără murmur.

Întrucât mai era drum lung până la Gora, îl duseră pe bătrân la Binoy. Acolo Gora se opri în fața mesei de scris şi zise:

— Scoate banii pe care-i ai.

— Aşteaptă o clipă, răspunse Binoy, mă duc să aduc cheia.

Dar Gora era atât de enervat, încât dintr-o singură smucitură smulse broasca. Când trase sertarul, primul lucru de care dădu fu o fotografie mare a întregii familii a lui Paresh Babu, de care Binoy făcuse rost prin tânărul său prieten Satish. După ce Gora îi dădu bătrânului banii, acesta-şi văzu de drum; despre fotografie, nu suflă o vorbă. Binoy, văzând că prietenul său tace, nu deschise nici el discuția, deşi s-ar fi simțit mult mai uşurat după un schimb de cuvinte asupra acestui subiect.

— Acum plec, zise brusc Gora.

— Frumos din partea ta, n-am ce zice! exclamă Binoy. Vasăzică pleci? Păi nu ştii că mama m-a poftit să dejunez la voi? Vin şi eu cu tine.

Ieşiră împreună. În drum spre casă, Gora nu scoase un cuvânt. Fotografia din sertar îi reamintise că sentimentul

dominant din inima lui Binoy îl ducea pe o cale ce n-avea nimic în comun cu drumul vieții lui.

Binoy înțelegea prea bine motivul tăcerii lui Gora, dar se feri să forțeze bariera rezervei lui, deoarece îşi dădea seama că gândurile lui Gora se învârteau în jurul obstacolului real care se înălța în calea înțelegerii lor.

Când ajunseră acasă, îl găsiră pe Mohim în uşă, cătând în susul străzii.

— Ce s-a întâmplat? strigă el când dădu cu ochii de cei doi prieteni. Întrucât ați stat de veghe toată noaptea, mi-am închipuit că dormiți amândoi în tihnă, undeva la o margine de drum. Ați cam întârziat. Du-te şi fă baie, Binoy.

După ce scăpă astfel de Binoy, Mohim se întoarse spre Gora şi zise:

— Uite ce-i, Gora: trebuie să te gândeşti serios la chestiunea despre care ți-am vorbit. Chiar dacă Binoy nu e destul de ortodox pentru tine, putem oare găsi unul mai bun? Ortodoxia singură nu e suficientă... mai trebuie şi educație. Să zicem că această combinație de educație şi ortodoxie nu este în perfectă concordanță cu cărțile noastre sfinte, dar, crede-mă, nu e o combinație rea. Dacă ai avea şi tu o fată, sunt convins că ai fi de părerea mea.

— Ai dreptate, dada! răspunse Gora. Cred că Binoy n-are nimic de obiectat.

— Auzi vorbă! exclamă Mohim. Cine se teme de obiecțiile pe care le-ar ridica Binoy? Mie mi-e teamă de obiecțiile tale.

Dacă i-o ceri tu lui Binoy, sunt cu totul satisfăcut. Dacă tu n-o să reuşeşti, renunț la planul meu.

— Am să-i vorbesc, zise Gora.

După această convorbire, Mohim socoti că nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să pregătească ospățul.

Cu primul prilej, Gora îi spuse lui Binoy:

— Dada a devenit stăruitor în problema căsătoriei tale cu Sasi. Tu ce părere ai?

— Spune-mi mai întâi ce doreşti tu.

— Zic că n-ar fi rău!

— Dar parcă gândeai altfel. Nu ne-am înțeles că nici unul dintre noi nu se va căsători? Credeam că hotărârea a rămas definitivă.

— Ei bine, acum, hai să hotărâm că tu te căsătoreşti, şi eu nu.

— Dar de ce? De ce fixezi țeluri diferite pentru acelaşi pelerinaj?

— Pentru că mă tem că avem țeluri diferite. Dumnezeu îi trimite pe unii oameni pe lumea asta cu sarcini grele, dinainte hotărâte, în timp ce alții pornesc uşori ca fulgul... dacă prinzi în acelaşi jug două făpturi diferite, amândouă trebuie să care o povară egală. Vom putea merge alături

numai după ce vei fi încărcat şi tu cu greutatea cuvenită, prin legământul căsătoriei.

— Foarte bine! zâmbi Binoy. Încarcă atunci cât poți povara pe partea asta!

— Dar în ceea ce priveşte povara ca atare, ai ceva de obiectat?

— Întrucât scopul nostru este să ducem o greutate, orice e nimerit... Ce importanță are dacă e cărămidă sau piatră?

Binoy ghicise adevăratul motiv al zelului lui Gora în favoarea acestei căsătorii şi se distra pe seama străduniei sale evidente de a-l salva, ca nu cumva să se încurce cu vreuna dintre fetele lui Paresh Babu.

După-masă, avură grijă să tragă un somn bun, pentru a compensa noaptea pierdută. Cei doi prieteni nu mai schimbară nici o vorbă până nu coborâră umbrele înserării, şi atunci se urcară din nou pe terasa de pe acoperişul casei.

Binoy ridică ochii spre cer şi zise:

— Uite ce e, Gora, aş vrea să-ți spun un lucru: mie mi se pare că în dragostea noastră de patrie există o mare scădere. Noi ne gândim numai la jumătate din India.

— Cum? Ce vrei să spui? întrebă Gora.

— Noi privim India numai ca pe o țară a bărbaților şi uităm cu totul femeile, îi explică Binoy.

— Întocmai ca bărbații englezi, ai vrea să vezi pretutindeni femei... În familie şi în lumea din afara căminului, pe uscat, pe apă şi în cer, la masă, la distracții şi la munca noastră... Iar rezultatul va fi că femeile îi vor eclipsa pe bărbați şi perspectiva ta va fi tot unilaterală.

— Oh, nu! răspunse Binoy. Nu te las să-mi respingi argumentul în felul acesta. De ce să zici că privesc lucrurile ca englezii? Ceea ce vreau eu să spun este că în planurile noastre nu le acordăm femeilor locul care, pe drept, li se cuvine. Iată, bunăoară, exemplul tău. Pot afirma cu certitudine că nici o clipă nu te gândeşti la femeile din India... pentru că, în mintea ta, țara îți apare fără femei. Şi o asemenea idee nu poate fi niciodată justă.

— Având-o şi cunoscând-o pe mama mea, remarcă Gora, am văzut în ea toate femeile țării mele şi în acelaşi timp am cunoscut locul pe care trebuie să-l ocupe ele.

— Ştii ce sunt astea, Gora? Fraze cu care te autoamăgeşti, zise Binoy. Femeile din familia ta, când îşi văd de treburile gospodăriei, nu-ți dau o adevărată cunoaştere a femeii. Ştiu că te înfurii când îndrăznesc să fac o comparație între societatea engleză şi societatea noastră – şi nici nu vreau s-o fac, după cum nici nu pretind a şti exact în ce măsură şi pe ce cale femeile noastre pot apărea în public fără a încălca limitele bunei-cuviințe –, dar, după părerea mea, atâta vreme cât femeile noastre vor rămâne în dosul purdah[43]-ului, nu

[43] Perdeaua care desparte în casele hinduse partea rezervată femeilor.

vom vedea decât jumătate din realitatea țării noastre, ceea ce înseamnă că nu-i vom dărui întreaga noastră iubire şi forță.

— Eu zic, interveni Gora, că la fel cum timpul are două aspecte, ziua şi noaptea, aşa şi societatea are două părți: bărbații şi femeile. În condițiile naturale ale societății, femeia rămâne nevăzută, întocmai ca noaptea... Întreaga ei activitate se desfăşoară, parcă, în dosul scenei. Acolo unde societatea nu mai trăieşte în condiții naturale, noaptea încalcă ziua, iar munca şi distracțiile se desfăşoară într-o lumină artificială. Şi care e rezultatul? Rolul tainic al nopții încetează, oboseala creşte pe zi ce trece, recuperarea devine imposibilă, şi omul îşi poate duce viața numai recurgând la stimulente toxice. În mod similar, dacă încercăm să scoatem femeile din cămin, liniştea muncii lor va dispărea, pacea şi fericirea societății vor fi distruse, iar în locul lor va domina frenezia. La prima vedere, această frenezie va fi greşit interpretată drept energie, dar o asemenea energie duce la ruină. Dintre cele două părți componente ale societății, bărbatul este mai puternic, dar asta nu înseamnă şi că e mai privilegiat. Dacă încerci să aduci la suprafață forța latentă a femeii, societatea va fi pusă în situația de a trăi din capital, şi în curând va ajunge în faliment. Părerea mea este că dacă noi, bărbații, venim la un ospăț, iar femeile au grijă de provizii, festivitatea va fi o reuşită, chiar dacă femeile rămân nevăzute. Numai beția îl poate determina pe om să-şi consume toate forțele într-o singură direcție, într-un singur loc şi într-un singur fel.

— Gora, zise Binoy, nu vreau să pun în discuție spusele tale... dar tu n-ai dărâmat argumentele mele. Adevărata problemă este...

— Uite ce e, Binoy, interveni Gora, dacă vom discuta mai departe problema, vom ajunge să ne certăm în toată legea. Îți mărturisesc însă că femeile n-au pătruns în conştiința mea în felul cum au pătruns de curând în conştiința ta. Aşadar,

niciodată nu mă vei putea face să simt ceea ce simți tu pentru ele. Deocamdată, hai să admitem că nu suntem de acord.

Vasăzică, Gora nu voia să discute acest subiect. Dar o sămânță aruncată cade totuşi pe pământ şi aşteaptă numai prilejul să încolțească. Până acum, Gora exclusese cu desăvârşire femeile din preocupările sale şi nici prin vis nu-şi închipuia că-i lipseşte ceva din viață sau că în felul acesta pierdea ceva. Azi, exaltarea sentimentală a lui Binoy îi dezvăluise existența femeilor în societate şi măsura puterii lor. Dar cum nu se putea decide asupra locului ce li se cuvenea sau asupra necesității căreia îi răspundeau, nu voia să discute cu Binoy. Nu se simțea stăpân pe subiect, dar nici nu putea mărturisi că sunt lucruri nedemne de a fi discutate, aşa încât prefera să tacă.

Seara, când Binoy era gata să plece, Anandamoyi îl chemă în camera ei şi-l întrebă:

— Ia spune, s-a hotărât căsătoria ta cu Sasi?

Binoy îi răspunse, zâmbind cam stingher:

— Da, mamă... Gora a avut rolul de petitor!

— Sasi e fată bună, zise Anandamoyi. Dar gândeşte-te bine, Binoy, să nu faci o copilărie. Eu te cunosc destul de bine, băiete. Te-ai pripit să iei o hotărâre pentru că-ți dădeai seama că nu te puteai lămuri pe tine însuți. Mai ai tot timpul să reflectezi. Eşti destul de mare ca să judeci singur: nu lua o hotărâre atât de gravă fără a-ți scruta adevăratele simțăminte.

Îl bătu apoi uşor pe umăr, şi el, fără a răspunde, plecă cu paşi măsurați.

Capitolul XVIII

În drum spre casă, Binoy se gândi la vorbele lui Anandamoyi – întotdeauna ținuse seama până şi de cele mai mici sfaturi ale ei. În noaptea aceea simți o mare povară pe suflet.

A doua zi de dimineață, se deşteptă cu o senzație de uşurare: îşi zicea că scăpase de orice altă obligație, plătind prețul cuvenit pentru a păstra prietenia lui Gora. I se părea că prin consimțământul său la căsătoria cu Sasi acceptase o legătură pentru toată viața, care, la rândul ei, îi dădea dreptul de a fi dezlegat în alte privințe. Această legătură a căsătoriei era o garanție care-l scăpa pentru totdeauna de bănuielile neîntemeiate ale lui Gora cum că va fi smuls din sânul dogmatismului de tentația de a se căsători cu o fată dintr-o familie brahmoistă.

Urmarea a fost că Binoy începu să frecventeze regulat şi fără nici un scrupul casa lui Paresh Babu; cu firea lui, nu i-a fost greu să se simtă ca la el acasă între oamenii ce-i erau dragi. Scăpase de teama pe care o nutrea de părerea lui Gora, şi în curând, se pomeni adoptat aproape ca un membru al familiei lui Paresh Babu.

La început, Lolita i se arătase ostilă, dar această duşmănie dură numai atâta vreme cât crezu că Sucharita îl simpatiza. De îndată ce văzu limpede că Sucharita n-avea pentru el o înclinaţie deosebită, revolta îi trecu şi îşi îngădui să admită fără şovăire că Binoy Babu e un bărbat excepţional de plăcut.

Nici chiar Haran nu-i mai era ostil: ba dimpotrivă, avea aerul că doreşte să sublinieze manierele alese ale lui Binoy, vrând să spună implicit că Gora nu le posedă. Apoi, întrucât Binoy nu se angaja niciodată cu el într-o discuţie în contradictoriu – tactică sugerată de Sucharita –, în jurul mesei de ceai domnea mereu pacea.

Când Haran nu era însă de faţă, Sucharita îl încuraja pe Binoy să-şi expună opiniile în probleme sociale. Nu-şi putea stăpâni curiozitatea de a afla cum doi oameni instruiţi, ca Gora şi Binoy, puteau găsi o justificare vechilor superstiţii din ţara lor. Dacă nu i-ar fi cunoscut personal, ar fi privit cu dispreţ asemenea atitudine, socotind că nu merită să le acorde atenţie. Dar chiar din prima zi când îl văzuse pe Gora, îi fusese cu neputinţă să-i îndepărteze imaginea din minte. Ori de câte ori avea prilejul, îndrepta conversaţia spre felul de viaţă şi părerile lui Gora, iar prin întrebările şi obiecţiile ei, încerca să afle cât mai multe lucruri despre el. Paresh Babu căutase să-i dea Sucharitei o educaţie liberală, lăsând-o să cunoască opiniile tuturor sectelor: de aceea el nu interzicea asemenea discuţii şi nu se temea că ele ar putea s-o abată de pe calea cea bună.

Într-o zi, Sucharita îl întrebă pe Binoy:

— Spune-mi, te rog, Gourmohan Babu crede într-adevăr în caste sau declaraţiile pe care le face nu sunt decât o formă exagerată a patriotismului său?

— Admiți că există trepte pe o scară, nu-i aşa? i-o întoarse Binoy. Şi ai ceva de obiectat că unele sunt mai sus decât celelalte?

— N-am nimic de obiectat, pentru că trebuie să urc pe ele. Dar pe pământul neted, nu cred că sunt necesare.

— Aşa este, zise Binoy. Dar la noi, scara reprezintă societatea, şi rostul ei este să-i ajute pe oameni să urce de jos... până sus, spre țelul final al vieții umane. Dacă țelul nostru ar fi fost doar societatea, sau chiar lumea aceasta, n-ar fi fost necesar să recunoaştem diferențele şi ne-am fi putut mulțumi cu condițiile sociale din Europa: lupta neîncetată pentru a ocupa un loc cât mai bun.

— Mă tem că nu te înțeleg prea bine, spuse Sucharita. Ceea ce te întreb eu este: poți spune că scopul pentru care pretinzi să fi fost create diferențele de castă în societatea noastră a fost realizat?

— Nu e atât de uşor să vezi chipul realizării în lumea aceasta, răspunse Binoy. India a oferit o mare soluție problemei sociale, şi anume sistemul castelor... Şi această soluție se aplică în ochii lumii întregi. Europa n-a fost încă în stare să găsească o formulă mai satisfăcătoare, întrucât acolo societatea înseamnă o îndelungă luptă şi frământare. Societatea omenească mai aşteaptă încă rezolvarea finală a soluției oferite de India.

— Te rog, nu fi supărat pe mine, zise Sucharita cu timiditate. Dar spune-mi, dumneata eşti numai ecoul opiniilor lui Gourmohan Babu sau crezi într-adevăr în ceea ce spui?

— De fapt, zise Binoy zâmbind, eu n-am puterea de convingere a lui Gora. Când văd defectele societății noastre, când mă izbesc de abuzurile ce se fac sub egida sistemului nostru de caste, nu mă pot opri să-mi arăt îndoiala; dar Gora îmi spune că îndoiala provine din tendința de a vedea partea măruntă a lucrurilor măreţe... A considera ramurile rupte şi frunzele veştejite drept natura ultimă a copacului nu este decât urmarea frământării intelectualiste. Gora zice că nu trebuie să preamărim crengile ce se usucă, ci să privim pomul întreg ca să putem înţelege rostul lui.

— Să lăsăm deoparte ramurile veştede, spuse Sucharita. Dar avem tot dreptul să privim roadele. Şi spune-mi, ce fel de roade au dat castele în țara noastră?

— Ceea ce dumneata zici că sunt roadele castei nu sunt doar produsele acestui sistem, ci rezultatul tuturor condițiilor din țara noastră. Dacă încerci să muşti cu un dinte care se clatină, te va durea... dar de vină nu e dintele, ci faptul că dintele ți se clatină. Deoarece, din diferite cauze, boala şi slăbiciunea ne-au atacat, am ajuns să denaturăm ideea pe care o reprezintă India, fără a fi în stare s-o ducem la biruință. Iată de ce Gora spune mereu: „Însănătoşiți-vă, deveniți puternici!”

— Bine, vasăzică, dumneata consideri că brahmanul este un fel de om divin? continuă Sucharita. Consideri, într-adevăr, că praful de pe picioarele unui brahman purifică un om?

— Şi crezi că e un omagiu prea mare adus în lumea aceasta creată de noi? Puțin lucru ar fi fost pentru societatea noastră dacă am fi putut crea brahmani adevărați? Avem nevoie de oameni divini... de supraoameni, şi îi vom dobândi numai dacă vom fi în stare să-i dorim din toată inima, din toată ființa. Dar dacă o dorim într-un fel irațional, vom ajunge să populăm pământul cu demoni, care nu se vor da în lături de

la nici o nelegiuire şi vor fi încântaţi să-şi scuture praful de pe picioare în capul nostru.

— Şi aceşti supraoameni există undeva pe lume? întrebă Sucharita.

— Există, da, în necesităţile şi în ţelurile cele mai adânci ale Indiei, întocmai cum copacul există în sămânţă. Dacă alte ţări au nevoie de generali ca Wellington, de oameni de ştiinţă ca Newton şi de milionari ca Rothschild, ţara noastră are nevoie de brahmani – de brahmanul care nu ştie ce este teama, de brahmanul care urăşte lăcomia, care ştie să biruiască tristeţea, care nu ţine seama de pierderi... a cărui fiinţă este una cu Fiinţa Supremă. India are nevoie de brahmanul cu judecata fermă, calmă şi limpede... şi numai când îl va avea, atunci va fi liberă! Nu ne plecăm capul în faţa regilor, după cum nu ne lăsăm grumazul prins în jugul cotropitorilor. De teamă ne-am plecat capetele; suntem prinşi în mrejele propriei noastre lăcomii, suntem sclavii propriei noastre nesăbuinţe. Adevăratul brahman, prin disciplina lui austeră, ne va scăpa de teamă, de lăcomie, de nesăbuinţă... nouă nu ne trebuie supraoameni care să lupte pentru noi, să facă comerţ pentru noi sau să ne asigure vreun alt beneficiu pământesc.

Până aici, Paresh Babu rămăsese un simplu auditor, dar, în acest moment, interveni cu glas domol:

— Nu pot pretinde că aş cunoaşte India; nu ştiu, firește, ce anume şi-a dorit India sau dacă a izbutit să dobândească ceea ce a dorit... pentru că nu poţi să te întorci la vremurile trecute. Strădania noastră ar trebui să fie îndreptată spre ceea ce se poate face în prezent... Ce rost are să întindem braţele în deşarte apeluri spre trecut?

— Am vorbit şi am gândit şi eu deseori ca dumneavoastră, zise Binoy. Dar, aşa cum zice Gora, putem noi, oare, ucide trecutul, declarând pur şi simplu că e mort şi dispărut? Trecutul este mereu cu noi, căci ceea ce a fost odată adevărat nu poate dispărea niciodată.

— Concepția prietenului dumitale asupra acestor lucruri, obiectă Sucharita, nu este concepția omului de rând. Atunci, cum putem fi siguri că vorbiți în numele țării întregi?

— Vă rog să nu credeți cumva, protestă Binoy, că prietenul meu Gora este unul dintre acei oameni obişnuiți care se laudă că sunt hinduşi în toată legea. Pe el îl preocupă semnificația profundă a hinduismului şi o priveşte cu atâta seriozitate, încât n-a considerat niciodată viața adevăratului hindus drept ceva superficial, ce ar putea suferi la cea mai mică atingere şi ar pieri la o atingere mai brutală.

— Mi se pare că, în această privință, prietenul dumitale este foarte original... prin felul în care nu permite nici cea mai uşoară atingere a hinduismului, zise Sucharita zâmbind.

— Vigilența lui este, într-adevăr, originală, explică Binoy. Dacă-i ceri lămuriri, îți răspunde imediat: „Da, cred în fiece fărâmă a hinduismului, cred că prin contactul cu un om din altă castă se poate pierde apanajul castei, cred că puritatea se poate pierde printr-o alimentație nepotrivită şi sunt convins că toate acestea sunt perfect adevărate". Dar ştiu că nu le spune decât din dogmatism şi, cu cât opiniile lui le par auditorilor mai absurde, cu atât le enunță mai ferm. El susține respectarea riguroasă, fără discriminare, a regulilor prescrise, pentru că, dacă ar ceda într-o problemă minoră, cei nesăbuiți ar fi ispitiți să încalce reguli mai grave sau adversarii ar crede că au repurtat o victorie. Aşa că nu permite, chiar şi în ceea ce mă priveşte, nici o relaxare.

— Şi printre brahmoişti există o mulțime de asemenea oameni, zise Paresh Babu. Aceştia vor să rupă orice legătură cu hinduismul, fără nici o discriminare, ca nu cumva cei din afara credinței lor să deducă – în mod greşit – că ei ar admite obiceiurile rele. Acestor oameni le este greu să ducă o viață naturală, pentru că ei sau se prefac sau exagerează şi cred că adevărul este atât de slab, încât ar avea nevoie să fie apărat prin forță sau prin prefăcătorie. Bigoți sunt cei ce-şi zic: „Adevărul depinde de mine, nu eu depind de adevăr". În ceea ce mă priveşte, mă rog lui Dumnezeu să rămân întotdeauna un simplu şi modest iubitor al adevărului, fie într-un templu brahmoist, fie în fața unui altar hindus... şi îi cer ca nici o opreliştе exterioară să nu stea în calea devoțiunii mele.

După aceste cuvinte, Paresh Babu rămase tăcut o vreme, vrând parcă să-şi odihnească mintea în adâncurile ființei sale. Cele câteva cuvinte rostite de el păreau a fi ridicat nivelul întregii discuții... şi nu datorită cuvintelor ca atare, ci a atmosferei de pace ce izvora din experiența de viață a lui Paresh Babu. Chipul Lolitei şi cel al Sucharitei se luminară într-o strălucire de evlavie. Binoy simți şi el că nu mai avea nimic de spus. Îşi dădea seama că Gora era prea tiranic... Simțea că printre calitățile lui Gora nu se puteau număra pacea simplă şi calmul ce învăluia gândirea, vorba şi fapta celor ce trăiesc în adevăr... şi, la auzul vorbelor rostite de Paresh Babu, această constatare îl lovi şi mai dureros.

În seara aceea, când Sucharita se duse la culcare, Lolita veni şi se aşează pe marginea patului ei. Sucharita înțelese din primul moment că Lolita era frământată de ceva şi ştia de asemenea că avea legătură cu Binoy. Aşa că îi uşură situația, zicând:

— Ştii, Lolita, mie îmi place foarte mult Binoy Babu!

— Te cred, pentru că vorbeşte tot timpul despre Gourmohan Babu, remarcă Lolita.

Deşi Sucharita pricepu insinuarea, se prefăcu a nu observa nimic şi zise pe un ton inocent:

— Ai dreptate! Îmi face o deosebită plăcere să-l aud expunând părerile lui Gour Babu. Parcă-l văd în faţa ochilor.

— Mie nu-mi face nici o plăcere! interveni tăios Lolita. Pe mine Gora mă înfurie.

— De ce? întrebă Sucharita mirată.

— Pentru că în fiecare zi nu aud decât de Gora şi iarăşi de Gora, răspunse Lolita. Prietenul său Gora poate că este un om deosebit, dar oare Binoy Babu nu este şi el bărbat?

— Aşa este, Lolita. Şi crezi că devotamentul său l-ar împiedica să fie bărbat? întrebă Sucharita râzând.

— Umbra prietenului său l-a învăluit atât de mult, încât Binoy Babu aproape că nu mai poate fi văzut. Ca şi cum un gândac ar înghiţi o musculiţă. N-am nici o simpatie pentru musculiţa ce se lasă înghiţită, şi nici preţuirea mea pentru gândac nu creşte.

Sucharita, pe care violenţa Lolitei o amuza, se mulţumi să râdă, fără a spune o vorbă.

— Poţi să râzi, dacă-ţi place, didi, continuă Lolita, dar să ştii că dacă cineva ar încerca să mă pună astfel în umbră, n-aş

răbda nici o zi. Uite, să luăm un exemplu: orice ar crede lumea, tu nu încerci niciodată să mă pui pe al doilea plan. Aşa e firea ta, şi de aceea îmi eşti atât de dragă. Adevărul e că asta ai învățat-o de la tata... fiecare îşi are locul lui.

Dintre toți ai casei, ele țineau cel mai mult la Paresh Babu. Numai când rosteau cuvântul „tată” parcă li se umplea inima de emoție.

— Tata nu poate fi asemuit cu nimeni! protestă Sucharita. Dar, orice ai spune, Binoy Babu vorbeşte foarte frumos.

— Dar bine, draga mea, tu nu-ți dai seama că ideile sale par atât de minunate tocmai pentru că nu sunt ale lui? Dacă şi-ar fi exprimat propriile-i gânduri, cuvintele lui ar fi fost simple şi calde... n-ar fi sunat ca nişte fraze dinainte ticluite. Şi dacă ar fi fost astfel, mi-ar fi plăcut mult mai mult.

— Nu văd de ce te supără asta, scumpa mea, zise Sucharita. Explicația este că şi-a însuşit părerile lui Gourmohan Babu.

— Dacă ar fi aşa cum spui, e oribil, zise Lolita. Crezi că Dumnezeu ne-a dat inteligență pentru a expune ideile altora şi ne-a dat gură pentru a repeta pur şi simplu frazele altora, chiar dacă le repetăm splendid? Mă lipsesc de asemenea splendoare!

— Dar de ce nu vrei să înțelegi că Binoy Babu îl iubeşte atât de mult pe Gourmohan Babu încât, într-adevăr, au ajuns să gândească la fel?

— Ah, nu, nu şi nu! izbucni Lolita. Asta nu-i adevărat. Pur şi simplu, Binoy Babu s-a obişnuit să accepte tot ceea ce spune Gourmohan Babu... Asta nu-i iubire, asta-i sclavie. Se

amăgeşte, crezând că are aceleaşi păreri ca şi prietenul său. Şi pentru ce? Când un om ține la cineva, îl urmează chiar fără a fi de acord cu el... se poate supune cu ochii deschişi. De ce nu recunoaşte pe față că acceptă părerile lui Gourmohan Babu numai pentru că-l iubeşte? Că doar asta e explicația! Spune-mi sincer, didi, tu nu crezi că acesta e adevărul?

Sucharita nu privise lucrurile din această perspectivă. Întreaga ei curiozitate se concentrase în jurul lui Gora, iar Binoy, ca o entitate de sine stătătoare, nu-i trezise interesul. Aşadar, fără a răspunde direct la întrebarea Lolitei, spuse:

— Bine, să admitem că ai dreptate, ce putem face?

— Mi-ar plăcea să desfac legăturile dintre ei şi să-l eliberez pe Binoy Babu de prietenul său, răspunse Lolita.

— De ce nu încerci, draga mea?

— Nu cred că aş ajunge prea departe; dar dacă tu ți-ai pune mintea cu el, sunt convinsă că ceva s-ar întâmpla.

În adâncul inimii ei, Sucharita ştia că avea influență asupra lui Binoy, dar ca să bagatelizeze remarca Lolitei, începu să râdă. Lolita însă continuă:

— Singurul lucru care-mi place la el este felul cum luptă să scape de sub controlul lui Gourmohan Babu de când a intrat sub influența ta. Oricare altul în locul lui ar fi început prin a scrie o piesă de teatru, bătându-şi joc de fetele brahmoiste... dar el a rămas cu mintea limpede, după cum o dovedesc atenția lui față de tine şi respectul pentru tata. Trebuie să încercăm să-l ajutăm pe Binoy Babu să fie pe picioarele lui.

Este inadmisibil să trăiască numai pentru a propovădui ideile lui Gourmohan Babu.

În acel moment, năvăli în cameră Satish, strigând:

— Didi! Didi!

Fusese la circ cu Binoy şi, cu toate că era destul de târziu, Satish nu-şi putea stăpâni entuziasmul după spectacol, la care asistase pentru prima dată. Le povesti tot ce văzuse, apoi zise:

— Am încercat să-l aduc aici pe Binoy Babu, să doarmă noaptea asta cu mine, dar, după ce a intrat în casă, a plecat spunând că mâine vine din nou. I-am spus, didi, că într-o zi trebuie să vă ducă şi pe voi toate la circ.

— Şi ce ți-a răspuns? întrebă Lolita.

— A spus că fetele se sperie dacă văd un tigru. Dar eu nu m-am speriat deloc! Şi, zicând aceasta, Satish îşi umflă pieptul cu mândrie bărbătească.

— Oh, într-adevăr! zise Lolita. Cunosc eu bine genul de bărbat curajos ca prietenul tău Binoy Babu. Dar ascultă, didi, trebuie să-l rugăm să ne ducă şi pe noi la circ.

— Mâine după-masă e iar spectacol, zise Satish.

— Foarte bine, mergem mâine, hotărî Lolita.

A doua zi, când Binoy sosi, Lolita exclamă:

— Ai venit tocmai la timp, Binoy Babu. Hai să mergem!

— Unde? întrebă Binoy mirat.

— La circ, bineînțeles, declară Lolita.

La circ! Să stea în plină zi cu un grup de fete în fața întregului public din cort! Binoy era năucit.

— Presupun că Gourmohan Babu o să fie furios, nu-i aşa? continuă Lolita.

La această întrebare, Binoy ciuli urechile, iar când Lolita repetă:

— Gourmohan Babu are păreri bine stabilite în ceea ce priveşte mersul la circ cu nişte fete, nu-i aşa?

Binoy răspunse:

— Fără îndoială!

— Te rog, expune-ne şi nouă aceste păreri, zise Lolita pe un ton rugător. Mă duc s-o chem pe sora mea, ca să le audă şi ea.

Binoy simți înțepătura, dar râse. Lolita continuă:

— De ce să râzi, Binoy Babu? Ieri i-ai spus lui Satish că fetelor le e frică de tigri... dar nu cumva şi dumitale ți-e frică de unul?

După toate acestea, lui Binoy nu-i rămase altceva de făcut decât să însoțească fetele la circ. Dar, mai mult decât atâta, în drum spre circ avu destulă vreme să rumege furios imaginea sub care îi apăruse nu numai Lolitei, ci şi celorlalte fete în ceea ce priveşte relațiile cu prietenul său.

La prima ocazie când Lolita îl întâlni pe Binoy, îl întrebă:

— I-ai povestit lui Gourmohan Babu că deunăzi ai fost cu noi la circ?

De data aceasta, tăişul întrebării pătrunse adânc şi-l făcu pe Binoy să tresară şi să roşească, răspunzând:

— Nu, încă nu i-am spus.

Capitolul XIX

Dar a doua zi dimineață, în timp ce Gora lucra, Binoy intră pe neaşteptate şi, fără nici o introducere, spuse:

— Deunăzi le-am însoțit la circ pe fetele lui Paresh Babu.

— Ştiam, zise Gora, continuând să scrie.

— De unde ştiai? întrebă Binoy uluit.

— De la Abinash, care a fost şi el întâmplător în aceeaşi zi la circ, răspunse Gora şi-şi văzu de lucru fără a mai spune ceva.

Faptul că Gora aflase, şi încă de la Abinash, care desigur nu se dăduse în lături să exagereze lucrurile, redeşteptă vechile sentimente de umilință ale lui Binoy. În acelaşi timp, îl străfulgeră gândul că noaptea trecută adormise foarte târziu, pentru că fusese absorbit într-o ceartă imaginară cu Lolita. „Lolita crede că mi-e frică de Gora, ca unui şcolar de învățătorul său. Cât de nedrepți pot fi oamenii când îi judecă pe alții! E adevărat că îl respect pe Gora pentru calitățile sale deosebite, dar nu cum crede Lolita. E nedreaptă şi față de mine, şi față de el. Lolita îşi închipuie că sunt un copil, iar Gora e tutorele meu!" Toate aceste gânduri îl chinuiseră noaptea trecută.

Gora continuă să scrie, iar Binoy îşi reaminti cele două sau trei întrebări usturătoare puse de Lolita. Îi venea foarte greu să le şteargă din minte. Brusc, simți în inimă o revoltă. „Ei, şi ce dacă m-am dus la circ?" îşi zise. „Cine e Abinash să aibă dreptul de a discuta cu Gora viața mea? Şi cum îi poate îngădui Gora acestui idiot să ducă o asemenea discuție? E Gora oare paznicul meu, de trebuie să-i dau socoteală unde merg şi cu cine? Purtarea lui e o insultă la adresa prieteniei noastre!"

Binoy n-ar fi fost atât de indignat împotriva lui Gora şi a lui Abinash dacă nu şi-ar fi dat brusc seama de propria-i laşitate. De fapt, încerca să-l învinuiască pe prietenul său pentru că se simțise constrâns să-i ascundă câteva zile fapta pe care o săvârşise. Dacă Gora s-ar fi arătat mânios şi l-ar fi ocărât, cei doi prieteni s-ar fi întâlnit pe acelaşi plan, şi Binoy ar fi fost liniştit. Dar tăcerea solemnă a lui Gora îi dădea

senzația că se află în fața lui la judecată. Iar amintirea întrebărilor caustice ale Lolitei îl învenina şi mai mult.

În curând, în odaie intră Mohim, cu luleaua în mână, şi, după ce le oferi pan din cutia lui, zise:

— Din partea noastră, Binoy, fiule, totul este rânduit. Acum nu mai rămâne decât consimțământul unchiului tău, apoi cu toții vom răsufla uşurați. I-ai scris?

Stăruința lui Mohim în legătură cu căsătoria îl irită peste măsură pe Binoy în ziua aceea. Fireşte, ştia că Mohim n-avea nici o vină, de vreme ce Gora îi dăduse de înțeles că e de acord, dar asta nu însemna că nu se simțea foarte umilit de acest aşa-zis consimțământ al său. Şi-apoi, Anandamoyi încercase să-l convingă să-şi schimbe părerea: iar el nu se simțise niciodată atras de viitoarea lui logodnică. Aşadar, cum putea ieşi o hotărâre clară dintr-o asemenea confuzie? Nu putea spune nici măcar că Gora l-ar fi constrâns într-un fel, pentru că prietenul său n-ar fi stăruit dacă el ar fi ridicat, cu seriozitate, cea mai mică obiecție. Şi totuşi, cum de ajunsese logodit?... În acest „totuşi", Binoy simți din nou înțepătura aluziilor Lolitei. În realitate, nu se întâmplase nimic nou: la baza răzvrătirii lui se afla ascendentul pe care îl dobândise Gora asupra sa de-a lungul anilor, de când se legase prietenia lor. Binoy accepta acest ascendent pentru că era blând şi bun din fire şi pentru că-l iubea profund pe Gora. Relațiile ierarhice ajunseseră să predomine până şi în prietenia lor. Până acum, Binoy nu-şi dăduse seama de acest lucru, dar azi nu-l mai putea tăgădui. Şi astfel, din respect față de Gora, se pomeni obligat să se căsătorească cu Sasi.

— Nu, încă nu i-am scris unchiului meu, fu răspunsul său la întrebarea lui Mohim.

— Asta-i greşeala mea! zise Mohim. De ce să scrii tu? E datoria mea. Dă-mi numele şi adresa unchiului tău, fiule!

— De ce vă grăbiți atât de tare? răspunse Binoy. Căsătoriile nu se pot încheia în lunile Aswin şi Kartik[44]. În Aghran... dar era să uit că şi în această lună există o dificultate. Este o lună fără noroc în datina familiei noastre şi de aceea noi niciodată nu serbăm ceremonii fericite în Aghran.

Mohim îşi puse jos luleaua şi zise:

— Uite ce este, Binoy: dacă ai de gând să te ții de toate superstițiile, înseamnă că educația voastră modernă nu este decât vorbăraie goală, ceva învățat pe de rost. În țara asta prăpădită, e şi aşa destul de greu să găseşti în calendar zile de bun augur, şi dacă, peste toate, fiecare casă îşi mai consultă şi istoricul familiei, cum o să mai ajungem să facem căsătoria?

— Dacă astfel stau lucrurile, de ce admiteți că Aswin şi Kartik nu sunt luni norocoase? întrebă Binoy.

— Eu? strigă Mohim. Nicidecum! Dar ce pot face?... În țara asta, poți să nu-l cinsteşti pe Cel de Sus, dar dacă nu respecți toate prescripțiile referitoare la lunile Bhodra, Aswin şi Kartik, sau la joile şi sâmbetele din fiece săptămână şi la toate fazele lunii, nu poți trăi în propria-ți casă! Şi, trebuie să mărturisesc, deşi spun că nu accept toate aceste oprelişti, de fapt, când nu țin seama de calendar, nu mă simt în apele mele... toată atmosfera ce se creează îmi dă o stare de frică, întocmai cum se propagă malaria, aşa că nu mă pot dezbăra de acest sentiment.

---

[44] Potrivit religiei hinduiste, luni nefaste pentru căsătorie.

— Aşa e şi în familia mea, zise Binoy, nici ai mei nu-şi pot lecui frica de luna Aghran! Cel puțin, mătuşa mea n-ar consimți niciodată la o nuntă în această lună.

Astfel, Binoy izbuti să obțină deocamdată o amânare; iar Mohim, neştiind ce să mai invoce, se retrase.

Gora îşi dădu seama din tonul lui Binoy că prietenul său începe să dea înapoi. Nu mai trecuse pe la ei de câteva zile şi-l bănuia că merge la Paresh Babu mai des ca oricând. Iar acum, prin încercarea de a amâna discuția referitoare la căsătorie, îi trezi lui Gora grave îndoieli. Aşadar, lăsând scrisul, se întoarse şi zise:

— Binoy, dacă ți-ai dat o dată cuvântul față de fratele meu, de ce-l încurci cu amânări inutile?

Pe Binoy, enervat, îl luă gura pe dinainte:

— Mi-am dat cuvântul sau mi-a fost smuls?

Gora, surprins de această revoltă neaşteptată, făcu un efort să se stăpânească şi-l întrebă pe un ton incisiv:

— Cine ți-a smuls cuvântul?

— Tu!

— Eu? Cum? Abia am rostit câteva cuvinte în această chestiune... Poți pretinde că asta înseamnă a smulge o promisiune?

În realitate, Binoy n-avea nici o dovadă convingătoare în sprijinul afirmației sale! Ce spunea Gora era adevărat: schimbaseră doar câteva cuvinte... iar cuvintele schimbate nu fuseseră destul de stăruitoare pentru a se putea spune că Gora i-ar fi „smuls” promisiunea. Şi totuşi, nu era mai puțin adevărat că Gora îi obținuse cu forța consimțământul.

De obicei, cu cât probele sunt mai slabe, cu atât acuzatorul devine mai îndrăzneț; astfel, Binoy, cu o emoție absurdă în glas, spuse:

— Nu trebuie prea multe cuvinte pentru a smulge o promisiune!

— Retrage-ți cuvântul! urlă Gora ridicându-se brusc de la masă. Promisiunea ta n-are o valoare atât de mare încât să ți-o cerşesc sau să ți-o smulg!

Apoi îl strigă pe Mohim, care, fiind în camera vecină, sosi numaidecât cu o figură foarte îngrijorată.

— Dada, nu ți-am spus de la început că însurătoarea lui Binoy cu Sasi este imposibilă... şi că eu nu sunt de acord?

— Ba da, aşa este. Nimeni pe lume n-ar fi vorbit astfel. Orice alt unchi ar fi arătat un oarecare interes față de căsătoria nepoatei sale!

— Ce-ți veni să mă pui pe mine să scot castanele din foc în locul dumitale? izbucni Gora.

— Nimic altceva decât ideea că era cea mai nimerită cale de a obține consimțământul lui, răspunse Mohim cu glas jalnic.

— Vă rog să mă excludeți din această afacere! strigă Gora, roşind. Eu nu sunt peţitor de meserie: am altă treabă.

Şi, zicând acestea, ieşi din odaie.

Înainte ca nefericitul Mohim să poată relua discuția, Binoy ajunsese şi el în stradă, aşa încât singura mângâiere ce-i mai rămase a fost luleaua, pe care o ridică din locul unde o pusese mai adineauri.

Binoy se certase de multe ori cu Gora, dar o izbucnire atât de vulcanică nu avusese loc niciodată între ei: de aceea, în primul moment s-a îngrozit de urmările faptei sale. Ajuns acasă, avu senzația că mii de suliție îi străpung conştiința. N-avea poftă de mâncare, nu-i venea să doarmă, gândindu-se la lovitura ce i-o dăduse lui Gora în cele câteva clipe. Se căia mai ales pentru că, în mod atât de nedrept şi ilogic, pusese toată vina pe seama lui Gora. „Rău am făcut! Am greşit!", îşi spunea mereu.

În aceeaşi zi, după-amiază, pe când Anandamoyi îşi luase broderia şi se apucase de cusut, Binoy intră şi se aşează lângă ea. Anandamoyi auzise câte ceva din cele petrecute de la Mohim, iar când la prânz îi văzuse fața lui Gora, pricepu că bântuise o furtună mare.

— Mamă, zise Binoy, am greşit! Ceea ce i-am spus azi-dimineață lui Gora referitor la căsătoria mea cu Sasi a fost o prostie!

— Ei, şi? Să ştii, Binoy, că aşa se întâmplă întotdeauna când încerci să înlături un gând ce te chinuieşte. Şi e foarte bine că s-a întâmplat astfel. Nu va trece mult, şi amândoi o să uitați cu desăvârşire acest conflict.

— Dar, mamă, aş vrea să ştii că eu nu sunt împotriva căsătoriei cu Sasi.

— Nu agrava lucrurile, băiete, încercând să dregi conflictul prin cârpeli. Căsătoria e pentru o viaţă, pe când cearta e trecătoare.

Binoy însă nu putu primi sfatul lui Anandamoyi. Dându-şi seama că nu putea merge la Gora, se duse la Mohim şi îl înştiinţă că nu mai există nici un obstacol în calea căsătoriei, care poate avea loc peste patru luni şi că el va avea grijă ca unchiul lui să nu ridice nici o obiecţie.

— Vasăzică, putem sărbători imediat logodna? stărui Mohim.

— Cum vreţi. Puteţi fixa data după ce-l întrebaţi pe Gora, răspunse Binoy.

— Ce? Să-i cer iarăşi avizul lui Gora?! zise Mohim enervat şi deprimat.

— Da, da, trebuie neapărat!

— Bine, dacă trebuie, trebuie, dar... Mohim băgă în gură un pumn de pan şi nu-şi mai isprăvi fraza.

În ziua aceea, Mohim nu spuse nimic, dar a doua zi de dimineaţă intră în camera lui Gora, cu teama că va avea de dus o luptă grea ca să obţină din nou consimţământul lui. În momentul în care îi relată cum venise Binoy să-şi exprime dorinţa de a se căsători cu Sasi şi chiar să-l roage să ceară avizul lui Gora în legătură cu logodna, Gora se arătă mulţumit şi zise:

— Bine! Să facem logodna!

— Văd că de data aceasta eşti foarte binevoitor. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu cumva să ridici data viitoare cine ştie ce obiecţie nouă!

— Necazul n-a fost din pricina obiecţiei, ci a cererii mele, zise Gora.

— Bine, zise Mohim, eu nu mai am decât o modestă rugăminte: să nu mai ridici nici o obiecţie şi să nu mai faci nici o cerere. Mă mulţumesc cu ceea ce pot face singur. De unde era să ştiu că cererea ta va avea efect contrar? Aş vrea să ştiu însă un singur lucru: vrei într-adevăr să se facă această căsătorie?

— Da, o doresc!

— Atunci, mărgineşte-te la dorinţă şi nu te mai amesteca în această chestiune.

Capitolul XX

Gora ajunsese în cele din urmă la concluzia că de la distanţă îi va fi greu să-l ţină în frâu pe Binoy şi că va trebui să-l păzească chiar la locul primejdiei. Socoti că cea mai bună

cale de a-l stăpâni pe Binoy era să întreţină relaţii strânse cu Paresh Babu. Şi chiar în după-amiaza primei zile de după ceartă, se duse la Binoy.

Vizita lui Gora depăşea toate aşteptările lui Binoy, care, peste măsură de uimit, era în acelaşi timp foarte fericit. Dar uluirea îi crescu şi mai mult când Gora începu să vorbească fără urmă de ostilitate despre fetele lui Paresh Babu. Fireşte, Gora n-a trebuit să facă eforturi prea mari pentru a trezi interesul lui Binoy asupra acestui subiect, aşa încât, până târziu de tot, cei doi prieteni discutară problema sub toate aspectele ei.

Noaptea, în drum spre casă, Gora se gândi numai la discuţia lor şi, până-l cuprinse somnul, nu-şi putu alunga această preocupare. Nu ţinea minte să mai fi fost vreodată în viaţa lui copleşit de o asemenea tulburare: de fapt, problema femeilor nu fusese niciodată cuprinsă în gândurile lui. Binoy îi dovedise însă că ele făceau parte integrantă din lume şi că problema lor trebuie rezolvată fie printr-o soluţie definitivă, fie printr-un compromis, dar în nici un caz trecută cu vederea.

Aşadar, a doua zi, când Binoy îi spuse lui Gora: „Paresh Babu m-a întrebat adeseori de tine, haide cu mine până la el”, Gora acceptă fără cea mai mică ezitare. Ba mai mult, nici nu mai părea atât de indiferent ca la început, când nu-l interesase nici Sucharita, nici celelalte fete ale lui Paresh Babu. Urmase apoi ostilitatea lui dispreţuitoare faţă de ele, ca acum să ardă de nerăbdare să le cunoască mai bine. Voia să descopere natura atracţiei care exercitase o influenţă atât de puternică asupra inimii lui Binoy.

Se înserase când ajunseră la Paresh Babu. Sus, în odaia de primire, Haran recitea, la lumina unei lămpi, un articol pe care-l scrisese în limba engleză. Paresh Babu nu era de fapt

decât un pretext, scopul real al lui Haran fiind s-o impresioneze pe Sucharita. Aceasta stătea la capătul mesei şi asculta în tăcere, ferindu-şi ochii de lumina lămpii de pe masă, cu un evantai din frunze de palmier. Cum era supusă din fire, se străduia să asculte cu atenție, dar gândurile îi erau hoinare. Când servitorul anunță sosirea lui Gora şi Binoy, ea tresări şi se pregăti să părăsească încăperea, dar Paresh Babu o opri, spunându-i:

— Unde te duci, Radha? A venit doar Binoy al nostru, cu Gora.

Sucharita se aşează cam intimidată, dar bucuroasă totuşi că lectura articolului plicticos al lui Haran fusese întreruptă. Era desigur emoționată la ideea că-l va revedea pe Gora, dar în acelaşi timp intimidată şi mai ales îngrijorată de prezența lui. I-ar fi fost greu să spună dacă îi era teamă că se vor lua din nou la harță sau o emoționa altceva.

Numai la auzul numelui lui Gora, Haran se crispa. Abia îi răspunse la salut şi rămase apoi tăcut şi posomorât. Iar Gora, în clipa în care dădu cu ochii de Haran, simți cum se trezesc în el toate instinctele combative.

Doamna Baroda plecase cu cele trei fete ale ei într-o vizită şi se înțelesese cu Paresh Babu ca el să treacă seara şi să le ia. Când sosiră Gora şi Binoy, se făcuse tocmai timpul să pornească după ele, dar se văzu silit să mai întârzie puțin; când nu-şi mai putu amâna plecarea, le şopti lui Haran şi Sucharitei că se întoarce cât mai curând, iar, între timp, să-i distreze ei pe musafiri.

„Distracția” începu foarte curând, căci, cât ai clipi, se dezlănțui o bătălie în toată legea. Subiectul dezbătut era simplu. În apropiere de Calcutta trăia un judecător

districtual pe nume Brownlow, cu care Paresh Babu se împrietenise pe vremea când locuia la Dacca. Judecătorul şi soția lui îl prețuiau mult pe Paresh Babu, pentru că nu-şi ținea soția şi fetele închise în zenana. În fiecare an, sahibul îşi sărbătorea ziua de naştere printr-o petrecere câmpenească. Nu de mult, doamna Baroda îi făcuse o vizită doamnei Brownlow şi, după bunu-i obicei, se lăudase cu progresele realizate de fetele ei în domeniul literaturii engleze. Doamna Brownlow se arătase entuziasmată şi sugerase că, întrucât anul acesta va veni la serbarea câmpenească şi locțiitorul guvernatorului, împreună cu soția, ar fi bine dacă fetele lui Paresh Babu ar juca în fața lor o mică piesă de teatru în limba engleză. Doamna Baroda primise încântată propunerea, şi acum se afla tocmai cu fetele ei la nişte prieteni, pentru repetiții. Când Gora fu întrebat dacă ar putea lua şi el parte la serbare, răspunse cu o violență nelalocul ei: „Nu!" După aceea începu o controversă înflăcărată în legătură cu englezii şi bengalezii şi cu dificultățile ce stăteau în calea relațiilor sociale dintre ei.

— Este vina poporului nostru, spuse Haran. Avem atâtea superstiții şi obiceiuri proaste, încât suntem nedemni să-i frecventăm.

La care Gora îi răspunse:

— Dacă ceea ce spui este adevărat, atunci, oricât am fi de nedemni, ar trebui să ne fie ruşine să ne milogim pentru a intra în relații cu englezii.

— Dar, replică Haran, cei ce sunt într-adevăr demni sunt primiți cu deosebită considerație de englezi... iată, bunăoară, aceşti prieteni ai noştri.

— Acest gen de considerație față de unii oameni nu face decât să accentueze umilința celorlalți compatrioți ai lor: după mine, este curată insultă, zise Gora.

Furia puse în curând stăpânire pe Haran, iar Gora, întărâtându-l, ajunse în curând să-l domine.

În timp ce discuția continua astfel, Sucharita, la adăpostul evantaiului, îl privea cu ochi mari pe Gora; cuvintele pe care le auzea n-o impresionau. Dacă ar fi fost conştientă de modul în care îl fixa pe Gora, s-ar fi ruşinat, desigur. Dar îşi pierduse cu desăvârşire controlul asupra ființei sale. Gora şedea în fața ei, cu brațele-i puternice întinse pe masă. Lumina lămpii cădea pe fruntea lui albă, lată, pe când el sau râdea disprețuitor, sau se încrunta mânios. Dar în acest joc al trăsăturilor lui era o anumită demnitate, ce arăta că omul nu se complăcea să arunce cuvinte, ci că opiniile lui se bazau pe ani şi ani de cugetare şi de experiență. Când vorbea, nu participa numai cu glasul, ci expresia feței şi fiece mişcare a corpului dovedeau o profundă convingere. Sucharita se minuna urmărindu-l. I se părea că, pentru prima dată în viață, vede un bărbat adevărat, un bărbat ce se deosebea de toți ceilalți. Pe lângă el, Haran Babu părea atât de neînsemnat, încât trăsăturile lui, gesturile lui şi chiar îmbrăcămintea lui începură să-i pară ridicole. Vorbise atât de mult cu Binoy despre Gora, încât nu-l mai imagina decât ca pe şeful unui partid, cu păreri bine definite şi mai ales ca pe un om ce poate fi de folos țării. Acum însă, când se uita la fața lui, dincolo de părerile lui politice sau eventualele servicii aduse țării, vedea bărbatul. Pentru prima dată în viața ei, vedea ce este un bărbat, cum este sufletul unui bărbat, şi în bucuria acestei rare trăiri, uitase cu desăvârşire propria-i existență.

Expresia pierdută a Sucharitei nu-i scăpă lui Haran şi îl făcu incapabil să se concentreze pentru a găsi argumente

întemeiate. În cele din urmă, se ridică enervat de pe scaun şi, adresându-se Sucharitei ca unei rude apropiate, zise:

— Sucharita, vrei să vii cu mine alături? Vreau să-ți vorbesc!

Sucharita se ghemui pe scaun de parcă ar fi fost lovită. Deşi Haran era un obişnuit al casei şi-i putea vorbi astfel – şi altădată tonul acesta nu i s-ar fi părut nefiresc –, acum, în prezența lui Gora şi Binoy, i se păru o insultă. Mai ales că Gora îi aruncă o privire fugară, astfel încât ofensa lui Haran deveni de neiertat. La început, se prefăcu că nu-l aude, dar când Haran repetă enervat:

— Nu mă auzi, Sucharita? Am să-ți spun ceva. Te rog, vino în camera de alături!, ea îi răspunse fără a ridica privirea spre el:

— Aşteaptă până se întoarce tata şi ai să-mi spui atunci!

După acest incident, Binoy se ridică zicând:

— Cred că e vremea să plecăm.

Dar Sucharita îi răspunse în grabă:

— Nu, Binoy Babu, să nu plecați atât de devreme. Tata v-a rugat să-l aşteptați. Se întoarce numaidecât.

Glasul Sucharitei era rugător, şi lui Binoy i se păru că vede o căprioară speriată în fața unui vânător.

Haran ieşi cu paşi apăsați din odaie, spunând:

— Eu nu mai pot aştepta, trebuie să plec!

Ajuns în stradă, începu să regrete purtarea-i nesăbuită, dar nu mai putea găsi un pretext pentru a reveni.

După plecarea lui, Sucharita se simți foarte ruşinată şi, neştiind ce să facă sau să spună, rămase cu capul plecat.

Astfel, Gora avu prilejul să-i studieze înfățişarea. Unde era îngâmfarea semeață pe care o atribuise întotdeauna fetelor instruite? Fără îndoială, expresia ei trăda o inteligență vie, dar domolită de sfială şi modestie! Fruntea îi era pură şi neprihănită, ca o fâşie de cer de toamnă: buzele ei stăteau acum nemişcate, dar, în arcuirea dulce a cuvântului nerostit, semănau cu un mugure fraged. Gora nu privise niciodată de aproape îmbrăcămintea unei femei moderne, pe care o condamnase fără s-o fi văzut; dar de data aceasta, sariul de modă nouă înfăşurat pe trupul Sucharitei i se păru minunat.

Ținea un braț sprijinit de masă, iar mâna ce ieşea de sub mâneca încrețită a bluzei îi apăru ca o gingaşă solie a unei inimi sensibile. În lumina domoală a lămpii, întreaga încăpere, cu umbrele ei, cu tablourile de pe pereți, cu mobilierul simplu formau o imagine completă, în care obiectele ce o compuneau se pierdeau, rămânând doar atmosfera unui cămin, creată prin grija şi mâinile iscusite ale unei femei. Revelația acestui fapt, Gora o avu într-o clipă.

Încet-încet, în timp ce se uita la ea, Sucharita deveni o realitate intensă şi o ființă concretă – de la buclele răzlețe ce-i cădeau pe tâmple, până la marginile sariului. Gora o vedea pe Sucharita deopotrivă în ansamblu şi în toate amănuntele.

O vreme, rămaseră cu toţii stingheriţi, în tăcere; apoi Binoy îşi îndreptă privirile spre Sucharita şi reluă un subiect pe care-l discutaseră cu câteva zile în urmă:

— După cum îţi spuneam deunăzi, a fost o vreme când credeam că nu există nici o speranţă, nici pentru ţara şi nici pentru societatea noastră, că vom fi întotdeauna consideraţi ca nişte minori, iar englezii vor rămâne pe veci tutorii noştri. Majoritatea compatrioţilor noştri gândesc astfel şi azi. Cu o asemenea mentalitate, oamenii ori rămân cufundaţi în interesele lor egoiste, ori devin indiferenţi faţă de soarta lor. La un moment dat, m-am gândit foarte serios să ocup o slujbă în aparatul administrativ; o puteam primi, prin protecţia tatălui lui Gora. Dar Gora m-a făcut să văd lucrurile cu luciditate.

Gora, văzând o vagă urmă de surpriză pe chipul Sucharitei, zise:

— Să nu credeţi că cele spuse erau pornite din ostilitate faţă de administraţia engleză. Dar cei care lucrează în administraţie devin cu timpul mândri de puterea ei, cred că au dobândit şi ei o oarecare putere şi astfel tind să formeze o clasă aparte, să se izoleze de compatrioţii lor. Pe zi ce trece, văd lucrul acesta mai limpede. Un unchi al meu a fost pe vremuri judecător supleant. Astăzi e pensionar, dar pe vremea când era în slujbă, judecătorul districtual avea obiceiul să-i facă observaţii, zicând: „Babu, de ce sunt atâţia oameni achitaţi la tribunalul dumitale?", iar el îi răspundea: „Sahib, lucrul se explică foarte uşor. Oamenii pe care îi trimiţi la închisoare sunt, în ochii dumitale, nişte câini, dar pentru mine, cei pe care-i judec îmi sunt fraţi!" În vremea aceea, în rândurile compatrioţilor noştri se găseau mulţi oameni capabili să spună asemenea vorbe nobile şi mulţi englezi capabili să le asculte. Acum însă cătuşele slujbei au devenit o podoabă, iar judecătorii din ziua de azi au ajuns să-

i considere cu toții pe compatrioții lor doar cu puțin mai presus de nişte câini. Şi experiența ne arată că pe măsură ce urcă pe scara ierarhică devin din ce în ce mai răi. Dacă te ridici pe umerii altuia, îi priveşti de sus pe frații tăi şi, de vreme ce îi socoteşti inferiori, eşti, prin forța lucrurilor, nedrept față de ei. Această situație nu poate duce la nimic bun.

În timp ce vorbea, Gora izbi atât de tare cu pumnul în masă, încât lampa se zgudui.

— Gora, zise Binoy zâmbind, masa asta nu e proprietatea administrației, iar lampa îi aparține lui Paresh Babu.

La aceste cuvinte, Gora izbucni într-un hohot de râs, şi casa întreagă păru să se umple de veselia lui. Sucharita fu surprinsă, dar în acelaşi timp încântată văzând că Gora putea să râdă cu atâta poftă tinerească şi de o glumă îndreptată împotriva lui.

Ea nu-şi închipuise, desigur, că oamenii cu idei mărețe pot să râdă din toată inima.

În seara aceea, Gora abordă multe subiecte, şi deşi Sucharita tăcea, pe chipul ei se citea că era întru totul de acord cu el, iar inima lui Gora era plină de entuziasm. În cele din urmă, adresându-se Sucharitei, îi spuse:

— Aş vrea să-ți atrag atenția asupra unui fapt. Dacă, văzând puterea englezilor, începem să nutrim ideea greşită că nu putem deveni, la rândul nostru, puternici decât dacă ajungem să fim exact ca ei, ne aflăm în fața unei imposibilități, deci n-o vom realiza niciodată; pentru că, prin simpla imitație, nu vom fi nici ca ei şi nu vom fi nici

puternici. Eu am o singură rugăminte: integrează-te în India, accept-o cu tot ce are ea bun şi rău; dacă are cusururi, caută să i le tămăduieşti din interior. Dar trebuie să le vezi cu ochii dumitale, să le înțelegi, să reflectezi asupra lor, să-ți întorci fața spre ele şi să devii una cu ele. Dacă stai pe o poziție adversă şi dacă, pătrunsă până-n măduva oaselor de doctrina creştină, încerci să le priveşti din afară, nu le vei înțelege niciodată. Vei izbuti numai să loveşti India şi niciodată nu-i vei putea fi de folos.

La începutul pledoariei, Gora spusese că e o rugăminte, dar părea mai degrabă o poruncă. Vorbele lui aveau o forță atât de violentă, încât nu mai aşteptau consimțământul interlocutorului.

Sucharita îl asculta cu capul plecat, inima îi bătea puternic văzând că Gora i se adresa tocmai ei şi cu atâta râvnă. Lăsând la o parte sfiala, îi spuse simplu, cu modestie:

— Eu nu m-am gândit niciodată, până acum, atât de real şi de grandios la țara mea. Vreau însă să pun o singură întrebare: ce legătură e între țară şi religie? Oare religia nu trece dincolo de țară?

Această întrebare rostită de glasul domol al Sucharitei răsună foarte dulce în urechile lui Gora, iar expresia din ochii ei i-o îndulci şi mai mult.

— Ceea ce depăşeşte țara, răspunse Gora, ceea ce e mai mare decât patria nu se poate dezvălui decât tot prin țara ta. Dumnezeu şi-a manifestat natura lui unică, eternă, într-o mare diversitate de forme. Dar cei ce spun că Adevărul este unul, şi deci că numai o formă a religiei este adevărată, admit numai acest adevăr, adică susțin că Adevărul este unul singur, dar uită să recunoască faptul că Adevărul este

nemărginit. Unitatea nemărginită se manifestă în Multiplicitatea nemărginită. Pot să vă asigur că prin cerul deschis al Indiei veți putea vedea soarele... deci nu trebuie să treceți oceanul şi să stați la fereastra unei biserici creştine.

— Vreți să spuneți că, pentru India, există o cale anume ce duce la Dumnezeu? Prin ce se caracterizează ea? întrebă Sucharita.

— Ceea ce o caracterizează este recunoaşterea că Ființa Supremă, ce nu poate fi definită, se manifestă în cadrul anumitor limite... şi că de la Ea vine curentul nesfârşit de clipe trecătoare sau timpul ce durează, materia subtilă sau densă. Ea are atribute infinite şi, în acelaşi timp, este fără nici un atribut; ea are forme infinite şi în acelaşi timp este fără formă. În alte țări, oamenii au încercat să-l limiteze pe Dumnezeu într-o definiție. Desigur că şi în India oamenii au încercat să-l întruchipeze pe Dumnezeu într-unul sau altul dintre aspectele Lui particulare, dar aceste încercări n-au fost considerate niciodată definitive şi nici una dintre ele n-a fost concepută ca singura întruchipare posibilă. De când e lumea, orice indian cu adevărat cucernic a recunoscut că Dumnezeu, în nemărginirea Lui, depăşeşte aspectul particular ce poate fi adevărat pentru cel ce i se închină.

— Ceea ce poate fi valabil pentru înțeleptul cucernic, dar cu ceilalți ce faci? continuă Sucharita.

— Am spus întotdeauna şi o spun şi acum că, în orice țară, omul ignorant deformează adevărul, răspunse Gora.

— Dar nu cumva în țara noastră această deformare a mers mai departe decât în alte părți? stărui Sucharita.

— S-ar putea să fie aşa, răspunse Gora. Dar aceasta, tocmai pentru că India a dorit să recunoască în întregime cele două aspecte opuse: subtilul şi concretul, ceea ce este în interior şi ceea ce este în exterior, spiritul şi trupul. Iar cei ce nu pot cuprinde subtilul se limitează la înţelegerea concretului, şi ignoranţa lor aplicată la acest aspect poate duce la deformări extraordinare. Dar, orice ar fi, nu trebuie să renunţăm niciodată la modul grandios, variat şi minunat în care a încercat India să realizeze în trup, minte şi acţiune, şi din toate punctele de vedere, pe Cel ce este Unul, adevărat, atât în forme nesfârşite, cât şi fără forme, atât în manifestarea lui materială, cât şi în cea spirituală, atât perceput de simţuri, cât şi perceput de fiinţa interioară. Ar fi o nebunie dacă în locul acestei concepţii am admite ca unică religie acea combinaţie seacă, îngustă şi lipsită de consistenţă, dintre teism şi ateism, pe care a produs-o Europa secolului al optsprezecelea.

Sucharita rămase câtăva vreme dusă pe gânduri, iar Gora, văzând-o că tace, urmă:

— Să nu crezi că sunt bigot sau că mă număr printre cei care, brusc, au devenit ortodocşi; cuvintele mele au alt sens decât cel pe care ei îl atribuie acestor noţiuni. Mintea mea se extaziază în faţa profundei şi măreţei unităţi pe care am descoperit-o, studiind diferitele manifestări şi nenumăratele strădanii ale Indiei. Această descoperire mă face să stau fără şovăire în praful de pe marginea şoselei, alături de cei mai săraci şi mai ignoranţi oameni din neamul meu. Unii pot înţelege, alţii nu pot înţelege mesajul Indiei... dar asta nu schimbă sentimentul meu că sunt una cu toată India şi că poporul ei este şi al meu; şi sunt convins că, prin toţi compatrioţii mei, spiritul Indiei acţionează în taină, dar neîncetat.

La aceste cuvinte, pe care Gora le rostise cu glasul său puternic, pereții şi mobilele încăperii prinseră parcă să vibreze. Firește, Sucharita nu putea înțelege semnificația lor deplină, dar primul val al unei iminente realizări pornise cu violență, şi Sucharita pricepu că viața nu este limitată la granițele familiei sau ale unei secte; această revelație o copleşi cu o forță aproape dureroasă.

Aici, convorbirea lor se sfârşi, pentru că pe scară se auziră paşi grăbiți şi râsete. Paresh Babu şi fetele se întorceau acasă, şi Satish făcuse una dintre obişnuitele lui pozne.

Când intrară în odaie şi dădură cu ochii de Gora, Lolita şi Satish deveniră gravi şi rămaseră pe loc, iar Labonya ieşi grăbită. Satish se apropie tiptil de scaunul lui Binoy şi începu să-i şoptească ceva la ureche, iar Lolita îşi trase un scaun în spatele Sucharitei şi se aşează şi ea, pe jumătate ascunsă în umbră.

Apoi intră Paresh Babu şi spuse:

— Am întârziat puțin. Panu Babu a plecat?

Fiindcă Sucharita nu răspundea, Binoy zise:

— Da, n-a mai putut aştepta.

Iar Gora se ridică şi, înclinându-se respectuos în fața lui Paresh Babu, spuse:

— Acum trebuie să plecăm şi noi.

— N-am avut plăcerea să stau de vorbă cu dumneata în seara asta, zise Paresh Babu. Sper că o să mai treci pe la noi când vei avea timp.

Tocmai când Gora şi Binoy ieşeau pe uşă, apăru doamna Baroda. Amândoi se înclinară în faţa ei, iar ea strigă:

— Cum? Vreţi să plecaţi?

— Da, răspunse Gora scurt.

Doamna Baroda se întoarse spre Binoy şi-i spuse:

— Dar, Binoy Babu, nu te pot lăsa să pleci; trebuie să rămâi cu noi la cină. De altfel, am ceva să-ţi spun.

Satish, zburdând de bucurie la auzul acestei invitaţii, îl luă pe Binoy de mână şi zise:

— Da, foarte bine, mamă, nu-l lăsa pe Binoy Babu să plece; trebuie să doarmă la noapte cu mine.

Văzând că Binoy ezită, doamna Baroda se adresă lui Gora:

— Trebuie să-l luaţi şi pe Binoy Babu? Aveţi neapărată nevoie de el?

— Oh, nu, nu, deloc, răspunse Gora în grabă. Rămâi, Binoy, eu plec. Şi ieşi repede.

Când doamna Baroda îi ceruse lui Gora consimțământul pentru ca Binoy să rămână, acesta din urmă, fără să vrea, aruncă o privire furișă spre Lolita, care-şi întoarse fața, zâmbind. Binoy nu se putea supăra pentru micile ei tachinări, totuşi, ele îl înțepau ca nişte ghimpi. După ce se aşează din nou, Lolita îi zise:

— Binoy Babu, ar fi fost mai cuminte din partea dumitale dacă o luai azi la sănătoasa.

— De ce? întrebă Binoy.

— Pentru că mama are un plan, prin care te va pune într-o situație neplăcută, îi explică Lolita. Ne lipseşte un actor în piesa pe care o jucăm la serbarea câmpenească a judecătorului districtual, şi mama s-a gândit să umpli dumneata golul.

— Doamne, Dumnezeule! exclamă Binoy. Niciodată!

— Aşa i-am spus şi eu mamei, zise Lolita râzând. Spuneam că prietenul dumitale nu-ți va permite niciodată să joci în piesă.

La acest atac, Binoy se crispă şi zise:

— Nu e cazul să discutăm părerea prietenului meu. În viața mea n-am jucat teatru... pentru ce m-ați ales tocmai pe mine?

— Dar noi? Dumneata crezi că toată viața am jucat teatru? zise Lolita pe un ton plângăreț.

În acest moment, reveni doamna Baroda, iar Lolita îi spuse:

— N-are nici un rost să-l rogi pe Binoy Babu să joace în piesă, mamă, dacă nu-l poți convinge pe prietenul său să-şi dea consimțământul...

— Dar nu e vorba despre consimțământul prietenului meu, interveni Binoy supărat. Pur şi simplu, n-am pic de talent dramatic.

— De asta să nu-ți faci griji, strigă doamna Baroda. Te învățăm noi foarte repede. Vrei să spui că fetele mele pot să joace teatru, şi dumneata nu? Ce absurditate!

Şi astfel, Binoy nu mai avu nici o cale de scăpare.

Capitolul XXI

Ieşind din casa lui Paresh Babu, Gora o porni pe stradă. Nu o luă spre casă, cu pasu-i obişnuit, ci se îndreptă agale, absent, spre fluviu. În acea vreme, Gangele şi malurile lui nu fuseseră încă invadate de hidoşenia pe care a adus-o mai târziu lăcomia negustorească. Nu exista calea ferată paralelă cu el, nu existau poduri, iar cerul nopții de iarnă nu era întunecat de respirația încărcată de funingine a unui oraş suprapopulat. În acele zile, apele Gangelui aduceau cu sine,

în mijlocul agitației şi al prafului din Calcutta, mesajul păcii, de pe culmile imaculate ale Himalayei.

Mintea lui Gora fusese atât de absorbită până acum de propriile-i preocupări, încât natura nu găsise încă puterea de a-i atrage atenția. Din lumea ce-l înconjura, el nici măcar nu băgase de seamă ceea ce nu era legat nemijlocit de strădaniile lui.

În seara aceasta însă, mesajul Cerului, întunecimea lui luminată de stele îi pătrunseseră în inimă prin multiple emoții mărunte. Apa curgea aproape fără valuri. Luminile bărcilor trase la debarcadere se stinseseră, şi în frunzişul des al copacilor de pe celălalt mal părea să se fi strâns întreaga melancolie a pământului. Deasupra acestui tablou veghea planeta Jupiter, precum conştiința trează a nopții.

Până astăzi, Gora trăise izolat, într-o lume a lui, de gândire şi acțiune... acum se petrecea ceva nou.

Oare ce anume? În el se deschidea o punte de legătură cu Natura, iar apa adâncă, întunecată a Gangelui, malurile masive şi negre ale fluviului, cerul nemărginit, învăluit în întuneric, deasupra capului său, îl chemau parcă cu bucurie. Şi Gora simți cum în noaptea aceea sufletul i se deschisese şi se dăruia tainelor naturii.

Lângă şosea, din parcul ce înconjura birourile, un arbust exotic răspândea spre Gora mireasma neobişnuită a florilor sale şi domolea bătăile inimii lui tulburate, iar fluviul îl ducea departe de lumea muncii neostenite a omului, spre o regiune nevăzută, neexplorată, unde arborii aveau flori minunate şi aruncau umbre pline de taină spre țărmurile unor ape necunoscute; într-o lume unde, sub cerul curat şi limpede, zilele erau ca privirea sinceră a unor ochi larg deschişi, iar

nopțile, ca nişte umbre sfioase tremurând sub pleoapele coborâte.

Gora se simți învăluit într-o intensă armonie suavă ce-l atrăgea în adâncurile necunoscute ale ființei lui. Întreaga lui făptură vibra, copleşită în acelaşi timp de valuri de suferință şi bucurie. I se părea că în această noapte de toamnă, pe malurile Gangelui, în prezența misterului tainic ce cuprindea universul, uitase cu desăvârşire de existența sa şi trăia clipe nemaiîntâlnite... lumina vagă a stelelor îi licărea în ochi, zgomotele nedefinite ale oraşului îi sunau în urechi. Pentru că, atâția ani de-a rândul, nu recunoscuse vraja ei, Natura se răzbuna, prinzându-l în mrejele-i fermecate, legându-l strâns de pământ, de apă, de cer şi smulgându-l din rutina vieții lui de până acum.

Uluit de starea pe care o trăia, Gora se prăbuşi pe treptele unui debarcader părăsit. Şezând pe malul apei, se întrebă iarăşi şi iarăşi ce-o fi însemnând această trăire nouă, ce sens avea şi ce loc trebuie să-i dea în planul de viață pe care şi-l făurise. Şi nici nu ştia măcar dacă trebuie să lupte împotriva acestei stări pentru a o depăşi.

Dar când îşi încleştă pumnii, îşi aduse aminte de privirile întrebătoare ale unor ochi fermecători, blânzi şi sfioşi, strălucind de inteligență şi... în gând, simți atingerea degetelor desăvârşite ale unor mâini. Întreaga lui ființă fu străbătută de fiorii unei bucurii nespuse; toate întrebările şi îndoielile se potoliră cu desăvârşire în această trăire profundă din bezna nopții; şi se temea să plece din locul unde se afla, ca nu cumva să piardă fericirea câştigată.

În noaptea aceea, când sosi acasă, Anandamoyi îl întrebă:

— De ce-ai întârziat, copilul meu? Cina s-a răcit de tot!

— Oh, nu ştiu nici eu de ce, mamă! Am stat mult singur pe malul apei.

— N-ai fost cu Binoy?

— Nu, am fost singur.

Anandamoyi rămase uluită, pentru că niciodată Gora nu mai făcuse aşa ceva... să mediteze singur pe malul Gangelui până la o oră atât de înaintată! N-avea obiceiul să şadă singur şi să gândească în tăcere! Anandamoyi îl urmări în timp ce mânca distrat şi observă o oarecare neliniște şi emoție în trăsăturile feței lui. După o pauză, îl întrebă domol:

— Ai fost azi la Binoy, nu-i aşa?

— Nu, am fost amândoi la Paresh Babu acasă.

Răspunsul o puse pe Anandamoyi pe gânduri, şi după o clipă, ea mai riscă o întrebare:

— Te-ai înțeles bine cu toată familia?

— Da, cu unele rezerve, răspunse Gora.

— Îmi închipui că fetele lui n-au nimic împotrivă să iasă cu oricine.

— Absolut nimic.

Altădată, un asemenea răspuns ar fi fost rostit mult mai apăsat. În fața acestui ton neobişnuit, Anandamoyi se simți cu totul dezorientată, cum nu mai fusese niciodată în fața lui Gora.

A doua zi de dimineață, Gora nu se grăbi, ca de obicei, să se apuce de lucru. Se opri vreme îndelungată în fața ferestrei camerei sale, privind absent spre răsărit. La capătul ulicioarei, pe partea cealaltă a străzii principale, era o şcoală. În curtea şcolii se înălța un bătrân pom de jambolan, iar deasupra coroanei lui înfrunzite plutea un văl subțire de ceață, prin care abia pătrundeau razele purpurii ale soarelui ce răsărea. Încet, ceața prinse să se risipească, şi săgețile luminoase ale soarelui străpunseră desişul de frunze, ca nişte baionete strălucitoare. În stradă începură forfoteala pietonilor şi zgomotul circulației.

Deodată, privirile lui Gora fură atrase de câteva siluete: era Abinash împreună cu mai mulți prieteni, venind pe ulicioară spre casa lui. Cu un mare efort izbuti să alunge starea de emoție ce-l cuprinsese ca o vrajă. „Nu, nu se poate!”, îşi zise cu atâta forță, încât se cutremură ca lovit şi ieşi în goană din odaie.

Nu-şi putea ierta că nu fusese gata la timp ca să-şi primească prietenii... aceasta nu i se mai întâmplase. Hotărî să nu mai intre niciodată în casa lui Paresh Babu şi să găsească un mijloc pentru a-şi alunga orice gând în legătură cu această familie; la nevoie, îl va evita un timp şi pe Binoy.

În cursul conversației cu prietenii săi, hotărâră să facă o excursie pe jos, de-a lungul şoselei Grand Trunk. Se învoiră de asemenea să nu-şi ia bani cu ei, ci să trăiască numai din pomenile pe care le vor primi.

Gora era plin de entuziasm față de acest plan. O bucurie imensă îl cuprinse la gândul că va scăpa de orice constrângere şi că va porni liber la drum. I se părea că simpla idee a acestei aventuri îi eliberase inima din mrejele ce o învăluiseră. Ca un copil care scapă de la şcoală, Gora plecă aproape gonind de acasă pentru a face rost de cele necesare în vederea excursiei, iar mintea lui era necontenit frământată de ideea că numai munca este o realitate, toate sentimentele ce-l covârşiseră cu atâta putere nefiind decât nişte iluzii.

Tocmai în clipa aceea, Krishnadayal intra în casă, ținând în mână un vas cu apă sfințită din Gange, purtând pe umeri un şal pe care erau scrise nume de zei şi repetând mantre sfinte. Gora, grăbit cum era, dădu peste el. Îngrozit de ceea ce făcuse, Gora se aplecă să-i atingă picioarele, cerându-i astfel iertare: dar Krishnadayal se feri de el şi, spunând iute: „Nu face nimic, nu face nimic!", se dădu la o parte, convins că atingerea lui Gora distrusese toate efectele băii pe care o făcuse de dimineață în Gange.

Gora nu-şi dădea seama că grija lui Krishnadayal de a nu se atinge de nimeni se referea mai ales la el, crezând că exagerările tatălui său se datorează preocupării aproape bolnăvicioase de a evita o eventuală contaminare, prin contactul cu orice om. O ținea la distanță chiar şi pe Anandamoyi, soția lui, ca pe o proscrisă, iar pe Mohim abia îl vedea, întrucât acesta era prea ocupat. Singurul membru al familiei cu care avea oarecare legătură era nepoata lui, Sasi, pe care o învăța texte sanscrite şi ritualul corect al cultului.

De aceea, când Krishnadayal se dădu speriat la o parte, Gora se mărgini să zâmbească de mentalitatea tatălui său. De altfel, datorită purtării lui, se înstrăinase încetul cu încetul de el şi, cu toate că nu era de acord cu obiceiurile

nedogmatice ale lui Anandamoyi, îşi concentrase întreaga afecțiune asupra mamei sale.

După ce-şi isprăvi micul dejun, Gora îşi puse într-o boccea un rând de schimburi. Apoi, luându-şi bocceaua în spinare, se duse la Anandamoyi şi-i spuse:

— Mamă, dă-mi voie să plec câteva zile de acasă!

— Unde, copilul meu? întrebă ea.

— Nu ştiu nici eu precis, îi răspunse Gora.

— Ai ceva de lucru pe undeva?

— Nu, nu în sensul obişnuit al cuvântului. Pur şi simplu vreau să călătoresc.

Văzând că Anandamoyi tace, Gora, speriat, o imploră:

— Mamă, nu cumva să zici „nu”. Mă cunoşti destul de bine. Nu trebuie să te temi că devin ascet şi că plec pentru totdeauna! Nu pot să stau departe de dumneata mai mult de câteva zile. Asta o ştii prea bine, nu-i aşa?

Niciodată nu-şi exprimase Gora atât de răspicat dragostea pentru mama lui. Şi chiar şi acum, după ce o făcu, se simți oarecum stingherit.

Anandamoyi, deşi încântată în sinea ei, îşi dădu seama că se petrece ceva neobişnuit şi, pentru a-i uşura situația, îi spuse:

— Merge şi Binoy cu tine, nu-i aşa?

— Vezi cum eşti, mamă? Dacă nu e Binoy să ți-l păzească pe Gora, crezi că o să ți-l fure cineva. Binoy nu merge cu mine şi am să te vindec de această încredere superstițioasă în el, întorcându-mă sănătos, voinic, chiar dacă n-o să fie el ca să mă ocrotească!

— Dar ai să-mi dai veşti despre tine? zise Anandamoyi.

— Mai bine împacă-te cu gândul că nu vei avea nici o ştire de la mine; şi – cine ştie – poate că vei primi chiar o veste. Nimeni n-are să ți-l fure pe Gora... fii pe pace. Şi-apoi, nici nu e cine ştie ce comoară, cum îți închipui dumneata! Dacă cineva râvneşte la această boccea, am să i-o dăruiesc şi am să mă întorc acasă... n-am s-o apăr cu prețul vieții mele, poți fi convinsă!

Gora se aplecă până la pământ şi şterse praful de pe picioarele lui Anandamoyi, iar ea îl binecuvântă, sărutându-şi degetele cu care îi atinse capul. Dar nu încercă să-l convingă să renunțe la planul lui. Niciodată nu se opunea vreunei acțiuni a lui Gora numai pentru că ei îi producea suferință sau pentru că se temea de vreun pericol imaginar. De-a lungul vieții, trecuse prin multe greutăți şi primejdii şi cunoştea lumea din afara căminului ei. Anandamoyi nu ştia ce-i teama. Dar de data aceasta era speriată, nu pentru că i s-ar fi putut întâmpla ceva rău lui Gora, ci pentru că ghicise, încă de astă-noapte, că băiatul ei trece printr-o criză de conştiință, şi era convinsă că acesta era motivul plecării lui neaşteptate.

Tocmai când Gora ieşea în stradă cu bocceaua în spinare, apăru Binoy, ținând în mână, cu cea mai mare grijă, doi trandafiri de un roşu închis.

— Binoy, zise Gora, în curând voi vedea dacă eşti o pasăre aducătoare de noroc sau de ghinion.

— Pleci într-o călătorie? întrebă Binoy.

— Da.

— Încotro?

— Ecoul răspunde şi el „încotro”! zise Gora râzând.

— Alt răspuns mai bun n-ai?

— Nu. Du-te la mama, ea are să-ți spună totul. Acum trebuie s-o iau din loc.

Şi, zicând acestea, Gora o porni cu paşi grăbiți.

Intrând în camera lui Anandamoyi, Binoy se aplecă şi aşează cei doi trandafiri la picioarele ei. Anandamoyi îi ridică şi-l întrebă:

— De unde-i ai, Binoy?

Binoy, fără a-i da un răspuns precis, zise:

— Ori de câte ori primesc un lucru de preț, vreau să-l pun la picioarele dumitale, în semn de admirație. Dar parcă eşti îngrijorată, mamă?

— Ce te face să crezi? întrebă Anandamoyi.

— Pentru că ai uitat să-mi oferi obişnuita frunză de betel, zise Binoy.

Anandamoyi îi dădu frunza de betel, şi încetul cu încetul, conversaţia se înfiripă. Binoy fu incapabil să-i dea vreo lămurire în legătură cu călătoria fără ţel a lui Gora. Dar, în cursul conversaţiei, când Anandamoyi îl întrebă dacă nu cumva îl dusese în ajun pe Gora la Paresh Babu, el îi povesti cu de-amănuntul tot ce se petrecuse, iar ea ascultă cu încordare fiece cuvânt.

La plecare, Binoy îi spuse:

— Mamă, după ce ai primit omagiul veneraţiei mele, îmi îngădui să iau florile ce au primit binecuvântarea dumitale?

Anandamoyi râse şi-i dădu lui Binoy cei doi trandafiri. Pricepuse că florile se bucurau de atâta preţuire nu numai din cauza frumuseţii lor... şi că aveau pentru el o valoare mai profundă.

După ce Binoy plecă, ea se gândi mult la cele ce auzise şi se rugă fierbinte lui Dumnezeu ca Gora să nu fie nefericit şi să nu se întâmple nimic ce ar putea vătăma prietenia lui cu Binoy.

Capitolul XXII

Cei doi trandafiri îşi aveau povestea lor.

În seara din ajun, când Gora plecase singur din casa lui Paresh Babu, bietul Binoy rămăsese într-o mare încurcătură. Pricina era propunerea de a juca în piesa de teatru ce urma să fie prezentată la serbarea judecătorului.

Lolita, pe care piesa nu o entuziasma prea mult, ba chiar o plictisea, dorea însă cu înfocare să-l atragă şi pe Binoy. Nu-l putea suferi pe Gora şi voia să facă din Binoy o unealtă pentru a-l contraria pe Gora. Nici ei nu-i era clar de ce o enerva gândul că Binoy este influenţat de prietenul său; dar, indiferent de motive, simţea că nu va răsufla uşurată decât după ce-l va elibera pe Binoy din această robie.

Aşa că, mişcându-şi capul cu subînţeles, îi zise:

— Ai putea spune ce-ţi displace în piesa noastră, domnule?

— Nu zic că piesa e proastă, răspunse Binoy, dar ce mă supără este că se joacă în casa judecătorului.

— Asta e părerea dumitale sau a altcuiva?

— Nu sunt de vină dacă uneori expun şi părerile altora, zise Binoy, şi de altfel să ştii că ele nu se pot tălmăci uşor. Poate n-o să mă crezi, dar câteodată eu îmi exprim părerile prin cuvintele mele, iar alteori, prin cuvintele altuia.

Lolita se mulțumi să zâmbească, fără a mai spune nimic, dar peste câteva clipe zise:

— Prietenul dumitale Gourmohan Babu îşi închipuie, cred, că e un mare eroism să dispreţuieşti invitaţia unui judecător... Îţi pare că aceasta e o tactică de luptă împotriva englezilor?

— Nu ştiu ce crede prietenul meu, dar în ceea ce mă priveşte, sunt convins că da, îi răspunse Binoy cam iritat. Vrei să spui că nu e o metodă de luptă? Cum să ne afirmăm respectul faţă de noi înşine dacă nu renunţăm la supunerea faţă de cei ce-şi închipuie că ne onorează făcându-ne un semn cu degetul mic?

Lolita era din fire orgolioasă şi-i plăcea să-l audă pe Binoy vorbind despre importanţa respectului de sine; dar, dându-şi seama că argumentele ei erau slabe, continuă să-l înţepe pe Binoy cu aluzii răutăcioase.

— Uite ce este, îi spuse în cele din urmă Binoy. Nu văd pentru ce-ţi continui pledoaria. De ce nu spui, pur şi simplu, „Aş vrea să joci în piesă”? În cazul acesta, ca să-ţi fac pe plac, aş accepta, poate, să-mi sacrific convingerile.

— Auzi vorbă! exclamă Lolita. Cum aş putea spune aşa ceva? Dacă convingerea dumitale este fermă, cum ai putea acţiona împotriva ei numai pentru că te rog eu? Cu condiţia, fireşte, ca această convingere să fie cu adevărat a dumitale!

— Fie cum zici dumneata, zise Binoy. Să admitem că n-am păreri proprii... Dar dacă nu-mi dai voie să le sacrific de dragul dumitale, lasă-mă cel puţin să mă declar învins de argumentele dumitale şi să consimt să joc în piesă.

În acest moment, doamna Baroda intră în cameră. Binoy se ridică şi zise:

— Vreți să-mi spuneți, vă rog, ce-am de făcut ca să-mi joc bine rolul?

— Nu trebuie să-ți bați capul cu nimic, răspunse doamna Baroda triumfătoare. Avem noi grijă să-l interpretezi bine. Tot ce ai de făcut este să vii regulat la repetiții.

— Perfect! Iar acum am să mă retrag.

— Oh, nu, trebuie să cinezi cu noi, spuse doamna Baroda.

— Vă rog să mă scuzați, dar...

— Nu, Binoy Babu, rămâi în seara asta la noi, stărui doamna Baroda.

Binoy rămase la masă, dar nu se simți în largul lui, ca de obicei. Sucharita era şi ea foarte tăcută şi absorbită de gândurile ei. Nu se amestecă nici când Lolita căută să-l convingă pe Binoy, ci se ridică şi ieşi să se plimbe pe verandă. Avea impresia că firul legăturii dintre ea şi Binoy se rupsese.

Când Binoy îşi luă rămas-bun de la Lolita, privi chipul ei serios şi zise:

— Æsta-i norocul meu! M-am dat bătut, şi tot nu sunt pe placul dumitale.

Fata întoarse capul şi nu-i răspunse.

Lolita nu plângea uşor, dar în seara aceea simţi că, fără să vrea, ochii i se umpleau de lacrimi. De ce oare? Se străduise să-l rănească pe Binoy, şi, până la urmă, tot pe ea o durea?

Cât timp refuzase să joace în piesă, Lolita stăruise cu îndârjire, dar imediat ce el acceptă, tot entuziasmul îi pieri. Argumentele împotriva participării lui luau proporţii tulburătoare în mintea ei şi o chinuia gândul că Binoy n-ar fi trebuit să accepte numai pentru că-l rugase ea. Ce importanţă avea rugămintea ei? Să fi cedat numai din politeţe?... Parcă după politeţea lui tânjea ea!

Pentru ce îi părea rău acum că se lăsase convins? Nu-şi dăduse toată osteneala să-l atragă în piesă? Ce drept avea să fie supărată pe el pentru că cedase în faţa stăruinţelor ei, chiar dacă o făcuse numai din politeţe? Un lucru era neîndoielnic: Lolita era torturată de acea întâmplare şi avea mustrări de conştiinţă, mult mai mult decât ar fi fost firesc să fie.

Altădată, când era tulburată, îşi căuta mângâiere la Sucharita, dar în seara asta nu se duse la ea; nu pricepea de ce-i bate inima atât de tare şi de ce lacrimile stau gata să izvorască.

A doua zi de dimineaţă, Sudhir îi aduse Labonyei un buchet de flori; în el erau şi doi trandafiri roşii, pe care Lolita îi scoase numaidecât. Când i se ceru explicaţia acestui gest, ea răspunse:

— Nu pot vedea boboci atât de frumoşi striviţi ca într-un pământuf. E o sălbăticie să legi la un loc atâtea flori! Şi, dezlegând buchetul, puse florile în diferite vaze din cameră.

Satish, care intră în cameră ca o vijelie, o întrebă:

— Didi, de unde ai florile astea?

Fără a-i răspunde, Lolita îl întrebă la rândul ei:

— Azi nu te duci pe la prietenul tău?

Până în clipa aceea, Satish nu se gândise la Binoy, dar când îi auzi numele, începu să zburde zicând:

— Da, sigur că da! Şi ar fi vrut să plece numaidecât.

— Cum vă petreceţi timpul când sunteţi împreună? întrebă Lolita ţinându-l în loc.

— Povestim, îi răspunse Satish scurt.

— Ascultă, Satish, de ce nu i-ai dărui şi tu ceva? urmă Lolita. El îţi dă atâtea poze!

Binoy decupase diferite ilustraţii din reviste englezeşti, iar Satish îşi alcătuise un album din ele. Era atât de pasionat să umple toate filele albumului încât, cum vedea o poză, chiar şi într-un volum preţios, îl furnicau degetele s-o taie. Ceea ce îi şi atrăsese multe ocări din partea surorilor sale.

Şi iată că afla acum – ca o revelație neașteptată şi neplăcută – că darurile trebuie să fie reciproce. Îi venea foarte greu să se împace cu gândul că ar putea să se despartă de vreunul dintre obiectele lui dragi, pe care le păstra cu atâta grijă într-o veche cutie de tablă; de aceea pe față i se aşternu o expresie de spaimă. Lolita îl ciupi de obraz şi-i spuse râzând:

— Lasă, nu te necăji, Satish. Iată, dă-i aceşti doi trandafiri.

Încântat că problema darului se soluționase atât de uşor, Satish plecă cu florile la prietenul său. Îl întâlni chiar pe stradă şi, cum îl zări, începu să strige:

— Binoy Babu, Binoy Babu! Apoi, ascunzând trandafirii sub haină, zise: Ghici, ce am aici pentru dumneata?

După ce Binoy se dădu, ca de obicei, bătut, Satish scoase cei doi boboci roşii.

— Oh, ce frumoşi sunt! exclamă Binoy. Dar Satish Babu, nu cred că sunt ai tăi, nu-i aşa? Sper să nu încap pe mâna poliției pentru deținerea unor lucruri furate!

Brusc, Satish fu cuprins de îndoieli: nu ştia dacă putea afirma că florile erau ale lui; de aceea, după ce stătu o clipă pe gânduri, zise:

— Fireşte că nu-s ai mei! Mi i-a dat Lolita, să ți-i dăruiesc.

După ce se lămuriră, Binoy îşi luă rămas-bun şi-i făgădui lui Satish că va trece după-amiază pe la ei.

Binoy nu putuse uita durerea pe care i-o provocaseră cuvintele Lolitei în seara din ajun. Cum nu era certăreț din fire, vorbele ei tăioase îl găsiseră nepregătit. La început, o considerase pe Lolita ca un fel de umbră a Sucharitei, dar în ultima vreme se simțea lângă ea ca un elefant furios care nu poate scăpa din hățul celui ce-l mână. Nu se gândea tot timpul decât cum să fie, cât de puțin, pe placul Lolitei şi să găsească astfel un pic de linişte. Dar după ce se întorsese acasă, cuvintele ei înțepătoare şi ironice îi reveneau în minte stăruitor, aşa încât adormi foarte greu.

„Nu sunt decât umbra lui Gora. N-am păreri proprii... Aşa crede Lolita şi mă disprețuieşte din cauza asta, dar se înşală." Frământat de aceste gânduri, căuta mereu alte argumente împotriva lor. Dar argumentele nu-i erau de nici un folos, fiindcă Lolita nu-l învinuise niciodată pe față, ci se mulțumise cu aluzii, nedându-i prilej de a se apăra. Binoy avea răspunsuri la toate atacurile ei, dar nu avusese nici când şi nici de ce să le rostească. Lucru care îl supăra din cale afară. Şi apoi, culmea era că, după ce se dăduse bătut, Lolita nu păruse defel încântată. Se simțea din ce în ce mai tulburat. „Să fiu oare atât de demn de dispreț?", se întreba amărât.

Când află de la Satish că Lolita îi trimisese trandafirii pe această cale ocolită, bucuria îl copleşi. Era ca o ofrandă de pace, un semn că se predă. În primul moment, se gândise să ducă florile acasă, dar în cele din urmă hotărâse să le sfințească, punându-le la picioarele lui Anandamoyi.

În seara aceleiaşi zile, când Binoy sosi la Paresh Babu, o găsi pe Lolita repetând cu Satish lecțiile pentru a doua zi.

Primele cuvinte ale lui Binoy au fost:

— Roşu e culoarea războiului; florile împăcării trebuie să fie albe!

Lolita se uită la el nedumerită, ca şi cum n-ar fi înțeles ce voia să spună. Dar Binoy scoase de sub şal un buchet de flori de leandru şi i-l oferi spunându-i:

— Oricât ar fi de frumoşi trandafirii dumitale, ei au o nuanță de mânie. Florile pe care ți le ofer eu, fireşte, nu se pot asemui cu ei ca frumusețe. Merită totuşi să le primeşti, pentru că poartă haina albă a smereniei.

— Despre ce flori vorbeşti? Care flori ale mele? întrebă Lolita, roşind până-n vârful urechilor.

— Să mă fi înşelat? se bâlbâi Binoy încurcat. Satish Babu, ale cui erau florile pe care mi le-ai dat?

— Cum, Lolita? Nu mi-ai spus tu să i le dau? răspunse Satish contrariat.

— Cui ți-a spus să le dai? îl întrebă Binoy.

— Dumitale, bineînțeles.

Lolita, roşind şi mai tare, îl îmbrânci pe Satish şi-i spuse:

— În viața mea n-am văzut un prost ca tine! N-ai cerut tu florile ca să i le dai lui Binoy Babu, în schimbul pozelor pe care ți le-a dăruit?

— Da, e adevărat, dar tu mi-ai spus să i le dau! strigă Satish cu desăvârşire năucit.

Lolita îşi dădu seama că acest schimb de cuvinte cu Satish nu făcea decât să-i întărească lui Binoy convingerea că ea îi trimisese florile şi că nu voia ca el s-o ştie.

— Nu fi supărată, Lolita, zise Binoy. Să zicem că m-am înşelat şi că florile nu sunt din partea dumitale. Dar dă-mi voie să-ți spun că florile mele au un scop bine definit: ele reprezintă simbolul păcii dintre noi, împăcarea după ceartă.

Lolita însă îl întrerupse, întorcând furioasă capul spre el:

— Când ne-am certat noi şi despre ce împăcare vorbeşti?

— Vasăzică totul, de la început până la sfârşit, n-a fost decât o amăgire a mea? exclamă Binoy. N-a fost ceartă, n-au fost nici flori şi nici împăcare! După câte văd, nu numai că mi-am închipuit cu totul greşit că un obiect strălucitor e de aur, ci, pur şi simplu, obiectul strălucitor nici n-a existat! Oare nu a existat nici propunerea dumitale să joc în piesa de teatru?...

— Da, aceea a fost reală, interveni Lolita. Dar cine s-a certat din pricina ei? Ce te face să crezi că am pus la cale o conspirație ca să-ți forțez consimțământul? Ai acceptat, şi eu am fost mulțumită, atâta tot! Dar dacă aveai motive serioase să nu joci în piesă, pentru ce ai acceptat, indiferent de persoana care ți-a cerut-o?

Acestea fiind spuse, Lolita părăsi odaia. Totul îi ieşise pe dos! Chiar în dimineața aceea, hotărâse să-i mărturisească lui Binoy că-i pare rău că stăruise şi că, dacă nu vrea, nimeni nu-l sileşte să joace în piesă. Şi iată unde se ajunsese...

La rândul său, Binoy crezuse că Lolitei nu-i trecuse supărarea pentru că refuzase la început şi că tot mai era mânioasă crezând că, deşi aparent capitulase, în sinea lui ar fi preferat să nu joace. Îi părea foarte rău că Lolita luase totul în serios şi se hotărî să nu mai ridice nici o obiecţie, nici măcar în glumă, şi să-şi interpreteze rolul cu atâta dăruire şi iscusinţă, încât nimeni să nu-l poată învinui de indiferenţă.

Din zorii zilei, Sucharita şezuse singură în camera ei, încercând să citească Imitaţia lui Hristos[45]. În dimineaţa aceea nu se ocupă de îndeletnicirile ei obişnuite. Din când în când însă gândurile îi fugeau, şi paginile cărţii se acopereau parcă de ceaţă; atunci, încordându-şi puterile, se căznea să urmărească cu atenţie textul, nevrând să-şi recunoască slăbiciunea.

La un moment dat, i se păru că aude glasul lui Binoy; fără să se gândească ce face, puse cartea pe masă şi se ridică să meargă în camera de primire. Dar mânioasă pe sine că acordă atât de puţin interes lecturii, luă cartea şi se aşeză din nou, astupându-şi urechile cu palmele pentru a nu fi tulburată de zgomotele ce i-ar putea abate atenţia.

Cum se mai întâmplase ca, împreună cu Binoy, să vină în vizită şi Gora, Sucharita se întreba fără să vrea dacă nu cumva şi de data aceasta veniseră amândoi. Spera că venise şi Gora, dar îi era teamă că Binoy sosise singur.

În timp ce mintea îi era preocupată de aceste gânduri, în odaie intră Lolita.

---

[45] Carte religioasă anonimă, atribuită călugărului Thomas à Kempis, foarte răspândită în mediile catolice.

— Ce este, ce s-a întâmplat, scumpa mea? exclamă Sucharita văzându-i fața.

— Nimic! răspunse Lolita clătinând din cap.

— Unde ai fost tot timpul? stărui Sucharita.

— A venit Binoy Babu, zise Lolita. Cred că vrea să-ți vorbească.

Sucharita nu avu curajul să întrebe dacă Binoy venise singur ori ba. Dar dacă ar fi venit cu cineva, Lolita i-ar fi spus-o, desigur. Totuşi, mai spera... aşa că plecă din odaie, hotărâtă să-şi facă datoria de gazdă şi să renunțe la constrângerea pe care singură şi-o impusese (de a citi cartea). Dar, înainte de a ieşi, o mai întrebă pe Lolita:

— Nu vii şi tu?

— Du-te mai întâi tu, am să vin şi eu mai târziu, îi răspunse Lolita cam iritată.

Când Sucharita intră în camera de primire, dădu cu ochii de Binoy şi de Satish, care stăteau de vorbă.

— Tata nu e acasă, dar se întoarce numaidecât. Mama a plecat cu Labonya şi cu Lila la profesorul nostru ca să-şi învețe rolurile. A lăsat vorbă că dacă vii, să te rugăm s-o aştepți.

— Dumneata nu joci în piesă? întrebă Binoy.

— Dacă toată lumea ar juca, cine ar mai fi spectator? răspunse Sucharita.

De obicei când Binoy şi Sucharita erau împreună, găseau întotdeauna subiect de conversaţie. De data aceasta însă, parcă între ei se afla un obstacol care-i împiedica să vorbească nestingheriţi. Sucharita intrase în odaie hotărâtă să nu deschidă subiectul obişnuit: Gora. Lui Binoy de asemenea îi venea greu să-i pomenească numele, închipuindu-şi că şi restul familiei, la fel ca Lolita, îl consideră, poate, un fel de satelit al prietenului său.

După câteva fraze convenţionale adresate lui Binoy, negăsind altă cale de scăpare, Sucharita se apucă să discute cu Satish despre calităţile şi defectele albumului său. Criticând metoda lui de a-şi aşeza pozele, izbuti să-l înfurie pe Satish, care, enervat, începu s-o contrazică, ţipând cu vocea-i ascuţită.

Între timp, Binoy se uita nemângâiat la buchetul său de flori de leandru care zăcea pe masă şi, ca omul cu orgoliul rănit, îşi spunea în gând: „Lolita ar fi trebuit măcar din politeţe să primească florile”.

Deodată se auziră paşi, şi Sucharita tresări de spaimă când îl văzu intrând pe Haran. Rămase cu o expresie speriată, şi când Haran îşi aţinti privirile asupra ei, roşi.

În timp ce se aşează, Haran se întoarse spre Binoy:

— Prietenul dumitale, Gora Babu, n-a venit azi?

— De ce să vină? răspunse Binoy enervat de această întrebare inutilă. Aveai nevoie de el?

— Sunt obişnuit să vă văd întotdeauna împreună, răspunse Haran. De aceea te-am întrebat.

Binoy era atât de supărat, încât, de teamă să nu se dea de gol, zise brusc:

— Nu e în Calcutta.

— Îmi închipui că a plecat să-şi propovăduiască credința, zise ironic Haran.

Binoy simți că se înfurie şi mai tare, dar tăcu.

Sucharita ieşi din odaie fără a spune o vorbă. Haran se ridică imediat şi o urmă. Dar Sucharita plecă atât de repede, încât el n-o mai putu ajunge din urmă. Enervat, o strigă:

— Sucharita, am să-ți spun ceva.

— Nu mă simt bine azi, răspunse Sucharita şi intră în camera ei, încuind uşa.

În sfârşit apăru şi doamna Baroda, care-l pofti pe Binoy în odaia vecină, pentru a-i da îndrumările necesare în legătură cu rolul său în piesă. Când, după această scurtă întrevedere, Binoy reveni în odaia de primire, observă că florile lui dispăruseră de pe masă.

În seara aceea, Lolita nu luă parte la repetiție.

Sucharita, la rândul ei, rămase în cameră cu Imitația lui Hristos în mână şi cu privirile pierdute în întunericul de afară.

I se părea că o țară necunoscută, minunată îi apăruse în fața ochilor ca o vrajă, ceva ce nu semăna cu nici una dintre experiențele vieții ei de până atunci. Pe cer, ghirlande de stele îşi împrăştiau lumina, alungând bezna nopții. Inima i se umplu de teamă şi de emoție în fața misterului ce învăluia lumea şi depăşea puterea ei de înțelegere.

„Cât de neînsemnată mi-a fost viața până acum", îşi zise ea. „Tot ceea ce era sigur, azi îmi apare îndoielnic, şi munca mea de zi cu zi, lipsită de sens. Poate că în acea împărăție mistică, cunoaşterea este desăvârşită, iar orice trudă nobilă şi adevărata semnificație a vieții vor fi, în cele din urmă, revelate. Cine m-a adus oare în fața portalului tainic al acestui ținut minunat, necunoscut şi cutremurător? De ce-mi bate inima? De ce trupul nu mă ajută când încerc să înaintez?"

Capitolul XXIII

Câteva zile, Sucharita îşi petrecu vreme îndelungată în rugăciune. Avea din ce în ce mai multă nevoie de ajutorul lui Paresh Babu. Într-o zi, când Paresh Babu stătea şi citea singur în camera lui, Sucharita intră şi se aşeză tăcută lângă el. Paresh Babu puse cartea pe masă şi o întrebă:

— Ce-i cu tine, scumpa mea Radha?

— Nimic, tată, îi răspunse Sucharita şi începu să aşeze cărţile de pe masa de scris, deşi toate erau perfect rânduite. Apoi, după câteva clipe, spuse: Tată, de ce nu-mi mai citeşti cu glas tare, cum aveai obiceiul?

— Pentru că eleva mea a absolvit şcoala, zise Paresh Babu cu afecțiune. Acum poți să înțelegi lucrurile şi fără îndrumarea mea.

— Ba nu. Nu înțeleg nimic, tată! protestă Sucharita. Aş vrea să citim împreună, ca altădată.

— Fie, consimți Paresh Babu. Vom începe de mâine.

— Tată, zise brusc Sucharita după o scurtă tăcere, de ce nu mi-ai explicat nimic din tot ce a spus deunăzi Binoy Babu despre caste?

— Ştii bine, fetiță dragă, răspunse Paresh Babu, că întotdeauna am dorit ca voi, fetele mele, să judecați singure şi să nu adoptați pur şi simplu părerile mele sau ale altcuiva, fără să le fi analizat cu discernământul vostru. A lămuri cuiva o problemă înainte ca ea să se fi pus în mintea acelei ființe este ca şi cum ai da de mâncare unui om căruia nu-i e foame; rezultatul va fi o indigestie. Dar ori de câte ori îmi vei pune o întrebare, sunt gata să-ți spun tot ce ştiu despre acel subiect.

— Bine! Atunci îți pun o întrebare, zise Sucharita. De ce condamnăm noi, brahmoiştii, deosebirile de castă?

— Dacă o pisică şade şi mănâncă alături de un om, nu se supără nimeni, începu Paresh Babu; dar dacă anumiţi oameni intră în odaia unde mănâncă unii, toate bucatele vor fi aruncate! Cum poţi să nu condamni sistemul castelor, care a dus la o asemenea dispreţuire şi la o asemenea jignire a omului? Dacă asta nu-i o nelegiuire, nu ştiu ce mai poate fi! Oamenii care îi pot dispreţui atât de mult pe semenii lor nu se vor ridica niciodată la adevărata noblețe, fiindcă, la rândul lor, vor fi şi ei dispreţuiţi de alţii.

— Decăderea în care se află azi societatea noastră a oferit un teren prielnic pentru multe greşeli, zise Sucharita repetând vorbele rostite de buzele lui Gora, şi aceste greşeli au pătruns în toate aspectele vieţii noastre. Dar este oare un motiv pentru a condamna realitatea societăţii noastre, ca atare?

— Ţi-aş fi putut răspunde, îi spuse Paresh Babu cu blândeţea-i obişnuită, dacă aş şti unde să găsesc această realitate. Dar ceea ce văd cu adevărat în faţa ochilor în ţara noastră este această aversiune a omului faţă de om şi modul cum îi împarte şi subîmparte ea pe compatrioţii noştri. În asemenea împrejurări, cum pot să-mi caut mângâierea într-o „realitate” ca atare, când, de fapt, ea este imaginară?

— Dar, întrebă Sucharita repetând din nou ca un ecou cuvintele lui Gora, nu este oare unul dintre ultimele adevăruri ale ţării noastre că toţi oamenii trebuie priviţi cu imparţialitate?

— Această viziune fără părtinire, zise Paresh Babu, a fost o realizare pur intelectuală: inima nu a participat. În această atitudine nu încăpeau nici iubirea şi nici ura, ea depăşea simpatiile şi antipatiile. Dar inima omului nu-şi poate găsi liniştea într-o abstracţie ce nu răspunde nici uneia dintre cerinţele ei. Astfel, deşi teoretic există egalitate între concetăţenii noştri, vedem totuşi că celor care fac parte dintr-

o castă inferioară nu le este îngăduit nici măcar să intre în templul închinat Celui de Sus. Când egalitatea nu se respectă nici în lăcaşul Domnului, ce importanță are dacă ideea egalității se află sau nu se află în filosofia noastră?

Tăcută, Sucharita reflectă asupra cuvintelor lui Paresh Babu, căutând să le înțeleagă, şi, în cele din urmă, întrebă:

— Spune-mi, tată, de ce n-ai explicat aceste lucruri şi lui Binoy Babu şi prietenului său?

Paresh Babu zâmbi şi-i răspunse:

— Ei nu pot înțelege, nu pentru că le-ar lipsi inteligența, ci aş putea spune mai degrabă pentru că sunt prea deştepți şi nu vor să înțeleagă. Ei preferă să explice altora teza lor! Odată, când se va trezi în ei dorința de a înțelege aceste lucruri şi de a le privi prin prisma adevărului suprem – adică prin prisma dreptății –, nu vor avea nevoie de inteligența mea pentru a găsi explicația. În momentul de față, amândoi se încăpățânează să privească lucrurile dintr-un alt punct de vedere, şi nici unul dintre argumentele mele nu le poate fi de folos.

Deşi Sucharita urmărise cu respect expunerea lui Gora, suferea din pricină că aveau concepții diferite şi nu putea accepta în linişte concluziile lui. Acum, în timp ce vorbea Paresh Babu, conflictul ei intim n-o mai chinuia. Nu admitea că Gora sau Binoy sau orice altă ființă ar putea înțelege oricare problemă de pe lume mai bine decât Paresh Babu. Ba mai mult decât atât, se supăra fără să ştie de ce pe oricine n-avea aceleaşi păreri cu el. În ultima vreme însă, se pomenise că ascultă părerile lui Gora fără a le respinge cu dispreţul ei obişnuit. Tocmai de aceea, inima ei căuta cu nesaț adăpost sub aripa ocrotitoare a lui Paresh Babu, ca în copilărie.

Se ridică de pe scaun şi se apropie de uşă; se întoarse însă şi, punând mâna pe speteaza scaunului pe care şedea Paresh Babu, îl rugă:

— Tată, mă laşi să stau lângă dumneata în timpul meditației de astă-seară?

— Fireşte, scumpa mea, îi răspunse Paresh Babu.

Mai târziu, Sucharita se retrase în camera ei, închise uşa şi se strădui să respingă toate ideile susținute de Gora.

Iată însă că deodată îi apăru chipul lui Gora, strălucind de convingere şi certitudine, şi Sucharita îşi zise: „Cuvintele lui Gora nu sunt doar simple vorbe, sunt Gora însuşi. Cuvântul lui Gora are formă şi mişcare, are viață, este plin de forța credinței şi de durerea dragostei lui pentru țara noastră. Părerile lui nu pot fi nimicite dacă le combați. Ele reprezintă însuşi omul... şi încă un om cu totul neobişnuit”.

N-o lăsa inima să se ridice împotriva lui pentru a-l combate. În sufletul Sucharitei se dădea o luptă cumplită. Lacrimile o năpădiră. Faptul că Gora era cel care o adusese în această stare şi că o părăsise fără nici o mustrare de conştiință o durea – şi această durere în suflet o făcea să-i fie ruşine de ea însăşi.

Capitolul XXIV

Se hotărâse ca Binoy să recite într-o manieră dramatică poemul Puterea muzicii de Dryden[46], iar fetele, în costume de epocă, să prezinte tablouri vivante, care să ilustreze subiectul poemului. Tot ele aveau să şi cânte şi să recite poezii în limba engleză.

Doamna Baroda îl încredinţase în repetate rânduri pe Binoy că-l vor ajuta să se pregătească până în ziua serbării. Câţiva prieteni care ştiau bine englezeşte îi făgăduiseră şi ei sprijinul, căci ea nu cunoştea bine limba engleză. Dar când începură repetiţiile, acei prieteni rămaseră uimiţi. Binoy ştia să recite atât de bine, încât doamna Baroda fu lipsită de plăcerea de a-l vedea pe nou-venit în postură de învăţăcel. Cei care până atunci nu-i acordaseră o preţuire deosebită lui Binoy îşi schimbară cu totul părerea când văzură cât de bine cunoştea limba engleză. Haran îl rugă să colaboreze la gazeta lui, iar Sudhir stărui să ţină câteva conferinţe în limba engleză la Asociaţia Studenţilor.

Cât despre Lolita, ea era într-o stare de spirit stranie. Pe de o parte, era mulţumită că Binoy n-avea nevoie de ajutorul nimănui, pe de alta era revoltată la gândul că Binoy, conştient de capacitatea lui, se va împăuna că n-are ce învăţa de la nimeni.

De fapt, Lolita nu era în stare să spună precis ce anume ar fi dorit de la Binoy şi cum şi-ar fi putut redobândi liniştea sufletească. Nemulţumirea ei se manifesta în toate fleacurile, şi ţinta săgeţilor ei era mereu Binoy. Dar îşi dădea seama că nu se purta nici leal şi nici politicos faţă de el şi suferea din

---

[46] John Dryden (1631-1700), poet şi dramaturg englez.

pricina aceasta. Ar fi vrut să se stăpânească, dar, la cel mai mic pretext, resentimentul punea stăpânire pe ea şi izbucnea iar fără nici un rost, neputând să-şi explice nici sieşi propria-i purtare.

Mai întâi îl chinuise pe Binoy până când consimțise să ia parte la spectacol, acum îl şicana ca să se retragă. Dar cum putea el da înapoi, fără a le răsturna toate planurile? Şi apoi, Binoy părea să fie mândru de noile talente pe care şi le descoperise.

În cele din urmă, într-o bună zi, Lolita îi spuse mamei sale:

— Eu nu mai pot juca în piesa asta!

Doamna Baroda, cunoscându-şi bine fata, o întrebă înspăimântată:

— Ce este? Ce ți s-a întâmplat?

— Nu mai pot şi pace! repetă Lolita.

Într-adevăr, din clipa în care s-a văzut că Binoy n-avea ce învăța, Lolita n-a mai vrut să-şi recite poezia sau să-şi repete rolul dacă el era de față. Învăța singură, spre nemulțumirea partenerelor ei, dar cum nu se lăsa convinsă, până la urmă toți au cedat şi repetițiile au continuat fără ea.

În ultimul moment însă, când Lolita îşi exprimă intenția de a nu mai apărea pe scenă, mama ei rămase uluită. Ştiind prea bine că orice ar fi spus sau orice ar fi făcut nu ar fi fost de nici un folos, se văzu silită să apeleze la ajutorul lui Paresh Babu.

Când era vorba de lucruri lipsite de importanță, el nu intervenea niciodată în preferințele sau în aversiunile fetelor lui. Totuşi, în cazul acesta, fiindcă îşi luaseră angajamente ferme față de judecător şi nu mai era timp să se găsească o altă soluție, Paresh Babu o chemă pe Lolita şi, punând mâna pe capul ei, zise:

— Lolita, nu crezi că ar fi urât dacă te-ai retrage acum?

— Nu pot să particip, tată, zise Lolita abia înfrângându-şi plânsul. E peste puterile mele.

— Nu-i vina ta dacă nu faci față perfect, zise Paresh Babu, dar dacă nu apari deloc, e într-adevăr urât din partea ta.

Lolita coborî privirile în pământ, pe când tatăl ei continuă:

— Draga mea, un angajament odată luat trebuie dus până la capăt. Nu mai e momentul să dai înapoi, pentru că pur şi simplu orgoliul tău este rănit. Ce importanță are dacă suferi din orgoliu? Nu poți răbda de dragul datoriei împlinite? De ce nu încerci, fetița mea dragă?

— Voi încerca, zise Lolita ridicând capul şi privindu-l în față.

În aceeaşi seară, făcu un efort deosebit şi, lăsând la o parte orice ezitare provocată de prezența lui Binoy, îşi interpretă rolul cu ardoare, aproape cu sfidare. Binoy o auzea recitând pentru prima dată şi era sincer uimit de vigoarea şi claritatea dicțiunii, de forța şi corectitudinea interpretării poemului. Era încântat. Lolita întrecuse toate aşteptările lui. Glasul ei îi răsună în urechi mult timp după ce fata îşi isprăvise recitarea. Un bun interpret exercită o anumită fascinație asupra auditorului... Cel ce recită beneficiază de vraja

poemului, aşa cum florile trag seva din ramurile pe care înfloresc. Începând din acel moment, pentru Binoy, Lolita fu învăluită în poezie.

Până atunci, Lolita îl ținuse pe Binoy numai în înțepăturile aluziilor ei tăioase şi, întocmai cum omul caută să pună mâna totdeauna acolo unde-l doare, el nu sesizase din ființa Lolitei decât vorbele ei caustice şi zâmbetele ei ironice. Gândurile lui Binoy în ceea ce o privea se rezumau numai la încercarea de a desluşi ce anume o determinase să facă un anumit gest sau să spună o anumită frază, şi cu cât antipatia ei devenea mai greu de înțeles, cu atât mai mult se străduia să priceapă ce se întâmplă cu ea. Adeseori, acestea erau primele lui gânduri când se deştepta dimineața din somn şi, ori de câte ori pornea spre Paresh Babu, se întreba îngrijorat: oare în ce dispoziție o va găsi pe Lolita? Când o găsea amabilă, Binoy avea senzația că i se lua o greutate de pe suflet; apoi îl preocupa modul cum ar putea-o face să aibă mereu această dispoziție... dar soluționarea acestei probleme era peste puterile lui.

Iată pentru ce, după sâcâiala din ultimele zile, poemul recitat de Lolita îl emoționă peste măsură şi neaşteptat de mult, aşa încât nici nu găsi cuvinte pentru a-şi exprima încântarea. Bineînțeles, nu cuteză să-i spună nimic Lolitei, pentru că nu ştia dacă laudele lui i-ar fi făcut plăcere. Se întreba chiar dacă legătura obişnuită de la cauză la efect este valabilă pentru ea... Îi părea foarte probabil ca această lege să nu i se aplice Lolitei, tocmai pentru că era o lege naturală! De aceea, Binoy se apropie de doamna Baroda şi îşi exprimă toată admirația pentru modul cum îşi interpretează Lolita rolul, după care, aprecierile doamnei Baroda despre înțelepciunea şi inteligența lui Binoy ajunseră la culme.

Efectul succesului n-a fost mai puțin ciudat asupra Lolitei. De îndată ce-şi dădu seama că recitarea a fost reuşită, că

plutise pe valurile dificultăților ei ca o barcă minunată, întreaga ei ostilitate față de Binoy dispăru şi nu mai rămase nici urmă din dorința ei de a-l necăji. Din acel moment, participă cu mult zel la repetiții şi totodată se apropie mai mult de Binoy. Acum nu ezita chiar să-i ceară sfatul.

La această schimbare în atitudinea Lolitei, Binoy simți cum i se ia piatra ce-l apăsa pe piept. Inima îi era atât de uşoară, încât îi venea să se ducă la Anandamoyi şi să facă vreo poznă, ca pe vremea când era copil. Multe idei i se adunaseră în minte şi tare ar fi vrut să le discute cu Sucharita, dar în ultima vreme abia mai dădea cu ochii de ea.

Deşi Binoy nu scăpa nici un prilej să stea de vorbă cu Lolita, simțea că va trebui să fie foarte prudent. Ştia cu câtă intransigență sunt judecați, atât el, cât şi prietenul său, astfel încât conversația lor nu decurgea nici repede şi nici firesc.

Uneori Lolita îi spunea:

— De ce vorbeşti ca din cărți?

Iar Binoy îi răspundea:

— Probabil pentru că toată viața am citit, şi mintea mea a devenit şi ea ca o pagină tipărită.

Atunci Lolita spunea:

— Te rog, nu căuta să vorbeşti atât de corect... spune exact ce gândeşti. Vorbeşti atât de frumos, încât s-ar putea crede că expui ideile altcuiva.

Urmarea era că, ori de câte ori voia să exprime în faţa Lolitei o idee printr-o frază adecvată şi frumos construită, încerca să o simplifice înainte; iar dacă din întâmplare făcea vreo metaforă, se simţea ruşinat.

Lolita, la rândul ei, se lumină de parcă, în mod inexplicabil, se risipise un nor. Doamna Baroda rămase surprinsă de schimbarea ei. Nu mai era ţâfnoasă ca în trecut, criticând mereu totul, ci participa din tot sufletul la pregătirea spectacolului, copleşindu-i cu nenumărate idei şi sugestii. Exuberanţa ei era temperată însă în oarecare măsură de spiritul chibzuit al doamnei Baroda. Zelul fiicei sale o stingherea, aşa cum în trecut o supărase dezinteresul ei.

Lolita, plină de noul ei entuziasm, căuta adeseori să stea de vorbă cu Sucharita şi, cu toate că aceasta râdea şi glumea cu ea, Lolita simţea de fiecare dată o anumită reticenţă şi, dezamăgită, pleca de lângă ea.

Într-o zi, Lolita se duse la Paresh Babu şi-i spuse:

— Tată, nu e drept ca didi să stea singură cu cărţile ei, în timp ce noi ne străduim pentru spectacol. De ce nu joacă şi ea?

Paresh Babu observase că Sucharita se ţinea departe de celelalte fete şi-şi spusese chiar că izolarea ei melancolică nu e sănătoasă. Acum, auzind-o şi pe Lolita, ajunse la concluzia că, dacă nu o va convinge să ia parte la distracţia celorlalţi, acest fel de a fi va deveni o deprindere. Aşa că o sfătui pe Lolita:

— De ce nu-i spui mamei?

— Am să-i spun, zise Lolita, dar dumneata trebuie s-o convingi pe didi. Altfel, nu va consimți niciodată.

În sfârşit, Paresh Babu îi vorbi Sucharitei şi avu plăcuta surpriză să constate că fata nu caută nici un pretext să se eschiveze, ci, plină de bunăvoință, se arată gata să-şi îndeplinească sarcinile ce-i revin.

De îndată ce Sucharita îşi părăsi izolarea, Binoy încercă să revină la tonul intim de dinainte, dar parcă între timp ceva se schimbase şi îl împiedica să se apropie. Ochii ei priveau în depărtări, iar expresia îi era atât de detaşată de tot ce o înconjura, încât Binoy se simți stingherit. Sucharita fusese întotdeauna cam distantă, însă acum această atitudine se accentuase. Lua parte la toate repetițiile, dar după ce-şi interpreta rolul, părăsea imediat încăperea. Şi astfel se înstrăină din ce în ce mai mult de Binoy.

Gora fiind plecat, Binoy se simțea liber şi se apropie tot mai mult de familia lui Paresh Babu, iar pe măsură ce îşi arăta adevărata lui fire, toată lumea se simțea atrasă de el. Binoy era de-a dreptul fericit că gusta din plin o libertate pe care n-o cunoscuse până atunci. Şi tocmai acum, Sucharita se îndepărta de el! Dar trebui să admită în sinea lui că aceasta nu-i provoca o durere greu de îndurat, cum s-ar fi întâmplat altădată.

Şi, lucru ciudat, nici Lolita, care observase schimbarea Sucharitei, nu-şi făcea griji din pricina asta. Să fi fost oare numai din pricina entuziasmului pentru spectacol şi pentru rolul ce o absorbise cu totul?

Haran era de-a dreptul fericit văzând că Sucharita ia parte la reprezentație. Se oferi chiar să recite un pasaj din Paradisul pierdut[47] şi să țină o scurtă conferință despre „Farmecul muzicii”, ca introducere la poemul lui Dryden – sugestie care o plictisea pe doamna Baroda, iar pe Lolita pur şi simplu o enerva. Dar Haran îi expusese în scris judecătorului intențiile sale, şi acesta fusese de acord. Când Lolita sublinie că li s-ar putea obiecta lungimea spectacolului, Haran o reduse la tăcere scoțând victorios din buzunar scrisoarea de mulțumire a judecătorului.

Nimeni nu cunoştea data întoarcerii lui Gora din călătorie. Sucharita, deşi se hotărâse să nu se mai gândească la el, nutrea zi de zi speranța că-l va vedea apărând. Şi tocmai când se chinuia cel mai mult din pricina indiferenței lui Gora şi a tulburării din inima ei şi căuta să găsească cu orice preț o cale de a scăpa din această frământare, Haran veni la Paresh Babu şi-l rugă din nou să oficieze ceremonia logodnei lui cu Sucharita.

— Dar mai este atâta vreme până când se va putea face căsătoria, obiectă Paresh Babu. Crezi că e bine să vă legați de pe acum?

— După părerea mea, e foarte important pentru amândoi, răspunse Haran, să ne simțim legați unul de altul o perioadă de timp mai îndelungată înainte de căsătorie. Pentru sufletele noastre, această legătură spirituală va fi ca o punte între simpla cunoştință şi căsătorie... o legătură fără povara îndatoririlor conjugale.

---

[47] Celebrul poem al poetului englez John Milton (1608-1674).

— Ar fi bine dacă i-ai cere părerea Sucharitei, îi sugeră Paresh Babu.

— Ea a consimțit, stărui Haran.

Numai că Paresh Babu se cam îndoia de sentimentele Sucharitei pentru Haran. O chemă şi-i vorbi despre propunerea acestuia.

Sucharita ajunsese într-o asemenea stare încât se agăța şi de un fir de pai numai ca să scape de frământarea ce o chinuia. Consimți, deci, imediat şi fără şovăire, aşa că toate îndoielile lui Paresh Babu se risipiră. El îi atrase din nou atenția asupra implicațiilor unei logodne de lungă durată şi cum, nici după aceste lămuriri, Sucharita nu avu nimic de spus, hotărâră ca imediat după serbarea de la domnul Brownlow să se fixeze ziua logodnei.

O vreme, Sucharita avu senzația că scăpase din ghearele unui balaur, împăcată cu gândul că, măritându-se cu Haran, se va pregăti serios să slujească Brahmo Samajul. Hotărî să citească zilnic, împreună cu Haran, cărți religioase scrise în limba engleză, pentru a-şi putea modela viața după ideile lui. Astfel, acceptând o sarcină dificilă, chiar neplăcută, i se părea că se înalță.

De multă vreme nu mai citise ziarul editat de Haran. În prima zi după ce luase marea hotărâre, primi un exemplar proaspăt tipărit, trimis probabil chiar de Haran. Sucharita luă ziarul, se duse în camera ei şi se aşeză să-l citească de la început până la sfârşit, cu senzația că împlineşte o datorie; era pregătită, ca o elevă sârguincioasă, să-şi însuşească toate învățăturile.

Dar, în ciuda bunelor ei intenții, se pomeni în situația unei corăbii care, plutind cu toate pânzele întinse, se izbește de o stâncă. Ziarul cuprindea un articol intitulat „Mania de a privi în trecut”. Era un atac vehement împotriva oamenilor care, deși trăiesc în epoca modernă, privesc mereu la trecut. Raționamentul nu era fals – de fapt, erau exact argumentele pe care le căuta Sucharita –, dar cum citi articolul, își dădu seama că atacul îl vizează direct pe Gora. Firește, nu se menționa numele lui și nici nu se făcea vreo referire la scrierile sale, dar nu încăpea nici o îndoială că despre el era vorba. Întocmai ca un soldat ce se bucură văzând că fiecare glonț tras din arma lui ucide câte un om, articolul dezvăluia o satisfacție plină de cruzime, rănind cu fiecare cuvânt.

Întreaga orientare a ziarului i se păru intolerabilă Sucharitei, care era gata să-l rupă în bucăți. Apoi își zise: „Gourmohan Babu ar fi putut face praf acest articol!” În același timp, în fața ochilor îi apăru chipul lui strălucitor, iar în urechi îi răsună glasul lui puternic. Și în comparație cu această imagine și cu amintirea felului său de exprimare, atât de neobișnuit, articolul și autorul său îi apărură Sucharitei atât de vulgari și demni de dispreț, încât azvârli ziarul pe dușumea.

După ce rămăsese retrasă mai multe zile, Sucharita apăru în camera de primire și se așeză lângă Binoy.

— Ce s-a întâmplat cu ziarul în care apar articolele dumitale și ale prietenului dumitale? îl întrebă ea în cursul conversației. Mi-ai făgăduit că mi le aduci să le citesc și eu!

Binoy nu-i spuse că n-a mai îndrăznit să-și țină promisiunea din cauza schimbării pe care o observase în atitudinea ei și se mărgini să-i răspundă:

— Le am pregătite şi ţi le aduc mâine.

A doua zi, Binoy sosi cu un teanc de reviste şi ziare pe care i le lăsă Sucharitei. Acum însă, după ce le primise, nu mai vru să le citească şi le puse într-o ladă. Nu le citea, tocmai pentru că dorea din tot sufletul să le citească. Încerca din nou să-şi domolească inima răzvrătită, refuzându-i posibilitatea de a fi distrasă şi forţând-o să accepte autoritatea indiscutabilă a lui Haran.

Capitolul XXV

Într-o duminică dimineaţă, în timp ce Anandamoyi prepara nişte pan, iar Sasi, aşezată lângă ea, toca nuci de betel, sosi Binoy. Sasi, intimidată, ieşi în grabă, împrăştiind pe jos toate nucile pe care le avea în poală. Anandamoyi zâmbi.

Binoy se împrietenea uşor cu toată lumea. Era, deci, dintotdeauna în termeni foarte buni cu Sasi.

Se tachinau tot timpul unul pe altul. Sasi descoperise un sistem: îi ascundea papucii lui Binoy şi nu i-i dădea înapoi până ce nu-i făgăduia să-i spună o poveste. Iar Binoy, ca să se răzbune, inventa poveşti de groază, în care amesteca şi întâmplări din viaţa ei. Pedeapsă binemeritată pentru Sasi, care la început căuta să scape învinuindu-l pe povestitor că spune minciuni, apoi îl contrazicea cu glas mai tare decât al

lui şi, în sfârşit, înfuriată, fugea din odaie. Uneori încerca să-i răspundă inventând şi ea diferite poveşti despre Binoy, dar neavând destulă fantezie, nu se putea lua la întrecere cu adversarul ei.

Cu toate acestea, ori de câte ori Binoy intra în casă, Sasi lăsa totul şi venea imediat, iar joaca începea. Uneori îl necăjea atât de tare, încât Anandamoyi trebuia s-o dojenească. Dar vina nu era numai a ei. Binoy se pricepea atât de bine s-o provoace, încât ea nu-şi mai putea ține firea.

Iar acum, când aceeaşi Sasi, conştientă de noua situație, ieşi din odaie la apariția lui Binoy, Anandamoyi zâmbi, dar zâmbetul ei nu trăda fericire.

Binoy, la rândul lui, se simți atât de tulburat din pricina acestui incident neînsemnat, încât rămase o vreme tăcut. Îşi dăduse brusc seama cât de nefireşti erau noile lui relații cu Sasi.

Când acceptase să se căsătorească, nu se gândise decât la prietenia lui cu Gora: nu văzuse limpede implicațiile acestei căsătorii. Apoi, aşa cum scrisese chiar el nu o dată în ziarul lor, era convins că în India căsătoria este o problemă socială, şi nicidecum una personală. Deci când veni vorba de căsătoria lui, nu se gândi o clipă la atracție sau la aversiune. Văzând-o însă acum pe Sasi retrăgându-se din fața viitorului ei soț, copleşită de sfială, întrezări imaginea relațiilor viitoare dintre ei.

Acum de-abia îşi dădea seama cât de departe îl târâse Gora, împotriva firii lui. Îl năpădiră mânia împotriva prietenului său şi mustrările de conştiință față de sine însuşi. Reamintindu-şi că Anandamoyi îşi arătase de la început

rezerva, se simți copleşit de admirație şi uimit de luciditatea ei.

Anandamoyi înțelese limpede ce se petrecea în sufletul lui Binoy şi, pentru a-i abate gândurile, zise:

— Binoy, ieri am primit o scrisoare de la Gora.

— Ce spune? întrebă Binoy cu un aer destul de absent.

— Mai nimic despre el, răspunse Anandamoyi. În schimb, e îndurerat de starea oamenilor săraci de la țară. Îmi povesteşte pe larg toate nelegiuirile săvârşite de un judecător într-un sat numit Ghosepara.

Fiind într-o dispoziție ostilă lui Gora, Binoy spuse cam iritat:

— Ochii lui Gora văd întotdeauna greşelile altora şi iartă toate defăimările sociale pe care noi, zi de zi, le aruncăm cu ghiotura împotriva semenilor noştri, pretinzând că sunt acte de virtute.

Anandamoyi zâmbi văzând cum Binoy, în goana după argumente împotriva lui Gora, se trezi o clipă în postura de apărător al partidei adverse. Dar nu spuse nimic.

— Zâmbeşti, mamă, continuă Binoy, şi te miri că m-am revoltat, aşa, deodată. Am să-ți spun de ce sunt supărat. Deunăzi, Sudhir m-a luat cu el la nişte prieteni de la țară. Când am plecat din Calcutta, începuse să plouă: în timp ce trenul se oprise într-o stație, am văzut un bengalez îmbrăcat în haine de european, cu o umbrelă deschisă deasupra capului, aşteptând-o pe soția lui să coboare din vagon.

Femeia ținea în brațe un copil şi cu mare greutate îl apăra de ploaie, acoperindu-l cu şalul ei. Stătea aşa, pe peronul deschis, înfrigurată şi modestă. Când am văzut cum nesimțitul de bărbat se adăpostea sub umbrelă şi cum femeia, udă până la piele, accepta fără murmur această situație, socotind-o bineînțeles firească, şi că nimănui din gară nu i se părea un fapt nelalocul lui, am văzut parcă tot Bengalul, în care nu există nici o femeie, săracă sau bogată, care să se poată apăra de ploaie sau de arşiță. În acea clipă, am jurat să nu mai rostesc niciodată minciuna că noi ne respectăm femeile, că le socotim îngerii noştri păzitori, zeițele noastre şi alte asemenea!...

Dându-şi seama că din pricina emoției ridicase glasul, Binoy se opri brusc. Şi încheie pe un ton liniştit:

— Mamă, crezi poate că-ți țin o conferință, aşa cum fac uneori în fața altora. Mi se pare că m-am deprins să vorbesc ca la conferințe. Acum însă nu vreau să țin discursuri. Nu-mi dădusem seama câtă importanță au femeile pentru țara noastră. Era o problemă care nu mă preocupase niciodată. Dar n-am să te mai plictisesc cu palavrele mele, mamă. Tocmai pentru că vorbesc atât de mult, nimeni nu crede că vorbele pe care le rostesc exprimă propriile mele idei. Pe viitor am să fiu mai atent!

Apoi, tot atât de brusc precum venise, Binoy plecă, cu sufletul copleşit de emoție.

Anandamoyi îl chemă pe Mohim şi-i spuse:

— Căsătoria lui Binoy cu Sasi nu se va face niciodată!

— De ce? întrebă Mohim. Eşti cumva împotrivă?

— Da, sunt împotrivă, deoarece ştiu că e ceva irealizabil. Aş avea oare vreun alt motiv?

— Gora a consimțit, Binoy de asemenea; atunci, pentru ce să nu se facă? Dar, fireşte, dacă nu eşti de acord, sunt convins că Binoy nu o va lua niciodată.

— Îl cunosc pe Binoy mai bine decât tine.

— Chiar mai bine decât Gora?

— Da, îl cunosc mai profund decât Gora, şi de aceea, după ce am cântărit în fel şi chip propunerea ta, socot că n-ar trebui să-mi dau consimțământul.

— Bine, dar aşteaptă măcar să se întoarcă Gora.

— Mohim, ascultă-mă pe mine: dacă vei încerca să împingi lucrurile prea departe, te asigur că vom avea necazuri. Nu vreau ca Gora să mai discute acest subiect cu Binoy.

— Bine, o să mai vorbim, zise Mohim, umplându-şi gura cu pan şi ieşind din cameră.

Capitolul XXVI

Gora pornise în călătorie cu patru tovarăşi de drum: Abinash, Motilal, Basanta şi Ramapati. Cei patru ajunseră însă la concluzia că era greu să țină pasul cu entuziasmul neîndurător al lui Gora. Abinash şi Basanta, pretextând că sunt bolnavi, se întoarseră la Calcutta după câteva zile, iar ceilalți doi, numai din lealitate față de Gora şi nevrând să-şi părăsească liderul, nu procedară la fel. Acum însă Motilal şi Ramapati plăteau scump devotamentul lor, pentru că marşurile, oricât ar fi fost de lungi, păreau să nu-l obosească pe Gora, după cum nu-l plictiseau nici popasurile oricât de prelungite. Indiferent de forma sub care se manifesta lipsa de confort, şedea zile de-a rândul în casele oamenilor, bucuroşi să găzduiască pelerini brahmani. Mulțimi de săteni se strângeau în jurul lui Gora să-l asculte şi nu mai voiau să se despartă de el.

Gora vedea pentru prima dată condițiile de trai din țara lui. Până atunci nu cunoscuse decât viața oamenilor înstăriți din Calcutta. Cât de fărâmițată, cât de mărginită, cât de slabă era această vastă întindere a Indiei rurale... Cât de indolentă şi de inconştientă de puterea ei, cât de ignorantă şi de indiferentă față de prosperitatea ei! Abisuri de diferențe sociale existau între sate aşezate la depărtare de câteva mile numai! Câte nenumărate obstacole imaginare create de ei înşişi îi împiedicau să-şi ocupe locul cuvenit în marele concert al lumii! Cele mai vulgare lucruri li se păreau mărețe, cele mai mărunte tradiții, neclintite ca o stâncă. Dacă nu i-ar fi văzut cu ochii lui, Gora nu şi-ar fi putut închipui niciodată cât de inertă le era gândirea, cât de meschină viața şi cât de neputincioase eforturile.

Într-o bună zi, izbucni un incendiu în satul în care tocmai se afla. Gora rămase uimit când văzu că sătenii nu erau în stare să se unească nici măcar pentru a lupta împotriva unei calamități atât de grave. Se zăpăciseră toți, fiecare alerga încoace şi-n colo, jelindu-se şi văicărindu-se, fără pic de rațiune în tot ce făceau. În apropiere nu era nici o sursă de

apă potabilă. Femeile din sat aduceau de la mare depărtare apa necesară gospodăriei. Nici chiar sătenilor mai înstăriți nu le trecuse prin gând să-şi sape un puț, pentru a pune capăt lipsei de apă. Mai fuseseră incendii în sat, dar cum toți le acceptaseră ca pe nişte lovituri ale Destinului, nu se gândiseră să ia măsuri pentru a-şi asigura o sursă de apă mai apropiată.

Lui Gora începură să-i pară ridicole conferințele pe care le ținea acestor oameni despre starea țării lor, de vreme ce obiceiurile oarbe le întunecaseră capacitatea de discernământ chiar în fața celor mai grave lipsuri ale vieții lor materiale. Dar mult ca orice îl uimi constatarea că atât Motilal, cât şi Ramapati nu păreau defel tulburați de cele ce vedeau... ba, dimpotrivă, socoteau deplasată agitația lui Gora. Cei doi tineri îşi ziceau în sinea lor: „Oamenii săraci s-au obişnuit cu acest fel de viață, şi ceea ce nouă ni se pare greu, pentru ei este firesc". Ajunseră chiar să creadă că râvna de a le crea o viață mai bună era pur sentimentalism. Gora însă suferea fără contenire văzând ignoranța, apatia şi mizeria care îi copleşiseră deopotrivă pe indieni, fie ei bogați sau săraci, instruiți sau ignoranți, punându-le la fiecare pas piedici în calea progresului.

Peste câtăva vreme, Motilal, primind vestea că i se îmbolnăvise cineva din familie, plecă acasă. Astfel că numai Ramapati mai rămase cu Gora.

Mergând mai departe, ajunseră pe malul unui râu, într-un sat locuit de mahomedani. Căutară multă vreme o casă unde să poată primi găzduire. În sfârşit, nimeriră la gospodăria izolată a unui hindus; era bărbierul satului. După ce gazda le oferi celor doi musafiri brahmani ospitalitatea cuvenită, Gora şi Ramapati intrară în casă. Dădură cu ochii de un băiat mahomedan care – aflară imediat – fusese adoptat de bărbier şi de soția lui. Ramapati, foarte dogmatic în obiceiurile lui, se

simți din cale afară de dezgustat, iar când Gora îşi dojeni gazda pentru că nu respectă normele de conduită ale unui hindus, acesta îi spuse:

— Unde-i deosebirea, domnule? Noi îi zicem Hâri, iar ei îi zic Allah! Atâta tot!

Între timp, soarele se înălțase pe cer, şi razele dogoreau. Râul era departe: pentru a ajunge până acolo, trebuiau să meargă cale lungă, pe nisip încins. Ramapati, chinuit de sete, se întreba unde va putea găsi nişte apă care să poată fi băută de un hindus. Lângă casa bărbierului era un puț, dar apa fusese spurcată prin atingerea acestui renegat, şi Ramapati n-o putea folosi pentru a-şi potoli setea...

— Băiatul acesta n-are părinți? întrebă Gora.

— Ba da, trăiesc şi tatăl şi mama lui, totuşi e ca şi orfan, îi răspunse bărbierul.

— Cum adică?

Atunci bărbierul îi spuse povestea băiatului.

Pământul pe care trăiau oamenii din acest ținut fusese arendat unor plantatori de arbori din care se extrăgea indigoul, veşnic în conflict cu arendaşii țărani fiindcă nu-i lăsau să cultive luncile de pe malurile râului. Toți țăranii cedaseră în fața sahibilor, în afară de cei din acest sat, adică din Ghosepara, care refuzaseră să se lase deposedați de plantatori. Toți erau mahomedani, iar conducătorul lor, Faru Sardar, nu ştia ce-i frica. În timpul conflictului cu plantatorii, fusese de două ori întemnițat, pentru că se bătuse cu

poliţiştii. În cele din urmă, ajunsese la sapă de lemn, muritor de foame, dar tot nu se dăduse învins.

Anul acesta, ţăranii izbutiseră să culeagă o recoltă timpurie de pe luncile de la marginea râului; ceva mai târziu, abia acum o lună, plantatorul sosise cu o ceată de bătăuşi şi luase cu forţa toată recolta din gospodăriile ţăranilor. Faru Sardar, apărând interesele consătenilor săi, îl izbise atât de tare pe sahib în braţul drept, încât medicii se văzuseră siliţi să i-l amputeze. Asemenea îndrăzneală nu se mai pomenise prin partea locului.

Din acel moment, poliţia pornise să devasteze întreaga regiune, asemenea unui foc mistuitor. Nici o gospodărie nu scăpase de jaful poliţiştilor şi nici o femeie nu fusese cruţată. Pe lângă Faru, mai fuseseră duşi la închisoare şi alţi săteni, iar dintre cei care scăpaseră, mulţi fugiseră din sat. În casa lui Faru nu mai era fărâmă de pâine, iar soţia lui nu mai avea decât o singură bucată de pânză pentru a o înfăşura pe trup în chip de sari, dar pânza era aşa de ruptă, încât femeia nu se mai putea arăta între oameni. Unicul lor fiu, Tamiz, care încă de pe când era în casa părinţilor săi îi zicea soţiei bărbierului „mătuşică”, murea de foame, aşa că cei doi oameni, buni la suflet, îl luaseră la ei.

La o depărtare de vreo două sau trei mile se afla administraţia fabricii de indigo, şi tot acolo se oprise şi inspectorul de poliţie cu oamenii lui. Nimeni nu putea prevedea când aveau să facă o descindere în sat şi ce anume erau în stare să săvârşească sub pretextul unei anchete. În ajun apăruseră pe neaşteptate în casa bătrânului Nazim, vecinul bărbierului. Nazim avea un cumnat mai tânăr, care venise dintr-un alt district să-şi vadă sora. Când dădu cu ochii de el, inspectorul de poliţie spuse:

— Ha! Iată un cocoş gata de luptă! Uite cum se umflă-n pene! Nu-i aşa?

Şi îl izbi cu ciomagul în obraz, rupându-i câţiva dinţi şi umplându-i gura de sânge. În faţa acestei brutalităţi, sora tânărului sări în ajutorul fratelui ei, dar primi o lovitură sălbatică, de se prăvăli ameţită la pământ. Înainte, poliţiştii n-aveau curajul să comită asemenea atrocităţi, dar acum, când toţi bărbaţii zdraveni erau fie în puşcărie, fie fugiţi, îşi vărsau mânia pe săteni, fără teamă de pedeapsă. Şi nimeni nu ştia câtă vreme umbra lor va mai întuneca cerul acestui sat.

Gora asculta fascinat povestirea bărbierului, dar Ramapati, torturat de sete, fără să aştepte sfârşitul povestirii, repetă întrebarea:

— Cât mai e până la cea mai apropiată aşezare hindusă?

— Colectorul arenzilor pentru fabrica de indigo e un brahman, îl cheamă Madhav Chatterjee, zise bărbierul. Casa lui este aproape. Îl puteţi găsi în clădirile fabricii, la două sau trei mile depărtare.

— Ce fel de om e? întrebă Gora.

— Mâna Satanei pe pământ, îi răspunse bărbierul. Nu puteţi găsi un mişel mai ticălos. De vorbit însă, vorbeşte cu duhul blândeţii. El îl găzduieşte pe inspectorul de poliţie de când a venit prin partea locului; paguba şi-o va scoate tot de la noi, bineînţeles, cu un mic profit pe deasupra!

— Haide, Gora Babu, să mergem! interveni Ramapati nerăbdător. Nu mai pot îndura setea.

Nerăbdarea lui Ramapati ajunsese la culme, când o văzu pe soția bărbierului scoțând apă din puțul din curte şi turnând urcioare pline pe capul nemernicului de băiat mahomedan, care se îmbăia! Nervii lui ajunseseră la limita rezistenței şi simțea că nu mai poate zăbovi o clipă în acea casă.

Gora, pregătindu-se de plecare, îl întrebă pe bărbier:

— Cum se face că ați rămas aici, în ciuda atâtor samavolnicii? Nu puteți pleca undeva, la nişte rude?

— De când mă ştiu am locuit aici, îi explică bărbierul, şi mă simt legat de toți vecinii. Sunt singurul bărbier hindus în ținutul ăsta şi, fiindcă n-am pământ, oamenii fabricii nu se leagă de mine. Şi apoi, sunt aproape singurul bărbat rămas din tot satul. Dacă aş pleca şi eu, femeile ar muri de frică.

— Acum te lăsăm, zise Gora, dar după ce ne vom potoli foamea şi setea, ne vom întoarce la dumneata.

Lunga poveste despre asuprirea bieților oameni îl făcuse pe flămândul şi însetatul Ramapati să dea întrega vină tot pe săteni, care, zicea el indignat, îşi atrăseseră singuri nenorocirea pe capul lor. După părerea lui Ramapati, să te împotriveşti unuia mai tare ca tine era culmea prostiei şi a neghiobiei. Socotea că aceşti mahomedani necioplți primiseră ce meritaseră şi că se vor învăța minte să nu mai fie insolenți. Aceasta este categoria de indivizi, zicea el, care intră întotdeauna, şi numai din vina lor, în conflict cu poliția. De ce nu cedează în fața stăpânilor şi a superiorilor lor? Ce rost a avut demonstrația lor de independență? Pot măcar acum să se fălească cu vitejia lor? Într-un cuvânt, simpatia lui Ramapati trecuse pe nesimțite de partea sahibilor.

În timp ce înaintau pe nisipul încins, sub dogoarea soarelui de amiază, Gora nu scotea o vorbă. Când, în sfârşit, apăru printre pomi acoperişul clădirii unde se afla administrația fabricii de indigo, se opri brusc şi zise:

— Ramapati, du-te şi fă-ți rost de mâncare; eu mă întorc la bărbier.

— Cum? exclamă Ramapati. Ai de gând să nu mănânci nimic? De ce să nu te întorci după ce-om gusta ceva în casa acestui brahman?

— Am eu grijă de mine, nu-ți bate tu capul! răspunse Gora. Caută-ți de mâncare şi apoi întoarce-te la Calcutta. Eu cred că am să mai rămân câteva zile la Ghosepara... dar tu n-ai să rezişti.

O sudoare rece îl năpădi pe Ramapati. Nu-i venea să-şi creadă urechilor. Cum putea Gora, bun hindus cum era, să spună că va locui în casa acelor oameni impuri? Oare îşi pierduse mințile, sau hotărâse să se sinucidă prin înfometare? Dar nu era momentul să reflecteze prea mult! Fiece clipă îi părea un veac, şi, de altfel, nu era nevoie de stăruință pentru a-l convinge să profite de prilej ca s-o şteargă înapoi la Calcutta. Totuşi, înainte de a intra în clădirea administrației, se opri şi aruncă o privire spre silueta înaltă a lui Gora, trecând cu paşi mari peste nisipurile pustii şi înfierbântate.

Cât de singur părea!

Gora abia mai putea îndura foamea şi setea, dar, cu cât se gândea mai mult, cu atât respingea ideea că trebuie să-şi respecte casta mâncând la masa unuia ca Madhav

Chatterjee, a acelui nemernic lipsit de conştiinţă. Faţa îi era congestionată, ochii, injectaţi, iar capul îi ardea de revoltă. „Ce mare greşeală am săvârşit”, îşi zicea el, „că am căutat să-mi definesc puritatea prin criterii exterioare! Adică îmi păstrez casta pură mâncând în casa acelui hindus, care îi asupreşte pe bieţii mahomedani, şi-mi pierd puritatea în casa omului care nu numai c-a luat parte la nenorocirea lor, dar îl adăposteşte pe unul dintre ei cu riscul de a fi el însuşi proscris? Nu ştiu care va fi ultima mea hotărâre, dar, deocamdată, nu pot accepta o asemenea concluzie!”

Bărbierul rămase tare surprins când îl văzu pe Gora revenind singur. Primul gest al lui Gora fu să ia cana de băut a bărbierului şi, având grijă s-o spele bine, o umplu cu apă din puţ. Bău şi după aceea zise:

— Dacă aveţi în casă o mână de orez şi de dal[48], daţi-mi, vă rog, să mi le fierb.

Gazda se grăbi să-i dea toate cele trebuincioase pentru a-şi pregăti mâncarea, iar Gora, după ce şi le găti şi le mâncă, îi spuse:

— Am să rămân o vreme la dumneavoastră.

Bărbierul se arătă îngrozit şi, împreunându-şi mâinile ca pentru rugăciune, zise:

---

[48] Plantă leguminoasă; tocată, este folosită curent în alimentaţia indienilor.

— Sunt încântat de cinstea ce-mi faceți, dar casa mea e supravegheată de poliție, şi dacă vă găseşte aici, putem avea necazuri.

— Poliția n-o să îndrăznească să se atingă de dumneata atâta vreme cât sunt eu aici; iar dacă ar îndrăzni, voi avea eu grijă.

— Nu, nu! îl imploră bărbierul. Vă rog să vă schimbați gândul. Dacă veți încerca să mă apărați, sunt un om pierdut. Poliţiştii vor crede că vreau să-i vâr în bucluc şi că am chemat un străin ca să fie martor la nelegiuirile lor. Până acum am izbutit să scap de urgia lor, dar dacă mă pecetluiesc o dată, nu-mi rămâne decât să-mi caut de drum, şi satul întreg se duce de râpă.

Gora, care trăise numai la oraş, înțelegea cu greu motivele de îngrijorare ale bărbierului. El crezuse întotdeauna că era suficient să aperi cu fermitate binele, pentru ca răul să fie biruit. Socotea că datoria lui era să nu-i lase în voia sorții pe aceşti săteni nefericiți. Dar bărbierul căzu în genunchi şi, îmbrățişându-i picioarele, zise:

— Dumneavoastră, domnule, care sunteți un brahman, ați binevoit să fiți oaspetele meu... şi ar fi o adevărată crimă din partea mea să vă rog să plecați. Dar tocmai pentru că îmi dau seama că vă este cu adevărat milă de noi, mă încumet să vă spun că dacă încercați să împiedicați tirania poliției în timp ce locuiți în casa mea, nu veți izbuti decât să mă nenorociți.

Gora, supărat de ceea ce numea laşitatea neîntemeiată a bărbierului, plecă în după-amiaza aceleiaşi zile, regretând că mâncase sub acoperişul unui prăpădit de renegat! Ostenit şi dezamăgit, ajunse pe seară la administrația fabricii de indigo.

Ramapati nu-şi pierduse vremea şi, după ce prânzise, plecase spre Calcutta: aşa că Gora nu-l mai întâlni.

Madhav Chatterjee îl primi cu mare respect şi-l pofti să fie oaspetele său; dar Gora, copleşit de mânie, izbucni:

— Nu voi bea nici măcar apă în casa dumneavoastră!

Când Madhav îi ceru uluit explicații, Gora se apucă să-l judece aspru pentru nelegiuirile pe care le săvârşea.

Inspectorul de poliție era întins pe o tukta[49], rezemat de o pernă enormă şi fuma liniştit din hoo-kah[50]. La explozia lui Gora se ridică în capul oaselor şi întrebă pe un ton aspru:

— Cine eşti şi de unde dracu' vii?

— Ah! Probabil sunteți domnul inspector, zise Gora fără a-i răspunde la întrebare. Aflați de la mine că am înregistrat tot ce-ați făcut la Ghosepara. Dacă nu îndreptați cât mai curând abuzurile săvârşite...

— Ne spânzuri pe toți! Nu-i aşa? zise inspectorul întorcându-se către prietenul său. Mi se pare c-am pus mâna pe un borfaş cam îngâmfat. Cred chiar că e cerşetor, uită-te la ochii lui!... Sergent, vino încoace! strigă spre unul dintre oamenii lui.

---

[49] Laviță.

[50] Un fel de narghilea.

Madhav, cu un aer năucit, speriat, îl prinse pe inspector de mână şi începu să pledeze:

— Oh, domnule inspector, nu vă pripiți. De ce să insultați un om cumsecade?

— Halal cumsecade! izbucni inspectorul. Cine e el să te ocărască... sau vrei poate să spui că nu te-a ocărât?

— Ceea ce a spus el n-a fost tocmai un neadevăr. Atunci, de ce să ne supărăm? răspunse Madhav mieros. Eu, pentru păcatele mele, am ajuns agentul plantatorilor de indigo. Se poate spune ceva mai rău despre mine? Şi să nu mi-o luați în nume de rău, domnule inspector, dar credeți că este o insultă dacă cineva spune că un inspector de poliție este mâna Satanei? Rostul tigrilor este să ucidă şi să-şi mănânce prada; ce sens ar avea să pretindem că sunt un model de blândețe?... Asta este şi pace! Trebuie să mâncăm şi noi o pâine!

Nimeni nu-l văzuse pe Madhav ieşindu-şi din fire – dacă nu întrezărea, bineînțeles, vreun beneficiu material. Cum să ştie de la bun început cine-i poate fi de folos şi cine-i poate dăuna? De aceea, înainte de a se decide dacă să ocărască sau să insulte pe cineva, cântărea întotdeauna argumentele pro şi contra. Era de părere că energia trebuie consumată cu chibzuială.

— Uite ce este, Babu, îi spuse inspectorul lui Gora. Noi am venit aici să executăm ordinele administrației. Dacă încerci să te amesteci în treaba asta, te asigur că dai de belea!

Gora ieşi fără a-i răspunde ceva, iar Madhav îl urmă şi-i spuse:

— Tot ceea ce spuneți este adevărat, domnule: noi facem aici muncă de călăi. Iar în ceea ce-l priveşte pe potlogarul ăsta de inspector, e păcat să stai chiar pe aceeaşi laviță cu el! Nici nu vă pot spune câte nelegiuiri am săvârşit din pricina acestui individ! Dar nu va mai dura mult. Câțiva ani încă, şi îmi voi strânge banii necesari pentru a o putea căsători pe fiica mea, şi după aceea, eu şi soția mea ne vom putea retrage la Benares să ducem o viață cucernică. Am început să mă satur de îndeletnicirea asta... şi uneori îmi vine să mă spânzur şi să isprăvesc cu toate! Dar unde aveți de gând să dormiți la noapte? De ce nu vreți să cinați la mine şi să dormiți în casa mea? Am să rânduiesc totul pentru dumneavoastră, aşa încât să nu întâlniți nici măcar umbra acelui nemernic.

Gora era înfometat, căci mâncase foarte puțin în această zi funestă, dar întreaga lui ființă ardea de indignare, şi pentru nimic în lume nu ar fi rămas în casa aceea. Ca să scape de stăruințele lui Madhav, spuse că trebuie să plece mai departe.

— Îngăduiți-mi să vă dau măcar o lanternă, zise acesta.

Dar Gora plecă în goană, fără a-i mai da vreun răspuns; iar Madhav, întorcându-se în casă, îi spuse inspectorului:

— Sunt sigur că omul acesta se duce să ne reclame, amice. Dacă aş fi în locul dumitale, aş trimite pe cineva la judecător, ca să ajungă înaintea lui.

— De ce? întrebă inspectorul.

— Pentru a-i spune, îi explică Madhav, că există un tânăr Babu, venit de cine ştie unde, care umblă să strângă mărturii împotriva dumitale.

Capitolul XXVII

Domnul Brownlow, judecătorul, însoţit de Haran, îşi făcea plimbarea de seară pe malul râului. Ceva mai departe, soția lui, împreună cu fetele lui Paresh Babu, se plimba cu trăsura.

Domnul Brownlow avea obiceiul să organizeze serate în parcul casei sale, la care invita câțiva dintre bengalezii mai bine situați, după cum avea şi obiceiul să prezideze întotdeauna distribuirea premiilor la liceul din localitate. Dacă era solicitat să onoreze prin prezența sa vreo nuntă din casa unei familii mai înstărite, primea cu amabilitate invitația. Ba mai mult, dacă era rugat să asiste la câte o serbare, accepta să şadă câtva timp într-un fotoliu somptuos şi se străduia să asculte cu răbdare cântecele interpretate. Anul trecut, la o asemenea serbare din casa unui avocat, i-a plăcut atât de mult cum şi-au interpretat doi băieți rolul, încât a cerut să se repete sceneta.

Soția lui fiind fiica unui misionar, le invita adeseori la ceai pe soțiile misionarilor din localitate. Întemeiase şcoala de fete din district şi depunea eforturi mari pentru a strânge un număr suficient de eleve. Văzând cât de sârguincioase erau la învățătură fetele lui Paresh Babu, le încuraja, şi chiar acum, când nu mai stăteau în aceeaşi localitate, era în corespondență cu ele şi le trimitea în dar, de Crăciun, cărți religioase.

În casa judecătorului, invitații începură să sosească: doamna Baroda apăru împreună cu fetele ei, precum şi cu Haran, Sudhir şi Binoy. Erau cu toții găzduiți în vila administrației. Paresh Babu, neputând suporta atâta agitație şi forfoteală, rămăsese singur la Calcutta. Sucharita încercase prin toate mijloacele să rămână cu el, dar Paresh Babu, socotind de datoria lor să onoreze cum se cuvine invitația judecătorului, stăruise să plece şi ea.

Se stabilise că piesa şi recitările vor avea loc în cadrul unei serate ce se va da peste două zile, în casa judecătorului. La această serată fuseseră poftiți şi comisarul districtului, locțiitorul guvernatorului împreună cu soția şi numeroşi alți prieteni de-ai judecătorului, englezi nu numai din districtele învecinate, ci şi din Calcutta. Se făcuseră pregătiri anume pentru găzduirea câtorva bengalezi de seamă, cărora – zicea lumea – urma să li se amenajeze un cort special în parc, cu gustări şi răcoritoare după legea lor tradițională.

Haran izbuti foarte curând, prin conversația sa aleasă, să intre în grațiile judecătorului; iar cunoştințele lui neobişnuit de vaste din doctrina creştină îl uimiră atât de mult pe sahib, încât domnul Brownlow îl întrebă chiar pentru ce, dacă a ajuns atât de departe, n-a trecut la creştinism!

În seara aceasta se plimbau pe malul râului, absorbiți într-o discuție serioasă despre Brahmo Samaj şi cele mai bune metode de reformare a sistemului social hindus, când deodată, chiar în mijlocul conversației lor, apăru pe neaşteptate Gora şi-l acostă pe sahib cu un:

— Bună seara, sir!

Încercase în ajun să aibă o întrevedere cu judecătorul, dar descoperi foarte repede că, pentru a obține o audiență la

sahib, trebuie să plătească mită subalternilor săi. Nefiind dispus să încurajeze acest obicei ruşinos, decisese să-i taie calea în timpul plimbării lui de seară. La această întâlnire, atât Haran, cât şi Gora se făcură că nu se cunosc.

Judecătorul se arătă destul de surprins de această apariție neaşteptată. După câte ținea minte, nu mai întâlnise în provincia lui o făptură ca aceasta, cu asemenea statură de uriaş, cu oase mari şi viguroase. Nici fața lui nu semăna cu aceea a bengalezilor obişnuiți. Omul purta o cămaşă kaki şi un dhuti dintr-o țesătură groasă, cam soios. În mână ținea un baston de bambus, iar şalul şi-l răsucise pe cap într-un fel de turban.

— Vin direct de la Ghosepara, începu Gora.

La auzul acestor vorbe, judecătorul scoase un fel de şuierat printre dinți. Acum o zi, fusese înştiințat că un străin încearcă să se amestece în ancheta de la Ghosepara. Acesta trebuie să fie individul! Îl măsură pe Gora din cap până-n picioare cu o privire aspră şi scrutătoare şi îl întrebă:

— Din ce parte a țării eşti?

— Sunt brahman din Bengal, spuse Gora.

— Oh! Şi lucrezi la vreun ziar! Nu-i aşa?

— Nu.

— Atunci ce căutai la Ghosepara?

— Cutreieram ţinutul şi m-am oprit din întâmplare în satul acela. Văzând consecinţele opresiunii poliţieneşti, precum şi primejdia altor abuzuri în viitorul apropiat, am venit la dumneavoastră cu nădejdea că veţi pune capăt nelegiuirilor.

— Ştii că oamenii din Ghosepara sunt o şleahtă de nemernici? zise judecătorul.

— Nu sunt nişte nemernici, ci oameni îndrăzneţi şi independenţi, care nu rabdă nedreptatea fără să protesteze! îi răspunse Gora.

În faţa acestui tânăr indian cu gândirea deformată de educaţia modernă, judecătorul simţi că se înfurie şi mârâi printre dinţi:

— De necrezut! Apoi adăugă cu glas tare: Dumneata nu cunoşti situaţia reală din acele locuri. Tonul aspru cu care rostise aceste cuvinte urmărea să pună punct discuţiei.

Gora însă îi răspunse cu glasu-i puternic:

— Dumneavoastră o cunoaşteţi mult mai puţin decât mine!

— Uite ce este, zise judecătorul. Te previn că, dacă te amesteci în chestiunea de la Ghosepara, n-ai să scapi cu una, cu două.

— Întrucât le sunteţi ostili sătenilor şi aţi hotărât să nu îndreptaţi nelegiuirile săvârşite împotriva lor, zise Gora, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să mă reîntorc la Ghosepara şi – în limita puterilor mele – să-i încurajez să se opună abuzurilor poliţiei.

Judecătorul se opri brusc din mers şi, întorcându-se spre Gora, îl străfulgeră cu privirea şi strigă:

— Ce obrăznicie!

Gora se îndepărtă încet, fără a-i mai răspunde.

— Ce-o fi însemnând acest simptom la compatrioții dumneavoastră din ziua de azi? îl întrebă disprețuitor judecătorul pe Haran.

— Înseamnă pur şi simplu că educația lor este încă de suprafață, răspunse Haran cu un aer de superioritate. De fapt, ei n-au o educație spirituală şi morală. Indivizii aceştia n-au fost în stare să asimileze ceea ce este mai bun în cultura engleză. Tocmai pentru că au învățat totul pe de rost, fără o pregătire morală temeinică, ingrații aceştia nu recunosc că dominația britanică în India este un noroc al Providenței.

— Şi nu vor dobândi cultura morală decât după ce-l vor accepta pe Hristos, zise judecătorul sentențios.

— Într-o privință aveți dreptate, consimți Haran şi începu o analiză subtilă a dogmei creştine, expunând ideile pe care le accepta, precum şi pe cele cu care nu era de acord.

Judecătorul fu atât de absorbit de această expunere, încât timpul trecu pe nesimțite. Abia când soția lui, după ce le condusese pe fetele lui Paresh Babu la vila unde erau găzduite, trecu cu trăsura pe lângă el şi-l strigă: „Harry, n-ai de gând să vii acasă?” îşi dădu seama cât era de târziu.

— Doamne! exclamă judecătorul uitându-se la ceas. E opt şi douăzeci. Apoi îi strânse călduros mâna lui Haran şi se urcă în trăsură spunând: Am petrecut o seară extrem de plăcută datorită conversației interesante pe care am avut-o cu dumneata.

Reîntors la vilă, Haran relată în amănunt discuția avută cu judecătorul, dar nu pomeni un cuvânt despre incidentul provocat de apariția neaşteptată a lui Gora.

Capitolul XXVIII

Patruzeci şi şapte de săteni fuseseră întemnițați, nefericiții, fără nici o judecată; pur şi simplu ca pildă pentru ceilalți.

După ce plecă de la judecător, Gora porni în căutarea unui avocat şi află că Satkori Haldar era unul dintre cei mai buni din localitate. Când se duse la el, descoperi că fuseseră colegi de şcoală.

— Să fii chiar tu, Gora? exclamă acesta. Ce cauți pe-aici?

Gora îi spuse că venise să-l roage să facă demersurile necesare la tribunal pentru eliberarea sub cauțiune a deținuților din Ghosepara.

— Cine garantează pentru ei? întrebă Satkori.

— Eu, bineînțeles.

— Poți tu depune cauțiunea pentru patruzeci şi şapte de oameni?

— Dacă mukhtear-ii[51] garantează, sunt gata să plătesc cheltuielile curente.

— O să coste foarte mult.

A doua zi, fu înaintată la tribunal cererea de eliberare. Dar când judecătorul dădu cu ochii de făptura înaltă din ajun, cu hainele murdare şi turbanul răsucit pe cap, respinse scurt cererea. Printre cei ce fuseseră condamnați să le putrezească oasele în puşcărie erau şi copii de paisprezece ani şi moşnegi de optzeci.

Gora îi ceru lui Satkori să-i apere, dar acesta îi spuse:

— Unde-ai să găseşti martori? Toți cei care au văzut ceva sunt în temniță! Şi apoi, întregul ținut a fost terorizat în cursul cercetărilor ce au urmat după rănirea sahibului. Judecătorul bănuieşte o conspirație, organizată de nişte agitatori din mediile intelectuale. Dacă o să vreau să-i apăr, mă va bănui poate şi pe mine! Ziarele anglo-indiene se plâng mereu că viețile englezilor din mediul rural sunt primejduite dacă li se dă prea mult nas băştinaşilor. Între timp însă,

---

[51] Funcţionari judiciari aleşi din rândurile populaţiei indiene.

băştinaşii abia mai pot trăi în ţara lor! Ştiu prea bine că abuzurile sunt cumplite, dar nu le putem opri!

— Nu putem! strigă Gora. De ce n-am...?

— Văd că nu te-ai schimbat deloc de când ai terminat şcoala, zise râzând Satkori. Ei bine, Gora, să ştii că nu putem face nimic, pur şi simplu pentru că fiecare avem de întreţinut o nevastă şi copii; dacă nu ne câştigăm pâinea cea de toate zilele, îi condamnăm la foamete. Câţi oameni poţi găsi dispuşi să poarte pe umeri grijile ce-i ameninţă pe alţii, cu riscul de a-şi duce la pieire propriile familii, mai ales în ţara noastră, unde familiile sunt atât de numeroase? Bărbaţii care au de hrănit douăsprezece sau mai multe guri nu pot lua asupra lor şi grija altora.

— Vasăzică, nu vrei să faci nimic pentru aceşti nenorociţi? stărui Gora. Nu poţi face un demers la Curtea de Apel sau la...?

— Mi se pare că tu nu-ţi dai seama de situaţie! interveni Satkori cam iritat. A fost rănit un englez! Fiecare englez este socotit un rege... şi o rană provocată ultimului alb înseamnă o rebeliune împotriva suveranităţii britanice! Eu n-am de gând să mă pun rău cu judecătorul, protestând împotriva orânduirii, mai ales când ştiu că nu va folosi la nimic!

Gora hotărî să se întoarcă acasă a doua zi cu trenul de 10.30, în speranţa că va putea obţine ajutorul vreunuia dintre avocaţii de la Calcutta. Dar în timp ce mergea spre gară, se întâmplă un incident care îl opri din drum.

În ultima zi a serbării date de judecător, urma să aibă loc un meci de crichet între o echipă de studenţi din Calcutta şi una

din localitate. În timp ce echipa străină îşi făcea antrenamentul, unul dintre jucători se răni destul de grav la picior. Lângă terenul de joc se afla un mare rezervor de apă; doi studenţi îl duseseră pe jucătorul rănit lângă bazin şi se apucară să-i panseze piciorul cu o bucată de pânză înmuiată în apă rece. Dar deodată apăru un poliţist, care începu să-i lovească pe tineri unde-i nimerea, ocărându-i cu cele mai urâte înjurături.

Studenţii din Calcutta nu aveau de unde să ştie că acesta era un bazin rezervat şi că folosirea lui era interzisă; dar chiar dacă ar fi ştiut... ei nu erau obişnuiţi să fie insultaţi de poliţie, fără motiv. Tinerii erau plini de vigoare şi, revoltaţi de purtarea poliţistului, îşi făcură singuri dreptate. Auzind vacarmul, mai mulţi sergenţi de stradă alergară într-acolo. Exact în acea clipă, apăru şi Gora.

Gora îi cunoştea bine pe studenţii din Calcutta. Nu o dată le organizase meciuri de crichet; iar acum, când îi văzu astfel maltrataţi, nu se putu stăpâni şi le sări într-ajutor.

— Băgaţi de seamă! le răcni el poliţiştilor. Să nu vă atingeţi de băieţi!

Auzind cuvintele lui, poliţiştii se repeziră la Gora cu înjurături murdare, şi în curând începu o adevărată luptă. Lumea se strânse, şi peste câteva clipe, pâlcuri-pâlcuri de oameni se adunară în jurul lor. Încurajaţi de intervenţia lui Gora şi sub îndrumarea lui, studenţii se năpustiră asupra forţelor de ordine şi le risipiră. Pentru spectatori era o mare distracţie, dar pentru Gora, bineînţeles, n-a fost de glumă.

Pe la trei-patru după-amiază, pe când Binoy, Haran şi fetele lui Paresh Babu repetau în vila administrației, apărură doi studenți pe care Binoy îi cunoştea şi-i spuseră că Gora şi câțiva băieți din echipă fuseseră arestați şi se aflau acum în beciul poliției, aşteptând să fie judecați a doua zi.

Gora, la puşcărie! Vestea îi îngrozi pe toți – în afară de Haran. Binoy alergă imediat la fostul său coleg, Satkori Haldar, şi împreună cu el se duseră la poliție.

Satkori îi propuse lui Gora să ceară eliberarea sub cauțiune, dar acesta refuză cu îndârjire atât un apărător, cât şi eliberarea sub cauțiune.

— Uită-te la el, se adresă Satkori lui Binoy. Cine ar crede că Gora şi-a isprăvit studiile? Îmi vine să cred că n-a căpătat mai multă minte decât avea pe băncile şcolii!

— Nu vreau să fiu eliberat numai pentru că, din întâmplare, am prieteni sau bani, zise Gora. După legile noastre, dreptul de a împărți justiția este de competența regelui. Orice nedreptate se va întoarce asupra lui. Dar dacă, sub această guvernare, oamenii trebuie să-şi cumpere eliberarea din temniță, cheltuindu-şi tot avutul pentru a li se face dreptate, în ceea ce mă priveşte nu voi cheltui un ban ca să obțin o asemenea dreptate.

— După legea lui Mohamed, ar trebui să-ți pui zălog capul pentru a plăti mita cuvenită, zise Satkori.

— A fost greşeala celor ce împart dreptatea, nu a regelui. Există şi azi judecători nelegiuiți care iau mită. Dar în regimul nostru, omul nenorocit, fie el reclamant sau pârât, nevinovat sau vinovat, dacă ajunge să bată la uşa regelui

pentru a-şi cere dreptatea, se pomeneşte complet ruinat. Şi pe lângă toate, atunci când reclamantă este Coroana, şi oameni ca mine pârâții, toți procurorii şi toți avocații sunt de partea regelui, iar alături de mine nu rămâne nimeni, în afară de soarta mea. Dacă dreptatea e de partea Coroanei, pentru ce mai trebuie un procuror al guvernului care să-i țină partea? Dacă însă pledoariile avocaților sunt necesare în acest sistem, pentru ce n-ar avea dreptul şi partea adversă la un apărător din oficiu? Nu-i oare aceasta o politică a guvernului sau mai bine zis o luptă împotriva supuşilor săi?

— De ce te înfurii, bătrâne? zise râzând Satkori. Civilizația nu-i o marfă ieftină. Dacă trebuie să faci judecăți subtile, trebuie să alcătuieşti şi legi subtile, şi dacă există legi subtile, trebuie să negociezi legea, iar când e vorba de negociere, iată că apare şi factorul vânzare-cumpărare. De aceea, tribunalele civilizației devin în mod natural nişte piețe, unde justiția se cumpără şi se vinde; iar cei ce nu au bani riscă, bineînțeles, să fie traşi pe sfoară. Dă-mi voie să te întreb: ce-ai fi făcut tu dacă ai fi fost rege?

— Dacă aş fi făcut eu legi atât de subtile, răspunse Gora, încât nici inteligența judecătorilor cu lefuri mari să nu le poată pătrunde misterul, aş fi prevăzut avocați experți, plătiți de guvern, care să pledeze din oficiu pentru ambele părți. Şi, în orice caz, nu m-aş fi făli că sunt superior legiuitorilor moguli sau pathani, în timp ce sărmanii mei supuşi trebuie să suporte toate cheltuielile pentru a obține o judecată dreaptă.

— Ah, da, am înțeles! zise Satkori. Totuşi, întrucât acea zi fericită încă n-a sosit şi întrucât nu eşti rege, ci doar un deținut aşteptând judecata unui împărat civilizat, trebuie sau să cheltuieşti bani, sau să beneficiezi de ajutorul gratuit al unui prieten avocat. Atitudinea ta nu poate duce la un sfârşit bun.

— Las' să am sfârşitul ce mi-o fi sortit, dar n-am să fac nici un efort, zise Gora cu emfază. Vreau să am aceeaşi soartă ca cei lipsiți de mijloace.

Binoy îl imploră să fie mai rezonabil, dar Gora, nedându-i ascultare, îl întrebă:

— Cum de eşti şi tu pe-aici?

Binoy roşi. Dacă Gora n-ar fi fost la închisoare, probabil că i-ar fi explicat motivul vizitei sale, chiar cu oarecare sfidare; dar în aceste împrejurări, fiind incapabil să-i răspundă pe şleau, zise:

— Despre mine vom vorbi mai târziu... deocamdată tu eşti cel care...

— Eu sunt musafirul regelui, îl întrerupse Gora. Regele însuşi se ocupă de mine, aşa că nu trebuie să-mi purtați de grijă.

Binoy ştia că nu-i chip să-i schimbe hotărârea, aşa încât renunță la ideea de a angaja un avocat care să-l apere. Totuşi îi spuse:

— Ştiu că n-ai să poți mânca hrana de la închisoare, de aceea o să am grijă să ți se trimită mâncare din afară.

— Binoy, zise Gora iritat, de ce-ți iroseşti energia? Nu vreau nimic din afară. Nu vreau nici o îmbunătățire a situației, ci să rabd soarta obişnuită a tuturor celor din puşcărie.

Foarte tulburat, Binoy se întoarse la vilă, unde Sucharita îl aştepta la fereastra deschisă a camerei ei. Se închisese în odaie, neputând suporta nici o tovărăşie şi nici o conversație.

Când îl văzu pe Binoy venind spre vilă, speriat şi răvăşit, inima ei îngrijorată începu să bată iute, dar, făcând un efort, îşi stăpâni emoția, luă o carte în mână şi ieşi din odaie. Lolita şedea într-un colț al salonului brodând, lucru pe care de obicei îl detesta, în timp ce Labonya şi Sudhir jucau un joc de societate, iar Lila îi privea. Haran discuta cu doamna Baroda despre regia spectacolului a cărui premieră se apropia.

Sucharita ascultă încremenită relatarea lui Binoy despre ciocnirea din dimineața acelei zile dintre Gora şi poliție, în timp ce Lolitei i se urcă sângele la cap, şi broderia îi căzu jos.

— Nu te îngrijora, Binoy Babu, zise doamna Baroda. Chiar diseară am să-i vorbesc soției judecătorului despre Gourmohan Babu.

— Vă rog să nu faceți una ca asta, o imploră Binoy. Dacă Gora află, n-o să mă ierte până la sfârşitul zilelor.

— Trebuie să luăm neapărat măsuri pentru apărarea lui, remarcă Sudhir.

Apoi Binoy le povesti pe îndelete încercările lor de a-l elibera pe Gora sub cauțiune şi refuzul lui Gora de a primi serviciile unui apărător.

— Ce răsfăț deplasat! zise Haran cu dispreț, incapabil să-şi ascundă sila la auzul celor relatate.

Până în acel moment, indiferent de sentimentele ei față de Haran, Lolita îi arăta în mod aparent respect şi nu-l contrazicea niciodată. Acum însă clătină cu vehemență din cap şi strigă:

— Nu-i nici un fel de răsfăț... Gourmohan Babu s-a purtat aşa cum trebuia să se poarte. El a avut dreptate. Oare rostul judecătorului este să ne tiranizeze, ca noi, la rândul nostru, să avem de ce ne dezvinovăți? Trebuie să le plătim lefuri grase, şi apoi să plătim avocați care să ne scape din ghearele lor? Decât o asemenea dreptate, mai bine să stai în temniță!

Haran, uluit, holbă ochii la Lolita. O socotise întotdeauna un copil şi nu-şi închipuia că ar fi putut avea păreri proprii. Dojenind-o aspru pentru această ieşire necuviincioasă, îi spuse:

— Ce înțelegi tu din aceste probleme? Mi se pare că ți-au sucit capul aiurelile tineretului necopt şi iresponsabil de prin şcoli, care a învățat pe de rost câteva cărți, dar n-are nici idei şi nici cultură proprie!

Apoi începu să descrie întâlnirea lui Gora cu judecătorul din seara premergătoare, povestind şi cele ce-i spusese după aceea judecătorul. Cele auzite despre Ghosepara erau cu totul noi pentru Binoy. Se simți speriat, înțelegând că judecătorul nu-l va elibera cu uşurință pe Gora.

Scopul pe care-l urmărise Haran Babu povestind întâmplarea dădu greş cu desăvârşire. Sucharita fu profund îndurerată de josnicia lui Haran, care, până atunci, nu pomenise nimic despre întâlnire; cu toții îl disprețuiau, indignați de ura meschină pe care i-o purta lui Gora şi pe care acum o dăduse pe față.

Sucharita tăcuse tot timpul. La un moment dat, fu cât pe-aci să izbucnească, dar se stăpâni şi luându-şi cartea de pe masă, începu s-o răsfoiască cu mâinile tremurânde.

— Nu-mi pasă dacă Haran Babu e de partea judecătorului, zise Lolita pe un ton sfidător. Pentru mine, întreaga întâmplare arată cu adevărat noblețea sufletului lui Gour Babu!

Capitolul XXIX

Deoarece chiar în ziua aceea urma să sosească locțiitorul guvernatorului, judecătorul veni la tribunal exact la ora zece şi jumătate, sperând să isprăvească repede cu împărțirea dreptății.

Satkori Babu, care-i apăra pe studenți, încercă să profite de ocazie şi să-l apere şi pe prietenul său. După cum se prezenta situația, ajunsese la concluzia că tactica cea mai bună era să recunoască vinovăția clienților săi. Aşadar, ceru îngăduința tribunalului, invocând ca circumstanță atenuantă tinerețea şi lipsa de experiență a pârâților.

Judecătorul pronunță sentința: lovituri de bici, de la cinci până la douăzeci şi cinci, după vârsta băieților şi gravitatea infracțiunii fiecăruia. Gora, neavând apărător care să pledeze pentru el, încercă singur să demonstreze cât de nejustificată

fusese brutalitatea poliției. Judecătorul îl întrerupse, dojenindu-l aspru, şi-l condamnă la o lună de închisoare, pentru a fi insultat poliția în exercițiul funcțiunii. Îi mai spuse să fie recunoscător că a scăpat atât de uşor.

Sudhir şi Binoy erau şi ei în sala de şedințe, dar Binoy nu avu după aceea puterea să se ducă să mai dea ochii cu Gora. Simți că i se taie răsuflarea şi ieşi în grabă din sală. Sudhir stărui să se întoarcă cu el la vila administrației, să facă baie şi să mănânce ceva. Dar Binoy nici nu-l luă în seamă şi, trecând prin curtea tribunalului, se aşeză sub un copac şi-i spuse lui Sudhir:

— Întoarce-te singur la vilă, am să vin şi eu cât de repede.

Binoy nu-şi dădu seama cât timp trecuse de la plecarea lui Sudhir. Dar, după ora prânzului, o trăsură se opri în fața lui şi, ridicând privirea, îi văzu pe Sudhir şi pe Sucharita coborând din trăsură şi venind spre el. În timp ce se apropiau, Binoy se ridică iute şi auzi glasul Sucharitei, profund emoționat, spunându-i:

— Binoy Babu, nu vrei să vii cu noi?

Binoy observă că trecătorii îi privesc mirați şi se urcă repede în trăsură. În drum spre vilă, nici unul dintre ei nu scoase o vorbă.

Când ajunse la vilă, Binoy îşi dădu seama că în mijlocul grupului lor izbucnise un conflict grav. Lolita declarase că nu se va duce pentru nimic în lume la serbarea judecătorului din acea seară; doamna Baroda era în fața unei cumplite dileme, iar Haran se simțea furios din pricina revoltei nesăbuite a unei puştance ca Lolita. Iarăşi şi iarăşi

deplângea această boală de care se molipsiseră adolescenții din ziua de azi, care-i făcea să nesocotească orice disciplină. Erau urmările faptului că li se îngăduie să intre în contact cu fel de fel de oameni şi să discute cu ei fel de fel de aberații!

Când sosi Binoy, Lolita zise:

— Binoy Babu, te rog să mă ierți. Ți-am făcut un mare rău, pentru că n-am fost în stare să înțeleg cât de juste erau obiecțiile dumitale. Numai pentru că nu ştim nimic despre ceea ce se petrece în afara cercului nostru strâmt, înțelegem atât de greşit lucrurile! Panu Babu pretinde că felul acesta de administrație i-ar fi hărăzit Indiei de către Providență. Dacă aşa este, atunci nu pot spune decât că dorința noastră înflăcărată de a blestema această administrație este de asemenea hărăzită de Providență.

Haran interveni furios:

— Lolita, tu...

Dar Lolita, întorcându-i spatele, exclamă:

— Lasă-mă, te rog, în pace! Nu vorbesc cu dumneata! Binoy Babu, să nu te laşi convins de nimeni. Astă-seară nu vom juca pentru nimic în lume la spectacol!

— Lolita! strigă doamna Baroda căutând să-i taie vorba. Tu eşti o fată cuminte, asta o ştiu bine! De ce nu-l laşi pe Binoy Babu să-şi facă baia şi să mănânce ceva? Ştii că e aproape unu şi jumătate? Uită-te la el cât e de palid şi de ostenit!

— În casa asta eu nu mai pot mânca, zise Binoy. Aici noi suntem oaspeții judecătorului.

La început, doamna Baroda încercă să potolească spiritele, căutând să-l convingă cu duhul blândeții pe Binoy să rămână; apoi, văzând că fetele ei tac, izbucni mânioasă:

— Ce vă veni la toți? Suchi, fii bună şi explică-i tu lui Binoy Babu că ne-am dat cuvântul, că lumea a fost invitată şi că, într-un fel sau altul, trebuie să ne facem datoria. Altfel, ce vor crede despre noi? Dacă nu ne ținem de cuvânt, n-am să mai pot da niciodată ochii cu ei.

Dar Sucharita rămase mută şi-şi pironi ochii în pământ.

Binoy se duse la debarcader să întrebe când pleacă vaporul şi află că peste două ore şi că avea să sosească la Calcutta a doua zi dimineața, pe la opt.

Haran îşi vărsă tot focul mâniei împotriva lui Binoy şi a lui Gora, recurgând la cele mai urâte expresii, iar Sucharita părăsi imediat încăperea şi se retrase într-o cameră. Curând o urmă şi Lolita, care o găsi întinsă pe pat, cu fața ascunsă-n palme.

Lolita zăvorî uşa pe dinăuntru şi, apropiindu-se încetişor de Sucharita, se aşează lângă ea şi începu s-o mângâie încetişor pe păr. După o vreme, când Sucharita îşi mai reveni, Lolita îi ridică încet mâinile de pe obraji şi, uitându-se în ochii ei, zise:

— Didi, hai să plecăm din casa asta şi să ne întoarcem la Calcutta. Îmi este cu neputință să mă duc deseară la judecător.

Multă vreme, Sucharita nu-i răspunse; dar după ce Lolita îi repetă de mai multe ori propunerea, se aşează în capul oaselor şi zise:

— Cum să facem una ca asta, scumpa mea? Eu n-am vrut să vin de la început, dar dacă tata m-a trimis, cum pot să plec fără să fi îndeplinit însărcinarea pe care mi-a dat-o?

— Dar tata nu ştie nimic despre cele petrecute, argumentă Lolita. Dacă ar şti, te asigur că nu ne-ar cere să rămânem aici.

— Ce te face să fii atât de sigură? zise Sucharita, istovită.

— Spune-mi drept, didi, te simți în stare să-ți interpretezi rolul diseară? Poți să intri în casa judecătorului? Te vezi pe estradă, gătită, recitând poezii? Eu n-aş putea scoate o vorbă, să ştiu mai bine că-mi muşc limba până-mi dă sângele.

— Aşa este, scumpa mea, zise Sucharita. Dar omul trebuie să îndure chiar şi chinurile iadului. În situația asta, noi n-avem scăpare. Crede-mă că n-am să uit ziua asta cât oi trăi!

Lolita, furioasă pe Sucharita pentru că era atât de supusă, se duse la mama ei şi-i spuse:

— Nu plecăm, mamă?

— Ce-i cu fata asta? exclamă doamna Baroda. Trebuie să fim acolo abia diseară la nouă!

— Eu vorbeam despre Calcutta, zise Lolita.

— Cine-a mai auzit aşa ceva?

— Şi dumneata, Sudhir Dada, zise Lolita întorcându-se spre el, ai de gând să rămâi aici?

Sudhir fusese foarte impresionat de condamnarea lui Gora, dar n-avea destulă tărie de caracter pentru a rezista tentației de a-şi arăta talentul în fața unei societăți atât de distinse de englezi. Drept răspuns, mormăi ceva în sensul că are oarecare ezitări, dar că va trebui totuşi să participe la serată.

— Ne pierdem vremea cu fleacuri, zise doamna Baroda. Haideți mai bine să ne odihnim, căci altfel o să arătăm ca nişte stafii diseară. Nimeni n-are voie să se dea jos din pat înainte de cinci şi jumătate. Şi, cu aceasta, trimise pe fiecare în camera lui.

În curând, adormiră cu toții, în afară de Sucharita, căreia nu-i ardea de somn, şi de Lolita, care şedea dreaptă, fără să se întindă.

Sirena vaporului sună de mai multe ori, chemând la bord pasagerii. În ultima clipă, când vaporul trebuia să plece, şi marinarii erau gata să ridice paserela, Binoy, care stătea pe puntea de sus, văzu o tânără bengaleză alergând spre vas. Îmbrăcămintea şi silueta ei îi aminteau de Lolita. La început, Binoy nu-şi crezu ochilor. Când însă fata se apropie, nu mai avu nici o îndoială. O clipă se gândi că venise să-l convingă să se întoarcă, dar îşi aminti că nici Lolita nu voia să meargă în seara aceea la judecător.

Lolita apucă să se urce pe vapor chiar în timp ce marinarii dezlegau parâmele. Binoy, foarte speriat, se grăbi s-o întâmpine.

— Hai să urcăm pe puntea de sus, îi zise ea.

— Dar pleacă vaporul, exclamă Binoy înspăimântat.

— Ştiu, zise Lolita şi, fără a-l aştepta, urcă scările.

Vaporul se urni în timp ce sirena şuiera, iar Binoy, după ce găsi pe puntea de sus un scaun liber pentru Lolita, o privi cu ochi întrebători.

— Plec la Calcutta, îi spuse Lolita. Mi-am dat seama că-mi este cu neputință să rămân aici.

— Şi ce spun ceilalți? întrebă Binoy.

— Deocamdată nu ştie nimeni, zise Lolita. Le-am lăsat un bilet, şi vor afla când îl vor citi.

Binoy, uluit de această manifestare de independență, începu şovăitor:

— Dar...

Lolita îi tăie însă vorba:

— Acum, după ce vaporul a plecat, ce rost mai are acest „dar”? Nu văd de ce, numai pentru că m-am născut fată,

trebuie să accept totul fără să protestez. Există şi pentru noi, fetele, cuvintele „posibil” şi „imposibil”, „drept” şi „nedrept”. Mi-ar fi venit mai uşor să mă sinucid decât să iau parte la spectacolul lor.

Binoy, dându-şi seama că se află în fața faptului împlinit, găsi că nu mai are rost să se frământe dacă ceea ce făcuse Lolita era bine sau rău.

După câteva clipe de tăcere, Lolita urmă:

— Am fost foarte nedreaptă cu prietenul dumitale Gourmohan Babu. Nu ştiu de ce, dar de când l-am văzut şi l-am auzit pentru prima dată, am fost mereu împotriva lui. Vorbea cu atâta vehemență şi mi se părea că toți ceilalți zic „da” la tot ce spunea, încât de fiecare dată mă înfuriam. N-am suportat niciodată constrângerea, nici prin vorbă, nici prin faptă. Dar acum văd că Gourmohan Babu se constrânge şi pe el însuşi, nu numai pe alții... asta e forță adevărată... N-am mai întâlnit om ca el.

Lolita vorbea fără contenire, nu numai din pricina remuşcărilor pe care le avea față de Gora, pe care-l judecase atât de greşit, ci mai ales pentru că, pe măsură ce trecea vremea, era tot mai îngrijorată pentru fapta pe care o săvârşise. De asemenea, începea să-şi dea seama că nu era tocmai nimerit să călătorească pe vapor însoțită numai de Binoy.

Dar ştiind bine că, cu cât ți-e mai ruşine de purtarea ta, cu atât devine ea mai ruşinoasă, se porni pe vorbă şi povesti câte-n lună şi în stele.

Lui Binoy însă îi pierise graiul. Pe de o parte, se gândea la necazul şi insulta ce se abătuseră asupra lui Gora din pricina judecătorului, şi pe de alta, la propria sa înjosire de a fi acceptat să joace în piesa de teatru găzduită în casa aceluiaşi judecător. Iar pe deasupra mai era şi situaţia neplăcută pe care o crease acum Lolita. Toate acestea laolaltă îl amuţiseră.

Nu demult, ar fi criticat aspru îndrăzneala nesăbuită a Lolitei, dar acum n-o mai putea judeca astfel. În realitate, privea această fugă îndrăzneaţă cu mirare, dar şi cu oarecare admiraţie. Şi apoi îl exalta gândul că, din întregul grup, numai el şi Lolita fuseseră cu adevărat indignaţi de jignirea adusă lui Gora.

Numai că el, Binoy, n-avea a se teme de consecinţele supărătoare ale acestei sfidări; Lolita, în schimb, avea să simtă multă vreme gustul amar al faptei ei nesăbuite. Lui Binoy i se părea bizar că, înainte, o crezuse ostilă lui Gora. Cu cât reflecta mai mult, cu atât o admira mai tare pentru intoleranţa ei faţă de nedreptate, pentru curajul cu care-şi susţinea convingerile, fără a ţine seama de prudenţă. Binoy se simţea atât de entuziasmat de Lolita, încât nu ştia cum să-şi stăpânească simţămintele.

Se gândea că Lolita îl dispreţuia – şi pe bună dreptate – pentru că n-avea tăria şi curajul convingerilor sale. Era conştient că n-ar fi fost niciodată în stare să nesocotească cu atâta curaj laudele sau desconsiderarea familiei sale, pentru a merge pe calea pe care el o credea dreaptă. Se trădase de atâtea ori pe el însuşi, de teamă să nu-i displacă lui Gora sau de teamă că Gora l-ar putea crede slab, pentru ca după aceea, prin argumentări subtile, să se amăgească cu gândul că părerile lui Gora erau chiar ale sale!

Îşi dădea seama că Lolita îi era superioară prin independența gândirii ei şi o prețuia. Ar fi vrut să-i ceară iertare, pentru că adeseori o judecase greşit şi o condamnase în sinea lui... Se căznea zadarnic să găsească cuvinte pentru a exprima ceea ce simțea. Viziunea Lolitei, aşa cum îi apărea acum, în lumina gloriei ce o învăluia după splendidul ei act de curaj, îi dădu senzația că abia acum viața lui se împlinise cu adevărat.

Capitolul XXX

Odată ajunşi la Calcutta, Binoy o conduse pe Lolita până în fața casei lui Paresh Babu.

Înainte de această călătorie cu vaporul, Binoy nu-şi dăduse seama de sentimentele sale reale față de Lolita. Mintea lui fusese preocupată numai de disputele lor, iar principala lui grijă, aproape de fiecare dată când o întâlnea, fusese cum să-i intre în voie acestei fetişcane năzdrăvane. Mai întâi îi apăruse la orizontul vieții Sucharita, ca luceafărul de seară strălucind în puritatea gingăşiei feminine, iar Binoy simțise cum ființa i se desăvârşeşte prin bucuria acestei minunate revelații. Cu timpul însă mai răsăriră şi alte stele, şi Binoy nu-şi aducea aminte când coborâse sub orizont prima stea, cea care-i vestise sărbătoarea luminii pe pământ.

Din clipa în care Lolita, manifestându-şi răzvrătirea, se urcase pe vapor, Binoy îşi spusese: „Acum Lolita şi cu mine

suntem singuri unul lângă altul, izolaţi de restul lumii"; şi nu putea uita că, în tulburarea ei, Lolita îi părăsise pe toţi ai săi şi venise lângă el. Indiferent de motivul sau scopul urmărit, un lucru era sigur: Binoy nu mai era un străin pentru Lolita, ci singurul suflet alături de ea. Toţi ai ei erau departe, în timp ce el era aproape; sentimentul acestei apropieri vibră în inima lui ca un fulger ce sfâşie cerul înnorat.

După ce Lolita se retrăsese în cabina ei, deşi se înnoptase de-a binelea, Binoy nu putuse adormi. Se descălţase şi ieşi pe puntea vaporului, începând să se plimbe cu paşi tăcuţi. N-avea nici un motiv special s-o păzească pe Lolita în timpul acestei călătorii, dar era peste puterile lui să nu trăiască din plin vraja întâmplării neaşteptate şi a răspunderii ce, brusc, se aşezase pe umerii lui. De aceea, se hotărâse să-şi sacrifice somnul pentru a sta de veghe.

Întunericul nopţii era adânc, de nepătruns. Cerul fără nori se boltea plin de stele, sprijinindu-se, ca pe un soclu masiv şi negru, pe copacii ce se aliniau unul lângă altul, de-a lungul malurilor. Jos, tăcută, apa fluviului lat curgea spre ocean. Iar în mijlocul acestei tăceri dormea Lolita. Nu se întâmplase nimic deosebit, decât că Lolita îi încredinţase toată pacea şi frumuseţea somnului ei. Atât, şi nimic mai mult! Pentru Binoy însă, această răspundere era un dar nepreţuit şi-l păzea cu toată grija.

Nici tatăl ei, nici mama şi nici o altă rudă nu era aproape, şi totuşi Lolita şi-a putut aşeza trupul minunat în acest pat străin, pentru a dormi fără griji şi fără teamă. Pieptul ei se ridica şi cobora, respirând în cadenţa unui poem – poezia somnului ei –, nici o buclă nu i se răvăşise în cosiţele împletite cu atâta măiestrie, mâinile i se odihneau pe pătură, destinse şi calme, expresie dulce a gingăşiei feminine, iar picioarele ei neastâmpărate se opriseră, în sfârşit, în loc, aşa

cum se opreşte cadenţa muzicii la sfârşilul unui bal... iată tabloul pe care-l vedea Binoy în imaginaţia sa.

Ca un mărgăritar în scoică, Lolita dormea învăluită de întunericul mut, înconjurată de cerul înstelat, iar pentru Binoy, odihna ei desăvârşită părea să fie singurul lucru important pe lume. „Stau de veghe! Stau de veghe!" erau cuvintele ce se înălţau, ca glasul triumfător al unei trompete, din adâncul bărbatului ce se trezea în Binoy, însoţit de solia tăcută a mirelui veşnic treaz ce veghează asupra universului.

Dar mai era şi un alt gând care-i revenea mereu prin bezna nopţii fără lună: „Acum Gora e în temniţă!" Până atunci, Binoy luase parte la toate bucuriile şi necazurile prietenului său... de data aceasta însă, pentru prima oară, era altfel. Ştia prea bine că pentru un om ca Gora închisoarea nu era de neîndurat. Dar de la începutul şi până la sfârşitul acestui episod important din viaţa lui Gora, Binoy fusese departe de prietenul său şi nu avusese nici un amestec. Se vor mai reîntâlni, oare, după ce drumurile vieţii lor îi despărţiseră astfel, şi golul creat de această despărţire se va mai putea umple vreodată? Nu cumva această întâmplare putea însemna sfârşitul marii şi nezdruncinatei lor prietenii?

Pe măsură ce orele treceau, Binoy îşi simţea sufletul deopotrivă plin şi gol; şi astfel stătea înfrânt în faţa creaţiei şi a distrugerii, cu ochii pierduţi în întuneric.

Când trăsura opri în faţa casei lui Paresh Babu, şi Lolita coborî, Binoy văzu că tremură şi înţelese că făcea un efort uriaş pentru a-şi aduna puterile. Adevărul este că, până în clipa aceea, fusese incapabilă să aprecieze la justa ei valoare ofensa adusă societăţii prin purtarea ei îndrăzneaţă. Ştia prea bine că tatăl ei n-o va dojeni niciodată prin vorbe şi tocmai de aceea se temea de tăcerea lui mai mult decât de orice.

Binoy era foarte încurcat. Nu-şi dădea seama ce trebuie să facă în aceste împrejurări. Pentru a afla dacă prezența lui o supără ori ba, zise ezitând:

— Cred c-ar fi mai bine să plec.

— Ah, nu, te rog, intră la tata, îi răspunse Lolita în grabă.

Binoy fu încântat de tonul stăruitor al acestor vorbe. Aşadar, datoria lui nu se sfârşise conducând-o până acasă. Acest incident legase viața lui de aceea a Lolitei într-un fel neobişnuit. Binoy simți că în clipele acelea trebuie să fie cât mai aproape de ea. Gândul că Lolita avea încredere în el îl emoționa profund şi-i dădea senzația că ea îl luase de mână şi se sprijinea de el. Dacă Paresh Babu va fi supărat pentru purtarea ei nesăbuită şi necuviincioasă, va trebui să-şi asume el întreaga responsabilitate, să se lase condamnat de toată lumea şi să stea în fața dojenilor ca o armură ocrotitoare.

Dar Binoy nu înțelegea ce se petrecea în mintea Lolitei. De fapt, ea nu-l luase pe Binoy ca să-i servească drept scut ocrotitor; motivul real era că nu-i plăcea să ascundă nimic. Voia ca Paresh Babu să cunoască precis, cu de-amănuntul, toate cele petrecute. Voia să se expună din plin judecății tatălui ei, oricare ar fi ea.

În plus, era mânioasă pe Binoy. Iar gândul că nu avea nici un motiv să fie furioasă îi sporea în mod ciudat furia, în loc s-o domolească.

Pe vas, starea ei de spirit fusese alta. De când era copil avea ieşiri violente şi făcea lucruri cam nesăbuite. Dar actul de independență de acum era într-adevăr grav. Fapta ei devenea

cu atât mai supărătoare prin prezența lui Binoy, dar asta îi dădea o tainică bucurie a emancipării.

Ocrotirea căutată lângă un om relativ străin, apropierea atât de fățișă, fără vreun paravan familial sau social, creau, fără îndoială, o situație critică, ce putea fi condamnată. Dar purtarea lui Binoy, discreția lui naturală învăluiseră întreaga întâmplare în atâta puritate, încât Lolita se bucură din plin de modestia lui înnăscută, a cărei revelație o avu pe de-a întregul cu acest prilej. Parcă nu mai era Binoy cel care lua parte la toate jocurile şi năzdrăvăniile lor, cel care vorbea şi glumea fără nici o reticență, arătându-se prietenos chiar şi cu servitorii. În ciudățenia clipei, el s-ar fi putut uşor apropia, sub pretextul că-i poartă de grijă... dar se apropiase de inima ei tocmai pentru că păstrase cu atâta decență distanța.

Singură în cabină, peste noapte, gândurile n-o lăsară să adoarmă... ceasurile lungi treceau greu; după ce se suci încoace şi-ncolo în pat, i se păru că se lumina de ziuă. Deschise încetişor uşa cabinei şi privi afară. Noaptea era pe sfârşite, dar întunericul nu voia să se risipească din copacii încărcați cu rouă, ce se înşiruiau pe malul fluviului. O adiere rece se pornise, unduind suprafața apei, iar zgomotele de jos, din sala motoarelor, arătau că începea o nouă zi de lucru.

Lolita ieşi din cabină şi, în timp ce păşea uşor spre puntea de sus, dădu cu ochii de Binoy; înfăşurat în şal, dormea pe un scaun. Inima ei începu să bată iute când îşi dădu seama că, probabil, stătuse toată noaptea de veghe la uşa ei... atât de aproape, şi totuşi atât de departe! Se întoarse imediat şi, oprindu-se în uşa cabinei, îl privi pe Binoy cum doarme pe fundalul întunecat al acestui peisaj neobişnuit. Pentru Lolita, figura lui deveni centrul galaxiei ce veghea asupra lumii întregi.

Uitându-se la el, o duioşie de nedescris îi năpădi inima, iar ochii i se umplură de lacrimi. I se păru că Dumnezeul căruia tatăl ei o învățase să i se închine coborâse la ea şi o binecuvântase cu ambele mâini... iar în clipa sfântă când, pe malurile fluviului adormit, sub ocrotirea dulce a pădurii ce-l învăluia în frunzişu-i bogat, lumina se îmbina în taină cu bezna ce se retrăgea, Lolitei îi păru că-n acest spațiu nesfârşit şi înstelat al universului răsună sfâşietoare muzica unei vina[52] divine.

Prin somn, Binoy îşi mişcă o mână, şi Lolita se furişă repede în cabină, închise uşa şi se întinse din nou pe pat. Mâinile şi picioarele îi erau reci, şi multă vreme nu izbuti să-şi potolească bătăile inimii.

Încetul cu încetul, întunericul se topi, şi vaporul începu să se urnească. După ce se aranjă puțin, Lolita ieşi şi se duse să se rezeme de balustrada punții. Şuieratul sirenei îl trezise pe Binoy, care, cu privirile îndreptate spre răsărit, aştepta prima rază a zorilor.

Când o văzu pe Lolita ieşind pe punte, se ridică şi voi să intre în cabină. Dar Lolita îl salută şi-i spuse:

— Mă tem că n-ai prea dormit astă-noapte.

— Oh, n-aş putea spune c-a fost o noapte grea, îi răspunse Binoy.

După aceste cuvinte, nu mai avură ce-şi spune.

---

[52] Instrument muzical asemănător chitarei, foarte răspândit în India.

În razele soarelui ce răsărea, roua de pe desişurile de bambus strălucea ca aurul. Nici unul dintre ei nu mai văzuse un răsărit asemănător. Niciodată lumina zilei nu-i emoționase ca acum. Pentru prima oară în viața lor, îşi dădeau seama că cerul nu-i pustiu, ci priveşte, bucurându-se fără vorbe de miracolul ce însoțeşte fiece nouă ivire a creației. Conştiința amândurora era trează şi simțiră cu intensitate marea conştiință ce stă la temelia universului. Aşa se explică pentru ce nici Binoy, şi nici Lolita nu scoteau o vorbă.

Vaporul ajunse la Calcutta. Binoy luă o trăsură şi, aşezând-o pe Lolita înăuntru, se urcă pe capră lângă birjar. Cine putea spune pentru ce, în timp ce goneau pe străzile Calcuttei, în sufletul Lolitei vântul îşi schimbă direcția şi deveni potrivnic? Ideea că, în această situație dificilă, Binoy a fost alături de ea pe vapor, intrând astfel atât de adânc în viața ei, că acum o conducea acasă de parcă ar fi fost tutorele ei, o apăsa pe suflet. Nu putea îndura gândul că, prin forța lucrurilor, Binoy putea avea impresia că dobândise o anumită autoritate asupra ei. Pentru ce oare i se schimbase dispoziția? De ce se oprise dulcea muzică a nopții asupra unui acord atât de aspru, de îndată ce Lolita reintră în viața de toate zilele?

Când, ajunşi în fața uşii, Binoy îi spuse „Cred că ar fi mai bine să plec”, supărarea Lolitei crescu. Oare Binoy îşi închipuia că-i era frică să apară cu el în fața tatălui ei? Dorea să arate cât mai limpede că nu-i era ruşine de ceea ce făcuse şi că era gata să-i povestească absolut totul tatălui ei. Nu admitea ca Binoy să fugă. O adusese până acasă, de parcă ar fi socotit-o şi el vinovată. Ținea să arate că relațiile ei cu Binoy sunt aceleaşi de mai înainte; nu voia să scadă în ochii lui, îngăduind ca iluziile şi ezitările din noaptea trecută să dăinuie şi în lumina strălucitoare a zilei.

Capitolul XXXI

Când Satish dădu cu ochii de Binoy şi de Lolita, se repezi la ei şi, prinzându-i pe fiecare de o mână, întrebă:

— Dar Sucharita unde-i? Ea n-a venit?

Binoy, pipăindu-şi buzunarul tunicii, îşi făcu ochii roată şi strigă:

— Sucharita! Da, zău, oare unde-o fi? Să ştii că s-a pierdut!

— Nu vorbi prostii! exclamă Satish dându-i un brânci. Spune-mi, Lolita didi, unde-i Sucharita?

— Sucharita vine mâine, îi răspunse Lolita şi vru s-o pornească spre camera lui Paresh Babu.

Satish nu-i dădea însă drumul.

— Vreți să vedeți cine a venit la noi?

Dar Lolita, smulgându-şi mâna, îl repezi:

— Acum dă-ne pace! Trebuie să vorbesc cu tata.

— Tata nu-i acasă, o informă Satish, şi nu se va întoarce curând.

La această veste, atât Binoy, cât şi Lolita răsuflară uşurați. Întâlnirea cu Paresh Babu se mai amâna.

— Ai spus c-a venit cineva. Cine e? întrebă Lolita.

— Ei bine, n-am să-ți spun! îi răspunse Satish. Binoy Babu, încearcă să ghiceşti cine a venit. Dar n-ai să ghiceşti niciodată, sunt sigur! Niciodată!

Binoy rosti fel de fel de nume imposibile, ca de pildă Nawab Surajuddaula, regele Nabakrishna sau Nandakumar. După fiecare nume, Satish striga „Nu”, cu o voce ascuțită, tot mai încântat că nimeni nu ghicea cine sosise în casa lor. Până la urmă, Binoy se declară învins şi spuse:

— Bine, atunci las-o pe sora ta să afle misterul, şi după aceea, dacă este cazul, mă chemați şi pe mine.

— Nu. Veniți amândoi! stărui Satish.

— În ce odaie să mergem? întrebă Lolita.

— La etaj, zise Satish.

La ultimul etaj al casei, într-un colț al terasei dinspre sud, era o odăiță cu o verandă zidită, ca s-o apere de soare şi de ploaie. Urmându-l docili pe Satish, urcară până sus, şi acolo, în veranda închisă, dădură cu ochii de o femeie de vârstă mijlocie, cu ochelari, care stătea aşezată pe o mică rogojină,

citind Ramayana. Unul dintre brațele ochelarilor ei se rupsese, iar sfoara care-l înlocuise îi atârna în dosul urechii. Părea de vreo patruzeci şi cinci de ani. Avea părul cam rar, dar fața ei era proaspătă şi bucălată, ca un fruct copt. Între sprâncene avea semnul castei, dar nu purta nici un fel de podoabă şi era îmbrăcată ca o văduvă.

Când dădu cu ochii de Lolita, îşi scoase repede ochelarii, puse cartea pe rogojină şi o privi cu multă curiozitate. Apoi, când în spatele Lolitei îl văzu pe Binoy, se ridică în grabă şi, trăgându-şi sariul pe cap, schiță un gest de parcă ar fi vrut să se retragă în odaie. Satish însă o prinse de mână şi-i spuse:

— Mătuşică, de ce fugi? Aceasta e sora mea Lolita, iar el e Binoy Babu. Sora mea mai mare soseşte mâine.

Această scurtă prezentare părea să fi fost suficientă şi nu încăpea nici o îndoială că Satish îl descrisese complet, cu toate amănuntele, pe prietenul său, ştiut fiind că, ori de câte ori avea prilejul să vorbească despre subiectele ce-l interesau, Satish nu uita nici un detaliu.

Lolita rămase mută, deoarece îi era cu neputință să ghicească cine ar putea fi această „mătuşică" a lui Satish. Dar văzând că Binoy se aplecă fără zăbavă s-o salute, ştergându-i praful de pe picioare, făcu la fel.

Mătuşica intră în odaie, se întoarse cu o rogojină mai mare şi, după ce o întinse pe jos, zise:

— Stai jos, fiule! Stai jos, măicuță!

După ce Lolita şi Binoy se aşezară, îşi ocupă şi ea locul, iar Satish se strecură lângă ea. Cu un braț în jurul umerilor lui Satish, le spuse nou-veniților:

— Probabil că nu mă cunoaşteți. Eu sunt mătuşa lui Satish – mama lui a fost sora mea.

Nu atât vorbele rostite, cât ceva din expresia feței şi din tonul glasului ei sugera o viață petrecută în suferință.

Când zise „Eu sunt mătuşa lui Satish”, strângându-l pe copil la piept, Binoy, fără a cunoaşte alte amănunte din viața ei, simți o profundă milă pentru acea femeie şi spuse:

— N-o să admit să fiți numai mătuşica lui Satish. O să aibă de furcă cu mine dacă are de gând să pună stăpânire pe dumneavoastră! De altfel, e destul de rău că-mi zice mereu Binoy Babu şi nu vrea să-mi zică dada, ca să rabd să mă excludă şi de la plăcerea de a avea o mătuşă.

Niciodată nu-i venise greu lui Binoy să cucerească inimile oamenilor. Aşa încât acest tânăr cu înfățişare plăcută, cu vorbă atât de caldă, puse pe loc stăpânire pe inima mătuşicii.

— Şi unde este sora mea, adică mama ta, fiule? îl întrebă ea pe Binoy.

— Mama mea a murit demult, zise Binoy, dar nu pot spune că n-am mamă! Ochii i se umplură de lacrimi, gândindu-se ce însemna pentru el Anandamoyi.

În scurt timp, între ei se înfiripă o conversație atât de animată, încât nimeni n-ar fi bănuit că abia se cunoscuseră.

Din când în când, se amesteca şi Satish cu pălăvrăgeala lui. Lolita însă tăcea.

Lolita fusese întotdeauna rezervată şi-i trebuia multă vreme până să se apropie de un străin. În plus, acum era preocupată de grijile ei. Prietenia arătată de Binoy unei necunoscute o enervă. În sufletul ei îl condamnă pentru superficialitate, gândind că nu privea cu destulă seriozitate situaţia extrem de dificilă în care se afla ea. Deşi, dacă Binoy ar fi stat mut, cu faţa mohorâtă, tot n-ar fi fost pe placul ei! Ar fi fost furioasă că încearcă să ia asupră-şi o problemă care n-o priveşte decât pe ea şi pe tatăl ei.

Adevărul era că ceea ce noaptea trecută i se păruse ca o muzică, acum era de o disonanţă enervantă: orice ar fi făcut Binoy nu era nimerit. În nici un fel, el nu putea drege lucrurile. Numai Dumnezeu ştie ce ar fi putut smulge din rădăcini cauza tulburării ei! De ce să socoteşti femeile nesăbuite dacă viaţa lor se rezumă doar la sentiment şi să le condamni pentru căile ciudate pe care le mână inima? Dacă temelia dragostei e bună, inima te conduce cu atâta simplitate şi armonie, încât raţiunea, ruşinată, trebuie să se dea bătută, dar dacă dragostea are un cusur, mintea e incapabilă să-l înlăture şi n-are rost să cauţi explicaţii pentru ce te simţi atras sau respins, de ce eşti fericit sau nenorocit.

Se făcuse târziu, şi Paresh Babu tot nu se întorcea. Binoy ar fi vrut să plece acasă. Încercă să reziste acestui impuls, întreţinând conversaţia cu mătuşa lui Satish. Dar Lolita părea să fi simţit ceva, căci în cele din urmă, neputându-şi stăpâni revolta, îi întrerupse brusc spunând:

— Pe cine aştepţi? Nu putem şti cât va mai întârzia tata. Nu crezi că ar trebui să te duci la mama lui Gourmohan Babu?

Binoy tresări... cunoştea prea bine tonul Lolitei când era supărată pe el! Îi aruncă o privire, apoi sări în picioare cu iuțeala săgeții scăpate din arc. Într-adevăr, pe cine aştepta? Nu-şi făcuse iluzii că prezența lui ar fi fost absolut necesară în aceste împrejurări. De fapt, voise să plece chiar la sosire şi n-a rămas decât pentru că Lolita îi ceruse desluşit să intre în casă. Iar acum, tot ea îi punea această întrebare!

Lolita se sperie în fața bruscheții cu care se ridică Binoy. Văzu cum zâmbetul lui dispare cu desăvârşire, aşa cum se stinge lumina când sufli într-o lampă. Nu-l văzuse niciodată atât de mâhnit, atât de jignit şi, uitându-se la el, simți că remuşcările o ustură ca o lovitură de bici.

Satish sări de pe rogojină şi, agățându-se de brațul lui Binoy, îl implora să mai rămână:

— Binoy Babu, stai jos, nu pleca încă... Mătuşică, te rog, spune-i lui Binoy Babu să rămână la micul dejun cu noi... Lolita, de ce i-ai spus să plece?

— Nu, Satish dragă, nu azi! zise Binoy. Dacă mătuşica vrea să primească omagiile mele, am să vin să mănânc la voi într-altă zi. Acum am întârziat şi aşa prea mult.

Mătuşa lui Satish observase şi ea tristețea din glasul lui Binoy, şi inima ei întreagă era alături de el. Plimbându-şi privirea sfioasă de la el la Lolita, pricepu că în spatele vorbelor se ascunde ceva mai profund.

Lolita nu găsi nici o scuză, ci se retrase în camera ei să plângă, aşa cum mai plânsese de atâtea ori.

Capitolul XXXII

Binoy plecă imediat la Anandamoyi, chinuit şi de umilinţă, şi de mustrări de conştiinţă. Cum de nu se dusese de-a dreptul la mama lui? Ce prost a fost când a crezut că Lolita avea nevoie de el! Dumnezeu l-a pedepsit pe drept, pentru că sosind la Calcutta n-a lăsat la o parte această obligaţie şi n-a alergat la Anandamoyi... A trebuit să-l întrebe Lolita: „Nu crezi că ar trebui să te duci la mama lui Gora?" Cum era cu putinţă ca, măcar o clipă, mama lui Gora să-i fi fost mai aproape Lolitei decât lui? Lolita n-o cunoştea, ştia doar că e mama lui Gora, dar pentru el Anandamoyi reprezenta imaginea tuturor mamelor de pe lume!

Anandamoyi tocmai îşi terminase baia şi şedea singură în odaia ei. Părea adâncită în meditaţie când Binoy intră şi se prosternă la picioarele ei, exclamând:

— Mamă!

— Binoy! îi răspunse Anandamoyi, mângâindu-l pe capul plecat.

Cine mai are glasul unei mame? Numele lui rostit de buzele lui Anandamoyi parcă-i domoli întreaga făptură. Făcând un efort să-şi stăpânească emoţia, zise încet:

— Mamă, n-am venit destul de iute la dumneata!

— Am aflat totul, zise Anandamoyi cu blândețe.

— Ai aflat! exclamă Binoy uluit.

Anandamoyi îi povesti că Gora îi trimisese o scrisoare prin avocat, dându-i de veste că s-ar putea să ajungă la închisoare. Sfârşitul scrisorii spunea:

„Închisoarea nu-i poate face nici un rău lui Gora al dumitale; dar dacă dumneata vei suferi câtuşi de puțin, el n-o va putea îndura. Suferința dumitale va fi singura lui pedeapsă... alta, judecătorul nu-i poate da. Mamă, te rog nu te gândi numai la copilul dumitale. Există multe mame ai căror fii zac în puşcărie – şi nu din vina lor! Eu vreau să trăiesc întocmai ca ei şi să le împărtăşesc greutățile. Dacă soarta a vrut ca să-mi împlinească această dorință, te rog, nu te întrista.

Poate că nu-ți mai aduci aminte, mamă, că în anul foametei mi-am uitat odată punga cu bani pe masă, în odaia care dă spre stradă. Când, peste câteva minute, m-am întors, am văzut că punga fusese furată. În ea erau cincizeci de rupii, bursa mea, bani pe care-i pusesem deoparte ca să-ți cumpăr un lighean de argint în care să te speli pe picioare. În timp ce mă mistuia mânia împotriva hoțului, Dumnezeu mi-a luminat deodată mintea şt mi-am zis: „Banii ăştia sunt darul meu pentru omul înfometat care i-a furat!” Acest gând mi-a izgonit regretele fără rost, şi sufletul mi s-a liniştit. Tot astfel îmi zic şi azi: „Mă duc de bunăvoie la închisoare, singur am consimțit, fără regrete, fără mânie, să-i accept adăpostul”. Vor fi neajunsuri în ceea ce priveşte hrana şi alte asemenea, dar în cursul ultimei mele călătorii am acceptat ospitalitatea a tot felul de oameni, care trăiau în cele mai diferite condiții, şi nu întotdeauna în casele lor am avut confortul cu care mă obişnuisem, ba uneori nu mi-am putut potoli măcar foamea şi setea. Ceea ce acceptăm singuri nu mai reprezintă o

încercare grea: de aceea, poți fi sigură că nimeni nu m-a silit să intru la închisoare... intru de bunăvoie şi mulțumit.

Când mă bucuram de dulceața căminului, nu-mi dădeam seama cât de mare este privilegiul de a putea profita de aerul şi de lumina de afară... Uităm tot timpul de mulțimea oamenilor care, cu sau fără vină, sunt întemnițați şi insultați şi nu se pot bucura de acest privilegiu dăruit de Dumnezeu. Nu ne gândim la ei – atât de mulți! – şi nu participăm la durerea lor. N-aş vrea să fiu pecetluit cu soarta lor, dar nu vreau nici să mă țin la distanță, înrolându-mă în rândul numeroşilor fățarnici care caută să pară respectabili.

Să ştii, mamă, că după această experiență am învățat multe despre viață şi despre lume. Cei care se complac în rolul de judecători în cele mai multe cazuri sunt demni de milă. Oamenii întemnițați rabdă pedeapsa cuvenită pentru păcatele săvârşite de cei ce îi judecă pe alții, iar nu pentru propriile lor păcate. Sunt mulți cei care prin greşelile lor contribuie la săvârşirea unei crime, dar numai o parte dintre vinovați îndură suferința ispăşirii. Nu putem şti când, cum şi unde vor fi ispăşite şi păcatele celor ce trăiesc în confort, ducând o viață onorabilă în afara zidurilor închisorii. Dar, în ceea ce mă priveşte, disprețuiesc falsa lor onorabilitate şi prefer să port pe pieptul meu pecetea infamiei. Binecuvântează-mă, mamă, şi nu plânge pentru mine. Krishna a purtat toată viața pe piept semnul loviturii pe care i-a dat-o Bhrigu[53] cu piciorul – şi acest semn s-a imprimat din ce în ce mai adânc în carnea lui. Dacă El, Krishna, a acceptat acest semn ca o podoabă, pentru ce-ai fi dumneata îngrijorată, ce motiv ai avea să fii nelinişti din pricina mea?"

---

[53] În mitologia indiană, unul dintre cei zece înțelepți.

După ce primise această scrisoare, Anandamoyi încercase să-l trimită pe Mohim la Gora, dar Mohim îi răspunsese: „Eu am slujbă. Sahibul nu mă va învoi”, şi se apucase să-l judece cu asprime pe Gora pentru violența şi nebunia lui, încheind astfel: „Într-o zi, am să-mi pierd şi slujba numai pentru că sunt rudă cu el”.

Anandamoyi socoti că nu avea rost să i se adreseze lui Krishnadayal, față de care devenise foarte reticentă când era vorba de Gora. Ştia prea bine că-n inima soțului ei Gora nu ocupase niciodată locul cuvenit unui fiu, ba dimpotrivă, simțea chiar o oarecare ostilitate împotriva lui. În căsnicia lor, Gora fusese întotdeauna ca un zid despărțitor, ca lanțul munților Vindhya. Pe de o parte se afla Krishnadayal, cu întregul său patrimoniu de dogmatism, iar pe de alta stătea Anandamoyi cu proscrisul ei, Gora. Părea că orice comunicare între aceste două ființe fusese oprită, cu toate că pe lumea aceasta numai Anandamoyi şi Krishnadayal cunoşteau povestea lui Gora.

Astfel, dragostea lui Anandamoyi pentru Gora deveni comoara ei şi numai a ei. Încerca pe toate căile să-i facă viața cât mai uşoară, în această familie unde nu era decât un tolerat. Grija ei cea mai mare era ca nu cumva vreunul din familie să poată spune: „Asta s-a întâmplat din pricina lui Gora al tău”, sau „Trebuie să îndurăm această defăimare din pricina lui Gora al tău”, sau „Am suferit această pagubă din pricina lui Gora al tău!” Anandamoyi îşi dădea seama că trebuie să ducă singură întreaga povară a lui Gora. Şi soarta a vrut ca acest Gora al ei să fie de o dârzenie cu totul neobişnuită! Nu era uşor să-i nesocoteşti prezența. Pretutindeni se impunea cu violență.

Până acum izbutise să-l crească pe neîmblânzitul ei Gora, chiar în mediul acesta potrivnic, veghind zi şi noapte asupra lui. În mijlocul familiei ostile, fusese supusă la multe

umilințe şi îndurase mult fără a putea cere ca cineva să ia parte la durerea ei.

După ce Mohim ieşise din odaie, Anandamoyi rămăsese singură, şezând tăcută în fața ferestrei şi urmărindu-l pe Krishnadayal, care se întorcea după baia de dimineață. Era uns pe frunte şi pe brațe cu mâlul sfințit al Gangelui şi murmura mantre sfinte. Când era astfel purificat, nimeni, nici chiar Anandamoyi, nu avea voie să se apropie de el. Oprelişti, oprelişti, nimic altceva decât oprelişti!

Suspinând, plecă de la fereastră şi se duse în camera lui Mohim. Îl găsi aşezat pe jos, citind ziarul. Servitorul îi unsese pieptul cu ulei, pregătindu-l astfel pentru baia de dimineață.

— Mohim, îi zise Anandamoyi, trebuie să găseşti pe cineva care să meargă cu mine. Vreau să-l văd pe Gora. Mi se pare că va trebui să intre la închisoare, dar sper că-mi vor îngădui să-l văd înainte.

Deşi îl ocăra mai tot timpul, Mohim avea o reală afecțiune pentru Gora.

— Să fie al dracului! strigă. Lasă-l pe derbedeu să stea la puşcărie... e o minune că n-a intrat mai demult!

Cu toate acestea, îl chemă îndată pe omul său de încredere, pe care-l trimise cu banii necesari pentru taxele legale, şi hotărî ca, dacă şeful îi dă concediu şi stăpâna casei consimte, să meargă şi el.

Anandamoyi ştia că Mohim nu va răbda niciodată să-l vadă pe Gora în necaz fără a pune umărul, iar când află că Mohim era dispus să-i dea puținul ajutor pe care i-l putea acorda,

nu mai avu nimic de spus. De asemenea, ştia prea bine că nu va găsi în această casă atât de ortodoxă nici un membru al familiei care s-o însoţească la închisoarea în care se afla Gora şi să se expună astfel privirilor curioase şi observaţiilor aspre ale oamenilor. Aşadar, nu-şi mai repetă rugămintea şi se întoarse în camera ei, cu buzele strânse şi ochii umbriţi de durere. Când Lachmiya izbucni în hohote de plâns, o dojeni şi-i spuse să iasă din odaie. Se obişnuise să-şi rabde singură, în tăcere, toate necazurile. Primea cu linişte atât bucuria, cât şi durerea, iar zbuciumul sufletului ei nu-l cunoştea decât Cel de Sus.

Mângâierea pe care Binoy i-o putea oferi lui Anandamoyi era mult mai mare decât o putea el bănui. După câteva cuvinte rostite, rămase tăcut; dar, prin firea ei, Anandamoyi nu aştepta cuvinte de mângâiere din partea altora. Dimpotrivă, se ferea de orice discuţie în legătură cu necazurile ei. Aşa că nu mai vorbi despre această întâmplare, ci spuse simplu:

— Binu, după cât văd, încă nu ţi-ai făcut baia. Du-te şi spală-te iute, ai întârziat la micul dejun.

După ce Binoy îşi făcu baia şi se aşeză la masă, Anandamoyi, văzând locul liber de lângă el, simţi cum i se sfâşie inima pentru Gora. Iar când se gândi că băiatul ei are parte la închisoare de o hrană grosieră, neîndulcită de grija unei mame, bucate de două ori mai amare prin regulamentul jignitor al închisorii, Anandamoyi nu mai putu răbda să-l vadă pe Binoy mâncând singur şi, invocând un pretext, părăsi odaia.

Capitolul XXXIII

Când veni acasă şi află de sosirea neaşteptată a Lolitei, Paresh Babu ghici că încăpățânata lui fată intrase, desigur, într-un bucluc cu totul deosebit. Răspunzând privirilor lui întrebătoare, Lolita spuse:

— Tată, am plecat de acolo. Mi-a fost cu neputință să mai rămân.

Când Paresh Babu o întrebă ce se petrecuse, ea spuse:

— Judecătorul l-a băgat la închisoare pe Gourmohan Babu.

La început, Paresh Babu nu prea pricepu cum anume ajunsese Gora în încurcătură, dar după ce Lolita îi povesti pe îndelete totul, rămase o vreme tăcut şi îngândurat, îngrijorat mai cu seamă pentru mama lui Gora.

„Judecătorului", îşi zise el, „îi este uşor să-l condamne pe Gora ca pe un hoț de rând, acesta fiind rezultatul firesc al obişnuitului său dispreț pentru dreptate. Tirania omului față de om este mult mai cumplită decât toate celelalte cruzimi de pe lume. Şi cât de vastă şi intolerabilă a devenit ea la adăpostul societății şi guvernului!"

În timp ce asculta povestea condamnării lui Gora, aceste gânduri îi apărură în minte cu o deosebită claritate.

Văzându-l tăcut şi îngândurat, Lolita îl întrebă nerăbdătoare:

— Nu-i aşa că e o nedreptate îngrozitoare, tată?

El îi răspunse, ca de obicei, calm:

— Nu putem şti precis până unde a mers Gora, dar ceea ce putem spune cu certitudine este că dacă într-adevăr convingerile lui l-au făcut să treacă limitele legii, e totuşi incapabil să săvârşească ceea ce în limba engleză se numeşte „o crimă". Dar ce putem face noi, copila mea? În vremea noastră, simțul dreptății n-a ajuns încă la deplina lui înțelepciune. Pedeapsa îl aşteaptă pe cel care a săvârşit o infracțiune banală, ca şi pe cel care a săvârşit o crimă; amândoi poartă aceleaşi cătuşe, în aceeaşi temniță. Pentru acest lucru nici un om nu poate fi condamnat... de vină sunt păcatele tuturor oamenilor.

Apoi, trecând brusc la alt subiect, Paresh baba o întrebă:

— Cu cine ai venit?

Lolita ridică semeață capul şi îi răspunse cu o emfază cam exagerată:

— Cu Binoy Babu.

Dar, în ciuda emfazei, tonul ei trăda o oarecare slăbiciune. I-a fost peste puteri să rostească aceste vorbe simplu şi fără ruşine, ba dimpotrivă, fața i se înroşi, sporindu-i emoția.

Paresh Babu avea pentru această fată capricioasă şi neînfricată mai multă afecțiune decât pentru ceilalți copii ai săi; iar stima lui față de cinstea Lolitei era cu atât mai mare, cu cât desele ei conflicte cu restul familiei se declanşau

tocmai din această pricină. Tatăl ei pricepuse bine că această trăsătură de caracter a ei nu era apreciată. De aceea, cu multă grijă, căuta să-i cultive simțul dreptății, ca nu cumva, în încercările de a i se înfrânge îndărătnicia, să fie zdrobită şi noblețea sufletului ei.

Frumusețea celorlalte fete ale lui era uşor recunoscută de toți cei ce le vedeau, pentru că aveau trăsături regulate şi pielea obrazului de culoare deschisă. Lolita, negricioasă, cu chipul neobişnuit, producea impresii variate. Doamna Baroda îşi manifestase întotdeauna față de soțul ei teama că va fi greu să-i găsească un bărbat potrivit. Dar frumusețea pe care Paresh Babu o vedea pe chipul Lolitei nu era tributară nici culorii pielii şi nici trăsăturilor, ci sufletului pe care-l oglindea... Lolita nu impresiona printr-o frumusețe desăvârşită, ci prin fermitatea forței ei, prin strălucirea independenței... caracteristici ce îi atrag pe câțiva aleşi şi îi resping pe cei mulți!

Dându-şi seama că datorită personalității ei Lolita nu va fi niciodată ca celelalte fete, Paresh Babu şi-o apropiase cu o solicitudine aproape dureroasă; şi era cu atât mai îngăduitor față de greşelile ei, cu cât ştia că nimeni altul nu i le va ierta. Din clipa în care Lolita îi spusese că venise numai cu Binoy, Paresh Babu îşi dădu seama câte va avea ea de îndurat în viitorul apropiat... ştia că societatea îi va aplica pentru această neînsemnată încălcare a legilor ei pedeapsa ce s-ar fi cuvenit unei încălcări mult mai grave.

În timp ce se gândea la aceste lucruri, Lolita continuă:

— Tată, ştiu c-am greşit, dar acum am înțeles deslușit un lucru: între judecător şi poporul țării noastre există asemenea relații, încât ospitalitatea lui ocrotitoare nu ne face cinste. Puteam să mai stau acolo şi să accept ospitalitatea lui după ce mi-am dat seama de acest lucru?

Paresh Babu nu putea răspunde uşor la întrebare. De aceea nici nu încercă să-i dea vreun răspuns, ci o mângâie uşor pe cap pe îndărătnica lui copilă.

După-amiază, Paresh Babu se plimba încolo şi încoace prin grădina din faţa casei, gândindu-se la cele ce se petrecuseră, când Binoy apăru şi-l salută respectuos. Paresh Babu discută cu el pe-ndelete despre condamnarea lui Gora şi semnificaţia acestei întâmplări, dar nu pomeni nimic despre călătoria lui Binoy cu Lolita pe vapor. Când se întunecă, îi spuse:

— Haide, Binoy, să intrăm.

Dar Binoy refuză.

— Trebuie să mă duc acasă.

Paresh Babu nu repetă invitaţia, iar Binoy, aruncând o privire fugară înspre terasă, se îndepărtă încet.

Lolita îl văzuse de pe terasă şi, când tatăl ei intră singur, ea coborî în odaia lui, crezând că Binoy va veni mai târziu. Văzând însă că Binoy nu mai vine, Lolita, după ce-şi făcu de lucru cu cărţile şi hârtiile de pe masa tatălui ei, se pregăti să iasă. Paresh Babu o opri şi, privind cu afecţiune faţa ei dezamăgită, îi spuse:

— Lolita, vrei să-mi cânţi un imn religios?

Apoi împinse lampa la o parte, pentru ca lumina să nu cadă pe chipul ei.

Capitolul XXXIV

A doua zi sosi şi doamna Baroda, cu restul familiei.

Haran era atât de revoltat de purtarea Lolitei încât, neputându-se stăpâni, veni împreună cu ei direct la Paresh Babu.

Doamna Baroda trecu pe lângă Lolita fără a-i spune vreo vorbă: era atât de indignată, încât nu-i aruncă nici măcar o privire şi intră în camera ei.

Labonya şi Lila erau de asemenea foarte supărate pe Lolita: prin plecarea ei şi a lui Binoy, programul fusese atât de trunchiat, încât se făcuseră de râs.

Sucharita nu luase parte nici la exploziile furibunde ale lui Haran, nici la regretele lacrimogene ale doamnei Baroda şi nici la tristeţea Labonyei şi Lilei pentru eşecul suferit, ci păstrase tot timpul o tăcere ca de gheaţă şi îşi interpretase mecanic rolul. La sosire intră în odaie ultima, mişcându-se ca un automat.

Sudhir era atât de indignat de rolul pe care-l jucase, încât nici nu intră împreună cu ceilalţi. Iar Labonya, mânioasă că

nu răspunsese aşa cum se cuvine stăruinţelor ei, jură că de azi înainte nu mai voia să aibă nimic de-a face cu el!

— Asta-i prea din cale afară! exclamă Haran intrând cu paşi apăsaţi în camera lui Paresh Babu.

Lolita, care-i auzi glasul din camera vecină, veni imediat şi, sprijinindu-se cu mâinile de speteaza scaunului pe care şedea tatăl ei, îl privi pe Haran drept în faţă.

— Mi-a povestit Lolita tot ce s-a petrecut, zise Paresh Babu, şi cred că n-are rost să mai discutăm.

Pentru Haran, calmul obişnuit al lui Paresh Babu nu era decât semnul unei slăbiciuni de caracter. De aceea îi răspunse cu un aer de superioritate:

— Ceea ce s-a întâmplat, desigur, este de domeniul trecutului, dar cauza care a dus la această comportare mai dăinuieşte, şi deci se impune discutarea ei. Lolita nu s-ar fi purtat astfel dacă dumneavoastră n-aţi fi manifestat faţă de ea întotdeauna o indulgenţă exagerată. Răul pe care l-aţi pricinuit prin atitudinea dumneavoastră îl veţi înţelege abia după ce veţi afla amănuntele acestui incident ruşinos!

Paresh Babu, simţind că în spatele scaunului său era pe cale de a se dezlănţui o furtună, o trase pe Lolita lângă el şi, ţinând-o de mână, îi spuse lui Haran cu un zâmbet blând:

— Panu Babu, când vei avea şi dumneata copii, vei vedea că pentru a-i creşte este nevoie şi de afecţiune!

Lolita, aplecându-se spre tatăl ei şi îmbrăţişându-l cu un braţ, îi şopti la ureche:

— Tată, se răceşte apa, du-te şi-ţi fă baia.

— Mă duc îndată, îi răspunse Paresh Babu pe un ton care atrăgea atenţia asupra prezenţei lui Haran. Încă nu e prea târziu.

— Poţi să te duci liniştit, tată, stărui Lolita cu gingăşie. O să avem noi grijă de Panu Babu în timp ce faci baie.

După ce Paresh Babu părăsi încăperea, Lolita se aşează pe scaunul lui, se instală bine într-însul, îşi aţinti privirea asupra feţei lui Haran şi zise:

— După câte văd, crezi că ai dreptul să spui tot ce-ţi place tuturor oamenilor din casa asta!

Sucharita, care o cunoştea bine pe Lolita, cu câtăva vreme în urmă s-ar fi speriat de expresia feţei ei. Dar de data aceasta se aşează încetişor pe un scaun lângă fereastră şi-şi aţinti privirile pe paginile unei cărţi deschise. Prin firea şi educaţia ei, Sucharita ştia întotdeauna să se stăpânească, iar loviturile repetate pe care le primise în ultimele zile o făcură mai tăcută decât fusese vreodată. Până la urmă însă, încordarea tăcerii ei ajunsese la limita rezistenţei, aşa că dojana adresată de Lolita lui Haran îi oferi mult aşteptatul prilej de a-şi da frâu liber simţămintelor ascunse.

— După câte văd, continuă Lolita, îţi închipui că ştii mai bine decât tata care sunt îndatoririle lui faţă de noi! Ai vrea să fii şeful întregului Brahmo Samaj!

Haran, uluit de îndrăzneala cu care-i vorbea Lolita, era pe punctul de a o admonesta cu severitate. Dar înainte de a putea scoate o vorbă, Lolita urmă:

— Am răbdat destul aerele dumitale de superioritate, dar, dă-mi voie să-ți spun, dacă ai de gând să ți le manifeşti şi față de tata, nici un suflet din casa asta nu o va tolera... nu, nici chiar servitorii!

— Lolita, zise Haran năucit, într-adevăr...

Dar Lolita îi tăie vorba:

— Uite ce e: lasă-mă să vorbesc şi eu. Te-am ascultat destul, aşa că acum ascultă-mă şi dumneata pe mine. Dacă nu mă crezi, întreab-o şi pe Suchi: tatăl meu este mult mai mare decât ai putea ajunge dumneata vreodată... Asta vrem să ți-o spunem desluşit. Iar acum, dacă ai să ne dai vreun sfat, te ascultăm.

Obrazul lui Haran era negru de mânie.

— Sucharita, strigă el sărind de pe scaun.

Ridicându-şi privirile de pe carte, Sucharita se uită la el.

— Cum îi îngădui Lolitei să mă insulte în fața ta?

— N-a vrut să te insulte, zise Sucharita încet. Ceea ce doreşte Lolita este să te porți față de tata cu respectul cuvenit. Te asigur că nici nu ne putem imagina că ar exista pe lume cineva care să fie demn de mai mult respect.

O clipă crezu că Haran vrea să părăsească încăperea, dar acesta nu plecă. Se trânti din nou pe scaun cu un aer foarte solemn. Cu cât simțea că pierde, încetul cu încetul, stima tuturor celor din casă, cu atât mai disperat lupta să-şi mențină poziția cucerită, uitând că dacă strângi prea tare un resort slab, se rupe.

Lolita, văzându-l pe Haran redus la o tăcere jalnică şi sumbră, se ridică, se duse lângă Sucharita şi începu să vorbească cu ea, de parcă nu se petrecuse nimic deosebit.

În clipa aceea, în odaie năvăli Satish şi, prinzând-o de mână pe Sucharita, începu să tragă de ea, zicând:

— Haide, didi, haide!

— Unde să merg? întrebă Sucharita.

— Oh, te rog, vino cu mine, stărui Satish. Trebuie să-ți arăt... Lolita, nu i-ai spus încă, nu-i aşa?

— Nu, zise Lolita. Îi făgăduise că nu va divulga secretul şi se ținuse de cuvânt. Nu-i spusese Sucharitei nimic despre „mătuşica”.

Dar cum nu se cuvenea să-şi lase musafirul singur, Sucharita spuse:

— Foarte bine, domnule Vorbălungă, am să vin puțin mai târziu. Aşteaptă să-şi termine tata baia.

Satish nu-şi mai găsea astâmpărul. În general, căuta mereu să plece din preajma lui Haran. Dar, întrucât îl respecta, nu îndrăzni să mai insiste. În ceea ce-l privea pe Haran, Satish nu-l interesase în mod deosebit şi avea tendința să-l strunească. Satish aşteptă dar clipa când Paresh Babu ieşi din baie, le prinse de mână pe surorile lui şi le trase după el.

— În legătură cu propunerea pe care v-am făcut-o pentru logodna mea formală cu Sucharita, zise Haran, aş vrea să n-o mai amânăm. S-o fixăm, deci, pentru duminica ce vine.

— Eu n-am nici o obiecție, îi răspunse Paresh Babu. Hotărârea o va lua însă Sucharita.

— Dar ați obținut o dată consimțământul ei, stărui Haran.

— Atunci, fie cum doreşti dumneata, spuse Paresh Babu.

Capitolul XXXV

Binoy nu se mai simți în stare să meargă la Paresh Babu, dar singurătatea casei lui era atât de apăsătoare, încât în ziua următoare se duse dis-de-dimineață la Anandamoyi şi-i spuse:

— Mamă, aş vrea să stau la dumneata câteva zile.

Binoy credea că ar putea-o mângâia pe Anandamoyi în durerea pricinuită de absența forțată a lui Gora, iar Anandamoyi fu mişcată de această intenție. Plină de afecțiune, puse mâna pe umărul lui fără a spune o vorbă.

Odată instalat, Binoy începu să se răsfețe cu fel de fel de pretenții, ba chiar să se certe în glumă cu Anandamoyi pentru că nu se ocupă mai mult de el, crezând că astfel va izbuti să abată gândurile amândurora de la necazul ce-i mistuia. Dar când se lăsa seara, cu a ei melancolie, Binoy nu-şi mai putea stăpâni depresia. O ruga pe Anandamoyi să-şi lase baltă toate treburile gospodăreşti şi să iasă cu el pe veranda din fața camerei lui, unde o convingea să se aşeze pe rogojină şi să-i povestească despre zilele copilăriei ei şi despre căminul părintesc... Erau toate poveşti dinaintea căsătoriei ei, când, orfană de tată, era răsfățată de toți elevii din şcoala bunicului ei, marele pandit. Toată lumea îi arăta o indulgență nemărginită, iar mama ei, văduvă, o înconjura cu o grijă deosebită.

— Mamă, spuse în cele din urmă Binoy. Nici nu-mi pot închipui că a fost o vreme în care nu erai mama noastră! Cred că elevii din şcoala bunicului dumitale te socoteau ca pe o micuță mamă şi că, de fapt, l-ai crescut şi pe bunicul dumitale!

În seara următoare, Binoy, culcat pe rogojină, cu capul în poala lui Anandamoyi, zise:

— Mamă, câteodată aş vrea să-i pot înapoia lui Dumnezeu tot ce-am învățat din cărți şi să mă refugiez în brațele dumitale ca un copil... să fiu pe lume numai eu cu dumneata şi nimeni altul.

Tonul lui Binoy era atât de deprimat şi părea să dezvăluie o inimă atât de împovărată, încât Anandamoyi se simţi deopotrivă surprinsă şi tulburată. Se aplecă spre el şi începu să-l mângâie încetişor pe cap, iar după o lungă tăcere întrebă:

— Binoy, e totul în ordine cu familia lui Paresh Babu?

La această întrebare, Binoy tresări zicându-şi: „Nu-i poţi ascunde nimic! Privirile mamei îţi pătrund până-n suflet!” Apoi, cu glas reţinut, spuse:

— Da, toţi sunt foarte bine!

— Tare mi-ar face plăcere să le cunosc şi eu pe fetele lui Paresh Babu, urmă Anandamoyi. La început, Gora n-a avut o părere prea bună despre ele; dar judecând după modul cum au ştiut să-l cucerească mai târziu, mi se pare că sunt cu totul deosebite.

— Şi eu am dorit întotdeauna să ţi le prezint, zise Binoy cu însufleţire, dar de teamă ca nu cumva Gora să se împotrivească, nu ţi-am propus niciodată.

— Cum o cheamă pe cea mare? continuă Anandamoyi.

Au urmat alte întrebări şi răspunsuri. Numai când îi veni rândul Lolitei, Binoy încercă să ocolească subiectul, dând un răspuns evaziv. Anandamoyi însă, zâmbind de tactica lui, nu se mulţumi cu atât.

— Am auzit că Lolita e foarte deşteaptă, zise Anandamoyi.

— Cine ți-a spus? întrebă Binoy.

— Cine să-mi spună? Tu, fireşte! îi răspunse Anandamoyi.

Fusese o vreme când Binoy nu se sfia să vorbească despre Lolita. Astăzi însă uitase cu desăvârşire că, în perioada în care n-avea nici o reticență, îi descrisese în culori foarte vii mintea ageră a Lolitei.

Anandamoyi, ocolind toate piedicile ca un marinar încercat, cârmi conversația cu atâta dibăcie, încât foarte curând îi fură dezvăluite toate amănuntele prieteniei dintre Lolita şi Binoy. Ba mai mult, Binoy îi povesti cum arestarea şi condamnarea neaşteptată a lui Gora o îndureraseră atât de mult, încât fugise înapoi la Calcutta numai cu el pe vapor. În emoția cu care vorbea, dispăru orice urmă a oboselii ce se aşternuse pe chipul lui. I se păru un noroc cu totul deosebit că poate să zugrăvească deschis un caracter atât de minunat!

În sfârşit, când îi chemară la cină, şi convorbirea lor luă sfârşit, Binoy avu impresia că se trezeşte dintr-un vis şi-şi dădu seama că-i povestise lui Anandamoyi tot ce avea pe suflet. Iar ea îl ascultase şi urmărise totul cu atâta atenție şi simplitate, încât destăinuirile făcute nu-i lăsaseră nici un sentiment de jenă sau de sfială.

Până acum, Binoy nu-i ascunsese niciodată nimic lui Anandamoyi şi luase obiceiul să vină la ea şi să-i destăinuiască până şi cele mai mărunte griji. Dar de când îi cunoscuse pe membrii familiei lui Paresh Babu, i se furişase în suflet o oarecare jenă care-l chinuise. Acum, după ce urechile înțelegătoare şi binevoitoare ale lui Anandamoyi auziseră iarăşi toate necazurile lui, se simțea uşurat şi fericit. De altfel, era convins că sentimentele lui şi-ar fi pierdut din puritate dacă n-ar fi putut să le depună ca un omagiu la

picioarele lui Anandamoyi... Ar fi dăinuit o umbră ce-ar fi întunecat neprihănirea dragostei lui.

În timpul nopții, Anandamoyi se gândi în fel şi chip la destăinuirea lui Binoy. Îşi dădu seama că taina vieții lui Gora amenință să producă încurcături şi socoti că-n casa lui Paresh Babu ar putea găsi o soluție. În cele din urmă, hotărî să-i cunoască fetele, orice s-ar întâmpla.

Capitolul XXXVI

Mohim şi toți ai săi începuseră să considere căsătoria lui Sasi cu Binoy aproape ca pe un fapt împlinit. Fata, sfioasă acum în fața viitorului soț, renunțase să mai apară în preajma lui. Iar pe Lakshmi, mama lui Sasi, Binoy abia o întâlnea.

Doamna Lakshmi nu era nici pe departe timidă, dar avea o fire foarte puțin comunicativă, iar uşa odăii ei era aproape întotdeauna închisă. Îşi ținea tot avutul sub lacăt şi cheie – în afară doar de bărbatul ei. Dar, supus regimului sever al nevestei, nici acesta nu avea libertatea pe care şi-ar fi dorit-o, cercul prietenilor săi şi orbita mişcărilor sale fiind, de asemenea, limitate. Lakshmi izbutise să-şi supravegheze îndeaproape micul ei univers, aşa că celor de afară le era greu să pătrundă, iar celor dinăuntru le era greu să iasă dintr-însul! Trăiau atât de izolați, încât nici chiar Gora nu era un oaspete bine-venit în aripa casei locuită de Lakshmi.

Această împărăție a doamnei Lakshmi nu fusese niciodată tulburată de vreun conflict între puterea legislativă şi cea executivă, deoarece ea singură aplica legile făcute tot de ea; iar eventualele probleme mai spinoase tot ea le rezolva, întruchipând atât prima instanță de judecată, cât şi ultima. În relațiile sale exterioare, Mohim trecea drept un bărbat voluntar, dar sub jurisdicția soției sale, voința lui nu se putea manifesta nici în cele mai neînsemnate treburi.

Din spatele purdah-ului, Lakshmi îşi formase o părere despre Binoy – şi anume o părere foarte bună. Mohim, care-l ştia pe Binoy de când era copil, îl considera prietenul lui Gora, şi nimic mai mult. Soția lui fusese însă cea care îi atrăsese atenția asupra lui ca potențial ginere. Unul dintre meritele lui Binoy – şi nu cel mai mic – era că nu va cere niciodată zestre; de aceea, Lakshmi ținea mult să pună mâna pe el.

Acum Mohim se frământa în fel şi chip, pentru că deşi Binoy se mutase în casa lor, nu putea deschide vorba despre căsătorie, băiatul părând foarte necăjit din cauza nenorocirii ce se abătuse asupra lui Gora.

Totuşi, când sosi duminica, Lakshmi nu mai putu răbda, luă în mână cârma, îi întrerupse odihna lui Mohim şi, echipându-l cu o cutie de pan şi cu toate cele trebuincioase, îl goni spre locul unde Binoy îi citea lui Anandamoyi ceva din ultimul număr al revistei Bangadarshan, pe care de curând începuse s-o editeze Bankiruchandra.

Mohim, după ce-i oferi pan lui Binoy, începu prin a-i ține o predică despre efectele nebuniei neînfrânate a lui Gora; apoi, numărând zilele ce rămăseseră până la expirarea pedepsei lui, menționa oarecum în treacăt că trecuse aproape jumătate din luna Aghran. Şi socoti că, în sfârşit, poate intra în subiect.

— Uite ce este, Binoy, îi zise el. Ideea ta cum că în luna Aghran nu se poate face căsătoria e o prostie. După cum ți-am mai spus, dacă la toate legile şi opreliştile noastre adaugi şi un almanah familial, ar însemna să nu se mai facă în țara noastră nici o căsătorie.

Văzându-l pe Binoy încurcat, Anandamoyi îi sări într-ajutor:

— Binoy o cunoaşte pe Sasi de când era un țânc şi nu se vede căsătorit cu ea. De aceea a şi invocat pretextul cu luna Aghran.

— Dacă-i aşa, trebuia s-o spună desluşit de la început, zise Mohim.

— Uneori îți trebuie timp ca să te lămureşti chiar şi asupra propriilor tale simțăminte, zise Anandamoyi. Dar, Mohim, eu nu pricep pentru ce eşti atât de îngrijorat. Doar n-au dispărut toți ginerii de pe fața pământului! Aşteaptă să se întoarcă Gora; el cunoaşte o mulțime de băieți de însurat şi-ți va putea peți un ginere pe placul tău.

— Hm! mârâi Mohim cu o mutră acră. Apoi, după o scurtă tăcere, izbucni: Dacă nu te amestecai dumneata, mamă, Binoy n-ar fi ridicat nici o obiecție!

Binoy, scos din fire, era cât pe ce să protesteze, dar Anandamoyi îl opri.

— Să ştii, Mohim, că nu eşti prea departe de adevăr, îi zise ea. Eu nu l-am încurajat câtuşi de puțin pe Binoy în această privință. E încă prea tânăr şi, chiar dacă ar fi cedat unui imbold momentan, până la urmă n-ar fi fost bine!

Şi astfel, Anandamoyi îl apără pe Binoy, atrăgându-şi asupra ei întreaga furie a lui Mohim; iar Binoy se simți cam ruşinat de propria-i slăbiciune. Dar Mohim nu mai zăbovi pentru a-i da lui Binoy posibilitatea să mărturisească deschis că nu era dispus să se însoare cu Sasi. Ieşi furios din odaie, zicându-şi în sinea lui: „O mamă vitregă nu poate simți niciodată ca o mamă bună".

Anandamoyi ştia prea bine că Mohim îi aduce această învinuire. Ştia, de asemenea, că în codul justiției statornicite de societate toate neplăcerile familiale erau puse pe socoteala mamelor vitrege; totuşi, în acțiunile ei nu ținea niciodată seama de ce avea să zică lumea despre ea. Din ziua în care îl luase pe Gora în brațe, se rupsese cu desăvârşire de tradiție şi de datini; de fapt, viața ei întreagă pornise pe o cale pe care, inevitabil, avea de întâmpinat dezaprobarea societății.

Dar necontenitele ei mustrări de conştiință, pentru că viața o silise să ascundă adevărul, o făcuseră să fie neclintită în fața comentariilor răutăcioase ale altora. Când oamenii o învinuiau că e creştină, îl strângea pe Gora la piept şi spunea: „În fața lui Dumnezeu, nu e o învinuire dacă ziceți că sunt creştină!" Încetul cu încetul, se obişnuise să nu țină seama de regulile de conduită ale mediului ei social şi să se călăuzească numai după propria-i judecată. Aşa că nici o acuzație adusă ei de Mohim, tacită sau exprimată, nu-i putea schimba atitudinea pe care o socotea justă.

— Binoy, rupse tăcerea Anandamoyi, n-ai mai trecut de mult pe la Paresh Babu! Nu-i aşa?

— Nu-i chiar aşa de mult, mamă, răspunse Binoy.

— Vreau să spun că n-ai fost pe la ei din ziua în care v-ați întors, tu şi Lolita, cu vaporul, zise Anandamoyi.

De fapt, nu trecuseră prea multe zile, dar Binoy se ducea până atunci atât de des la Paresh Babu, încât Anandamoyi abia îl mai vedea. Privind lucrurile prin această prismă, era evident că absența lui fusese foarte îndelungată... mai ales pentru el!

Binoy nu răspunse nimic, dar începu să destrame marginea dhuti-ului său.

În aceeaşi clipă, servitorul intră şi anunță că nişte domnişoare doresc s-o vadă pe Anandamoyi. Binoy se ridică în picioare cu intenția de a se retrage, dar chiar când se întrebau amândoi cine ar putea fi, în odaie intrară Sucharita şi Lolita, aşa că nu mai putu pleca. Rămase pe loc, încurcat şi tăcut.

Fetele se aplecară şi şterseră praful de pe picioarele lui Anandamoyi. Lolita nu-i acordă nici o atenție lui Binoy, dar Sucharita îi făcu semn cu capul şi-l întrebă ce mai face.

Apoi se întoarse spre Anandamoyi şi zise:

— Suntem fetele lui Paresh Babu.

Anandamoyi îşi arătă numaidecât bucuria.

— Nu trebuie să vă prezentați, dragele mele. E drept că nu v-am văzut niciodată, dar am impresia totuşi că faceți parte din familia noastră!

Astfel, în câteva clipe, Anandamoyi le făcu să se simtă ca la ele acasă.

Binoy şedea retras şi tăcut, până când Sucharita încercă să-l atragă în conversaţie, remarcând:

— N-ai mai dat pe la noi de mult!

Binoy aruncă o privire furişă spre Lolita şi răspunse:

— Da, de teamă să nu abuzez de ospitalitatea dumneavoastră, aşa încât prezenţa mea să ajungă să vă plictisească.

— Nu ştii că acolo unde există afecţiune nu există plictiseală? zise Sucharita zâmbind.

— Oare să nu ştie? Ba eu cred că ştie... nici nu vă pot spune cum mă suceşte şi mă-nvârteşte de dimineaţa până seara... capriciile lui nu-mi lasă nici o clipă de răgaz! spuse Anandamoyi uitându-se cu dragoste la Binoy.

— Cel de Sus m-a făcut pe mine numai pentru a verifica răbdarea pe care ţi-a dăruit-o ţie, mamă! replică Binoy.

La această remarcă, Sucharita atinse uşor cu cotul braţul Lolitei şi spuse:

— Auzi, Lolita? Mi se pare că şi noi am fost încercate, dar nu ne-am arătat la înălţime!

Văzând că Lolita nu răspunde, Anandamoyi zise râzând:

— De data aceasta, Binu şi-a pus la încercare propria-i răbdare. Nici n-aveţi idee ce însemnaţi pentru el. De fapt,

seara nu vorbeşte decât despre voi şi e destul să audă numele lui Paresh Babu ca să se simtă fericit.

În timp ce vorbea, Anandamoyi se uită la Lolita, care, deşi se străduia din răsputeri să pară indiferentă, nu izbuti şi roşi până-n vârful urechilor.

— Nici nu vă puteți închipui cu câți oameni s-a războit apărându-l pe Paresh Babu! continuă Anandamoyi. Toți prietenii lui atât de ortodocşi îl învinuiesc că e brahmoist, ba unii au încercat chiar să-l excludă din rândurile lor. Nu înțeleg de ce te simți atât de jenat, Binu dragă, n-are de ce să-ți fie ruşine. Ce părere ai, copilă dragă? zise ea adresându-se Lolitei.

Între timp, Lolita ridicase privirile, dar când Anandamoyi se întoarse către ea, le coborî iar în pământ. Şi astfel, tot Sucharita trebui să răspundă în locul ei:

— Binoy Babu a fost foarte bun că ne-a dăruit prietenia lui... şi acesta nu este numai meritul nostru, ci şi al generozității lui.

— Aici nu sunt de acord! spuse Anandamoyi zâmbind. Îl cunosc pe Binoy de când era copil, şi de când îl ştiu nu s-a împrietenit cu nimeni, în afară de Gora al meu. Nu s-a apropiat nici chiar de tinerii din grupul lui. Dar de când v-a cunoscut pe voi, aproape că nu mai dădeam ochii cu el! Din pricina asta eram chiar supărată pe voi, dar acum îi dau dreptate... aveți prea mult farmec, scumpele mele!

Acestea fiind zise, Anandamoyi le mângâie pe cele două fete, atingându-le sub bărbie şi sărutându-şi apoi degetele.

Binoy avea un aer atât de jenat, încât Sucharitei i se făcu milă de el şi zise:

— Binoy Babu, tata a venit cu noi şi e jos. Stă de vorbă cu Krishnadayal Babu.

Binoy avu astfel prilejul să se retragă, lăsând-o pe Anandamoyi cu cele două fete. Ea începu să le povestească despre prietenia cu totul deosebită dintre Gora şi Binoy şi descoperi că fetele îi sorbeau cu nesaţ vorbele.

De fapt, Anandamoyi nu iubea pe nimeni pe lume mai mult decât pe aceşti doi băieți, cărora le dăruise, încă din fragedа lor copilărie, întreaga adorație a sufletului ei de mamă. Aşa cum copiii modelează statuete cu chipul lui Shiva şi se închină apoi lor, tot astfel îi crescuse pe aceşti doi băieți, pentru a le dărui apoi întreaga ei iubire.

Povestea acestor doi idoli ai vieții ei suna atât de duios pe buzele ei şi era atât de vie, încât Sucharita şi Lolita simțeau că nu se mai satură ascultând-o. Şi ele îi prețuiau pe Gora şi pe Binoy, dar acum îi vedeau într-o lumină nouă, prin prisma magică a dragostei de mamă.

După ce o cunoscu pe Anandamoyi, furia Lolitei împotriva judecătorului se aprinse din nou. La observațiile ei aspre, Anandamoyi zâmbi şi zise:

— Draga mea, numai Dumnezeu ştie ce înseamnă pentru mine întemnițarea lui Gora, şi totuşi nu pot fi supărată pe judecător. Eu îl cunosc pe Gora! El nu poate concepe ca o lege făcută de oameni să stea în calea a ce îi pare lui drept. Gora şi-a făcut datoria. Autoritățile şi-o fac acum pe a lor. Aşa că trebuie să suporte consecințele. Dacă ai citi, scumpo,

scrisoarea pe care mi-a trimis-o Gora al meu, ți-ai da seama că nu se dă în lături de la suferință şi că nu e mânios pe nimeni. El a cugetat dinainte asupra consecințelor faptei sale. Şi Anandamoyi scoase scrisoarea dintr-o casetă unde o pusese bine şi i-o întinse Sucharitei, zicând: Vrei s-o citeşti cu glas tare, scumpa mea? Îmi face plăcere s-o mai aud o dată!

După lectura minunatei scrisori a lui Gora, toate trei rămaseră o vreme tăcute. Anandamoyi şterse câteva lacrimi izvorâte nu numai din durerea ei de mamă, ci şi din bucurie şi mândrie. Gora al ei era un om şi jumătate! Nu era un laş care să se milogească la judecător, cerându-i îndurare. Acceptase întreaga răspundere a faptei sale cunoscând toate greutățile vieții de închisoare şi nu reproşa nimănui nimic. Or, dacă el putea îndura totul fără a clipi, şi ea, mama lui, îşi putea duce suferința!

Lolita se uită la Anandamoyi, pătrunsă de admirație. Fata era crescută în prejudecățile unei familii brahmoiste, şi totuşi niciodată nu simțise mai mult respect față de o femeie cum simțea față de aceasta, pe care o socotea copleşită de superstițiile ortodoxiei. Doamna Baroda o educase într-o anumită mentalitate şi, ori de câte ori voia s-o dojenească pentru o greşeală, îi spunea că un copil ca ea ar merita să trăiască într-un cămin hindus, observație după care Lolita se simțea totdeauna peste măsură de umilită.

Astăzi însă, fiecare cuvânt rostit de Anandamoyi o umplea de admirație. Câtă tărie de caracter, cât bun-simț, cât discernământ şi câtă înțelepciune! Alături de această femeie, Lolita îşi simți toată micimea, pentru că îşi dădea seama cât de puțin reuşea să-şi stăpânească emoțiile. Într-adevăr, din pricina agitației ce-o cuprinsese, nu-i adresase nici un cuvânt lui Binoy, ba nici nu-şi îndreptase privirile spre el! Înțelepciunea calmă ce se oglindea pe chipul lui Anandamoyi

potoli şi tulburarea din sufletul ei. Şi astfel reuşi să găsească o atitudine simplă şi naturală faţă de cei din jurul ei.

— Acum, după ce v-am văzut, exclamă Lolita, înţeleg perfect de unde are Gora Babu atâta forţă.

— Mă tem, zise zâmbind Anandamoyi, că nu înţelegi tocmai bine situaţia. Dacă Gora ar fi fost un fiu obişnuit, crezi că aş fi avut de unde să iau această tărie? Crezi că aş fi putut îndura atât de uşor această durere a lui?

Capitolul XXXVII

Spre a înţelege de ce era atât de emoţionată Lolita în timpul vizitei făcute la Anandamoyi, trebuie să ne întoarcem puţin în urmă.

În ultimele zile, în fiecare dimineaţă, primul gând al Lolitei era: „Binoy Babu nu va veni azi!" Şi, cu toate acestea, cât era ziua de lungă, trăia cu nădejdea că totuşi va sosi. Din când în când îşi spunea, plină de iluzii, că poate şi sosise, dar că în loc să urce în salonul de la etaj, se oprise jos cu Paresh Babu. Obsedată de acest gând, colinda o cameră după alta, revenind de mai multe ori de unde plecase. Apoi, când ziua se sfârşea, şi ea se ducea să se culce, nu mai ştia ce să facă cu gândurile ce o năpădeau. Abia îşi putea stăvili lacrimile, pentru ca imediat să se înfurie pe... nici ea nu ştia pe cine...

probabil pe ea însăşi! Şi mereu îşi zicea: „Ce-o fi asta? Ce se petrece cu mine? Nu văd nici o ieşire, nici o cale. Cât o s-o mai duc aşa?”

Lolita ştia că Binoy face parte din societatea ortodoxă şi că nu putea fi vorba între ei de o căsătorie; şi totuşi, era cu desăvârşire incapabilă să-şi stăpânească sentimentele! „Ce ruşine... În ce hal am ajuns!” Dându-şi seama că Binoy se gândea la ea cu simpatie, îi venea cu atât mai greu să-şi înfrâneze inima. Din acelaşi motiv, în timp ce aştepta cu nerăbdare apariţia lui Binoy, era torturată de teama că ar putea totuşi să sosească.

După ce se luptă cu ea însăşi vreme de câteva zile, în acea dimineaţă simţi că nu mai poate răbda şi ajunse la concluzia că dacă toată frământarea ei este pricinuită de absenţa lui Binoy, poate că întâlnirea cu el i-o va potoli. Aşadar, îl ademeni pe Satish în camera ei şi-i spuse:

— Pare-mi-se că te-ai certat cu Binoy Babu!

Satish dezminţi revoltat, cu toate că, de când îi sosise mătuşica, aproape că îl uitase pe prietenul său Binoy.

— Halal prieten, n-am ce zice! continuă Lolita. Zici că nu mai poţi după el, tot timpul mă omori cu „Binoy Babu în sus, Binoy Babu în jos”, iar el nici nu întoarce capul să se uite la tine!

— Cum de nu! strigă Satish. Ce ştii tu? Ba se uită la mine!

De obicei, Satish se mulţumea cu afirmaţii pline de emfază, încercând să-şi menţină astfel avantajul tipic celui mai mic membru al familiei. De data asta însă simţea că era necesară

o dovadă în plus. Aşa că porni imediat la Binoy, dar reveni în curând cu următoarea ştire:

— Nu mai locuieşte la el acasă!

— Dar de ce n-a venit pe aici înainte de a pleca? stărui Lolita.

— Păi, s-a mutat de mult, zise Satish.

După această informație, Lolita se duse la Sucharita şi zise:

— Didi, dragă, nu crezi că s-ar cuveni să-i facem o vizită mamei lui Gourmohan Babu?

— Dar n-o cunoaştem, obiectă Sucharita.

— Ei, şi? exclamă Lolita. Nu ştii că tatăl lui Gour Babu este un vechi prieten de-al tatei?

Sucharita îşi reaminti şi ea de acest lucru.

— Da, ai dreptate, consimți ea. Apoi, brusc entuziasmată, adăugă: Du-te şi vorbeşte cu tata, să vedem ce zice el!

Dar Lolita refuză, aşa încât Sucharita se văzu obligată să vorbească ea.

— Desigur, zise imediat Paresh Babu. Trebuia să ne fi gândit mai demult să mergem.

Se învoiră să plece după micul dejun, dar abia luaseră hotărârea, că Lolita se şi răzgândi. Mândria rănită ieşi la suprafață şi-o făcu să dea înapoi, să şovăie.

— Ai să mergi tu cu tata, îi zise Sucharitei. Eu nu mă mai duc!

— Asta nu! exclamă Sucharita. Cum să merg eu singură cu tata? Vino şi tu, scumpa mea, iubita mea Lolita! Nu fi îndărătnică, nu ne răsturna planurile!

În cele din urmă, Lolita se lăsă convinsă. Dar oare aceasta nu însemna o capitulare în fața lui Binoy? Dacă lui îi fusese uşor să nu dea pe la ei atâta vreme, era, oare, bine să fugă ea după el? Umilința înfrângerii o făcea să fie furioasă pe Binoy. Se străduia din răsputeri să se convingă că ideea vizitei la Anandamoyi nu pornise din speranța de a-l vedea pe Binoy. Iată motivul nemărturisit pentru care refuzase să-l salute, ba chiar să se uite la el.

Cât despre Binoy, ajunsese la concluzia că purtarea Lolitei era determinată de faptul că descoperise sentimentele lui nemărturisite şi că, pe această cale, voia să-i arate că le respinge. Nu era destul de încrezut pentru a-şi închipui că Lolita era îndrăgostită de el.

Dar iată că Binoy se întoarse, se opri timid în uşă şi le înştiință pe Anandamoyi şi pe cele două fete că Paresh Babu e gata de plecare. Transmisese mesajul din dosul uşii, aşa încât Lolita să nu-l poată vedea.

— Ce spui? strigă Anandamoyi. Crede că o să-l las să plece fără să guste ceva? N-am să întârzii mult, Binoy. Vino şi stai aici până pregătesc eu totul. De ce te-ai oprit în uşă?

Binoy intră şi se aşează cât mai departe de Lolita. Dar, între timp, Lolita îşi recăpătase liniştea şi, fără nici o urmă din încordarea de adineauri, zise pe un ton natural:

— Ştii, Binoy Babu, că prietenul dumitale Satish te-a căutat azi-dimineaţă acasă la dumneata, ca să vadă dacă nu cumva l-ai părăsit pentru totdeauna?

Binoy tresări uimit, de parcă auzise un glas din ceruri; apoi se ruşină, pentru că nu izbutise să-şi ascundă încântarea. Spontaneitatea lui firească pierise cu desăvârşire.

— A fost Satish la mine? zise, roşind până-n vârful urechilor. În ultimele zile n-am stat acasă.

Cele câteva cuvinte rostite de Lolita umplură inima lui Binoy de bucurie şi, într-o clipă, îi risipiră toate îndoielile ce învăluiseră ca un coşmar îngrozitor întregul lui univers. Deodată simţi că nu mai doreşte nimic pe lumea asta. „Sunt salvat! Sunt salvat!", striga vocea inimii lui. „Lolita nu se îndoieşte de mine. Lolita nu e supărată pe mine!"

Foarte curând, toate barierele dintre ei dispărură, şi Sucharita zise râzând:

— Am impresia că, atunci când ne-a văzut sosind, Binoy Babu a crezut că suntem nişte fiare cu colţi, gheare şi coarne, sau c-am venit înarmate până-n dinţi, gata de asalt!

— Cei ce tac sunt întotdeauna vinovaţi, zise Binoy. În lumea asta, primul care depune reclamaţia câştigă procesul. Dar nu mă aşteptam din partea dumitale, didi, la o asemenea sentinţă! Dumneata eşti aceea care te retragi, şi apoi îi învinuieşti pe alţii că s-au îndepărtat!

Era prima dată când Binoy i se adresase Sucharitei zicându-i didi, consacrând astfel raporturile frăţeşti dintre ei. Cuvântul răsună duios în urechile Suharitei, deoarece simți că intimitatea ce se crease între ei, aproape de la prima întâlnire, se întărise sub forma unei prietenii îmbucurătoare.

În acest moment, reapăru Anandamoyi, care-l trimise pe Binoy jos, să se ocupe de gustările lui Paresh Babu, rămânând să se ocupe ea de fete.

Când, într-un târziu, Paresh Babu şi fetele plecară, deja se întunecase; Binoy îi spuse lui Anandamoyi:

— Mamă, să ştii că azi nu te mai las să lucrezi nimic. Haide să mergem sus.

Binoy abia se mai putea stăpâni. O conduse pe Anandamoyi pe terasă şi, după ce întinse cu mâinile lui rogojina, o rugă să se aşeze.

— Ei, ce-i cu tine, Binu? îl întrebă Anandamoyi. Ce vrei să-mi povesteşti?

— Nimic, îi răspunse Binoy. Aş dori ca dumneata să vorbeşti, mamă.

Adevărul este că Binoy stătea ca pe ghimpi să afle părerea lui Anandamoyi despre fetele lui Paresh Babu.

— Nemaipomenit! exclamă Anandamoyi. Pentru asta m-ai luat de la treabă? Credeam că ai să-mi spui ceva important!

— Dacă nu te aduceam aici, n-ai fi putut vedea acest apus minunat!

Soarele de noiembrie se stingea peste acoperişurile Calcuttei, într-o lumină destul de mohorâtă. Culorile nu erau prea frumoase, fiindcă aurul razelor era absorbit de zăbranicul de fum ce plutea la orizont. Dar în seara aceasta, chiar şi un apus de soare posomorât şi întunecat i se părea lui Binoy plin de culoare şi strălucire. Avea impresia că totul din jur îl îmbrăţişează, că cerul coborâse până la el şi-l dezmiardă cu atingerea lui.

— Fetele sunt încântătoare, zise Anandamoyi.

Dar Binoy nu se mulţumi cu atât şi izbuti să lege mai departe discuţia, dezvăluind, fără să vrea, o mulţime de amănunte despre relaţiile sale cu familia lui Paresh Babu. Toate acestea nu prezentau o importanţă deosebită, dar interesul viu al lui Binoy şi înţelegerea plină de simpatie a lui Anandamoyi, singurătatea terasei şi umbrele din ce în ce mai dese ale serii de noiembrie se îmbinau pentru a împodobi fiecare amănunt al poveştii atât de obişnuite, dându-i un sens profund.

Brusc, Anandamoyi zise suspinând:

— Ah, cât mi-ar plăcea ca Gora să se căsătorească cu Sucharita!

Binoy se îndreptă de spate şi spuse:

— Exact la asta m-am gândit şi eu, şi nu o dată, mamă! Sucharita s-ar potrivi de minune cu Gora!

— Dar ar fi cu putință? zise Anandamoyi îngândurată.

— De ce nu? exclamă Binoy. Am motive să cred că lui Gora nu-i displace Sucharita.

Anandamoyi observase în ultima vreme că Gora era stăpânit de un sentiment nou şi ghicise şi ea, din unele informații răzlețe date fără voie de Binoy, că Sucharita era aceea care exercita o atracție asupra lui Gora. După câteva clipe de tăcere, spuse:

— Mă tem că Sucharita nu va consimți să se căsătorească cu un bărbat dintr-o familie hinduistă.

— Eu mă tem, zise Binoy, că mai degrabă lui Gora nu i se va îngădui să ia o fată dintr-o familie brahmoistă. N-ați avea nimic de obiectat împotriva acestui fapt?

— Din partea noastră nici o obiecție, te asigur! răspunse Anandamoyi.

— Într-adevăr? strigă Binoy.

— Da, Binu, poți fi convins că n-avem nimic de obiectat, repetă Anandamoyi. De ce ne-am opune? În căsătorie este vorba despre unirea a două inimi... dacă această apropiere se produce, ce importanță mai are felul de mantre recitate? Ajunge ca ceremonia să se facă în numele lui Dumnezeu!

Binoy avu senzația că i se ridică o mare greutate de pe suflet şi zise cu entuziasm:

— Mamă, să ştii că sunt uimit de aceste vorbe. Cum ai ajuns la concepții atât de liberale?

— Mai întrebi? Prin Gora, fireşte! răspunse Anandamoyi râzând.

— Dar Gora susține exact ideile opuse! protestă Binoy.

— Ce importanță are ce spune Gora? zise Anandamoyi. Prin el am învățat totuşi ceea ce ştiu: că singurul lucru autentic este omul şi că toate motivele conflictelor care-i despart pe oameni sunt iluzorii! În definitiv, copilul meu, care-i deosebirea între un hindus brahmoist şi un hindus ortodox? În inimile oamenilor nu există castă... prin inimă îi uneşte Dumnezeu pe oameni şi în inimă El li se dezvăluie. Crezi că e bine să-L ținem la distanță şi să lăsăm unirea inimilor pe seama dogmei şi a formalismului?

— Vorbele dumitale sunt ca un nectar pentru mine, mamă, zise Binoy aplecându-se să-i şteargă praful de pe picioare. Ziua de azi, petrecută cu dumneata, a fost plină de învățăminte!

Capitolul XXXVIII

Sosirea lui Harimohini, mătuşa Sucharitei şi a lui Satish, aduse perturbări considerabile în atmosfera casei lui Paresh Babu. Dar înainte de a expune desfăşurarea evenimentelor, ar fi bine să povestim viaţa lui Harimohini, cu înseşi cuvintele prin care o povestise ea Sucharitei:

— Eram cu doi ani mai mare decât mama ta, şi amândouă ne bucuram de o nesfârşită grijă şi dragoste în casa tatălui nostru. Eram singurii copii în casă, şi toate rudele ne iubeau atât de mult, încât ne răsfăţau fără măsură.

Când am împlinit opt ani, m-au căsătorit cu un băiat din bine-cunoscuta familie Roy Chowdhuries, din Palsha, care era pe cât de nobilă, pe atât de bogată. Dar n-am avut o soartă fericită, pentru că de la început s-a iscat o neînţelegere între tatăl şi socrul meu din pricina zestrei, şi multă vreme neamurile bărbatului meu n-au putut ierta ceea ce ei socoteau a fi zgârcenia tatei. Adeseori mă ameninţau, zicând cu răutate: „Şi dacă băiatul nostru îşi mai ia o nevastă? Atunci să vezi ce-o să păţeşti!”

Când tatăl meu a văzut câte aveam de îndurat, a jurat să nu-şi mărite cealaltă fată cu un băiat dintr-un neam avut, şi de aceea, pentru mama ta, n-au mai căutat un ginere bogat.

Familia bărbatului meu era foarte numeroasă, şi, de la vârsta de nouă ani, am început să dau ajutor în bucătărie la pregătirea bucatelor pentru şaizeci-şaptezeci de persoane. Nu mâncam decât după ce toţi ceilalţi fuseseră serviţi, şi de obicei mă hrăneam cu resturi; uneori nu-mi rămânea decât orez sau orez cu dal. De cele mai multe ori, luam prima masă pe la ora două şi câteodată chiar seara, iar când isprăveam masa, trebuia să încep pregătirea cinei, aşa încât nu izbuteam să cinez decât noaptea, pe la unsprezece sau douăsprezece. N-aveam un loc anume unde să dorm, ci dormeam pe unde apucam, şi uneori n-aveam nici saltea.

Disprețul cu care mă tratau în mod intenționat îl împărtășea şi bărbatul meu, care multă vreme m-a ținut la distanță.

Când am împlinit şaptesprezece ani, am născut-o pe fiica mea Monorama. Fiindcă adusesem pe lume o fată, situația mea s-a înrăutățit şi mai mult. Totuşi, fetița mea mi-a fost de o mare bucurie şi mângâiere în mijlocul atâtor umilințe. Lipsită de orice afecțiune din partea tatălui său sau a vreunei alte ființe din casă, Monorama atrăgea toată grija şi dragostea mea – o iubeam ca pe lumina ochilor.

După trei ani am născut un băiat, şi atunci situația mi s-a îmbunătățit, pentru ca, în cele din urmă, să-mi ocup locul cuvenit în calitate de stăpână a casei. Pe soacra mea n-am apucat-o în viață, iar tatăl bărbatului meu a murit la doi ani după naşterea Monoramei. După moartea lui, soțul meu s-a judecat cu frații săi mai mici pentru împărțirea averii părinteşti şi, în sfârşit, după ce o bună parte din moştenire a fost irosită în procese, frații s-au despărțit.

Când Monorama a ajuns la vârsta măritişului, mi-a fost atât de frică să nu se ducă prea departe, încât am căsătorit-o cu un tânăr din satul Shimula, cam la zece mile de Palsha. Ginerele era un tânăr din cale afară de chipeş, un adevărat Kartik[54]. Avea trăsături frumoase, pielea albă şi se trăgea dintr-o familie destul de înstărită.

Înainte de a fi copleşită definitiv de durere, providența m-a lăsat o vreme să gust din fericire. E drept că un timp foarte scurt, dar cât a durat mi s-a părut că sunt răsplătită pentru toți anii de umilință şi de suferință pe care-i îndurasem. Până la urmă, am cucerit şi dragostea şi respectul bărbatului meu,

---

[54] Zeitate indiană.

aşa încât nu făcea nimic fără a-mi cere sfatul. Dar totul era prea frumos pentru a dăinui. Prin părţile noastre izbucni holera, şi în numai patru zile mi-am pierdut şi bărbatul, şi băiatul. Dumnezeu mi-a dat probabil zile ca să cunosc suferinţa fără margini pe care omul o poate îndura.

Încetul cu încetul, am ajuns să-mi cunosc ginerele cu adevărat. Cine şi-ar fi putut închipui că un şarpe atât de veninos se poate ascunde în sufletul unei fiinţe cu o înfăţişare fermecătoare? Fata mea nu-mi spusese niciodată că bărbatul ei căzuse în beţie şi că se împrietenise cu oameni de nimic, aşa că atunci când ginerele meu venea să-mi ceară, sub diferite pretexte, bani, eram încântată să-i dau, deoarece n-aveam pe nimeni pe lume, şi numai pentru ei strângeam.

Foarte curând însă fata mea mi-a interzis să-i mai dau bani, spunându-mi: „Dacă-i dai bani, îl răsfeţi şi nu ştii pe ce-i poate cheltui.” Am crezut că Monorama se temea ca nu cumva familia lui să-l condamne pentru că lua bani de la rudele nevestei. Şi parcă-mi pierdusem minţile – am continuat să-i dau pe ascuns bani, ceea ce l-a dus la ruină. Când fata mea a prins de veste, a venit la mine plângând şi mi-a dezvăluit tot adevărul. Îţi poţi închipui cum m-am căit şi cât eram de deznădăjduită! Şi când te gândeşti că un frate mai mic al bărbatului meu a fost cel care l-a călăuzit pe ginerele meu pe drumul decăderii!

Când nu i-am mai dat bani şi a bănuit că intervenise fata mea, nici n-a mai încercat să se ascundă. Acum o trata pe Monorama cu brutalitate, insultând-o şi în faţa străinilor, aşa încât am început, din nou, să-i dau bani pe ascuns, deşi ştiam că-l ajut să înainteze pe calea iadului. Dar ce puteam face? Nu puteam răbda s-o ştiu pe Monorama maltratată şi chinuită.

Apoi a venit o zi... ah, cât de bine îmi amintesc ziua aceea! Era spre sfârşitul lui februarie. Căldurile începuseră neobişnuit de timpuriu. Tocmai vorbeam cu vecinii că mangotierii din grădina casei erau aproape în întregime înfloriți. La vremea amiezii, un palanchin se opri în fața porții. Monorama, cu fața zâmbitoare, coborî dintr-însul, se apropie de mine şi-mi şterse praful de pe picioare.

„Ce-i cu tine, Monu?" am întrebat-o. „Ce veşti aduci?"

Ea îmi răspunse, tot cu zâmbetul pe buze:

„Cum adică? Nu pot veni la mama mea fără a-i aduce vreo veste?"

Soacra fetei mele nu era o femeie rea şi-mi trimisese vorba aceasta: „Monorama aşteaptă un copil şi cred că pentru ea ar fi cel mai bine să stea la mama ei până după naştere!" Eu, fireşte, am crezut că acesta era motivul adevărat. Cum era să-mi închipui că bărbatul ei începuse s-o bată, deşi ştia că-i însărcinată şi că soacră-sa o trimisese la mine pentru că se temea să nu pățească ceva în starea în care se găsea?

Astfel, Monorama conspirase împreună cu soacra ei pentru a-mi ascunde adevărul. Când voiam s-o ung cu ulei sau s-o ajut la baie, ea găsea întotdeauna o scuză... De fapt, nu voia să mă lase să văd vânătăile de pe urma loviturilor primite de la bărbatul ei!

Ginerele meu a venit de mai multe ori şi a făcut gălăgie, încercând s-o ia înapoi pe soția lui. Ştia că, atâta vreme cât Monorama locuia la mine, îi va fi greu să stoarcă vreun ban. Dar, cu timpul, prezența ei nu l-a mai jenat şi a început, fără nici o ruşine, să-mi ceară bani chiar în fața Monoramei.

Fetița mea s-a arătat plină de hotărâre şi mi-a interzis să-i dau ascultare, dar, de teamă ca nu cumva furia lui împotriva fetei mele să depăşească orice limită, nu-i puteam rezista şi îi dădeam.

În cele din urmă, Monorama mi-a spus: „Mamă, lasă-mă să am eu grijă de banii dumitale!” Şi, zicând acestea, a pus stăpânire pe casetă şi pe chei. Când ginerele meu a înțeles că nu mai putea scoate un ban de la mine şi că hotărârea Monoramei era neînduplecată, a început să stăruie ca nevasta lui să se întoarcă acasă. Am încercat s-o conving pe Monorama să-i dea bani, spunându-i: „Dă-i, scumpa mea, ce-ți cere, ca să scăpăm de el; altfel, cine ştie ce mai poate face?”

Dar Monorama mea era atât de dârză în unele lucruri, pe cât era de blândă în altele. Îmi răspundea mereu: „Nu, mamă, niciodată! Nu se poate!”

Într-o zi, bărbatul ei a apărut din nou. Avea ochii injectați şi a zis: „Mâine după-masă trimit un palanchin şi, dacă n-o laşi pe nevasta mea să se întoarcă acasă, o să fie rău de voi!”

A doua zi pe seară când sosi palanchinul, i-am spus Monoramei: „Cred că n-ar fi cuminte să te împotriveşti; mai bine du-te şi am să trimit eu pe cineva săptămâna viitoare să te aducă înapoi”. Dar Monorama mi-a spus: „Lasă-mă să mai stau aici, mamă, nu pot pleca în seara asta. Spune-le să vină peste câteva zile”. Eu i-am răspuns: „Scumpa mea, dacă trimit palanchinul gol, vom fi noi în stare să ne apărăm de brutalitatea bărbatului tău? Zău, Monu, ar fi mai bine să pleci acum”. Dar ea se împotrivea: „Nu, mamă, nu azi. Pe la mijlocul lunii viitoare se întoarce acasă socrul meu, şi atunci am să plec şi eu.”

Eu însă am stăruit să plece imediat, şi în cele din urmă Monorama a început să se pregătească, în timp ce eu le dădeam de mâncare servitorilor şi oamenilor care duceau palanchinul. Eram atât de ocupată, încât n-am putut s-o ajut să se gătească şi nici măcar să-i dau câteva din dulciurile ei favorite, sau să schimb câteva vorbe cu ea înainte de plecare. Când să se urce în palanchin, Monorama s-a aplecat şi mi-a atins picioarele, zicând: „Rămâi cu bine... mamă!”

În clipa aceea, nu ştiam că-şi lua rămas-bun pentru totdeauna! Până-n ziua de azi mi se rupe inima la gândul că ea n-a vrut să plece, şi că eu am trimis-o. Această rană nu mi se va închide niciodată.

În aceeaşi noapte, Monorama a fost apucată de durerile facerii şi a murit din cauza unei naşteri premature; şi înainte de a primi eu vestea morții, corpul ei neînsufleţit a fost ars în grabă şi pe ascuns.

Ce poți tu înțelege, draga mea, din chinul unei dureri ce nu se poate descrie în vorbe, pentru a cărei tămăduire nu există leac şi care nu poate fi ştearsă nici cu lacrimile vărsate de-a lungul unei vieți întregi? Dar nici după ce am pierdut tot ce aveam mai drag necazurile mele nu s-au sfârşit.

După moartea bărbatului şi a fiului meu, frații mai mici ai soțului meu priveau cu invidie averea ce-mi rămăsese. Deşi ştiau că după moartea mea totul le va reveni lor, n-aveau răbdare să aştepte. Nici nu-i condamn, pentru că într-adevăr era aproape o crimă ca o femeie nenorocită ca mine să mai trăiască! Cum poți cere unor oameni, ale căror pofte sunt nedomolite, să se împace cu existența unei făpturi care, deşi nu doreşte nimic pe lume, stă totuşi în calea plăcerilor lor?

Atâta vreme cât Monorama mai era în viață, mi-am apărat cu tărie drepturile, fiind hotărâtă să nu mă las convinsă de nimeni şi de nimic, pentru că voiam să-i las ei tot ce agonisisem. Dar cumnații erau furioşi că strâng bani pentru fata mea; li se părea că fur bani din buzunarele lor. Aveam un servitor bătrân şi de încredere al bărbatului meu, pe nume Nilkanta, care era singurul meu aliat. El era cel care se împotrivea atunci când eu, ca să fiu lăsată în pace, eram pe cale de a ajunge la o înțelegere cu ei. Nilkanta zicea mereu: „Să vedem cine ne poate despuia de ce ne dă legea!"

Monorama a murit tocmai când lupta pentru apărarea drepturilor mele era în toi, şi chiar a doua zi după moartea ei, unul dintre cumnații mei a venit la mine şi m-a sfătuit să renunț la tot ce mai aveam şi să încep o viață ascetică. „Soră", îmi zise el, „se vede cât de colo că Dumnezeu nu vrea să duci o viață lumească. N-ar fi mai bine dacă, pentru zilele pe care le mai ai de trăit, te-ai retrage undeva într-un loc sfânt şi ți-ai închina viața religiei? Noi îți vom asigura întreținerea."

Am trimis atunci după guru meu şi l-am întrebat: „Spune-mi, părinte, cum m-aş putea elibera de această suferință de neîndurat ce s-a abătut asupra mea? Mă simt ca mistuită de flăcări, care mă înconjoară din toate părțile, şi ori încotro mă-ntorc, nu pot scăpa de chin."

Guru m-a dus în templul nostru şi, arătându-mi chipul lui Krishna, mi-a spus: „Iată, acesta este bărbatul tău, fiul tău, fiica ta, tot ce ai. Slujeşte-l şi închină-te Lui şi toate dorințele îți vor fi satisfăcute, iar golul din sufletul tău va fi împlinit."

Astfel am început să-mi petrec viața în templu, încercând să-i dăruiesc lui Dumnezeu sufletul meu. Dar cum era să mă dăruiesc Lui, înainte ca El să mă ia? Din păcate, El încă nu mă luase la El!

Atunci l-am chemat pe Nilkanta şi i-am spus: „Nil Dada, am hotărât să renunț la avere în favoarea cumnaților mei şi nu le cer în schimb decât o mică pensie lunară pentru întreținerea mea!” Dar Nilkanta mi-a spus: „Nu, asta nu se poate! Dumneata eşti femeie şi nu trebuie să-ți bați capul cu asemenea treburi!”

Dar eu am continuat: „Ascultă, Nil Dada, ce nevoie mai am eu de avere?” „Auzi vorbă!” se împotrivi Nilkanta. „Să renunți la drepturile dumitale legale! Nici în vis să nu te gândeşti la o asemenea nebunie!” Pentru Nilkanta, nimic nu era mai presus de drepturile pe care legea i le acorda unui om. Eu însă treceam printr-un zbucium cumplit. Ajunsesem să urăsc preocupările vieții lumeşti, ca pe o otravă, şi totuşi nu-mi venea să-l supăr pe bătrânul Nilkanta, singurul meu prieten de nădejde din lumea aceasta!

În cele din urmă, într-o bună zi, fără ştirea lui Nilkanta, am iscălit un act. Nu ştiam prea bine ce cuprindea, dar întrucât nu voiam să mai păstrez nimic din averea mea, nu mă temeam de înşelăciunea cumnaților mei. Socoteam că ceea ce fusese al socrului meu era drept să aparțină copiilor săi.

După ce actul a fost autentificat, l-am chemat pe Nilkanta şi i-am spus: „Nil Dada, te rog să nu fii supărat pe mine, am renunțat la avere. Nu-mi mai trebuie nimic.” „Ce?” a strigat Nilkanta îngrozit. „Cum de-ți veni să faci una ca asta?”

Când a citit copia actului şi a văzut că renunțasem într-adevăr la toate drepturile mele, s-a făcut foc de mânie, pentru că după moartea stăpânului său singurul scop al vieții lui fusese să-mi păzească averea. Toate gândurile şi străduințele lui urmăreau acest țel. Singura lui distracție era să colinde avocații, să găsească argumente legale şi să culeagă dovezi; era atât de pasionat, încât nu mai avea timp să se ocupe de treburile lui. Când şi-a dat seama că, dintr-o

singură trăsătură de condei a unei femei smintite, drepturile pentru care luptase fuseseră nimicite, a simțit că nu poate îndura şi această lovitură. „Bine”, mi-a spus el, „eu am isprăvit cu această avere. Am plecat!”

Plecarea lui Nil Dada şi gândul că se desparte de mine mânios însemnau ultima nenorocire ce mă putea lovi. L-am chemat înapoi şi l-am implorat să nu plece, spunându-i: „Dada, nu fi supărat pe mine. Mai am ceva bani economisiți. Ia banii aceştia, cinci sute de rupii, şi dă-i băiatului dumitale, ca să-i cumpere, când s-o însura, găteli miresei şi să primească astfel binecuvântarea mea.” „Ce să fac eu cu aceşti bani”, mi-a strigat Nilkanta, „după ce toată averea stăpânului meu s-a făcut praf? Cinci sute de rupii nu sunt o mângâiere pentru mine. Păstrează-ți banii!” Şi cu acestea m-a părăsit şi ultimul prieten credincios al bărbatului meu.

Acum stăteam toată ziua la templu. Cumnații mei însă nu-mi dădeau pace şi-mi spuneau mereu: „Du-te şi te aşază într-un loc sfințit!”, dar eu le răspundeam: „Căminul strămoşesc al bărbatului meu este pentru mine singurul loc sfințit. Şi zeul familiei noastre se află acolo unde mă adăpostesc eu.” Numai că prezența mea, în orice parte a casei, îi supăra şi nu mă puteau tolera niciunde. Îşi aduseseră mobila lor şi-şi împărțiseră între ei toate odăile. În cele din urmă, mi-au spus: „Dacă vrei, poți să iei cu tine chipul zeului familiei noastre, n-avem nimic împotrivă!” Văzându-mă că mai ezit, mi-au pus următoarea întrebare: „Cu ce ai de gând să te întreții?”

La aceasta le-am răspuns: „Pensia pe care mi-ați stabilit-o îmi va fi suficientă!” Dar ei aveau aerul că nu înțeleg ce le spun şi m-au întrebat: „Ce vorbeşti? Nici pomeneală de vreo pensie!”

Şi astfel, într-o bună zi, la treizeci şi patru de ani după căsătorie, am plecat din casa bărbatului meu, doar cu chipul zeului familiei în braţe. M-am dus să-l caut pe Nil Dada, dar am aflat că se retrăsese la Brindabau.

M-am alăturat unor pelerini care plecau din satul nostru la Benares, dar, păcătoasă cum sunt, nu mi-am găsit liniştea nici acolo. Zi de zi mă rugam zeului meu, zicând: „Oh, Doamne, întruchipează-mi-Te în realitate, cum au fost bărbatul şi copiii mei!" Dar El nu-mi asculta ruga. Inima mea nici până azi nu şi-a găsit mângâierea, iar sufletul şi trupul meu sunt înecate în lacrimi. Oh, Doamne, cât de grea şi aspră e viaţa omului!

De la vârsta de opt ani, de când m-am dus în casa bărbatului meu, n-am mai pus piciorul în casa părinţilor mei. Zadarnic i-am implorat să mă lase acasă măcar la nunta mamei tale. Ei n-au vrut. Apoi am auzit că v-aţi născut voi, şi după aceea am aflat că sora mea a murit; dar până azi Cel de Sus nu mi-a dat prilejui să vă strâng în braţe pe voi, copiii mei orfani!

Când mi-am dat seama că, şi după câteva pelerinaje în locuri sfinte, inima mea nu scăpase de legăturile pământeşti şi era însetată după o făptură căreia să-i dăruiască dragostea, am început cercetările ca să dau de urma voastră. Am aflat astfel că tatăl vostru părăsise religia şi societatea ortodoxă. Dar, pentru mine, acest fapt n-avea nici o importanţă. Orice s-ar fi întâmplat, mama voastră a fost sora mea!

În sfârşit, am descoperit unde sunteţi şi am venit aici cu un prieten din Benares. Am aflat că Paresh Babu nu se închină zeilor noştri, dar e destul să te uiţi la chipul lui pentru a vedea că zeii noştri îl iubesc. Pentru a fi iubit de Dumnezeu – o ştiu bine – nu este destul să aduci jertfe; iar eu vreau să aflu cum a izbutit Paresh Babu să cucerească atât de desăvârşit bunăvoinţa lui Dumnezeu.

Oricum ar fi, copila mea, nu mi-a sosit încă ceasul pentru a mă retrage definitiv din viața lumească, încă nu sunt pregătită pentru a trăi singură. Când Dumnezeu, în bunătatea Lui, mi-o va cere, o voi face. Dar, deocamdată, nu pot suporta gândul de a trăi departe de voi, copiii mei dragi, pe care acum, în sfârşit, i-am găsit.

Capitolul XXXIX

Paresh Babu o primise în casă pe Harimohini în timp ce doamna Baroda era plecată. Luase toate măsurile ca „mătuşica" să poată locui într-o cameră izolată de la ultimul etaj al casei, unde să trăiască după placul ei şi să-şi respecte fără nici o dificultate riturile castei.

Când doamna Baroda se întoarse acasă şi văzu că gospodăria ei se complicase prin această apariție neaşteptată, se înfurie peste măsură şi-i spuse lui Paresh Babu în termeni categorici că îi este peste puteri să accepte această nouă sarcină.

— De vreme ce duci casa cu întreaga noastră familie, îi răspunse Paresh Babu, nu văd de ce n-ai putea-o suporta şi pe această văduvă nenorocită.

Doamna Baroda era convinsă că Paresh Babu este lipsit de cel mai elementar simț practic şi că nu ştie ce e viața de zi cu zi. Întrucât el habar n-avea de treburile gospodăreşti,

doamna Baroda era sigură că orice hotărâre pe care soțul ei o lua singur era greşită. Dar, în acelaşi timp, ştia că dacă hotărâse să facă un lucru, puteai să pledezi, să te superi sau chiar să te prăpădeşti plângând, el rămânea neînduplecat, ca o stană de piatră. Ce să te faci cu un asemenea bărbat? Ce femeie poate ajunge la capăt cu un bărbat cu care este imposibil să te cerți, chiar când ar trebui s-o faci? Aşa că doamna Baroda se resemnă şi se dădu bătută.

Sucharita era cam de vârsta Monoramei, şi Harimohini avea impresia că seamănă cu fata ei. Firea lor era şi ea asemănătoare: calmă şi hotărâtă. Uneori, când o vedea pe Sucharita din spate, Harimohini simțea o tresărire în inimă.

Într-o seară, când Harimohini şedea singură în întuneric şi plângea în tăcere, Sucharita veni la ea. Harimohini îşi strânse nepoata la piept şi murmură cu ochii închişi:

— Ea se întorsese, se întorsese lângă inima mea! N-a vrut să plece, eu am trimis-o. Îmi voi putea oare ispăşi fapta în viața asta? Dar poate că am suferit destul, şi acum se-ntoarce iarăşi la mine! Iat-o, cu acelaşi zâmbet pe față! Oh, măicuță scumpă, comoara mea! Şi începu să-i mângâie obrajii Sucharitei şi s-o sărute, udând-o cu lacrimile ei.

Pe Sucharita o năpădi plânsul şi spuse cu vocea înecată:

— Mătuşică dragă, nici eu n-am avut parte de dragostea de mamă. Acum, după atâta vreme, parcă mama mea dispărută s-a întors la mine. De câte ori, când nu aveam puterea să-l strig pe Dumnezeu la durere, când mi se părea că mi se rupe inima de chin, n-am chemat-o pe mama? Iar acum, mama mi-a auzit strigătul şi a venit la mine!

Dar Harimohini zise:

— Nu vorbi aşa, copilă, nu vorbi aşa. Când te aud spunând vorbele astea, mă simt atât de fericită, încât mă înspăimânt! Oh, Doamne, nu-mi răpi şi această fericire! Am încercat să mă lepăd de orice legătură pământească, să-mi fac o inimă de piatră, dar n-am izbutit... Sunt prea slabă! Fie-ți milă de mine, Doamne, nu mă lovi din nou! Oh, Radharani, scumpa mea, pleacă de lângă mine şi lasă-mă singură! Nu te lipi de mine. Oh, Stăpâne al vieții mele, oh, Krishna, ce nenorociri îmi pregăteşti din nou?

Sucharita se apropie de ea şi-şi puse capul în poala ei, ca un copil.

— Mătuşică, spune ce vrei, dar pe mine niciodată nu mă vei putea îndepărta de lângă dumneata. N-am să te părăsesc niciodată... am să rămân mereu lângă dumneata!

În câteva zile, între Sucharita şi mătuşa ei se crease o legătură atât de strânsă, de parcă ar fi fost împreună de când lumea, fapt care o înfuria şi mai mult pe doamna Baroda.

— Uită-te la fata asta! exclamă ea. Parcă n-ar fi primit niciodată îngrijire şi dragoste din partea noastră! Unde a fost mătuşa ei vreme de atâția ani? Spuneți şi voi! Ne-am ostenit s-o creştem de când era mică, şi acum, pentru ea, mătuşica este totul! Nu i-am spus întotdeauna bărbatului meu că această Sucharita, pe care toți o ridică în slăvi, e o mâță blândă care zgârie rău? Degeaba ne-am sacrificat pentru ea!

Doamna Baroda ştia prea bine că mâhnirea ei n-are ecou în sufletul lui Paresh Babu, ba mai mult decât atât, ştia că dacă-şi arată aversiunea față de Harimohini, va pierde din

stima bărbatului ei. Toate acestea o făceau şi mai mânioasă şi mai hotărâtă să-i demonstreze lui Paresh Babu, în ciuda convingerii lui, că toţi oamenii cu mintea limpede erau de partea ei. Aşadar, porni să discute problema lui Harimohini cu toţi membrii Brahmo Samajului, fie ei oameni de seamă sau neînsemnaţi, pentru a-i convinge de părerile ei. Nu mai isprăvea plângându-se de influenţa nefastă pe care o exercita asupra copiilor ei exemplul permanent al acestei biete femei superstiţioase, care practica idolatria!

Antipatia doamnei Baroda nu se manifesta numai în afara casei, ci şi în interior, aşa încât viaţa lui Harimohini devenise insuportabilă. Servitorul din casta înaltă, care avea sarcina să aducă apă pentru bucătăria lui Harimohini, era pus la alte treburi tocmai când avea ea nevoie de serviciile lui. Dacă se remarca acest neajuns, Baroda zicea: „Ei şi? Ce importanţă are? Nu-i aici Ramdin?", deşi ştia foarte bine că Harimohini nu putea găti cu apă adusă de Ramdin, care era dintr-o castă inferioară. Şi când vreun membru al familiei îi atrăgea atenţia asupra acestui fapt, Baroda spunea: „Dacă aparţine unei caste atât de înalte, de ce a venit într-o casă de brahmoişti? Noi nu putem respecta toate aceste distincţii prosteşti; iar eu, în ceea ce mă priveşte, nici nu le admit."

În asemenea momente, simţul datoriei căpăta la doamna Baroda proporţii aproape dramatice. Adeseori spunea: „Brahmo Samajul este prea îngăduitor în problemele sociale... şi depune eforturi prea mici pentru progresul social." Apoi continua, explicând că ea nu era pentru o asemenea toleranţă... nu, ea nu admite nici un fel de îngăduinţă, atâta vreme cât mai are vreo putere! Dacă lumea n-o înţelege, nu e vina ei; iar dacă rudele ei vor fi de altă părere, se va supune! În concluzie, doamna Baroda nu uita să reamintească auditorilor că toţi oamenii sfinţi care au realizat lucruri măreţe au trebuit să îndure împotrivire şi defăimare.

Dar, după câte se părea, nici o şicană n-o atingea pe Harimohini... ba mai curând era încântată că mai ispăşeşte astfel din păcatele ei. Renunțările pe care şi le impusese prin ascetismul adoptat de bunăvoie erau în perfect acord cu chinul necontenit ce-i măcina sufletul. Harimohini avea aerul că primeşte cu bucurie durerea şi că aşteaptă să trăiască din plin orice suferință, pentru a o birui.

Când Harimohini află că aprovizionarea cu apă a bucătăriei sale produsese perturbări în mersul casei, renunță să mai gătească şi începu să se hrănească numai cu fructe şi lapte, pe care le închina zeilor înainte de a le mânca. Sucharita era profund mâhnită de acest lucru. Dar mătuşa ei o mângâie spunându-i:

— Scumpa mea, nu te necăji. E foarte bine aşa. Este o disciplină necesară, care nu mă supără, ci, dimpotrivă, îmi dă bucurie.

— Mătuşică, îi răspundea Sucharita, dacă n-am să mai primesc apă sau mâncare din mâinile unor oameni ce provin dintr-o castă inferioară, ai să-mi îngădui să te servesc eu?

— Tu, draga mea, zise Harimohini, ai să trăieşti după credința ta; nu trebuie, de dragul meu, să mergi pe altă cale. Te am lângă mine, te pot strânge în brațe, şi această fericire îmi ajunge. Paresh Babu a fost pentru tine ca un tată, ca un adevărat guru: trebuie să cinsteşti învățătura lui; Dumnezeu te va binecuvânta pentru această purtare.

Harimohini se împăcase cu micile şicane ale doamnei Baroda, le acceptase cu atâta naturalețe încât parcă nici nu le observa. În fiecare dimineață, când Paresh Babu venea la ea şi o întreba: „Ce mai faceți? Cum vă simțiți? Sper că

nimeni şi nimic nu vă supără!", ea îi răspundea: „Nu, mulțumesc, sunt foarte fericită!"

Dar aceste şicane o supărau din cale afară pe Sucharita. În general, ea nu se plângea şi era mai ales foarte atentă ca nu cumva să scape vreo observație împotriva doamnei Baroda în fața lui Paresh Babu. Aşa că, deşi răbda totul în tăcere, fără umbră de supărare, împrejurările o apropiaseră şi mai mult de mătuşa ei şi, în ciuda protestelor lui Harimohini, încetul cu încetul luă asupră-şi sarcina de-a o servi.

În cele din urmă, văzând cât de mult îi dă de lucru Sucharitei, Harimohini hotărî să-şi reia obiceiul de a-şi prepara singură bucatele.

— Mătuşică, zise însă Sucharita, am să fac întocmai cum zici dumneata, dar trebuie să-mi îngădui să-ți aduc eu apa. Să ştii că nu admit să mă refuzi.

— Scumpa mea, zise Harimohini, nu trebuie să te simți jignită, dar apa aceea trebuie să i-o închin zeului meu.

— Mătuşică! protestă Sucharita. Zeul dumitale face şi el parte din societatea ortodoxă? Trebuie să-şi respecte şi el casta? Contaminarea apei, prin atingerea unei mâini din altă castă, îl poate pângări şi pe el?

În cele din urmă, Harimohini se văzu silită să cedeze în fața devotamentului Sucharitei şi acceptă, fără rezerve, serviciile nepoatei sale. Apoi Satish, imitând-o pe sora lui, ceru stăruitor să mănânce şi el din bucatele mătuşii. Astfel se treziră tustrei uniți, formând o mică familie, separată într-un ungher din căminul lui Paresh Babu. Lolita era singura punte de legătură între cele două grupuri, deoarece doamna

Baroda avusese grijă ca nici una dintre celelalte fete ale ei să nu se apropie de cămăruța lui Harimohini. Ar fi vrut să încerce şi cu Lolita, dar nu cutezase!

Capitolul XL

Doamna Baroda îşi poftea adeseori în vizită prietenele din Brahmo Samaj, şi nu o dată se adunară toate pe terasa din fața odăii lui Harimohini. În aceste ocazii, Harimohini, cu firea-i simplă şi deschisă, căuta să dea o mână de ajutor la primirea lor; numai că aceste cucoane o priveau de sus. Doamna Baroda făcea comentarii caustice la adresa comportării şi obiceiurilor ortodoxe, iar unele dintre invitate îi țineau isonul.

Sucharita, care stătea mereu prin preajma mătuşii ei, trebuia să înghită fără murmur şi aceste atacuri; ea nu putea reacționa altfel decât arătându-le prin acțiunile ei că atacurile o atingeau şi pe ea, întrucit adoptase şi ea obiceiurile lui Harimohini. Aşadar, când serveau gustările, Sucharita refuza să ia ceva, spunând:

— Nu, mulțumesc, nu mănânc din acestea.

Doamna Baroda, auzind-o, izbucnea:

— Ce? Vrei să spui că nu mai poți mânca cu noi?

Iar când Sucharita repeta că preferă să nu ia din acele gustări, doamna Baroda devenea sarcastică şi le spunea prietenelor ei:

— Nu ştiați că domnişoara noastră începe să se simtă membră a unei caste superioare? Atingerea noastră o contaminează!

— Ce spui? Sucharita a devenit ortodoxă? Cât trăieşti ți-e dat să vezi minuni! remarcau musafirele.

Harimohini însă se necăjea şi-i spunea:

— Nu, Radharani, nu e bine ce faci, scumpa mea, du-te şi gustă ceva cu ele!

Nu putea îndura ca nepoata ei să sufere din pricina asta, dar Sucharita rămânea neînduplecată.

Într-o zi, una dintre musafirele brahmoiste voi să intre, din pură curiozitate, în camera lui Harimohini, cu pantofii în picioare. Văzând-o, Sucharita o opri şi-i zise:

— Nu intrați, vă rog, în această odaie!

— Pentru ce să nu intru?

— Pentru că aici se află zeul familial al mătuşii mele.

— Ah! Un idol! Adică ea se închină la idoli?

— Da, maică, mă închin la idoli, îi răspunse Harimohini.

— Cum puteți crede în idoli?

— Credință! De unde să aibă credință o făptură nevrednică cum sunt eu? Dacă aş fi avut credință, aş fi fost salvată!

Din întâmplare, Lolita asistă la acest incident şi, roşind până-n vârful urechilor, se întoarse către musafiră şi o întrebă:

— Aşadar, dumneavoastră credeți în Cel căruia-i vă închinați?

— Ce întrebare! S-ar putea să nu cred în El? fu răspunsul.

Lolita, clătinând din cap cu dispreț, zise:

— Dumneavoastră nu numai că n-aveți credință, dar, ceea ce este şi mai grav, nici nu ştiți că n-o aveți!

Şi astfel, Sucharita se înstrăină cu desăvârşire de toată lumea, cu toate că Harimohini se străduia din răsputeri s-o împiedice să facă lucruri care nu erau pe placul doamnei Baroda.

În trecut, doamna Baroda nu se avusese prea bine cu Haran; dar acum se crease între ei o înțelegere reciprocă, îndreptată împotriva celorlalți membri ai familiei. În consecință, doamna Baroda era încântată să constate că, indiferent de ce spune

lumea, dacă exista un om care să lupte pentru adevăratele idealuri ale Brahmo Samajului, acesta era Panu Babu. În acelaşi timp, Haran le spunea tuturor că doamna Baroda era cel mai strălucit exemplu de femeie brahmoistă, întrucât, cu o conştiinciozitate nemaiîntâlnită, căuta să apere pe toate căile puritatea societății brahmoiste față de orice pângărire. În această preamărire a doamnei Baroda, Haran îngloba, fireşte, şi o insinuare discretă împotriva lui Paresh Babu.

Într-o zi, Haran îi spuse Sucharitei, în prezența lui Paresh Babu:

— Am auzit că în ultima vreme nu mai mănânci decât hrană sfințită, care a fost închinată idolilor. Este adevărat?

Sucharita se îmbujoră la față, dar încercă să se comporte ca şi cum n-ar fi auzit întrebarea. Îşi făcu de lucru cu penițele şi călimara de pe masă, iar Paresh Babu, privind-o cu simpatie, îi spuse lui Haran:

— Panu Babu, să ştii că tot ceea ce mâncăm noi sunt alimente sfințite prin grația Celui de Sus.

— Dar, după cât se pare, Sucharita e gata să renunțe la Dumnezeul nostru, zise Haran.

— Chiar dacă acest lucru ar fi posibil, crezi că poți schimba ceva cicălind-o? îl întrebă Paresh Babu.

— Când un om e în pericol de a fi dus de un torent, nu e de datoria noastră să încercăm a-l trage înapoi la mal? îi răspunse Haran.

— A azvârli cu tină în el nu înseamnă a-l trage la mal, zise Paresh Babu. Dar, Panu Babu, n-ai de ce te speria. O cunosc pe Sucharita de când era în faşă, şi dacă ar fi căzut în apă, aş fi ştiut-o înainte de a afla vreunul dintre voi şi n-aş fi privit cu indiferență asemenea întâmplare.

— Sucharita e aici şi ne poate răspunde, zise Haran. Eu am auzit că a refuzat să mănânce cu ceilalți. Întrebați-o dacă e adevărat sau nu.

Sucharita puse deoparte călimara şi zise:

— Tata ştie că am renunțat la alimentele pe care le-au atins alți oameni, iar dacă tata tolerează acest lucru, sunt liniştită. În cazul că eşti nemulțumit, poți să-mi spui mie, dar nu înțeleg pentru ce-l plictiseşti pe tata cu aceste lucruri. Nu ştii cât de nesfârşită este îngăduința lui față de fiecare dintre noi? Asta e răsplata ce i se cuvine?

Haran îşi pierdu cumpătul la acest răspuns desluşit şi se gândit uluit: „Iată că şi Sucharita ştie să ridice glasul în apărarea ei!"

Paresh Babu iubea liniştea şi detesta discuțiile, atât în legătură cu el, cât şi cu alții. Dusese o viață paşnică, nu umblase niciodată după o situație înaltă în Brahmo Samaj. Haran îl învinuia că nu dă dovadă de entuziasm față de cauza brahmoiştilor, dar Paresh Babu se mulțumi să-i spună:

— Dumnezeu a creat două categorii de corpuri: mobile şi inerte. Eu fac parte din a doua categorie. Dumnezeu îi foloseşte pe oamenii de genul meu pentru a îndeplini sarcini ce li se potrivesc. Nu văd nici un folos dacă un om ca mine

devine agitat şi încearcă să facă lucruri care nu-i stau în fire. Acum sunt bătrân, dar de mult se ştie ce anume pot să realizez şi ce nu. Nu vei ajunge la nici un rezultat încercând să mă scoți din ale mele.

Haran se făIea că e în stare să trezească entuziasmul chiar şi într-o inimă de piatră. Era convins că dispune de o forță ce-i poate stimula chiar şi pe cei inerți, o forță ce poate insufla pocăință în sufletul păcătoşilor... şi că nimeni nu putea rezista multă vreme stăruințelor lui. Ajunsese la concluzia că toate schimbările în bine, observate la diferiții membri ai Brahmo Samajului, sunt exclusiv meritele lui.

Haran nu se îndoia că, în dosul culiselor, influența lui acționa din plin; iar când cineva o lăuda pe Sucharita, se lumina la față de mulțumire. Avea impresia că el era cel care formase caracterul Sucharitei, prin îndrumările, exemplul şi tovărăşia lui. Începuse să spere că viața ei va fi una dintre cele mai strălucite realizări ale lui şi va contribui la consolidarea prestigiului său. Trufia lui Haran nu admitea înfrângeri. Chiar şi acum, în fața deplorabilului regres al Sucharitei, Haran era tot mulțumit, întrucât punea toată vina pe umerii lui Paresh Babu. El nu cântase niciodată, din tot sufletul, în corul celor ce-l preamăreau şi-l admirau pe Paresh Babu, iar acum se felicita, convins că în scurt timp toți vor vedea cât de întemeiată fusese rezerva lui plină de prudență.

Oamenilor pe care Haran pretindea să-i călăuzească pe calea cea dreaptă le putea ierta orice, în afară de un singur lucru: să devină independenți, să meargă pe drumul ales după propria lor judecată. Nu se îndura să-şi scape din mână victimele. Se lupta cu fiecare în parte şi, cu cât vedea mai desluşit că sfaturile lui n-au efect, cu atât devenea mai stăruitor. Ca un mecanism pus în funcțiune, nu se mai putea opri. Motorul mergea înainte, şi el continua să turuie

neîncetat aceleaşi lucruri, în aceleaşi urechi surde la vorbele lui, fără a-şi da seama că a pierdut de mult partida.

Felul de a fi al lui Haran o supăra mult pe Sucharita, nu atât pentru ea, cât pentru Paresh Babu, care devenise un subiect discutat de întregul Brahmo Samaj; şi Sucharita se frământa cum şi ce ar putea face împotriva acestei situații.

Apoi Sucharita mai suferea şi din pricina lui Harimohini, care, în cele din urmă, îşi dădu seama că pe măsură ce zilele treceau, în ciuda eforturilor ei de a rămâne în umbră, devenise un motiv de discordie în sânul familiei. Umilințele îndurate de mătuşa ei o amărau din ce în ce mai tare pe Sucharita, cu atât mai mult cu cât nu vedea cum s-ar putea ieşi din această situație.

Tot atunci, doamna Baroda începu să-l cicălească pe Paresh Babu pentru a grăbi căsătoria Sucharitei.

— Nu mai putem avea grijă de Sucharita, insista doamna Baroda, mai ales acum, când a început să trăiască după bunul ei plac. Dacă se mai amână căsătoria ei, voi fi silită să le scot din casă pe celelalte fete, deoarece viața ei contrară bunului-simț este un exemplu periculos pentru ele. Ai să te căieşti pentru indulgența ta, ține minte ce-ți spun! Uită-te la Lolita. Niciodată n-a fost ca acum. Ce crezi? Unde este rădăcina îndărătniciei ei?... Nu mai ascultă de nimeni, şi însăşi persoana ei a devenit supărătoare pentru toată lumea. Gândeşte-te la întâmplarea aceea... să mor de ruşine şi mai multe nu... crezi că Sucharita n-a avut nici un rol? Până acum, nu m-am plâns niciodată de ea, pentru că o iubeşti pe Sucharita mai mult decât pe propriile tale fete, dar acum, dă-mi voie să ți-o spun clar şi răspicat: aşa nu mai merge.

Paresh Babu era foarte necăjit – şi nu pentru schimbarea în obiceiurile Sucharitei, ci din pricina neînţelegerilor din familie. Ştia bine că dacă doamnei Baroda îi intră ceva în cap, nu se lasă până nu-şi realizează dorinţa, iar dacă vede că eforturile ei nu duc totuşi la rezultatul dorit, îşi înzeceşte sforţările, dar nu renunţă. Se gândi că, în actualele împrejurări, grăbirea căsătoriei Sucharitei ar aduce linişte în sufletul fetei. De aceea îi răspunse soţiei sale:

— Dacă Panu Babu o poate convinge pe Sucharita să fixeze ziua, n-am nimic împotrivă.

— Tare aş vrea să ştiu de câte ori mai trebuie să i se ceară consimţământul, strigă doamna Baroda. Sunt pur şi simplu năucită! Pentru ce ne închinăm în faţa mofturilor ei? Vrei să-mi spui unde mai găseşte ea un bărbat ca acesta? Poţi să te superi ori nu, treaba ta, dar trebuie să le zicem lucrurilor pe nume: Sucharita nici nu e demnă de Panu Babu!

— Eu n-am putut încă desluşi, zise Paresh Babu, care sunt cu adevărat sentimentele Sucharitei faţă de Panu Babu. De aceea, atâta vreme cât nu se înţeleg între ei, prefer să nu mă amestec.

— Aşa! Vasăzică încă n-ai desluşit ce simte ea? exclamă doamna Baroda. Bine că recunoşti! Fata asta e greu de înţeles, crede-mă. Ascultă ce-ţi spun eu: în adâncul sufletului ei, este cu totul altfel decât vrea să pară!

Capitolul XLI

Într-un ziar apăru un articol în care se deplângea scăderea entuziasmului în rândurile Brahmo Samajului. Articolul cuprindea aluzii atât de clare la adresa familiei lui Paresh Babu încât, deşi nu se menționa nici un nume, toată lumea înțelegea la cine se referă; după cum din stilul articolului se putea ghici cine era autorul. Sucharita izbuti cu mari eforturi să-l citească până la capăt, pentru ca apoi să-l rupă în bucăți... avea impresia că, oricât de mărunt l-ar rupe, chiar de-ar reduce hârtia la atomii care o formau, furia ei nu putea fi domolită!

În acea clipă intră în odaie Haran şi se aşează pe un scaun lângă ea. Sucharita era atât de ocupată să rupă ziarul, încât nici nu ridică ochii să se uite la el.

— Sucharita, zise Haran, vreau să discut cu tine o problemă foarte importantă, aşa că te rog să mă asculți.

Sucharita continuă să sfâşie hârtia, iar când n-o mai putu rupe cu degetele, luă foarfeca şi începu s-o taie în bucăți şi mai mici. Înainte de a isprăvi, în cameră intră Lolita.

— Lolita, spuse Haran, am ceva de discutat cu Sucharita.

Lolita dădu să plece, dar Sucharita o prinse de rochie şi o reținu.

— Dar Panu Babu are de vorbit cu tine între patru ochi! protestă Lolita.

Sucharita însă, fără a ține seama de protestul ei, o trase şi o sili să se aşeze lângă ea.

Cum Haran era incapabil prin firea lui să priceapă o aluzie, începu fără nici o jenă să vorbească în fața Lolitei:

— Cred că n-are nici un rost să mai amânăm căsătoria. Am vorbit cu Paresh Babu, care a spus că de îndată ce îți dai consimțământul putem fixa ziua căsătoriei. Aşadar, am hotărât ca duminica viitoare...

Dar Sucharita, fără a-l lăsa să-şi isprăvească fraza, zise simplu:

— Nu!

În fața acestui refuz hotărât, Haran rămase năuc. Avusese întotdeauna impresia că Sucharita era toată numai supunere şi niciodată nu-şi închipuise c-ar fi capabilă printr-un singur cuvânt să-i respingă propunerea.

— Nu!? repetă el furios. Ce vrei să spui prin acest „nu”?... Vrei poate să amâni ziua?

— Nu, repetă simplu Sucharita.

— Dar, pentru Dumnezeu, ce vrei să spui? zise Haran cu răsuflarea tăiată şi cu desăvârşire uluit.

— Nu consimt la căsătorie, zise Sucharita lăsând capul în piept.

— Nu consimți! Ce vorbă-i asta? repetă Haran zăpăcit.

— Panu Babu, mi se pare că nu mai înțelegi limba maternă! interveni Lolita pe un ton sarcastic.

Haran, aruncând nişte priviri ucigătoare spre Lolita, zise:

— Aş putea admite mai uşor că nu mai înțeleg limba maternă decât să recunosc că atâta amar de vreme n-am ştiut să apreciez la justa lor valoare cuvintele rostite de o ființă față de care am nutrit întotdeauna numai respect!

— Uneori trebuie să treacă timp până să-i înțelegi pe oameni, remarcă Lolita, şi poate că acest lucru se referă şi la dumneata.

— De la început şi până la sfârşit, zise Haran, a existat o concordanță desăvârşită între faptele şi vorbele mele. Pot afirma fără teamă că niciodată n-am dat nimănui ocazia de a mă înțelege greşit. Sucharita poate să spună dacă am dreptate ori ba!

Lolita era pe cale de a-i replica, dar Sucharita o opri:

— Ceea ce spui este perfect adevărat! Dumneata nu ai nici o vină.

— Dacă nu-mi găseşti nici o vină, de ce mă tratezi într-un mod atât de ruşinos?

— Ai dreptul să spui că purtarea mea e ruşinoasă, îi răspunse Sucharita. Trebuie să accept această ruşine, pentru că nu pot să...

În acel moment, se auzi de afară un glas:

— Didi, pot să intru?

Cu o expresie de imensă uşurare, Sucharita strigă:

— Dumneata erai, Binoy Babu? Intră, te rog.

— Ai greşit, didi, nu-i Binoy Babu, ci pur şi simplu Binoy. Nu trebuie să mă copleşeşti cu atâtea formalităţi! zise Binoy intrând. Apoi, dând cu ochii de Haran şi văzând expresia de pe chipul lui, adăugă glumeţ: Oh, văd că eşti supărată pe mine... da, înţeleg... pentru că n-am dat pe-aici atâta vreme!

Haran încercă să-i răspundă pe acelaşi ton:

— Da, într-adevăr, acesta e un motiv de supărare, dar nemaiputându-se stăpâni, urmă: Cred că ai venit într-un moment foarte puţin potrivit. Tocmai discutam cu Sucharita o chestiune importantă.

— Ce ghinion! zise Binoy pregătindu-se să plece. Niciodată nu ştie omul dacă a ales momentul potrivit! Iată de ce nu mai îndrăznesc să dau pe-aici!

Când era pe punctul de a ieşi, Sucharita interveni:

— Nu pleca, Binoy Babu. Noi am isprăvit discuția. Ia loc, te rog.

Binoy pricepu că sosirea lui o salvase pe Sucharita dintr-o situație dificilă, aşa încât, încântat, se aşează la loc, zicând:

— Eu nu refuz niciodată o amabilitate. Dacă mi se oferă un scaun, îl accept imediat. Asta-i firea mea. Aşa că, didi, păzeşte-te! Să nu spui niciodată ce nu crezi, căci te vei căi de consecințe!

Haran amuți, dar atitudinea lui dovedea hotărârea de a le arăta tuturor că nu e el omul care să părăsească încăperea înainte de a spune tot ce avea de spus.

Din clipa în care Lolita auzi în fața uşii glasul lui Binoy, sângele începu să-i alerge grăbit prin vine şi, în ciuda eforturilor depuse, nu reuşi să se mai poarte cu naturalețe. Acum Binoy intrase, dar ea nu i se putea adresa ca unui prieten; tot timpul se frământa, nenorocită că nu ştie unde să se uite şi cum să-şi țină mâinile. De fapt, ar fi ieşit din odaie, dar Sucharita tot o mai ținea de rochie.

Binoy, emoționat şi el, se adresa în mod ostentativ Sucharitei, căci în ciuda prezenței lui de spirit nu cuteza să-i vorbească direct Lolitei. Încercă să-şi ascundă tulburarea vorbind cu volubilitate, fără întrerupere.

Sfiala Lolitei şi a lui Binoy nu trecu neobservată de Haran. Îl supăra faptul că Lolita, care în ultima vreme luase o atitudine atât de sfidătoare față de el, era atât de supusă în fața lui Binoy. Furia lui Haran împotriva lui Paresh Babu crescu şi mai mult văzând dovada palpabilă a pacostei pe care o adusese acesta în familie, permițând fetelor sale să

intre în legătură cu oameni din afara Brahmo Samajului. Gândul că Paresh Babu va trăi să se căiască de greşeala săvârşită răsuna în el cu forța unui blestem.

Văzând că Haran n-are de gând să plece, Sucharita îi spuse lui Binoy:

— N-ai văzut-o de mult pe mătuşa mea. De atâtea ori m-a întrebat de dumneata. N-ai vrea să mergem sus s-o vezi?

— Doar nu-ți închipui, protestă Binoy în timp ce se ridica s-o urmeze, că trebuia să-mi reaminteşti de mătuşica? Tocmai asta era şi intenția mea!

După ce Sucharita plecă cu Binoy, Lolita se ridică şi spuse:

— Cred, Panu Babu, că n-ai nimic special să-mi spui, nu-i aşa?

— Nu, răspunse Haran. Şi întrucât presupun că eşti aşteptată în altă parte, nu te mai rețin.

Lolita, pricepând insinuarea, ridică semeață capul pentru a-i arăta că nu se simte atinsă de înțepătura aluziei şi zise:

— A trecut atâta vreme de când Binoy Babu n-a mai fost pe la noi, încât într-adevăr trebuie să mă duc să stau de vorbă cu el. Între timp, dacă vrei să-ți citeşti opera... ah, am uitat... sora mea chiar adineauri a rupt în bucăți ziarul dumitale. Totuşi, dacă poți suporta să citeşti ceva scris de altul, răsfoieşte aceste gazete. Şi, spunând asta, luă de pe o măsuță din colțul odăii câteva articole scrise de Gora, pe care

le păstrase cu toată grija, şi le aşează în faţa lui Haran, mergând apoi sus.

Harimohini se arătă încântată de vizita lui Binoy, nu numai pentru că avea o afecţiune deosebită pentru acest tânăr, ci şi pentru că el nu era ca ceilalţi musafiri – toţi oameni din Calcutta, cu o cultură engleză şi bengaleză superioară ei, care-i arătau făţiş că o consideră o făptură dintr-o altă specie; încetul cu încetul, aerele lor de superioritate o intimidaseră, făcând-o să se retragă din ce în ce mai mult în sine.

Binoy era un sprijin pentru ea. Deşi trăia şi el în Calcutta şi avea o cultură solidă, nu-i arăta nici cea mai mică urmă de dispreţ, ci, dimpotrivă, o trata cu o caldă afecţiune. Aşa că, într-un timp scurt, Binoy cuceri în inima ei locul unei rude apropiate.

Dacă ironia lui Haran nu i-ar fi lovit orgoliul, Lolita nu l-ar fi urmat imediat pe Binoy în camera lui Harimohini; dar tonul şi cuvintele lui Panu Babu o siliră să se poarte aşa, iar odată ajunsă acolo, tot ele îi alungară timiditatea, ajutând-o să vorbească natural cu Binoy. Frânturi din conversaţia şi râsetele lor ajungeau până la etajul de jos, iritându-l şi înfuriindu-l pe Haran, care, părăsit, şedea singur în odaia Sucharitei.

Curând, Haran se plictisi de propria-i tovărăşie şi socoti că o convorbire cu doamna Baroda i-ar putea alina rănile. O găsi şi-i anunţă că Sucharita refuză să se căsătorească cu el. Doamna Baroda se arăta peste măsură de indignată.

— Panu Babu, îi zise ea pe un ton dojenitor, socot că greşeşti dacă te porţi blând în această chestiune. Fata şi-a dat consimţământul – de mult şi în repetate rânduri; apoi,

întregul Brahmo Samaj ştie că este un lucru de mult stabilit. Nu este admisibil ca dumneata să accepți răsturnarea tuturor planurilor, pentru că ei i s-a năzărit astfel. Nu trebuie să renunți la drepturile dumitale, aşa, cu una, cu două. Fii ferm şi vom vedea dacă o să poată face ceva!

De fapt, sfatul dat lui Haran ca să persevereze era inutil. Îngâmfat cum era, îşi zicea tot timpul în sinea lui: „Trebuie să-mi înfăptuiesc planul, din principiu. În ceea ce mă priveşte, nu mi-ar fi greu să renunț la Sucharita, dar aici e în joc prestigiul Brahmo Samajului!”

Binoy, pentru a înlătura orice constrângere din relațiile sale cu Harimohini, o rugă să-i dea ceva de mâncare. Aceasta, încântată, începu să se agite şi-i pregăti nişte fructe, dulciuri şi semințe prăjite, pe care le puse pe o tavă de aramă, aşezându-i-o în față împreună cu un pahar cu lapte.

— Am crezut c-o voi pune pe mătuşica într-o mare încurcătură spunându-i că mi-e foame la o oră atât de nepotrivită, dar văd că n-am reuşit!, îi spuse Binoy râzând.

Acestea fiind zise, se pregăti să facă o demonstrație a apetitului său, când, pe neaşteptate, îşi făcu apariția doamna Baroda.

Binoy se aplecă atât de tare asupra tăvii cu bucate, încât de-abia i se mai vedea fața, şi zise:

— Cum de nu v-am văzut jos? Am zăbovit o vreme pe acolo.

Doamna Baroda nu luă însă în seamă remarca şi nici salutul lui, în schimb, uitându-se la Sucharita, se răsti:

— Vasăzică, domnişoara noastră e aici? De altfel, bănuiam! Ea se distrează, în timp ce bietul Panu Babu a aşteptat-o toată dimineața, de parcă i-ar cerşi bunăvoința! V-am crescut cu grijă de când eraţi mici, iar aşa ceva nu e cu putință. Stau şi mă întreb: cine o învață să se poarte astfel? N-aş fi crezut ca în familia noastră să se poată întâmpla asemenea lucruri! Cum o să mai apărem în fața Brahmo Samajului?

Harimohini, foarte tulburată de această ieşire a doamnei Baroda, îi spuse Sucharitei:

— N-am ştiut că te aşteaptă cineva jos. Îmi pare rău că te-am reținut! Du-te, scumpa mea! Coboară numaidecât! Trebuia să fiu mai atentă.

Lolita era cât pe ce să izbucnească, protestând că Harimohini n-avea nici o vină, dar Sucharita, strângând-o tare de mână, îi făcu semn să tacă şi, fără a-i răspunde doamnei Baroda, plecă.

În cele povestite până acum am arătat că Binoy se bucura de simpatia doamnei Baroda. Aceasta era aproape sigură că, prin influența familiei sale, nu va trece mult până când Binoy va deveni un membru al Brahmo Samajului şi era foarte măgulită la gândul că meritul de a-l fi convertit pe acest tânăr îi va reveni ei. De fapt, nu o dată se lăudase cu această ispravă în fața prietenilor ei brahmoişti. Tocmai de aceea se simți profund jignită văzându-l pe acelaşi Binoy în tabăra inamicului. Şi, culmea, o câştigase de partea lui şi pe propria ei fiică, pe Lolita.

— Lolita, ce cauți tu aici? o întrebă ea pe un ton tăios.

— Binoy Babu a urcat sus, şi eu am...

— Lasă-l pe Binoy Babu să stea cu cine vrea, dar locul tău e jos!

Lolita pricepu imediat că Haran urzise o intrigă, pomenind numele ei alături de cel al lui Binoy. Faptul o îndârji într-atât, încât termină fraza începută cu reticență, pe un ton cam agresiv:

— Binoy Babu n-a mai fost de mult pe la noi. Vreau să stau pe-ndelete de vorbă cu el, după aceea voi coborî şi eu.

Doamna Baroda înțelese din tonul Lolitei că fata n-avea de gând să se lase intimidată şi, temându-se că va fi silită să-şi recunoască înfrângerea în fața lui Harimohini, părăsi încăperea fără a mai riposta, făcându-se că nici nu-l vede pe Binoy.

După ce doamna Baroda plecă, nu mai rămase nici urmă din dorința Lolitei de a sta de vorbă pe-ndelete cu Binoy, după cum spusese. O vreme rămaseră tustrei într-o tăcere deplină: apoi Lolita se ridică, ieşi şi coborî în odaia ei, încuind uşa.

Binoy îşi dădea acum seama care era situația lui Harimohini în această casă. Încetul cu încetul, ea îi povesti tot trecutul ei.

După ce îşi termină povestea, Harimohini spuse:

— Crede-mă, copilul meu, viața lumească nu este potrivită pentru o femeie nenorocită ca mine. Ar fi fost mult mai bine dacă m-aş fi putut aşeza undeva într-un loc sfânt şi aş fi încercat să-l slujesc acolo pe Dumnezeu. Îmi rămăseseră nişte bani, puțini, ce-i drept, dar aş fi putut trăi câtăva vreme din ei şi chiar dacă aş fi isprăvit banii, m-aş fi descurcat

cumva, bunăoară ca bucătăreasă într-o familie. Sunt o mulțime de oameni care trăiesc astfel la Benares! Dar sunt atât de păcătoasă, încât n-am reuşit să-mi împlinesc dorința. Când rămân singură, amintirea propriilor nenorociri mă năpădeşte şi parcă nu mă lasă nici să mă gândesc la Dumnezeu. Uneori mi se pare că înnebunesc. Radharani şi Satish au fost pentru mine ca o plută pentru un înecat... numai gândul că aş putea să-i părăsesc mă înspăimântă. Zi şi noapte sunt chinuită de groaza că va trebui să renunț şi la ei... Numai astfel se explică cum, după ce am pierdut tot ce-am avut, într-un timp scurt, am ajuns să-i iubesc atât de mult. Nu mă sfiesc să-ți spun tot ce-am pe suflet, fiule, şi îți mărturisesc că numai de când i-am găsit pe aceşti doi copii pot iarăşi să mă închin din toată inima... iar dacă-i pierd, Dumnezeul meu nu mi se va părea altceva decât o stană de piatră.

După aceste vorbe, Harimohini îşi şterse lacrimile.

Capitolul XLII

Sucharita coborî şi, oprindu-se în fața lui Haran, îi zise:

— Pentru ce mă aştepți? Ce vrei să-mi spui?

— Stai jos, spuse Haran.

Sucharita însă rămase în picioare.

— Sucharita, mi-ai făcut un mare rău, începu Haran.

— Şi dumneata mi-ai făcut mie un rău, zise Sucharita.

— Eu îmi menţin cuvântul dat şi..., încercă să continue Haran.

Dar Sucharita îl întrerupse:

— Crezi că oamenii îşi pot face rău unul altuia numai prin vorbe? Vrei să mă sileşti să acţionez împotriva sentimentelor mele, numai din cauza unui cuvânt? Oare adevărul nu e mai important decât o mulţime de vorbe false? Pur şi simplu pentru că am spus de mai multe ori acelaşi lucru, greşeala trebuie să persiste? Acum, după ce mi-am dat seama că am greşit, nu-mi mai pot respecta promisiunea... dacă aş proceda altfel, ar fi într-adevăr o greşeală şi mai mare.

Haran nu putea înţelege cum de se produsese o asemenea schimbare în Sucharita. N-avea nici sensibilitatea, nici modestia necesară pentru a pricepe că stăruinţele lui nesăbuite o siliseră pe fată să-şi iasă din rezerva şi calmul ei natural. Drept care, dând toată vina pe seama noilor ei prieteni, o întrebă:

— Care e eroarea pe care pretinzi c-ai descoperit-o acum?

— De ce mă întrebi? zise Sucharita. Nu-ţi ajunge când îţi spun că-mi retrag consimţământul?

— Nu, pentru că noi trebuie să dăm explicații la Brahmo Samaj, stărui Haran. Ce vei spune tu şi ce voi spune eu membrilor Samajului?

— În ceea ce mă priveşte, zise Sucharita, n-am de spus nimic. Dacă dumneata trebuie să dai explicații, n-ai decât să le spui că Sucharita e prea tânără, ori prea zănatică, ori prea schimbătoare. Spune ce vrei! Dar între noi nu mai avem ce să ne spunem.

— Nu se poate termina în felul acesta, strigă Haran. Dacă Paresh Babu...

Chiar în acel moment intră Paresh Babu.

— Aud? Dumneata erai, Panu Babu? îl întrebă. Vrei să-mi spui ceva?

Sucharita vru să iasă din odaie, dar Haran o opri şi spuse:

— Nu, Sucharita, nu pleca. Trebuie să discutăm problema cu Paresh Babu.

Sucharita se întoarse şi se opri în picioare în locul unde stătuse, în timp ce Haran zise:

— Paresh Babu, după atâta amar de vreme, Sucharita îmi spune pe neaşteptate că nu consimte la căsătoria noastră. E drept din partea ei să se joace astfel cu o problemă de importanță vitală? Oare dumneata nu porți o parte din răspunderea acestei întâmplări ruşinoase?

Paresh Babu, mângâind părul Sucharitei, zise cu blândețe:

— Scumpa mea, nu trebuie să mai stai, poți pleca!

Auzind aceste cuvinte simple, dar atât de pline de înțelegere şi de afecțiune, Sucharita începu să plângă şi ieşi în grabă din odaie.

— Tocmai fiindcă mă temeam că Sucharita îşi dăduse consimțământul fără a-şi fi scrutat perfect simțămintele, am ezitat când mi-ai cerut să facem logodna, zise Paresh Babu.

— Nu s-ar putea întâmpla, replică Haran, ca ea să-şi fi scrutat foarte bine simțămintele atunci când şi-a dat consimțământul, iar refuzul ei să se bazeze pe necunoaşterea propriilor înclinații?

— Ambele ipoteze sunt posibile, zise Paresh Babu. Dar dintr-o asemenea îndoială nu poate ieşi o căsătorie.

— De ce n-o sfătuieşti dumneata pe Sucharita în interesul ei?

— Ar trebui să ştii că eu n-o pot sfătui pe Sucharita altfel decât spre binele ei.

— Dacă într-adevăr ai fi procedat aşa, izbucni Haran, Sucharita n-ar fi ajuns niciodată în această stare. Tot ce se întâmplă în ultima vreme în familia dumitale, ți-o spun pe față, se datorează exclusiv lipsei dumitale de discernământ.

Paresh Babu schiță un zâmbet în timp ce îi răspundea:

— Aici ai dreptate... dacă nu răspund eu de cele ce se petrec în familia mea, cine ar putea s-o facă?

— Te asigur însă că într-o bună zi te vei căi de toate! exclamă Haran.

— Căința este un dar al grației divine. Mă tem de greşeală, Panu Babu, dar nu de căință, răspunse Paresh Babu.

În acest moment, Sucharita reveni şi, prinzându-l de mână pe Paresh Babu, zise:

— Tată, e vremea rugăciunii!

— Panu Babu, vrei să mă aştepți puțin? îl întrebă Paresh Babu.

— Nu! răspunse Haran scurt şi plecă.

Capitolul XLIII

Sucharita era înspăimântată de lupta ce o aştepta, atât cu ea însăşi, cât şi cu cei din jur. Cu timpul, sentimentul ei față de Gora, de care nici nu era conştientă, se intensifică; iar când, după arestarea lui, deveni evident, aproape covârşitor, ea nu

mai ştia unde o va duce. Nu putea vorbi cu nimeni despre ceea ce simțea, ba chiar se ferea să-şi facă ei înseşi mărturisiri.

Apoi, n-avea o clipă de singurătate şi de linişte, pentru a găsi o soluție care să pună capăt conflictului ei intim, căci Haran izbutise să-i mobilizeze pe toți brahmoiştii, care acum roiau furioşi în jurul ei. Ba mai mult, avea motive să creadă că Haran va suna clopotul de alarmă în gazete.

Tot atunci, situația mătuşii ei ajunsese într-un punct în care, dacă nu se găsea foarte repede o soluție, dezastrul era inevitabil. Sucharita îşi dădea seama că trece printr-o criză şi că a sosit ziua când nu va putea să mai meargă pe calea de până acum şi nici să gândească pe făgaşul din trecut.

Singurul ei sprijin în aceste zile grele îi era Paresh Babu. Nu-i cerea nici sfat, nici îndrumare, pentru că o bună parte din gândurile ei îi păreau prea ruşinoase pentru a le discuta cu el, şi deci nu i le dezvăluia. Viața şi tovărăşia lui Paresh Babu îi erau însă de ajuns. Ele erau adăpostul ocrotitor ce înlocuia atât grija paternă, cât şi dragostea devotată a unei mame.

În aceste seri de toamnă, Paresh Babu nu se mai ducea în grădină să-şi facă rugăciunea, ci se retrăgea pentru meditație într-o mică odaie din partea de apus a casei. Prin uşa deschisă pătrundeau razele soarelui la asfințit, luminându-i părul alb şi fața liniştită. În aceste momente, Sucharita intra încetişor şi se aşeza lângă el. Avea impresia că inima ei tulburată şi chinuită îşi află liniştea lângă calmul profund al meditației lui Paresh Babu. Şi astfel, când deschidea ochii, aproape întotdeauna el o găsea aşezată lângă el – discipolă tăcută şi liniştită –, iar seninătatea ce părea s-o cuprindă îi îngăduia să reverse asupra ei binecuvântarea inimii lui.

Datorită faptului că viața lui Paresh Babu tindea permanent spre uniunea cu Ființa Supremă, mintea lui era întotdeauna îndreptată spre bine şi spre adevăr; grijile pământeşti nu fuseseră niciodată precumpănitoare pentru el. Libertatea dobândită pe această cale îl făcea incapabil să aplice altora vreo constrângere în ceea ce priveşte credința sau comportarea lor. Avea o încredere naturală în bunătatea oamenilor şi o asemenea răbdare față de ei, încât adeseori era criticat de sectanții pătimaşi. Dar, deşi criticile aduse îl dureau, ele nu-i tulburaseră niciodată echilibrul sufletesc. Adeseori repeta în sinea sa: „Nu primesc nimic din mâinile altora, ci primesc totul numai de la El".

Tocmai pentru a se putea bucura de această profundă linişte a lui Paresh Babu, Sucharita se obişnuise în ultima vreme să meargă la el, indiferent sub ce pretext. Când conflictul din inima ei şi conflictul cu lumea înconjurătoare deveniră atât de acute încât echilibrul inimii ei lipsite de experiență era amenințat, îşi găsea linişstea doar aşezându-şi capul la picioarele tatălui ei.

Sucharita nădăjduia că, dacă va dobândi puterea de a aştepta, forțele ce i se opuneau vor fi înfrânte prin răbdare. Dar nu-i fusese sortit să-şi vadă împlinite speranțele şi se pomeni silită s-o apuce pe căi necunoscute ei.

Când doamna Baroda se convinse că dojenile ei nu aveau să schimbe hotărârea Sucharitei şi că nu era chip să-l atragă pe Paresh Babu de partea ei, întreaga sa furie se îndreptă cu forțe înnoite asupra lui Harimohini. Numai gândul că această femeie se află în casa ei o scotea din minți.

Doamna Baroda îl poftise pe Binoy la ceremonia pe care o organiza în fiecare an în memoria tatălui ei. Familia şi prietenii urmau să se adune seara, aşa că, în ziua aceea,

doamna Baroda, ajutată de Sucharita şi de fetele ei, era foarte ocupată cu aranjarea camerei de primire.

În agitația pregătirilor, doamna Baroda observă că Binoy urcă spre Harimohini şi, cum omului pornit îi sare țandăra din cel mai neînsemnat fleac, simți că nu poate suporta aşa ceva. Lăsând baltă toată treaba, urcă după el până-n camera lui Harimohini. Aici îl găsi aşezat pe rogojină, vorbind prieteneşte cu ea.

— Uite ce este, izbucni doamna Baroda adresându-se lui Harimohini, n-am nimic împotrivă să stai cât vrei în casa asta, şi noi o să-ți purtăm bucuros de grijă, dar ascultă ce-ți spun, o dată pentru totdeauna: nu putem tolera idolul dumitale în această odaie!

Harimohini trăise toată viața într-un sat, şi despre brahmoişti îşi închipuia că erau un fel de sectă creştină. Singura problemă pe care şi-o pusese în legătură cu ei era în ce măsură putea să aibă de-a face cu ei fără a-i supăra. Încetul cu încetul, îşi dăduse seama că prezența ei îi supără şi începuse să se gândească la o soluție adecvată. Vorbele doamnei Baroda spuse pe şleau îi arătau că nu mai avea timp să reflecteze şi că soluția trebuia găsită imediat. În primul moment se gândi să se mute într-o altă casă din Calcutta, aşa încât să-i poată vedea măcar din când în când pe Sucharita şi pe Satish; dar mai târziu se întrebă dacă modesta sumă de bani pe care o avea îi va ajunge să facă față cheltuielilor de trai în Calcutta.

După ce doamna Baroda apăru şi dispăru ca o furtună, Binoy rămase neclintit, cu capul plecat.

Harimohini rupse tăcerea, zicând:

— M-am gândit să plec într-un pelerinaj. Nu crezi că vreunul dintre voi m-ar putea însoți în călătorie, fiule?

— Aş fi încântat să te pot însoți, îi răspunse Binoy, dar îmi trebuie câteva zile ca să mă pregătesc de plecare. Până atunci, n-ai vrea să vii să locuieşti la mama mea?

— Tu nu ştii, băiete, zise Harimohini, ce povară e ființa mea. Dumnezeu a pus pe umerii mei greutăți atât de mari, încât nimeni nu mă poate ajuta. Povara prezenței mele devenise insuportabilă chiar în căminul propriului meu bărbat. Trebuia să pricep asta! Dar văd că înțeleg foarte greu anumite lucruri. Am tot hoinărit şi am încercat să umplu golul din inima mea, dar oriunde am fost, mi-am purtat cu mine nenorocirea. Aşa că, fiule, lasă-mă în plata Domnului. Pentru ce să-mi impun din nou ființa în casa altuia? Voi încerca să mă adăpostesc, în sfârşit, la picioarele Celui ce poartă povara întregii lumi. Nu pot să lupt mai departe...

În timp ce vorbea, Harimohini îşi ştergea mereu lacrimile.

— Nu, mătuşică! zise Binoy. Nu vreau să vorbeşti aşa. Pe mama mea n-o poți asemui cu nimeni pe lume! O făptură care a fost în stare să-i închine lui Dumnezeu toate greutățile vieții nu va osteni niciodată să poarte şi durerile altora. Aşa este mama mea, şi aşa este şi Paresh Babu. Nu, mătuşică, nici nu vreau să aud asemenea vorbe! Am să te duc mai întâi în pelerinajul plănuit de mine, apoi te voi însoți în pelerinajul dumitale.

— Bine, zise Harimohini, dar trebuie să le dai întâi de veste că...

— Sosirea noastră îi va vesti, o întrerupse Binoy. Ea este cea mai bună vestire!

— Atunci, mâine-dimineață..., începu Harimohini, dar Binoy interveni din nou:

— Pentru ce mâine?... N-ar fi mai bine chiar în astă-seară?

În acest moment, apăru Sucharita, care-l chemă pe Binoy:

— M-a trimis mama să-ți spun că începe ceremonia.

— Îmi pare rău, dar nu pot participa. Am ceva de discutat cu mătuşica, zise Binoy.

Adevărul era că, după cele petrecute, Binoy nu mai dorea să accepte invitația doamnei Baroda. Întreaga ceremonie i se părea curată fățărnicie.

Harimohini se sperie însă şi stărui să se ducă.

— Poți să-mi vorbeşti după aceea. Du-te, asistă la ceremonie, şi după ce se va isprăvi, întoarce-te la mine.

— Cred c-ar fi mai bine pentru dumneata dacă ai veni, adăugă Sucharita.

Binoy pricepu că, dacă nu lua parte la ceremonie, scandalul ce mocnea în această casă avea să se dezlănțuie. Aşa că se duse în camera pregătită pentru ceremonie, dar docilitatea lui nu-şi atinse scopul.

După serviciul divin se serviră gustări, dar Binoy refuză, spunând:

— Nu, mulțumesc, n-am poftă de mâncare.

— Nu mă mir că ți s-a stricat apetitul dacă ai mâncat fel de fel de dulciuri acolo, sus, zise doamna Baroda pe un ton ironic.

Binoy izbucni în râs şi zise:

— Asta-i soarta pofticioşilor! Îşi compromit viitorul cedând ispitelor oferite de prezent.

Şi cu aceasta, se pregăti de plecare, dar doamna Baroda îl întrebă:

— Te duci iarăşi sus, nu-i aşa?

Binoy îi răspunse scurt „da” şi ieşi, şoptindu-i Sucharitei în dreptul uşii:

— Didi, vino până la mătuşica o clipă. Am neapărată nevoie de dumneata.

Lolita era ocupată să-i servească pe musafiri, dar în momentul în care trecu pe lângă Haran, acesta zise fără nici un rost:

— Binoy Babu nu-i aici, s-a dus sus.

Lolita se opri în fata lui şi, privindu-l drept în ochi, îi spuse pe un ton tăios.

— Ştiu. Dar nu va pleca din casă fără să-şi ia rămas-bun de la mine. De altfel, am să urc şi eu, de îndată ce-mi îndeplinesc obligațiile.

Haran observase că Binoy îi şoptise ceva Sucharitei şi că aceasta îl urmase aproape imediat. În timpul reuniunii făcuse mai multe încercări nereuşite de a intra în vorbă cu Sucharita, dar ea îi respinse avansurile atât de evident în fața brahmoiştilor invitați, încât Haran se simți de-a dreptul insultat. Iar acum, când îşi dădu seama că nu izbutise să trezească nici în Lolita conştiința păcatului ei, se înfurie de-a binelea.

Când Sucharita ajunse sus, o găsi pe Harimohini aşezată între nişte boccele unde-şi strânsese tot avutul. Era gata de plecare. Mirată, o întrebă pe mătuşa ei ce vrea să facă.

Harimohini, incapabilă să-i dea un răspuns, începu să plângă.

— Unde-i Satish? întrebă ea într-un târziu. Spune-i, măicuță, să vină o clipă la mine, vrei?

Sucharita, năucită, se uită la Binoy, care-i spuse:

— Dacă mătuşica rămâne aici, neînțelegerile din casă nu vor conteni, aşa că o iau la mama.

— M-am gândit să plec apoi de acolo într-un pelerinaj, adăugă Harimohini. Nu e bine ca un om ca mine să se aşeze în casa nimănui. Pentru ce să cad mereu pe capul cuiva?

În ultima vreme, Sucharita se gândise mult la situaţia mătuşii ei şi ajunsese la concluzia că, prelungindu-şi şederea, nu va face decât să se expună jignirilor. Aşa că, fără a-i răspunde, se duse şi se aşeză simplu pe rogojină lângă Harimohini.

Afară se întunecase de-a binelea, dar felinarele nu fuseseră încă aprinse. Stelele străluceau palide pe cerul mohorât de toamnă, iar în întunericul din odaie nu se vedea care dintre ele plângea.

Brusc, pe scări răsună glasul strident al lui Satish, strigând:

— Mătuşică, mătuşică!

Harimohini se ridică în grabă.

— Mătuşică, zise Sucharita. În seara asta n-ai unde să pleci. Mâine-dimineaţă vom vedea ce-i de făcut. Nu poţi fugi aşa, fără să-ţi iei rămas-bun de la tata, după cum se cuvine. Ar fi foarte îndurerat!

Enervat de insultele proferate de doamna Baroda la adresa lui Harimohini, Binoy nu se gândise la acest lucru. Socotise că Harimohini nu trebuia să mai petreacă nici o noapte sub acel acoperiş şi voia să-i arate stăpânei casei că se înşală dacă îşi închipuie că Harimohini va răbda jignirile ei fără a crâcni, doar pentru că n-avea alt adăpost. De aceea, singura lui grijă fusese s-o scoată din casă cât mai curând.

Spusele Sucharitei îl readuseră la realitate, amintindu-i că în casa aceea Harimohini mai avea şi alte relaţii, în afară de cele cu stăpâna casei, şi că nu se cădea să ţină mai mult seama de insultă decât de ospitalitatea oferită cu atâta generozitate şi căldură de capul familiei. Ca urmare, spuse:

— Sucharita are dreptate. Nu poţi pleca fără a-ţi lua rămas-bun de la Paresh Babu.

Tocmai atunci intră Satish, strigând:

— Mătuşică, ştii că ruşii invadează India? Nu-i grozav?

— Şi tu de partea cui eşti? îl întrebă Binoy.

— Eu sunt cu ruşii! zise Satish.

— Atunci, n-au de ce se teme! zise zâmbind Binoy.

Văzând că momentul de criză trecuse şi că Binoy îşi schimbase gândul, Sucharita îi lăsă singuri şi coborî încetişor.

Capitolul XLIV

Paresh Babu şedea singur în odăiţa lui şi, ca de obicei, citea înainte de culcare dintr-un volum de Emerson[55]. Lampa era aprinsă când Sucharita intră şi-şi trase încet un scaun lângă el. Paresh Babu puse cartea pe masă şi o privi drept în faţă.

Sucharita nu găsi nici un pretext pentru a-şi justifica venirea. Incapabilă să spună ceva concret, se mulţumi să-l roage:

— Tată, citeşte-mi puţin!

Paresh Babu îi citi şi-i dădu explicaţii până se făcu aproape ora zece. Dar acum, Sucharita simţea iarăşi că nu poate să vorbească despre vreun subiect neplăcut, tulburându-i astfel liniştea. De aceea se ridică, pregătindu-se să se retragă, dar Paresh Babu o opri, spunându-i:

— Ai venit să-mi vorbeşti despre mătuşa ta, nu-i aşa?

Mirată că-i ghicise gândurile, Sucharita îi spuse:

— Aşa este, tată, dar nu-ţi face griji în seara asta. Putem vorbi şi mâine.

Paresh Babu îi făcu însă semn să se aşeze şi-i spuse:

— Am observat că mătuşa ta nu se simte bine aici. Nu mi-am închipuit că datinile şi credinţa ei se vor ciocni atât de grav cu obiceiurile şi ideile mamei tale. Acum, când văd cât o

---

[55] R.W. Emerson (1803-1882), eseist şi filosof american.

indispun, sunt convins că şi mătuşa ta se simte stingherită din pricina asta.

— Mătuşica e gata de plecare, zise Sucharita.

— Ştiam că va proceda astfel, continuă Paresh Babu, dar mai ştiu că voi sunteți singurele ei rude, deci n-o puteți lăsa să plece în lumea largă. De aceea, am chibzuit în ultima vreme asupra acestui lucru.

Sucharita nu bănuise niciodată că Paresh Babu îşi dădea seama de situația neplăcută în care ajunsese mătuşa ei şi că era preocupat să găsească o soluție. Căutase să-i ascundă o realitate care-l putea mâhni, dar când îl auzi vorbind astfel, de recunoştință, ochii i se umplură de lacrimi.

— M-am gândit să-i găsesc o locuință potrivită, zise apoi Paresh Babu.

— Dar mă tem că ea... ea..., îngână Sucharita.

— Vrei să spui că nu va putea plăti chiria? Dar n-ai de gând să-i iei chirie, fată dragă?

Sucharita se uită la el cu gura căscată când îl auzi spunând:

— Las-o să locuiască în casa ta, şi atunci nu va avea de plătit nici o chirie.

Aceste cuvinte o buimăciră şi mai tare pe Sucharita, dar Paresh Babu o lămuri:

— Nu ştii că aveţi două case în Calcutta? Una este a ta, cealaltă a lui Satish. Tatăl tău, înainte de-a muri, mi-a încredinţat nişte bani, pe care i-am dat cu dobândă, şi, când am strâns o sumă mai mare, am investit-o cumpărând două case în oraş. Chiriile pe care le-am încasat le-am investit de asemenea. Nu de mult s-a mutat chiriaşul din casă, aşa că acum e liberă şi o poţi pune la dispoziţia mătuşii tale.

— Dar o să poată trăi acolo singură? întrebă Sucharita.

— De vreme ce te are pe tine, ruda ei, de ce să trăiască singură? zise Paresh Babu.

— Tocmai pentru aceasta voiam să-ţi vorbesc astă-seară, tată, exclamă Sucharita. Mătuşa e hotărâtă să plece din casa aceasta, şi eram frământată la gândul că va pleca singură!... Venisem să-ţi cer sfatul. Să ştii, tată, că voi face întocmai cum spui dumneata.

— Cunoşti ulicioara de lângă casa noastră? o întrebă Paresh Babu. Ei bine, casa ta se află la a patra poartă de pe ulicioară. Din veranda noastră poţi s-o şi vezi. Dacă vei locui acolo, nu te vei simţi părăsită. Ne vom putea vedea cât de des pofteşti, ca şi când am trăi în aceeaşi casă.

Sucharita simţi că i se ridică o imensă povară de pe suflet. Gândul despărţirii de Paresh Babu o durea, cu toate că în mintea ei îşi făcuse de mult loc convingerea că datoria o va sili foarte curând să plece de lângă el.

Cu inima prea plină de bucurie pentru a putea vorbi, Sucharita rămase tăcută lângă Paresh Babu, care, de asemenea, era absorbit de gânduri. Sucharita era discipola, fiica şi prietena lui. Devenise viaţă din viaţa lui. Fără ea, nici

rugăciunile nu i se mai păreau complete. În zilele în care Sucharita venea şi stătea lângă el în timpul meditației, i se părea că rugăciunile sunt mai rodnice şi că în timp ce dragostea lui caldă căuta să înalțe şi gândurile Sucharitei spre Cel ce este bun, însăşi viața lui se înălța.

Nimeni dintre ai săi nu venise către el cu încrederea şi smerenia neprihănită a Sucharitei. Întocmai cum floarea îşi îndreaptă fața spre soare, aşa se îndrepta ființa ei întreagă spre el şi se deschidea ca o floare. Un asemenea devotament nu putea primi decât un răspuns pe potrivă. Astfel, inima lui întreagă îşi revărsa darul, ca ploaia ce cade dintr-un nor încărcat.

Nu există prilej mai minunat pentru dăruire decât să poți da, zi de zi, tot ce ai mai bun şi mai adevărat unei ființe cu sufletul deschis. Acest prilej i-l oferise Sucharita lui Paresh Babu, şi de aceea legătura dintre ei era atât de profundă.

Acum sosise timpul despărțirii lor materiale. Pomul a copt fructul, hrănindu-l cu seva lui vitală; şi iată că trebuie să-l lase să se desprindă de el. Durerea tainică ce-o simțea în inimă, Paresh Babu i-o închina acum Celui ce sălăşluieşte în ea.

De altfel, simțise de la o vreme că Sucharita era chemată să-şi trăiască propria-i viață. Paresh Babu era convins că fata strânsese provizii din belşug pentru pelerinajul ce-o aştepta şi ştia că aceste rezerve îi vor ajunge pentru a păşi pe calea cea dreaptă a lumii, pentru a-şi însuşi experiențe noi din bucuriile şi durerile vieții, din încercările prin care va trece şi din faptele pe care le va săvârşi.

„Du-te cu bine, copila mea”, îşi zicea în inima lui. „Este cu neputință să rămâi veşnic în umbra îndrumării sau chiar a

grijii mele ocrotitoare. Dumnezeu te va elibera de mine şi te va duce, prin felurite experienţe, spre împlinirea destinului tău... fie ca viaţa ta să se desăvârşească în El." Astfel, Paresh Babu îi închină lui Dumnezeu această jertfă sfântă, pe Sucharita lui, pe care o ocrotise de mică cu toată dragostea inimii lui.

Paresh Babu nu şi-ar fi permis să-i arate doamnei Baroda nici o împotrivire şi nici să-şi manifeste enervarea faţă de neînţelegerile apărute în sânul familiei sale. Ştia prea bine că atunci când un şuvoi porneşte brusc printr-un jgheab vechi şi îngust, curentul este agitat, iar singurul remediu este ca apa să fie lăsată să se reverse liberă pe plaiurile întinse. Văzuse cum făgaşurile săpate de tradiţie şi obiceiuri în viaţa familiei sale fuseseră desfundate de întâmplările neaşteptate, concentrate toate în jurul Sucharitei, şi-şi dădea seama că pacea nu putea fi restabilită decât eliberând-o de toate opreliştile şi lăsând-o să-şi croiască singură relaţiile ei, şi numai ale ei, cu lumea exterioară. De aceea, încet şi liniştit, luase măsurile necesare pentru a-i da libertatea să-şi trăiască viaţa ei.

Amândoi şezură fără a vorbi, până când ceasul bătu unsprezece. Atunci Paresh Babu se ridică şi, luând-o de mână, o conduse pe verandă. Stelele străluceau pe cerul senin, fără nori, şi cu Sucharita lângă el, în liniştea nopţii, Paresh Babu se rugă cu glas tare:

— Izbăveşte-ne, Doamne, de neadevăr şi fă ca adevărul să-şi reverse strălucirea şi lumina asupra vieţilor noastre!

Capitolul XLV

În dimineața următoare, când Harimohini, luându-şi rămas-bun de la Paresh Babu, îi făcu plecăciunea cuvenită unui om mai bătrân, el îşi retrase iute piciorul aşa încât ea să nu i-l poată atinge.

— Vă rog să nu faceți asta! exclamă el foarte stingherit.

— Niciodată în viața aceasta sau în viețile viitoare nu-mi voi putea plăti datoria față de dumneavoastră, îi spuse Harimohini cu lacrimi în ochi. Ați făcut ca viața să fie posibilă chiar şi pentru o făptură nenorocită ca mine... nimeni altul n-ar fi putut-o face... chiar dacă ar fi vrut. Dar Dumnezeu a fost bun cu dumneavoastră, şi de aceea m-ați putut salva până şi pe mine.

Paresh Babu murmură, foarte încurcat:

— N-am făcut nimic deosebit, meritul este doar al Sucharitei.

Dar Harimohini nu-l lăsă să-şi isprăvească vorba:

— Ştiu, ştiu! Dar şi Radharani este a dumneavoastră. Tot ce face ea de fapt faceți dumneavoastră. Când i-a murit mama, apoi când şi-a pierdut tatăl, credeam c-a fost sortită nefericirii... Cum mi-aş fi putut închipui că Dumnezeu o va binecuvânta astfel după atâta nenorocire? Când, după peregrinările mele, am ajuns în cele din urmă aici şi v-am cunoscut, am înțeles că lui Dumnezeu poate să i se facă milă chiar şi de mine!

În acel moment intră Binoy şi spuse:

— Mătuşică, a venit mama să te ia.

— Cine a venit? exclamă Sucharita roşind până-n vârful urechilor.

— E jos, stă de vorbă cu mama dumitale, îi răspunse Binoy.

Sucharita coborî în goană.

— Dați-mi voie să merg cu dumneavoastră şi să vă rânduiesc noua locuință, îi spuse Paresh Babu lui Harimohini.

După ce Paresh Babu plecă, Binoy zise uluit:

— Mătuşică! N-am ştiut că aveți o casă!

— Nici eu, băiatule, n-am ştiut până azi, îi răspunse Harimohini. Nu ştia decât Paresh Babu. Mi se pare că e casa lui Radharani.

— Credeam că, în sfârşit, poate fi şi Binoy de folos cuiva pe lume, dar văd că nu mi-e dat să am această bucurie. Până-n clipa asta n-am putut face nimic pentru nimeni, nici chiar pentru mama... ea, în schimb, m-a ajutat mereu. Pentru mătuşica, de asemenea, pare-se că nu pot face nimic, aşa că trebuie să mă mulțumesc doar să primesc bunătatea ei. Văd că soarta mea e să primesc, nu să dau!

Peste câteva momente apăru Anandamoyi, însoțită de Lolita şi de Sucharita. Harimohini păşi spre ea şi o salută zicând:

— Când Dumnezeu te binecuvântează, o face din plin. Didi, El mi te-a dăruit azi pe dumneata! Cu aceste vorbe, îi strânse mâna lui Anandamoyi şi o pofti să se aşeze lângă ea pe rogojină. Apoi urmă: Didi, ştii că Binoy nu vorbeşte decât despre dumneata?

— Aşa a fost de când era mic, răspunse Anandamoyi zâmbind. Când îl interesează un subiect, nu mai vrea să audă de nimic altceva. Vă asigur că în curând vine rândul „mătuşii" lui!

— Aşa este! exclamă Binoy. Sunteți prevenite, deci! Mi-am găsit mătuşica destul de târziu, dar mi-am cucerit-o singur! Şi fiindcă atâția ani nu m-am putut bucura de prezența ei, trebuie să profit cât mai mult acum!

Anandamoyi se uită la Lolita şi zise zâmbind cu subînțeles:

— Binoy al nostru nu numai că ştie să dobândească ceea ce doreşte, dar are şi arta de a păzi bine ceea ce a dobândit! Credeți că nu ştiu cum vă prețuieşte pe toți, de parcă ați fi pentru el o comoară la care nici în vis n-a sperat? N-am cuvinte să vă spun cât sunt de fericită că v-a cunoscut... a devenit alt om şi o ştie prea bine!

Lolita voi să-i răspundă ceva, dar nu-şi găsi cuvintele şi se încurcă atât de tare, încât Sucharita îi sări într-ajutor:

— Binoy vede în fiecare om numai ce are bun, şi astfel îşi câştigă dreptul de a se bucura de tot ce au mai bun prietenii săi. Acesta însă, în mare parte, este meritul lui.

— Mamă, se băgă în vorbă Binoy, lumea nu mă consideră o făptură atât de interesantă încât să merit laudele dumitale!

Aş fi vrut nu o dată să te lămuresc în această privinţă, dar vanitatea m-a împiedicat. Acum însă îmi dau seama că nu-ţi voi mai putea ascunde această revelaţie dezastruoasă pentru mine... Mai bine ar fi, cred, să schimbăm subiectul.

În acest moment apăru Satish, ţinându-şi în braţe noul căţeluş, ultima lui achiziţie. Văzându-l, Harimohini se dădu înapoi speriată şi-i spuse:

— Satish, scumpul meu, te rog, pleacă de aici cu câinele ăsta. Fii băiat cuminte, dragul meu!

— Nu-ţi face nimic, mătuşică, exclamă Satish. N-are să intre în odaia dumitale. Uite, îl mângâi puţin şi o să stea liniştit.

Harimohini se retrase cât mai departe de animal, pe care n-avea voie să-l atingă, în timp ce continua să-l implore pe Satish:

— Scumpul meu, pentru numele lui Dumnezeu, du-l de aici!

Atunci Anandamoyi îl trase pe Satish cu câine cu tot spre ea şi, luând căţelul în poală, zise:

— Vasăzică dumneata eşti Satish, prietenul lui Binoy?

Lui Satish i se păru foarte firesc să fie numit prietenul lui Binoy şi răspunse „da” fără pic de modestie. Apoi se opri în faţa lui Anandamoyi, privind-o cu ochi mari. Ea îi spuse că este mama lui Binoy.

Sucharita îl dojeni pe fratele ei:

— Domnule Vorbălungă, fă, te rog, pronam în fața mamei!

Ruşinat, Satish încercă să facă o plecăciune.

Între timp, îşi făcu apariția doamna Baroda, care, fără a lua în seamă prezența lui Harimohini, o întrebă pe Anandamoyi dacă nu vrea să ia o mică gustare.

— Eu mănânc orice fel de bucate, îi răspunse Anandamoyi, dar acum n-aş lua nimic, mulțumesc. După ce se va întoarce Gora, dacă ne dați voie, vom onora ospitalitatea dumneavoastră.

De fapt, Anandamoyi nu voia să facă în absența lui Gora nici un gest care ar fi contrariat dorințele lui.

Doamna Baroda îl observă în acel moment pe Binoy şi zise:

— Oh, Binoy Babu, eşti aici? Nu te-am văzut când ai venit!

— Tocmai eram pe cale să vă aduc la cunoştință că sunt aici, îi răspunse Binoy.

— De altfel, ieri ai şters-o pe furiş, deşi erai musafirul nostru! Ei, ce zici, azi n-ai vrea să iei micul dejun cu noi fără să fi fost invitat?

— Să ştiți că în asemenea condiții mi se pare mai ispititor, zise Binoy. Un bacşiş este întotdeauna mai plăcut decât salariul obişnuit.

Harimohini rămase uluită de această conversație. Nu încăpea îndoială că Binoy mânca în mod obişnuit în această casă şi, pe lângă toate, nici Anandamoyi nu părea să respecte regulile castei sale. Aceste constatări erau departe de a o încânta.

După ce doamna Baroda plecă, ea se încumetă să întrebe cu timiditate:

— Didi, bărbatul dumitale nu este...?

— Bărbatul meu este hindus habotnic, îi răspunse Anandamoyi.

Harimohini nu ştia ce să mai creadă şi-şi manifestă atât de vizibil uluirea, încât Anandamoyi se văzu silită să-i explice:

— Uite ce este, surioară: atâta vreme cât societatea mi s-a părut a fi cel mai important lucru de pe lume, am respectat legile ei. Dar, într-o bună zi, Dumnezeu mi s-a arătat în aşa fel încât nu mi-a mai îngăduit să respect societatea. Şi fiindcă El însuşi mi-a luat casta, nu-mi mai pasă de ce cred alții despre mine.

— Şi ce spune soțul dumitale? întrebă Harimohini, la fel de nelămurită după o asemenea explicație.

— Bărbatul meu nu e mulțumit, zise Anandamoyi.

— Dar copiii dumitale?

— Nici lor nu le place. Dar oare viața mi s-a dat numai pentru a fi pe placul bărbatului şi copiilor mei? Îmi vine greu,

surioară, să explic această problemă altora. Nu mă înțelege decât Acela care ştie totul! Şi, zicând acestea, Anandamoyi îşi împreună mâinile şi se înclină în tăcere.

Harimohini îşi zise în gând că poate vreo misionară europeană o convertise la creştinism şi simți cum i se strânge inima, îndepărtând-o de Anandamoyi.

Capitolul XLVI

Labonya, Lolita şi Lila nu se mai dezlipeau nici o clipă de Sucharita. Deşi păreau foarte încântate s-o ajute la aranjarea noului ei cămin, entuziasmul lor nu servea decât pentru a le ascunde lacrimile.

Ani de-a rândul, sub diferite pretexte, Sucharita se străduise să-l ajute pe Paresh Babu, făcându-i în fiecare zi câte un mic serviciu. Îi aducea flori în odaie, îi rânduia cărțile şi hârtiile, îi aerisea hainele sau îl anunța când baia era pregătită. Celelalte fete nu se sinchiseau de aceste amănunte.

Acum însă se apropia clipa în care nu va mai avea prilejul să-l ajute. Aceste mărunte servicii puteau fi, bineînțeles, îndeplinite de oricine sau puteau fi date uitării, dar despărțirea inevitabilă începu să le chinuiască inima amândurora.

În ultima vreme, ori de câte ori Sucharita intra în camera tatălui ei, fiecare gest mărunt lua proporţii uriaşe – şi pentru ea, şi pentru el. Apăsarea pe care o simţea el pe suflet se exprima printr-un suspin, iar ei, durerea îi umezea ochii.

În ziua în care urma ca – după masa de prânz – Sucharita să se mute în noul ei cămin, Paresh Babu, intrând în odaia lui pentru meditaţia de dimineaţă, găsi flori aşezate în faţa scaunului său şi pe Sucharita aşteptându-l. Labonya şi Lila propuseseră ca în dimineaţa aceea să-şi facă cu toţii rugăciunea împreună, dar Lolita le convinsese să renunţe. Ea ştia ce mult însemna pentru Sucharita că putea să asiste la rugăciunea tatălui lor şi bănuia că astăzi, mai mult ca oricând, era însetată după binecuvântarea lui. Lolita voia să evite prezenţa altora, pentru a nu tulbura intimitatea legăturii profunde dintre ei.

Când, la sfârşitul rugăciunii, pe Sucharita o năpădiră lacrimile, Paresh Babu îi spuse:

— Nu te uita în urmă, copila mea! Nu şovăi, ci primeşte cu curaj tot ce ţi-a hărăzit soarta. Mergi înainte cu bucurie, adună-ţi toate puterile, pentru a alege mereu binele din tot ce vei avea de înfruntat. Dăruieşte-te în întregime lui Dumnezeu, bizuie-te pe El ca unicul tău ajutor, şi atunci, chiar în mijlocul greutăţilor şi greşelilor, vei putea urma calea cea dreaptă. Dacă însă te vei împărţi, oferind parte din tine lui Dumnezeu şi parte altor griji, îţi va fi greu. Fie ca Dumnezeu să te călăuzească şi să nu mai ai neoie de ajutorul neînsemnat pe care ţi-l pot da alţii.

Când ieşiră din odaia de rugăciune, îl găsiră pe Haran aşteptându-i. Sucharita, nevrând să-şi manifeste în ziua aceasta nici un resentiment, îl salută cu căldură.

Haran, care şedea pe scaun, îşi umflă pieptul, înălță capul şi capul, şi zise cu glas solemn:

— Sucharita, să ştii că această zi a apostaziei față de adevărul pe care l-ai mărturisit atâta vreme este o zi de doliu pentru noi.

Sucharita nu-i răspunse, dar simți cum tonul lui vibrează discordant, tulburând armonia de care îi era cuprinsă ființa.

— Numai conştiința fiecărui om îi poate spune cine e fidel crezului său şi cine-i apostat, remarcă Paresh Babu. Adeseori ne frământăm fără rost, pentru că judecăm lucrurile greşit, din exterior.

— Vrei să spui că n-ai nici o temere pentru viitor? întrebă Haran. Şi că n-ai motive de căință pentru trecut?

— Panu Babu, răspunse Paresh Babu, eu nu-i îngădui niciodată minții mele să cultive temeri imaginare; iar în ceea ce priveşte faptele trecute ce cheamă căința, le voi cunoaşte atunci când va sosi clipa căinței.

— Şi tot imaginar este faptul că fiica dumitale, Lolita, a plecat singură pe vapor cu Binoy Babu? stărui Haran.

Sucharita roşi, iar Paresh Babu răspunse:

— Am impresia, Panu Babu, că eşti foarte iritat şi aş fi nedrept față de dumneata dacă ți-aş cere să discuți aceste probleme într-o asemenea stare de spirit.

Haran însă clătină din cap şi spuse:

— Eu nu discut niciodată în stare de enervare, întotdeauna răspund de cele ce vorbesc; aşadar, nu trebuie să-mi duci de grijă. De altfel, nu este vorba de o chestiune personală. Tot ce am spus a fost în interesul Brahmo Samajului. Ar fi fost necinstit din partea mea să tac. Dacă n-ai fi fost orbit, ai fi văzut şi dumneata, atunci când Lolita a călătorit singură cu Binoy Babu, că familia dumitale începe să se abată de la calea cea dreaptă pe care păşea înainte. Şi acesta nu este numai un motiv de căinţă, dar, ceea ce este mai grav, va discredita Samajul.

— Dacă scopul dumitale este critica, aspectul exterior al lucrurilor e îndestulător; dar dacă vrei să le judeci, trebuie să pătrunzi în profunzimea lor. Săvârşirea unui fapt nu este suficientă pentru a dovedi vinovăţia unui om.

— Dar aceste fapte nu sunt întâmplătoare, răspunse Haran. Trebuie să fie o deficienţă în casa dumitale, de vreme ce s-a putut petrece aşa ceva. Dumneata ai lăsat să intre în familie oameni din afara cercului nostru, oameni ce încearcă să vă îndepărteze de la tradiţiile din trecut. Nu vezi cu ochii dumitale cât de mult v-au abătut de pe vechiul făgaş?

— Mă tem, Panu Babu, că avem vederi foarte diferite în această privinţă.

În tonul lui Paresh Babu se observa acum o nuanţă de supărare.

— Văd că refuzi să priveşti cu ochii deschişi; de aceea, fac apel la mărturia Sucharitei. Să ne spună ea dacă relaţiile dintre Binoy şi Lolita sunt numai de ordin exterior. Nu

cumva este o legătură mai adâncă?... Nu, Sucharita, nu pleca. Mai întâi să răspunzi la întrebare. Eu cred că este o chestiune serioasă.

— Oricât ar fi de serioasă, nu te priveşte pe dumneata! răspunse Sucharita apăsat.

— Dacă ar fi fost vorba despre vederile mele, zise Haran, problema nu m-ar fi preocupat nici măcar o clipă şi n-aş fi insistat. După câte văd, nu vă mai pasă de Samaj, dar atâta vreme cât sunteți membri, Samajul este obligat să vă judece.

În acea clipă intră în cameră ca o furtună Lolita şi zise:

— Dacă Brahmo Samajul te-a însărcinat pe dumneata ca judecător, e mai bine să nu mai facem parte din el!

— Îmi pare foarte bine, Lolita, că eşti aici, zise Haran ridicându-se de pe scaun. Se cuvine ca învinuirea ce ți se aduce să fie discutată în prezența dumitale.

De data aceasta, Sucharita era cu adevărat furioasă, şi ochii îi scăpărau când strigă:

— Să faci tribunal în casa dumitale dacă-ți place, Haran Babu. Dar noi nu-ți recunoaştem dreptul, pe care singur ți l-ai arogat, de a insulta oamenii în casa lor... Haide, Lolita, să plecăm.

Dar Lolita nu se clinti din loc.

— Nu, didi, n-am de ce să fug; sunt gata să ascult tot ce are de spus Panu Babu. Aşadar, domnule, despre ce e vorba?

Haran se fâstâci şi nu ştiu cum să înceapă. Atunci luă cuvântul Paresh Babu:

— Lolita, scumpa mea, astăzi Sucharita pleacă de la noi. Nu se cuvine să fie gâlceavă în casă chiar în dimineața asta. Panu Babu, orice greşeli am fi săvârşit, cu acest prilej trebuie să ne ierți.

Haran se văzu redus la o tăcere solemnă. Dar cu cât Sucharita arăta că nu voia să aibă nimic de-a face cu el, cu atât se încăpățâna mai mult în hotărârea de a nu o pierde. Deoarece nici acum nu renunțase la ea, plecarea iminentă a Sucharitei cu mătuşa ei ortodoxă îl scotea din minți, pentru că ştia că acolo nu o va putea urma.

Venise, aşadar, în această dimineață cu armele sale ucigătoare bine ascuțite, pregătite pentru a o constrânge să ia hotărârea pe care o dorea. Haran era sigur că săgețile lui morale lovesc întotdeauna în plin. Nici prin vis nu-şi închipuise că Sucharita şi Lolita îi vor rezista cu săgeți tot atât de ascuțite, pe care le vor scoate din tolba lor.

Dar chiar atunci când evenimentele luară această nouă întorsătură, Haran nu se arătă dezamăgit sau deprimat. Mottoul lui era „Adevărul – adică Haran – trebuie să învingă”. Fireşte, pentru adevăr trebuie să lupți; aşadar, îşi puse tolba cu săgeți la cingătoare, amânând pentru altă dată lupta.

Între timp, Sucharita urcă la mătuşa ei şi-i spuse:

— Nu te superi, mătuşică, dacă azi la prânz mănânc cu ei?

Harimohini nu răspunse nimic. O crezuse pe Sucharita trecută definitiv la dogmă, şi pe lângă aceasta, spera că acum, când fata era independentă şi dispunea de o avere personală, urmând să locuiască chiar într-o casă separată, vor putea trăi, în sfârşit, după legea lor. Aşa că, nemulţumită de neaşteptata propunere a nepoatei sale, rămase tăcută.

Sucharita înţelese ce se petrecea în sufletul ei:

— Te asigur, mătuşică dragă, că zeul dumitale e mulţumit de purtarea mea. Cel ce este Stăpânul inimii mele mi-a poruncit să mănânc astăzi cu ei. Dacă nu-i ascult porunca, El se va supăra şi mă tem mai mult de mânia Lui decât de a dumitale.

Harimohini nu înţelegea nimic. Cum adică: atunci când trebuise să suporte insultele doamnei Baroda, Sucharita respectase dogma şi-i împărtăşise umilinţele, iar acum, când sosise ziua eliberării, nu profita de ocazie?

Era neîndoielnic că Harimohini nu înţelesese nimic din gândurile profunde ale nepoatei sale... şi probabil că nici n-ar fi putut înţelege vreodată.

Deşi nu-i putea interzice formal să mănânce cu ceilalţi, era supărată pe ea şi mârâi în sinea sa: „De unde o fi luat fata asta obiceiul de a mânca alimente impure? Doar s-a născut şi ea într-o casă de brahmani!”

Urmă o scurtă tăcere, apoi Harimohini zise cu glas tare:

— Un singur lucru te rog. Fă ce vrei, mănâncă cu ei dacă ai chef, dar cel puţin să nu bei apa adusă de servitorul acela!

— Ce spui, mătuşică? exclamă Sucharita. Păi nu este acelaşi Ramdin care mulge în fiecare dimineaţă vaca şi-ţi aduce laptele pe care-l bei?

Harimohini făcu ochii mari şi zise uluită:

— Să ştii că mi s-a tăiat răsuflarea, draga mea! Cum poţi asemui apa cu laptele?... Auzi colo!... Parcă amândouă ar avea aceeaşi lege!

— Bine, mătuşică, zise Sucharita râzând. Azi n-am să beau apă adusă de Ramdin. Dar dă-mi voie să te previn: nu cumva să-i interzici şi lui Satish, pentru că el va face exact pe dos.

— Oh, cu Satish e altceva, zise Harimohini. Nu ştii că partea bărbătească se bucură de privilegiul de a călca toate legile şi de a nu respecta nici chiar disciplina impusă de ortodoxie?

Capitolul XLVII

Haran începu bătălia.

Trecuseră vreo două săptămâni de când Lolita călătorise cu vaporul până la Calcutta, întovărăşită numai de Binoy. Câţiva brahmoişti auziseră povestea acestei călătorii; apoi tot

mai mulți aflară unii de la alții, iar în ultimele două zile vestea se răspândi ca focul într-o şură de paie uscate.

Haran le explică multora cât de importantă era sancționarea diferitelor abateri izolate, pentru a apăra integritatea vieții de familie a brahmoiştilor. Sarcină uşoară, întrucât fiecare urmează cu bucurie chemarea adevărului şi a datoriei atunci când se cer condamnarea şi pedepsirea unor greşeli săvârşite de alții! Într-adevăr, o bună parte dintre membrii importanți ai Samajului nu se lăsară stingheriți de vreo falsă modestie, ci, plini de entuziasm, se alăturară lui Haran întru îndeplinirea unei asemenea grave îndatoriri. Aceşti stâlpi ai sectei brahmoiste nu-şi precupețiră eforturile şi merseră din casă în casă demascând pericolul ce amenință Brahmo Samajul dacă se vor îngădui asemenea purtări.

Totodată, începu să circule ştirea – firește, cu exagerările de rigoare – că Sucharita a îmbrățişat dogma şi că, mai mult decât atât, s-a adăpostit în casa unei mătuşi hinduse, unde-şi petrece vremea închinându-se la idoli, aducând jertfe şi complăcându-se în fel de fel de practici austere superstițioase.

După ce Sucharita se mutase în casa ei, în sufletul Lolitei începu să se dea o luptă cumplită. Seară de seară, la culcare, îşi jura că niciodată nu se va lăsa biruită, şi în fiece dimineață, la sculare, îşi reafirma hotărârea. Efort zadarnic, căci mintea îi era stăpânită exclusiv de Binoy. Când îi auzea glasul în camera de la parter, inima începea să-i bată mai iute. Dacă nu trecea pe la ei două sau trei zile, suferea din cauza mândriei rănite. Atunci, sub diferite pretexte, îl trimitea pe Satish la el, apoi îl trăgea de limbă ca să afle tot ce făcuse sau spusese Binoy în timpul vizitei.

Pe măsură ce această obsesie punea stăpânire pe ea, creştea şi teama Lolitei. Oare s-ar putea să nu izbândească?

Ajunsese atât de departe încât uneori era chiar supărată pe tatăl ei că nu pusese capăt prieteniei lor cu Binoy şi Gora.

În cele din urmă, hotărî că trebuie să lupte până la capăt, că preferă să moară decât să se lase învinsă. Născocea diferite preocupări pentru a-şi umple zilele. Se gândi chiar c-ar putea-o imita pe vreuna dintre europencele despre care citise şi să-şi dedice viața unei opere de binefacere.

Într-o zi se duse la Paresh Babu şi-i spuse:

— Tată, oare n-aş putea începe să dau lecții într-o şcoală de fete?

Paresh Babu se uită la chipul fetei lui şi-i citi în ochi dorința de a scăpa de focul ce-i mistuia inima.

— De ce nu, draga mea? îi răspunse el. Dar există vreo şcoală de fete potrivită scopului tău?

Prea multe şcoli nu erau în vremea aceea şi cu toate că existau una sau două şcoli elementare pentru fete, femeile din familiile înstărite nu obişnuiau să predea în învățământ.

— Aşadar, nu există nici o şcoală corespunzătoare? întrebă Lolita cu disperare în glas.

— După câte ştiu eu, nu! zise Paresh Babu cu regret.

— Atunci, n-am putea înființa noi o şcoală, tată? continuă Lolita.

— Cred că pentru asta ne-ar trebui foarte mulți bani, zise Paresh Babu, şi mulți oameni care să ne ajute.

Lolita crezuse întotdeauna că era suficient să stimuleze dorința oamenilor de-a face fapte bune pentru a reuşi, dar nu cunoştea obstacolele ce stăteau în calea îndeplinirii acestor dorințe. După o scurtă tăcere, se ridică şi plecă, lăsându-l pe Paresh Babu să încerce a ghici singur cauza durerii ce măcina inima fiicei sale dragi.

Şi, deodată, Paresh Babu îşi aduse aminte de insinuarea făcută deunăzi de Haran în legătură cu Binoy. „Oare nu cumva am procedat într-adevăr greşit?" se întrebă el suspinând. Dacă ar fi fost vorba despre oricare dintre celelalte două fete ale lui, lucrul n-ar fi avut atâta importanță, dar Lolita avea prea multă personalitate şi lua viața prea în serios. Ea nu cunoştea jumătăți de măsură, bucuriile şi durerile ei nu erau niciodată numai pe jumătate reale, iar restul imaginare.

În aceeaşi zi, pe la amiază, Lolita se duse la Sucharita. Un durry[56] rustic acoperea pardoseala odăii principale. Într-o parte se vedea patul ei, iar la celălalt capăt, patul mătuşii ei, Harimohini. Dar cum Harimohini nu dormea în pat, Sucharita îi urmă exemplul şi-şi puse aşternutul de-a dreptul pe podea. Pe perete era atârnat un portret al lui Paresh Babu. În odăița vecină se afla patul lui Satish, iar pe o masă lângă perete se vedeau, într-o mare neorânduială, cărți, caiete, o călimară şi tocuri. Satish plecase la şcoală, şi toată casa era cufundată în tăcere.

---

[56] Rogojină țesută din tulpina unui soi de mei indian.

Harimohini mâncase şi se pregătea să se odihnească, iar Sucharita, cu părul despletit, stătea pe pat absorbită de lectura unei cărți puse pe o perniță, în poală; în jur se mai vedeau şi alte cărți. Când o văzu pe Lolita, Sucharita, încurcată, închise cartea, dar imediat îi fu ruşine de gestul ei. Înfrânse ruşinea şi redeschise cartea la pagina unde citea. Era unul dintre volumele scrise de Gora.

Harimohini se ridică în capul oaselor şi exclamă:

— Intră, intră, măicuță. Crezi că nu ştiu cât o doare inima pe Sucharita de dorul vostru? Numai când e tristă citeşte din cărțile alea. Şedeam culcată aici şi mă gândeam ce bine ar fi dacă cineva dintre ai voştri ar trece pe la noi, şi iată c-ai apărut! Ai să trăieşti mult, draga mea!

Lolita nu pierdu vremea şi intră de-a dreptul în subiectul ce o preocupa. În clipa în care se aşează, zise:

— Suchi didi, ce-ar fi dacă am înființa o şcoală pentru fetele din cartierul nostru?

— Asta-i bună! exclamă Harimohini înspăimântată. Ce vreți să faceți cu o şcoală?

— Cum am putea-o înființa, draga mea? întreba Sucharita. Cine ne-ar ajuta? Ai vorbit cu tata?

— Am putea fi amândouă învățătoare! îi explică Lolita. Şi, eventual, ne-ar putea ajuta şi Labonya.

— Nu-i vorba aici numai de personalul pedagogic, remarcă Sucharita. Mai sunt o serie întreagă de legi şi regulamente ce

trebuie respectate când înființezi o şcoală. Apoi trebuie să avem un loc corespunzător, să recrutăm eleve şi să strângem fondurile necesare. Ce putem face noi, nişte fete, în fața atâtor greutăți?

— Să nu vorbeşti astfel, didi! exclamă Lolita. Pentru că ne-am născut fete trebuie neapărat să ne irosim viața între cei patru pereți ai căminului? Nu putem fi de nici un folos în lumea asta?

Durerea pe care o exprimau aceste cuvinte îşi găsi ecou în inima Sucharitei. Problema şcolii începu s-o preocupe şi pe ea.

— Sunt o mulțime de fete în cartierul nostru, continuă Lolita. Părinții lor ar fi încântați dacă ne-am oferi să le învățăm carte gratuit. Iar în ceea ce priveşte locul, putem găsi uşor spațiul necesar pentru cele câteva eleve ce vor veni la început – chiar în casa ta. Deci, problema banilor n-ar fi chiar o mare greutate.

Harimohini se simți cu adevărat înspăimântată la gândul că o mulțime de fete străine din cartier vor invada casa, venind să învețe acolo. Toate eforturile sale şi le concentrase asupra unui comportament cât mai corect şi a respectării tuturor ritualurilor religioase, după poruncile din cărțile sfinte. Căuta să se apere de orice posibilitate de contaminare. Enervată, protestă categoric la gândul că izolarea ei putea fi violată.

Sucharita însă o linişti:

— Să n-ai nici o teamă, mătuşică. Dacă vom avea eleve, putem organiza totul aşa încât clasele să fie la parter. Nu le

vom lăsa să urce la etaj ca să te supere. Aşa că, Lolita, dacă putem găsi câteva eleve, sunt gata să mă alătur planului tău.

— În orice caz, nu strică să facem o încercare! zise Lolita.

Harimohini bombănea, e drept, mai puțin furioasă, şi, până la urmă, spuse:

— De ce oare vreți mereu să-i imitați pe creştini, dragele mele? N-am auzit niciodată ca nişte hinduse să vrea să fie învățătoare... nu, zău, n-am auzit una ca asta de când sunt!

De pe acoperişul casei lui Paresh Babu începură adevărate tratative cu fetele de pe acoperişurile caselor învecinate. Dar prima întrebare pe care o puseră celelalte fete exprima uimirea lor că fetele din familia lui Paresh Babu, care crescuseră atât de mari, nu erau încă măritate. Aşa că, până la urmă, Lolita începu să evite aceste convorbiri de pe un acoperiş pe altul.

Labonya însă era cea mai entuziastă participantă la aceste întrevederi, stăpânită cum era de o curiozitate nemărginită pentru istoriile familiilor vecine. „Recepțiile" ei de după-masă sub cerul liber, în timp ce-şi pieptăna părul pe terasa de pe acoperişul casei, erau foarte apreciate şi, prin poşta aerului, se transmiteau cele mai variate ştiri de la o casă la alta.

Aşadar, Lolita îi încredință Labonyei misiunea de a recruta eleve pentru viitoarea lor şcoală; iar când proiectul fu astfel proclamat de pe acoperişurile caselor, multe fete îl primiră cu entuziasm.

Între timp, Lolita se apucă de pregătiri în camera de la parterul casei Sucharitei, măturând, rânind şi împodobind-o cu mult zel.

Dar camera astfel pregătită rămase goală. Capii familiilor vizate se înfuriară la gândul că fetele vor fi ademenite – sub pretextul de a le învăța carte – să intre într-o casă brahmoistă. Ba chiar socotiră de datoria lor să interzică orice comunicare cu fetele lui Paresh Babu. Le răpiră astfel copiilor nu numai plăcerea de a sta seara la aer pe terasele de pe acoperiş, dar le şi debitară o mulțime de informații nu tocmai măgulitoare despre prietenele lor brahmoiste, aşa încât biata Labonya, când ieşi într-o seară pe terasă cu pieptenele în mână, găsi acoperişurile caselor dimprejur ocupate de generația mai vârstnică, fără urmă de tineret şi fără saluturile cordiale de mai înainte.

Lolita însă nu se dădu bătută.

— Există destul de multe fete din familii brahmoiste sărace care nu pot plăti taxele de la şcoala Bethune[57]. Le-am face un serviciu dacă ne-am ocupa de şcolarizarea lor.

Şi Lolita nu se mărgini numai la descoperirea acestor eleve, ci apelă şi la ajutorul lui Sudhir.

Faima succeselor la învățătură ale fetelor lui Paresh Babu se răspândise de mult. De fapt, zvonurile depăşiseră chiar adevărul. Aşa că mulți părinți primiră cu bucurie ştirea că aceste fete erau dispuse să dea lecții gratuite copiilor lor.

---

[57] Colegiu înființat de misionari metodişti.

Peste câteva zile, şcoala Lolitei începu cu vreo douăsprezece eleve; iar discuţiile cu Paresh Babu asupra măsurilor ce urmau să fie luate şi a regulilor de aplicat o absorbeau atât de mult, încât nu-i mai rămânea nici un moment liber pentru grijile ei. Avusese chiar o discuţie aprinsă cu Labonya privitoare la premiile pe care le vor împărţi la sfârşitul anului şcolar şi la persoana examinatorului.

Cu toate că Labonya n-avea prea multă simpatie pentru Haran, era vrăjită de reputaţia erudiţiei lui, fiind deci convinsă că dacă Haran le va da ajutor, fie ca învăţător, fie ca examinator, renumele şcolii va creşte. Dar Lolita nici nu voi să audă de una ca asta; nu suporta nici măcar ideea ca Haran să aibă vreun amestec în munca lor.

Totuşi, în scurt timp după deschiderea şcolii, elevele începură să se retragă, până când, într-o zi, clasa rămase goală. Şezând singură în clasa tăcută, Lolita tresărea la fiecare pas, sperând, în ciuda evidenţei, că până la urmă tot va sosi măcar o elevă. Dar nu apăru nici una. Când se făcu ora două, îşi dădu seama că se petrecuse un lucru grav, aşa că se duse până la o elevă care locuia chiar lângă şcoală. Îşi găsi eleva acasă, cu ochii în lacrimi.

— Mama nu mă mai lasă la şcoală, îi strigă copila plângând.

— Ne-a tulburat toată liniştea casei, spuse mama fără a-i explica desluşit ce anume îi supăra.

Lolita avea mult bun-simţ şi niciodată nu insista atunci când observa cea mai mică urmă de reticenţă; aşadar, fără a întreba care era motivul, spuse simplu:

— Dacă nu vă convine, nu văd de ce vă necăjiţi.

Se duse apoi în casa următoare, unde i se dădu o altă explicație.

— Sucharita a devenit habotnică, îi luă gura pe dinainte pe părinții fetei. Am auzit că respectă prescripțiile de castă şi se închină idolilor pe care-i ține în casă.

— Dacă aceasta este obiecția dumneavoastră, putem muta şcoala în casa noastră, sugeră Lolita.

Dar întrucât nici această propunere nu păru să înlăture obstacolul, Lolita nu mai avu nici o îndoială că exista altceva la mijloc. Deci, fără a mai vizita alte eleve, se duse acasă, îl chemă pe Sudhir şi-l întrebă:

— Ascultă, Sudhir, spune-mi tu, ce s-a întâmplat?

— Panu Babu luptă din răsputeri împotriva şcolii voastre, îi răspunse Sudhir.

— Pentru ce? întrebă Lolita. Pentru că în casa lui didi este o ființă care se închină la idoli?

— Nu numai din pricina asta..., începu Sudhir, dar se opri.

— Atunci, de ce? întrebă Lolita nerăbdătoare. Nu vrei să-mi spui?

— Oh! E o poveste lungă! zise Sudhir pe un ton evaziv.

— Ceva în legătură cu greşelile mele?

Văzând că Sudhir continuă să tacă, Lolita roşi de mânie şi exclamă:

— Am înțeles! Pedeapsa pentru călătoria cu vaporul! Aşadar, în Samajul nostru nu există iertare pentru faptele necugetate! Da? Înseamnă, deci, că în comunitatea noastră nu mai pot face nici o faptă bună! Asta-i metoda adoptată de voi pentru redresarea morală a unui om şi pentru ridicarea Samajului? Aşa e?

Sudhir încercă să potolească revolta Lolitei.

— Nu e chiar aşa. De ceea ce se tem ei cu adevărat este ca nu cumva Binoy Babu şi prietenul său să se amestece şi ei în funcționarea şcolii.

Aceasta o înfurie şi mai mult pe Lolita.

— Se tem? repetă ea. Păi, dacă ar fi aşa, ar fi un noroc nemaipomenit pentru noi. Crede Samajul că ne-ar putea da oameni măcar pe jumătate atât de competenți ca ei?

— Da, asta-i adevărat, zise Sudhir cu voce tremurătoare, intimidat de enervarea Lolitei. Dar Binoy Babu nu este...

— Nu este brahmoist, ştiu! interveni Lolita. Adică este „tabu" pentru Brahmo Samaj! Cu un asemenea Samaj n-am de ce mă făli!

Între timp, Sucharita găsise singură explicația pentru retragerea elevelor de la şcoala lor. Părăsi, deci, sălile de clasă fără a spune o vorbă şi se duse sus, unde începu să-i

ajute lui Satish să se pregătească pentru examenul ce se apropia.

După ce se despărți de Sudhir, Lolita se întoarse la Sucharita. O găsi în odaia lui Satish şi o întrebă imediat:

— Ai auzit ce s-a întâmplat?

— N-am auzit nimic, dar am înțeles totul, îi răspunse Sucharita.

— Iar noi trebuie să răbdăm fără a crâcni? întrebă Lolita.

Sucharita o prinse de mână şi-i zise:

— Lasă, să răbdăm orice ni se întâmplă, pentru că suferința nu e cu păcat. N-ai văzut cu câtă linişte rabdă tata orice?

— Dar bine, Suchi didi, exclamă Lolita, îmi vine de multe ori să cred că dacă rabzi răul fără a protesta, e ca şi cum l-ai răsplăti. Adevăratul remediu al răului este să lupți împotriva lui.

— Şi la ce fel de luptă te gândeşti, scumpa mea? întrebă Sucharita.

— Nu m-am gândit încă. De altfel, nici nu-mi cunosc puterile... dar ştiu că trebuie făcut ceva. Cine poate ataca cu atâta viclenie nişte fete ca noi e un ticălos, chiar dacă are cele mai bune păreri despre propria-i persoană. Un singur lucru îți spun: să ştii că n-am să mă dau bătută! Nu,

niciodată! Şi nu-mi pasă de greutăţile pe care le voi avea de întâmpinat! zise Lolita bătând cu piciorul în podea.

Sucharita, fără a-i răspunde, o mângâia uşor pe mână. Apoi, după o scurtă tăcere, spuse:

— Lolita dragă, să vedem mai întâi ce zice tata despre aceste lucruri.

— Chiar acum mă duc la el, zise Lolita şi se ridică.

Ajungând aproape de uşa casei, Lolita îl văzu pe Binoy ieşind de la ei. Părea deprimat. Când o zări, se opri un moment, parcă neştiind ce să facă: să-i vorbească, ori ba. Apoi, cu un efort vizibil, o salută înclinându-se uşor, fără a ridica privirea spre ea, şi-şi văzu de drum.

Lolita îşi simţi inima străpunsă de nişte săgeţi de foc. Intră în grabă în casă şi se duse de-a dreptul în camera mamei ei. O găsi pe doamna Baroda la masă, încercând să se concentreze asupra registrului de socoteli deschis în faţa ei.

Când văzu chipul Lolitei, doamna Baroda se sperie şi-şi aţinti imediat privirile în registru, studiindu-l cu atâta atenţie, de parcă situaţia întregii familii ar fi depins de rezultatul socotelilor.

Lolita îşi trase un scaun lângă masă şi se aşeză, dar mama ei tot nu-şi ridică ochii. În cele din urmă, Lolita spuse:

— Mamă!

— Aşteaptă o clipă, fetiţo, îi zise doamna Baroda pe un ton rugător, nu vezi că...

Şi se aplecă şi mai tare asupra cifrelor pe care le urmărea.

— N-am de gând să te reţin prea mult, zise Lolita. Vreau să ştiu un singur lucru: Binoy Babu a trecut pe aici?

— Da, spuse doamna Baroda, fără a ridica privirea din registru.

— Şi ce i-ai spus?

— Oh, asta-i poveste lungă.

— Vreau să ştiu dacă aţi vorbit despre mine, stărui Lolita.

Văzând că n-are să scape, doamna Baroda puse tocul pe masă, ridică ochii şi zise:

— Da, fetiţo, am vorbit despre tine! Mi-am dat seama că lucrurile au mers prea departe... tot Samajul vorbeşte despre voi, şi deci eram obligată să-i atrag atenţia.

De ruşine, Lolita simţi cum sângele îi năvăleşte la cap.

— Tata i-a interzis lui Binoy Babu să mai vină pe la noi? întrebă ea.

— Crezi că tatăl tău îşi bate capul cu asemenea lucruri? zise doamna Baroda. Dacă s-ar fi gândit la asta, n-am fi ajuns aici.

— Iar Panu Babu o să continue să vină pe la noi ca şi până acum? continuă Lolita.

— Auzi vorbă. Dar pentru ce n-ar mai veni Panu Babu? exclamă doamna Baroda.

— Atunci, de ce să nu vină şi Binoy Babu?

Doamna Baroda îşi trase din nou registrul în faţă şi zise:

— N-am timp să discut cu tine, Lolita! Nu mă plictisi acum, am o mulţime de treburi!

...Profitând de absenţa Lolitei, care era la şcoală, îl chemase pe Binoy şi-i spusese verde-n faţă ce gândea. Crezuse că Lolita nu va afla niciodată nimic. De aceea era atât de furioasă văzând că mica ei stratagemă fusese descoperită. În acelaşi timp, îşi dădea seama că soluţia paşnică la care se gândise nu mai era posibilă... ba, dimpotrivă, se anunţa o furtună violentă, iar întreaga ei furie era îndreptată spre soţul ei, care nu voia să-şi asume răspunderea. Ce pacoste pe capul unei biete femei, să aibă un soţ atât de incapabil!

Lolita plecă nespus de îndurerată. Coborî la Paresh Babu şi-l găsi în odaia lui, cercetând corespondenţa. Fără nici o introducere, îl întrebă direct:

— Tată, crezi că Binoy Babu nu e demn să aibă relaţii cu noi?

Paresh Babu înțelese imediat ce voia fata lui să spună. Poziția pe care o adoptase Brahmo Samajul în jurul familiei lui nu-i scăpase. Reflectase serios asupra problemei. Dacă n-ar fi bănuit de ce natură erau sentimentele Lolitei față de Binoy, n-ar fi acordat nici cea mai mică atenție comentariilor din afară. Dar, dacă în inima Lolitei înflorise dragostea pentru Binoy, trebuia să-şi pună întrebarea: care era datoria lui față de cei doi?

De când trecuse la brahmoism, aceasta era prima criză ce se producea în familia lui. Temerile şi îndoielile îl asaltau. Conştiința lui îi spunea că, la fel ca în vremea când îşi părăsise credința strămoşească şi se îndreptase către Dumnezeu, trebuia şi acum, în aceste zile de grea încercare, să pună iarăşi adevărul mai presus de toate considerentele de prudență socială şi să caute astfel lumina.

Răspunzând, deci, întrebării puse de Lolita, Paresh Babu spuse:

— Cred că Binoy este un om deosebit. Are caracter şi este tot atât de cult pe cât este de deştept.

Urmă o scurtă tăcere, apoi Lolita spuse:

— Mama lui Gour Babu a fost de două ori pe la noi în ultimele zile. M-am gândit că ar trebui să merg cu Suchi didi şi să-i întoarcem vizita.

Paresh Babu nu-i răspunse nimic; ştia că de-acum fiecare mişcare a lor era discutată şi că o asemenea vizită va mări proporțiile scandalului ce se iscase în jurul familiei sale. Dar, deoarece nu vedea nimic urât în această vizită, socoti că n-are de ce să se opună.

— Foarte bine, duceți-vă amândouă. Aş fi venit şi eu dacă n-aş fi atât de ocupat.

Capitolul XLVIII

Binoy nu şi-ar fi putut închipui niciodată că vizitele sale întâmplătoare, ca musafir şi prieten în casa lui Paresh Babu, ar putea provoca o erupție vulcanică atât de puternică în societatea brahmoistă. Când s-a dus pentru prima dată la ei, se simțise oarecum stingher. Nu ştia care sunt limitele îngăduite în asemenea relații şi procedase cu prudență. Dar, încetul cu încetul, timiditatea îi dispăruse. Nu credea că vizitele lui puteau fi periculoase, aşa încât acum, când auzi că purtarea lui față de Lolita dăduse naştere unui scandal în societatea brahmoistă, rămase ca trăsnit. Ce-l durea însă mai mult decât orice era conştiința că sentimentele sale pentru Lolita întreceau cu mult o prietenie obişnuită şi socotea că în actuala situație era o crimă să nutrească asemenea sentimente față de o fată dintr-o familie cu mentalitate diferită. De altfel, se gândise adeseori că i-ar veni greu să definească limpede situația lui de prieten de încredere al casei, şi nu o dată îi trecuse prin gând că se purta necinstit şi că, dacă le-ar mărturisi tuturor sentimentele lui adevărate, ar trebui să se ruşineze de purtarea lui.

Tocmai când era frământat de aceste gânduri, primi într-o zi un bilet de la doamna Baroda, care-l poftea la dejun pentru a sta de vorbă cu el. Când ajunse acolo, ea îl întrebă:

— Binoy Babu, dumneata eşti hindus, nu-i aşa?

Urmă răspunsul lui pozitiv, iar imediat după aceea o altă întrebare:

— Nu-i aşa că nu te gândeşti să părăseşti societatea hindusă?

Când Binoy confirmă, doamna Baroda îl întrebă:

— Atunci, nu înțeleg de ce...?

Mama Lolitei nu-şi termină întrebarea, şi Binoy se simți incapabil să răspundă ceva, fiindcă înțelese ce vrea ea să spună. Ştia că fusese descoperit şi evită să se mai uite în ochii ei. Cum adică, un lucru pe care voia să-l ascundă, aşa încât nici soarele, nici luna, nici aerul să nu-l dibuiască, era cunoscut de toată lumea!? Atunci îşi zise în sinea lui: „Ce-o fi crezând Paresh Babu despre această poveste? Şi ce cred oare Lolita şi Sucharita despre mine?”

Printr-o favoare a vreunui spirit bun, îşi găsise pentru scurt timp un locşor în acest paradis... iar acum, atât de curând după ce pătrunsese într-însul, iată-l izgonit pentru totdeauna, cu capul plecat de ruşine.

Părăsind casa lui Paresh Babu, o zărise pe Lolita şi i se păru că, dacă în clipele acelea, când se despărțea de ea pentru totdeauna, îi mărturisea vina-i gravă, ar fi distrus cu

desăvârşire orice urmă a prieteniei lor şi, incapabil s-o facă, se mărgini să se încline în faţa ei fără a o privi. Apoi plecă.

Nu de mult, era doar un străin faţă de familia lui Paresh Babu; iar acum, ajunsese să fie din nou... tot străin. Dar ce diferenţă! Pentru ce simţea azi un gol atât de mare în inimă? Înainte de a intra în această casă, avea impresia că nu-i lipseşte nimic... Îl avea pe Gora şi o avea pe Anandamoyi. Acum se simţea ca un peşte pe uscat şi, oriîncotro se întorcea, nu-şi găsea locul. În mijlocul mulţimii ce roia pe bulevardul agitat, Binoy vedea pretutindeni imaginea învăluită în umbră a ruinii ce-i ameninţa viaţa. Se minuna el însuşi de marele gol din jurul lui; iarăşi şi iarăşi ridica privirile spre cerul mut şi fără suflet, întrebându-l: pentru ce şi când s-a întâmplat şi cum de a fost cu putinţă?

Brusc, auzi pe cineva strigând:

— Binoy Babu! Binoy Babu!

Întoarse capul şi-l văzu pe Satish alergând după el. Îl prinse în braţe şi exclamă:

— Tu erai, frăţioare? Ce-i cu tine, prietene? Dar glasul lui era înlăcrimat. Niciodată nu-şi dăduse seama ca acum de duioşia prieteniei cu acest băiat din casa lui Paresh Babu.

— De ce nu vii pe la noi? îl întrebă Satish. Mâine o să vină să cineze la noi Labonya şi Lolita didi, şi mătuşica m-a trimis să te poftesc şi pe dumneata.

Binoy, bănuind că mătuşica nu aflase ultimele evenimente, îi spuse:

— Uite ce este, Satish, transmite-i, te rog, mătuşii pronamurile mele şi spune-i că n-am să pot veni.

Satish, prinzându-l de mână, începu să-l implore:

— Pentru ce nu poți veni? Trebuie să vii! Să ştii că n-o să te las, orice ai spune.

Satish avea motive speciale să stăruie cu atâta ardoare. Făcuse o lucrare scrisă despre „Blândețea față de animale” şi căpătase nota patruzeci şi doi – cea mai mare notă fiind cincizeci. Ținea cu orice preț s-o citească şi Binoy. Ştia că prietenul său era foarte învățat şi deştept şi era convins că un om ca el va fi în stare să aprecieze adevărata valoare a compunerii. Iar dacă va reuşi să scoată de la Binoy afirmația că lucrarea lui este excelentă, o va putea privi de sus pe sceptica lui soră, Lila, în cazul în care ea va îndrăzni să-şi exprime lipsa de prețuire față de geniul său. De fapt, Satish stăruise pe lângă mătuşica să-l poftească şi pe Binoy, cu intenția secretă ca surorile lui să fie de față când compunerea lui va fi lăudată.

Auzind că Binoy nu poate să vină, Satish se arată foarte dezamăgit. Atunci, Binoy, punându-i brațul pe umăr, îi spuse:

— Haide, Satish, vino tu la mine!

Şi cum Satish avea compunerea în buzunar, primi invitația; şi astfel, băiatul, dornic de glorie literară, se duse la Binoy, cu toate că această vizită însemna o pierdere considerabilă din timpul său prețios, acum, în preajma examenelor.

Binoy, bucuros să stea lângă Satish, nici nu prea asculta cu atenție compunerea, lăudând-o apoi cu o lipsă de discernământ aproape inadmisibilă pentru un om cu principii sănătoase de critică constructivă. Peste toate, trimise servitorul la prăvălie să cumpere nişte dulciuri şi îl îndopă pe Satish.

După aceea îl însoți pe băiat până aproape de casă, iar la despărțire îi spuse cu o emoție cam bizară:

— Şi acum, Satish, trebuie să plec.

Satish îl prinse de mână şi încercă să-l tragă în casă.

— Nu şi nu, trebuie să intri!

În ziua aceea însă, stăruințele lui Satish fură zadarnice.

Binoy parcă era pe altă lume... Se duse la Anandamoyi, dar n-o găsi. Intră în camera izolată de la mansardă, unde dormea de obicei Gora. Câte zile şi nopți fericite petrecuseră ei în această odaie când erau copii! Câte discuții nesfârşite purtaseră acolo şi câte hotărâri luaseră! Cum se mai certau şi cum se împăcau apoi, ca nişte adevărați prieteni! Binoy simțea nevoia să pătrundă din nou în lumea copilăriei lui şi să uite prezentul... dar prezentul îi stătea în cale şi parcă nu-l lăsa să intre. Până în clipa de față, Binoy nu-şi dăduse seama când se deplasase centrul vieții lui şi-i schimbase direcția... Acum însă pricepuse totul fără putință de îndoială şi se simțea înspăimântat.

Anandamoyi întinsese rufele la uscat pe acoperişul casei, şi când veni să le strângă, mare îi fu uimirea văzându-l pe

Binoy în camera lui Gora. Apropiindu-se cu paşi grăbiţi de el, îi puse mâna pe umăr şi-l întrebă:

— Ce s-a întâmplat, Binoy? Ce-i cu tine de eşti atât de palid?

— Ştii, mamă, când am început să mă duc pe la Paresh Babu, şi Gora se înfuria pe mine. Atunci credeam că n-are dreptate... dar acum văd că mânia lui era întemeiată şi că am fost un prost.

Anandamoyi râse uşor şi zise:

— Nu vreau să spun că ai o inteligenţă deosebită, dar tare aş vrea să ştiu unde e prostia ta în acest caz special?

— Mamă, îi răspunse Binoy, niciodată n-am ţinut seama de diferenţa esenţială ce există între obiceiurile noastre şi ale lor. Nu m-am gândit decât la plăcerea ce o sorbeam din prietenia lor şi la ceea ce puteam învăţa de la ei, de aceea mă simţeam atras acolo. Nici o clipă nu mi-a trecut prin cap c-aş avea vreun motiv de teamă!

— De fapt, interveni Anandamoyi, nici mie nu-mi trecea prin cap una ca asta.

— Mamă, dumneata nu ştii c-am trezit o adevărată furtună în jurul lor... în societatea brahmoistă s-a stârnit un scandal atât de mare, încât niciodată nu voi mai putea intra în casa...

— Gora avea obiceiul să spună un lucru, îl întrerupse Anandamoyi, pe care întotdeauna l-am considerat just. Spunea că cel mai mare rău este atunci când, deşi din exterior pare să fie pace, în interior bântuie furtuna. Dacă în

Samaj e furtună, n-are de ce să-ți pară rău. Vei vedea că, până la urmă, totul se va termina cu bine. Atâta vreme cât purtarea ta a fost sinceră şi cinstită, totul se va îndrepta.

Dar Binoy simțea că tocmai aici era încurcătura. Nu ştia sigur dacă purtarea lui fusese cu desăvârşire cinstită, ori ba. Ştiind că Lolita făcea parte dintr-o societate diferită de a lui, aşadar că o căsătorie cu ea era imposibilă, Binoy avea impresia că iubirea lui față de ea era într-un fel un păcat nemărturisit şi-l chinuia gândul că acum sosise momentul inevitabil al ispăşirii.

— Mamă, exclamă deodată Binoy, ar fi fost mai bine dacă acceptam propunerea de a mă căsători cu Sasi. Ar trebui să mă leg prin ceva mai puternic de lumea căreia îi aparțin cu adevărat... ar fi trebuit să mă leg în aşa fel încât să nu pot scăpa niciodată!

— Cu alte cuvinte, zise Anandamoyi râzând, în loc să devină mireasa ta, Sasi ar fi devenit o cătuşă! Frumoasă soartă pentru ea!

Tocmai în acest moment intră servitorul, anunțând că fetele lui Paresh Babu sosiseră în vizită. Inima lui Binoy începu să bată iute; credea că fetele veniseră să i se plângă lui Anandamoyi de purtarea lui şi s-o roage să-i atragă atenția ca pe viitor să fie mai prudent. Se ridică în grabă şi spuse:

— Atunci, eu o să plec, mamă.

— Să nu pleci din casă, Binoy. Aşteaptă puțin jos, îi zise Anandamoyi prinzându-l de mână.

În timp ce cobora la parter, Binoy îşi zicea: „Vizita asta este absolut de prisos. Ceea ce s-a întâmplat este iremediabil. Mai bine mor decât să mai pun vreodată piciorul în casa lor.” Când pedeapsa cuvenită pentru un păcat începe să ardă ca focul, chiar dacă păcătosul a fost mistuit până n-a mai rămas din el decât un leş carbonizat, focul tot nu se stinge.

Ajuns la parter, tocmai voia să intre în camera unde avea obiceiul Gora să lucreze, când îl întâlni pe Mohim, care se întorcea de la slujbă. Era cu cureaua desfăcută, parcă voind să lase mai multă libertate pântecului său.

— Ia te uită, tu erai, Binoy? exclamă Mohim. De-ai şti cât doream să dau de tine! Îl conduse în odaia lui şi-i oferi o frunză de betel din cutia pe care o purta în buzunar. Adu-mi nişte tutun, strigă spre camera vecină. Apoi intră de-a dreptul în subiectul ce-l preocupa: În chestiunea aceea, vasăzică, ne-am înțeles, nu-i aşa? Deci nu ne mai rămâne decât să...

Mohim observă imediat că atitudinea lui Binoy nu era atât de ostilă ca în trecut. Ce-i drept, nu părea nici entuziasmat, dar n-avea aerul că încearcă să evite discuția sau s-o amâne; iar când Mohim îi spuse că vrea să fixeze definitiv data, Binoy spuse:

— Aşteaptă să se întoarcă Gora, şi atunci vom putea hotărî ziua.

— Până atunci nu mai sunt decât câteva zile! exclamă Mohim pe un ton plin de satisfacție şi adăugă: Ce părere ai, Binoy, dacă am lua împreună o gustare? Îmi pari cam prăpădit astăzi. Sper că n-ai de gând să te îmbolnăveşti!

După ce Binoy izbuti să scape de primejdia gustărilor, Mohim intră în casă pentru a-şi potoli foamea ce-l chinuia; iar Binoy începu să răsfoiască prima carte pe care o găsi pe biroul lui Gora. Apoi o trânti pe masă şi porni să măsoare camera cu paşi apăsaţi, până când un servitor apăru şi-i spuse că este aşteptat sus.

— Cine este aşteptat? întrebă Binoy.

— Dumneavoastră, răspunse servitorul.

— Doamnele sunt tot sus? întrebă Binoy.

— Da, îi răspunse servitorul.

Binoy îl urmă la etaj, cu expresia unui student chemat în sala de examen. În faţa uşii şovăi o clipă, dar Sucharita îl strigă cu glasul ei obişnuit, sincer şi prietenos:

— Intră, Binoy Babu!

Auzind-o vorbind pe un asemenea ton, Binoy avu senzaţia că cineva îi dăruise brusc o avere la care nu visa.

Când intră în odaie, atât Sucharita, cât şi Lolita rămaseră surprinse de chipul lui, care purta urmele durerii brutale şi neaşteptate prin care trecuse. Faţa lui, de obicei senină şi fericită, era descompusă. Emoţionată şi îndurerată la vederea acestui chip, Lolita nu-şi putu totuşi ascunde o oarecare bucurie.

În orice altă zi, Lolitei i-ar fi fost greu să intre în vorbă cu Binoy, dar acum exclamă chiar în clipa în care intră în odaie:

— Oh, Binoy Babu, vrem să te consultăm într-o chestiune!

Aceste cuvinte se revărsară asupra lui Binoy ca o ploaie de fericire. Tresări de bucurie, şi fața lui palidă şi tristă deveni într-o clipă strălucitoare.

— Noi, cele trei surori, urmă Lolita, vrem să înființăm o mică şcoală de fete.

— Serios? exclamă Binoy plin de entuziasm. Visul vieții mele a fost să predau la o şcoală de fete!

— Va trebui să ne ajuți, zise Lolita.

— N-o să-mi puteți găsi nici un cusur la sarcinile pe care sunt în stare să le îndeplinesc, zise Binoy. Dar trebuie să-mi spuneți ce am de făcut.

— Păzitorii hinduismului, îi explică Lolita, n-au încredere în noi pentru că suntem brahmoiste. Dumneata va trebui, deci, să ne ajuți să învingem această dificultate.

— Oh, fiți fără grijă, exclamă Binoy emoționat, e un obstacol peste care voi trece.

— Ştiu că Binoy poate să vă ajute, adăugă Anandamoyi. N-are seamăn când e vorba să cucerească oamenii prin farmecul cuvintelor sale pline de convingere.

— Pe urmă, reluă Lolita, trebuie să ne ajuți să întocmim regulamentul de funcționare a şcolii, programa analitică, să fixăm orarul, să ne dai sfaturi în legătură cu numărul claselor, şi altele asemenea.

Deşi asemenea probleme erau floare la ureche pentru el, se simțea cam năucit. Oare Lolita nu ştia că maică-sa îi interzisese să mai aibă vreo legătură cu familia ei şi că în Samaj se pornise o adevărată campanie împotriva familiei lui Paresh Babu? Era nedumerit şi nu ştia dacă, acceptând propunerea Lolitei, greşeşte față de sine sau păcătuieşte față de ea, dar n-avea tăria să refuze cererea ei de ajutor.

Sucharita era şi ea cam uimită. Nici nu visase că Lolita avea să-i ceară lui Binoy, aşa, pe neaşteptate, un asemenea ajutor. Relațiile dintre ea şi Binoy erau destul de complicate pentru a nu le mai complica cu o nouă problemă. Sucharita se simți înspăimântată văzând că Lolita, care cunoştea situația existentă, îi făcea lui Binoy o asemenea propunere, fără a fi constrânsă de nimeni şi de nimic. Deşi îşi dădea seama cât de revoltată era Lolita, se întreba dacă era bine să-l implice şi mai mult în toată această problemă pe nefericitul de Binoy. Aşa că începu să vorbească cu oarecare sfială:

— Trebuie să discutăm mai întâi problema cu tata; aşadar, nu te entuziasma prea tare, Binoy Babu, pentru numirea dumitale în postul de inspector al şcolii de fete.

Binoy îşi dădu seama că Sucharita, plină de tact, încearcă să-i arate că propunerea nu e încă sigură, şi îndoielile începură a-l chinui din nou. Era clar că Sucharita era la curent cu toate problemele familiei şi că Lolita le cunoştea şi ea. „Atunci, pentru ce Lolita?...”, se întreba el. Dar totul rămânea o enigmă!

— Fireşte, trebuie să vorbim cu tata, consimţi Lolita. Acum, după ce Binoy Babu s-a declarat de acord să ne ajute, putem aduce la cunoştinţa tatei planurile noastre. Sunt sigură că nu va ridica nici o obiecţie. Îl vom convinge apoi să ne ajute şi el la şcoală; şi să ştiţi, zise uitându-se la Anandamoyi, n-o să vă lăsăm pe dinafară nici pe dumneavoastră.

— Foarte bine, eu am să vă mătur, zise râzând Anandamoyi. Nu văd ce altceva aş putea face!

— E mai mult decât suficient! zise Binoy. În acest caz, putem fi siguri de cel puţin un lucru: şcoala noastră va fi curată ca o oglindă!

După ce Sucharita şi Lolita plecară, Binoy îşi luă şi el rămas-bun, simţindu-se ca în paradis...

În timpul acesta, Mohim se duse la Anandamoyi şi-i spuse:

— Văd că Binoy pare mai maleabil, aşa că ar fi bine dacă am pune totul la punct cât mai repede. Cine ştie dacă nu îşi schimbă iar părerea?

— Ce spui, Mohim? exclamă Anandamoyi surprinsă. De când ţi se pare că Binoy e dispus să se însoare? Mie nu mi-a spus nimic.

— Păi, mi-a vorbit chiar azi, răspunse Mohim. Mi-a spus că putem hotărî ziua, de îndată ce se va întoarce Gora.

— Mohim, te asigur că l-ai înţeles greşit, zise Anandamoyi clătinând din cap.

— Oricit de prost aş fi, exclamă Mohim, sunt destul de bătrân pentru a înţelege limpede ce mi se spune. Să ştii că nu m-am înşelat.

— Ascultă, băiete, zise Anandamoyi, ştiu c-ai să te superi pe mine, dar trebuie să-ţi spun că o să iasă mare încurcătură din pricina asta.

— Dacă dumneata vrei să faci încurcături, zise Mohim cu gravitate, e firesc să se şi producă.

— Mohim, zise Anandamoyi, o să rabd tot ce-mi spui, dar nu pot consimţi la un lucru ce nu va aduce decât nefericire... şi o spun spre binele nostru, al tuturor.

— Dacă n-ai mai vorbi despre binele nostru şi ne-ai lăsa să ne descurcăm singuri, răspunse Mohim pe un ton cam aspru, nu s-ar mai auzi despre nici o nemulţumire şi ar fi, poate, mai bine pentru noi toţi. Ce-ai zice dacă te-ai ocupa de binele nostru numai după ce Sasi se va mărita?

Anandamoyi nu-i răspunse: se mărgini să suspine, în timp ce Mohim, scoţând din buzunar cutia cu pan, ieşi mestecând eterna frunză de betel.

Capitolul XLIX

Lolita se duse la Paresh Babu şi-i spuse:

— Fiindcă suntem brahmoiste, la şcoala noastră nu vine nici o fată hindusă. De aceea m-am gândit că ar fi bine, pentru opera pe care vrem s-o întreprindem, dacă ne-ar ajuta un hindus. Ce părere ai, tată?

— Unde veți găsi un hindus? întrebă Paresh Babu.

Lolita venise la tatăl ei bine înarmată, pregătită să facă față sarcinii atât de grele de a pomeni numele lui Binoy, dar, când sosi momentul, curajul îi dispăru brusc. Totuşi, făcând un mare efort, spuse:

— De ce-ar fi greu? Există o mulțime de oameni care ar putea face față. Bunăoară, Binoy Babu... sau...

Cuvântul „sau” era cu desăvârşire de prisos... de fapt, n-avea nici un rost, aşa încât propoziția rămase neterminată.

— Binoy! exclamă Paresh Babu. Pentru ce ar accepta Binoy?

Fără să-şi dea seama, tatăl ei o lovise în orgoliu. Cum adică? Binoy Babu să nu accepte? Oare Paresh Babu nu ştia că Lolita avea puterea să-l convingă? Dar nu spuse decât:

— Nu văd nici un motiv ca să nu accepte!

După o scurtă tăcere, Paresh Babu zise:

— Dacă va cântări bine lucrurile, nu cred că va consimți vreodată la această colaborare.

Lolita roşi până-n vârful urechilor şi începu să învârtească cheile pe legătura atârnată de sariul ei. Pe Paresh Babu îl durea sufletul văzând chipul frământat al fetei lui, dar nu găsi nici un cuvânt de mângâiere. Apoi, după o vreme, Lolita ridică încet ochii şi zise:

— Aşadar, tată, este cu neputință să înființăm această şcoală?

— În momentul de față există o mulțime de greutăți, zise Paresh Babu. Dacă încercați, totuşi, vă veți atrage fel de fel de critici.

Lolitei i se păru extrem de dureros să accepte în tăcere această nedreptate şi să-l vadă pe Haran victorios. De altfel, nici n-ar fi dat ascultare sfatului dacă acesta n-ar fi venit din partea tatălui ei. Nu-i era teamă de greutăți şi îi venea greu să se resemneze. Se ridică în tăcere şi ieşi.

Ajunsă în camera ei, găsi o scrisoare. După adresă, văzu că i-o trimisese o fostă colegă de şcoală, anume Shariabala, care se căsătorise şi se mutase din Calcutta.

Iată ce-i scria prietena aceasta, printre altele:

„Am fost foarte tulburată auzind nenumăratele zvonuri în legătură cu voi toți şi mă tot gândeam să-ți scriu, ca să aflu veşti despre tine şi ai tăi, dar n-am avut timpul necesar. Alaltăieri însă am primit o scrisoare din partea cuiva (nu vreau să-i spun numele), care cuprindea despre tine veşti ce m-au cutremurat. Adevărul este că n-aş fi crezut nici o vorbă dacă n-aş avea încredere în caracterul celui ce mi-a scris. Este cu putință ca tu să te gândeşti la o căsătorie cu un hindus? Dacă este adevărat, atunci... etc. etc.”

De indignare, Lolitei i se urcă sângele la cap şi, fără a zăbovi, se aşează să răspundă cam în termenii următori:

„Mă mir că-mi scrii să mă întrebi dacă această ştire este adevărată ori ba. Ai atât de puțină încredere în Brahmo Samaj, încât pui la îndoială afirmația unuia dintre membrii săi? Îmi spui apoi c-ai rămas uluită când ai aflat că aş putea să mă mărit cu un hindus! Dă-mi voie să-ți spun că există tineri evlavioşi şi bine cunoscuți în Brahmo Samaj, dar numai gândul că m-aş putea căsători cu vreunul dintre ei îmi repugnă, în timp ce cunosc unul sau doi hinduşi cu care orice fată brahmoistă ar fi mândră să se poată mărita. În momentul de față n-am altceva să-ți comunic."

În ziua aceea, Paresh Babu nu mai lucră nimic şi rămase multă vreme dus pe gânduri. Într-un târziu, se duse la Sucharita, care, văzându-l cât este de tulburat, se sperie. Ştia ce anume îl îngrijora, deoarece reflectase şi ea zile de-a rândul la această problemă.

Intrând cu Sucharita în camera ei, Paresh Babu se aşează şi zise:

— Draga mea, a sosit momentul să ne gândim serios la Lolita.

— Ştiu, tată, îi răspunse Sucharita privindu-l cu căldură.

— Nu mă refer la scandalul din societatea noastră, zise Paresh Babu. Stau însă şi mă întreb dacă nu cumva Lolita este...

Văzând că Paresh Babu ezită, Sucharita încercă să-i vină în ajutor:

— Lolita mi-a vorbit întotdeauna deschis; dar în ultima vreme am observat că se ascundea de mine. Înțeleg prea bine că...

— Lolita poartă pe suflet o asemenea povară, interveni Paresh Babu, încât nu vrea să şi-o mărturisească nici sie înseşi. Sunt foarte încurcat. Nu ştiu cum e mai bine să procedez... Tu ce crezi, i-am făcut oare un rău lăsându-l pe Binoy să intre în casa noastră?

— Tată, ştii prea bine că Binoy Babu n-are nici o vină, zise Sucharita. Are un caracter cinstit... de fapt, printre cunoştințele noastre am întâlnit foarte puțini oameni cu un suflet ca al lui!

— Ai dreptate, Radha, ai perfectă dreptate! exclamă Paresh Babu cu elan, de parcă abia acum descoperise acest adevăr. Ceea ce contează este caracterul său... şi în fața lui Dumnezeu tot asta contează! Trebuie să-i mulțumim lui Dumnezeu că Binoy este un om bun şi că nu ne-am înşelat asupra lui.

Paresh Babu începu să respire din nou liber, simțind că scăpase dintr-o ispită. Fusese totdeauna smerit în fața lui Dumnezeu şi acceptase unitățile de măsură cu care Dumnezeu îi cântărea pe oameni, socotindu-le criterii ale adevărului etern. Tocmai pentru că nu lăsase să-i pătrundă în minte măsuri false, fabricate de societatea lui, n-avea mustrări de conştiință. Şi acum era de-a dreptul uimit, dându-şi seama că, vreme îndelungată, nu pricepuse un lucru atât de evident.

— Astăzi, draga mea, am învățat ceva de la tine!

Sucharita se aplecă imediat şi-i atinse picioarele exclamând:

— Nu! Nu! Ce vorbeşti, tată?

— Sectarismul, zise Paresh Babu, îi face pe oameni să uite cu desăvârşire adevărul simplu şi evident că omul este om... Sectarismul creează un fel de vârtej, în care diferența impusă de societate între hindus şi brahmoist capătă importanță mai mare decât adevărul universal... În tot acest timp, m-am învârtit zadarnic în acest vârtej al erorii.

După câteva clipe de tăcere, Paresh Babu urmă:

— Lolita nu poate renunța la hotărârea de a înființa o şcoală de fete. M-a rugat să-i dau voie să apeleze la ajutorul lui Binoy.

— Nu, tată, exclamă Sucharita, mai aşteaptă puțin!

Dar în mintea lui Paresh Babu apăru imaginea Lolitei, deznădejdea de pe chipul ei când părăsise camera pentru că nu o încurajase să-i ceară ajutorul lui Binoy, şi îl duru sufletul. Ştia precis că voluntara lui fiică nu suferea atât din pricina nedreptății pe care i-o făcea societatea brahmoistă, ci pentru că tocmai tatăl ei o oprea să declare război acestei nedreptăți. Asta îl făcea să şovăie.

— Pentru ce să aşteptăm, Radha? zise el.

— Pentru că, dacă procedezi altfel, se supără mama, îi răspunse Sucharita.

Paresh Babu îi dădu dreptate, dar înainte de a-i putea răspunde intră Satish şi-i şopti Sucharitei ceva la ureche.

— Nu, domnule Vorbălungă, nu acum! Mâine! îi răspunse ea.

— Dar mâine trebuie să mă duc la şcoală, zise bosumflat Satish.

— Ce este, Satish, ce doreşti? întrebă Paresh Babu zâmbindu-i cu afecțiune.

— O, iarăşi una de-a lui Satish..., începu Sucharita.

Dar Satish n-o lăsă să-şi isprăvească vorba, ci, astupându-i gura cu mâna, exclamă:

— Nu, nu, să nu-i spui! Să nu-i spui!

— Dacă e un secret, cum îți închipui că Sucharita o să mi-l spună? întrebă Paresh Babu.

— Nu, tată, zise Sucharita. De fapt, abia aşteaptă să-i afli secretul.

— Niciodată, niciodată! strigă Satish luând-o la fugă.

Secretul era că Binoy îi lăudase mult compunerea şi îi făgăduise să i-o arate şi Sucharitei, care pricepu din primul

noment pentru ce îi vorbea Satish despre acest fapt în prezența lui Paresh Babu. Bietul Satish încă nu-şi dăduse seama că, în lumea aceasta, cele mai tainice gânduri ale lui puteau fi desluşite cu uşurință.

Capitolul L

Peste patru zile, Haran Babu se înființă la doamna Baroda cu o scrisoare în mână. În ultima vreme renunțase la gândul că l-ar putea influența pe Paresh Babu.

Înmânându-i doamnei Baroda scrisoarea, Haran Babu zise:

— Am căutat să vă previn de la început! Dar se pare că purtarea mea v-a displăcut. Acum însă veți putea vedea din această scrisoare cât de departe au ajuns lucrurile! Şi îi întinse scrisoarea de răspuns pe care Lolita i-o trimisese prietenei sale Shailabala.

După ce o citi, doamna Baroda exclamă:

— Cum era să prevăd una ca asta? Spune şi dumneata! Nici nu mi-aş fi închipuit să se întâmple aşa ceva! Dar dă-mi voie să-ți spun că vina nu este a mea. Cu toții v-ați unit ca să-i suciți capul Sucharitei, preamărind în cor bunătatea ei – în tot Brahmo Samajul nu era o fată care s-ar fi putut asemui

cu ea! Acum a sosit timpul să puneți o frână idealului vostru de fată brahmoistă. Bărbatul meu a fost acela care i-a adus în casă pe Binoy şi pe Gora şi, deşi mi-am dat toată osteneala să-l convertesc pe Binoy ca să intre în rândurile noastre, a început povestea cu aşa-zisa „mătuşică" venită de nu ştiu unde în casă la noi, apoi s-au apucat de idolatrie, iar acum Binoy este atât de sălbăticit, încât nici nu vrea să dea ochii cu mine. La rădăcina tuturor necazurilor noastre se află însă Sucharita. Am ştiut întotdeauna ce zace în ea... dar n-am spus nimic. Am crescut-o ca pe copilul meu, şi acum, iată-mi răsplata! N-avea nici un rost să-mi arăți această scrisoare... dumneata trebuie să procedezi aşa cum crezi că e mai bine!

Haran Babu îşi manifestă plin de generozitate regretul şi mărturisi cu candoare că, într-o vreme, o judecase foarte greşit pe doamna Baroda. În cele din urmă, se duseră la Paresh Babu.

— Priveşte! exclamă soția lui trântindu-i scrisoarea pe masă.

După ce o citi cu toată atenția de două ori, Paresh Babu ridică privirea şi spuse:

— Ei, şi?

— Cum „Ei, şi?", repetă doamna Baroda mânioasă. Ce vrei mai mult? Ce dovadă mai doreşti? Ai îngăduit cultul idolilor, respectarea castelor... practic, ai tolerat totul. Acum, nu mai lipseşte decât un singur lucru: să o măriți pe una dintre fetele dumitale cu un tânăr dintr-o familie hindusă! După asta, îmi închipui că vei face penitența cuvenită şi vei intra şi dumneata în societatea hindusă... dar dă-mi voie să-ți spun că...

— Nu trebuie să-mi spui nimic, zise Paresh Babu zâmbind. N-a sosit încă ceasul să-mi spui! Problema ce se pune acum este să aflu pentru ce credeți toți că Lolita are de gând să se mărite cu un hindus. În scrisoare nu găsesc nimic în sprijinul acestei bănuieli; cel puțin din câte pot să-mi dau seama.

— Până acum n-am putut descoperi mijlocul să-ți deschid ochii, exclamă soția lui iritată. Dacă n-ai fi fost atât de orbit de la început, toate acestea nu s-ar fi întâmplat! Spune-mi, te rog, putea cineva scrie ceva mai desluşit decât stă scris negru pe alb aici?

— Cred, interveni Haran Babu, că ar fi mai bine s-o întrebăm chiar pe Lolita ca să ne explice ce-a vrut să spună în scrisoare. O să-i pun eu întrebările cuvenite dacă-mi îngăduiți.

Dar înainte de a mai spune cineva ceva, în odaie țâşni ca o furtună Lolita, zicând:

— Uite, tată! Iată ce scrisori anonime vin de la Brahmo Samajul nostru!

Paresh Babu citi epistola dată de Lolita. O scrisoare plină de insulte şi fel de fel de sfaturi, pe care autorul scrisorii, crezând că măritişul ei cu Binoy fusese definitiv hotărât, socotea că trebuie să i le comunice. Pe lângă toate acestea, lui Binoy i se atribuiau intenții josnice, pretinzându-se că foarte curând o să se sature de soția lui brahmoistă şi o va părăsi pentru a se recăsători cu o fată dintr-o familie hindusă.

Haran Babu luă scrisoarea din mâna lui Paresh Babu şi, după ce o citi, se întoarse spre Lolita şi-i spuse:

— Lolita, scrisoarea asta te-a înfuriat, dar oare nu eşti singură vinovată că ţi s-a putut trimite o anonimă? Spune, cum ai putut să scrii cu mâna ta o scrisoare ca aceasta?

— Vasăzică, cu dumneata poartă Shaila corespondenţa despre mine? îl întrebă Lolita după o clipă de mirare.

— Cunoscându-şi îndatoririle faţă de Brahmo Samaj, era obligată să-mi trimită scrisoarea ta, răspunse Haran Babu evaziv.

— Spune-mi o dată pentru totdeauna ce vrea Brahmo Samajul, zise Lolita stând ţeapănă în faţa lui.

— În ceea ce mă priveşte, eu nu dau crezare zvonurilor care circulă în Samaj cu privire la tine şi la Binoy Babu, îi explică Haran Babu, dar aş vrea să aud o dezminţire rostită de buzele tale.

Încleştându-şi mâinile tremurânde pe speteaza unui scaun, Lolita îi răspunse, cu ochi scânteietori:

— Spune-mi, te rog, pentru ce nu le dai crezare?

— Lolita, zise Paresh Babu punând mâna pe umărul ei, eşti prea enervată acum pentru a putea discuta; lasă, o să lămurim împreună mai târziu. Deocamdată, să nu mai vorbim despre asta.

— Nu încerca să cocoloşeşti lucrurile, Paresh Babu, acum, când am intrat în subiect! interveni Haran Babu.

La această remarcă, Lolita se înverşună şi mai tare şi exclamă:

— Vasăzică, tata e cel care cocoloşeşte lucrurile! Tata nu este ca voi, lui nu îi e frică de adevăr... daţi-mi voie să vă spun că, după părerea lui, adevărul e mai presus chiar decât Brahmo Samajul vostru! Cât despre mine, pot să vă asigur că nu văd nimic rău şi nici imposibil într-o căsătorie cu Binoy!

— S-a hotărât să treacă la brahmoism? întrebă Haran Babu.

— Nu s-a hotărât nimic, zise Lolita, şi nici nu văd ce rost ar avea ca Binoy să treacă la brahmoism!

Până în acest moment, doamna Baroda nu scosese o vorbă... sperând că Haran Babu va ieşi victorios, iar soţul ei va fi silit să-şi recunoască vinovăţia şi să se căiască. Dar, la ultimele cuvinte ale Lolitei, nu se mai putu stăpâni şi interveni:

— Lolita, ai înnebunit? Ce vorbeşti?

— Nu, mamă, răspunse Lolita, nu sunt nebună... ceea ce spun este bine cugetat! Refuz să fiu îngrădită din toate părţile... Sunt hotărâtă să mă eliberez de Haran Babu şi de societatea lui.

— Presupun că vrei libertate nelimitată! zise Haran Babu pe un ton sarcastic.

— Nu, răspunse Lolita, pentru mine, libertate înseamnă eliberare de sub robia minciunii şi a atacurilor mârşave. Acolo unde nu văd nimic rău sau potrivnic religiei mele, pentru ce intervine Brahmo Samajul, punându-mi piedici?

Cu o aroganță ostentativă, Haran Babu se întoarse spre Paresh Babu şi zise:

— Iată, Paresh Babu! Poftim! Am ştiut eu că până la urmă vom ajunge aici! Am făcut tot ce-am putut pentru a vă preveni, dar a fost zadarnic.

— Uite ce este, Panu Babu, se băgă în vorbă Lolita. Te previn de un singur lucru: eşti prea îndrăzneț când încerci să dai sfaturi unor oameni mult mai presus de dumneata în toate privințele!

Şi, încheind discuția cu această lovitură, Lolita ieşi din odaie.

— Uf, ce încurcătură! exclamă doamna Baroda. Acum să vedem ce putem face!

— Va trebui să ne facem datoria, zise Paresh Babu. Numai că, într-o atmosferă atât de agitată, nu putem desluşi care ne este datoria. Vă rog să mă iertați, dar nu pot discuta acum această problemă. Simt nevoia să rămân singur.

Capitolul LI

Aflând ce se petrecuse, Sucharita înţelese că Lolita se băgase iar într-o încurcătură. După o scurtă tăcere, îşi trecu braţul peste umerii Lolitei şi spuse:

— Surioară scumpă, mă simt înspăimântată!

— Şi de ce, mă rog? întrebă Lolita.

— S-a făcut atâta zarvă în Brahmo Samaj, zise Sucharita, şi te pomeneşti că Binoy Babu nici nu se gândeşte să...

— Ba se gândeşte, zise Lolita cu convingere, deşi ţinea capul plecat.

— Panu Babu a încurajat-o pe mama în convingerea ei că Binoy nici nu se gândeşte la căsătorie dacă aceasta ar implica părăsirea religiei lui. Lolita, cum de nu te-ai gândit la toate aceste greutăţi înainte de a-i vorbi astfel lui Panu Babu?

— Să nu crezi că-mi pare rău de ce i-am spus! strigă Lolita. Dacă Panu Babu şi cei de-o teapă cu el cred că, gonindu-mă până la ţărmul oceanului ca pe un animal hăituit, vor pune mâna pe mine, nu va trece mult şi-şi vor da seama că s-au înşelat. El nu ştie că prefer să mă arunc în mare şi să mor decât să mă las prinsă în colţii acestei haite.

— Ar fi bine să ne sfătuim cu tata, îi sugeră Sucharita.

— Te asigur că tata nu va trece niciodată de partea vânătorilor. El n-a voit niciodată să ne țină legate în lanțuri. Niciodată nu s-a înfuriat când noi eram de altă părere şi niciodată n-a încercat să ne îngrădească libertatea, vorbindu-ne în numele Brahmo Samajului! De câte ori nu s-a supărat mama pe el din pricina asta? Singura grijă a tatei era ca nu cumva să ne pierdem capacitatea de a judeca singure. După ce ne-a crescut aşa, crezi că ne va părăsi în mâinile unui zbir al Samajului, ca Panu Babu?

— Foarte bine, zise Sucharita, să presupunem că tata n-are nici o obiecție. Ce-ai de gând să faci după aceea?

— Dacă nimeni n-o să ia măsuri, am să..., începu Lolita.

Dar Sucharita, îngrijorată, interveni:

— Nu, nu, scumpa mea, să nu întreprinzi nimic! Am eu un plan.

În seara aceleiaşi zile, tocmai când Sucharita se pregătea să se ducă la Paresh Babu, sosi el la ea. Era în ceasul când Paresh Babu avea obiceiul să se plimbe prin grădină, singur, cu gândurile lui... căutând parcă în întunericul curat al serii să înlăture toate urmele lăsate de munca zilei şi pregătindu-se pentru odihna nopții, umplându-şi inima cu pacea neprihănită. În seara aceasta, după ce-şi sacrificase liniştea meditației şi apăruse în camera Sucharitei cu chipul muncit de griji, fiica lui devotată se simți îndurerată, ca o mamă ce-şi vede copilul zăcând tăcut pe patul de boală, în loc să zburde fericit.

— Îmi închipui c-ai aflat totul, Radha, nu-i aşa? o întrebă Paresh Babu.

— Da, tată, îi răspunse Sucharita, am auzit. Dar pentru ce eşti atât de îngrijorat?

— Un singur lucru mă nelinişteşte, răspunse Paresh Babu, şi anume dacă Lolita va putea duce povara acestei furtuni, pe care singură a dezlănțuit-o. Când omul este copleşit de emoții, trufia oarbă îi întunecă mintea, dar când roadele acțiunilor noastre se coc unul după altul, puterea de a îndura consecințele faptelor săvârşite dispare. După ce a chibzuit temeinic asupra consecințelor propriilor ei acțiuni, oare a ales Lolita calea cea mai bună pe care să meargă?

— Pot să-ți spun cu certitudine un singur lucru, răspunse Sucharita, şi anume că Lolita nu se va lăsa niciodată înfrântă de vreo sancțiune pe care societatea i-ar aplica-o.

— În ceea ce mă priveşte, vreau un singur lucru, îi explică Paresh Babu. Să am convingerea că revolta Lolitei n-a fost expresia trecătoare a unui moment de furie.

— Nu, tată, zise Sucharita coborându-şi privirea, dacă ar fi fost aşa, nu i-aş fi dat ascultare nici o clipă. Când a primit o lovitură neaşteptată, au răbufnit din ea lucruri bine şi îndelung cugetate! O fată ca Lolita nu poate fi pusă la încercare, şi nici oprimată. Şi apoi, tată, Binoy Babu e un om atât de bun!

— Dar oare Binoy e dispus să devină membru al Brahmo Samajului?

— De asta nu sunt sigură, răspunse Sucharita. Ce părere ai, n-ar fi bine să-i facem din nou o vizită mamei lui Gor Babu?

— M-am gândit şi eu c-ar fi bine să treceţi pe la ea, consimţi Paresh Babu.

Capitolul LII

Deşi locuia la Anandamoyi, Binoy se ducea în fiecare dimineaţă acasă. Într-una dintre aceste dimineţi, când intră în odaia lui, găsi o scrisoare. Era o anonimă, în care era sfătuit în fel şi chip să nu se căsătorească cu Lolita. Scrisoarea voia să demonstreze, chipurile, că nu numai el, Binoy, ar fi nenorocit în această căsătorie, ci şi că pe Lolita o aştepta un dezastru. Dacă însă, în ciuda acestor sfaturi, va stărui în intenţiile sale, ar fi bine să nu uite că Lolita are plămânii slabi şi că doctorii o bănuiesc chiar de oftică.

Binoy rămase încremenit în faţa acestei scrisori. Niciodată nu-şi închipuise că cineva putea născoci asemenea minciuni sfruntate. Se înţelegea de la sine că diferenţa în obiceiurile lor sociale făcea imposibilă căsătoria lui cu Lolita! Tocmai de aceea şi simţea de multă vreme că dragostea lui faţă de Lolita era neîngăduită. Dar, primind scrisoarea, Binoy îşi dădu seama că în rândurile Brahmo Samajului căsătoria era considerată ca un lucru sigur şi suferi peste măsură gândindu-se la potopul de ofense ce vor cădea pe capul Lolitei. Socoti, deci, că nu e vorba numai de o indiscreţie, ci e de-a dreptul o ruşine ca numele Lolitei să fie astfel pus în legătură cu al lui şi întreaga poveste să devină obiectul unor bârfe vulgare. Şi se gândea că Lolita regretă acum prietenia

pe care o avusese pentru el, blestemând ziua în care îl întâlnise, şi că nu va mai voi niciodată să-l privească în ochi.

Dar, vai, cât de ciudată este inima omului! În timp ce căzuse pradă acestor mustrări de conştiinţă, sufletul îi era cuprins de o bucurie atât de vie şi de profundă, încât se simţea îmbătat de fericire. Inima lui nu voia să perceapă nici ruşinea, nici insulta, iar pentru a nu fi cuprins de aceste sentimente, începu să măsoare cu paşi grăbiţi veranda. Şi cu cât lumina dimineţii devenea mai strălucitoare, cu atât îl cuprindea un soi de nebunie. Până şi strigătele negustorilor ambulanţi de pe stradă îl tulburau adânc. Oare nu cumva tocmai acest torent de ofense ce se abătuse asupra Lolitei o va aduce spre limanul ferm al inimii lui? Binoy nu-şi putu alunga din minte imaginea Lolitei, plutind pe acest şuvoi, părăsindu-şi societatea şi venind spre el: iar inima lui nu putea striga decât „Lolita este a mea! Numai a mea!” Niciodată până acum nu avusese curajul să rostească aceste vorbe; dar azi, când inima lui îşi striga atât de limpede dorinţa, nu se mai putu stăpâni.

În timp ce, exaltat din cale afară, măsura veranda, îl zări pe Haran Babu apropiindu-se de casa lui... Pricepu numaidecât cine se afla în dosul scrisorii anonime.

După ce-l pofti pe Haran Babu să ia loc, Binoy rămase în aşteptare, dar fără obişnuita lui expresie de încredere. În cele din urmă, Haran Babu începu:

— Binoy Babu, dumneata eşti hindus, nu-i aşa?

— Da, fireşte că sunt! răspunse Binoy.

— Nu trebuie să te superi de această întrebare, zise Haran Babu cu amabilitate. Adeseori suntem orbiți şi nu privim lucrurile din toate punctele de vedere... Dar când există primejdia ca purtarea noastră să aducă tulburări într-o comunitate oarecare, în asemenea momente trebuie să considerăm că ne e prieten acela care ne atrage atenția asupra consecințelor purtării noastre şi asupra limitelor până unde putem merge fără riscuri.

— Cred că nu e necesară o introducere atât de lungă, zise Binoy încercând să râdă. N-am obiceiul să mă supăr când mi se pun întrebări neplăcute, după cum nu obişnuiesc să-mi brutalizez interlocutorii! Poți să mă întrebi fără teamă tot ce doreşti, indiferent la ce te referi.

— Nu vreau să te acuz de nici o nelegiuire săvârşită cu bună-ştiință, se scuză Haran Babu, şi e inutil să-ți spun că fructul unei imprudențe e adeseori plin de otravă.

— Dacă socoteşti că unele lucruri sunt inutile, exclamă Binoy cu o umbră de plictiseală, să le laşi deoparte. Spune-mi numai ceea ce doreşti cu adevărat să-mi spui.

— Atunci, răspunde-mi: e drept ca dumneata, care eşti hindus şi nu poți părăsi comunitatea hinduşilor, să frecventezi casa lui Paresh Babu în aşa fel încât să dai naştere unor bârfe în jurul fetelor sale? zise Panu Babu.

— Uite ce este, Panu Babu, zise Binoy. Îmi pare rău, dar nu pot fi răspunzător de ceea ce născocesc oamenii dintr-o comunitate pe seama unei întâmplări... asta depinde în mare măsură de caracterul oamenilor. Dacă membrii Brahmo Samajului pot vorbi despre fetele lui Paresh Babu în aşa fel încât să dea naştere unui scandal, ruşinea e a Samajului, nu a lor.

— Bine, exclamă Haran Babu, dar dacă o fată pleacă de sub ocrotirea mamei sale şi călătoreşte singură cu un străin pe vapor, nu e un fapt pe care societatea are dreptul să-l discute? Răspunde-mi la această întrebare!

— Dacă pui pe acelaşi plan un eveniment absolut exterior cu o greşeală de ordin interior, ce rost a avut să părăseşti comunitatea hindusă pentru a deveni brahmoist? îl întrebă Binoy. Indiferent de ce s-a întâmplat, Panu Babu, nu văd rostul unei discuții asupra acestor probleme. Pot să hotărăsc foarte bine şi singur care-mi este datoria, iar dumneata nu mă poți ajuta câtuşi de puțin în această chestiune.

— Văd că nu vrei să discutăm, replică Haran Babu. Dar mai vreau să-ți spun un ultim cuvânt, şi anume: de azi încolo, să ocoleşti casa aceea, pentru că dacă te-ai mai duce pe acolo ar fi foarte urât din partea dumitale. Frecventând casa lui Paresh Babu, n-ai adus decât necazuri; nici nu-ți dai seama ce mare rău le-ai făcut tuturor.

După plecarea lui Haran Babu, Binoy rămase chinuit de îndoieli. Paresh Babu, cu sufletul său nobil şi curat, îl primise în casa lui, apoi îl primise şi pe Gora, cu sinceră afecțiune; se prea poate ca Binoy să fi întrecut măsura ducându-se prea des în casa lui Paresh Babu, totuşi, nici o clipă nu pierduse stima şi dragostea lui. În această casă brahmoistă, Binoy găsise un cămin cum nu găsise până atunci nicăieri; iar atmosfera i se potrivea atât de bine, încât prietenia cu această familie dăduse parcă elanului său de viață mai multă forță. Iar acum, tocmai în familia unde-şi găsise refugiu, unde fusese înconjurat de atâta dragoste şi trăise o asemenea fericire, amintirea lui să fie un motiv de mâhnire? El era cauza bârfelilor ce întinau reputația fetelor lui Paresh Babu! Şi din pricina lui suferea Lolita o înjosire ce-i compromitea viitorul! Exista oare o cale de a îndrepta o asemenea crimă? Doamne! Doamne! Ce piedici îngrozitoare

pune în calea adevărului ceea ce numim noi „societate”! De fapt, nu exista nici un obstacol real în calea unirii lui cu Lolita. Dumnezeu, adevăratul Stăpân al inimii amândurora, ştia că el era gata să-şi sacrifice viaţa pentru binele şi fericirea ei... şi oare nu Dumnezeu a fost Acela care l-a apropiat de Lolita? Legile Lui eterne nu cunosc obstacole. Oare Dumnezeul căruia i se închinau în Brahmo Samaj oameni ca Panu Babu era altul? Oare nu El era stăpânul tuturor inimilor omeneşti? Un monstru îngrozitor îşi arăta colţii încercând să împiedice unirea lor. Şi dacă va asculta numai poruncile societăţii, şi nu legea Celui ce e stăpânul inimilor omeneşti, oare nu va săvârşi un păcat? Dar, vai! Poate că Lolita ţine seama tocmai de aceste oprelişti sociale! Şi apoi, poate că sentimentele Lolitei faţă de el... Îndoielile ce-l năpădiră pe Binoy nu cunoşteau margini.

Capitolul LIII

În timp ce Haran Babu era la Binoy, Abinash veni s-o anunţe pe Anandamoyi că, după câte aflase, căsătoria lui Binoy cu Lolita era lucru hotărât.

— Nu-i adevărat! exclamă Anandamoyi.

— De ce n-ar fi adevărat? întrebă Abinash. Credeţi că Binoy n-ar fi capabil de o asemenea căsătorie?

— E o întrebare la care nu-ți pot răspunde, zise Anandamoyi, dar ştiu că Binoy nu-mi putea ascunde un lucru atât de important. Nu, niciodată!

Abinash stărui însă, spunându-i că aflase din surse demne de încredere, din chiar medii brahmoiste, şi că trebuie să fie adevărat. Şi continuă spunând că prevăzuse de mult acest sfârşit trist pentru Binoy şi că, de altfel, discutase problema şi cu Gora. După ce o informă pe Anandamoyi, Abinash coborî la Mohim şi-i relată cu lux de amănunte această noutate.

În aceeaşi dimineață, când Binoy se întoarse la Anandamoyi, ea îi citi pe față o profundă tulburare.

După ce îi dădu de mâncare, îl chemă în odaia ei şi-l întrebă:

— Ce-i, Binoy, ce s-a întâmplat?

— Citeşte, te rog, scrisoarea aceasta, mamă! spuse Binoy.

După ce Anandamoyi o citi, Binoy continuă:

— Azi de dimineață am primit vizita lui Panu Babu, care mi-a tras o săpunealã în toată legea.

— Pentru ce? întrebă Anandamoyi.

— Pretinde că purtarea mea a provocat în Brahmo Samaj un scandal în jurul fetelor lui Paresh Babu, îi explică Binoy.

— După câte zice lumea, căsătoria ta cu Lolita s-a şi hotărât, spuse Anandamoyi. Aşa că nu văd nici un motiv de scandal!

— Dacă această căsătorie ar fi fost posibilă, n-ar fi existat motiv de scandal, zise Binoy. Dar mişelia este să răspândeşti un asemenea zvon când căsătoria nu se poate face! Este o mârşăvie mai ales față de Lolita!

— Dacă tu ai avea curaj, zise Anandamoyi, ai putea-o salva din ghearele acestor cleveteli.

— Spune-mi cum, mamă! exclamă Binoy surprins.

— Cum?... Căsătorindu-te cu ea! spuse Anandamoyi.

— Dar cum, mamă? zise Binoy uluit. Oare ce-ți închipui despre Binoy al dumitale? Crezi că ajunge ca Binoy să spună „Vreau să mă însor”, şi toată lumea să accepte fără comentarii... adică eu nu trebuie decât să dau din cap, şi totul se face?

— Nu văd pentru ce atâtea discuții, zise Anandamoyi. Trebuie să faci doar ceea ce stă în puterea ta şi totul va fi bine. Şi un lucru pe care poți să-l faci este să declari că vrei să te căsătoreşti cu ea.

— Dar o propunere atât de nebunească nu este oare o insultă pentru Lolita? întrebă Binoy.

— Pentru ce e nebunească? exclamă Anandamoyi. De vreme ce zvonul despre căsătoria voastră s-a putut răspândi, înseamnă că lumea crede că ea este posibilă. După părerea mea, n-ar trebui să mai eziți nici o clipă!

— Dar, mamă, trebuie să ne gândim şi la Gora. Nu crezi? pledă Binoy.

— Nu, băiete! zise Anandamoyi cu hotărâre. Aceasta nu este o problemă în care Gora te poate sfătui. Ştiu că va fi furios, dar, deşi n-aş vrea să se supere pe tine, nu văd altă soluție. Dacă ai cât de puțină considerație pentru Lolita, nu poți admite ca ea să fie de râsul Samajului.

Uşor de spus, dar greu de făcut! Pentru că, de la condamnarea lui Gora, dragostea lui Binoy pentru el se întețise, aşa încât nu-i putea da o lovitură atât de grea. Şi apoi, mai era şi tradiția lumii în care trăiau. Răzvrătirea împotriva societății ți se pare lucru uşor... dar când vine momentul acțiunii, îți dai seama că e foarte greu! Teama de necunoscut, groaza de a păşi pe căi neumblate te fac să dai înapoi fără motive precise.

— Cu cât te cunosc mai bine, mamă, exclamă Binoy, cu atât mă uimeşti mai mult! Cum ai ajuns să gândeşti atât de lucid? Am impresia că dumneata nu păşeşti pe pământ. Oare Dumnezeu ți-a dat aripi? Parcă n-ai întâmpinat nici o piedică pe lumea asta...

— Dumnezeu nu mi-a scos nici o piedică în cale! zise râzând Anandamoyi. El mi-a netezit-o!

— Dar, mamă, zise Binoy, orice ar rosti buzele mele, mintea gândeşte altfel! După toată educația, învățătura şi justificările mele, îmi dau seama brusc că nu sunt decât un mare prost!

În acest moment, intră în odaie Mohim şi începu să-l întrebe cu atâta brutalitate despre legăturile lui cu Lolita, încât

Binoy se simți peste măsură de umilit. Dar, stăpânindu-se din răsputeri, şezu tot timpul cu ochii ațintiți în pământ, până când Mohim plecă, insultându-i în modul cel mai grosolan şi pe el şi pe Lolita. Lăsă să se înțeleagă că familia lui Paresh Babu urzise cu neruşinare o conspirație pentru a-l încătuşa pe Binoy, care fusese atât de prost încât se lăsase prins în cursă.

— Şi acum, să vedem dacă l-or putea păcăli şi pe Gora! strigă el. Dar cu el o să le meargă mai greu!

Văzându-se atacat din toate părțile, Binoy rămase pe scaun, mut şi înspăimântat, până când Anandamoyi îl trezi spunând:

— Ştii ce-ar trebui să faci, Binoy? Să te duci la Paresh Babu. Şi după ce vei discuta cu el, totul îți va apărea limpede.

Capitolul LIV

Văzând-o pe Anandamoyi apărând pe neaşteptate, Sucharita exclamă surprinsă:

— Ce surpriză! Şi tocmai mă pregăteam să vin la dumneavoastră.

— Nu ştiam că te pregăteai să vii, zise râzând Anandamoyi, dar ştiu ce te aducea la mine. Eu am venit cu acelaşi scop, pentru că din clipa în care am auzit vestea, nu m-am mai putut stăpâni şi am socotit că trebuie să te văd.

Sucharita, destul de mirată că zvonurile ajunseseră până la urechile lui Anandamoyi, ascultă cu atenție cele ce-i spuse aceasta:

— Măicuță, să ştii că eu l-am privit întotdeauna pe Binoy ca pe copilul meu. Când am aflat că voi toți l-ați primit cu brațele deschise, nu ştii cât v-am binecuvântat în inima mea! Deci, cum era să rămân nepăsătoare când am auzit că sunteți necăjiți? Nu ştiu dacă pot să vă ajut cu ceva... dar am fost atât de tulburată, încât am simțit că trebuie să alerg aici. Scumpa mea, crezi că Binoy e de vină?

— Oh, nu, defel! exclamă Sucharita. Lolita singură este vinovată de toată zarva care s-a făcut. Binoy nici n-a visat că Lolita va apărea pe vapor şi, totuşi, lumea vorbeşte de parcă ei ticluiseră planul dinainte, pe ascuns. Iar Lolita este atât de îndărătnică, încât nu va încerca niciodată să combată zvonurile sau să explice ce s-a întâmplat în realitate!

— Totuşi, trebuie să se ia măsuri! zise Anandamoyi. De când a aflat tot ce se spune, Binoy n-a mai avut o clipă de linişte... ba chiar şi-a asumat întreaga răspundere.

Sucharita roşi uşor şi, plecând capul, întrebă:

— Dumneavoastră credeți că Binoy Babu...

— Uite ce este, copila mea, interveni Anandamoyi văzând ezitarea dureroasă a Sucharitei. Pot să te asigur că orice i se

va cere lui Binoy să facă pentru Lolita, o va face. Îl cunosc de când era copil şi ştiu că dacă Binoy se dăruieşte o dată, se dăruieşte cu totul, fără rezervă. Tocmai de aceea am trăit permanent cu teama ca nu cumva inima lui să-l ducă într-un loc nepotrivit.

— Nu trebuie să aveţi nici o grijă în ceea ca priveşte consimţământul Lolitei, zise Sucharita cu senzaţia că i se luase o piatră de pe suflet. Îi cunosc prea bine sentimentele. Dar oare Binoy Babu e dispus să-şi părăsească comunitatea?

— Cred că o va face dacă e necesar, zise Anandamoyi. Dar pentru ce să vorbeşti despre părăsirea comunităţii lui, în actuala stare de lucruri? Crezi că e neapărat necesar?

— Cum, ce vreţi să spuneţi? strigă Sucharita. Vreţi să spuneţi că Binoy Babu se poate căsători cu o fată brahmoistă, rămânând mai departe hindus?

— Dacă el e dispus să procedeze astfel, spuse Anandamoyi, ce obiecţii se pot ridica?

— Eu nu văd cum ar fi posibil! răspunse Sucharita nedumerită.

— Mie, măicuţă, mi se pare lucrul cel mai simplu din lume, îi explică Anandamoyi. Uită-te la mine: în casa mea, eu nu mă supun obiceiurilor pe care le respectă restul familiei... de aceea multă lume pretinde că sunt creştină. Când are loc vreo ceremonie specială, mă retrag de bunăvoie. Poţi zâmbi, scumpa mea, dar ştii că nici măcar Gora nu bea apă în odaia mea? Şi totuşi, n-am nici un motiv să spun că acea casă nu e căminul meu şi că nu fac parte din societatea hindusă. În ceea ce mă priveşte, n-aş putea face o asemenea afirmaţie.

Rămân în comunitate şi în casă, accept toate jignirile care mi se aduc şi... nu-mi vine greu să-mi duc viaţa. Dacă obstacolele vor deveni de neînvins, voi porni pe calea pe care Dumnezeu mi-o va arăta, dar până atunci eu le spun desluşit tot ce simt, iar ei hotărăsc dacă mă acceptă ori ba.

— Dar..., zise Sucharita cam încurcată, dumneavoastră cunoaşteţi opiniile Brahmo Samajului... presupunând că Binoy Babu...

— Opiniile lui sunt de aceeaşi natură, interveni Anandamoyi. Opiniile Brahmo Samajului nu sunt din altă lume. Toate articolele ce apar în revistele dumneavoastră, pe care Binoy mi le-a citit adeseori, nu mi se pare că tălmăcesc idei extraordinare şi nemaiauzite.

În acest moment intră Lolita, care o căuta pe Sucharita. Văzând-o pe Anandamoyi, Lolita se intimidă şi roşi, citind pe chipul Sucharitei că vorbeau despre ea. Ar fi vrut să se retragă, dar nu putea găsi nici o scuză pentru a pleca imediat.

— Haide, Lolita, vino, măicuţă! exclamă Anandamoyi, luând-o de mână şi aşezând-o pe scaunul de lângă ea.

Şi, întorcându-se spre Sucharita, Anandamoyi îşi continuă pledoaria:

— Uite ce este, scumpa mea! Mi se pare că unul dintre cele mai grele lucruri este să pui în armonie răul cu binele... şi totuşi, în lumea asta, ele se găsesc laolaltă... şi această îmbinare produce durere şi fericire... Deci nu trebuie să vedem numai răul, pentru că toate lucrurile au şi o latură bună. Apoi, dacă este posibilă o asemenea îmbinare, nu

pricep pentru ce ar fi greu să se unească doi oameni cu păreri diferite şi pentru ce n-ar putea fi ei totuşi fericiți. Oare o adevărată unire între două făpturi omeneşti este numai o problemă de opinii?

Sucharita continua să stea cu capul plecat, şi Anandamoyi vorbi mai departe:

— Oare Brahmo Samajul nu permite unirea între doi oameni dacă ei o doresc? Ar putea oare comunitatea voastră să despartă prin porunci exterioare două făpturi care în fața lui Dumnezeu sunt unite într-o singură inimă? Măicuță dragă, nu există undeva în lumea asta o societate care să nu țină seama de toate aceste mici diferențe de opinii şi să îngăduie unirea pe planuri cu adevărat importante? Oare rostul oamenilor este numai să lupte cu Dumnezeul lor? Acesta să fie singurul scop pentru care a fost creată societatea?

Profunda înflăcărare cu care vorbea Anandamoyi izvora numai din dorința ei de a înlătura opozițiile în calea căsătoriei lui Binoy cu Lolita? Nu cumva spera ca, prin argumentarea ei, să înlăture vagile ezitări pe care le avea Sucharita asupra acestui subiect? Pentru că ar fi un dezastru dacă Sucharita ar gândi altfel. Dacă Sucharita ar fi convinsă că Binoy nu se poate căsători cu Lolita decât devenind brahmoist, ar însemna ca Anandamoyi să-şi vadă spulberată singura speranță care o susținuse în aceste zile de îngrijorare. Chiar în aceeaşi zi, Binoy îi pusese întrebarea: „Mamă, crezi că va trebui să trec la Brahmo Samaj? Crezi că trebuie să fac acest sacrificiu dacă mi se cere?”

Iar ea îi răspunsese: „Nu, nu! Nu văd de ce ar fi necesar”. Apoi Binoy o mai întrebase: „Dar să presupunem că vor face presiuni asupra mea! Ce să fac?”

După o scurtă tăcere, Anandamoyi îi spusese: „Nu, aceasta nu e o problemă în care se pot face presiuni!”

Dar Sucharita părea să nu fie de acord cu cele spuse de Anandamoyi şi nu-i răspunse nimic. Înseamnă că, înlăuntrul ei, Sucharita n-o aprobă!

Atunci Anandamoyi îşi zise: „Numai dragostea faţă de Gora m-a putut face să trec peste tradiţiile societăţii mele. Dar oare inima Sucharitei e atrasă spre Gora? Dacă ar fi aşa, n-ar da atâta importanţă unui lucru neînsemnat”.

Anandamoyi era mâhnită. Nu mai rămăseseră decât două sau trei zile până la eliberarea lui Gora din închisoare, şi ea îşi închipuise că lumea în care se va întoarce îi va dărui fericirea. Anandamoyi simţea că sosise momentul unei legături sentimentale pentru Gora. Era convinsă că, altfel, va avea de întâmpinat greutăţi de neînchipuit. Dar nu orice fată putea să-l cucerească şi să-l păstreze pe Gora. Pe de altă parte, ştia că ar fi o greşeală să-l însoare cu o fată dintr-o familie hindusă... De aceea refuzase Anandamoyi atât de multe propuneri din partea părinţilor cu fete de măritat. Gora spusese că nu se va căsători niciodată, iar oamenii se mirau că ea, ca mamă, nu protesta împotriva unei astfel de hotărâri. În sfârşit, descoperise că Gora fusese prins în mrejele unei fete şi se simţi foarte încântată, aşa încât opoziţia tacită a Sucharitei însemna o grea lovitură pentru ea. Dar Anandamoyi nu era fiinţa care să depună uşor armele şi îşi zise în sinea ei: „Nu face nimic, nu aduce anul ce aduce ceasul!”

Capitolul LV

— Binoy, spunea Paresh Babu, n-aş vrea să săvârşeşti un act necugetat numai din dorința de a o scoate pe Lolita din încurcătură. Agitația din comunitatea noastră n-are prea multă importanță... ceea ce azi li se pare atât de interesant mâine va fi cu desăvârşire dat uitării.

Binoy înțelegea bine că face acest act de curaj pentru a-şi împlini datoria față de Lolita. Ştia că o asemenea căsătorie îi va aduce neajunsuri în viața socială şi, mai presus de toate, nu putea pierde din vedere supărarea lui Gora. Dar căuta să-şi alunge din minte orice gând neplăcut. Iar acum, când Paresh Babu voia să respingă gestul lui, simțea că-i e cu neputință să dea înapoi. De aceea spuse:

— N-am să vă pot plăti niciodată afecțiunea pe care mi-ați arătat-o şi nu pot suporta gândul că am putut fi, măcar pentru o zi, cauza celei mai mici neplăceri în familia dumneavoastră. — Binoy, nu m-ai înțeles, exclamă Paresh Babu. Personal, sunt încântat că ai atâta considerație pentru noi; dar intenția dumitale de a te căsători cu fata mea, pentru a-mi dovedi respectul pe care ni-l porți, exclude oarecum considerația față de sentimentele fiicei mele. De aceea, ți-am explicat că această dificultate nu este atât de gravă încât să te oblige să faci un sacrificiu cât de mic.

Aşadar, Binoy scăpa de orice răspundere! Şi totuşi, sufletul lui n-o luă la goană pe drumul libertății ce i se deschisese. N-avea deloc aerul să-şi ia zborul cu elanul unei păsări ce se ridică în văzduh după ce a scăpat din colivie. Dimpotrivă, rămăsese pe loc, cu toate că zăgazurile obligațiilor, clădite atâta vreme pe temelia datoriei, se prăbuşiseră. Dacă până

acum păşise înainte, tremurând de frică şi uitându-se mereu în urmă, din clipa aceasta, când se simţea liber şi stăpân pe sine, îi venea greu să dea înapoi. În situaţia în care-l adusese datoria, mintea îi spunea: „Acum, frate Binoy, retrage-te, nimic nu te obligă să mergi mai departe”, dar inima i se împotrivea: „Poţi să dai înapoi dacă-ţi place, dar să ştii că eu rămân aici”.

După ce Paresh Babu îşi încetă pledoaria pentru a-l convinge că nu are nici o răspundere, Binoy zise:

— Să nu credeţi că vreau să fac un sacrificiu din simţul datoriei. Dacă dumneavoastră v-aţi da consimţământul, ar fi pentru mine cea mai mare fericire... n-am crezut să am norocul de a... Dar m-am temut ca nu cumva...

— Să n-ai nici un motiv de teamă, interveni Paresh Babu fără să şovăie. Şi, cum iubea adevărul, îi mărturisi: Am auzit de la Sucharita că Lolita nu-ţi este ostilă.

Un val de bucurie se revărsă în inima lui Binoy când află că Lolita îi dezvăluise Sucharitei taina ascunsă în adâncul sufletului ei. Ar fi vrut să ştie când şi cum i se destăinuise. O bucurie intensă şi tainică îi fremăta în suflet la gândul că fusese obiectul unor convorbiri intime între cele două prietene.

— Dacă credeţi că sunt demn de ea, nimic nu mă poate face mai fericit, spuse el deodată.

— Aşteaptă puţin, zise Paresh Babu. Aş vrea să mă duc până sus să vorbesc cu soţia mea.

După ce-i povesti totul soţiei sale, aceasta spuse în grabă:

— Binoy va trebui să intre în Brahmo Samaj.

— Asta se înțelege de la sine, răspunse Paresh Babu.

— Trebuie să lămurim mai întâi acest lucru, zise doamna Baroda, aşa că trimite să-l cheme aici pe Binoy.

Când Binoy apăru, doamna Baroda zise fără nici o altă introducere:

— Aşadar, trebuie să stabilim ziua în care va avea loc ceremonia inițierii.

— Este neapărat necesar să intru în Brahmo Samaj? întrebă Binoy ezitând.

— Fireşte că este neapărat necesar! exclamă ea. Ce întrebare... Altfel cum te-ai putea căsători cu o fată dintr-o familie brahmoistă?

Binoy lăsă capul în jos şi nu răspunse nimic. Vasăzică, prin faptul că îi ceruse fata în căsătorie, Parash Babu crezuse că, implicit, Binoy vrea să intre în Brahmo Samaj.

— Am cel mai mare respect pentru Brahmo Samaj, zise Binoy cam încurcat, şi până acum n-am avut nici o atitudine potrivnică învățăturilor sale. Dar este absolut necesar să devin membru al acestei comunități?

— Dacă părerile dumitale sunt în acord cu ale noastre, nu văd de ce te-ai opune intrării în rândurile noastre, zise doamna Baroda.

— Îmi este cu neputinţă să spun că societatea hindusă nu înseamnă nimic pentru mine, explică Binoy.

— În cazul acesta, a fost o eroare din partea dumitale să pui problema căsătoriei, zise cu regret doamna Baroda. Ai vrut să te căsătoreşticu fiica noastră numai din milă sau ca să ne faci un bine?

Era o grea lovitură pentru Binoy. Îşi dădu seama că, într-adevăr, propunerea lui le-a putut părea jignitoare.

Chiar cu un an în urmă fusese promulgată legea căsătoriei civile, iar el şi Gora scriseseră în vremea aceea articole foarte vehemente împotriva ei. Aşa că acum îi venea greu să-şi renege calitatea de hindus şi să declare că vrea să se căsătorească după legea căsătoriei civile.

Dându-şi seama că nu putea spera la consimţământul lui Paresh Babu dacă rămânea hindus, Binoy suspină adânc şi se ridică să plece. Apoi, salutându-i respectuos pe amândoi, zise pe un ton umil:

— Vă rog să mă iertaţi, dar n-aş vrea să mai adaug nici un cuvânt, ca nu cumva să-mi agravez greşeala.

Şi ieşi.

Coborând, o văzu pe Lolita singură la un mic pupitru în colţul verandei, scriindu-şi corespondenţa. Auzindu-i paşii, ea ridică ochii şi-l privi o clipă cu o emoţie intensă. Prietenia lor era destul de veche, şi nu o dată Lolita îl privise în faţă... dar de data aceasta, ochii ei parcă exprimau o taină. Taina gândurilor Lolitei, cunoscută numai de Sucharita, i se dezvălui în clipa aceea şi lui Binoy. În umbra genelor ei

negre, duioşia privirii era ca un nor încărcat cu răcoarea ploii ce se pregătea. Privirea fugară cu care îi răspunse Binoy îi sfâşie inima cu o durere fulgerătoare. Fără a spune o vorbă, Binoy se înclină spre ea şi coborî scările.

Capitolul LVI

Paresh Babu şi Binoy aşteptau la poarta închisorii eliberarea lui Gora.

O lună de zile nu e mult. Gora mai fusese despărţit de prietenii şi de rudele sale în timpul pelerinajelor şi mai mult de patru săptămâni. Acum însă, ieşind după o lună de închisoare şi dând cu ochii de Paresh Babu şi de Binoy, avu senzaţia că se născuse din nou în lumea vechilor săi prieteni. În lumina zorilor, citi afecţiunea blândă de pe faţa liniştită a lui Paresh Babu şi, aplecându-se, îi şterse praful de pe picioare, cu bucuria unei devoţiuni pe care n-o cunoscuse până atunci. Paresh Babu îi îmbrăţişă pe cei doi prieteni, apoi Gora îl prinse de mână pe Binoy şi zise râzând:

— Încă din copilărie am învăţat împreună, Binoy, dar de data asta ţi-am luat-o înainte. Eu am urmat şi cursurile acestei şcoli.

Dar Binoy nu se simţea în stare să participe la veselia lui, aşa că rămase tăcut. Simţea că Gora, după încercările grele

ale vieții în puşcărie, era mai mult ca oricând prietenul lui! De aceea păstră o tăcere aproape reverențioasă şi solemnă, până când Gora îl întrebă:

— Ce face mama?

— Mama e bine, răspunse Binoy.

— Vino, dragul meu, te aşteaptă o trăsură, zise Paresh Babu.

Când să se urce în trăsură, apăru şi Abinash în goană, urmat de un grup de studenți.

Gora se şi aşezase, dar Abinash îl rugă să aştepte un moment.

În timp ce-i vorbea, studenții începură să cânte cu glas tare:

Azi, după noaptea întunecată a durerii

Zorile au răsărit!

S-au sfărâmat lanțurile oprimării

Zorile au răsărit!

— Tăceți din gură! strigă Gora roşind de mânie.

Studenții tăcură imediat şi-l priviră mirați.

— Abinash, ce-nseamnă asta?

Abinash, fără a-i răspunde, scoase de sub şal o cunună groasă, înfăşurată cu grijă în frunze de bananier, în timp ce un student începu să citească cu glas ascuțit şi iute, ca o flaşnetă stricată, un discurs scris cu litere de aur despre eliberarea lui Gora din temniță.

Dând la o parte cununa oferită de Abinash, Gora exclamă mânios:

— Ce rost are această mascaradă? V-ați pregătit o lună de zile ca să mă cooptați în trupa voastră şi să ne dăm în spectacol aici, la marginea şoselei?

Într-adevăr, Abinash plănuise îndelung această primire. Crezuse că-l va impresiona pe Gora şi nu-i spusese nimic lui Binoy, nevrând să împartă cu nimeni gloria pe care era convins c-o va dobândi. De fapt, în vremea aceea, nu erau obişnuite asemenea manifestări. Abinash pregătise chiar prin gazete un reportaj în care descria scena, lăsând loc liber pentru unul sau două amănunte ce urmau să fie completate după întoarcerea la Calcutta.

— Nu-i frumos din partea ta că vorbeşti astfel! protestă Abinash. Adevărul este că noi am participat la suferințele tale din închisoare. Clipă de clipă, în luna aceasta, pieptul nostru a fost mistuit de focul unei dureri intense.

— Te-nşeli, Abinash, spuse Gora. Dacă te-ai uita mai bine, ai vedea că focul nici măcar n-a fost aprins şi că în pieptul vostru nu-i nici o rană.

Dar Abinash nu se lăsă şi urmă:

— Guvernul a încercat să te dezonoreze, dar noi, în calitate de reprezentanţi ai Indiei, ai Patriei noastre, îţi oferim azi această cunună, ca un omagiu pe...

— Asta întrece orice! exclamă Gora şi, întorcând spatele lui Abinash şi suitei sale, îl pofti pe Paresh Babu să se urce în trăsură.

În timp ce-şi ocupă locul, Paresh Babu răsuflă uşurat, iar Gora şi Binoy îl urmară fără întârziere.

A doua zi de dimineaţă, după călătoria până la Calcutta cu vaporul, Gora ajunse acasă. În faţa casei îl aştepta o mulţime de lume. Izbuti cu mare greutate să se strecoare printre cei adunaţi şi urcă repede la Anandamoyi, care se îmbăiase foarte devreme în ziua aceea şi acum sta gata să-l întâmpine. Gora intră şi se plecă la picioarele ei, iar ea nu-şi putu stăpâni lacrimile, pe care atâta amar de zile se străduise să le oprească.

Când Krishnadayal se întoarse de la baia din apa Gangelui, Gora se duse la el, dar îi făcu pronam-urile de la distanţă şi nu-i atinse picioarele. După ce Krishnadayal se aşează pe un scaun, destul de departe de Gora, acesta din urmă zise:

— Tată, vreau să-ţi cer iertare.

— Nu văd pentru ce, îi răspunse Krishnadayal.

— N-am suferit defel la închisoare, îi explică Gora. Singura nenorocire a fost că nu m-am putut feri de contaminare. Mustrările mele de conştiinţă nu contenesc. Iată pentru ce trebuie să-ți cer solemn iertare.

— Nu, nu trebuie! strigă Krishnadayal înspăimântat. N-are rost să fii atât de exagerat. Nu sunt de acord să procedezi astfel.

— Bine, zise Gora. Va trebui atunci să cer părerea panditilor.

— Nu cred că e necesar să consulți vreun pandit, răspunse Krishnadayal. Pot să te asigur că, în cazul tău, n-ai săvârşit nici un păcat şi n-ai nevoie de penitență.

Gora nu pricepuse niciodată cum un om precum Krishnadayal, care punea atâta preț pe riturile împotriva contaminării, nu-i impunea nici o regulă sau opreliste; ba dimpotrivă, nu aproba dogmatismul lui şi-i condamna atitudinea.

În ziua aceea, când Anandamoyi aşternu masa, puse scaunul lui Binoy lângă Gora, dar acesta zise:

— Mamă, te rog, împinge scaunul lui Binoy puțin mai departe!

— Pentru ce? Cu ce-a greşit Binoy? exclamă Anandamoyi mirată.

— Binoy n-a greşit cu nimic, răspunse Gora, dar eu sunt contaminat.

— N-are a face, răspunse Anandamoyi. Binoy nu e omul care să țină seama de asemenea lucruri.

— Binoy poate să nu țină seama, dar eu țin, zise Gora.

După masă, cei doi prieteni urcară în camera de la mansardă, dar nici unul dintre ei nu-şi găsea cuvintele pentru a reînnoda firul discuțiilor de altădată. Binoy nu ştia cum să-l pună la curent cu principala problemă ce-l frământa de o lună. Gora ar fi vrut să-l întrebe despre familia lui Paresh Babu, dar se feri să pomenească numele lor, aşteptând să aducă Binoy vorba. E drept că-l întrebase pe Paresh Babu ce mai fac fetele lui; dar aceasta era simplă politețe. Ființa lui era dornică să afle veşti mult mai amănunțite, nu numai că erau cu toții sănătoşi.

În această atmosferă intră Mohim şi se aşează, gâfâind din greu după sforțarea făcută cu urcatul scărilor. După ce se mai linişti, spuse:

— Uite ce este, Binoy, până acum l-am aşteptat pe Gora. Acum, c-a sosit, nu mai are rost să amânăm. Aşadar, să stabilim imediat data. Ce părere ai, Gora? Ştii desigur la ce mă refer, nu-i aşa?

În loc de răspuns, Gora începu să râdă, iar Mohim continuă:

— Râzi? Te miri că n-am uitat! Ei bine, dă-mi voie să-ți spun că cine are o fată nu trăieşte cu capul în nori... fata e un obiect foarte real... pe care nu-l poți uita aşa, cu una, cu două! Nu râde, Gora, acum trebuie să hotărâm totul.

— Bărbatul de care depinde hotărârea este aici de faţă! exclamă Gora.

— Pe dracu'! protestă Mohim. Aşteptţi o hotărâre de la un om nehotărât! Acum, că te-ai întors, trebuie să pui tu umărul.

De data aceasta, Binoy păstră o tăcere solemnă; nici nu deschise măcar gura, pentru a răspunde la insinuările lui Mohim. Iar Gora, dându-şi seama că povestea-i cu tâlc, zise:

— Eu pot să-mi asum sarcina de a lansa invitaţiile, chiar şi de a comanda prăjiturile, ba sunt gata să-mi ofer serviciile şi cu prilejul ospăţului, dar hotărârea de a se însura cu fata dumitale nu o poate lua decât Binoy. De altfel, eu nu sunt în termeni prea intimi cu cel ce este mai mare peste poveştile de dragoste... ci caut să păstrez distanţa cuvenită şi mă înclin în faţa lui de la oarecare depărtare.

— Să nu-ţi închipui că ţinându-te la distanţă o să scapi! zise Mohim. Nu poţi să ştii niciodată când te vizitează dragostea. Habar n-am ce planuri are cu tine, dar ştiu că lui Binoy i-a jucat o festă straşnică. Şi dă-mi voie să-ţi spun că te vei căi amarnic dacă nu intervii în această chestiune şi laşi totul pe seama dragostei.

— Prefer să mă căiesc decât să-mi asum răspunderi ce nu mă privesc, zise râzând Gora. Pentru că, dacă mi le-aş asuma, pedeapsa ar fi mult mai grea. Sper că soarta mă va cruţa de o asemenea căinţă.

— Adică vrei să spui că o să stai cu braţele încrucişate când un hindus îşi batjocoreşte onoarea, casta şi prestigiul? întrebă Mohim. Ai renunţat la mâncare şi la somn pentru ca hinduşii să-şi respecte legea, iar acum, când cel mai bun

prieten al tău este pe cale să-şi sacrifice casta şi să se însoare cu o fată dintr-o familie brahmoistă, nu spui nimic? Să ştii că n-ai să mai poți apărea cu fața curată înaintea oamenilor! Iar tu, Binoy, poate că te superi pe mine, deşi Gora putea auzi vorbele astea din gura multora care i le-ar fi spus; de fapt, oamenii abia aşteaptă să-i dea de veste. Eu măcar o spun în fața ta şi cred că aşa e bine pentru toată lumea. Dacă totul nu e decât minciună, dezminte zvonul, şi afacerea va fi închisă; dar dacă e adevărat, lămureşte lucrurile o dată pentru totdeauna!

După ce Mohim plecă, Binoy nu scoase nici o vorbă; apoi Gora se întoarse spre el şi-l întrebă:

— Ce este, Binoy, ce s-a întâmplat?

— E greu să-ți explic aşa cum se cuvine, începu Binoy, dacă mă limitez numai la câteva fapte. De aceea, am decis să-ți povestesc întreaga poveste în amănunt. Numai că, în lumea asta, nimic nu se întâmplă aşa cum am dori noi... La început, evenimentele par să curgă lin şi-ți dau târcoale ca nişte tigri în căutarea prăzii, apoi deodată, fără să prinzi de veste, se reped şi te înşfacă de beregată. Zvonurile sunt şi ele ca un foc care mocneşte, apoi brusc izbucneşte şi nu mai e chip să-l stingi. De aceea, uneori cred că singura modalitate ca omul să fie liber este să stea absolut imobil.

— Unde e libertatea dacă numai tu rămâi imobil? întrebă Gora râzând. Restul lumii socoteşte că e bine să se mişte – şi atunci, crezi că te lasă să stai imobil? De fapt, provoci exact efectul contrar: dacă toată lumea din jurul tău este activă, şi numai tu eşti inactiv, vei vedea că te păcăleşti singur. Aşadar, trebuie să veghezi mereu, cu încordare, ca în această mişcare generală să fii întotdeauna gata să intri în acțiune.

— Ai dreptate, consimți Binoy, numai că eu n-am fost pregătit niciodată! Şi de data asta s-a întâmplat la fel. Nu-mi dau seama ce urmări pot să aibă faptele mele, iar apoi, după ce faptul s-a produs, trebuie să suport consecințele. Nu are rost să fug de o situație grea, pentru simplul motiv că ar fi fost mai bine dacă nu s-ar fi produs.

— Dacă nu ştiu ce s-a întâmplat, mi-e greu să discut problema, observă Gora.

Binoy îşi adună puterile pentru spovedanie şi începu:

— Împrejurări independente de voința mea m-au pus într-o situație de aşa natură încât, dacă nu mă căsătoresc cu Lolita, ea va trebui să îndure până la sfârşitul zilelor oprobriul neîntemeiat al societății brahmoiste.

— Spune-mi mai precis de ce natură e situația în care ai fost pus, interveni Gora.

— E o poveste lungă, răspunse Binoy. Am să-ți spun tot cu timpul; deocamdată însă trebuie să te mulțumeşti cu ce ți-am spus.

— Bine, zise Gora. Mă mulțumesc cu atât, dar nu pot să-ți spun decât un singur lucru: dacă împrejurările au fost inevitabile, şi părerile de rău pentru consecințe sunt inevitabile. Dacă Lolita trebuie să sufere umilințe din partea comunității ei, nu e nimic de făcut.

— Dar remediul acestui neajuns stă în mâinile mele! exclamă Binoy.

— Dacă aşa stau lucrurile, e foarte bine, remarcă Gora. Numai că nu poţi trece la fapte pur şi simplu pentru că-ţi asumi o anumită responsabilitate. Oamenii strâmtoraţi pot să fure şi să ucidă, dar oare situaţia lor justifică asemenea acte? Spui că vrei să-ţi faci datoria faţă de Lolita căsătorindute cu ea; dar eşti sigur că aceasta este cea mai înaltă îndatorire a ta? Oare n-ai îndatoriri şi faţă de societate?

Binoy, în loc să-i răspundă că tocmai ţinând seama de îndatoririle sale faţă de societate hotărâse să nu se însoare cu o fată dintr-o familie brahmoistă, începu să pledeze cu înfocare:

— În această problemă, cred că noi doi nu suntem de aceeaşi părere. Nu mă ridic împotriva societăţii numai din cauza atracţiei pe care o simt faţă de o anumită persoană. Ceea ce susţin eu este că există ceva mai presus de societate şi de individ, ceva de care trebuie să ţinem seama şi că acest ceva este religia. Sunt de acord că principala mea datorie nu este să salvez un individ, dar tot principala mea datorie nu este să salvez nici societatea; cea mai înaltă îndatorire a mea este să apăr unica şi singura religie adevărată.

— Eu nu pot să respect o religie, interveni Gora pe un ton apăsat, care contestă drepturile individului şi ale societăţii revendicând totul pe seama ei.

— Dar eu pot! exclamă Binoy cu îndrăzneală. Religia nu e clădită pe temelia societăţii şi a individului, ci, dimpotrivă, societatea şi individul depind de religie. Dacă începi să consideri drept religie ceea ce, din întâmplare, doreşte societatea să fie religie, societatea însăşi se va găsi minată; dacă societatea ridică obstacole în calea libertăţii religioase, prin simplul fapt că trecem peste aceste piedici absurde ne facem datoria faţă de societate. Dacă, fiind obligat să mă căsătoresc cu Lolita, săvârşesc acest act fără a păcătui, aş

proceda împotriva religiei refuzând s-o fac, pur şi simplu pentru că gestul meu ar putea fi defavorabil societăţii.

— Crezi că eşti singurul tău judecător şi că eşti în stare să apreciezi ce este bine şi ce este rău? întrebă Gora. Te-ai gândit la situaţia copiilor rezultaţi dintr-o asemenea căsătorie?

— Să porneşti pe calea unui astfel de raţionament, interveni Binoy stăruitor, înseamnă să eternizezi toate nedreptăţile sociale. Atunci, pentru ce-l condamni pe bietul funcţionar care înghite fără a protesta şicanele şi insultele sahibului? Crezi că el nu se gândeşte la situaţia copiilor săi?

Binoy arăta o îndrăzneală nemaiîntâlnită în discuţia cu Gora. Cu câteva săptămâni în urmă, întreaga lui fiinţă s-ar fi cutremurat numai la gândul unei eventuale părăsiri a comunităţii lui. De fapt, nu cutezase să dezbată acest subiect nici cu sine însuşi, şi dacă Gora n-ar fi pus problema în această lumină, discuţia ar fi evoluat exact în sensul opus, după bunul obicei de mult înrădăcinat în mintea lui Binoy. Dar pe măsură ce-şi urma pledoaria, tendinţa lui, susţinută de simţul datoriei, devenea tot mai puternică.

Discuţia cu Gora deveni înflăcărată şi pătimaşă. În asemenea controverse, Gora nu făcea de obicei apel la raţiune; îşi exprima pur şi simplu ideile, cu o violenţă de care puţini oameni erau capabili. Şi de data aceasta îşi dădu toată osteneala să nimicească orice argument invocat de Binoy, dar îşi dădu seama că existau obstacole pe care nu le bănuise. Atâta vreme cât n-a fost vorba decât despre părerile lui Gora, deosebite de părerile lui Binoy, primul ieşise întotdeauna victorios; dar acum stăteau faţă-n faţă două fiinţe reale. Gora nu mai putea răspunde doar cu armele glasului său puternic, pentru că acum săgeţile loveau o inimă sensibilă şi profund îndurerată.

— Acest duel de cuvinte n-are nici un rost, spuse răspicat Gora, pentru că problema nu poate fi discutată în esență. Numai inima poate s-o înțeleagă. Dar faptul că tu vrei să-ți părăseşti comunitatea căsătorindu-te cu o fată brahmoistă mă îndurerează peste măsură. Poate că tu poți s-o faci; eu însă n-aş putea... iată care este deosebirea dintre noi... nu e nici în înțelepciune, nici în inteligență. Sentimentele tale sunt orientate în alt sens. E greu să te simți solidar cu societatea dacă poți să izbeşti cu sabia tocmai acolo unde simt eu pulsația vieții. Ceea ce iubesc eu este India, indiferent de defectele pe care i le găseşti sau de insultele pe care i le adresezi. Nu doresc să fie nimeni mai presus de ea, nici eu, şi nici altul! Nu vreau să fac nici cel mai mărunt gest care m-ar putea îndepărta de ea chiar cu un fir de păr!

Şi, înainte ca Binoy să-i fi putut răspunde ceva, Gora urmă:

— Nu, Binoy, n-are rost să discuți cu mine această problemă! Dacă lumea întreagă va părăsi India, şi asupra ei vor ploua criticile cu duiumul, voi rămâne alături de ea în defăimare... voi rămâne lângă India mea, cu castele, cu superstițiile, cu idolatria ei! Dacă vrei să te desparți de ea, trebuie să te desparți şi de mine.

Gora se ridică şi ieşi pe verandă, începând s-o măsoare cu paşi apăsați, în timp ce Binoy rămase pe loc tăcut. Apoi veni servitorul şi anunță că o mulțime de lume se adunase în fața casei, aşteptând să-l vadă pe Gora. Acesta, bucuros că i se oferea prilejul să plece de lângă Binoy, coborî în grabă.

Ieşind în stradă, îl văzu în mulțime pe Abinash. Gora se împăcase cu ideea că Abinash era supărat pe el, dar constată că pe chipul acestuia nu era urmă de supărare. De fapt, Abinash tocmai făcea apologia lui Gora, relatând cu superlative incidentul din ajun, când acesta refuzase cununa.

— Stima mea față de Gourmohan Babu a crescut enorm, perora el în fața tuturor. Ştiam de mult că este un om deosebit; dar ieri mi-am dat seama că este o mare personalitate. Ne-am dus ieri să-i prezentăm omagiul nostru; dar el a respins omagiul, într-un mod cum puțini oameni ar fi făcut-o în ziua de azi! Credeți că acest gest poate fi trecut cu vederea?

Gora, auzind asemenea vorbe, se simți foarte jenat şi, plin de furie împotriva lui Abinash, fu cât pe ce să-şi piardă cumpătul. Plin de nerăbdare, exclamă:

— Uite ce este, Abinash! Acest gen de omagiu este pentru orice om o insultă. Ți-ai închipuit că n-am să am destulă modestie pentru a respinge invitația ta şi a mă asocia la spectacolul vostru pe marginea şoselei! Şi vrei să spui că aceasta denotă o mare personalitate! Vrei să organizezi un circ ambulant, ca pe urmă să întinzi mâna cerând pomană? Nici unul dintre voi n-are de gând să înceapă a presta o muncă adevărată? Dacă vreți să munciți alături de mine, e foarte bine! Dacă vreți să luptați împotriva mea, iarăşi e foarte bine! Dar vă implor, nu mai umblați aşa, gură-cască, strigând „Bravo! Bravo!”...

Aceste vorbe nu făcură însă decât să aprindă şi mai mult entuziasmul lui Abinash, care, cu o față radioasă, se întoarse către cei prezenți, având aerul că vrea să le atragă tuturor atenția asupra minunatei semnificații a cuvintelor lui Gora.

— Mulțumită ție, exclamă el, am putut vedea cu ochii noştri adevărata generozitate a ființei tale, spre gloria eternă a patriei noastre! Unui asemenea om suntem gata să-i încredințăm şi viața noastră! Şi, zicând acestea, se aplecă să-i atingă picioarele, dar Gora se feri iute. Gourmohan Babu, strigă Abinash, văd că refuzi orice omagiu din partea noastră, dar sper că nu vrei să ne răpeşti plăcerea de a te avea în

mijlocul nostru la serbarea pe care vrem s-o organizăm. Noi am hotărât totul şi nu trebuie decât să accepți.

— Atâta vreme cât nu-mi fac penitența, răspunse Gora, nu mă pot aşeza la masă alături de voi.

— Penitența! exclamă Abinash cu ochii strălucitori. O asemenea idee nouă nici nu ne-ar fi trecut prin gând, dar Gourmohan Babu nu poate încălca nici o lege a religiei hinduse.

Toți cei adunați primiră cu entuziasm propunerea ca sărbătorirea să se facă cu prilejul ceremoniei de penitență. Urmau să fie poftiți şi câțiva dintre marii pandiți ai țării, şi astfel, văzând râvna lui Gourmohan de-a face penitență, vor avea dovada concretă că religia hindusă este şi acum o realitate vie.

Apoi discutară când şi unde să aibă loc ceremonia, iar când Gora declară că acasă la el n-ar fi nimerit, unul dintre adepții săi devotați, care avea o căsuță pe malul Gangelui, propuse să se organizeze totul acolo. Hotărâră de asemenea că toate cheltuielile serbării vor fi suportate de membrii partidului lor.

Înainte ca mulțimea să se risipească, Abinash începu o cuvântare plină de elocvență şi însuflețire; gesticulind cu amândouă mâinile, le spunea auditorilor:

— Gourmohan poate fi supărat pe mine, dar când inima omului e plină de emoție, el nu se mai poate stăpâni. Pentru salvarea Vedelor, sfânta țară a Indiei are avatarurile[58], şi,

---

[58] În mitologia indiană, prin „avatar“ se înţelege încarnarea unui zeu pe pământ în trupul unui om sau animal.

astfel, azi a apărut un nou avatar, pentru păstrarea religiei hinduse. Din toată lumea, țara noastră e singura care are şase anotimpuri... În această patrie a noastră au apărut din când în când avatari şi vor mai apărea şi în viitor. Suntem într-adevăr norocoşi, pentru că avem în fața ochilor dovada acestui adevăr! Fraților! Haide să strigăm cu toții „Trăiască Gourmohan!"

Însuflețiți de elocvența lui Abinash, toți cei care se adunaseră acolo începură să strige şi să-l aclame. Iar Gora, foarte încurcat, se refugie în casă.

Era prima lui zi de libertate, după o lună de închisoare, şi Gora se simți cuprins de o mare oboseală. Izolat în temniță, zile de-a rândul visase cum va lucra pentru țara lui, cu entuziasm renăscut... iar azi stătea singur şi-şi punea mereu întrebarea: „Doamne, unde e oare țara mea? Să fie o realitate numai pentru mine? Iată-l pe cel mai vechi prieten al meu, cu care am discutat atâtea proiecte şi care cunoaşte nădejdile vieții mele, iată-l gata să rupă într-o clipă toate legăturile cu trecutul şi viitorul său, fără nici o remuşcare, pentru a se căsători cu fata de care s-a îndrăgostit! Şi iată-i pe aceştia, care fac parte din ceea ce toată lumea zice că este partidul meu, cărora le-am tălmăcit de atâtea ori concepțiile mele, spunând acum că sunt un avatar, venit pe lume numai pentru păstrarea religiei hinduse! Că sunt, nici mai mult, nici mai puțin, o întruchipare a cărților sacre! De ce nu vorbesc despre India? Şase anotimpuri! Într-adevăr, în India sunt şase anotimpuri, dar dacă singurul rod al acestor şase anotimpuri este un fruct copt în genul lui Abinash, ar pierde oare lumea ceva dacă am avea cu două sau trei anotimpuri mai puțin?"

În acest moment, veni servitorul să-l anunțe că-l cheamă Anandamoyi. Gora tresări brusc, zicându-şi „Mă cheamă mama!" şi simțind că aceste cuvinte dobândiseră o

semnificație nouă. Apoi îşi zise: „Indiferent ce se întâmplă, o am pe mama. Iar ea mă cheamă. Prin ea mă simt unit cu restul lumii. Ea nu mă va lăsa să mă îndepărtez de nimeni. Cei ce-mi sunt aproape se află în camera ei. Şi în temniță mama m-a chemat mereu şi am putut-o vedea; acum, scăpat din zidurile închisorii, mă cheamă iar şi mă duc la ea". Cu aceste gânduri în minte, privi pe fereastră cerul rece al amiezii de iarnă şi, brusc, neînțelegerile lui cu Binoy şi Abinash i se părură neînsemnate. În soarele amiezii avu impresia că India îşi întinde brațele spre el... văzu cum se desfăşoară în fața lui râurile şi munții, oraşele şi mările Indiei, iar din infinit se revarsă o lumină senină şi pură, în mijlocul căreia India întreagă strălucea glorioasă. Inima lui Gora era atât de plină de bucurie, încât ochii i se umplură de lacrimi, şi toată deznădejdea îi dispăru din suflet. Ființa lui entuziastă se pregătea pentru truda nesfârşită în slujba Indiei, deşi roadele ei păreau atât de îndepărtate! Nu putea cuprinde cu ochii grandoarea Indiei pe care o întrezărise în meditațiile lui, dar n-avea în suflet nici o umbră de regret. „Mă cheamă mama!", îşi zise iarăşi. „Mă duc acolo unde se află – la depărtări nemărginite în timp şi totuşi prezent în fiece clipă – Cel ce ne dă toată hrana, Cel ce susține universul, Cel ce este dincolo de moarte, şi totuşi trăieşte în mijlocul vieții, Cel ce revarsă lumina neprihănită a Viitorului asupra Prezentului imperfect şi mizerabil... acolo voi merge... mama mă cheamă spre Cel ce este infinit de departe, şi totuşi infinit de aproape." Copleşit de această bucurie, Gora avu senzația că nu s-a despărțit de Binoy şi de Abinash – şi toate neînțelegerile supărătoare din ziua aceea se topiră într-o armonie desăvârşită.

Când Gora intră în camera lui Anandamoyi, chipul lui era aproape transfigurat de strălucirea fericirii ce-l cuprinsese şi de senzația că în dosul tuturor lucrurilor pe care le vedea se află o prezență minunată. În primul moment, nici n-o recunoscu pe fata care şedea lângă Anandamoyi!

Sucharita se ridică şi se înclină în faţa lui.

— Dumneata erai? zise Gora. Ia loc, te rog!

Spusese „Dumneata erai?” cu aerul că nu se află în faţa unui eveniment obişnuit, ci a unei prezenţe din altă lume.

Într-o vreme, Gora o evitase pe Sucharita, apoi, în timpul pelerinajului, preocupat de munca lui şi absorbit de diferite greutăţi, izbutise, mai mult sau mai puţin, să nu se gândească la ea. Dar, în închisoare, amintirea Sucharitei devenise obsedantă. Înainte, Gora abia dacă se gândise că în India erau şi femei, dar prin Sucharita descoperise acest adevăr: iar revelaţia neaşteptată şi completă a acestei mari şi străvechi realităţi îi cutremură fiinţa robustă cu forţa unei lovituri violente. În închisoare, când razele soarelui şi aerul proaspăt pătrundeau înăuntru, inima i se umplea de durere – şi atunci Gora nu mai concepea lumea exterioară formată numai din bărbaţi şi numai ca o societate căreia trebuie să-şi consacre munca... În meditaţiile lui apăreau şi două zeităţi ce dominau această lume minunată de dincolo de zidurile închisorii; pe fundalul catifelat al cerului albastru şi rece care le înconjura, soarele, luna şi stelele scăldau chipurile lor într-o strălucire nemaiîntâlnită... Una dintre zeităţi era iluminată de dragostea maternă pe care Gora o ştia de când se născuse, iar cealaltă – de frumuseţea şi de gingăşia fetei pe care o cunoscuse de curând.

În zilele sumbre şi fără bucurie din închisoare, Gora n-avusese puterea să alunge amintirea chipului ce-i apărea în minte. Imaginea unică a acestui chip îi dăruise un sentiment de profundă libertate, iar greutăţile vieţii din închisoare i se păreau un vis înşelător, fără tangenţe cu realitatea. Zvâcnirile inimii sale zbuciumate spărgeau zidurile închisorii şi se contopeau cu cerul, zburdau pe frunzele şi florile ce

licăreau în soare şi se izbeau ca valurile de ţărmurile lumii copleşite de muncă.

Gora îşi spunea mereu că n-avea rost să se sperie de o imagine a fanteziei sale, aşa că vreme de o lună se lăsă furat de aceste gânduri, mângâindu-se cu ideea că omul trebuie să se ferească numai de lucruri reale.

Dar când, la ieşirea din închisoare, dădu cu ochii de Paresh Babu, inima i se umplu de bucurie. În primul moment, Gora nu-şi dădu seama că bucuria întâlnirii cu Paresh Babu avea ceva şi din vraja chipului ce-i obsedase zi de zi imaginaţia. Încetul cu încetul însă, în timp ce călătorea cu vaporul spre Calcutta, deveni conştient că Paresh Babu exercită asupra lui o atracţie atât de puternică nu numai prin virtuţile sale.

Aşadar, Gora îşi adună puterile pentru a reîncepe lupta, zicându-şi că nu se va da bătut. Hotărâse încă de pe vapor să plece din nou, undeva departe, şi să nu îngăduie sufletului său să fie legat nici cu cele mai gingaşe lanţuri!

În această stare de spirit avusese loc discuţia cu Binoy. La prima întâlnire cu prietenul său, după o despărţire atât de lungă, n-ar fi început între ei o controversă atât de aprigă dacă Gora n-ar fi dezbătut, de fapt, propriul său conflict. Din ce în ce vedea mai limpede că argumentele invocate în cursul discuţiei atingeau şi onoarea lui, şi de aceea vorbise cu atâta vehemenţă... vehemenţa răspundea cerinţelor sale celor mai intime. Dar când violenţa lui trezi în Binoy o violenţă la fel de mare şi când, în sinea lui, Gora trebui să admită justeţea argumentelor lui Binoy, el singur fiind acela care dădea dovadă de bigotism prostesc, când Gora se răzvrăti cu întreaga-i fiinţă împotriva prietenului său, Binoy nu-şi închipuia că Gora îi dădea lovituri atât de dure fiindcă şi le dădea în acelaşi timp şi sie însuşi.

După această discuție, Gora hotărî că nu e cinstit să dezerteze de pe câmpul de luptă şi-şi zise: „Dacă pentru a-mi apăra viața îl scap din mână pe Binoy, înseamnă că e pierdut pentru totdeauna!”

Capitolul LVII

Dar în tot timpul acesta, Sucharita nu fusese pentru Gora o ființă reală, ci mai degrabă o abstracție. Sucharita întruchipa în ochii lui toate femeile Indiei, ea îi adusese revelația acestei realități, ea era simbolul gingăşiei şi al purității, al iubirii şi al virtuții în familiile patriei sale.

De aceea, când văzu lângă mama lui această întruchipare a harului ce se revărsa asupra copiilor Indiei, a iubirii ce-i ajuta pe bolnavi, mângâia pe cei oropsiți şi binecuvânta cu dragoste pe cei mai neînsemnați oameni, îl copleşi un val de fericire. O văzu pe Sucharita ca o manifestare a forței ce nu-l părăseşte nici pe cel mai nenorocit om în mijlocul tuturor durerilor şi nenorocirilor ce se abat asupra lui, o manifestare a forței ce niciodată nu-i disprețuieşte pe oameni şi, având dreptul la veneraţia lor, se dăruieşte din plin chiar şi celui mai nevrednic dintre ei. I se păru că Sucharita este făptura ale cărei mâini frumoase şi îndemânatice pun pecetea jertfei pe orice muncă omenească şi că reprezintă darul nepieritor de iubire îndelung răbdătoare şi atotputernică pe care Dumnezeu l-a dăruit omenirii. „Noi, oamenii”, îşi zise Gora, „am lăsat să treacă neobservat acest dar divin... l-am ascuns

cu bună ştiinţă în spatele altor lucruri... Poate exista o dovadă mai desluşită a decăderii noastre?" Apoi se gândi că patria ar trebui să fie reprezentată printr-o femeie, ea fiind cea care şade pe floarea de lotus cu o sută de petale[59] şi sălăşluieşte în adâncul inimii Indiei... iar bărbaţii nu sunt decât slujitorii ei. Nenorocirile ţării sunt jigniri aduse ei – şi tocmai pentru că oamenii sunt indiferenţi la aceste jigniri, au ajuns în ziua de azi să le fie ruşine că sunt oameni.

Gora rămase uluit de propriile-i gânduri. Nu-şi dăduse seama cât de imperfectă fusese imaginea lui despre India atâta timp cât fusese orb la existenţa femeilor din ţara lui. Nu-şi dăduse seama cât de incompletă fusese concepţia lui despre datoria faţă de patrie atâta timp cât femeile Indiei nu fuseseră pentru el o realitate, ci simple umbre! Deodată, înţelese că ideea lui despre datorie avea forţă, dar n-avea viaţă, avea muşchi, dar n-avea nervi. Într-o clipă, Gora înţelese că, cu cât bărbatul se îndepărtează mai mult de femeie şi cu cât locul ocupat de ea în viaţa lui este mai restrâns, cu atât devine el mai slab.

De aceea, când Gora îi zise Sucharitei „Dumneata erai?", cuvintele lui exprimau mai mult decât o simplă politeţe. Salutul său exprima bucuria şi miracolul noii sale descoperiri.

Gora purta urmele vieţii în închisoare. Părea mai puţin viguros decât înainte de condamnare. Şi, cu drept cuvânt, hrana din închisoare i se păruse atât de dezgustătoare, încât mai tot timpul postise. Chipul lui palid pierduse mult din strălucirea luminoasă din trecut şi, fiindcă fusese tuns, slăbiciunea feţei se observa şi mai tare.

---

[59] În filosofia tradiţională indiană, floarea de lotus cu o sută sau cu o mie de petale se identifică cu realizarea desăvârşirii spirituale.

Văzându-i figura chinuită, în sufletul Sucharitei se trezi un sentiment de venerație însoțit de o durere imensă. Simțea nevoia să se aplece şi să-i şteargă praful de pe picioare! Gora îi apăruse ca flacăra pură a unui foc ce arde atât de strălucitor, încât nu se vede nici fum, şi nici jar; iar admirația îmbinată cu o milă plină de gingăşie palpita atât de tare în pieptul ei, încât fu incapabilă să scoată măcar o vorbă.

Anandamoyi rupse tăcerea spunând:

— Acum înțeleg cât aş fi fost de fericită dacă iveam şi o fată. Nu-ți pot spune, Gora, ce mângâiere a fost Sucharita pentru mine cât timp ai fost departe! Înainte de a o cunoaşte, nu ştiam că suferința are şi o parte bună, şi anume că, în asemenea momente, omul cunoaşte multe lucruri mărețe şi bune. Adeseori suntem deznădăjduiți, pentru că nu ştim cât de diferite sunt căile Domnului întru mângâierea durerilor noastre. Poate că vorbele mele te supără, măicuță, dar nu pot să nu-i mărturisesc fiului meu fericirea ce mi-ai dăruit-o în aceste zile triste!

Gora privi cu o expresie solemnă de recunoştință chipul sfios al Sucharitei, apoi, adresându-i-se lui Anandamoyi, zise:

— A venit, mamă, să ia parte la durerea dumitale în zilele în care erai îndurerată, iar acum a venit să-ți sporească fericirea în această zi de bucurie... Oamenii cu suflet mare ştiu să fie prieteni buni.

Binoy, care îşi dădu seama cât de stânjenită era Sucharita, exclamă:

— Didi, când hoțul e prins, toată lumea îl pedepseşte, iar tu ai fost acum prinsă de toți cei pe care i-ai ajutat, aşa că trebuie să-ți primeşti răsplata. Crezi că poți să fugi? N-ai unde! Te cunosc de multă vreme şi niciodată nu te-am dat în vileag. Am tăcut, deşi ştiam că nu-ți voi putea ascunde multă vreme calitățile.

— Ai tăcut, Binoy, nu-i aşa? zise râzând Anandamoyi. Tu eşti din fire băiat tăcut, nu? Auzi colo! Din prima zi în care te-a cunoscut, mi-a cântat numai imnuri de laudă despre Sucharita, şi nimic nu-l putea opri!

— Auzi ce spune, didi? strigă Binoy. Acum ai dovada de netăgăduit că ştiu să prețuiesc meritele şi că ştiu să fiu recunoscător!

— Aşadar, acum îți lauzi propriile-ți merite! spuse Sucharita.

— Totuşi, n-ai să le auzi niciodată din gura mea, protestă Binoy. Dacă vrei să le afli, trebuie să vii la mama... ai să rămâi surprinsă... de altfel, eu însumi rămân uluit când o aud! Dacă mama îmi făgăduieşte să-mi scrie biografia, accept chiar să mor de tânăr.

— Auzi ce vorbeşte băiatul ăsta! exclamă Anandamoyi.

Gheața se spărsese, şi timiditatea Sucharitei dispăru.

— Vino într-o zi pe la noi, Binoy! îi spuse Sucharita înainte să plece.

Sucharita îl poftise pe Binoy, dar nu îndrăzni să-l cheme şi pe Gora. Acesta nu putu pricepe motivul adevărat al

reticenței ei şi se simți mâhnit. Până acum, lui Gora nu-i păruse rău niciodată că nu era sociabil ca Binoy, care se împrietenea uşor cu fel de fel de oameni şi se simțea oriunde ca la el acasă; dar acum recunoscu în sinea lui că această trăsătură a caracterului său constituia un mare neajuns.

Capitolul LVIII

Binoy înțelese că Sucharita îl poftise ca să discute problema căsătoriei lui cu Lolita. Deşi se decisese, lucrurile nu păreau a fi complet puse la punct. Îşi dădea seama că, până la sfârşitul vieții sale, nu se va putea despărți cu adevărat nici de unii, nici de ceilalți.

Până acum, principala grijă a lui Binoy fusese cum să-i comunice lui Gora intențiile sale. Pentru el, Gora nu era numai ființa ce-i fusese adeseori sprijin în viață, ci întruchipa în ochii lui şi anumite idei... un anumit crez. Această strânsă legătură devenise o a doua natură şi prilej de permanentă bucurie, aşa încât orice conflict cu Gora era un conflict cu sine însuşi.

Dar acum greul trecuse, şi şovăiala lui în fața datoriei ce se cerea împlinită dispăruse. Prin faptul că-i vorbise lui Gora despre obligațiile sale față de Lolita se simțea mai puternic. Era ca un bolnav care înainte de operație se simte înspăimântat, dar după ce bisturiul începe să taie, vede că

durerile pot fi îndurate şi că, în realitate, lucrurile nu sunt atât de grave cum îşi închipuise.

Până atunci, Binoy nu se simțise în stare să discute problema nici cu sine însuşi, dar, după ce deschisese discuția, mintea îi căuta neîncetat răspunsuri la eventualele argumente ale lui Gora şi se pregătea să nimicească sub diferite aspecte toate obiecțiile pe care acesta le-ar fi putut ridica. Dacă ar avea prilejul să discute pe-ndelete cu Gora, chiar dacă acesta s-ar enerva, ar putea ajunge la o concluzie definitivă... numai că simțea în Gora o reticență de a duce discuția până la capăt. Iar asta îl cam supăra şi se gândea în sinea lui: „Gora nu vrea să înțeleagă, nici să se explice, ci recurge pur şi simplu la violență. Violență! Cum să mă înclin în fața violenței? Orice s-ar întâmpla, eu voi rămâne de partea adevărului!" În momentul în care rosti cuvântul „adevăr", avu senzația că o ființă vie pusese mâna pe inima lui. Pentru a-i rezista lui Gora, trebuia să aibă de partea lui argumentul cel mai puternic, iar Binoy hotărî să se bizuie pe adevăr, sprijinul cel mai puternic pe care-l cunoştea. De aceea repetă iarăşi şi iarăşi în gând acest cuvânt. Convins că-şi găsise refugiul în adevăr, se trezi în el stima față de sine însuşi, iar când porni spre Sucharita, păşea cu capul sus. Starea lui de spirit nu-i îngăduia să desluşească pentru ce era atât de încrezător... să fi fost oare faptul că lupta pentru adevăr sau că lupta pentru altceva?...

Când sosi la Sucharita, o găsi pe Harimohini gătind de zor; Binoy se opri în uşa bucătăriei şi, după ce o rugă să-i dea o masă demnă de un fiu de brahman, urcă la etaj.

Sucharita cosea; fără a-şi ridica ochii de pe lucru, intră de-a dreptul în subiectul ce o preocupa:

— Uite ce este, Binoy Babu, acolo unde nu există un obstacol interior, crezi că e bine să ne lăsăm împiedicați de un obstacol exterior?

În discuția cu Gora, Binoy luase o anumită atitudine, dar acum, în fața Sucharitei, se apucă să susțină teza exact contrară. Ascultându-l cum vorbea, nimeni n-ar fi crezut că el şi Gora avuseseră în ajun păreri opuse!

— Oare nu minimalizezi prea mult obstacolele exterioare? o întrebă Binoy.

— Am motive bine întemeiate, Binoy Babu, îi explică Sucharita. Obstacolele brahmoiste nu sunt de ordin absolut exterior, întrucât societatea noastră se bazează pe principii religioase, în timp ce societatea dumneavoastră este îngrădită numai de criterii sociale. De aceea, dacă Lolita trebuie să-şi părăsească comunitatea, aceasta este o problemă gravă pentru ea, în timp ce, dacă dumneata trebuie s-o părăseşti pe a dumitale, n-ai prea mult de pierdut.

Apoi începură să discute dacă e bine sau rău ca religia personală a unui om să fie îngrădită de o comunitate.

În timpul acestei discuții intră Satish aducând o scrisoare şi un ziar. Când dădu cu ochii de Binoy, sări în sus de bucurie, căci, pentru el, prezența lui Binoy era o adevărată sărbătoare... Nu trecu mult, şi cei doi prieteni discutau plini de voioşie, în timp ce Sucharita citi scrisoarea Lolitei şi îşi aruncă apoi ochii asupra ziarului.

În această gazetă brahmoistă dădu peste un articol care relata că o bine cunoscută familie brahmoistă fusese amenințată de pericolul căsătoriei uneia dintre fete cu un

tânăr hindus, dar că scăpase de primejdie întrucât tânărul refuzase să se căsătorească. În legătură cu aceasta, articolul făcea o seamă de comparații între slăbiciunea deplorabilă a familiei brahmoiste şi credința fermă a tânărului hindus, iar comparația nu era nicidecum în favoarea familiei brahmoiste.

Sucharita îşi dădu seama că, indiferent de ce spune lumea, căsătoria dintre Lolita şi Binoy trebuia să se facă cu orice preț. În acelaşi timp, era sigură că n-o poate scoate la capăt discutând cu el, de aceea îi trimise un bilet Lolitei, rugând-o să vină imediat până la ea, fără a-i pomeni însă că Binoy era şi el acolo.

Întrucât nici un calendar din lume nu putea transforma o zi obişnuită într-una de sărbătoare, Satish se văzu silit să-şi părăsească prietenul şi să plece la şcoală. Iar Sucharita îl rugă pe Binoy s-o scuze puțin până îşi face baia.

Binoy rămase singur.

Acum, că vâltoarea discuției se potolise, începu să pâlpâie în el speranța inimii sale tinere. Era pe la nouă dimineața; pe ulicioara din fața casei abia treceau câțiva oameni. Ticăitul ceasului de pe biroul Sucharitei era singurul zgomot ce tulbura tăcerea. Atmosfera odăii începu să-l vrăjească şi, deodată, i se păru că ştie de când lumea această cameră. Linia mesei de lucru, husele brodate de pe fotolii, pielea de căprioară de sub scaun, cele două sau trei tablouri de pe pereți, cărțile legate în pânză roşie înşirate pe un raft – toate exercitau o profundă fascinație asupra spiritului său. O vrajă tainică părea să fi coborât în interiorul acestei încăperi în care simțea, ca o sfioasă şi minunată prezență, amintirea discuțiilor ce avuseseră loc între cele două prietene în singurătatea amiezilor calme. Binoy încercă să-şi închipuie cum şi unde erau aşezate în timp ce stăteau de vorbă şi-şi imagina confidențele lor, în genul celei la care se referise

Paresh Babu când îi spusese: „Am aflat de la Sucharita că Lolita nu-ți este ostilă”. O emoție cu neputință de descris, ca o melodie dulce cântată de un trubadur, începu a fremăta în sufletul lui Binoy, iar în tainițele inimii lui se trezi un sentiment straniu ce n-ar fi putut fi tălmăcit în vorbe decât de un poet sau de un artist. Şi întreaga lui făptură fu cuprinsă de nelinişte. Simțea că nu va scăpa de această stare decât trecând la acțiune, dar în acelaşi timp era peste puterile lui să întreprindă ceva. I se părea că un văl îl separă de tot ceea ce-l înconjura, şi toate lucrurile parcă erau la depărtări infinite... Şi totuşi, n-avea puterea să dea la o parte vălul.

Harimohini veni să-l întrebe dacă nu dorea o gustare. La răspunsul lui negativ, ea intră şi se aşează să-i țină de urât.

Atâta vreme cât Harimohini locuise în casa lui Paresh Babu, îl privise cu multă simpatie pe Binoy; dar de când se instalase cu Sucharita într-o casă ce era ca şi a ei, nu mai suporta nici un străin. Ajunsese la concluzia că, dacă Sucharita nu respecta cu strictețe normele de comportare, aceasta se datora exclusiv prietenilor ei. Deşi ştia că Binoy nu era brahmoist, avusese prilejul să se convingă că nu respecta prea riguros obiceiurile hinduse; de aceea, în ultima vreme nu mai era încântată să împartă cu acest fiu de brahman bucatele sfințite de zeii ei.

În cursul conversației, Harimohini îl întrebă:

— Dumneata eşti fiu de brahman, nu-i aşa? Atunci, pentru ce nu-ți faci rugăciunile de seară?

— Mătuşică dragă, zise Binoy scuzându-se, am învățat pe de rost atâtea lucruri, încât am uitat formulele ritualului de seară!

— Şi Paresh Babu a învățat multe lucruri, îi replică Harimohini, dar întotdeauna îşi face rugăciunile, atât dimineața, cât şi seara, după religia lui.

— Dar, mătuşică, exclamă Binoy, ceea ce face el nu se poate realiza numai prin învățarea pe de rost a câtorva formule. Dacă am s-ajung vreodată asemenea lui, am să procedez ca el!

— Atâta vreme cât nu eşti ca el, zise Harimohini pe un ton cam aspru, pentru ce nu mergi pe urmele strămoşilor dumitale? Crezi că e bine să nu fii nici una, nici alta? La urma urmei, omul e o făptură religioasă. Dar aşa, cum se poate?...

În acest moment, intră Lolita, care, văzându-l pe Binoy, tresări speriată şi o întrebă pe Harimohini unde-i Sucharita.

— Radharani s-a dus să-şi facă baia, zise Harimohini.

Iar Lolita, crezând că e nevoie să dea o explicație, zise:

— Sucharita mi-a trimis vorbă să vin.

— Ia loc până soseşte, zise Harimohini. Trebuie să apară dintr-un moment într-altul.

Harimohini n-avea nici față de Lolita sentimente prea prietenoase. Ar fi vrut s-o despartă pe Sucharita de lumea în care trăise, pentru a pune cu desăvârşire stăpânire pe ea. Celelalte fete ale lui Paresh Babu nu erau prietene atât de intime cu Sucharita cum era Lolita, şi lui Harimohini nu-i plăcea deloc obiceiul ei de a sosi la orice oră, pentru a sta de vorbă cu nepoata ei. Căuta adeseori să le întrerupă conversația, pretextând că Sucharita are ceva de lucru prin casă sau îşi exprima regretul în fața Lolitei că, în ultima vreme, Sucharita nu prea progresa la învățătură. Făcea această afirmație cu toate că, ori de câte ori Sucharita încerca să învețe, Harimohini avea grijă să-i spună că studiile nu numai că nu erau necesare fetelor, ci le erau de-a dreptul dăunătoare. Fiindcă nu izbutise să-i îngrădească cum ar fi dorit viața Sucharitei, îşi vărsa focul criticându-i când prietenii, când îndeletnicirile intelectuale.

Lui Harimohini nu-i făcea defel plăcere să şadă cu Binoy şi cu Lolita, dar, pentru că era mânioasă pe ei, rămase pe loc. Simțise că între cei doi tineri exista o legătură tainică şi-şi zise: „Indiferent de legile societății noastre, n-am să îngădui niciodată în casa mea o asemenea prietenie neruşinată... nişte purtări ca la creştini”.

În sufletul Lolitei se adunase de asemenea un fel de aşteptare contrariată. În ajun hotărâse s-o însoțească pe Sucharita la Anandamoyi, dar când să plece, se răzgândise. De fapt, îl prețuia mult pe Gora, dar în acelaşi timp nu-şi putea stăpâni ostilitatea împotriva lui, deoarece nu uita că atitudinea lui Gora îi adusese multe şi felurite neplăceri. Acest sentiment era atât de puternic în sufletul Lolitei, încât, de la eliberarea lui Gora din închisoare, sentimentele ei față de Binoy suferiseră o schimbare. Până atunci se mândrea cu influența pe care o avea asupra lui Binoy, iar gândul că acesta era iarăşi înrâurit de personalitatea prietenului său o înfuria din cale-afară.

Binoy, pe de altă parte, când o văzu pe Lolita intrând în odaie, se simți tulburat. De când numele ei fusese legat de al lui în bârfele brahmoiştilor, Binoy nu mai putea gândi clar în fața ei: mintea îi era cuprinsă de agitație, ca un ac magnetic în plină furtună.

Când dădu cu ochii de Binoy, Lolita se înfurie pe Sucharita. Pricepu că fusese chemată să descurce firele pe care ea singură le încurcase şi că Sucharita nădăjduia să domolească cu ajutorul ei rezistența lui Binoy. Se întoarse spre Harimohini şi spuse:

— Vă rog să-i spuneți lui didi că nu pot s-o aştept şi c-am să vin altă dată. Şi, fără a se uita la Binoy, ieşi grăbită.

Harimohini, văzând că prezența ei nu mai era necesară, se ridică şi plecă să-şi vadă de treburile gospodăriei.

Expresia de foc mocnit de pe fața Lolitei nu-i era străină lui Binoy; atâta doar că trecuse multă vreme de când n-o mai văzuse. Credea că zilele negre, de spaimă, când Lolita îi arunca cu atâta dibăcie săgeți otrăvite, n-au să revină niciodată, dar iată că azi îşi scosese vechile-i arme... fără pic de rugină! Nimănui nu-i vine uşor să suporte mânia cuiva, dar unui om ca Binoy îi era peste măsură de greu să îndure disprețul. Nu uitase cât de aprigă fusese antipatia Lolitei în vremea când credea despre el că nu e decât un satelit al „planetei Gora", iar acum îl chinuia gândul că, în ochii Lolitei, şovăiala lui părea laşitate. Nu putea îndura gândul că ea consideră drept timiditate ceea ce nu era decât o simplă ezitare născută din simțul datoriei. Iar Lolita nu-i oferea măcar prilejul să-i dea o cât de scurtă explicație. Cea mai mare pedeapsă pentru Binoy era să i se răpească dreptul de a-şi pleda cauza, deoarece era convins că ştie să pledeze şi să-şi aleagă cuvintele cu măiestrie şi că era dăruit de la natură cu puterea de a susține o discuție şi de a-şi

argumenta teza. Dar ori de câte ori între el şi Lolita apărea câte un conflict, ea nu-i oferea prilejul unei explicații. Şi astăzi, ca de obicei, lucrurile se petrecură la fel.

Văzând un ziar pe masă, enervat cum era, îl ridică şi, deodată, observă un semn cu creionul pe marginea unui articol. Citi pasajul însemnat şi pricepu imediat că el şi cu Lolita erau obiect de discuții şi comentarii. În acelaşi timp, îşi dădu seama că Lolita va fi de acum înainte expusă mereu acestui gen de insulte din partea comunității ei. Şi-i dădu dreptate: o ființă impulsivă ca Lolita nu putea să nu-l condamne că-şi pierde vremea cu discuții subtile asupra principiilor de viață socială, în loc să caute s-o scape de aceste umilințe. Comparându-se cu această fată independentă şi reamintindu-şi de curajul şi totala ei nepăsare față de părerile societății, Binoy se simți ruşinat.

După ce-şi făcuse baia şi-i dăduse lui Satish să mănânce înainte de a-l trimite la şcoală, Sucharita reveni, dar îl găsi atât de posomorât şi de deprimat pe Binoy, încât nu reîncepu discuția întreruptă mai înainte.

Se aşezară la masă. Văzând că Binoy uită să se spele după ritual, Harimohini exclamă:

— Binoy, de vreme ce nu respecți nici unul dintre obiceiurile noastre hinduse, de ce nu treci la brahmoism?

Binoy, simțindu-se oarecum ofensat, îi răspunse:

— În ziua în care pentru mine hinduismul va însemna numai oprelişti în relațiile cu alți oameni, oprelişti cu privire la

mâncare şi o mulțime de alte legi şi porunci fără sens, chiar dacă nu mă fac brahmoist, am să mă fac creştin, musulman sau orice altceva... Dar deocamdată nu mi-am pierdut într-atâta încrederea în hinduism.

Binoy plecă foarte tulburat din casa Sucharitei. Avea senzația că primeşte lovituri din toate părțile şi se simțea ca într-un pustiu, fără nici un adăpost la orizont!

Se tot întreba cum de a putut ajunge într-o situație atât de nefirească. Mergea încet, cu capul plecat, copleşit de griji. Ajunse într-un parc şi se aşează la umbra unui copac. În trecut, ori de câte ori se aflase la o răspântie în viață, fie că era vorba de o problemă gravă, fie de una măruntă, se ducea s-o discute cu prietenul său, şi întotdeauna găsise o soluție; dar azi, drumul spre Gora îi era închis, şi trebuia să se descurce singur.

Când razele soarelui începură să pătrundă până la el, Binoy se ridică şi porni din nou pe stradă; dar abia făcu câțiva paşi, când deodată auzi glasul lui Satish strigându-l:

— Binoy Babu! Binoy Babu!

Şi, într-o clipă, micul său prieten îl prinse de mână. Era ultima zi a săptămânii, şi Satish se întorcea de la şcoală, bucuros că nu va mai învăța până luni.

— Hai, Binoy Babu, vino până la noi! stărui Satish.

— De ce să vin? întrebă Binoy.

— Dar de ce să nu vii? insistă Satish.

— Crezi că mă primesc ai tăi dacă merg atât de des? explică Binoy.

Satish nu pricepu argumentul lui Binoy şi zise:

— Lasă, hai cu mine!

Satish nu înțelesese nimic din marea nenorocire ce se abătuse asupra lui Binoy în relațiile cu familia sa, iar Binoy era profund emoționat de iubirea sinceră şi nevinovată pe care i-o purta băiatul. Desăvârşita fericire pe care o găsise în casa lui Paresh Babu se păstrase neatinsă numai în relațiile cu acest copil. După toate întâmplările şi necazurile, numai în sufletul lui nu coborâse norul îndoielii, şi nici o lovitură din partea societății nu distrusese prietenia lor. Punând brațul pe umerii lui Satish, zise:

— Haide, frățioare, am să te conduc până la uşa casei tale.

Îmbrățişându-l pe Satish, Binoy avu impresia că ia şi el o fărâmă din gingăşia ce-l înconjura pe acest băiat, crescut în atmosfera de iubire şi afecțiune a Sucharitei şi a Lolitei.

Pălăvrăgeala lui Satish nu conteni nici o clipă şi-i răsuna atât de dulce în urechi, încât sinceritatea şi puritatea simțămintelor copilăreşti îl făcură să uite puțin frământarea şi zbuciumul vieții.

Pentru a ajunge la Sucharita, trebuia să treacă prin fața casei lui Paresh Babu, iar de pe stradă se vedea în camera lui Paresh Babu de la parter. Ajungând în dreptul casei, Binoy nu se putu împiedica să arunce o privire. Îl văzu pe Paresh Babu şezând la masa lui de lucru. Nu putea desluşi dacă

vorbea ori ba, dar Lolita şedea lângă el pe un scaun, cu spatele la geam, având aerul unui copil cuminte.

Lolita plecase de la Sucharita într-o asemenea stare de agitație, de răscolire, încât nu-şi găsea locul: neştiind cum să-şi aline amarul, intrase încetişor în camera lui Paresh Babu. Ființa lui reflecta întotdeauna o pace atât de profundă, încât chiar şi Lolita, cât era ea de neastâmpărată, se ducea adeseori în odaia lui şi se aşeza tăcută lângă el, pentru a-şi domoli tulburarea. Văzând-o, Paresh Babu zise:

— Ce este, Lolita?

— Nimic, tată, răspunse ea, doar că odaia dumitale e atât de plăcută şi de răcoroasă!

Paresh Babu ştia că, în ziua aceea, fata lui venise la el cu inima rănită, pentru că şi în inima lui se ascundea o durere. De aceea începu să discute probleme ce ar fi putut uşura povara pe care bucuriile şi suferințele cotidiene o aduc în viața omului.

Văzând tabloul acesta liniştit, Binoy se opri o clipă fără a-l mai asculta pe Satish, care-i expunea o problemă foarte complicată de tactică militară: îl întreba dacă nu s-ar putea instrui o trupă de tigri pentru a o pune pe linia întâi de bătaie în fața inamicului, şi astfel victoria să fie asigurată. Până în acest moment, întrebările şi răspunsurile se succedaseră fără întrerupere, dar acum, observând că răspunsul nu mai vine, Satish ridică ochii spre Binoy, să vadă ce se întâmplase. Urmărind privirile acestuia, o văzu pe Lolita şi o strigă imediat:

— Lolita didi, Lolita didi! Am pus mâna pe Binoy Babu când veneam de la şcoală şi l-am adus cu mine acasă.

Lolita sări de pe scaun, iar Paresh Babu întoarse capul să privească în stradă. Binoy roşi până-n vârful urechilor, dându-şi seama că singur provocase acest incident. Apoi, izbutind într-un fel să-şi ia rămas-bun de la Satish, intră la Paresh Babu.

Dar odată intrat, constată că Lolita dispăruse. Îşi dădu seama că le tulburase liniştea şi, simțindu-se un intrus, aproape ca un spărgător, se aşeză şovăitor şi sfios pe un scaun.

După ce obişnuitele întrebări de politețe despre sănătate şi alte asemenea fuseseră rostite de ambele părți, Binoy începu:

— Întrucât eu nu respect cu prea multă evlavie regulile şi obiceiurile societății hinduse şi, de fapt, le încalc aproape în fiecare zi, m-am gândit că este de datoria mea să-mi caut adăpost în Brahmo Samaj. Aşa că aş dori să fiu inițiat de dumneavoastră.

Cu cincispreze minute în urmă, această hotărâre nu se concretizase încă în mintea lui Binoy; Paresh Babu însuşi era atât de puțin pregătit, încât, luat prin surprindere, rămase câteva momente tăcut. Apoi zise:

— Ai cântărit bine, sub toate aspectele, această hotărâre?

— În această problemă n-am prea mult de reflectat, răspunse Binoy. Mi se pare că nu am de ales decât între bine şi rău. Lucrurile mi se par absolut limpezi. După tot ce-am învățat, nu mai pot concepe în mod cinstit că religia nu înseamnă

decât opreliştea de a încălca anumite reguli şi obiceiuri. De aceea şi cred că apar contradicţii la tot pasul. Atâta vreme cât rămân în mijlocul celor ce respectă hinduismul cu reală devoţiune, nu reuşesc decât să-i supăr şi să le trezesc revolta. Or, sunt convins că e o atitudine foarte greşită din partea mea. Fără a mă gândi la celelalte aspecte ale chestiunii, trebuie să scap de acest rău, pentru că altfel simt că-mi pierd respectul faţă de propria-mi fiinţă.

Paresh Babu n-avea nevoie de o explicaţie atât de lungă, ea fiindu-i necesară mai mult lui Binoy, pentru a-l întări în hotărârea luată. Pieptul i se umflă de mândrie, gândindu-se la vâltoarea luptei dintre bine şi rău, în care se afla, şi de unde, fiind de partea binelui, va ieşi, desigur, victorios. Era în joc demnitatea lui de bărbat.

— Crezi că, în ce ceea priveşte credinţa religioasă, părerile dumitale sunt în acord cu concepţiile Brahmo Samajului? întrebă Paresh Babu.

— Ca să fiu sincer, începu Binoy după o clipă de tăcere, a fost o vreme când credeam că sunt o fiinţă profund religioasă şi aveam chiar conflicte serioase pe teme religioase, dar acum îmi dau seama că sunt foarte puţin evoluat în acest domeniu. E un lucru pe care l-am înţeles în mare parte datorită dumneavoastră. De fapt, n-am simţit în viaţă nevoia unei religii, şi deoarece în suflet nu mi s-a dezvoltat o credinţă reală, până acum m-am mărginit să urmez credinţa comunităţii mele şi am susţinut-o cu tot felul de argumente, pe cât de subtile, pe atât de pedante. Niciodată n-am simţit nevoia să aflu care religie este cea adevărată, căutând să demonstrez adevărul acelei religii care-mi promitea victoria în controverse. Cu cât argumentarea părea mai dificilă, cu atât mai mândru eram de ea. Nici acum nu ştiu dacă voi ajunge vreodată să fiu un om cu adevărat şi sincer religios, dar sunt sigur că, trăind într-un mediu prielnic şi alături de oameni

ce-mi pot fi pildă, voi face progrese în acest sens. În orice caz, n-am să mă mai înjosesc în ochii mei afişând ca un drapel al victoriei idei ce sunt în contradicție violentă cu convingerile mele intime.

În timp ce-i prezenta lui Paresh Babu poziția sa, în minte i se conturau tot mai clar argumente în favoarea hotărârii luate, aşa încât la un moment dat ajunse să vorbească cu un entuziasm care nu putea fi decât urmarea unei îndelungi chibzuințe, hotărârea părând să fi fost luată după zile întregi de cântărire a tuturor argumentelor pro şi contra.

Paresh Babu îl rugă însă stăruitor să reflecteze mai temeinic, ceea ce-i dădu lui Binoy impresia că se îndoieşte de fermitatea hotărârii sale. Aceasta îl îndârji mai tare şi-l făcu să declare iarăşi şi iarăşi că orice revenire era exclusă. Nici unul dintre ei nu vorbi despre o eventuală căsătorie cu Lolita.

În acest moment intră doamna Baroda, sub pretextul de a căuta ceva prin odaie, iar, după ce isprăvi, porni spre uşă cu aerul că nici nu observase prezența lui Binoy. Bietul băiat se aştepta ca Paresh Babu s-o cheme şi să-i dea de ştire, dar acesta nu spuse nici o vorbă; de fapt, socotea că nu sosise încă momentul să anunțe vestea – voia să mai păstreze secretul. Dar Binoy, în fața disprețului fățiş şi a mâniei aprige a doamnei Baroda, nu se putu abține şi ieşi în urma ei; se aplecă să-i şteargă praful de pe picioare, zicând:

— Am venit azi aici ca să vă spun că doresc să intru în Brahmo Samaj. Ştiu că nu merit să fiu primit, dar sper să mă inițiați şi să devin demn de această cinste.

Doamna Baroda îl ascultă uluită; şi deodată se întoarse şi intră din nou în odaia lui Paresh Babu, privindu-l cu ochi întrebători.

— Binoy mi-a cerut să-l iniţiez, explică Paresh Babu.

La auzul acestor vorbe, doamna Baroda se simţi cuprinsă de mândria omului ce făcuse o cucerire; şi totuşi, nu se bucura din toată inima. De fapt, dorinţa ei arzătoare fusese să aibă măcar o dată în viaţă prilejul de a-i da o lecţie lui Paresh Babu. În nenumărate rânduri îi declarase bărbatul ei, cu gravitatea unei profeţii, că se va căi amarnic; când îl vedea impasibil la toată vâltoarea dezlănţuită în societatea lor, revolta ei nu cunoştea margini; iar acum, când toate greutăţile erau pe cale să dispară, şi în sânul familiei avea să revină armonia, îi era cu neputinţă să se bucure cu adevărat! De aceea zise cu un aer solemn:

— Dacă această propunere ar fi fost făcută acum câteva zile, n-am fi avut de îndurat atâtea supărări şi înjosiri.

— Aici nu-i vorba de supărările şi înjosirile noastre, remarcă Paresh Babu. Binoy doreşte să fie iniţiat, şi atâta tot.

— Numai să fie iniţiat? întrebă doamna Baroda.

— Dumnezeu ştie că eu sunt pricina tuturor supărărilor şi înjosirilor dumneavoastră! exclamă Binoy.

— Uite ce este, Binoy, zise Paresh Babu, să nu porneşti pe calea iniţierii fără a înţelege pe deplin sensul ei. Ţi-am spus şi adineauri că nu trebuie să faci nici un pas ce poate avea consecinţe grave pentru dumneata, numai pentru că ai impresia că noi ne aflăm într-o situaţie grea.

— Asta e adevărat, consimţi doamna Baroda; dar părerea mea este că n-are dreptul să stea cu braţele încrucişate după ce ne-a vârât pe toţi într-o asemenea belea.

— Dacă în loc să stai liniştită cu braţele încrucişate, interveni Paresh Babu, te enervezi şi te agiți, lucrurile se încurcă şi mai tare. Nu cred că datoria noastră este să facem întotdeauna ceva; de multe ori în viață, principala datorie a omului este să nu facă absolut nimic.

— Da, fireşte, zise supărată soția lui. Eu sunt o proastă şi nu sunt în stare să înțeleg nimic. Dar, înainte de a pleca, aş vrea să ştiu ce se va hotărî în chestiunea aceasta... Îmi pare rău, dar mă aşteaptă o mulțime de treburi.

— Aş vrea să fiu primit duminică, adică poimâine, zise Binoy. Deci, dacă Paresh Babu...

— Nu, îl întrerupse Paresh Babu. Eu nu pot face nici o inițiere din care familia mea să tragă foloase. Trebuie să apelezi direct la Brahmo Samaj.

Brusc, lui Binoy îi pieri tot elanul. De fapt, nu ajunsese la un punct unde ar fi putut să ceară în mod formal organizației brahmoiste inițierea şi admiterea în comunitate, cu atât mai mult cu cât tocmai aceasta compromisese numele Lolitei punându-l alături de al lui. Cum să ceară el admiterea şi cum să scrie cererea? Cum va mai ieşi în fața lumii, după ce petiția i-ar fi fost publicată în gazetele brahmoiste? O va citi Gora, o va citi şi Anandamoyi!... Şi apoi, pe lângă toate, ea nici nu va apărea în întregime, şi cititorii hinduşi nu vor afla decât zelul neaşteptat al lui Binoy de a intra în Brahmo Samaj, ceea ce nu era tocmai adevărat. Binoy simțea că, numai dacă toate faptele vor fi dezvăluite, va putea scăpa de ruşine.

Văzând că Binoy tace, doamna Baroda se alarmă şi zise:

— Oh! Am uitat! Binoy Babu nu cunoaşte în Brahmo Samaj pe nimeni în afară de noi. Dar să nu-ţi faci griji, facem noi toate demersurile necesare. Trimit imediat după Panu Babu. N-avem timp de pierdut – duminica e foarte aproape.

Tocmai atunci Sudhir trecea prin faţa uşii, vrând să meargă sus.

— Sudhir, îl strigă doamna Baroda, duminică Binoy va intra în Brahmo Samaj!

Sudhir se arătă încântat. Avusese întotdeauna o mare admiraţie pentru Binoy, şi gândul că acesta va fi primit în Brahmo Samaj îl umplea de bucurie. Întotdeauna i se păruse absurd ca un om cu o inteligenţă şi o pregătire atât de excepţionale, care scria într-o engleză perfectă, să nu fie membru al Brahmo Samajului. Inima îi sălta de bucurie în faţa dovezii că oameni de calitatea lui Binoy nu pot fi fericiţi decât în cadrul comunităţii lor.

— Dar cum putem pregăti totul până duminică? zise el. Nu se va putea face destulă publicitate!

Sudhir ar fi dorit ca hotărârea lui Binoy să fie anunţată cu surle şi trâmbiţe, ca un exemplu pentru toată lumea.

— Ba se poate! exclamă doamna Baroda. Putem rândui cu uşurinţă totul până duminică. Du-te repede, Sudhir, şi cheamă-l pe Panu Babu.

Bietul Binoy, prin exemplul căruia Sudhir ţinea să demonstreze lumii întregi forţa invincibilă a Brahmo Samajului, se simţea foarte prost! Un gest care în teorie şi în

faza argumentării părea lipsit de importanță devenea foarte neplăcut acum, când urma să fie dat în vileag.

Auzind că avea să fie chemat şi Panu Babu, Binoy se ridică să plece. Dar doamna Baroda, care nu mai voia să-l scape din mână, stărui să rămână pe loc, întrucât Panu Babu va sosi imediat şi deci nu va trebui să aştepte mult.

Binoy se scuză însă, spunând:

— Nu, vă rog să mă iertați, nu pot să mai aştept.

I se părea că, dacă scapă din încercuire şi câştigă timp, va putea reflecta mai bine şi se va simți mai uşurat.

Odată cu Binoy se ridică şi Paresh Babu, care, punând mâna pe umărul lui, zise:

— Nu te pripi, Binoy... Înainte de a lua vreo hotărâre, du-te, liniştește-te şi chibzuieşte bine. Să nu faci un pas atât de important, care poate avea urmări serioase asupra întregii tale vieți, fără a fi pe deplin împăcat cu conştiința ta.

Doamna Baroda, de data aceasta scoasă din fire de purtarea bărbatului ei, îi spuse:

— Cei ce încep o acțiune fără a cugeta temeinic asupra ei, cei ce stau cu brațele încrucişate până când se vâră în bucluc şi pe ei, şi pe alții, când îşi dau seama că nu mai există nici o cale de scăpare spun „Stai şi gândeşte-te!”. Cred şi eu că-ți convine să stai şi să reflectezi, dar, între timp, viața noastră, a tuturor, e în primejdie!

Când Binoy părăsi casa, Sudhir îl însoți – nu-şi mai găsea astâmpărul. Era ca omul pofticios ce dă târcoale unei mese aşternute pentru un ospăț ales. Ar fi vrut să-l ducă chiar atunci pe Binoy la prietenii săi din comunitatea brahmoistă, să le dea el marea veste şi să înceapă fără întârziere sărbătoarea bucuriei. Dar Binoy, în fața entuziasmului expansiv al lui Sudhir, se simțea din ce în ce mai amărât. Când Sudhir îi propuse să meargă amândoi de-a dreptul la Panu Babu, Binoy pur şi simplu îi întoarse spatele şi plecă fără a-i răspunde ceva.

Cum mergea aşa grăbit, aproape se ciocni de Abinash şi de doi-trei membri din partidul său, care veneau în goană. Văzându-l pe Binoy, se opriră, iar Abinash exclamă:

— Ah, ce bine! Uile-l pe Binoy Babu! Haide cu noi, Binoy Babu!

— Unde vă duceți? întrebă Binoy.

— Unde? În grădina Kashipore, să facem pregătirile pentru ceremonia de penitență a lui Gourmohan Babu.

— Nu, protestă Binoy, acum n-am timp să merg cu voi.

— Ce spui? strigă Abinash. Îți dai seama ce eveniment se pregăteşte? Dacă era un fleac, Gourmohan Babu nici n-ar fi propus această ceremonie! În ziua de azi, hinduşii trebuie să-şi afirme forța, iar penitența lui Gourmohan Babu va fi un eveniment de seamă pentru poporul nostru! Îi vom pofti pe toți panditii mai cunoscuți, aşa încât manifestația noastră să aibă răsunet în întreaga societate hindusă. Lumea îşi va da seama că suntem încă în viață! Vor afla cu toții că hinduismul nu e pe moarte!

Binoy izbuti până la urmă să scape de stăruințele lui Abinash şi-şi văzu de drum.

Capitolul LIX

Haran Babu sosi numaidecât la chemarea doamnei Baroda. După ce privi cu un aer grav în jur, zise:

— Datoria noastră este s-o chemăm pe Lolita şi să discutăm această chestiune cu ea.

Când apăru Lolita, Haran Babu zise pe un ton solemn, de înmormântare:

— Uite ce este, Lolita, viața ta a ajuns la o răspântie de mare răspundere. Pe de o parte, este religia ta; pe de alta, sentimentul tău; iar tu trebuie să hotărăşti pe care dintre ele o vei alege!

După ce rosti aceste cuvinte, făcu o pauză pentru a vedea efectul produs asupra Lolitei. Era convins că lupta lui pătimaşă pentru dreptate constituie o pildă în fața căreia laşitatea se cutremură, şi fățărnicia se topeşte ca ceara în fața focului... Ardoarea sa morală era o chezăşie într-adevăr prețioasă pentru Brahmo Samaj!

Dar Lolita nu răspunse nimic şi, întrucât rămase mută, Haran Babu continuă:

— Ai auzit, desigur, că Binoy Babu, ţinând seama de situaţia în care te afli, sau poate din vreun alt motiv, şi-a exprimat dorinţa de a deveni membru al Brahmo Samajului.

Era o veste neaşteptată pentru Lolita; dar nu făcu nici un comentariu şi rămase ca o stană de piatră. Doar ochii îi scăpărau.

— Paresh Babu, continuă Haran, s-a arătat, firește, încântat de asemenea dovadă de bunăvoinţă din partea lui Binoy, dar tu eşti singura care trebuie să hotărască dacă această ştire este îmbucurătoare ori nu. De aceea, în numele Brahmo Samajului îţi cer să uiţi dorinţele tale nebuneşti şi, scrutându-ţi inima numai în ceea ce priveşte religia ta, să-ţi pui următoarea întrebare: „Avem oare motive să ne bucurăm cu adevărat de acest lucru?”

Văzând că Lolita rămâne tot mută, Haran Babu crezu că produsese o impresie puternică asupra ei şi continuă cu tot mai multă ardoare:

— Iniţiere! Cred că nu e necesar să spun că iniţierea este un moment de mare importanţă în viaţa unui om. Ai admite tu oare ca o asemenea ceremonie să fie profanată? La imperativul fericirii, al convenienţelor sociale sau al ataşamentului personal, crezi că e bine să compromitem Brahmo Samajul promovând minciuna şi cinstind făţărnicia? Spune-mi, Lolita, vrei să fii amestecată în acest trist incident din istoria Brahmo Samajului şi să-i porţi răspunderea câte zile vei mai avea?

Chiar şi la această întrebare, Lolita rămase mută ca o stană de piatră; doar degetele i se încleştară mai tare pe marginea scaunului pe care şedea. Haran Babu îşi urmă rechizitoriul:

— Adeseori mi-a fost dat să văd cu câtă impetuozitate pornirile omului slăbesc caracterul lui şi ştiu, de asemenea, că trebuie să iertăm slăbiciunile omeneşti; dar atunci când aceste slăbiciuni nu aduc prejudicii numai celui ce le săvârşeşte, ci altor sute de oameni, şi zdrobesc singurul lor adăpost, spune-mi, Lolita, crezi că o asemenea slăbiciune poate fi iertată? Oare Dumnezeu ne-a dat dreptul s-o iertăm?

— Nu, nu! Panu Babu! strigă Lolita ridicându-se de pe scaun şi oprindu-se în faţa lui. Nu trebuie să ne ierţi! Ne-am obişnuit toţi cu atacurile dumitale, şi nici unul dintre noi n-ar putea suporta iertarea pe care ne-o oferi! Şi cu acestea, Lolita ieşi din odaie.

Doamna Baroda rămase profund tulburată de cele spuse de Haran Babu, deşi, pe de altă parte, nu voia cu nici un preţ să-l scape din mână pe Binoy. Iar Haran Babu, nici chiar văzând-o contrariată, nu se lăsă înduplecat. Până la urmă, doamna Baroda se despărţi supărată pe el. Era într-o mare încurcătură: nu izbutise să aibă de partea ei nici pe Paresh Babu, nici pe Haran Babu. Nimeni n-ar fi crezut că o să ajungă într-o situaţie atât de paradoxală; şi, astfel, se văzu silită să-şi schimbe părerile despre Haran Babu.

În ceea ce îl priveşte pe Binoy, atâta vreme cât ideea iniţierii îi plutise vag în minte, îşi exprimase încântat hotărârea de a intra în Brahmo Samaj. Dar când văzu că trebuie să scrie o cerere şi că Haran Babu va fi solicitat să-şi spună părerea, se cutremură de groaza publicităţii... I se părea că nici la Anandamoyi nu va găsi înţelegere. Şi cum nu avea chef să se plimbe, plecând de la Paresh Babu, se duse de-a dreptul acasă, urcă în odaia lui de culcare şi se trânti pe pat.

Se întunecase. Servitorul veni să-i aducă o lampă aprinsă, şi tocmai atunci îl auzi pe Satish strigându-l de jos:

— Binoy Babu! Binoy Babu!

Glasul lui Satish îl trezi la viaţă, de parcă în mijlocul unui deşert i s-ar fi oferit o înghiţitură de apă. În momentele acelea, singura fiinţă de pe lume care-l putea mângâia era Satish, aşa încât, la auzul vocii lui, întreaga toropeală îi dispăru. Sări din pat strigând:

— Ce este, frăţioare? Ce te aduce aici?

Apoi, fără a se mai încălţa, coborî iute la parter pentru a-l găsi la capul scării nu numai pe Satish, ci şi pe doamna Baroda. Aşadar, iarăşi hărţuială, iarăşi zbucium!

Îi pofti sus, iar doamna Baroda îl trimise pe Satish să se aşeze pe verandă; pentru a-l mângâia de acest exil dureros, Binoy îi dădu nişte cărţi cu poze şi-l conduse în odaia vecină, unde era o lampă aprinsă.

Doamna Baroda porni la atac:

— Uite ce e, Binoy: întrucât nu cunoşti pe nimeni în Brahmo Samaj, vei scrie numai o scrisoare către preotul comunităţii noastre, iar eu o voi duce mâine şi voi face toate demersurile necesare pentru ca duminică să aibă loc iniţierea. Nu vei avea nici o bătaie de cap, rânduiesc eu totul.

Binoy era atât de puţin pregătit, încât nu putu răspunde nici un cuvânt. Totuşi, supus, scrise scrisoarea şi i-o dădu doamnei Baroda. Ajunsese la concluzia că, indiferent de ce se

va întâmpla, trebuia s-o apuce pe o cale de unde nu mai putea da înapoi, să facă un gest care să nu-i mai îngăduie şovăiala.

În treacăt, doamna Baroda pomeni şi despre căsătoria lui cu Lolita.

După plecarea ei, Binoy se simți cuprins de un soi de silă. Chiar şi amintirea Lolitei trezea în sufletul său o oarecare repulsie. Oare nu cumva şi Lolita o încurajase pe mama ei în această grabă cu totul deplasată? Pe măsură ce-şi pierdea respectul de sine, i se părea că pierde respectul şi pentru toți ceilalți.

Pe de altă parte, doamna Baroda credea că, sosind acasă cu acest trofeu, îi va face Lolitei o mare plăcere, întrucât descoperise că fata ei era îndrăgostită de Binoy. Acum parcă nici nu înțelegea de ce se făcuse atâta zarvă în jurul acestei căsătorii. De fapt, găsea că, în afară de ea, toată lumea purta o oarecare vină. De câteva zile nici nu-i mai adresase cuvântul Lolitei. Dar acum, după ce se conturase calea ieşirii din încurcătură – în mare măsură datorită presiunilor exercitate de ea –, abia aştepta s-o îmbuneze pe îndărătnica ei fiică, înştiințând-o de acest strălucit succes. Paresh Babu nu făcuse decât încurcături, iar Lolita însăşi fusese incapabilă să-l conducă pe Binoy aşa cum trebuia. Nici din partea lui Panu Babu nu primise ajutorul aşteptat. Aşadar, a trebuit să descurce lucrurile singură! Da! Da! O femeie e în stare să realizeze ceea ce nu pot face o sută de bărbați!

Ajunsă acasă, află că Lolita se culcase devreme pentru că nu se simțea bine. Zâmbind în sinea ei, îşi zise: „Acuşi o însănătoşesc eu!” Luă o lampă aprinsă şi se duse în odaia Lolitei; aceasta nu se culcase încă, ci stătea întinsă pe canapea şi citea.

Lolita se ridică imediat în capul oaselor şi întrebă:

— Unde ai fost, mamă?

Întrebarea fu rostită pe un ton aspru, întrucât Lolita aflase că mama ei se dusese cu Satish la Binoy.

— Am fost la Binoy, răspunse maică-sa.

— Pentru ce? întrebă Lolita.

„Auzi vorbă!" îşi zise doamna Baroda cam supărata. „Lolita vorbeşte cu mine de parcă i-aş fi duşmancă! Ce copil nerecunoscător!"

— Iată pentru ce! exclamă ea întinzându-i scrisoarea lui Binoy. După ce o citi, Lolita se făcu roşie ca focul, cu atât mai mult cu cât maică-sa îi spusese, pentru a-şi exagera succesul, că făcuse presiuni mari asupra lui Binoy până să scrie scrisoarea. Mândră nevoie mare, spuse că nimeni în afară de ea n-ar fi putut duce la bun sfârşit această treabă!

Lolita îşi acoperi faţa cu mâinile şi se trânti iarăşi pe canapea, iar maică-sa, crezând că fata se sfieşte să-şi arate emoţia, ieşi din odaie.

Dar a doua zi de dimineaţă, când se duse să ia scrisoarea pentru a o duce la Brahmo Samaj, o găsi ruptă în bucăţele!

Capitolul LX

În seara următoare, tocmai când Sucharita se pregătea să meargă la Paresh Babu, servitorul o anunță că un domn voia s-o vadă.

— Cine e? Binoy Babu? îl întrebă ea.

Servitorul îi răspunse că nu era Binoy Babu, ci un domn foarte înalt. Sucharita tresări şi-i spuse servitorului să-l poftească sus.

În ziua aceea, Sucharita nu prea avusese timp să se gândească la găteli şi nici să se ocupe de înfățişarea ei; de aceea, când se privi în oglindă, rămase foarte nemulțumită de felul cum arăta. Dar cum nu mai avea vreme să se schimbe, îşi netezi în grabă părul, îşi potrivi sariul şi coborî. Uitase că pe masă se aflau cărțile scrise de Gora. Îl găsi aşezat chiar în fața mesei! Cărțile erau întinse în văzul lui, iar Sucharita n-avu putere nici să le strângă, nici să le acopere.

— Mătuşica voia de multă vreme să te vadă; mă duc să-i spun c-ai venit, zise Sucharita şi ieşi, neavând curajul să stea singură cu Gora.

Peste câteva minute, reveni cu Harimohini.

Binoy îi vorbise lui Harimohini despre viața şi ideile lui Gora, despre credința şi evlavia lui; şi ea o rugase de câteva ori pe Sucharita să-i citească din scrierile lui. Deşi nu putea

înțelege totul prea bine, pricepea că Gora respecta întocmai cărțile sfinte şi că scrierile lui erau un protest împotriva vieții deşănțate din ziua de azi. În orice caz, asculta lecturile cu multă plăcere. Harimohini îl admira pe Gora pentru că, în ochii ei, nimic nu era mai minunat şi mai meritoriu decât ca un tânăr din vremurile noastre, care a învățat la şcoli englezeşti, să fie un apărător atât de vajnic al tradiției. Când îl cunoscuse pe Binoy, fusese încântată de el, dar, pe măsură ce-l vedea mai des şi mai ales după ce se mutase cu Sucharita, abaterile lui începură s-o supere. Tocmai pentru că îi acordase prea mare încredere, acum îi găsea şi cusururi pe care nu le avea şi de aceea aştepta cu şi mai multă râvnă întâlnirea cu Gora.

Când dădu cu ochii de Gora, rămase uimită. Iată un adevărat brahman! Strălucitor ca flăcările unui rug! Parcă era Mahadeva[60], învăluit în nimbul gloriei! Gora îi trezi un respect atât de puternic, încât atunci când acesta se aplecă să-i facă pronam-ul cuvenit, se retrase emoționată.

— Am auzit atâtea despre dumneata! exclamă Harimohini. Stau şi mă întreb cum de a avut cineva neobrăzarea să te vâre în puşcărie!

— Dacă judecătorii ar fi ca dumneavoastră, zise Gora râzând, închisorile ar fi populate numai de lilieci şi de şobolani!

— Nu-i chiar aşa, tinere, răspunse Harimohini. Lumea asta nu duce lipsă de hoți şi de escroci. Dar oare judecătorul era orb? E destul să se uite cineva la fața dumitale pentru a vedea că nu eşti un om de rând, că eşti trimisul lui Dumnezeu. Trebuie neapărat să închidă oameni ca

---

[60] Un alt nume al zeului Shiva.

dumneata pentru a umple temnițele? Doamne, Dumnezeule! Ce fel de dreptate e şi asta?

— Judecătorii, îi explică Gora, de teamă ca nu cumva uitându-se la fețele oamenilor să vadă mărirea lui Dumnezeu, îşi fac meseria cu ochii ațintiți numai asupra culegerilor de legi. Credeți că ar putea altfel să mănânce şi să doarmă, după ce condamnă atâta amar de lume la biciuire, munci forțate, temniță şi chiar spânzurătoare?

— Când am răgaz, zise Harimohini, o pun pe Radharani să-mi citească din scrierile dumitale; aşteptam de multă vreme ziua în care voi putea auzi asemenea vorbe rostite de buzele dumitale. Nu sunt decât o biată femeie neînvățată şi nenorocită... nu pot înțelege totul, şi mintea mea nu poate cuprinde orişice, dar am convingerea fermă că de la dumneata am ce învăța!

Gora n-o contrazise, ci tăcu plin de modestie.

— Trebuie să iei ceva înainte de a pleca de la noi, continuă Harimohini. A trecut multă vreme de când nu mi-a fost dat să primesc în casă un tânăr brahman ca dumneata. De data aceasta trebuie să te mulțumeşti cu câteva dulciuri, dar altă dată am să te poftesc la o masă în toată legea.

Rămasă singură cu Gora, în timp ce Harimohini se dusese să aducă gustările, Sucharita se simți foarte emoționată.

— A fost astăzi Binoy pe la dumneata? întrebă Gora deodată.

— Da, răspunse ea.

— Eu nu l-am mai văzut de mult, zise Gora, dar ştiu pentru ce a venit aici.

Gora se opri, iar Sucharita rămase şi ea tăcută.

— Dumneavoastră căutaţi, continuă Gora, să-l siliţi pe Binoy să se căsătorească după ritualul brahmoist! Crezi că e cinstit?

Sucharita, jignită de aceste cuvinte, îşi pierdu toată sfiala şi şovăiala şi, privind drept în ochii lui Gora, îi răspunse:

— Vrei să spui că o căsătorie după ritualul nostru brahmoist nu este bună?

— Poţi fi sigură, zise Gora, că din partea dumitale nu mă aştept la nimic superficial. De la dumneata am pretenţii mult mai mari decât de la un sectant de rând. Pot afirma cu absolută certitudine că dumneata nu faci parte din categoria oamenilor care îşi irosesc puterile în cadrul unei secte numai pentru a spori numărul adepţilor ei. Aş dori să-ţi urmezi judecata dumitale şi să nu te înjoseşti, lăsându-te indusă în eroare de părerile altora. Trebuie să fii conştientă în sufletul dumitale că nu eşti numai o membră oarecare a unui anumit partid!

Sucharita, adunându-şi toate puterile spre a susţine discuţia, zise:

— Vrei să spui că dumneata nu faci parte dintr-un anumit partid?

— Nu, răspunse Gora, eu sunt hindus! Un hindus nu face parte din nici un partid. Hinduşii sunt o naţiune, şi încă o naţiune atât de vastă încât naţionalitatea lor nu poate fi restrânsă în limitele unei definiţii. Şi, la fel cum oceanul nu poate fi identificat cu valurile lui, nici hinduşii nu pot fi identificaţi cu sectele lor.

— Atunci, cum se poate ca, nefăcând parte dintr-un anumit partid, spiritul de partid să fie atât de dezvoltat în rândul hinduşilor? întrebă Sucharita.

— Pentru ce se apără un om când e lovit? zise Gora. Pentru că are vitalitate. Piatra rabdă fără murmur orice lovitură.

— Dacă hinduşii cred, continuă Sucharita, că este o ameninţare ceea ce, după părerea mea, constituie însăşi esenţa religiei, ce-mi rămâne de făcut? Spune-mi?

— Dă-mi voie să-ţi spun, răspunse Gora, că dacă ceea ce socoteşti dumneata a fi datorie dă o lovitură atât de dureroasă acestei vaste fiinţe ce se numeşte naţiunea hindusă, cred c-a sosit momentul să reflectezi serios dacă nu cumva spiritul dumitale dă dovadă de eroare sau orbire şi dacă într-adevăr ai analizat problema sub toate aspectele. Nu e drept să recurgi la violenţă şi, lăsându-te dusă de obiceiuri şi delăsare, să afirmi fără rezerve că singurul crez adevărat este cel al comunităţii dumitale. Când un şobolan roade o gaură în carena unui vapor, el ţine seama numai de înclinaţiile şi de dorinţele lui; nu-şi dă seama că folosul realizat este un fleac în comparaţie cu imensa pierdere pe care o provoacă celorlalţi. Aşadar, dumneata ar trebui să-ţi pui problema dacă acţionezi numai în interesul sectei dumitale sau al întregii omeniri. Îţi dai seama ce înseamnă întreaga omenire? Cât de variate sunt necesităţile ei, câtă diversitate au caracterele ei şi cât de nenumărate sunt tendinţele ei? Nu toţi oamenii se află în acelaşi loc şi la

acelaşi nivel... unii sunt la poalele munţilor, unii pe malul mării, iar alţii pe întinsul câmpiilor, şi cum nici unul n-are puterea să stea pe loc, toţi se află în continuă mişcare. Vrei să impui autoritatea sectei dumitale tuturor celorlalţi? Vrei să închizi ochii şi să-ţi imaginezi că toţi oamenii sunt la fel şi că toţi s-au născut pe lume pentru a deveni membri ai sectei cunoscute sub numele de Brahmo Samaj? Dacă gândeşti astfel, atunci prin ce te deosebeşti de naţiunile cotropitoare, care, îngâmfate de forţa lor fizică, refuză să admită că diferenţele dintre popoare au o importanţă uriaşă pentru întreaga omenire şi-şi închipuie că cea mai mare fericire a omenirii ar fi dacă ele ar cuceri toate celelalte popoare ale lumii şi le-ar subjuga pe veci sub puterea lor, aducând pământul întreg în sclavie?

Pentru o clipă, Sucharita uită că Gora expune o teză. Inima îi era profund mişcată de răsunetul minunat şi solemn al glasului său puternic. Nu-şi dădea seama că Gora pledează; adevărurile pe care le expunea el trezeau un ecou în adâncul fiinţei ei.

— Nu societatea dumitale, continuă Gora, a creat milioanele de oameni ce populează India. Şi atunci, ai dumneata dreptul să hotărăşti şi să decretezi care e calea cea mai nimerită pentru aceste milioane de suflete, care este credinţa ce răspunde mai bine nevoilor lor şi prin ce acţiuni pot deveni ei puternici? Cum poţi dori să aduci la un singur nivel o Indie atât de vastă? Iar când îţi dai seama ce obstacole se ridică în calea unei asemenea dorinţe irealizabile, te înfurii pe ţară; şi cu cât obstacolele devin mai mari, cu atât ura şi dispreţul dumitale pentru cei pe care vrei să-i fericeşti devin mai înverşunate! Şi totuşi, te închini unui Dumnezeu care i-a creat pe oameni diferiţi şi vrea să-i menţină ca atare. Dacă într-adevăr îl cinsteşti pe Dumnezeu, cum de nu-i poţi desluşi poruncile şi pentru ce trufia partidului dumitale te împiedică să recunoşti vrerea Lui?

Gora, văzând că Sucharita îl asculta fără a încerca să-i răspundă, fu cuprins de milă şi, după o scurtă pauză, reîncepu pe un ton mai blând:

— Poate că vorbele mele ţi se par prea aspre, dar te rog să nu te revolţi împotriva mea numai pentru că mă socoteşti un membru al partidului opus. Dacă te-aş fi privit doar ca pe o reprezentantă a sectei adverse, n-aş fi spus nici o vorbă. Dar când văd că o fiinţă, căreia natura i-a dăruit o minte deschisă, e îngrădită de limitele strâmte ale unei secte, mă cuprinde disperarea.

— Nu, nu! exclamă Sucharita roşind. Să nu-ţi faci griji pentru mine. Vorbeşte mai departe, iar eu am să caut să te înţeleg.

— Nu mai am multe de spus, zise Gora. Îţi cer doar să priveşti India cu o minte luminată şi s-o iubeşti cu toată sinceritatea inimii dumitale. Dacă însă îi vei privi pe oamenii din India numai ca brahmoişti şi nebrahmoişti, vei avea o viziune deformată asupra ţării noastre, iar pe poporul ei vei ajunge să-l disprețuieşti, îl veţi înţelege greşit şi nu-l vei putea concepe în totalitatea lui. Dumnezeu i-a creat pe oameni diferiţi unul de altul, atât în idei, cât şi în acţiuni, le-a dat credinţe şi obiceiuri diferite, dar în esenţă i-a făcut identici în umanitatea lor. Există în toţi ceva ce aparţine Indiei în întregul ei, iar dacă-l putem concepe cu adevărat, acest ceva trece dincolo de orice meschinărie, depăşeşte toate lipsurile şi ne dezvăluie o fiinţă vastă şi minunată, prin care ni se revelează taina unei credinţe seculare. Putem vedea că flacăra jertfelor din vremile trecute pâlpâie încă sub cenuşă şi că va veni negreşit ziua în care, trecând peste îngrădirile timpului şi spaţiului, această flacără va aprinde un foc viu pe tot cuprinsul lumii. A crede, a spune chiar şi numai în gând, că toate faptele şi vorbele măreţe ale indienilor din vechime

sunt false înseamnă a disprețui adevărul; asta nu este altceva decât ateism!

Sucharita îl ascultase cu capul plecat, dar deodată ridică privirea şi-l întrebă:

— Atunci, spune-mi ce să fac.

— Eu nu mai am nimic de spus, răspunse Gora, decât cel mult o mică completare. Trebuie să înțelegi că religia hindusă cuprinde la sânul ei, ca o mamă, oameni cu idei şi opinii diferite; cu alte cuvinte, religia hindusă îl consideră pe om numai ca pe un om, şi nu ca pe un membru al unui partid sau al altuia. Ea nu-l cinsteşte numai pe omul înțelept, ci şi pe cel sărac cu duhul, şi nu respectă numai o formă a înțelepciunii, ci înțelepciunea sub toate aspectele ei. Creştinii nu vor să admită adversitatea; ei pretind că de o parte este religia creştină, iar de cealaltă, o veşnică pieire, şi nu recunosc nici o cale de mijloc între ele. Iar noi, pentru că am învățat în şcoli alături de creştini, ne-am ruşinat de varietatea din hinduism. Noi nu pricepem că, prin această diversitate, hinduismul a izbutit să realizeze Unitatea a tot ce există. Atâta vreme cât nu putem scăpa din acest vârtej al învățăturilor creştine, nu vom putea înțelege adevărurile glorioase ale religiei noastre hinduse!

Sucharita asculta vorbele lui Gora, şi ideile lui căpătau parcă viață, iar viitorul îndepărtat pe care îl zugrăvea prin forța viziunii sale i se dezvăluia în față. Uitând toată sfiala, uitându-se chiar şi pe sine, Sucharita privea chipul lui Gora luminat de strălucirea entuziasmului său. Vedea în el expresia unei forțe secrete, prin care se realizaseră probabil toate marile înfăptuiri de pe pământ. În lumea ei, Sucharita auzise mulți oameni instruiți şi culți discutând principiile adevărului, dar cuvintele lui Gora erau mai mult decât o argumentare, erau o creație. Atât de evidente erau, şi de

perceptibile, încât puneau stăpânire în acelaşi timp şi pe mintea, şi pe sufletul ei. De data aceasta, Sucharita avu impresia că-l vede pe Indra[61] cu fulgerul său. Când vocea adâncă şi gravă a lui Gora îi ajungea la ureche, inima îi tresărea, şi, parcă în fiece moment, fulgere aprinse îi fremătau în vine. N-avea puterea să gândească şi să vadă unde se deosebeau opiniile ei de ale lui Gora şi unde erau în concordanță.

În acest moment intră Satish, pe care Gora îl intimidase întotdeauna. Păstră şi de data aceasta o distanță cât mai mare față de el şi apropiindu-se de sora lui, îi şopti:

— A sosit Panu Babu.

Sucharita tresări de parcă tocmai primise o lovitură; în starea de spirit în care se găsea, ar fi dat orice pe lume ca să scape de acest musafir nedorit. Crezând că Gora n-a auzit şoapta lui Satish, se ridică şi ieşi grăbită. Coborî de-a dreptul jos şi-i zise lui Haran:

— Te rog să mă ierți, dar azi nu pot sta de vorbă cu dumneata!

— Pentru ce? întrebă Haran Babu.

— Dacă vrei să vii mâine la tatăl meu, mă poți întâlni acolo, zise Sucharita fără a-i răspunde la întrebare.

— Pare-mi-se că azi ai musafiri, remarcă Haran Babu.

---

[61] În mitologia hindusă, zeul care stăpâneşte fulgerele.

— Acum n-am timp, zise Sucharita ocolind iarăşi întrebarea. Te rog să mă ierți.

— Dar, stărui Haran Babu, am auzit din stradă glasul lui Gourmohan Babu. E aici, nu-i aşa?

Văzându-se silită să răspundă la această întrebare directă, Sucharita zise roşind:

— Da, e aici!

— Asta-i foarte bine, exclamă Haran Babu. Am ceva de vorbit şi cu el. Dacă ai ceva de lucru, poți să ne laşi puțin singuri.

Şi, fără a aştepta consimțământul Sucharitei, merse sus. Când intrară în odaie, Sucharita îi spuse lui Gora fără a-i arunca măcar o privire lui Haran Babu:

— Mătuşa s-a dus să-ți pregătească nişte gustări şi mă duc şi eu s-o ajut; apoi ieşi grăbită, în timp ce Haran Babu, cu un aer solemn, se aşează pe un scaun.

— Arăți cam prost, îi spuse el lui Gora.

— Da, consimți Gora. Din întâmplare, am fost supus de curând unui tratament nu tocmai indicat pentru a mă simți bine.

— Aşa este, răspunse Haran Babu cu glas mai blând. Probabil c-ai suferit mult.

— Nu mai mult decât se aşteptau unii, zise Gora pe un ton sarcastic.

— Vreau să discut cu dumneata ceva în legătură cu Binoy Babu, zise Haran schimbând brusc subiectul. Sper că ştii că face demersuri pentru a fi primit duminică în Brahmo Samaj.

— Nu, nu ştiam, răspunse Gora.

— Dumneata eşti de acord cu acest pas? întrebă Haran Babu.

— Binoy nu-mi cere acordul, răspunse Gora.

— Credința lui Binoy Babu, continuă Haran Babu, este, după dumneata, destul de puternică pentru a-l îndreptăți la o inițiere?

— De vreme ce şi-a exprimat dorința de a fi inițiat, răspunse Gora, o asemenea întrebare e absolut de prisos.

— Când dorim cu multă ardoare un lucru, remarcă Haran Babu, nu mai chibzuim temeinic asupra a ceea ce credem şi a ceea ce nu credem. Dumneata cunoşti firea omenească.

— Găsesc că n-are rost să mă angajez în discuții inutile despre firea omenească, zise Gora scurt.

— Cu toate că părerile mele şi societatea din care fac parte nu sunt în acord cu ale dumitale, zise Haran Babu, eu am un mare respect față de dumneata şi ştiu bine că, indiferent

dacă opiniile dumitale sunt juste sau greşite, nici o ispită nu te va face să şovăi asupra lor. Dar...

— Fireşte, interveni Gora, va fi o grea încercare pentru Binoy să afle că am pierdut şi puţina stimă pe care o ai faţă de mine! În lumea aceasta, deosebirea trebuie neapărat făcută între ce e just şi ce nu e; dar dacă vrei să stabileşti valoarea relativă a lucrurilor, pe baza preţuirii dumitale sau a lipsei dumitale de preţuire, fă-o neapărat, cu condiţia însă să nu aştepţi ca toată lumea să accepte verdictele dumitale.

— Foarte bine, zise Haran Babu, chiar dacă această problemă rămâne nelămurită nu-i prea mare pagubă. Dar aş vrea să-ţi pun o întrebare: nu vei ridica nici o obiecţie la încercarea lui Binoy de a se căsători cu cineva din familia lui Paresh Babu?

— Haran Babu! exclamă Gora roşind ca racul. Cum îţi închipui că voi discuta cu dumneata problemele privitoare la Binoy? Vorbeşti întruna despre firea omenească, dar nu înţelegi că Binoy este prietenul meu, şi nu al dumitale?

— Am pus această întrebare, începu Haran Babu, pentru că este vorba şi de Brahmo Samaj. Altfel...

— Dar eu n-am nici o legătură cu Brahmo Samaj, exclamă Gora iritat, şi nici nu mă interesează îngrijorarea dumitale!

În acest moment intră Sucharita. Haran Babu se întoarse spre ea spunând:

— Sucharita, am de discutat cu tine o problemă de mare importanţă.

Era o remarcă absolut inutilă. Haran Babu o făcuse intenționat, pentru a-i demonstra lui Gora intimitatea dintre el şi Sucharita. Ea însă nu-i răspunse, iar Gora rămase nemişcat pe scaun fără a arăta cea mai vagă intenție de a-i oferi lui Haran Babu prilejul unei convorbiri intime cu Sucharita.

— Sucharita, repetă Haran Babu, vino în odaia de alături. Am să-ți spun ceva.

Fără a lua în seamă cererea lui, Sucharita se uită la Gora şi zise:

— Ce mai face mama dumitale?

— Mama, de când o ştiu, face bine! zise Gora râzând.

— Da, aşa este, zise Sucharita. Am avut prilejul să-mi dau seama singură cum ştie să se simtă bine.

Gora îşi reaminti că Sucharita mersese pe la Anandamoyi în timp ce el era închis.

Între timp, Haran Babu luase o carte de pe masă şi, după ce se uitase cu atenție la numele autorului de pe copertă, îşi aruncă ochii asupra câtorva pasaje.

Sucharita, puțin stingherită, roşi, iar Gora, ştiind că era una dintre cărțile scrise de el, zâmbi în sinea lui.

— Aceasta este una dintre scrierile dumitale din tinerețe, nu-i aşa, Gourmohan Babu? zise Haran Babu.

— Eu sunt încă tânăr! zise râzând Gora. La unele specii de animale, tinerețea trece repede, la altele durează vreme mai lungă.

— Gourmohan Babu, zise Sucharita ridicându-se, cred că gustările sunt gata! Vrei să pofteşti alături? Mătuşica nu vrea să apară în fața lui Panu Babu şi probabil te aşteaptă în odaia vecină.

Această remarcă era anume adresată lui Haran Babu. Sucharita îndurase atât de multe în ziua aceea, încât nu se putuse împiedica să nu-i dea această lovitură.

Gora se ridică, iar Haran Babu, făcându-se că nu înțelege, zise:

— Atunci am să aştept aici.

— N-are nici un rost să aştepți, zise Sucharita. E destul de târziu.

Haran Babu însă nu se clinti, şi Sucharita ieşi împreună cu Gora.

Prezența lui Gora în casa Sucharitei şi purtarea lui față de Sucharita aţâțară spiritul combativ al lui Haran Babu. Era oare cu putință ca Sucharita să scape atât de lesne din ghearele Brahmo Samajului?

Să nu poată oare nimeni s-o salveze? Într-un fel sau altul, acest lucru trebuia evitat!

Haran Babu luă o coală de hârtie şi-i scrise Sucharitei o scrisoare. Avea câteva idei fixe, printre care şi aceea că, de câte ori dojenea pe cineva în numele adevărului, cuvintele lui nu puteau rămâne fără urmare. Nu putea pricepe că vorbele nu sunt totul şi că există o realitate ce se cheamă inima omului.

Când, după o lungă convorbire cu Harimohini, Gora se întoarse în odaia Sucharitei să-şi ia bastonul, se întunecase de-a binelea. Pe biroul Sucharitei se afla o lampă aprinsă. Haran Babu plecase, dar pe birou era o scrisoare pentru Sucharita, pusă la vedere.

Când dădu cu ochii de scrisoare, inima lui Gora se opri în loc. Ştia că Haran Babu avea anumite pretenţii faţă de Sucharita, dar nu aflase că ele întâmpinau o opoziţie netă. În acea după-amiază, când Satish intrase să-i anunţe Sucharitei sosirea lui Haran Babu şi când ea păruse speriată şi coborâse în goană, pentru a apărea curând după aceea însoţită de Haran, Gora avusese senzaţia unui sunet strident în mijlocul unei armonii. Apoi, când Sucharita plecase cu el în altă cameră să-i ofere o gustare, lăsându-l pe Haran Babu singur, deşi i se păruse cam nepoliticoasă, ajunsese totuşi la concluzia că o asemenea purtare dovedea intimitatea dintre Sucharita şi Haran Babu. Iar acum scrisoarea de pe biroul ei îi dădu o ultimă lovitură. O scrisoare este un lucru plin de mister – tocmai pentru că pe dinafară e scris numai numele, iar esenţialul este în interior, scrisorile au o deosebită capacitate de a tortura oamenii.

— Am să trec şi mâine, zise Gora uitându-se la Sucharita.

— Foarte bine, îi răspunse ea privind în altă parte.

Când să iasă, Gora se opri brusc şi exclamă:

— Locul dumitale e în sistemul solar al Indiei... dumneata aparții țării mele... şi nu văd cum ai putea să fii dusă în neant de vorbele vreunei comete hoinare! Dacă vei rămâne ferm aşezată pe locul dumitale, am să pot renunța la dumneata. Oamenii te-au făcut să crezi că, în acel loc, religia te va părăsi... dar eu îți spun răspicat că adevărul şi religia dumitale nu rezidă numai în părerile şi spusele câtorva oameni. Ele sunt legate prin nenumărate fire de cei din jurul dumitale... dacă vrei să le menții strălucitoare şi viguroase, n-ai să le poți smulge din rădăcini pentru a le sădi într-un vas! Dacă vrei să le cultivi ca să-ți fie cu adevărat de folos, trebuie să-ți ocupi locul ce ți-a fost hărăzit de poporul dumitale, mult înainte de a te fi născut. Nu trebuie să spui niciodată „N-au nimic cu mine, şi eu n-am nimic cu ei”. Dacă ai spune asta, adevărul religiei dumitale şi toată puterea dumitale se vor risipi ca o umbră. Pot să te asigur că, dacă părerile dumitale te îndepărtează de locul unde te-a trimis Dumnezeu, indiferent unde ar fi, părerile dumitale nu vor triumfa niciodată... Mâine am să vin iar.

Cu aceste cuvinte de rămas-bun, Gora ieşi, dar aerul păru să mai vibreze încă multă vreme în odaie, unde Sucharita rămase nemişcată ca o statuie.

Capitolul LXI

— Uite ce este, mamă, îi spuse Binoy lui Anandamoyi, ca să fiu sincer, ori de câte ori mă înclin în fața unui idol, mă simt

oarecum jenat. Până acum am reuşit să-mi ascund acest sentiment, ba mai mult, am scris şi o serie de articole, cred că destul de bune, în apărarea cultului idolilor. Dar trebuie să-ți spun adevărul: atunci când mă închin în fața unui idol, mintea mea nu-şi dă asentimentul.

— Să fie oare mintea ta atât de simplă, exclamă Anandamoyi, încât să nu poată privi niciodată un lucru în întregul lui şi să se piardă în amănunte? Cred că de aceea şi eşti atât de pretențios.

— De fapt, spuse Binoy, am o minte ascuțită şi pot demonstra şi argumenta despicând firul în patru chiar şi lucruri în care nu cred. Toate principiile religioase pe care le-am susținut cu atâta îndârjire de-a lungul anilor le-am apărat nu din punct de vedere religios, ci din punctul de vedere al partidului nostru.

— Aşa se întâmplă când omul nu este cu adevărat religios, remarcă Anandamoyi. La asemenea oameni, religia devine un motiv de trufie, ca bogăția, onorurile sau neamul.

— Da, aprobă Binoy. Nu ne gândim la religie ca atare, ci o apărăm pentru că este religia noastră. La fel am procedat şi eu până azi, deşi n-am reuşit să mă autoamăgesc complet. Tot timpul mi-a fost ruşine de mine însumi, tocmai pentru că simulam o credință pe care n-o aveam.

— Crezi că n-am ştiut? exclamă Anandamoyi. Tu ai exagerat întotdeauna aceste lucruri mai mult decât ceilalți oameni, aşa că era limpede pentru mine că în sufletul tău se afla un gol pe care trebuia să-l umpli cu altceva. N-ai fi avut nevoie de atâtea vorbe dacă ai fi avut o credință simplă, adevărată.

— De asta am venit acum la dumneata, continuă Binoy, să te întreb dacă este cinstit din partea mea să-mi susțin credința în ceva fără a crede cu adevărat.

— Auzi vorbă! spuse Anandamoyi. Crezi că e nevoie să-mi pui o asemenea întrebare?

— Mamă, zise Binoy scurt, mâine voi fi admis în Brahmo Samaj!

— Ce spui, Binoy? exclamă Anandamoyi uluită. Ei, asta chiar că nu era necesar s-o faci!

— Dar acum ți-am explicat tocmai utilitatea acestui pas, mamă! zise Binoy.

— Cu credința ta de azi nu poți rămâne în comunitatea hindusă? întrebă Anandamoyi.

— Dacă rămân, răspunse Binoy, mă fac vinovat de fățărnicie.

— N-ai curajul să rămâi în comunitatea noastră de teamă că vei fi nesincer? întrebă Anandamoyi. Firește, oamenii din societatea noastră te vor persecuta, dar n-ai puterea să înduri persecuția?

— Mamă, începu Binoy, dacă nu pot trăi conform legilor societății hinduse, înseamnă că...

— Uite ce e, Binoy, interveni Anandamoyi, trei sute de milioane de oameni pot trăi în comunitatea hindusă, şi tu nu poți?

— Dar bine, mamă, exclamă Binoy, dacă membrii societății hinduse spun despre mine că nu sunt hindus, pot deveni hindus doar susținând cu vehemență că sunt?

— Oamenii din comunitatea mea spun despre mine că sunt creştină, zise Anandamoyi. Niciodată nu mănânc la masa lor şi, totuşi, nu văd cine mă poate sili să accept pecetea pe care mi-au pus-o. Cred că ar fi greşit să părăsesc o situație în care, după părerea mea, sunt la locul meu.

Binoy se pregătea să-i răspundă, dar Anandamoyi îi tăie vorba:

— Uite ce este, Binoy: în această chestiune nu-ți dau voie să pledezi, aici nu au rost argumentele! Crezi că-mi poți ascunde ceva? Îmi dau seama că sub pretextul argumentării încerci să te amăgeşti în ciuda convingerilor tale. Nu încerca, Binoy, să-ți arunci praf în ochi într-o chestiune atât de importantă!

— Dar mamă, zise Binoy, fără a se uita la Anandamoyi, am şi trimis scrisoarea şi mi-am dat cuvântul; şi-apoi, duminică va avea loc inițierea.

— Asta nu se poate, zise Anandamoyi încruntându-se. Dacă-i explici lui Paresh Babu situația, el nu va face presiuni asupra ta.

— Paresh Babu n-a fost deloc entuziasmat de inițierea mea, explică Binoy. De altfel, nici nu va lua parte la ceremonie.

— Atunci, nu văd pentru ce te frământi, exclamă Anandamoyi uşurată.

— Nu, mamă, strigă Binoy, nu mă mai pot răzgândi după ce mi-am dat cuvântul. E cu neputință.

— I-ai spus lui Gora? întrebă Anandamoyi.

— Nu l-am mai văzut de când m-am hotărât, răspunse Binoy.

— Gora n-o fi acasă? întrebă Anandamoyi.

— Nu, răspunse Binoy. Am auzit că s-a dus la Sucharita.

— Ce spui? Păi a fost şi ieri! exclamă Anandamoyi mirată.

— Azi s-a dus iar! remarcă Binoy.

În timp ce vorbea, se auzi din curte zgomotul unor purtători de palanchin, iar Binoy, crezând c-a sosit vreo rudă de-a lui Anandamoyi, ieşi din odaie.

Musafirul sosit era Lolita, care intră la Anandamoyi şi-i făcu pronam-urile cuvenite. Vizita ei era cu totul neaşteptată, iar când Anandamoyi, surprinsă, se uită la chipul ei, înțelese că o aduseseră aici grijile provocate de inițierea lui Binoy şi toate supărările legate de ea.

— Sunt încântată c-ai venit, măicuță! începu Anandamoyi, cu tactul ei obişnuit. Acum un minut a ieşit Binoy din odaie; mi-a vorbit despre inițierea lui de mâine în Brahmo Samaj.

— Cum? Se face mâine inițierea? întrebă Lolita iritată. Trebuie neapărat să facă acest lucru?

— Aşadar, crezi că nu e necesar? exclamă Anandamoyi uluită.

— Cred că nu! răspunse Lolita.

Neînțelegând ce voia să spună Lolita, Anandamoyi rămase mută şi privi întrebător spre ea.

— O inițiere atât de neaşteptată, făcută în felul acesta, este umilitoare pentru el, continuă Lolita privind în altă parte. Ce rost are să accepte această umilință?

„Ce rost are? Lolita nu ştie pentru ce o face? Şi oare asta n-o bucură pe Lolita?", îşi spuse în gând Anandamoyi, continuând apoi cu glas tare:

— Mâine e ziua hotărâtă şi, fiindcă şi-a dat cuvântul, nu mai poate da înapoi. Aşa mi-a spus Binoy.

Cu ochii strălucitori, Lolita se întoarse spre Anandamoyi şi zise:

— În asemenea lucruri, nimeni nu e obligat să-şi țină promisiunea... Dacă este necesar, omul se poate răzgândi şi trebuie s-o spună desluşit!

— Draga mea, zise Anandamoyi, lasă orice sfială şi haide să vorbim deschis. Din câte am putut înțelege de la Binoy, oricare ar fi credința lui religioasă, nu văd pentru ce trebuie să-şi părăsească el comunitatea. De fapt, cred că nu trebuie s-o părăsească deloc. El poate spune ce vrea, dar sunt convinsă că e, de fapt, de aceeaşi părere. Dumneata însă, scumpa mea, ştii prea bine gândurile lui. Şi el crede că nu se

poate căsători cu dumneata dacă nu-şi părăseşte comunitatea. Te rog, nu te sfii, măicuță, şi spune-mi sincer: n-am dreptate?

— Mamă, zise Lolita uitându-se drept în ochii lui Anandamoyi, am să-mi deschid sufletul în fața dumitale. Te rog să mă crezi că nu sunt de acord cu această idee. M-am gândit mult şi am ajuns la concluzia că nu e necesar ca un om să rupă orice legătură cu religia, credința sau societatea lui, indiferent de natura acestor legături, pentru a se putea uni cu alții. În cazul acesta, ar însemna să nu existe prietenie între un hindus şi un creştin şi ar urma să ridicăm ziduri până la cer între fiecare sectă, îngrădind pe fiecare în parte.

— Ah! exclamă Anandamoyi cu fața strălucind de bucurie. Sunt atât de fericită că te aud vorbind astfel! Asta e şi părerea mea! Dacă deosebirile în virtutea, firea şi frumusețea oamenilor nu sunt o piedică în calea uniunii lor, pentru ce părerile sau credința lor ar putea constitui un obstacol? Măicuță, mi-ai dat o nouă viață! Eram foarte îngrijorată pentru Binoy. Ştiu că ți-a dăruit toată inima şi că, dacă vreunul dintre ai voştri ar avea de suferit, el n-ar putea îndura. De aceea, numai Dumnezeu ştie cât mi-a fost de greu să-i pun piedici în cale. Dar acum văd că Binoy a avut noroc! Crezi că puțin lucru e pentru el să găsească atât de lesne o ieşire din această dilemă? Dă-mi voie însă să-ți mai pun o întrebare: ați discutat această chestiune cu Paresh Babu?

— Nu, răspunse Lolita stingherită, dar sunt convinsă că va înțelege totul.

— Cred că el va înțelege, remarcă Anandamoyi, că altfel nu văd de la cine ai putut moşteni atâta tărie de caracter şi atâta inteligență! Acum, lasă-mă să-l chem pe Binoy ca să discutați împreună şi să ajungeți la o concluzie. Şi dă-mi voie să-ți mai spun ceva. Îl cunosc pe Binoy de când era copil şi

pot să-ți afirm cu toată convingerea că este un băiat de dragul căruia merită să înduri orice supărări. Adeseori mi-am spus că fata care-l va lua de bărbat pe Binoy va fi norocoasă. I s-au mai făcut propuneri de căsătorie, dar niciodată n-am fost mulțumită. Azi însă văd că a avut şi el noroc...

Şi, sărutând obrazul Lolitei, Anandamoyi ieşi să-l cheme pe Binoy. După ce acesta veni, Anandamoyi lăsă servitoarea cu ei în odaie şi, pretextând că se duce să pregătească o gustare, îşi căută de lucru în altă parte a casei.

De data aceasta, sfiala nu-i mai stăpânea nici pe Lolita, nici pe Binoy. În fața problemelor grave ce apăruseră în viața amândurora, cerând o rezolvare imediată, se vedeau siliți să privească limpede şi cu seriozitatea cuvenită legătura dintre ei. Emoțiile pe care le aveau nu mai puteau arunca un văl de ceață asupra lor. Acceptară în tăcere şi cu smerenie, fără comentarii şi şovăire, realitatea solemnă că inimile lor erau în armonie. Valurile vieților lor se apropiau, ca apele Gangelui şi ale Jumnei, pentru a se uni undeva, într-un loc sfânt[62]. Chemarea lor nu venea din partea societății, nici nu era urmarea unei identități de opinii: legătura dintre ei nu era câtuşi de puțin ceva artificial şi, în fața acestui fapt, îşi dădură seama că la baza armoniei lor se afla religia, dar o religie atât de profundă şi de sinceră, încât oamenii de rând n-o puteau încătuşa în legi, şi nici un panchayat[63] nu i se putea împotrivi. Lolita, cu fața şi ochii strălucitori, începu:

— Nu puteam îndura gândul umilitor că nu te vei căsători cu mine decât dacă săvârşeşti un act ce te-ar face să-ți pierzi

---

[62] Apele Gangelui şi ale Jumnei curg multă vreme paralel, unindu-se lângă Allahabad, socotit de hinduşi oraş sfânt.

[63] Consiliu comunal în India. Aici cu sensul de instanţă supremă.

respectul de sine. Ceea ce doresc este să rămâi acolo unde eşti acum, fără nici o şovăire.

— Şi tu la fel, zise Binoy, trebuie să nu te clinteşti din locul unde te afli. Dacă iubirea nu recunoaşte diferențele, pentru ce mai sunt diferențe pe lumea aceasta?

Vorbiră astfel vreo douăzeci de minute. În cele din urmă, uitară că el era hindus, iar ea, brahmoistă. Nu ştiau decât că erau două suflete omeneşti. Şi acest gând ardea ca o flacără puternică şi luminoasă în inimile amândurora.

Capitolul LXII

Paresh Babu îşi isprăvise meditația de seară şi stătea acum liniştit pe veranda din fața camerei lui. Soarele apusese aproape, când Binoy şi Lolita intrară şi se aplecară să-i şteargă praful de pe picioare.

Paresh Babu rămase cam surprins văzându-i venind împreună la el şi, fiindcă nu erau scaune la îndemână, le zise:

— Haideți să intrăm în camera mea!

— Nu, răspunse Binoy, nu vă ridicați. Şi se aşează pe jos, iar Lolita se cuibări şi ea lângă picioarele tatălui ei.

— Am venit, începu Binoy, să vă cerem binecuvântarea. Aceasta va fi adevărata inițiere a vieții noastre.

Mirat, Paresh Babu se uită întrebător la el, iar Binoy continuă:

— Nu vreau să fac nici un jurământ care să mă lege prin vorbe sau porunci față de societate. Binecuvântarea dumneavoastră este singura ceremonie de inițiere ce poate uni viețile noastre în adevărata smerenie. Plini de devoțiune, ne punem inimile la picioarele dumneavoastră, şi Dumnezeu, prin mâinile dumneavoastră, ne va dărui ceea ce este mai bine pentru noi.

— Aşadar, Binoy, nu te mai faci brahmoist? întrebă Paresh Babu după câteva clipe de tăcere.

— Nu! răspunse Binoy.

— Vrei să rămâi în comunitatea hindusă? întrebă Paresh Babu.

— Da! răspunse Binoy.

Paresh Babu privi spre Lolita, care, ghicindu-i gândurile, zise:

— Tată, religia mea e a mea şi n-o voi părăsi niciodată. Poate voi avea neplăceri sau chiar supărări, dar nu pot crede că

principiile religiei mele mă pot despărți de cei ce au alte credințe şi alte obiceiuri.

Văzând că tatăl ei tace, Lolita continuă:

— Înainte credeam că Brahmo Samajul este singura realitate pe lume, că tot ce era în afara lui nu era decât umbră şi că a trăi în afara lui însemna a trăi în afara adevărului. Dar în ultima vreme mi-am schimbat părerea.

Paresh Babu zâmbi puțin mâhnit, iar Lolita zise mai departe:

— Nu-ți pot spune ce mare schimbare s-a produs în mine. Am văzut că în Brahmo Samaj sunt mulți oameni cu care eu n-am nimic în comun, deşi avem cu toții aceleaşi opinii religioase. De aceea, nu găsesc că au dreptate cei ce spun că oamenii care şi-au găsit împreună cu mine adăpost într-o comunitate numită Brahmo Samaj sunt aproape de mine, iar toți ceilalți oameni de pe lume trebuie să fie ținuți la distanță!

Bătând-o uşor pe spate cu palma pe răzvrătita sa fiică, Paresh Babu zise:

— Crezi că o minte agitată de motive personale poate judeca limpede? Există o continuitate între generațiile trecute şi cele viitoare, pentru a cărei conservare este necesară societatea – şi această necesitate nu este artificială. Te-ai gândit oare că societatea căreia îi aparții poartă pe umerii ei răspunderea viitorului îndepărtat al generațiilor ce vor veni?

— Există şi societatea hindusă, interveni Binoy.

— Şi dacă societatea hindusă nu-şi asumă răspunderea voastră, dacă refuză? întrebă Paresh Babu.

— Va trebui s-o convingem să-şi asume răspunderea, răspunse Binoy aducându-şi aminte de vorbele lui Anandamoyi. Societatea hindusă a oferit întotdeauna adăpost sectelor noi, ea poate fi societatea tuturor comunităților religioase.

— Ceea ce teoretic pare să fie adevărat, replică Paresh Babu, devine cu totul altfel când se trece la acțiune. Pentru că, în acest caz, cine şi-ar părăsi de bunăvoie vechea societate? Începând să cinsteşti o societate care vrea să lege sentimentul religios al omului prin lanțurile unor obiceiuri exterioare, înseamnă să te transformi pe toată viața într-o marionetă!

— Admițând că societatea hindusă are asemenea vederi înguste, răspunse Binoy, trebuie să ne asumăm sarcina de a o salva din această stare. De ce să dărâmi un edificiu frumos pentru a avea mai multă lumină şi mai mult aer, când poți realiza acelaşi lucru lărgindu-i uşile şi ferestrele?

— Tată, interveni Lolita, eu nu pot înțelege toate aceste argumente. În ceea ce mă priveşte, nu m-am gândit niciodată să mă ocup de ridicarea nivelului vreunei societăți. Dar din toate părțile mă apasă atâta nedreptate, încât abia mai pot respira, şi nu văd pentru ce trebuie să accept totul fără a protesta. Nu ştiu ce trebuie să fac şi ce nu, dar, tată, simt că nu mai pot răbda!

— N-ar fi bine să mai aştepți puțin? întrebă Paresh Babu cu blândețe. Acum mintea ți-e prea tulburată.

— Foarte bine, să lăsăm să mai treacă timp, răspunse Lolita. Dar de un lucru sunt sigură: minciuna şi nedreptatea vor înflori şi mai departe. Şi de aceea mi-e tare teamă ca nu cumva să ajung să fac un gest necugetat, care te-ar putea îndurera şi pe dumneata, tată. Să nu crezi că nu m-am gândit şi la asta. Şi, după o matură chibzuinţă, mi-am dat seama că, deşi am tras unele învăţăminte în ultima vreme şi mi s-au lămurit multe aspecte, aş putea face lucruri care mi-ar aduce suferinţă şi m-ar umili când n-am să mai fiu în Brahmo Samaj; dar nu şovăi, ci, dimpotrivă, gândul acesta mă umple de putere şi de bucurie. Singurul lucru care mă mai preocupă este ca nu cumva gestul meu să-ţi pricinuiască durere dumitale, tată!

Şi, la aceste cuvinte, Lolita puse mâinile pe picioarele lui Paresh Babu.

— Draga mea, zise Paresh Babu râzând uşor, dacă m-aş bizui numai pe dorinţele mele, ar trebui să fiu îndurerat ori de câte ori se petrece ceva împotriva voinţei sau a părerilor mele. Eu nu pot spune că lovitura neaşteptată pe care ai primit-o este ceva rău pentru tine. Odată am plecat şi eu de acasă, cuprins de revoltă, şi nu m-am oprit să reflectez dacă ceea ce mi se întâmpla era bine sau rău. Şi totuşi, nu e greu de înţeles, din aceste permanente lovituri şi contralovituri de care suferă societatea din ziua de azi, că în felul acesta se înfăptuieşte voinţa Lui. De unde să ştiu eu unitatea pe care El o va realiza din aceste frânturi? Ce înseamnă Brahmo Samajul în faţa Lui? Sau ce înseamnă societatea hindusă? El nu-l vede decât pe Om.

Paresh Babu se opri o clipă pentru a se adânci în izolarea calmă a inimii lui şi-şi închise ochii pentru meditaţie.

După câteva clipe de tăcere, spuse:

— Uite ce este, Binoy, orânduirea socială a țării noastre este strâns legată de credințele religioase; de aceea, ritualul religios are o oarecare legătură cu normele noastre sociale. Şi tu îți dai seama, cred, că nu poți aduce în comunitatea ta oameni din afara credinței tale.

Lolita nu putuse urmări îndeaproape acest raționament, deoarece ea nu înțelesese niciodată deosebirile dintre comunitatea ei şi alte sisteme sociale. Credea că, în general, nu exista o diferență prea mare între practicile şi obiceiurile diferitelor comunități. La fel cum deosebirile dintre ea şi Binoy erau practic neînsemnate, la fel i se părea că sunt şi deosebirile dintre diferitele comunități. De fapt, nici nu bănuia că ar exista vreun obstacol precis în calea căsătoriei ei cu Binoy – după ritualul hindus.

— Vă referiți la faptul că în ceremonialul nostru de căsătorie trebuie să ne închinăm unui idol? întrebă Binoy.

— Da, răspunse Paresh Babu aruncând o privire spre Lolita. Ar putea accepta Lolita acest lucru?

Binoy se uită şi el la ea şi observă, din expresia feței, că întreaga ei ființă se cutremura la acest gând.

Sentimentele Lolitei o aduseseră într-un loc cu desăvârşire necunoscut şi plin de capcane. Binoy, înțelegând situația ei, se simți cuprins de milă şi se gândi să o salveze, luând asupră-şi toate greutățile. La fel cum era intolerabil să vezi un entuziasm nedomolit doborât de săgețile morții, în aceeaşi măsură nu puteai privi fără să te cutremuri un suflet atât de ales prăbuşit şi înfrânt. Aşadar, lui îi revenea sarcina de a o salva.

Lolita rămase câtăva vreme cu capul plecat, apoi, ridicându-şi privirea caldă spre Binoy, îl întrebă:

— Binoy, tu crezi într-adevăr cu toată sinceritatea, din toată inima, în idoli?

— Nu, nu cred! răspunse Binoy fără a şovăi o clipă. Pentru mine, idolul nu e un zeu, ci un simbol social.

— Adică vrei să spui că accepți exterior drept zeu ceea ce în interior consideri a fi numai un simbol? întrebă Lolita.

— N-am să admit nici un idol la ceremonia cununiei, zise Binoy uitându-se la Paresh Babu.

— Binoy, exclamă Paresh Babu ridicându-se de pe scaun, nu cred că ai reflectat temeinic asupra acestor lucruri. Aceasta nu e o problemă pe care o poți rezolva tu sau altcineva. Căsătoria nu este o chestiune personală, ci o problemă de ordin social. Cum poți uita acest fapt? Gândeşte-te bine, linişţit, câteva zile şi nu lua hotărâri pripite.

Şi, zicând aceasta, Paresh Babu ieşi în grădină şi începu să se plimbe singur.

Lolita, pe punctul de a ieşi şi ea din odaie, se întoarse spre Binoy şi-i spuse:

— Dacă dorința noastră nu e un păcat, nu pot pricepe pentru ce trebuie să dăm înapoi, cu capul plecat şi ruşinați, numai pentru că dorința noastră nu se încadrează întocmai în legile uneia dintre comunități. Vrei să spui că societatea şţie să

judece o purtare greşită, dar nu ştie să preţuiască ceea ce este drept?

Binoy se apropie încet de Lolita şi, oprindu-se în faţa ei, zise:

— Mie nu mi-e frică de nici o societate, iar dacă noi doi ne unim şi ne căutăm adăpost în adevăr, unde poţi găsi o societate mai presus de aceasta?

În acest moment, năvăli doamna Baroda ca o furtună şi, oprindu-se în faţa lor, exclamă:

— Binoy! Am auzit că până la urmă nu mai vrei să fii iniţiat? Aşa este?

— Am să caut un guru potrivit care să mă iniţieze, răspunse Binoy, dar nu vreau iniţierea de la nici o comunitate.

— Atunci, ce rost au avut această înşelăciune şi această conspiraţie? strigă doamna Baroda scoasă din fire. Spune-mi, pentru ce ai făcut atâta zarvă, pentru ce m-ai înşelat pe mine şi pe membrii Brahmo Samajului spunând că vrei să fii iniţiat? Nu te-ai gândit nici o clipă că purtarea ta înseamnă dezonoarea Lolitei?

— Nu toată lumea din Brahmo Samaj e de acord cu iniţierea lui Binoy, interveni Lolita. N-ai citit gazetele? Ce rost are o asemenea iniţiere?

— Dacă nu se face iniţierea, atunci nu putem face nici căsătoria! spuse doamna Baroda.

— De ce nu? replică Lolita.

— Vrei să te căsătoreşti după ritualul hindus? întrebă maică-sa.

— S-ar putea, răspunse Binoy. În ceea ce mă priveşte, am să înlătur orice obstacol s-ar ivi.

O clipă, doamna Baroda amuți, apoi zise cu brutalitate:

— Pleacă de aici, Binoy! Pleacă din casa asta şi să nu te mai întorci niciodată!

Capitolul LXIII

Sucharita, care ştia că Gora va veni pe la ea în ziua aceea, se simțea cuprinsă de nelinişte încă din zorii zilei. Bucuria dată de perspectiva vizitei lui era amestecată cu o oarecare teamă, din pricina conflictului ce se isca la fiece pas între deprinderile şi obiceiurile adânc înrădăcinate în ființa ei, încă din fragedă pruncie, şi viața nouă spre care voia s-o ducă Gora.

Astfel, în ajun, când Gora se închină în fața idolului din camera mătuşii ei, Sucharita simți parcă un cuțit în inimă.

Nu se putea mângâia zicându-şi: „Ei şi, ce importanță are că Gora se închină la idoli? Dacă asta-i credința lui?...”

Ori de câte ori observa în purtarea lui Gora ceva ce intra în conflict cu credințele religioase atât de profund integrate în viața ei, se cutremura de groază. Oare Dumnezeu n-avea să-i dăruiască în sfârşit liniştea?

Astăzi, Harimohini îl conduse pe Gora din nou în camera unde se afla idolul ei, pentru a-i da Sucharitei, atât de mândră de ideile sale moderne, o lecție, şi Gora din nou se închină în fața lui.

Mai târziu, când Sucharita îl conduse la parter, în camera de primire, îl întrebă fără întârziere:

— Dumneata crezi în idolul acela?

— Da, firește că da! îi răspunse Gora cu o violență nu tocmai naturală.

La auzul acestor vorbe, Sucharita nu-i răspunse nimic, ci rămase cu capul plecat.

Gora, văzând durerea ei smerită şi tăcută, se emoționă şi adăugă în grabă:

— Uite ce este, am să-ți spun adevărul: n-aş putea afirma precis dacă cred sau nu în idoli, dar respect credința patriei mele. Cultul pe care țara întreagă l-a practicat atâtea secole de-a rândul cred că merită să fie respectat. Niciodată nu-l voi putea privi cu scepticism, aşa cum fac misionarii creştini.

Sucharita se uita la Gora, îngândurată, şi, după câteva clipe el continuă:

— Ştiu că-ţi vine foarte greu să înţelegi cu adevărat cele ce-ţi spun. Ai fost atât de multă vreme membră a sectei voastre, încât nu mai ai discernământul necesar pentru a judeca limpede aceste lucruri. Dumneata, când te uiţi la idolul din camera mătuşii, nu vezi decât o bucată de piatră; dar eu văd inima caldă, plină de devoţiune, a mătuşii dumitale. În faţa acestei realităţi, cum aş putea fi contrariat sau disprețuitor? Crezi că divinitatea inimii e o simplă divinitate de piatră?

— Dar devoţiunea singură nu este suficientă? întrebă Sucharita. Trebuie să te gândeşti şi la obiectul devoţiunii?

— Cu alte cuvinte, exclamă Gora puţin iritat, crezi că a te închina unui obiect limitat este o eroare? Dar spune: dacă priveşti lucrurile în timp şi în spaţiu, mai există oare limite? Bunăoară, când repeţi în gând un text din cărţile sfinte, simţi în inimă o emoţie profundă; dar pentru că acest text este scris pe o pagină, îi vei aprecia valoarea măsurând lăţimea paginii şi numărând literele textului? Caracterul nelimitat al ideii este mult mai important decât locul pe care-l ocupă ea în spaţiu! Idolul mătuşii dumitale este pentru ea mai nemărginit chiar decât cerul fără sfârşit, cu soarele, luna şi stelele de pe el. Pentru dumneata, nemărginit este numai obiectul ce are dimensiuni atât de mari încât trebuie să închizi ochii pentru a ţi-l imagina. Nu ştiu dacă ceea ce-ţi spun îţi poate fi de folos, dar trebuie să ştii că infinitul inimii poate fi văzut cu ochii deschişi, chiar şi într-un obiect ca idolul mătuşii dumitale. Dacă n-ar fi aşa, cum i-ar fi putut ea rămâne fidelă, după ce întreaga fericire a vieţii ei s-a năruit? Oare golul acela din inima ei ar fi putut fi umplut de o bucăţică de piatră dacă aceasta n-ar fi însemnat nimic? Golul din inima unui om nu poate fi niciodată ocupat decât de un sentiment nemărginit.

Sucharita nu găsea răspuns la toate aceste argumente subtile; şi totuşi, nu putea pur şi simplu să le accepte cu adevărat. Continuă, deci, să se frământe în tăcere, fără a-şi putea domoli chinul.

Ori de câte ori Gora îşi pleda cauza, nu cunoştea mila faţă de adversarii săi; ba mai degrabă era stăpânit de o cruzime răutăcioasă, asemenea unei fiare în faţa pradei. De data aceasta însă, văzând-o cum primeşte înfrângerea fără a crâcni, inima i se înmuie şi începu să vorbească pe un ton mult mai blând:

— Nu vreau să spun nici o vorbă împotriva convingerilor dumitale religioase. Vreau să-ţi spun doar că ceea ce în mod abuziv numeşti un idol este ceva ce dumneata nu poţi înţelege dacă-l vezi numai cu ochii. Cei ce-l privesc cu mintea netulburată, cei ale căror inimi îşi găsesc bucuria într-însul şi cei pentru care el înseamnă un refugiu sunt fiinţele care ştiu în ce măsură idolul lor este muritor sau nemuritor, mărginit sau nemărginit. De un singur lucru te pot asigura: în ţara noastră, nici un om evlavios nu se închină în faţa unui lucru mărginit. Bucuria credinţei rezidă în dispariţia limitelor în interiorul a ceea ce este limitat.

— Dar nu fiecare om este evlavios, remarcă Sucharita.

— Ce importanţă are la ce se închină cei ce nu sunt evlavioşi? exclamă Gora. Ce fac cei din Brahmo Samaj care nu sunt cu adevărat credincioşi? Devoţiunea lor nu este decât o nesfârşită deşertăciune. Ba şi mai rău, mai cumplit decât deşertăciunea... Dumnezeul lor este spiritul de partid, mândria lor este preotul comunităţii! N-ai văzut niciodată cum oamenii din Brahmo Samaj se închină acestei zeităţi însetate de sânge?

— Ceea ce spui despre religie, zise Sucharita fără a-i răspunde la întrebare, este rezultatul experienței dumitale personale?

— Vasăzică, spuse Gora râzând, vrei să ştii dacă l-am căutat vreodată pe Dumnezeu? Ei bine, trebuie să ştii că n-am asemenea înclinații!

Gora nu-i dăduse acest răspuns doar cu intenția de a-i face plăcere. Şi totuşi, Sucharita, fără voie, răsuflă uşurată. Într-un fel se consola la gândul că, asupra acestui subiect, el n-avea dreptul să vorbească cu autoritate.

— N-am pretenții să dau nimănui lecții despre religie, continuă Gora, dar nu admit ca cineva să ia în derâdere evlavia oamenilor din țara mea. Pentru dumneata, compatrioții noştri sunt nişte proşti şi nişte idolatri! Dar eu aş vrea să-i adun pe toți şi să le spun: „Nu, voi nu sunteți proşti şi nu sunteți nici idolatri; voi sunteți înțelepți şi voi aveți adevărata credință!" Manifestându-mi respectul, vreau să trezesc sufletul țării mele şi să-l fac conştient de faptul că principiile noastre religioase îşi au măreția lor, şi credințele noastre, profunzimea lor. Vreau să trezesc în ei mândria pentru tezaurul pe care-l dețin. Nu vreau să-i las umiliți, nu vreau să-i las orbi în fața adevărului din sufletul lor şi nu vreau să-i las să se disprețuiască pe ei înşişi. Sunt hotărât să lupt pentru acest scop. Şi acesta este motivul pentru care am venit azi aici. Din ziua când te-am văzut pentru prima dată, o idee nouă s-a născut în mintea mea, idee care de atunci m-a preocupat necontenit. Cred că India nu-i poate fi revelată celui care se gândeşte numai la bărbații din India. Căci India nu se va manifesta complet decât dacă va fi revelată şi femeilor noastre. Am fost cuprins de dorința arzătoare de a vedea o dată țara mea alături de dumneata, de a o privi împreună într-o viziune comună. Eu, ca bărbat, nu pot decât să muncesc şi, la nevoie, să mor pentru India mea! Dar cine,

în afară de dumneata, i-ar putea aprinde candela de bun venit? Dacă dumneata te vei ține la distanță, activitatea în slujba Indiei nu va putea fi niciodată măreață.

Doamne! Unde era India? Şi la ce mare depărtare era ea, Sucharita? De unde venise această ființă plină de devoțiune pentru India, acest ascet plin de abnegație? Pentru ce dăduse la o parte toată lumea pentru a-şi ocupa locul lângă ea? Pentru ce lăsase totul şi făcuse apel la ea?

Fără urmă de şovăială şi cu aerul că nu va admite nici un obstacol, Gora îi spuse:

— Fără dumneata, totul este zadarnic..., am venit să te iau cu mine! Dacă vei rămâne departe, sacrificiul nu va fi complet!

Ochii Sucharitei se umplură de lacrimi – nu ştia nici ea de ce –, iar Gora, uitându-se la chipul ei avu impresia că priveşte o floare acoperită cu picături de rouă.

Deşi ochii îi erau înlăcrimați, Sucharita îi răspunse cu o privire fermă, uitându-se cu desăvârşire pe sine; şi în fața privirilor ei cutezătoare şi hotărâte, întreaga ființă a lui Gora se cutremură, ca un palat de marmură în timpul unui cutremur. Făcând un mare efort să se stăpânească, Gora îşi adună puterile şi-şi îndreptă ochii pe fereastră.

Se înserase, şi deasupra ulicioarei înguste, stelele străluceau luminoase, pe o fâşie de cer întunecat ca o piatră neagră. Fâşia aceasta de cer şi cele câteva stele îl duseră de data aceasta foarte departe de lumea obişnuită a vieții sale, de rutina muncii cotidiene! Stelele acestea vegheaseră veacuri şi veacuri la naşterea şi stingerea a nenumărate dinastii, la

rugăciunile şi strădaniile a nenumărate generaţii – şi totuşi, la chemarea unei inimi însetate după altă inimă, chemare pornită din adâncurile nesfârşite ale vieţii, stelele şi cerul parcă vibrau, cu un dor nespus, venit de dincolo de lume! Valul de trecători şi zgomotul circulaţiei de pe străzile animate ale Calcuttei i se părură ireale ca nişte umbre... nici un sunet din zgomotul oraşului nu-i atingea urechea... privea în inima lui... unde totul era linişte, întuneric şi tăcere ca însuşi cerul; iar aici, privind din eternul trecut spre nesfârşitul viitor, erau doi ochi gingaşi, plini de lacrimi, dar cutezători şi hotărâţi...

Deodată răsună glasul lui Harimohini chemându-l să guste nişte prăjituri, şi Gora întoarse speriat capul.

— Nu, nu, mulţumesc, azi nu iau nimic, răspunse el. Vă rog să mă iertaţi, trebuie să plec numaidecât; şi, fără a mai aştepta, Gora plecă cu paşi grăbiţi. Mirată, Harimohini se uită la Sucharita, dar fata ieşi şi ea din odaie. Rămasă singură, Harimohini dădu din cap şi-şi zise: „Ce s-o fi întâmplat?”

Nu trecu mult, şi apăru Paresh Babu. Negăsind-o pe Sucharita în camera ei, urcă la Harimohini şi întrebă de ea.

— De unde să ştiu? îi răspunse Harimohini pe un ton morocănos. A stat destul de multă vreme de vorbă cu Gourmohan Babu în camera de primire; acum cred că e pe terasa de pe acoperiş.

— Pe terasă, într-o noapte atât de rece! exclamă Paresh Babu mirat.

— Las-o să simtă puțin frigul! zise Harimohini cam iritată. Fetelor din ziua de azi nu le face rău frigul.

În ziua aceea, Harimohini fusese prost dispusă şi n-o chemase pe Sucharita la cină, iar aceasta nici nu-şi dăduse seama când trecuse timpul.

Văzându-l pe Paresh Babu sosind pe terasă, Sucharita exclamă speriată:

— Vino jos, tată, să intrăm în casă. Ai să răceşti!

Sucharita avu un şoc când, intrând în cameră, unde era lampa aprinsă, văzu fața răvăşită a lui Paresh Babu. Rămasă orfană, el îi fusese tată şi guru ani de-a rândul, iar acum simțea cum o mână străină o smulge de lângă el, rupând toate firele ce-o legaseră de Paresh Babu de când era copilă. Sucharita avea mustrări de conştiință şi i se părea că nu-şi va putea ierta niciodată această purtare. Ostenit, Paresh Babu se aşează într-un fotoliu, iar Sucharita, pentru a-şi ascunde lacrimile ce nu se lăsau stăvilite, se opri în spatele lui, trecându-şi uşor degetele prin păru-i cărunt.

— Până la urmă, Binoy nu vrea să intre în Brahmo Samaj, zise Paresh Babu, şi, cum Sucharita rămânea mută, el continuă: M-am îndoit întotdeauna de autenticitatea dorinței lui Binoy de a fi inițiat, aşa că nu sunt prea surprins de întorsătura pe care au luat-o lucrurile... dar din spusele Lolitei, am impresia că acesta nu constituie pentru ea un obstacol în calea căsătoriei cu Binoy. E dispusă să se mărite cu el, chiar dacă el nu intră în Brahmo Samaj.

— Nu! exclamă Sucharita aproape cu violență. Nu, tată, asta niciodată! Niciodată, orice s-ar întâmpla!

De obicei, Sucharita nu vorbea cu patimă, de aceea, Paresh Babu rămase surprins de această explozie neaşteptată.

— Ce să nu se întâmple niciodată? o întrebă el.

— Dacă Binoy nu trece la brahmoism, după ce ritual se va face cununia? întrebă Sucharita.

— După ritualul hindus, îi răspunse Paresh Babu.

— Nu, nu şi nu! exclamă Sucharita, clătinând violent din cap. Cum poți propune un asemenea lucru, tată? Nici să nu-ți treacă prin gând o asemenea idee. După toate cele petrecute, Lolita să se căsătorească cerând binecuvântarea unui idol! Nu! Nu voi consimți niciodată la aşa ceva!

Oare toată această nefirească înverşunare a Sucharitei împotriva unei căsătorii după ritualul hindus nu se explica prin faptul că Gora era pe cale să-i robească sufletul? De fapt, ieşirea violentă a Sucharitei ascundea dorința ei de a rămâne alături de Paresh Babu şi de a-i spune: „N-am să te părăsesc niciodată. Sunt şi voi rămâne membră a Brahmo Samajului, fidelă opiniilor tale; nimic nu mă va îndupleca să trădez învățăturile tale."

— Binoy ar fi de acord să renunțe la idol cu prilejul căsătoriei, urmă Paresh Babu; iar când Sucharita, mutându-se din spatele scaunului pe care stătea el, se aşează în fața lui, o întrebă: Care e părerea ta în privința asta?

— Înseamnă că Lolita va părăsi comunitatea noastră, remarcă Sucharita după o clipă de tăcere.

— Această problemă mi-a dat mult de gândit, zise Paresh Babu. Când apare un conflict între individ şi societate, trebuie să ţinem seama de două lucruri: mai întâi să vedem cine are dreptate, apoi cine este mai tare. Nu încape îndoială că, între cei doi, societatea este mai tare. Aşadar, cel ce se răzvrăteşte împotriva ei va avea de suferit. Lolita, în repetate rânduri, mi-a spus nu numai că este gata să accepte această suferinţă, ci că o primeşte cu bucurie. Dacă lucrurile stau astfel şi de vreme ce nu văd nimic rău în ceea ce face, pot să-i pun eu piedici în cale?

— Dar, tată, cum se va putea face una ca asta? întrebă Sucharita.

— Ştiu, zise Paresh Babu, că noi vom avea cu toţii de întâmpinat mari greutăţi. Dar dacă nu văd nimic urât în căsătoria Lolitei cu Binoy, dacă într-adevăr e bine să devină soţia lui, cred că nu este de datoria mea să ţin seama de un obstacol pe care i-l ridică societatea. Nu e drept ca omul să fie meschin şi să rămână încătuşat de teama societăţii... cred mai degrabă că societatea trebuie să devină mai liberală şi să respecte mai mult individul. De aceea nu-i voi condamna niciodată pe cei ce sunt gata să accepte o suferinţă ce decurge din propriile lor acţiuni.

— Tată, exclamă Sucharita, în toată această poveste, dumneata vei avea cel mai mult de suferit.

— De asta să nu-ţi faci griji, zise Paresh Babu.

— Spune, tată, ţi-ai dat consimţământul? întrebă Sucharita.

— Nu, încă nu, răspunse Paresh Babu. Dar va trebui să mi-l dau. Pe calea pe care a apucat-o Lolita, crezi că există, în

afară de mine, cineva care să-i dea binecuvântarea? Şi cine în afară de Dumnezeu îi poate fi de ajutor?

După plecarea lui Paresh Babu, Sucharita rămase nemişcată. Ştia cât de profund o iubea el pe Lolita şi înţelegea cât îl mâhnea gândul că fata lui favorită se abătea de pe făgaşul obişnuit, pentru a porni spre vastul necunoscut. Şi totuşi, iată-l la vârsta lui, ajutând-o în răzvrătire şi arătându-se atât de puţin înspăimântat! El nu-şi arăta niciodată forţa, şi totuşi, cât de uriaşă este puterea pe care o ascunde aparent, fără nici un efort, în adâncul sufletului său!

Altădată nu i-ar fi apărut atât de izbitoare revelaţia caracterului lui Paresh Babu, pe care-l cunoştea de când era mică, dar azi, când simţise până-n adâncul fiinţei ei loviturile lui Gora, fără să vrea, trebuia să vadă totala diferenţă dintre cele două tipuri de oameni. Cu câtă violenţă se impunea voinţa lui Gora! Iar când îşi manifesta cu toată puterea voinţa, cu câtă cruzime îi înlătura pe toţi ceilalţi, zdrobindu-i fără milă! Oricine voia să fie de acord cu Gora, indiferent asupra cărui subiect, trebuia să se supună complet voinţei lui. Astăzi, Sucharita se supusese şi avea chiar bucuria acestei umilinţe, deoarece îşi dădea seama cât de mult câştigase prin acest sacrificiu. Totuşi, acum, după ce Paresh Babu părăsi odaia luminată şi ieşi în întuneric cu capul plecat sub povara grijilor, fără să vrea, Sucharita îl compară cu Gora, plin de trufia elanului său tineresc, şi simţi dorinţa de a-şi depune inima, ca o jerbă de flori, la picioarele lui Paresh Babu. Rămase multă vreme cu mâinile pe genunchi, nemişcată şi tăcută ca o statuie.

Capitolul LXIV

A doua zi dimineață, discuțiile începură încă din zori în camera lui Gora. Mai întâi apăru Mohim, pufăind din lulea şi întrebându-l:

— Ei, ce părere ai? Ai văzut că până la urmă Binoy şi-a rupt lanțurile?

Gora, neînțelegând aluzia, se uită la el nedumerit, până când Mohim îi dădu lămuriri:

— Ce rost mai are să ascundeți adevărul? Intențiile prietenului tău nu mai sunt pentru nimeni un secret... au fost date în vileag cu surle şi trâmbițe. Citeşte asta!

Mohim îi întinse lui Gora un ziar bengalez, care cuprindea un articol foarte caustic în legătură cu cererea lui Binoy de a fi admis chiar în aceeaşi zi în Brahmo Samaj. Autorul folosea cuvinte foarte dure la adresa unor „bine cunoscuți membri ai Brahmo Samajului" care, având fete de măritat, profitaseră de întemnițarea lui Gora pentru a-l ademeni pe acest tânăr slab de înger şi a-l convinge să-şi părăsească comunitatea hindusă, pentru a se căsători cu o fată dintr-o familie brahmoistă.

Gora nu spuse decât atât:

— N-am auzit nimic despre această căsătorie.

Mohim însă nu-l crezu. Manifestându-şi apoi uluirea faţă de capacitatea de disimulare a lui Binoy, exclamă:

— De altfel, când am văzut că după promisiunea fermă de a se însura cu Sasi începe să se codească şi să dea înapoi, trebuia să ne dăm seama că totul avea să se ducă de râpă.

Curând după Mohim, sosi şi Abinash, gâfâind de emoţie, şi se apucă imediat să peroreze:

— Gourmohan Babu, ce înseamnă asta? Nici în vis n-aş fi crezut să fie cu putinţă! Să facă Binoy una ca asta? Nu pot...

Abinash era atât de încântat că-l poate critica pe Binoy, încât nu era capabil nici măcar să simuleze îngrijorarea pentru soarta lui.

Nu trecu mult, şi toţi membrii de seamă ai partidului lui Gora apărură unul după altul, iar după ce se adunară cu toţii, începu o discuţie aprinsă în legătură cu purtarea lui Binoy. Cei mai mulţi se mulţumeau să spună că întâmplarea nu era deloc surprinzătoare, deoarece observaseră cu toţii în repetate rânduri semne de slăbiciune în caracterul lui Binoy. În ultimă instanţă, afirmară cu toţii că Binoy nu fusese niciodată devotat cu tot sufletul partidului lor. Mulţi dintre ei spuseră că erau revoltaţi de modul în care Binoy încercase într-un fel sau altul, chiar de la înfiriparea partidului, să stea pe acelaşi plan cu Gourmohan. Şi în timp ce fiecare dintre ei, din respect faţă de Gora, căutase să se ţină la distanţă, Binoy se vârâse în sufletul lui Gora şi ajunsese să se creadă egal cu el. Şi cum, ştiind că Gora ţine la el, ei se străduiseră să-i tolereze nemaipomenita aroganţă. Iar ceea ce se petrecea acum nu era decât consecinţa deplorabilă a orgoliului său neînfrânat!

Printre altele, iată ce mai spuseră:

— Se prea poate să nu fim atât de instruiți ca Binoy Babu şi să nu avem o inteligență atât de deosebită. Dar cel puțin am fost fideli unui principiu, n-am spus una şi-am gândit alta. Noi nu putem să facem azi un lucru, şi mâine exact pe dos... s-ar putea ca asta să pară prostie, neghiobie... dar aşa suntem noi!

La toate aceste comentarii, Gora nu răspunse nimic. Şedea nemişcat fără a lua parte la discuție.

Se făcuse târziu. Unul câte unul, vizitatorii plecară. Gora rămase singur şi, într-un târziu, îl văzu pe Binoy urcând la etaj, fără a intra la el. Atunci ieşi în grabă şi-i strigă:

— Binoy!

Binoy se întoarse şi intră la el, iar Gora spuse:

— Binoy, nu ştiu să-ți fi greşit cu ceva, dar mi se pare că eşti pe cale de a te despărți de mine.

Binoy, care se pregătise pentru o ceartă inevitabilă cu Gora, îşi împietrise inima; dar, văzându-l atât de îndurerat şi simțind o nuanță de afecțiune şi de mâhnire în glasul lui, renunță pe loc de a fi bătăios şi zise:

— Gora, frate dragă, să nu mă înțelegi greşit. Multe lucruri i se pot întâmpla omului în viață, multe schimbări şi multe renunțări... dar acestea nu sunt motive pentru a renunța la o prietenie!

După o clipă de tăcere, Gora îi puse întrebarea:

— Ai devenit membru al Brahmo Samajului, Binoy?

— Nu, Gora, n-am intrat şi nu voi intra în Brahmo Samaj, răspunse Binoy. Dar nu cred că este o problemă de prea mare importanță.

— Ce vrei să spui? întrebă Gora.

— Vreau să spun, zise Binoy, că, după părerea mea, azi nu mai are o importanță atât de covârşitoare dacă devin brahmoist ori nu.

— Aş vrea să te întreb, spuse Gora, ce păreri ai avut în trecut şi ce păreri ai azi?

Auzind tonul cu care Gora îi puse această întrebare, Binoy se înarmă din nou pentru ceartă şi începu:

— Mai demult, ori de câte ori auzeam că un hindus trece la brahmoism, mă înfuriam şi năd ăjduiam din tot sufletul că-şi va primi pedeapsa cuvenită. Azi nu mai gândesc la fel şi ştiu că o părere poate fi contrazisă de alta sau un argument de altul. Dar în probleme unde trebuie să faci apel la înțelegere, este o barbarie să recurgi la mânie pentru a pedepsi pe cineva.

— Aşadar, acum, dacă vezi că un hindus trece la brahmoism, nu te mai înfurii, remarcă Gora. În schimb, dacă ai vedea un brahmoist căindu-se şi devenind hindus, întreaga ta ființă ar fi cuprinsă de indignare. Iată diferența dintre poziția ta actuală şi cea din trecut.

— Vorbeşti cu patimă, Gora, n-ai reflectat destul, îi spuse Binoy.

— Îți mărturisesc că am cel mai mare respect pentru tine, continuă Gora, şi-ți spun că aşa trebuia să procedezi... Dacă eram în locul tău, la fel aş fi făcut. Numai că noi n-am fost construiți în aşa fel încât să ne putem schimba convingerile religioase aşa cum cameleonul îşi schimbă culoarea... şi eu nu pot lua în glumă un lucru ce aparține inimii. Dacă n-ar fi existat nici o opoziție şi dacă n-ai fi fost silit să-ți dai obolul printr-o anumită pedeapsă, pentru ce, într-o problemă atât de gravă ca acceptarea sau schimbarea credinței religioase, omul face apel la întreaga lui inteligență? Fiecare dintre noi trebuie să se testeze, pentru a vedea dacă acceptă adevărul în mod sincer şi cinstit. Fiecare dintre noi trebuie să ia asupra sa consecințele sau pedeapsa cuvenită. În comerțul cu adevărul, nu se poate să capeți giuvaerul fără să plăteşti prețul.

Astfel controversa porni în plină viteză, scânteile începură să țâşnească din ciocnirea de cuvinte ca din săgețile ce se-ntâlnesc în luptă.

În cele din urmă, după ce bătălia de cuvinte se potoli, Binoy se ridică şi zise:

— Uite ce este, Gora: între firea ta şi a mea există o diferență fundamentală. Până acum, această deosebire nu a izbucnit pentru că, ori de câte ori era pe cale să se manifeste, eu o înăbuşeam, ştiind că în fața unei nepotriviri tu n-ai pic de îngăduință, ci te repezi la atac cu sabia în mână. De aceea, pentru a salva prietenia noastră, mi-am înfrânat tot timpul cu brutalitate propria-mi natură. Dar, în cele din urmă, am ajuns la concluzia că n-am procedat bine şi că o asemenea atitudine nu este sănătoasă.

— Să zicem că-i aşa! Dar spune-mi acum ce intenţii ai, zise Gora.

— Azi stau pe propriile-mi picioare! exclamă Binoy. Nu mai pot admite ca societatea să fie împăcată ca un demon, prin sacrificii umane de fiece zi. Şi indiferent dacă voi trăi sau voi muri, sunt hotărât să nu mai umblu cu lanţurile sale strânse de gâtul meu.

— Poate vrei să ieşi în arenă şi să ucizi demonul cu un fir de pai, ca băiatul brahman din Mahabharata? zise Gora pe un ton ironic.

— Nu ştiu dacă-l voi răpune ori ba cu firul meu de pai, răspunse Binoy, dar cel puţin ştiu că nu-i recunosc dreptul de a mă înşfăca şi zdrobi în colţii lui... nu, chiar dacă a şi început să mă sfâşie.

— Îmi vine greu să te urmăresc dacă ai început să vorbeşti în alegorii! exclamă Gora.

— Nu, nu ţi-e greu să mă urmăreşti, răspunse Binoy, dar îţi vine greu să aprobi ceea ce spun. Ştii tot atât de bine ca şi mine cât de lipsite de sens sunt lanţurile cu care societatea încearcă să ne încătuşeze – în ceea ce priveşte alimentele, contaminarea şi celelalte –, când de fapt omul se bucură de o libertate naturală. Dar tu accepţi această samavolnicie pentru că tu însuţi eşti tiranic. Dă-mi voie să-ţi spun răspicat că în asemenea chestiuni nu mă supun tiraniei nimănui! Sunt dispus să recunosc drepturile societăţii asupra mea numai atâta vreme cât societatea recunoaşte drepturile mele asupra ei. Dacă ea refuză să mă considere om şi vrea să facă din mine o marionetă, nici eu nu mă voi închina în faţa ei oferindu-i flori şi lemn de santal... o voi considera doar o maşinărie de fier!

— Cu alte cuvinte, vrei să devii brahmoist! Nu-i aşa? îl întrebă Gora.

— Nu! răspunse Binoy.

— Dar vrei să te însori cu Lolita? întrebă Gora.

— Da! răspunse Binoy.

— O căsătorie hindusă?

— Da!

— Paresh Babu şi-a dat consimțământul? întrebă Gora.

— Iată scrisoarea lui, zise Binoy întinzându-i o scrisoare, pe care Gora o citi cu atenție de două ori. Paresh Babu îşi încheia scrisoarea cu următoarele cuvinte:

„N-am intenția să discut în ce măsură aceasta va fi bine sau rău pentru mine personal; nu vreau nici măcar să pun problema dacă voi doi veți avea sau nu de suferit din această cauză. Amândoi cunoaşteți credința şi concepțiile mele, ştiți ce înseamnă pentru mine comunitatea mea şi ştiți prea bine educația pe care a primit-o Lolita de când era copil şi mentalitatea în care a fost crescută. După ce ați reflectat aşa cum se cuvine asupra acestor lucruri, ați ales o altă cale, iar eu nu mai am nimic de adăugat. Dar să nu vă închipuiți că am părăsit cârma din nebăgare de seamă sau pentru că eram incapabil să iau o hotărâre. Am reflectat asupra întregii probleme cum am ştiut mai bine şi am ajuns la următoarea concluzie: pentru că am o deosebită considerație față de tine, Binoy, găsesc că din punct de vedere religios nu există nici

un obstacol în calea căsătoriei voastre. Cunoscându-vă cum vă cunosc, admit că nu sunteți obligați să țineți seama de un obstacol creat numai de societate. În această ordine de idei, n-am de spus decât un singur lucru: dacă vreți să treceți peste opreliştile societăților noastre, trebuie să deveniți mai mari decât orice societate. Iubirea şi unirea voastră trebuie să nu însemne numai începutul unei destrămări, ci să reprezinte şi un principiu de creație şi stabilitate. Nu este suficient din partea voastră că ați îndrăznit în momentele acestea. Va trebui să faceți față şi de aici înainte cu eroism sarcinilor de zi cu zi ce decurg din unirea vieților voastre... Altfel, gestul vostru de azi îşi va pierde orice valoare. De acum înainte, societatea nu vă va susține ca să plutiți la suprafața vieții obişnuite, iar dacă voi, prin propriile voastre puteri, nu vă veți ridica deasupra oamenilor de rând, nu vă rămâne decât să cădeți sub nivelul lor. Sunt foarte îngrijorat în ceea ce priveşte bunăstarea sau strâmtorarea voastră în viitor, dar n-am dreptul să vă pun piedici din pricina temerilor mele, pentru că, în lumea aceasta, cei ce au curajul să înfrunte şi să rezolve probleme noi de viață sunt cei ce contribuie la progresul societății! Cei ce trăiesc după legile ei nu o înalță, ci se mărginesc s-o mențină. Iată pentru ce nu vă împiedic în calea voastră şi nu ridic obstacole din teama şi timiditatea mea. Mergeți pe făgaşul care vi se pare vouă că este drept şi înfruntați toate obstacolele. Domnul să vă ajute! Niciodată, în nici o împrejurare, Dumnezeu nu-şi leagă creația în lanțuri, ci dimpotrivă, prin neîncetate schimbări, o trezeşte la viață mereu nouă. Iar voi, ca nişte soli ai redeşteptării Lui, ați pornit-o pe acest drum greu în timp ce viețile voastre ard ca nişte torțe. Acela care este călăuza lumii vă va arăta calea. Eu nu vă pot cere să mergeți pe cărarea bătută de mine! Odată, când eram şi eu de vârsta voastră, mi-am dezlegat barca şi am pornit în larg să înfrunt furtuna, nevrând să urmez sfatul nimănui. Până în ziua de azi n-am regretat acest fapt – şi chiar dacă aş fi avut motive de regret, ce importanță are? Omul poate comite greşeli, poate ajunge în impas şi poate avea necazuri, dar el nu poate sta liniştit; îşi sacrifică viața pentru ceea ce crede că este datoria lui.

Numai astfel apele sfinţite din fluviul societăţii se menţin pure, fiind duse mai departe într-un curent ce nu se sfârşeşte niciodată. Uneori, pentru scurtă vreme, malurile râului se rup şi se macină, dar a încerca să zăgăzuieşti curentul de teamă ca nu cumva albia să se strice ar însemna să promovezi stagnarea şi moartea. De aceste lucruri sunt convins. De aceea pot să vă încredinţez pe amândoi în mâinile Forţei ce vă mână cu o putere irezistibilă să treceţi peste legile societăţii şi să părăsiţi o viaţă uşoară şi comodă. Iar mie nu-mi rămâne altceva de făcut decât să mă închin cu toată devoţiunea în faţa acestei Forţe şi să mă rog ca Domnul să vă răsplătească pentru toată defăimarea şi toate insultele pe care le veţi avea de îndurat în viaţă, pentru că v-aţi despărţit de cei ce v-au fost aproape. El v-a chemat să porniţi pe acest drum greu şi el vă va duce la capătul lui."

— Dacă Paresh Babu şi-a dat consimţământul din punctul său de vedere, zise Binoy după ce Gora citise scrisoarea şi reflecta în tăcere asupra ei, cred că şi tu, Gora, trebuie să-ţi dai consimţământul din punctul tău de vedere.

— Paresh Babu poate consimţi, zise Gora, pentru că el pluteşte în şuvoiul care dărâmă malurile râului. Eu însă nu pot consimţi, pentru că şuvoiul pe care plutim noi e cel a cărui menire este să ferească malurile, ca albia să nu se distrugă. Pe malurile fluviului nostru nici nu ştim cât de multe sunt relicvele veacurilor trecute; dar vom proceda după legile naturii. Poţi să ne condamni sau poţi să ne judeci că ne întărim malurile cu piatră, dar pe acest loc străvechi şi sfânt, unde an de an s-a depus mâl proaspăt, n-avem de gând să permitem agricultorilor să treacă cu plugul peste el. Dacă asta înseamnă o pierdere pentru noi, atunci o acceptăm! Este un loc menit aşezării noastre, nu arăturilor. Iar când amatorii de agricultură vor începe să hulească pentru că lucrăm cu pietre atât de tari, să ştii că nu ne va fi ruşine!

— Vasăzică, în concluzie, nu-ți dai consimțământul la căsătoria mea! exclamă Binoy.

— Chiar aşa! Nu voi consimți niciodată! răspunse Gora.

— Adică..., începu Binoy, dar Gora îi tăie vorba încheind sentențios:

— Şi nici nu mai vreau să am de-a face cu tine.

— Dar dacă aş fi fost unul dintre prietenii tăi musulmani, ce-ai fi făcut? întrebă Binoy.

— Asta e cu totul altceva, zise Gora. Când dintr-un copac se rupe o ramură şi cade la pământ, copacul nu mai are ce face cu ea, şi ramura nu va mai fi niciodată parte integrantă din el... dar el poate oferi adăpost unei plante cățărătoare ce se ridică pe el. Şi chiar dacă o furtună o smulge, ea se poate urca din nou pe trunchiul lui. Dar dacă tu pleci dintre noi, nu ne mai rămâne decât să ne despărțim definitiv de tine! Tocmai din aceste motive are societatea reguli şi oprelişti atât de severe.

— Tocmai de aceea motivele de despărțire n-ar fi trebuit să fie atât de neserioase, şi regulile separației, atât de superficiale, răspunse Binoy. Oasele brațului sunt puternice, pentru că dacă se rup, trebuie să treacă multă vreme până se vindecă. De aceea fracturile la braţ nici nu sunt un lucru obişnuit. De ce nu vrei să recunoşti că este foarte greu să te mişti şi să trăieşti într-o societate unde o lovitură neînsemnată provoacă o fractură ce nu se poate vindeca niciodată?

— Asta nu mă priveşte pe mine, răspunse Gora. Societatea îşi asumă atât de complet şi deplin sarcina de a hotărî singură asupra ei înşişi, încât nici măcar nu sunt conştient de acest proces. Am nădejdea că ea nu s-a mărginit numai la a reflecta asupra acestui lucru milenii de-a rândul, ci că îşi păstrează fără contenire integritatea. Aşa după cum niciodată nu mi-am pus problema dacă pământul se învârteşte în jurul soarelui pe o orbită rotundă sau sinuoasă, dacă în cursul rotirii săvârşeşte erori sau nu, absența acestei preocupări necreându-mi nici un fel de neajuns, tot aşa mă comport şi față de societate.

— Gora, frate dragă, zise râzând Binoy, la fel am vorbit şi eu ani de-a rândul. Crezi că mă surprinde să aud azi aceleaşi vorbe rostite de buzele tale? Îmi dau seama că pedeapsa mea este meritată pentru ticluirea unor asemenea discursuri lungi. Dar n-are nici un rost să mai discutăm azi, pentru că mi s-au deschis ochii asupra unui lucru pe care până acum nu-l pricepusem încă. Azi am înțeles că viața omului este ca un fluviu mare, care prin forța propriei sale viteze îşi croieşte albii mereu noi şi neprevăzute, chiar pe unde n-au mai trecut niciodată ape... Aceste şuvoaie noi şi aceste schimbări necontenite fac parte din planurile de viață pe care Dumnezeu le făureşte fiecăruia dintre noi. Viața nu este un canal artificial ce poate fi limitat în făgaşe dinainte stabilite. Dacă omului i s-a dezvăluit o dată acest adevăr, el nu mai poate fi indus în eroare de născociri artificiale.

— Când un fluture este pe punctul de a se arde la o flacără, remarcă Gora, foloseşte întocmai genul tău de argumentare... dar azi, n-am de gând să-mi pierd vremea încercând să te fac să înțelegi.

— Foarte bine, zise Binoy ridicându-se. Atunci pot pleca. Mă duc puțin pe la mama.

După plecarea lui Binoy, Mohim intră încetişor, mestecând ca de obicei frunze de betel, şi zise:

— Pare-mi-se că n-ai făcut nici o ispravă. Nu eşti mulţumit, eh? Eu, din partea mea, ţi-am atras la timp atenţia să ai grijă... văzusem că nu-i a bună cu el... dar n-ai vrut să m-asculţi. Dacă atunci am fi avut curajul să-l silim într-un fel sau altul să se însoare cu Sasi, n-am mai fi avut atâtea supărări. Dar cui îi pasă de mine? În cine să mă încred? Chiar de te-aş bate la cap până-ţi găuresc scăfârlia, tu tot nu crezi decât ce vrei. Ce, puţin lucru e ca un tânăr ca Binoy să plece din partidul tău?

Văzând că Gora nu-i răspunde, Mohim continuă:

— Vasăzică nu-i nici o nădejde ca Binoy să rămână cu voi! Dar, oricum ar fi, trebuie să ştii că nouă ne-a pricinuit destule necazuri în legătură cu măritişul lui Sasi. Socot că această chestiune nu mai suferă amânare... Tu ştii cum este societatea noastră; dacă te prinde în ghearele ei, nu mai cunoaşte îndurare. Aşa se întâmplă şi cu tinerii de însurat... Ah, nu, să nu te sperii, că n-am de gând să te trimit la peţit. Am făcut eu singur totul!

— Pe cine ai ales? întrebă Gora.

— Pe Abinash al tău, răspunse Mohim.

— A consimţit? întrebă Gora.

— Abinash să nu consimtă! strigă Mohim. Păi, ce, el e Binoy? Nu, defel! Orice-ai spune, nu e greu de văzut că, dintre toţi membrii partidului tău, Abinash îţi este cel mai devotat! De aceea, când i-am propus să devină membru al familiei tale,

pur şi simplu a început să zburde de bucurie, spunând: „Ah, ce noroc pe capul meu, ce cinste pentru mine!” Iar când i-am pus problema zestrei, şi-a astupat urechile cu palmele şi a exclamat: „Vă rog să mă iertaţi, dar nici nu vreau să aud despre aceste lucruri!” Eu i-am răspuns: „Foarte bine, atunci am să discut totul cu tatăl dumitale”, şi m-am şi dus la el. Dar am văzut că între tată şi fiu există o mare diferenţă. Tatăl nu şi-a manifestat deloc intenţia de a duce mâinile la urechi când am pus problema banilor: ba dimpotrivă, de îndată ce am deschis vorba, a început să peroreze cu atâta înfocare, încât mâinile mi-au înlemnit şi nici n-am putut măcar să-mi astup eu urechile. Apoi mi-am dat seama că, în chestiunile băneşti, băiatul are mare respect faţă de părerile tatălui său, de parcă taică-său ar fi o autoritate supremă, şi deci nu-l voi putea folosi ca mijlocitor. Aşadar, trebuie să vând câteva acţiuni, căci altfel nu-mi voi putea duce planul la bun sfârşit. Dar, oricum, va trebui să pui şi tu umărul pentru a-l stimula pe Abinash. O vorbă, două, din partea ta...

— Nu va reduce zestrea cu nici o rupie, interveni Gora.

— De asta sunt convins, zise Mohim. Când respectul faţă de tatăl său aduce şi oarecare beneficiu, e greu să-l înfrânezi!

— Chestiunea este definitiv rânduită? întrebă Gora.

— Da, răspunse Mohim.

— Aţi fixat şi data căsătoriei?

— Sigur că da, zise Mohim. În prima zi cu lună plină din luna Magh. Nu mai e mult până atunci... Tatăl băiatului nu ţine la diamante şi alte giuvaericale; în schimb, vrea găteli

foarte masive. Aşa că trebuie să mă sfătuiesc cu bijutierul cum să sporim greutatea aurului fără a-i mări preţul.

— Dar pentru ce atâta grabă? întrebă Gora. Cu Abinash nu ne paşte primejdia că ar putea trece în curând la brahmoism.

— Ai dreptate, îi răspunse Mohim, dar n-ai văzut că în ultima vreme sănătatea tatei se înrăutăţeşte pe zi ce trece? Cu cât doctorii îi spun mai stăruitor să se îngrijească, cu atât devine mai auster. Acum s-a împrietenit cu un nou sannyasin care-l pune să facă zilnic trei băi în Gange, şi pe deasupra i-a recomandat nişte exerciţii care mai că nu-l fac să-şi rupă oasele. Ar fi un mare noroc dacă am putea face nunta cât tata mai este în viaţă... aş scăpa de multe necazuri dacă voi duce la bun sfârşit această chestiune, înainte ca toate economiile din pensia tatei să încapă în ghearele noului sannyasin.

I-am vorbit ieri despre această problemă şi îmi pare că n-o să fie prea uşor. Aproape că-mi vine să-l narcotizez vreme de câteva zile pe blestematul de sannyasin, până va spune ceva ca un oracol. Te asigur de un lucru: că noi, membrii familiei lui, care avem cea mai mare nevoie de bani, nu vom profita de banii tatei! Îmi vine atât de greu să văd cum un tată n-are milă de mine când îmi cere bani, iar tatăl meu, în clipa în care îi vorbesc despre asemenea nevoi, se refugiază în meditaţie şi-şi reţine chiar şi respiraţia. Îmi vine să cred că fata asta a mea de unsprezece ani e ca un bolovan care îmi stă legat de gât!

Capitolul LXV

— Pentru ce n-ai mâncat nimic aseară, Radharani? întrebă Harimohini.

— Ce vrei să spui, mătuşică? Doar am mâncat aseară! exclamă Sucharita mirată.

— Ce-ai mâncat? Uită-te şi tu, bucatele sunt neatinse! zise Harimohini arătând cu degetul vasul acoperit cu capac.

Atunci Sucharita îşi dădu seama că aseară uitase cu desăvârşire să mănânce.

— Asta-i foarte prost! continuă Harimohini cu o voce aspră. Din câte-l cunosc eu pe Paresh Babu, sunt sigură că nu i-ar plăcea să audă asemenea exagerări din partea ta. Când apare el, parcă-ți aduce linişte. Te-ai gândit la ce-ar spune dacă ar afla adevăratele tale înclinații?

Sucharita ghici imediat aluzia lui Harimohini şi, pentru un moment, inima i se opri în loc. Nu-şi închipuise niciodată că relația dintre ea şi Gora ar putea fi atinsă de suflul unui scandal, ca orice legătură obişnuită între o fată şi un băiat. De aceea, insinuarea lui Harimohini o sperie. Dar peste câteva clipe, lăsând lucrul din mână, îşi îndreptă spinarea şi, cu un aer ferm, se uită drept în ochii lui Harimohini. În clipele acelea hotărî ca niciodată, în fața nimănui, să nu lase să-i pătrundă în suflet nici cea mai mică urmă de ruşine în ceea ce priveşte prietenia ei cu Gora.

— După cum ştii, mătuşică, aseară a fost aici Gourmohan Babu, începu Sucharita. Problema pe care am discutat-o cu el m-a absorbit într-atât încât am uitat să cinez. Dacă ieri ai fi fost de față, ai fi avut prilejul să auzi o mulțime de lucruri interesante.

Dar pe Harimohini n-o interesa prea mult conversația lui Gora. Ea voia să audă cuvinte evlavioase; discursurile lui Gora despre credință nu sunau destul de sincer pentru ca ea să le poată gusta cu adevărat. Pe Gora îl vedea parcă mereu stând în fața unui adversar şi luptându-se cu el. Dacă cineva nu era de acord cu el, se străduia pur şi simplu să-l constrângă să-i accepte părerile. Dar avea oare ceva de spus celor ce gândeau ca el? Harimohini nu era impresionată de zelul cu care Gora îşi argumenta teza. Dacă oamenii din Brahmo Samaj trăiau după credința lor şi nu căutau să intre în comunitatea hindusă, existența lor o lăsa indiferentă... Atâta vreme cât nu intervenea nimic pentru a o despărți de cei care îi erau dragi, ea nu-şi bătea capul cu alții. De aceea o conversație cu Gora nu-i făcea nici o plăcere. Iar mai târziu, când observă că tânărul începe să aibă influență asupra Sucharitei, discursurile lui îi treziră chiar ostilitatea. În chestiunile băneşti, Sucharita era absolut independentă, iar în probleme de convingeri, credință sau conduită în general, Sucharita era de asemenea liberă, aşa încât Harimohini nu-şi putea exercita în nici o privință autoritatea. Harimohini, care nu avea alt sprijin la bătrânețe, era foarte tulburată văzând că în afară de Paresh Babu mai există cineva care o putea înrâuri pe Sucharita. Despre Gora, Harimohini credea că nu era câtuşi de puțin sincer şi că nu dorea cu adevărat decât s-o atragă prin orice mijloace pe Sucharita. Ba chiar bănuia că scopul lui principal era să pună mâna pe averea Sucharitei. Aşadar, începând să vadă în Gora pe cel mai periculos duşman, îşi adună puterile pentru a-l combate pe toate căile posibile.

Nu fusese vorba ca Gora să vină şi a doua zi şi, de altfel, nici n-avea vreun rost să vină, dar felul său de a fi nu cunoştea noțiunea de ezitare. Când pornea la realizarea unui lucru, nu se gândea la consecințele actelor sale, ci mergea drept la țintă, ca o săgeată.

Dis-de-dimineață, când apăru Gora, Harimohini îşi făcea tocmai rugăciunile. Când Satish o anunță pe Sucharita, care rânduia diferite cărți şi hârtii, că sosise Gora, tânăra fată nu păru prea surprinsă. De altfel, fusese sigură că va veni.

— Iată că, până la urmă, Binoy ne-a părăsit, zise Gora după ce se aşeză.

— Cum? întrebă Sucharita. Pentru ce să ne părăsească? Doar n-a intrat în Brahmo Samaj!

— Dacă s-ar fi alăturat brahmoiştilor, ar fi fost mult mai aproape de noi, răspunse Gora. Tocmai stăruința lui de a rămâne în sânul societății hinduse este supărătoare. Ar fi fost mult mai bine dacă pleca definitiv din comunitatea noastră.

— Pentru ce acorzi societății o importanță atât de mare? întrebă Sucharita foarte îndureratã. Oare această încredere inexorabilă în societate este o pornire firească a dumitale sau mai degrabă o atitudine pe care ți-o impui cu forța?

— În împrejurările actuale, este absolut firesc să-mi impun o asemenea atitudine, zise Gora. Când pământul începe să ți se clatine sub picioare, trebuie să păşeşti mai apăsat! Acum, când din toate părțile întâmpinăm opoziție, e natural să fim mai exigenți în vorbe şi atitudini. Nu văd nimic nefiresc în acest lucru.

— Pentru ce crezi că opoziția pe care o întâmpinați din toate părțile este nedreaptă şi întru totul inutilă? întrebă Sucharita. Dacă societatea pune piedici în calea progresului, este firesc să primească şi unele lovituri.

— Progresul este ca valurile apei, zise Gora. Valurile pot rupe malurile, dar eu cred că principala menire a malurilor este tocmai să nu accepte distrugerea. Să nu crezi că nu m-am gândit şi nu mă gândesc la ce e bine şi ce e rău pentru societate. De altfel, nici nu e prea greu... În ziua de azi, poate s-o facă şi un băiat de optsprezece ani. Dar ceea ce este cu adevărat greu este să priveşti lucrurile în ansamblul lor, prin prisma credinței.

— Crezi că prin credință ajungem întotdeauna la adevăr? întrebă Sucharita. Uneori, credința ne poate face să judecăm lucrurile greşit şi să susținem o teză falsă. Dă-mi voie să-ți pun o întrebare: dumneata crezi în idolatrie? Crezi că idolatria este credință adevărată?

— Am să încerc să-ți spun adevărul despre atitudinea mea, răspunse Gora după o clipă de tăcere. La început, am acceptat toate acestea ca fiind adevărate. Nu m-am grăbit să le combat, pentru că erau potrivnice obiceiurilor europene şi pentru că existau câteva argumente prea facile care puteau fi invocate împotriva lor. În problemele religioase eu n-am ajuns la ceva deosebit, dar nu sunt dispus să închid ochii şi să repet – ca o lecție învățată pe de rost – că idolatria este acelaşi lucru cu cultul formelor sau că închinarea la imagini este țelul principal al devoțiunii religioase. Imaginația îşi are locul ei în artă, în literatură, ba chiar şi în ştiință şi în istorie, aşa că nu voi admite niciodată că doar în religie nu-şi are locul. Religia este aceea care descoperă perfecțiunea tuturor capacităților umane. Şi dumneata vrei să spui că încercarea făcută în țara noastră de a pune în acord imaginația, înțelepciunea şi devoțiunea prin cultul idolilor nu-i dezvăluie

omenirii un adevăr mai cuprinzător decât religiile celorlalte țări?

— Grecii şi romanii cunoşteau şi ei idolatria, zise Sucharita.

— Idolii acelor popoare, replică Gora, aveau mai mult un sens estetic decât religios, în timp ce la noi imaginația este strâns împletită cu filosofia şi credința. Krishna şi Radha, Shiva şi Durga[64] nu sunt simple obiecte de cult tradițional, ci reprezintă forme ale străvechii filosofii a rasei noastre. De aceea devoțiunea lui Ramprashad şi a lui Chaitanyadev s-a manifestat sprijinindu-se pe aceste imagini. Unde găseşti în istoria grecilor sau a romanilor revelația unei credințe atât de profunde?

— Nu vrei să admiți că, de-a lungul veacurilor, lumea s-a schimbat şi că s-au produs, în acelaşi timp, transformări şi în religie şi în societate? întrebă Sucharita.

— Cum să nu vreau? exclamă Gora. Dar nu înseamnă că acele schimbări trebuie să fie cu totul lipsite de sens... Aşa, bunăoară, copilul creşte încetul cu încetul până ajunge om în toată firea, dar omul nu devine brusc pisică sau câine. Vreau ca transformările ce se produc în India să se desfăşoare pe linia dezvoltării ei; pentru că dacă, brusc, am începe să mergem pe calea de evoluție a Angliei, totul, de la început şi până la sfârşit, va fi un eşec. Sunt gata să-mi sacrific viața pentru a demonstra tuturor că întreaga forță şi grandoare a țării noastre s-a păstrat în însăşi ființa ei. Cum de nu poți înțelege acest lucru?

---

[64] Principalele zeități din mitologia hindusă.

— Te înțeleg foarte bine, îi răspunse Sucharita, dar aceste idei sunt cu totul noi pentru mine şi n-am reflectat încă asupra lor. Când schimbi un mediu, îți trebuie câtăva vreme ca să te adaptezi la noile condiții de viață – şi mie îmi trebuie timp ca să mă familiarizez cu aceste idei. Probabil că nu sunt capabilă să realizez ceea ce-mi spui pentru că sunt femeie.

— Oh, nu! exclamă Gora. Cunosc mulți bărbați cu care am discutat îndelung aceste probleme şi care sunt convinşi că au înțeles perfect aceste idei, dar care – pot să-ți spun cinstit – n-au priceput ceea ce ai priceput dumneata! De când te-am văzut prima dată mi-am dat seama că ai o perspicacitate cu totul excepțională. De aceea am venit atât de des la dumneata şi ți-am vorbit fără nici o rezervă. N-am şovăit nici o clipă înainte de a-ți expune toate nădejdile vieții mele.

— Mă simt foarte stingherită când te aud vorbind astfel, exclamă Sucharita, pentru că nu înțeleg ce poți spera de la mine! Ce pot să dau eu, ce muncă aş putea desfăşura şi cum aş putea exprima sentimentele care mă năpădesc cu atâta rapiditate? Singura mea teamă este ca nu cumva, într-o bună zi, să descoperi că ai greşit când mi-ai acordat atâta încredere!

— De data asta nu m-am înşelat, strigă Gora cu glasul lui de tunet. Am să-ți arăt ce forță grandioasă zace în dumneata. Să n-ai nici o teamă, sarcina de a-ți demonstra valoarea stă pe umerii mei, dumneata nu trebuie decât să ai încredere în mine!

Sucharita nu-i răspunse, dar tăcerea ei dovedea că era gata să se bizuie pe el. Gora tăcea şi el, aşa că multă vreme nu se auzi nici un zgomot în odaie. Afară, pe ulicioară, răsunau strigătele unui vânzător ambulant, dar încetul cu încetul zăngănitul vaselor de aramă pe care le vindea se stinse, pe măsură ce omul se depărta de casa lor.

Harimohini, care-şi isprăvise rugăciunile de dimineaţă, se îndrepta spre bucătărie fără a-şi închipui că în odaia Sucharitei putea fi cineva; dar când, trecând prin faţa uşii, aruncă o privire într-acolo şi văzu că Sucharita şi Gora şedeau unul lângă altul fără a schimba o vorbă, o cuprinse furia. Făcând un efort uriaş să se stăpânească, se apropie de uşă şi strigă:

— Radharani!

Sucharita se ridică şi veni lângă Harimohini, care-i spuse cu blândeţe:

— Azi e ziua mea de post şi nu mă simt prea bine. Te rog, du-te tu la bucătărie şi aprinde focul în sobă. Până atunci, mai stau şi eu puţin cu Gourmohan Babu.

Sucharita, înţelegând gândul mătuşii ei, porni cu inima cam strânsă la bucătărie. Gora se aplecă şi şterse praful de pe picioarele lui Harimohini, care se aşeză pe un scaun fără a spune o vorbă. După ce şezu câteva minute cu buzele încreţite de mânie, rupse în cele din urmă tăcerea spunând:

— Dumneata nu eşti brahmoist, nu-i aşa?

— Nu, răspunse Gora.

— Şi dumneata respecţi societatea hindusă? îl întrebă apoi.

— Fireşte că da, fu răspunsul lui Gora.

— Atunci, cum îți permiți o asemenea purtare? zise Harimohini nemaiputându-se stăpâni.

Gora, care nu înțelegea motivul nemulțumirii ei, tăcu şi o privi întrebător.

— Radharani nu mai e copil, continuă Harimohini, iar dumneata nu eşti rudă cu ea; atunci ce aveți de vorbit atâta? Ea e femeie, are de lucru prin casă, ce rost are să-şi piardă atâta vreme cu pălăvrăgeli? Asta o distrage de la lucruri serioase. Dumneata eşti un om inteligent... toată lumea te prețuieşte... dar când oare s-a îngăduit o asemenea purtare în țara noastră şi unde găseşti în cărțile sfinte ceva care să admită asemenea purtări?

Gora se cutremură. Niciodată nu-i trecuse prin minte ca cineva să poată comenta în acest fel prietenia lui cu Sucharita. După câteva clipe de tăcere, îi explică:

— Ea e o membră a Brahmo Samajului şi a frecventat fel de fel de oameni, aşa că nu mi-am pus niciodată problema că sunt necuviincios.

— O fi, dar chiar dacă ea face parte din Brahmo Samaj, n-o să-mi spui că purtarea dumitale e cea mai indicată, exclamă Harimohini. Prin vorbele dumitale ai trezit conştiința multor oameni, dar cum o să te respecte ei când văd cum te porți? Aseară ai stat de vorbă cu ea până târziu şi văd că tot n-ai terminat conversația, ci ai venit şi azi – şi încă dis-de-dimineață! Deşi s-a sculat devreme, n-a dat nici pe la cămară, nici pe la bucătărie... puținul ajutor pe care mi-l dă de obicei în a nouăsprezecea zi a lunii a uitat cu desăvârşire să mi-l dea azi... ce mentalitate e asta? Şi în casa dumitale sunt fete tinere... oare şi pe ele le iei de la treburile gospodăreşti pentru a le da asemenea învățături? Nu, desigur

că nu, iar dacă altul ar proceda ca dumneata, ai zice că e bine ce face?

Gora nu încercă să se apere, ci se mărgini să spună:

— Având în vedere educația pe care a primit-o ea, n-am privit problema din acest punct de vedere.

— Să lăsăm la o parte educația ei! strigă Harimohini. Atâta vreme cât locuieşte în casă cu mine şi atâta vreme cât mai sunt în viață, n-o să admit asemenea lucruri. M-am străduit s-o readuc pe calea cea bună. Când mai stăteam în casa lui Paresh Babu, se răspândise zvonul că a devenit hindusă pentru că se ocupa de mine. Apoi, după ce ne-am mutat în casa aceasta, a început să poarte discuții nesfârşite cu Binoy al dumitale, şi astfel, tot ce am obținut eu a fost dat peste cap. Acum, pare-mi-se că Binoy se însoară cu o fată brahmoistă! Treaba lui! În sfârşit, după multe necazuri, am izbutit să scap de Binoy. Apoi mai există un individ numit Haran Babu. Ori de câte ori venea pe la noi, o luam pe Radharani sus în odaia mea, ca să nu-i dau prilej s-o influențeze. Astfel, după un zbucium nesfârşit, credeam c-am făcut-o să gândească în ultima vreme mai ca lumea. Când ne-am mutat în casa aceasta, şedea şi mânca împreună cu toți ceilalți din casă, dar acum văd c-a renunțat la această nebunie. Ieri şi-a luat singură orezul de la bucătărie şi i-a interzis servitorului să-i aducă apă. Te rog, aşadar, în genunchi să nu strici ce am realizat până acum. Toți cei care mi-au fost dragi pe lumea aceasta mi-au murit, şi ea este singura ființă ce mi-a mai rămas... nu există nimeni despre care să pot spune că este cu adevărat al meu. Lasă fata în pace! Sunt destule fete în casa lui Paresh Babu... sunt Labonya şi Lila, amândouă inteligente şi instruite. Dacă ai ceva de spus, du-te şi le spune lor, nimeni nu te va opri.

Gora rămăsese cu desăvârşire năucit, iar Harimohini, după o scurtă pauză, reîncepu:

— Uite ce este: Sucharita trebuie să se mărite, căci e destul de bătrână. Crezi că va rămâne pe veci nemăritată? Şi datoria unei femei este treaba în gospodărie.

De fapt, Gora era cu totul de părerea lui Harimohini, numai că în cazul Sucharitei îşi uitase principiile. În imaginaţia lui, el n-o concepea ca pe o soţie, ocupată cu munci casnice în zenana vreunui cămin, ci îşi închipuise că va rămâne veşnic aşa cum era acum.

— V-aţi gândit cumva la căsătoria nepoatei dumneavoastră? întrebă Gora.

— Fireşte că da, e un lucru la care trebuie să mă gândesc, răspunse Harimohini. Şi dacă nu mă ocup eu, cine să se ocupe?

— Credeţi că s-ar putea căsători cu un hindus? întrebă Gora.

— O să încercăm, zise Harimohini. Dacă suntem lăsate în pace, şi viaţa noastră se va putea desfăşura în linişte, cred că voi putea rândui totul. De fapt, am şi luat o hotărâre. Dar atâta vreme cât e în această stare, n-am îndrăznit să pornesc la acţiune. Acum însă, întrucât în ultimele două zile am observat că nu mai e atât de încăpăţânată ca în trecut, am din nou speranţa că voi izbuti.

Gora îşi dădea seama că nu are rost să mai pună întrebări, dar nu se putu stăpâni:

— V-ați şi gândit la un mire?

— Da, răspunse Harimohini. Este un bărbat foarte bun, pe nume Kailash, cel mai tânăr dintre cumnații mei. Soția lui a murit de curând şi ar vrea să găsească o fată bună, de vârstă potrivită. Altfel, un băiat ca el nu putea rămâne neînsurat. Se va potrivi de minune cu Radharani.

Cu cât ghimpele îl înțepa mai tare, cu atât Gora punea mai multe întrebări în legătură cu acest Kailash.

Din spusele lui Harimohini, Kailash părea să fie cel mai instruit dintre cumnații ei. Învățase singur, dar Harimohini nu ştia să spună cât de învățat era. În orice caz, familia îl cinstea pentru învățătura lui. Când în satul lor s-a făcut o reclamație la Direcția Generală a Poştelor împotriva şefului oficiului poştal local, Kailash a scris petiția în limba engleză, şi unul dintre şefii Departamentului Poştelor a venit personal să cerceteze chestiunea la fața locului. Toți locuitorii satului erau mândri de iscusința lui Kailash. Dar, cu toată învățătura lui, îşi păstrase credința şi respectul față de vechile obiceiuri.

După ce află cam totul despre Kailash, Gora se ridică, se plecă la picioarele lui Harimohini şi ieşi fără a spune o vorbă. În timp ce cobora, o zări pe Sucharita pregătind de mâncare în bucătăria din fundul curții. Auzind zgomotul paşilor lui Gora, ea ieşi în prag, dar Gora trecu fără a se uita nici în dreapta, nici în stânga, şi Sucharita se întoarse la bucătărie suspinând.

Tocmai când ieşea de pe ulicioară pentru a intra pe strada principală, Gora se izbi de Haran Babu, care, râzând ironic, remarcă:

— Atât de devreme?!

Gora nu-i răspunse nimic, dar Haran Babu continuă:

— Cred că ai fost pe acolo, nu-i aşa? Sucharita e acasă?

— Da, zise Gora şi se îndepărtă grăbit.

În clipa în care Haran Babu intră în casă, o văzu şi el pe Sucharita în bucătărie. Fata nu se mai putu ascunde, iar mătuşa ei nu era prin apropiere.

— Chiar acum l-am întâlnit pe Gourmohan Babu, zise Haran Babu apropiindu-se de uşă. Presupun c-a fost aici.

Fără a-i răspunde, Sucharita începu să mişte încoace şi-ncolo cratiţele şi tigăile, părând să spună că e atât de ocupată încât abia mai are timp să respire. Dar Haran Babu nici nu se gândea să plece. Stând în pragul uşii de la bucătărie, începu o conversaţie, cu toate că Harimohini tuşi de două-trei ori pe scări, pentru a-şi vesti prezenţa. Era cât pe ce să apară în faţa lui Haran Babu, dar ştia că, dacă i-ar fi îngăduit să dea măcar o dată cu ochii de ea, nici ea, nici Sucharita n-ar mai fi putut scăpa de entuziasmul agresiv al acestui tânăr perseverent. De aceea, ori de câte ori simţea pe aproape până şi umbra lui Haran Babu, Harimohini îşi trăgea vălul pe faţă mai grijulie ca o mireasă.

— Sucharita, zicea Haran Babu, îţi dai seama ce faci? Unde vrei să ajungi? Cred că ai auzit că Lolita se căsătoreşte cu Binoy după ritualul hindus. Ştii cine poartă vina pentru acest fapt?

Neprimind răspuns la întrebare, Haran Babu coborî glasul şi spuse pe un ton solemn:

— Vina o porți tu!

Haran Babu nu-şi închipuise că Sucharita va suporta lovitura unei învinuiri atât de grave, dar, văzând-o că-şi continuă treaba fără a ridica măcar privirea, întinse amenințător degetul spre ea şi zise pe un ton şi mai solemn:

— Sucharita, îți repet, tu eşti vinovată! Poți spune cu mâna pe inimă că nu meriți să fii condamnată de întregul Brahmo Samaj?

Drept răspuns, Sucharita puse o cratiță pe foc, aşa încât untdelemnul începu să sfârâie zgomotos.

— Tu i-ai adus în casă pe Binoy Babu şi pe Gourmohan Babu; prin purtarea ta, ei au dobândit în ochii voştri o importanță mai mare decât cei mai prețuiți prieteni ai voştri din Brahmo Samaj. Vezi unde a dus această atitudine a ta? Îți aminteşti că v-am atras atenția de la bun început? Iar azi vezi rezultatul? Cine o mai poate opri pe Lolita? Şi crezi că primejdia s-a sfârşit? Câtuşi de puțin! Am venit la tine pentru a te preveni! Acum e rândul tău! Nu mă-ndoiesc că te căieşti amarnic de nenorocirea ce s-a abătut asupra Lolitei, dar pare-mi-se că se apropie ziua în care nu vei mai putea să te căieşti pentru decăderea ta! Uite ce este, Sucharita, mai ai timpul să-ți revii! Gândeşte-te la speranțele mărețe ce ne-au unit... cât de strălucitoare era lumina datoriei ce ne aştepta şi cum întregul viitor al Brahmo Samajului se aşternea în fața noastră... ce hotărâri am luat împreună şi cu câtă grijă ne adunam puterile pentru marea călătorie a vieții! Crezi că toate acestea au fost distruse? Nu! Niciodată! Câmpul

nădejdilor noastre ne aşteaptă. Întoarce-te şi priveşte încă o dată în urmă! Vino înapoi, Sucharita!

În acest moment, diferitele legume aruncate în untdelemnul încins începură să se prăjească cu un zgomot infernal, în timp ce Sucharita le amesteca după toate regulile culinare. Haran Babu tăcuse, aşteptând rezultatul apelului său la pocăinţă. Sucharita luă cratiţa de pe foc, o puse jos, se întoarse către Haran Babu şi spuse pe un ton ferm:

— Eu sunt hindusă!

— Eşti hindusă! exclamă Haran cu desăvârşire uluit.

— Da, sunt hindusă! repetă Sucharita şi, ridicând cratiţa, o puse din nou pe foc şi începu să mestece de zor legumele.

— Vasăzică Gourmohan Babu te-a iniţiat zi de zi, dimineaţa şi seara! Aşa-i! exclamă Haran Babu cu o voce aspră, după ce-şi reveni puţin din şocul surprizei.

— Da, răspunse Sucharita fără a întoarce capul. Am fost iniţiată de el, pe care l-am ales ca guru.

Până acum, Haran Babu credea că el îi este guru Sucharitei; de aceea, chiar dacă ea i-ar fi spus că-l iubeşte pe Gora, vestea nu l-ar fi durut mai mult; dar să audă din gura Sucharitei că Gora i-a răpit dreptul de a-i fi guru îl ustură ca o lovitură de bici.

— Oricât de mare ar fi acest guru al tău, crezi că societatea hindusă te va accepta? zise ironic Haran Babu.

— Asta n-o ştiu, răspunse Sucharita. Şi nu înțeleg ce vrei să spui prin „societate”! Ceea ce ştiu însă este că sunt hindusă!

— Dar nu-ți dai seama că simplul fapt de a fi rămas nemăritată până la vârsta asta te exclude din societatea hindusă? o întrebă Haran Babu.

— E inutil să-ți faci griji din pricina aceasta, zise Sucharita. Un lucru însă pot să ți-l spun răspicat: sunt hindusă!

— Aşadar, te-ai prosternat la picioarele noului tău guru şi ai părăsit toate învățăturile religioase primite de la Paresh Babu? exclamă Haran Babu.

— Dumnezeul inimii mele ştie ce cred eu în problemele religioase şi n-am de gând să le discut cu nimeni, zise Sucharita. Dar poți fi sigur de un lucru, şi anume că sunt hindusă!

— Fie! Dar dă-mi voie să-ți spun că, oricât de hindusă te-ai crede, asta nu-ți foloseşte la nimic. Să nu crezi că Gourmohan Babu e ca Binoy, şi deci să nu speri că vei putea pune mâna pe el, chiar dacă ai răguşi tot spunând că eşti hindusă. I-a fost uşor să-şi asume rolul de guru al tău, dar nici prin gând să nu-ți treacă că te va duce vreodată în casa lui şi te va face tovarăşa lui de viață!

Într-o clipă, Sucharita uită de mâncarea pe care o pregătea şi, întorcându-se cu iuțeala fulgerului spre el, exclamă:

— Ce tot vorbeşti?

— Spun, răspunse Haran Babu, că Gourmohan n-are de gând să se însoare cu tine!

— Să se însoare cu mine? exclamă Sucharita cu ochii aprinşi de mânie. Nu ţi-am spus că el îmi este guru?

— Fireşte că mi-ai spus, ripostă Haran Babu, dar noi înţelegem şi lucrurile pe care nu ni le spui!

— Pleacă din casa asta! strigă Sucharita. Nu-ţi dau voie să mă insulţi. Şi află o dată pentru totdeauna că n-am să mai apar în faţa ochilor dumitale niciodată!

— N-ai să mai apari! zise ironic Haran Babu. Acum ai devenit o femeie care se ascunde în zenana! O adevărată femeie hindusă pe care n-o vede nici soarele! Paresh Babu poate culege roadele păcatelor sale! Lasă-l să se bucure la bătrâneţe de rodul muncii sale! Iar eu vă zic tuturor „adio”!

Sucharita împinse uşa bucătăriei şi se trânti apoi pe jos, încercând să-şi înăbuşe hohotele de plâns, în timp ce Haran Babu părăsea casa, negru de mânie.

Harimohini ascultase fiecare cuvânt al discuţiei lor şi ce auzise din gura Sucharitei întrecea cele mai mari speranţe ale ei. Îi creştea inima de bucurie.

— De ce n-ar fi cu putinţă? se întrebă ea. N-au fost zadarnice rugăciunile mele cucernice în faţa zeului.

Apoi se duse în camera de rugăciune şi, închinându-se până la pământ în faţa idolului ei, îi făgădui să-i aducă de azi înainte şi mai multe jertfe. Şi dacă în ultima vreme

rugăciunea i se desfăşurase liniştită, sub semnul grijilor care o frământau, astăzi, simțind că speranțele-i egoiste se realizau, înălță rugi pline de elan şi ardoare.

Capitolul LXVI

Gora nu vorbise niciodată, nimănui, aşa cum îi vorbise Sucharitei. Până acum expusese în fața auditorilor săi doar opinii, principii şi fraze. Azi însă, în fața Sucharitei, îşi dezvăluise întreaga ființă. Bucuria acestei destăinuiri a eului său nu-i dădea numai o senzație de forță, ci parcă toate ideile şi hotărârile lui se îmbogățiseră şi afectiv. Viața lui se exalta în frumusețe şi i se părea că, deodată, zeii îşi revărsaseră nectarul asupra rugăciunilor sale.

Dominat de această bucurie, Gora o vizitase pe Sucharita zile de-a rândul fără a se gândi la consecințe. Dar azi, surprins de vorbele lui Harimohini, îşi reaminti că nu demult îşi bătuse joc fără milă de Binoy şi-l dojenise pentru o purtare similară. Gora se înfiora înțelegând că ajunsese în aceeaşi situație din cauza neatenției sale. Ca omul care, dormind într-un loc străin, tresare în somn din pricina unui zgomot neobişnuit şi se înfioară de spaimă, Gora făcu un efort de voință pentru a-şi stăpâni simțămintele. Explicase în fel şi chip că, dintre toate popoarele mari care au existat pe lume şi au fost cu desăvârşire nimicite, numai India a supraviețuit biruind veacurile şi forțele potrivnice, datorită disciplinei şi hotărârii cu care şi-a păstrat legile străvechi. Niciodată Gora

n-a admis nici cea mai neînsemnată încălcare a acestor legi. Susținea chiar că, deşi India a fost jefuită de tot avutul, sufletul ei dăinuieşte ascuns tocmai în respectarea acestor dogme rigide, şi de aceea nici un cotropitor, oricât de mare ar fi fost tirania lui, n-a izbutit să altereze adevărata ființă a Indiei. Şi că atâta vreme cât India este cotropită de o națiune străină, ea trebuie să-şi păstreze cu sfințenie legile, urmând ca abia mai târziu să discute dacă ele sunt bune sau nu. Omul care se îneacă se agață de un pai sau de orice alt obiect ce-i poate salva viața şi nu stă să se întrebe dacă obiectul este urât sau frumos. Gora susținuse în repetate rânduri aceste principii. Iar azi, când Harimohini îl dojenise pentru purtarea sa, se simți ca un elefant împuns cu o țepuşă.

Ajuns acasă, Gora îl găsi pe Mohim fumând pe banca din fața porții. Era fără cămaşă şi avea figura odihnită a omului într-o zi de sărbătoare. Mohim intră în urma lui Gora şi strigă:

— Ascultă, Gora, am ceva de vorbit cu tine.

Intrară împreună în odaia lui Gora şi, după ce se aşezară, Mohim începu:

— Nu te supăra, frate, dar dă-mi voie să te întreb: nu cumva te-ai molipsit şi tu de la Binoy? Mi se pare că mergi cam des în casa aceea şi eşti prieten la toartă cu ei!

— N-ai nici o grijă, zise Gora roşind.

— Ba am grijă după cum văd eu că merg lucrurile, remarcă Mohim. Îți închipui că poți să te duci să mănânci bucate gustoase în altă parte şi apoi să te întorci la tine acasă? Din

halul în care a ajuns prietenul tău îți poți da seama că momeala are şi-un cârlig! Stai, nu fugi! Încă n-am ajuns la esențial. Am auzit că s-a hotărât definitiv căsătoria lui Binoy cu fata aceea brahmoistă şi țin să-ți spun că de azi înainte noi nu mai putem avea nimic de-a face cu el!

— Asta se înțelege de la sine, zise Gora.

— Dar, continuă Mohim, dacă mama ne încurcă țele? Ce ne facem? Eu am o familie, aşa că trebuie să am grijă ca să-mi pot căsători copiii. Şi pe lângă asta, dacă în casa noastră va prinde rădăcini o ramură a Brahmo Samajului, o să mă mut în altă parte.

— Oh, nu, lucrurile n-o să ajungă până aici! îl linişti Gora.

— Căsătoria lui Sasi este mai mult sau mai puțin rânduită, zise Mohim. Dar viitorului socru nu-i ajunge fata, el vrea mai mult decât greutatea ei în aur... E un om care ştie bine că făptura omenească face parte dintre „lucrurile pieritoare" şi că aurul durează mult mai mult decât omul. Pentru el nu e o cinste să-i zici socru-mare! E tare neruşinat în pretențiile lui! O să mă coste o groază de bani, te asigur, dar am învățat multe de la el şi o să-mi fie de folos când o să-mi însor băiatul. Ce n-aş da să mă mai nasc o dată în ziua de azi, să-l am pe tata mijlocitor şi să mă ocup eu de însurătoarea mea! Te asigur că aş trage toate foloasele din faptul că m-am născut. Asta se cheamă să fii bărbat! Să-l ruinezi cu totul pe tatăl unei fete! Puțin lucru e ăsta? Orice ai spune tu, frate, nu pot să mă iau de mână cu tine şi să preamăresc zi şi noapte societatea hindusă; numai la gândul c-aş putea face una ca asta îmi piere glasul. Băiatul meu n-are decât un an şi două luni... nevestei mele i-a trebuit cam multă vreme până să-şi dreagă greşeala de a fi născut o fată... dar, oricum ar fi, tu şi toți prietenii tăi trebuie să vă străduiți din răsputeri să mențineți societatea hindusă în stare de înflorire

până când feciorul meu va ajunge la vârsta însurătorii. După aceea, ţara poate să treacă la mahomedanism, la creştinism sau mai ştiu eu la ce, nu-mi mai pasă!

Văzând că Gora se ridică să plece, Mohim continuă:

— După cum spuneam, nu-l voi pofti în nici un caz pe Binoy la nunta lui Sasi. Ar fi o prostie să provocăm încă un scandal. Aşa că trebuie să începi s-o convingi de pe acum pe mama să fie prudentă.

Când intră în cameră la Anandamoyi, Gora o găsi aşezată la masă, cu ochelarii pe nas, scriind în registrul de socoteli. Cum îl văzu pe Gora, închise registrul şi, scoţându-şi ochelarii, zise:

— Stai jos.

După ce Gora se aşeză, Anandamoyi începu:

— Aş vrea să mă sfătuiesc cu tine într-o chestiune. Ai auzit, desigur, despre viitoarea căsătorie a lui Binoy. Văzând că Gora tace, ea urmă: Unchiul lui e supărat, şi nimeni dintre ai lui nu va veni la nuntă. Apoi nu se ştie nici dacă nunta se va putea face în casa lui Paresh Babu. Aşa că Binoy trebuie să se ocupe singur de toate. M-am gândit că ar fi cel mai simplu dacă i-am oferi etajul al doilea din partea de miazănoapte a casei noastre. Primul etaj e închiriat, dar al doilea e acum liber.

— Nu înţeleg ce vrei să spui, zise Gora.

— Uite ce e: cineva trebuie să se ocupe de toate pregătirile pentru nuntă, şi dacă n-o s-o fac eu, cine o va face? îi explică Anandamoyi. Binoy va fi în mare încurcătură. În schimb, dacă s-ar face căsătoria în casa noastră, eu m-aş putea ocupa de toate fără nici un efort.

— Asta nu se poate, mamă, zise Gora hotărât.

— De ce să nu se poată? întrebă Anandamoyi. Chiriaşul principal şi-a dat consimțământul.

— Nu, mamă, căsătoria asta nu se poate oficia aici, exclamă Gora. Crede-mă, mamă! Ascultă ce-ți spun!

— Pentru ce nu? întrebă Anandamoyi. Doar Binoy nu se căsătoreşte după ritualul brahmoist.

— Astea sunt argumente inutile, obiectă Gora. În fața societății nu se poate pleda aşa. Lasă-l pe Binoy să facă ce-i place, dar noi nu putem aproba această căsătorie. Nu lipsesc locuințe în Calcutta. De altfel, el are casa lui.

Anandamoyi ştia prea bine că sunt case libere în oraş, dar suferea la gândul ca Binoy să fie părăsit de toți prietenii şi rudele sale şi să se cunune ca un biet copil al nimănui, făcând căsătoria ca vai de lume, într-o casă închiriată. De aceea născocise planul de a folosi pentru nunta lui Binoy etajul liber din casa lor. Ar fi fost atât de mulțumită dacă s-ar fi făcut căsătoria în casa ei, fără a întâmpina opoziția societății.

— Dacă te împotriveşti, zise Anandamoyi suspinând, cred că va trebui să închiriem o casă în altă parte. Va însemna un

mare efort pentru mine. Dar nu face nimic, dacă planul meu nu poate fi realizat, să nu mai discutăm.

— Mamă, tu nu trebuie să te duci în nici un caz la această cununie, zise Gora.

— Ce spui, Gora? exclamă Anandamoyi. Dacă nu mă duc eu la nunta lui Binoy al nostru, cine să se ducă, aş vrea să ştiu?

— Nu, mamă, nu se poate să te duci, stărui Gora.

— Gora, răspunse Anandamoyi, înţeleg că nu eşti de aceeaşi părere cu Binoy, dar acesta e un motiv să-i devii duşman?

— Ascultă, mamă, zise Gora cam enervat, eşti nedreaptă cu mine! Şi eu sunt mâhnit la gândul că nu mă voi putea bucura la nunta lui Binoy! Dacă nimeni altcineva nu ştie, dumneata însă ştii cât de mult îl iubesc. Dar aici nu-i vorba de iubire... prietenia sau duşmănia nu influenţează întru nimic această problemă. Binoy face acest pas conştient fiind de toate urmările lui. Nu noi suntem cei ce-l părăsim, ci el este cel care se desparte de noi. Aşa că nu va primi alte lovituri decât cele la care se aşteaptă.

— Gora, zise Anandamoyi, Binoy ştie bine că tu nu vrei să ai nimic în comun cu această căsătorie. Dar el mai ştie că eu nu-l pot părăsi într-un moment atât de important al vieţii lui. De un lucru sunt convinsă: dacă Binoy ar şti că eu n-o să-i dau miresei lui binecuvântarea, nimic pe lume nu l-ar convinge să se căsătorească. Crezi că eu nu cunosc sufletul lui Binoy? În timp ce vorbea, Anandamoyi îşi şterse o lacrimă.

Gora, deşi profund mâhnit şi tulburat din pricina lui Binoy, spuse:

— Mamă, nu trebuie să uiți că faci parte dintr-o societate şi că ai anumite îndatoriri față de ea.

— Gora, exclamă Anandamoyi, nu ți-am spus de atâtea ori că de multă vreme am rupt orice legătură cu societatea mea? De aceea mă urăşte atât de tare societatea mea şi de aceea mă țin departe de ea.

— Mamă, strigă Gora, vorbele dumitale mă îndurerează mai mult decât orice.

— Copilul meu drag, zise Anandamoyi în timp ce ochii ei scăldați în lacrimi nu părăseau o clipă întreaga ființă a lui Gora, numai Dumnezeu ştie că e peste puterile mele să te cruț de această durere!

— Foarte bine, zise Gora ridicându-se, să-ți spun atunci ce voi face eu. Mă duc la Binoy şi-i spun să-şi aranjeze în aşa fel căsătoria încât să nu te silească să te desparți şi mai mult de societatea din care faci parte. Altfel, ar fi foarte urât şi egoist din partea lui.

— Bine, zise Anandamoyi zâmbind, fă ce poți. Du-te şi vorbeşte cu el şi vom vedea apoi ce-o să facem.

După ce Gora plecă, Anandamoyi rămase multă vreme pe gânduri, apoi se ridică încet şi porni spre apartamentul bărbatului ei.

Fiind a unsprezecea zi a lunii, Krishnadayal nu-şi pregătise de mâncare. Primise o nouă traducere bengaleză a unei cărți religioase hinduse şi o citea aşezat pe pardoseala aşternută cu o piele de căprioară. Când dădu cu ochii de Anandamoyi, păru foarte tulburat. Dar ea se opri la distanța cuvenită şi, aşezându-se în pragul uşii, zise:

— Vreau să-ți spun ceva. Părerea mea este că noi procedăm foarte greşit.

Krishnadayal, care se credea cu totul în afara treburilor şi greşelilor lumeşti, întrebă cu un aer indiferent:

— Despre ce greşeală-i vorba?

— N-ar trebui să-i mai ascundem lui Gora adevărul nici o singură zi, îi spuse Anandamoyi. Situația se complică din ce în ce mai tare.

Krishnadayal se gândise şi el la asta atunci când Gora îi vorbise despre ceremonia lui de penitență, dar, pe urmă, diferitele exerciții de ascetism îl absorbiseră atât de mult, încât nu mai avusese timp să chibzuiască la această problemă.

— După câte se pare, căsătoria lui Sasi se va face în luna Phalgun, continuă Anandamoyi. Până acum, ori de câte ori trebuia să aibă loc o ceremonie în casa noastră, sub un pretext sau altul plecam de acasă împreună cu Gora; dar niciodată n-a avut loc o ceremonie mai importantă. Spune-mi însă ce facem acum, la nunta lui Sasi? Pe zi ce trece, situația devine tot mai gravă. Zi de zi mă rog lui Dumnezeu să mă ierte şi să-mi dea puterea de a îndura pedeapsa ce mi se cuvine, oricare ar fi ea. Dar mă chinuieşte gândul că nu-i

vom mai putea ascunde adevărul – şi aceasta va fi o catastrofă pentru Gora. Ceea ce-ți cer acum este să-mi dai voie să-i spun totul fără reticențe, urmând ca după aceea să îndur ce mi-a rezervat soarta.

Krishnadayal se întrebă în sinea lui pentru ce trebuie să îndure această nouă încercare. În ultima vreme, trăise într-un ascetism riguros... realizase performanțe aproape imposibile în exercițiile de respirație şi-şi redusese atât de mult rațiile alimentare[65], încât stomacul nu mai avea mult până să i se lipească de şira spinării. Şi tocmai într-o asemenea perioadă să-i cadă pe cap această nenorocire!

— Ai înnebunit! strigă Krishnadayal. Dacă dai acum în vileag adevărul, voi fi silit să găsesc câteva explicații foarte dificile... aproape sigur că mi se va lua pensia şi am putea avea neplăceri chiar şi cu poliția. Ce s-a făcut s-a făcut, şi pace! Tu caută să mai ții în frâu lucrurile, şi, dacă n-ai să reuşeşti, n-o să fie o nenorocire prea mare.

Krishnadayal se gândea că, după moartea lui, ceilalți n-au decât să facă ce-or pofti, dar până atunci voia să fie lăsat în pace. Şi apoi, era convins că dacă ignoră ceea ce li se întâmplă altora, până la urmă totul va fi bine.

Anandamoyi, neştiind ce trebuie să facă, îl privi foarte mâhnită, apoi, ridicându-se, zise:

— Nu-ți dai seama cât de prost arăți? Corpul ți-e...

---

[65] Exerciţiile de respiraţie şi regimul alimentar reprezintă o parte componentă din disciplina religioasă hindusă.

— Corpul! o întrerupse Krishnadayal schițând un zâmbet, dar enervat în fața unei asemenea neghiobii a soției sale. Şi cum nu ajunseseră la o concluzie satisfăcătoare, Krishnadayal se aşează din nou pe pielea de căprioară şi se adânci în lectură.

Între timp, Mohim şedea în odaia vecină cu sannyasin-ul tatălui său, discutând cu seriozitate despre țelul suprem al omului şi alte probleme ale vieții religioase. Îi pusese cu smerenie şi teamă întrebarea dacă pentru un om căsătorit exista mântuire sau nu – şi aştepta de parcă întreaga lui viață depindea de răspunsul sannyasin-ului. Acesta îşi dădea toată osteneala să-l liniştească şi-i spunea că, deşi pentru un om care trăieşte viața de familie mântuirea nu era posibilă, totuşi cerul nu-i este închis; dar Mohim nu se putea mângâia cu această perspectivă. El dorea mântuirea. Ah, dacă şi-ar putea mărita fata aşa cum se cuvine, s-ar devota cu totul sannyasin-ului şi s-ar putea mântui. Nimeni nu l-ar putea abate de la acest ideal! Dar măritişul fetei lui nu era lucru uşor. Ce bine ar fi dacă preacinstitului guru i s-ar face milă de el!

Capitolul LXVII

Dându-şi seama că în relațiile cu Sucharita se amăgise destul de mult până acum, Gora hotărî să fie mai prudent. Înțelese că abaterea lui de pe făgaşul obişnuit se datora unei

fascinații puternice, care îl făcuse să-şi uite obligațiile față de societate.

După ce-şi isprăvi rugăciunea de dimineață, Gora intră în camera lui, unde-l găsi pe Paresh Babu aşteptându-l. Tresări. Era de netăgăduit că între el şi Paresh Babu existau relații foarte apropiate, de o natură cu totul deosebită.

După ce Gora se aplecă şi îi şterse praful de pe picioare, Paresh Babu zise:

— Ai auzit, desigur, despre viitoarea căsătorie a lui Binoy.

— Da, răspunse Gora.

— El nu este pregătit pentru a se căsători după ritualul brahmoist, adăugă Paresh Babu.

— În cazul acesta, căsătoria ar trebui să nu se facă, remarcă Gora.

— N-are rost să începem discuția asupra acestei probleme, zise zâmbind Paresh Babu. Nici unul dintre membrii comunității noastre nu va lua parte la nuntă şi am auzit că nu va veni nimeni nici din partea rudelor lui Binoy. Aşadar, din partea fetei mele nu voi fi decât eu, iar din partea lui Binoy, cred, nu vei fi decât dumneata. Iată pentru ce am venit să mă sfătuiesc cu dumneata.

— Ce rost are să vă sfătuiți cu mine? exclamă Gora. Nu vreau să am nimic de-a face cu această chestiune.

— Dumneata nu vrei? zise Paresh Babu privindu-l uluit.

O clipă, Gora se simți ruşinat văzând surpriza lui Paresh Babu, dar tocmai pentru că îi era ruşine, ripostă cu şi mai multă fermitate:

— Cum aş putea avea ceva comun cu ei?

— Ştiam că eşti prietenul lui, zise Paresh Babu, şi, în asemenea momente, omul are îndeosebi nevoie de un prieten, nu-i aşa?

— Sunt prietenul lui, e adevărat, răspunse Gora, dar prietenia nu e singura legătură pe care o are omul pe lume – şi nici cea mai importantă!

— Gora, urmă Paresh Babu, crezi că în purtarea lui Binoy a existat o atitudine urâtă sau potrivnică religiei?

— Religia are două aspecte, răspunse Gora. Unul este aspectul etern, celălalt, lumesc. Acolo unde religia se manifestă prin legile societății, nu poți trece peste ea fără a contribui la ruina societății.

— Există nenumărate legi, zise Paresh Babu. Poți dumneata afirma cu certitudine că fiecare lege înseamnă o manifestare a religiei?

Prin aceste cuvinte, Paresh Babu îl atinse pe Gora într-un punct atât de sensibil, încât sufletul îi fu răscolit. Şi deodată înțelese. Nu mai avu nici o îndoială şi simți că poate vorbi liber despre tot ce-i stătea pe inimă.

Gora spuse că, dacă omul nu se supune întru totul societății, acceptând constrângerea legilor ei, el va împiedica realizarea scopului profund intim al existenței societății, pentru că acest scop este ascuns şi nu-i e dat fiecărui om să-l vadă limpede. De aceea, omul trebuie să aibă o anumită putere, independentă de discernământul său, prin care să-şi manifeste respectul față de societate.

Paresh Babu urmări cu atenție tot ceea ce spuse Gora, iar când acesta, puțin cam ruşinat de îndrăzneala lui, se opri, Paresh Babu zise:

— În linii mari, sunt de acord cu ceea ce ai spus. Nu încape îndoială că Dumnezeu urmăreşte un anumit scop în fiece societate şi că acest scop nu este evident pentru toată lumea. Dar oare datoria omului este să încerce să-l vadă clar? Nu cumva sarcina lui în viață este să se supună inconştient acestor legi, la fel cum ramura se supune copacului?

— După părerea mea, interveni Gora, dacă ne vom supune societății întocmai şi în toate privințele, vom deveni până la urmă conştienți de scopul ei real! Dacă intrăm în conflict cu ea, îi punem nu numai piedici în cale, dar o şi înțelegem greşit.

— Adevărul nu poate fi verificat decât prin opoziție şi obstacole, zise Paresh Babu. Verificarea adevărului nu s-a făcut, o singură dată pentru totdeauna, de oamenii înțelepți din trecut; adevărul trebuie să fie descoperit iarăşi şi iarăşi, prin loviturile şi opozițiile pe care le are de întâmpinat din partea oamenilor, în fiecare epocă. Dar nu vreau să încep acum o discuție asupra acestor probleme. Eu respect libertatea individului, pentru că prin loviturile pe care societatea le primeşte din pricina libertății individului putem vedea cu adevărat ce este adevărul etern şi ce sunt iluziile

trecătoare. Progresul societății depinde de această cunoaştere sau cel puțin de încercarea noastră de a cunoaşte adevărul.

Fără să-şi dea seama, amândoi stăteau acum în picioare, iar Paresh Babu continuă:

— Mă gândeam că, din respect față de Brahmo Samaj, trebuie să mă țin la oarecare distanță de această cununie religioasă şi că dumneata, ca prieten al lui Binoy, vei avea grijă ca totul să se desfăşoare cum se cuvine. În asemenea împrejurări, un prieten se află într-o stare mai privilegiată decât rudele, pentru că el nu trebuie să înfrunte opoziția comunității. Dar dacă şi dumneata socoteşti că trebuie să-l părăseşti pe Binoy, îmi voi asuma eu întreaga responsabilitate. Aşa că va trebui să mă ocup singur de toate cele trebuincioase.

Nici Gora nu şi-a dat seama că Paresh Babu era „singur”, în adevăratul înțeles al cuvântului. Soția lui era împotrivă, fiicele lui nu erau de acord cu el şi, de teama ostilității lui Harimohini, nu voia să facă apel nici la Sucharita pentru a se sfătui cu ea asupra cununiei. Pe de altă parte, toți membri Brahmo Samajului erau cu ochii ațintiți asupra lui, iar de la unchiul lui Binoy primise două scrisori jignitoare, în care era insultat şi învinuit că l-a prins în cursă pe Binoy şi că este un sfetnic nesincer şi rău intenționat.

Când să iasă, Paresh Babu se întâlni cu Abinash şi cu încă doi-trei membri din partidul lui Gora. Tinerii, văzându-l pe Paresh Babu, începură să facă glume şi chiar să râdă de el, dar Gora se întoarse indignat spre ei şi exclamă:

— Dacă nu sunteți în stare să fiți respectuoşi față de un om demn de toată stima, ar trebui să vă feriți măcar de josnicia de a-l batjocori.

Iată-l pe Gora absorbit din nou de treburile partidului său şi mergând pe vechile făgaşuri ale vieţii lui. Dar acum parcă totul îi părea lipsit de sens, searbăd, neînsemnat! Îi era cu neputinţă să spună că „munceşte”. Ceea ce făcea el n-avea viaţă. A ţine conferinţe şi a scrie, a organiza un partid, asta nu e muncă adevărată. I se părea mai degrabă că dă în vileag imposibilitatea de a munci. Niciodată nu simţise acest lucru atât de clar ca acum. Aceste activităţi nu-l mai atrăgeau. Dorea să găsească o cale absolut nouă prin care viaţa să i se poată desfăşura liber, însufleţită de simţămintele care îl stăpâneau în ultima vreme.

Între timp, pregătirile pentru ceremonia de penitenţă progresau, dându-i lui Gora un oarecare entuziasm. Credea că ceremonia avea să-l purifice nu numai de păngăririle fiinţei lui în temniţă, ci şi din toate punctele de vedere, pentru a-l face să renască cu un trup nou, pregătit pentru o muncă nouă. Se primise autorizaţia pentru penitenţă, se fixase şi ziua ceremoniei şi urma să se expedieze invitaţiile către pandiţi din răsăritul şi apusul Indiei. Membrii mai bogaţi ai partidului adunaseră bani pentru cheltuieli şi cu toţii aveau impresia că, în sfârşit, se va realiza o acţiune măreaţă în ţara lor. Abinash purtase în secret discuţii să-i convingă pe pandiţi ca, atunci când se vor împărţi flori, pastă de santal, boabe de orez şi iarbă sfinţită după datina din bătrâni, să-i acorde lui Gora titlul de „Lumina Religiei Hinduse”. Mai multe versete sanscrite aveau să fie scrise cu litere de aur pe un pergament ce urma să fie semnat de toţi pandiţii brahmani şi oferit apoi lui Gora într-o cutie din lemn de santal. Apoi cel mai bătrân şi mai venerabil dintre pandiţii aflaţi de faţă îi va dărui o ediţie de lux a cărţii

lui Max Müller[66] despre Rig Veda, legată în piele scumpă, ca o mărturie a binecuvântării Indiei înseşi. Pe această cale, ei îşi vor putea exprima prețuirea față de Gora, care, în actuala stare de decădere a hinduismului, făcuse atât de mult pentru conservarea străvechilor forme ale religiei vedice.

Astfel, fără ştirea lui Gora, membrii partidului său discutau zi de zi cum să organizeze mai bine ceremonia, aşa încât ritualul penitenței să fie cât mai rodnic şi mai măreț pentru toată lumea.

Capitolul LXVIII

Harimohini primi din partea cumnatului ei Kailash o scrisoare care începea astfel:

„Grație binecuvântării dumitale, suntem cu toții bine; sper că ne vei uşura de toată grija ce ți-o purtăm, trimițându-ne veşti bune despre dumneata."

Aceste cuvinte nu se potriveau câtuşi de puțin cu realitatea, întrucât, din clipa când Harimohini părăsise casa lor, nu

---

[66] Orientalistul german Max Müller (1823-1900) este autorul unei celebre ediţii comentate a Rig Vedei, una dintre cărţile de bază ale hinduismului.

făcuseră nici cel mai mic efort să afle cum o duce. După ce-i dădea veşti despre Khudi, Potol, Bhojohari şi alte rubedenii, Kailash încheia scrisoarea astfel:

„Te-aş ruga să-mi dai câteva amănunte despre logodnica de care-mi vorbeai în ultima dumitale scrisoare. Îmi spui că are doisprezece, treisprezece ani, dar că este foarte bine dezvoltată pentru vârsta ei şi că pare o fată în toată firea. N-ar fi acesta un cusur, dar te rog să te interesezi îndeaproape de averea despre care-mi vorbeşti: să afli dacă fata este proprietară în toată legea sau are numai uzufructul averii. După ce voi primi lămuririle necesare, mă voi sfătui cu fraţii mei mai mari şi cred că ei nu se vor opune. Am aflat cu bucurie că este o adeptă ferventă a religiei hinduse, dar trebuie să ne dăm toată osteneala ca nu cumva să se afle că a trăit vreme atât de îndelungată într-o familie brahmoistă – de aceea, te rog să nu mai spui nimănui acest lucru. În curând va fi eclipsă de lună şi va avea loc sărbătoarea scăldătorii în apele Gangelui: cu acest prilej, dacă voi izbuti, mă reped şi până la Calcutta să văd fata."

Până acum, Harimohini se împăcase cu ideea de a trăi la Calcutta, dar, de îndată ce întrezări o cât de vagă posibilitate de a se întoarce în casa socrului ei, nu-şi mai găsea locul. Exilul ei i se părea din ce în ce mai greu de îndurat, şi, dacă ar fi ştiut cum să deschidă vorba, i-ar fi spus Sucharitei fără întârziere şi ar fi încercat să fixeze chiar şi ziua cununiei! Dar nu voia să se pripească, mai ales că, cu cât se apropia mai mult de Sucharita, cu atât vedea mai desluşit că era incapabilă s-o înţeleagă.

Totuşi, Harimohini începu să pândească o clipă potrivită. O urmărea pe Sucharita cu şi mai multă înverşunare şi, pentru a nu o pierde din ochi, îşi petrecea chiar mai puţin timp în rugăciune.

Sucharita, la rândul ei, văzând că, brusc, Gora încetase să mai vină pe la ea, înțelese că intervenise Harimohini, dar se mângâia zicându-şi: „Nu face nimic dacă nu vine... el îmi va rămâne guru... gurul meu”.

Influența unui guru absent este adeseori mai puternică decât aceea a unui guru prezent, pentru că, în lipsa lui, sufletul se hrăneşte din resursele şi din rezervele lui proprii. În locul discuțiilor contradictorii pe care le-ar fi avut cu el, Sucharita îi citea scrierile, pe care le accepta fără comentarii. De câte ori dădea peste o idee pe care n-o înțelegea, se gândea că, dacă Gora ar fi fost de față, i-ar fi explicat-o, iar ea, până la urmă, ar fi înțeles-o!

Dar dorul de a-i vedea chipul luminos şi de a-i auzi glasul puternic deveni atât de arzător, încât i se părea că-i sleieşte ființa. Din când în când, chinuită de dor, se gândea la oamenii care-l puteau vedea pe Gora la orice oră din zi şi din noapte fără a-şi da seama de marele privilegiu de care se bucură.

Într-o după-amiază sosi Lolita şi, trecându-şi brațul pe după umerii Sucharitei, zise:

— S-a făcut, surioară!

— Ce s-a făcut, Lolita?

— Totul s-a aranjat!

— În ce zi va fi?

— Luni.

— Unde?

— Nu ştiu nimic, tata a pus totul la cale, răspunse Lolita.

— Eşti fericită, surioară? întrebă Sucharita prinzând-o de mijloc.

— Cum să nu fiu fericită? exclamă Lolita.

— Acum, după ce ai obținut tot ce-ai dorit, răspunse Sucharita, şi nu vei mai avea pe cine să tachinezi, mă tem că vioiciunea ta va avea de suferit.

— Crezi că n-am să găsesc cu cine să mă cert? zise Lolita râzând. De acum încolo n-o să mai fiu silită să caut în afara casei mele!

— Ah, da, am înțeles! exclamă Sucharita lovind-o uşor peste obraz. Ai şi început să-ți faci planuri! Lasă că am să te spun lui Binoy cât mai e timp! Bietul băiat trebuie prevenit!

— Acum e prea târziu ca să-l mai previi pe bietul băiat! exclamă Lolita. Pentru el nu mai există scăpare! Ce i-a fost scris nu mai poate fi ocolit... nu-i mai rămâne decât să plângă şi să se căiască.

— Îți spun sincer, Lolita, n-ai idee cât mă bucur pentru voi, zise Sucharita devenind brusc serioasă. Mă rog lui Dumnezeu să fii demnă de un bărbat ca Binoy!

— Asta-i bună! Dar există oare vreun bărbat demn de o soție ca mine? glumi Lolita. Încearcă să-i vorbeşti o dată lui Binoy

despre acest subiect, să vezi ce-o să spună. De l-ai auzi lăudându-mă, ai regreta că atâta vreme n-ai ştiut să preţuieşti dragostea unei fiinţe atât de extraordinare şi de minunate ca mine... că nu ţi s-au deschis ochii mai devreme!

— Foarte bine! Slavă Domnului că cel puţin a apărut printre noi un expert, zise Sucharita. Acum nu mai avem motive de supărare. El a obţinut ceea ce a dorit – la preţul pe care a fost dispus să-l plătească. Deci nu mai are rost să verifici afecţiunea unor oameni cu atât de puţină experienţă ca noi!

— Da, într-adevăr, nu mai are rost! exclamă Lolita. Totuşi, cred că o să am mare nevoie de afecţiune! zise ciupind-o de obraz şi adăugă, alintându-se: Întotdeauna voi avea nevoie de dragostea ta şi nu voi admite niciodată să mă trădezi dăruind-o altcuiva!

— N-am s-o dăruiesc nimănui, zise Sucharita ca pentru a o linişti şi lipindu-şi obrazul de faţa Lolitei.

— Nimănui? întrebă Lolita. Eşti absolut sigură? Nimănui?

Sucharita clătină din cap, iar Lolita, aşezându-se puţin mai departe, zise:

— Uite ce e, Suchi didi, ştii prea bine că n-am să pot îndura niciodată ca tu să iubeşti pe altcineva. Până acum am tăcut, dar azi am să-ţi spun tot ce am pe suflet. Când Gourmohan venea pe la noi pe acasă... nu, didi, n-ai de ce să te ruşinezi... vreau să-ţi spun totul pe faţă, pentru că, deşi nu ţi-am ascuns niciodată nimic, de multă vreme n-am mai vorbit deschis cu tine. Şi să ştii că de multe ori am suferit din pricina asta. Dar acum îmi iau rămas-bun de la tine şi nu mai pot să tac. Când Gourmohan Babu a început să vină pe

la noi, eram foarte mânioasă. Pentru ce eram mânioasă? Credeai că nu înțeleg nimic, nu-i aşa? Şi tu nu mi-ai vorbit niciodată despre el, ceea ce mă înfuria şi mai mult! Mă chinuia gândul că va sosi momentul în care vei ajunge să-l iubeşti pe el mai mult decât pe mine... nu, didi, lasă-mă să-ți spun tot ce am de spus!... Nu-ți poți închipui cât am suferit din pricina asta. Ştiu că nici acum nu-mi vei vorbi despre el, dar de data aceasta nu mă mai supăr. Trebuie să-ți spun, draga mea, că aş fi foarte fericită dacă tu şi cu...

Sucharita însă, acoperindu-i gura, o întrerupse:

— Te implor, Lolita, nu rosti asemenea cuvinte! Când te aud vorbind astfel, îmi vine să intru în pământ!

— Pentru ce nu, surioară, oare el..., începu Lolita, dar Sucharita o opri din nou, strigând cu desperare:

— Nu! Nu! Nu! Vorbeşti de parcă ți-ai pierdut mințile! Nu-i voie să vorbeşti despre lucruri la care nici nu-ți este îngăduit să te gândeşti!

— Dar, surioară, cred că te prefaci, zise Lolita contrariată de ezitarea Sucharitei. Vă urmăresc cu multă luare-aminte şi te asigur că...

Sucharita însă n-o lăsă să-şi isprăvească fraza, îşi smulse mâinile din mâinile Lolitei şi ieşi din odaie. Lolita fugi după ea şi-i spuse:

— Bine, n-am să-ți mai vorbesc despre asta.

— Niciodată! o imploră Sucharita.

— Nu-ți pot făgădui un lucru atât de grav, răspunse Lolita. Când va sosi momentul, totuşi, am să-ți vorbesc! Mai mult decât atât nu-ți pot făgădui.

În ultimele zile, Harimohini n-o pierduse din ochi pe Sucharita; o urmărea în aşa fel încât fetei îi era cu neputință să nu observe. Atmosfera de bănuială o apăsa, o enerva, dar nu-i putea spune nimic mătuşii. După ce plecă Lolita, Sucharita, ostenită, se aşează la masă şi, acoperindu-şi fața cu mâinile, începu să plângă; iar când servitorul veni cu lampa aprinsă, îi spuse să plece. La ora aceea, Harimohini îşi făcea rugăciunea de seară. Totuşi, când o văzu pe Lolita plecând, coborî iute, intră în odaie şi strigă:

— Radharani!

Sucharita îşi şterse în grabă ochii şi se ridică în picioare, în timp ce Harimohini porni atacul întrebând-o:

— Ce s-a întâmplat?

Văzând că nu primeşte răspuns, adăugă cu o voce aspră:

— Nu pricep ce e nebunia asta!

Sucharita, izbucnind în hohote de plâns, zise:

— Mătuşică, pentru ce mă pândeşti şi mă urmăreşti zi şi noapte?

— Nu înțelegi pentru ce? întrebă Harimohini. Stai nemâncată, plângi mereu, ce înseamnă asta? Nu mai sunt copil, crezi că nu înțeleg ce se petrece?

— Mătuşică, zise Sucharita, te asigur că nu pricepi câtuşi de puțin. Greşeşti atât de mult față de mine, încât pe zi ce trece îmi vine mai greu să îndur purtarea dumitale.

— Foarte bine, răspunse Harimohini, dacă eu greşesc, fii bună şi explică-mi totul desluşit.

— Bine, am să-ți explic, zise Sucharita făcând un mare efort să-şi înfrângă sfiala. Am învățat de la gurul meu un lucru cu desăvârşire nou şi pentru a-l înțelege aşa cum se cuvine, îmi trebuie o mare putere de concentrare... simt că-mi lipseşte această forță şi... îmi vine greu să fiu mereu în conflict cu mine însămi. Dar dumneata, mătuşică, n-ai înțeles prietenia noastră şi l-ai gonit... după ce l-ai ocărât. Tot ce i-ai spus se bizuia pe exagerările dumitale, şi tot ce crezi despre mine este cu desăvârşire greşit. Nu ai fost dreaptă! Dumneata nu poți înjosi un om ca el; şi ce ți-am făcut eu ca să mă tiranizezi în halul ăsta?

În timp ce vorbea, plânsul o îneca. Acoperindu-şi fața cu mâinile, fugi din odaie.

Harimohini rămase uluită şi-şi zise: „Doamne, Dumnezeule, cine a mai auzit asemenea vorbe?" Îi lăsă însă Sucharitei răgazul să se reculeagă, şi după aceea o chemă la cină.

De îndată ce se aşezară la masă, Harimohini începu:

— Uite ce este, Radharani, eu nu mai sunt copil. Din fragedă pruncie am fost crescută în ceea ce tu numeşti religia

hindusă şi am auzit o mulțime de păreri despre ea. Tu, de fapt, nu ştii nimic, şi Gourmohan te înşală zicând că-ți este guru. Din când în când, l-am auzit şi eu vorbind şi pot să-ți spun că în cele ce-ți îndrugă nu e nimic din credința noastră strămoşească... El născoceşte din capul lui, şi tot ce-ți spune nu are nici o legătură cu cărțile sfinte. Nu mi-a fost greu să-mi dau seama de asta, deoarece am şi eu un guru. Ascultă-mă pe mine, Radharani, nu te lăsa amăgită de el. Când va sosi ceasul, gurul meu se va ocupa şi de tine şi te va învăța mantrele pe care trebuie să le ştii. El nu te va înşela. Să n-ai nici o grijă, am să fac eu tot ce trebuie ca să intri în comunitatea hindusă; n-are importanță dacă ai crescut într-o familie brahmoistă – n-o să afle nimeni cum ai trăit! Ce-i drept, eşti cam vârstnică... dar sunt o mulțime de fete mult mai dezvoltate decât ar trebui să fie la vârsta lor – şi apoi cine o să-ți ceară certificatul de naştere? Dacă omul are bani, toate se aranjează! N-o să avem nici o piedică! Am văzut cu ochii mei cum un băiat dintr-o castă inferioară a trecut într-o castă de sus cu ajutorul unei mici sume de bani! Am să te introduc într-o familie brahmană atât de aleasă, încât nimeni n-o să mai cuteze să zică o vorbă. Să ştii că cei la care mă gândesc sunt fruntaşi printre hinduşi. Aşadar, n-are rost să-ți iroseşti vremea şi lacrimile pentru gurul tău.

În fața discursului atât de bine ticluit al mătuşii sale, Sucharitei îi pieri pofta de mâncare şi nu mai putu înghiți nici o îmbucătură. Totuşi, făcu un mare efort ca să guste ceva, de teamă că, dacă nu mănâncă, va trebui să asculte o nouă dojană şi mai greu de suportat.

Văzând că nu-i răspunde, Harimohini îşi zise: „Of, nu-i înțeleg defel pe oamenii ăştia! Pe de o parte strigă din răsputeri că e hindusă, iar pe de alta, când îi ofer un asemenea prilej, nici nu-l ia în seamă. Nu trebuie să facă penitență, nu i se cer explicații, nu trebuie decât să cheltuiască nişte rupii – şi societatea ar putea fi uşor

împăcată. Dar dacă nu primeşte cu entuziasm propunerea mea, cum poate zice că e hindusă?”

Harimohini avea convingerea că Gora era un mişel; după ce cugetase îndelung asupra motivului ce-l determinase s-o amăgească pe Sucharita, ajunsese la concluzia că la baza înşelătoriei se află frumuseţea şi averea fetei. Hotărî, deci, că, cu cât o va salva mai curând pe fată împreună cu banii pentru a o muta în casa socrului ei, cu atât va fi mai bine pentru toți. Dar nu putea face nimic cât timp cât fata nu se arăta mai docilă. De aceea, pentru a o îmblânzi, începu să-i vorbească zi şi noapte despre casa socrului ei. Îi tot povestea ce influență mare avea familia lui şi ce lucruri aproape neînchipuite puteau face în comunitatea lor. Îi spuse câți oameni absolut nevinovați fuseseră persecutați de comunitate numai pentru că îndrăzniseră să se opună acestei familii şi cum o mulțime de oameni care mâncaseră chiar carne gătită de mahomedani au putut merge mai departe, cu chipul zâmbitor, pe drumul trudnic al hinduismului. Iar pentru a o convinge că nu-i spusese decât adevărul, îi descrise totul amănunțit, cu nume şi localități.

Doamna Baroda nu-i ascunsese niciodată Sucharitei dorința ei de a o vedea cât mai rar în casa lor – căci îi plăcea să se laude cu ceea ce numea ea sinceritatea ei. Ori de câte ori avea prilejul să toarne un torent de ocări la adresa cuiva, nu uita să menționeze această calitate a caracterului său. De aceea îi spusese limpede Sucharitei să nu se aştepte la o primire prea călduroasă în casa lor. Iar Sucharita ştia bine că, dacă s-ar duce des pe acolo, liniştea şi pacea lui Paresh Babu ar avea de suferit. Aşa că nu mergea decât dacă era neapărat necesar; în schimb, Paresh Babu trecea o dată sau de două ori pe zi pe la ea.

Iată însă că de câteva zile, prea ocupat şi frământat de griji, Paresh Babu nu putuse veni pe la Sucharita, care, cu

sufletul tulburat şi şovăitor, îl aştepta. Era convinsă că legătura profundă dintre ei, legătură de care depindea liniştea amândurora, nu putea fi ruptă niciodată; şi totuşi, simţea că există şi legături exterioare care o prinseseră, o făceau să sufere şi să se frământe neîncetat. Iar, pedeasupra, Harimohini îi făcea viaţa din ce în ce mai grea. Aşadar, în ziua aceea hotărî să înfrunte lipsa de amabilitate a doamnei Baroda şi se duse la Paresh Babu. Casa cu trei etaje se profila masivă în razele soarelui ce apunea, iar, în umbra ei, Paresh Babu se plimba încet prin grădină – singur, îngândurat şi cu capul plecat.

— Ce faci, tată? întrebă Sucharita apropiindu-se de el.

Paresh Babu, întrerupt brusc din meditaţie, tresări şi, oprindu-se pentru o clipă, se uită la Sucharita:

— Bine, mulţumesc, Radha!

Se plimbară o vreme împreună, apoi Paresh Babu zise:

— Luni se mărită Lolita.

Sucharita se gândi să-l întrebe pentru ce nu-i ceruse vreun sfat sau ajutor în privinţa căsătoriei Lolitei, dar brusc se răzgândi, dându-şi seama că undeva exista un obstacol pe care ea însăşi îl crease. Dacă situaţia ar fi fost alta, Sucharita n-ar fi aşteptat să fie solicitată.

Paresh Babu însă aduse vorba tocmai despre problema la care se gândea Sucharita.

— De data asta nu ţi-am putut cere sfatul, Radha!

— Pentru ce nu, tată? întrebă Sucharita.

Fără a-i răspunde, Paresh Babu se opri în loc şi se uită întrebător în ochii ei, până când Sucharita, nemaiputându-se stăpâni, zise, întorcând uşor faţa:

— Ai crezut că s-a schimbat ceva în sufletul meu...

— Da, zise Paresh Babu. De aceea m-am gândit să nu-ţi cer nimic, pentru a nu te pune într-o situaţie dificilă.

— Tată, începu Sucharita, am vrut să-ţi spun, dar în ultima vreme nu te-am mai văzut. De aceea am venit azi la dumneata. N-am putere să-ţi explic totul clar şi mă tem că poate n-ai să mă înţelegi.

— Ştiu că nu e uşor să vorbeşti desluşit despre aceste lucruri, zise Paresh Babu pe un ton înţelegător. Ceea ce te frământă ţine de domeniul emoţiilor şi, cu toate că nu-ţi dai seama de asta, problema încă nu s-a concretizat în conştiinţa ta.

— Aşa este, tată! exclamă Sucharita mult mai uşurată. Dar cum să-ţi explic cât de puternic este acest sentiment? Mi se pare că m-am născut din nou şi că în mine se naşte şi o nouă conştiinţă. Niciodată nu m-am privit aşa cum mă privesc azi. Până acum n-am avut nici un fel de legătură cu trecutul sau cu viitorul ţării mele, dar, în ultima vreme inima mea a trăit revelaţia minunată a acestei legături măreţe şi adevărate care mă copleşeşte. De aceea, tată, când îţi spun că sunt hindusă, să ştii că rostesc un adevăr pe care înainte de această revelaţie nu-l puteam admite. Acum ţi-o spun fără şovăială, chiar cu emfază: sunt hindusă! Şi, mărturisindu-ţi acest lucru, inima mea se umple de bucurie!

— Ai reflectat asupra acestei probleme sub toate aspectele şi implicaţiile ei? întrebă Paresh Babu.

— Crezi că am puterea s-o privesc din toate punctele de vedere? întrebă Sucharita. Nu pot să-ţi spun decât că am citit şi am discutat mult despre acest subiect. În vremea când nu ştiam să văd lucrurile în proporţiile lor reale şi exageram toate amănuntele hinduismului, simţeam un fel de ură împotriva hinduismului, în ansamblu.

Auzind-o vorbind astfel, Paresh Babu rămase surprins. Îşi dădea seama că Sucharita gândea acum altfel şi că, înţelegând un adevăr, scăpase de orice îndoială. Era ceva mai mult decât emoţia ce o stăpânea, emoţie pe care, în starea ei actuală n-o putea descrie.

— Tată, continuă Sucharita, cum aş putea oare să spun că sunt o fiinţă fără însemnătate, despărţită de casta şi de ţara mea? De ce să nu spun „Sunt hindusă”?

— Cu alte cuvinte, observă Paresh Babu, vrei să mă întrebi pentru ce nu spun şi eu că sunt hindus? Dacă pui astfel problema, să ştii că n-am nici un motiv să nu fac şi eu ca tine. Numai că societatea hindusă refuză să mă recunoască; iar cei ale căror opinii religioase sunt în acord cu ale mele nu spun că sunt hinduşi.

Văzând că Sucharita nu-i răspunde nimic, Paresh Babu continuă:

— Ţi-am explicat că nici unul dintre aceste motive nu este serios. Toate sunt de ordin exterior, şi omul se poate descurca foarte bine fără a le lua în seamă. Dar mai este şi un motiv profund, de ordin interior, şi anume că nu există

nici o modalitate de a fi admis în societatea hindusă. În orice caz, cert e că nu există o cale dreaptă, şi, chiar de-ar exista, ar fi o cale lăturalnică, pe uşa din dos. Societatea hindusă nu este pentru toată lumea... ci numai pentru cei cărora destinul le-a hărăzit să se nască hinduşi.

— Dar, tată, toate societăţile sunt astfel croite, interveni Sucharita.

— Nu, răspunse Paresh Babu, nici o societate mai importantă nu este aşa. Porţile societăţii musulmane sunt deschise pentru oricine vrea să intre... societatea creştină, de asemenea, primeşte pe orişicine – chiar şi în diferitele ramuri ale creştinismului se petrece la fel. Să zicem că aş vrea să devin englez; ei bine, n-ar fi absolut imposibil. Dacă trăiesc un timp destul de îndelungat în Anglia şi urmez obiceiurile lor, pot fi inclus în societatea engleză chiar fără a mă creştina. E uşor să intri într-un labirint, dar e mai greu să ieşi din el. Pentru un hindus, situaţia este inversă. Căile de a intra în societatea hindusă sunt cu desăvârşire închise, în timp ce există mii de căi de a ieşi dintr-însa.

— Şi totuşi, tată, argumentă Sucharita, hinduismul n-a dispărut de-a lungul veacurilor. Societatea hindusă dăinuieşte.

— Trebuie să treacă mult timp până să-ţi poţi da seama că o societate a dispărut, răspunse Paresh Babu. Odinioară, uşile din dos erau deschise, permiţând accesul în societatea hindusă. În vremea aceea, ţara noastră se făcea cu faptul că un om de origine nearianã putea deveni hindus. Chiar şi în vremea dominaţiei mahomedane, influenţa rajah[67]-ilor şi a

[67] Principe sau rege.

zemindar[68]-ilor hinduşi se resimţea pretutindeni; de aceea au crescut piedicile şi pedepsele pentru cei ce voiau să părăsească societatea hindusă. Acum, întrucât englezii, prin legile lor, îi tratează deopotrivă pe toţi cetăţenii, nu mai există posibilitatea de a opri în mod artificial plecarea cuiva din societatea hindusă. Aşa că, în ultima vreme, numărul hinduşilor din India a scăzut, iar cel al mahomedanilor a crescut. Dacă lucrurile vor continua astfel, încetul cu încetul, musulmanii vor ajunge să predomine şi nu vom mai putea numi această ţară Hindustan[69].

— Dar, tată, exclamă Sucharita cu disperare în glas, nu este oare de datoria noastră, a tuturor, să evităm această situaţie? Părăsindu-i pe hinduşi, nu contribuim şi noi la împuţinarea lor? Acum e momentul să strângem rândurile în jurul hinduismului!

— Îţi închipui că ajunge să doreşti ceva ca să-l şi realizezi? Crezi că putem ţine pe cineva în viaţă numai pentru că-l iubim? întrebă Paresh Babu punându-i cu afecţiune mâna pe spate. Există o lege a conservării naturale, şi cel ce iese de sub ocrotirea acestei legi este în mod firesc părăsit de toată lumea. Societatea hindusă îşi jigneşte şi-şi abandonează membrii – şi de aceea în zilele noastre e din ce în ce mai greu să ne păstrăm respectul faţă de noi înşine. Astăzi nu mai putem să ne ascundem în dosul unui paravan... drumurile sunt deschise înspre toate colţurile lumii, şi societatea noastră este invadată din toate părţile... Zadarnic ridicăm astăzi ziduri şi construim zăgazuri de legi şi dogme religioase – nu ne mai putem izola faţă de răul din afară. Dacă societatea hindusă nu-şi trezeşte degrabă toate forţele

---

[68] Înalt demnitar.

[69] Adică, „ţara hinduşilor“. Hindustanul includea, în timpul stăpânirii engleze, teritoriile Indiei şi Pakistanului de astăzi.

acumulate şi lasă frâu liber acestei molime distrugătoare, contactul cu lumea din afară îi va da o lovitură mortală.

— Nu înțeleg ce vrei să spui, zise Sucharita îndurerată. Dacă este adevărat că azi toată lumea părăseşte societatea hindusă, voi căuta măcar eu să rămân în ea. Tocmai pentru că suntem copiii acestor vremuri grele, trebuie să fim uniți la restrişte.

— Draga mea, zise Paresh Babu, nu vreau să combat ideile ce s-au trezit în sufletul tău. Caută-ți liniştea în rugăciune şi încearcă să judeci lucrurile punându-le în armonie cu adevărul şi cu ideea binelui, aşa cum le simți în inima ta; astfel, cu timpul, vei vedea totul limpede. Nu-l coborî pe El, care este mai presus de toate, în fața țării tale sau a altcuiva – o asemenea atitudine nu e nici spre binele tău, nici spre binele patriei. Cu aceste gânduri în minte, vreau să-i consacru Lui ființa mea întreagă, cu tot sufletul meu... şi numai atunci voi putea găsi atitudinea cea mai justă față de țara mea şi față de toată lumea.

În acest moment, Paresh Babu fu întrerupt de un servitor, care îi înmână o scrisoare.

— N-am ochelarii la mine, zise Paresh Babu, şi a început să se întunece. Fii bună şi citeşte-mi-o tu.

Sucharita luă scrisoarea şi i-o citi. Venea din partea unui comitet al Brahmo Samajului şi era semnată de mai mulți membri de seamă. Scrisoarea spunea că, întrucât Paresh Babu consimțise ca una dintre fiicele sale să se căsătorească după rituri nebrahmoiste şi avea chiar de gând să ia parte la ceremonia cununiei, Brahmo Samajul nu-l mai poate socoti membru al conducerii sale. Dacă voia să spună ceva întru apărarea lui, putea să-şi expună argumentele în scris şi să le

prezinte comitetului înainte de duminica viitoare, când hotărârea definitivă se va lua cu majoritate de voturi.

Paresh Babu luă scrisoarea şi o puse în buzunar, iar Sucharita, ţinându-l de mână, începu să se plimbe iarăşi alături de el prin grădină. Încetul cu încetul, întunericul serii se adânci, şi pe ulicioara vecină se aprinse un felinar.

— Tată, zise Sucharita cu gingăşie, a sosit vremea meditaţiei dumitale. Aş vrea să mă laşi să stau şi eu azi cu dumneata.

Şi Sucharita îl însoţi în casă; intrară împreună în camera de rugăciune, unde covoraşul era întins pe jos, ca de obicei, şi lumânarea sta aprinsă. În seara aceasta, Paresh Babu rămase în meditaţie mai mult decât de obicei; după ce spuse cu glas tare o scurtă rugăciune, se ridică să plece. Când deschise uşa să iasă, îi văzu pe Lolita şi pe Binoy aşteptând tăcuţi în faţa uşii. Cei doi se aplecară la picioarele lui făcând pronam-urile cuvenite, iar el îşi puse mâinile pe capetele lor în semn de binecuvântare. Se întoarse apoi spre Sucharita şi-i spuse:

— Draga mea, mâine am să trec pe la tine. Lasă-mă acum singur să-mi isprăvesc treburile.

Şi ieşi din cameră.

Sucharita plângea încet, nemişcată ca o statuie, în întunericul de pe verandă. Lolita şi Binoy, de asemenea, şezură multă vreme tăcuţi.

Când Sucharita se ridică să plece, Binoy îi spuse cu glas rugător:

— Didi, nu vrei să ne binecuvântezi şi tu? Şi, îngenunchind, îi făcu obişnuitul pronam.

Vorbele Sucharitei erau înecate în hohote de plâns, aşa încât numai Dumnezeu i le putu desluşi.

Între timp, Paresh Babu se dusese în camera lui să răspundă la scrisoarea comitetului Brahmo Samajului. Iată ce scrise el: „Căsătoria Lolitei trebuie să fie făcută sub oblăduirea mea; dacă din acest motiv mă excludeți dintre voi, nu vă condamn. Nu-mi rămâne decât să mă rog lui Dumnezeu ca, după ce voi fi alungat din toate societățile, să mă lase să mă adăpostesc la picioarele Lui!”

Capitolul LXIX

Sucharita era nerăbdătoare să-i repete lui Gora tot ce vorbise cu Paresh Babu. Oare Gora îşi dădea seama că India, asupra căreia el îi deschisese ochii şi căutase să-i trezească cea mai fierbinte dragoste a inimii ei, era amenințată de ruină şi pieire? Vreme îndelungată, India trăise grație unor legi interne proprii, şi hinduşii nu avuseseră motive de îngrijorare. Dar nu sosise oare momentul? Era bine oare să stea fiecare cu brațele încrucişate la el acasă, la adăpostul unor legi străvechi, aşa cum procedaseră în trecut?

Sucharita îşi zise: „Iată o acțiune la care aş putea participa şi eu. Dar cum anume?” Se gândea că sosise timpul ca Gora să vină şi să-i spună ce are de făcut, să-i arate drumul. Dacă Gora i-ar înlătura piedicile din cale şi ar învăța-o cum să nesocotească disprețul lumii, aşezând-o la locul ce i se cuvine, adevărata valoare a muncii ei ar depăşi cu mult scandalul şi jignirile meschine ale opiniei publice. Sufletul Sucharitei se umplu de mândrie, în timp ce se întreba de ce n-o pune Gora la încercare, dându-i o misiune foarte grea... Era convinsă că în tot partidul lui nu exista nici un om gata să se sacrifice cu totul, fără preget, ca ea! Cum de nu văzuse el cât de utile ar putea fi zelul şi puterea ei de sacrificiu? Nu era o pierdere pentru țară dacă ea rămânea inactivă, înconjurată şi îngrădită de oprobriul public? Uitând totul, Sucharita îşi zicea: „E cu neputință să mă părăsească în felul acesta! Trebuie să se întoarcă la mine! Trebuie să mă caute! Până la urmă, se va dezbăra de orice şovăire şi sfială. Oricât de mare şi de puternic este, are nevoie de mine – mi-a spus-o odată chiar el, cu gura lui... Să poată oare uita toate acestea din pricina unor palavre deşarte?”

Deodată, apăru Satish în goana mare şi, oprindu-se lângă ea, zise:

— Didi!

— Ce s-a întâmplat, domnule Vorbălungă? exclamă Sucharita îmbrățişându-l.

— Ştii că luni se mărită Lolita didi? îi răspunse Satish cu o întrebare. O să mă mut câteva zile în casa lui Binoy Babu. El m-a poftit.

— Ai întrebat-o şi pe mătuşica? zise Sucharita.

— Da, i-am spus, răspunse Satish. A fost mânioasă şi a spus că nu ştie nimic despre toate astea şi apoi a zis că trebuie să te întreb pe tine şi să fac cum zici tu! Didi, te rog, lasă-mă să mă duc! Am să-mi fac lecţiile ca şi până acum. Am să citesc în fiecare zi, şi Binoy Babu o să mă ajute.

— Dar ai să-i zăpăceşti pe toţi, mai ales acum, când se fac asemenea pregătiri, obiectă Sucharita.

— Oh, nu, didi, strigă Satish, îţi făgăduiesc că n-am să-i supăr cu nimic.

— Ai de gând să-l iei şi pe Khudè, căţeluşul? întrebă Sucharita.

— Sigur că da, răspunse Satish, trebuie să-l iau. Binoy Babu mi-a spus să-l aduc şi pe el. Am primit o invitaţie specială pentru el, tipărită pe hârtie roşie şi adresată pe numele lui, în care scrie că trebuie să vină la ospăţ cu toată familia.

— Dar ce, Khudè are familie? întrebă Sucharita.

— Sigur că are. Binoy Babu zice că eu sunt familia lui! exclamă Satish iritat. Şi mi-a mai spus să aduc şi cutia de muzică. Te rog, didi, dă-mi-o... Îţi promit că n-o stric!

— Ah, ce fericită aş fi dacă ai strica-o! exclamă Sucharita. Acum înţeleg pentru ce a fost atâta vreme prieten cu tine: voia să pună mâna pe muzicuţa ta, ca să nu cheltuiască bani cu taraful la nuntă! Vasăzică, şi-a făcut din vreme socoteala! Nu-i aşa?

— Nu, nici vorbă de una ca asta! strigă Satish supărat. Binoy Babu mi-a spus că vrea să-i fiu cavaler de onoare. Ce are de făcut un cavaler de onoare, didi?

— Trebuie să postească toată ziua, îl păcăli Sucharita.

Dar Satish n-o crezu. Sucharita îl trase lângă ea şi începu să-l întrebe:

— Ia spune-mi tu mie, domnule Vorbălungă, ce-ai să te faci când ai să fii mare?

Satish nu zăbovi cu răspunsul, pentru că îşi dăduse de mult seama cât de deştept era şi văzuse şi câtă putere avea învățătorul lui. Aşa că răspunse pe dată că voia să se facă şi el învățător.

— O să ai mult de lucru, zise Sucharita după ce află dorința lui Satish. Ce părere ai avea dacă am munci împreună? Trebuie să ne dăm toată osteneala ca țara noastră să devină măreață! Dar oare trebuie s-o facem noi măreață? Există oare vreo țară mai măreață ca a noastră? De fapt, viața noastră este aceea care trebuie să fie măreață! Ştii asta, Satish? Mă înțelegi?

Satish nu era omul care să recunoască incapacitatea sa de a înțelege! De aceea spuse cu emfază:

— Da!

— Tu ştii cât de măreață e țara noastră, cât de măreț e neamul nostru? continuă sora lui. Cum să-ți explic? Țara noastră e minunată! Mii şi mii de ani, vrerea lui Dumnezeu a

fost ca ea să întreacă toate țările lumii! Ştii tu câți oameni din alte țări au venit la noi pentru a împlini vrerea Lui? Ştii tu câți oameni mari s-au născut pe aceste meleaguri? Câte războaie mari s-au desfăşurat pe acest pământ? Câte adevăruri nestrămutate au fost rostite aici! În ce austeritate au trăit unii oameni la noi! Sub câte aspecte variate a fost studiată religia în această țară! Cât de multe soluții s-au găsit pentru a explica misterul vieții! Aceasta este India noastră! Tu, frățioare, trebuie s-o cunoşti în toată măreția ei şi niciodată să nu uiți acest lucru sau s-o disprețuieşti! Ceea ce-ți spun azi vei înțelege odată, mai târziu... deşi cred că şi acum înțelegi ceva din cele ce-ți spun. Un lucru trebuie însă să-l ştii: te-ai născut într-o țară mare şi trebuie să munceşti din tot sufletul pentru ea.

— Dar tu, tu ce ai de gând să faci, didi? întrebă Satish după un moment de tăcere.

— Am să muncesc şi eu în acelaşi scop, răspunse Sucharita. Vrei să mă ajuți?

— Da, vreau! zise Satish umflându-şi pieptul cu mândrie.

În casa ei, Sucharita nu avea pe nimeni căruia să-i poată spune tot ce avea pe suflet, de aceea torentul de simțăminte se revărsa cu toată forța asupra frățiorului ei. Limbajul folosit nu se prea potrivea cu mintea unui băiețandru de vârsta lui, dar Sucharita nu ținea seama de acest lucru. Adevărul pe care-l descoperise o entuziasma atât de tare, încât i se părea că, dacă-l va tălmăci limpede, îl vor înțelege deopotrivă bătrâni şi tineri, fiecare după posibilitățile lui... şi era convinsă că trebuie să spună totul. Pentru că, dacă ar fi încercat să trunchieze ideile, ca să le facă pe înțelesul oamenilor, ar fi deformat adevărul.

Satish, căruia i se aprinsese imaginația, zise:

— Când am să fiu mare, o să am mulți bani...

— Oh, nu, nu, nu! exclamă Sucharita. Nu vorbi despre bani. Nici unul dintre noi n-are nevoie de bani, domnule Vorbălungă. Munca pe care trebuie s-o îndeplinim cere numai devotamentul şi viața noastră întreagă.

În acest moment, intră Anandamoyi. Când o văzu, Sucharita se simți cuprinsă de o profundă emoție. Se aplecă şi-i şterse praful de pe picioare. Satish încercă s-o imite, dar o făcu cu multă stângăcie, întrucât n-avea o înclinație firească pentru aceste deprinderi.

Anandamoyi îl trase pe Satish lângă ea, îl sărută pe creştet, apoi, întorcându-se spre Sucharita, zise:

— Am venit, măicuță, să mă sfătuiesc cu tine, pentru că n-am pe nimeni căruia să-i pot cere părerea. Binoy m-a rugat să-i îngădui să facă nunta în casa mea. Dar eu l-am întrebat dacă un nabab atât de mare ca el n-ar trebui să facă nunta în casa lui. În fine, cum asta nu se poate, am găsit o casă nu departe de a ta. Vin chiar acum de acolo. Te rog, spune-i lui Paresh Babu şi roagă-l să consimtă.

— Tata îşi va da consimțământul fără ezitare, o asigură Sucharita.

— Bine. Atunci, hai, vino şi tu cu mine acolo. Nunta va fi luni, şi în cele câteva zile câte ne-au mai rămas trebuie să rânduim casa. Nu prea avem multă vreme! De fapt, m-aş putea descurca şi singură, dar ştiu că lui Binoy i-ar face plăcere dacă ar şti că m-ai ajutat şi tu. N-a îndrăznit să ți-o

ceară de-a dreptul – adevărul este că nici n-a pomenit numele tău –, dar am înțeles că l-ar mâhni. Cred că nu e bine să stai deoparte... aceasta ar durea-o şi pe Lolita.

— Mamă, dumneata poți lua parte la această cununie? exclamă Sucharita uluită.

— Ce vrei să spui? întrebă Anandamoyi. Ce vorbă e asta „să iau parte”? Doar nu sunt o străină! E nunta lui Binoy! Eu trebuie să fac toate pregătirile pentru această sărbătoare! Dar lui Binoy i-am spus că la căsătorie nu vin ca ruda lui, ci din partea miresei... o va lua pe Lolita din casa mea!

Anandamoyi simțea o profundă milă față de Lolita, pentru că propria ei mamă o părăsise într-un moment atât de însemnat al vieții ei. De aceea se străduia din răsputeri ca fetei să nu-i lipsească afecțiunea. În grija ei de a o înlocui pe mama Lolitei, Anandamoyi se gândise s-o gătească cu mâinile ei pe fată, să facă toate cele necesare la sosirea mirelui şi să-i primească cum se cuvine pe cei doi sau trei musafiri ce vor veni probabil la nuntă. Hotărâse să rânduiască totul în casă, aşa încât Lolita să se simtă din primul moment în căminul ei.

— N-o să aveți neplăceri dacă faceți aceste lucruri? întrebă Sucharita.

— S-ar putea să am, dar ce importanță are? exclamă Anandamoyi aducându-şi aminte de ceea ce spusese Mohim în legătură cu nunta lui Binoy. Chiar dacă o să fie puțină zarvă, e de ajuns să stau liniştită câtăva vreme, şi apoi totul se uită.

Sucharita ştia că Gora nu va veni la nuntă. Ar fi vrut să afle însă dacă el încercase s-o împiedice şi pe Anandamoyi să ia

parte. Numai că îi era peste puteri să pună întrebarea, iar Anandamoyi nici nu pomeni numele lui Gora.

Harimohini aflase de sosirea lui Anandamoyi, dar îşi mai văzu o vreme de treburile casei, şi abia după câtăva vreme veni s-o salute.

— Ce mai faci, didi? o întrebă ea. De mult nu te-am văzut şi nici veşti despre dumneata n-am avut!

— Am venit să-ți răpesc nepoata, zise Anandamoyi şi îi explică planul ei.

După o scurtă tăcere, cu o expresie de profundă nemulțumire, Harimohini zise:

— Eu nu mă amestec în asemenea chestiuni.

— Nici vorbă, surioară, nu-ți cer să-mi dai vreun ajutor, zise Anandamoyi. Vreau să-ți spun doar să nu fii îngrijorată de lipsa Sucharitei, căci va fi tot timpul cu mine.

— Dacă aşa stau lucrurile, dă-mi voie să-ți spun părerea mea, începu Harimohini. Radharani spune mereu că e hindusă şi, de fapt, purtarea ei din ultima vreme o adevereşte. Dar dacă vrea să intre în comunitatea hindusă, trebuie să fie mai prevăzătoare. Deocamdată, cu toate că se spun destul de multe despre ea... cred că-i voi putea netezi calea, dar de acum încolo ar trebui să fie foarte atentă. Prima întrebare pe care o va pune lumea va fi: „Pentru ce mai este încă nemăritată?” Răspunsul la această întrebare vom reuşi... într-un fel sau altul... să-l ocolim... De altfel, nu mă tem că nu-i vom găsi un bărbat bun dacă-l căutăm, dar dacă începe iar viața din trecut, cum o mai putem salva, spune şi

dumneata? Faci parte dintr-o familie hindusă, aşa că înţelegi foarte bine situaţia... De aceea, cum poţi vorbi astfel? Dacă aveai o fată, i-ai fi cerut să ia parte la nunta asta? N-ai fi fost obligată să te gândeşti şi la măritişul ei?

Anandamoyi rămase atât de surprinsă, încât se uită mirată la Sucharita, care se înroşise de mânie.

— Bine, dar n-o silesc să ia parte, zise Anandamoyi. Dacă ea nu vrea, eu...

— Nu înţeleg deloc ce vrei, exclamă Harimohini. Fiul dumitale i-a umplut capul cu ideile lui despre hinduism, şi acum vii şi dumneata cu ideile dumitale! Parcă acum ai picat din cer!

Unde era Harimohini din trecut, fiinţa umilă din casa lui Paresh Babu, care la cel mai mic semn de prietenie din partea cuiva se lipea de el cu atâta sete de apropiere? Azi părea o tigroaică ce-şi apăra drepturile. Stătea la pândă, temându-se tot timpul de forţele ostile ce ar încerca să i-o răpească pe Sucharita. Nu mai ştia cine e de partea ei şi cine îi e potrivnic... şi se îndoia de oricine în sufletul său. Inima-i nu-şi mai găsea mângâiere în zeul care-i dăduse ajutor în vremea când lumea era pustie pentru ea. Pe vremuri, fusese foarte legată de lucrurile pământeşti, dar loviturile aprige ale sorţii şi nenorocirile o detaşaseră de lume, încât nici prin gând nu-i trecea că s-ar mai putea lega de bani, case sau rude. Iată însă că acum, după ce rana din suflet începuse să i se vindece, lumea prinse să-şi exercite din nou fascinaţia asupra ei şi, după atâta vreme de renunţare, nădejdile şi dorinţele se treziră în ea cu puterea din trecut. Graba de a reveni la ceea ce renunţase era atât de violentă, încât devenise mai nerăbdătoare decât fusese în vremea când îşi trăia viaţa obişnuită în lume!

Anandamoyi, văzând schimbarea ce se produsese într-un timp relativ scurt pe chipul şi în ochii, în gesturile şi mişcările, în vorba şi purtarea lui Harimohini, rămase peste măsură de mirată, iar inima ei caldă şi înţelegătoare se umplu de grijă şi de milă pentru Sucharita. Dacă ar fi bănuit câtuşi de puţin existenţa acestui pericol ascuns, n-ar fi venit s-o cheme pe Sucharita la nuntă; iar acum singura ei grijă era cum s-o cruţe de o nouă lovitură.

Când Harimohini îl atacase, indirect, pe Gora, Sucharita, fără o vorbă, se ridicase şi ieşise din odaie.

— Nu trebuie să te superi, surioară, zise Anandamoyi. Abia acum am înţeles totul şi n-am să-i mai cer ajutorul. Nu-i mai vorbi fetei despre asta. Ea a fost crescută într-un anumit fel, şi, dacă este supusă brusc unei constrângeri, n-o va putea răbda.

— Crezi că la vârsta mea nu înţeleg acest lucru? zise Harimohini mâhnită. Întreab-o să-ţi spună cinstit dacă am supărat-o vreodată cu ceva! A făcut întotdeauna ce-a vrut şi nu i-am spus niciodată nici o vorbă. Pentru mine e de ajuns dacă Dumnezeu mi-o ţine în viaţă! Oh! Vai de sufletul meu, că nu pot dormi de grija celor ce mi s-ar putea întâmpla într-o zi!

Când Anandamoyi plecă, Sucharita ieşi din camera ei, îi făcu pronam-ul cuvenit, iar Anandamoyi, punându-i mâna pe cap, îi zise cu afecţiune:

— Am să vin pe aici şi am să-ţi povestesc totul, n-ai de ce să fii supărată. Cu ajutorul Domnului, totul se va rândui cum e mai bine.

Sucharita nu răspunse nimic.

A doua zi dis-de-dimineață, Anandamoyi se duse împreună cu servitoarea ei Lachmiya să curețe casa de praful ce se strânsese, şi, tocmai când duşumelele erau pline de apă, apăru Sucharita. Văzând-o, Anandamoyi aruncă mătura din mână şi o strânse la piept. Apoi începură să frece, să curețe şi să spele totul prin casă.

Paresh Babu îi dăduse Sucharitei bani suficienți pentru a acoperi toate cheltuielile, aşa că ele întocmiră o listă cu cele de trebuință, apoi se apucară s-o verifice punct cu punct.

Curând după aceea sosi şi Paresh Babu împreună cu Lolita. Fata nu mai putuse îndura atmosfera de acasă – nimeni nu îndrăznea să-i vorbească, iar tăcerea aceasta o înnebunea. Când, peste toate acestea, începură să apară nenumăratele prietene ale doamnei Baroda pentru a-şi exprima compasiunea față de nenorocirea ce o lovise, Paresh Babu socoti că este mai bine s-o scoată definitiv din casă pe Lolita. La plecare, Lolita se duse să şteargă praful de pe picioarele mamei sale, iar când fata ei ieşi, doamna Baroda întoarse capul, cu ochii scăldați în lacrimi. În adâncul inimii lor, Labonya şi Lila erau foarte emoționate de căsătoria Lolitei, şi, dacă ar fi găsit o scuză sau ar fi putut inventa un pretext, ar fi alergat să participe la nuntă. Dar când Lolita îşi luă rămas-bun de la ele, îşi amintiră de datoria lor nestrămutată față de Brahmo Samaj şi arborară chipuri solemne. La uşă, Lolita îl zări pe Sudhir, dar cum în spatele lui stăteau mai mulți oameni în vârstă, nu se putu opri să-i vorbească. Odată urcată în trăsură, observă un pachet într-un colț; îl desfăcu şi găsi o vază de argint, pe care era gravat „Binecuvântarea Domnului asupra tinerilor căsătoriți”, iar pe vază era prinsă o carte de vizită, cu inițialele lui Sudhir. Lolita hotărâse să nu plângă în ziua aceea, dar când văzu acest unic semn de afecțiune din partea prietenului ei din copilărie, chiar în clipa

în care părăsea casa părintească, nu-şi putu stăpâni lacrimile, şi ele prinseră a curge şiroaie. Paresh Babu îşi şterse şi el ochii, în timp ce şedea tăcut în trăsură.

— Intră, scumpa mea, intră! strigă Anandamoyi prinzând-o pe Lolita de mâini şi poftind-o în casă de parcă ar fi aşteptat-o.

— De data aceasta, Lolita a plecat definitiv din casa noastră, zise Paresh Babu, şi vocea îi tremura în timp ce vorbea.

— N-o să-i lipsească aici nici dragostea, nici afecțiunea, tată, zise Sucharita luându-l de mână.

Când Paresh Babu era gata de plecare, Anandamoyi, acoperindu-şi capul cu sariul, se apropie de el şi se înclină în fața lui, iar Paresh Babu, emoționat, îi răspunse şi el cu o plecăciune.

— Să nu vă faceți griji pentru Lolita, zise Anandamoyi căutând să-l liniştească. Nu va avea de suferit niciodată nimic din partea celui căruia i-o încredințați. Dumnezeu mi-a dat, în sfârşit, ceea ce-mi doream atât de mult. N-am avut fată – şi acum am. Nădăjduisem că mireasa lui Binoy îmi va umple acest gol, şi iată că Dumnezeu mi-a împlinit dorința. E minunat că mi-a dăruit o fată atât de deosebită! Nici în vis nu puteam spera să am atâta noroc!

Aceasta a fost prima mângâiere pe care o primea Paresh Babu, primul moment de linişte din ziua în care începuse agitația cu căsătoria Lolitei. Iată, în sfârşit, un loc pe lume unde inima lui se putea odihni!

Capitolul LXX

După ce fusese eliberat din închisoare, Gora primise zilnic atâția vizitatori încât, asaltat de admirația şi discuțiile lor, abia mai apuca să respire; simțea că trebuie să plece de acasă. De aceea începu să cutreiere din nou satele din jurul Calcuttei.

De obicei, pleca în zori, după ce lua o mică gustare, şi se întorcea noaptea târziu. Se urca în tren la Calcutta, se dădea jos la o gară din apropiere şi apoi o pornea pe jos dintr-un sat într-altul. Se oprea prin casele olarilor, ale vânzătorilor de ulei şi ale altor oameni din casta de jos. Cei ce-l primeau nu prea înțelegeau pentru ce acest tânăr brahman, cu o statură de uriaş şi cu pielea albă, vine pe la ei şi îi iscodeşte despre bucuriile şi necazurile lor; adeseori se arătau chiar bănuitori. Dar Gora, neținând seama de bănuielile şi şovăiala lor, colinda mai departe satele şi, chiar dacă uneori auzea vorbe neplăcute la adresa lui, nu le lua în seamă.

Pătrunzând mai adânc în felul lor de viață, un gând începu să-l urmărească. Îşi dădu seama că la oamenii de la țară legăturile sociale erau mult mai puternice decât în rândul oamenilor instruiți. În acest mediu, zi şi noapte fără contenire, fiecare gest, mâncarea, băutura, sărbătorile, contactul cu oamenii şi obiectele erau în toate casele sub controlul vigilent al societății. Fiecare om avea o încredere nezdruncinată în obiceiurile sociale; de altfel, nici prin gând nu le trecea să pună în discuție asemenea probleme. Iar credința nestrămutată în tradiție şi robia impusă de societate nu le mai lăsau nici un pic de forță pentru îndeplinirea

sarcinilor inerente vieții cotidiene. De fapt, Gora se întreba dacă pe lumea aceasta se mai găseşte o specie atât de neajutorată, atât de temătoare, de incapabilă să judece ce-i este de folos ca omul. În afară de respectarea datinilor tradiționale, mintea lor era cu desăvârşire incapabilă să se preocupe de bunăstarea lor, şi chiar dacă cineva încerca să-i lămurească, nu înțelegeau. Pentru ei, opreliştile, sub amenințarea pedepselor şi în spiritul sectarismului lor, erau cel mai important lucru pe lume... de parcă ființa lor era încătuşată din cap până în picioare într-o plasă țesută din diferite pedepse ce s-ar abate asupra lor dacă ar încălca una dintre regulile care le interziceau câte ceva la fiecare pas... Plasa era țesută din datorii, iar robia era creată nu de vreun rege, ci de creditori şi de cămătari. Între cei înlănțuiți în robie nu se crease o legătură atât de puternică încât oamenii să se simtă uniți şi să stea umăr la umăr, atât la nenorocire, cât şi la bucurie. Gora se văzu silit să înțeleagă limpede că, sub acest scut al tradiției şi datinilor, omul sugea sângele semenilor săi, aducându-i fără milă în cea mai neagră mizerie. Adeseori i-a fost dat să vadă cât de nemiloasă era societatea față de oameni. Tatăl unui biet om suferise multă vreme de o boală, fiul îşi cheltuise aproape tot avutul pentru a-i găsi leacuri, a-l duce pe la doctori şi a-i cumpăra o hrană mai bună, şi nimeni nu-l ajutase cu nimic... Ba, dimpotrivă, oamenii din sat stăruiau în a-i spune că boala lungă a tatălui său trebuie să fie pedeapsa pentru vreun păcat neştiut, şi deci trebuie să mai cheltuiască şi alți bani pentru a face o ceremonie de penitență. Tot satul ştia cât de sărac şi neajutorat era sărmanul om, dar nimănui nu-i era milă de el. Aşa se petreceau lucrurile în toate domeniile vieții sociale. Întocmai cum, după ce o bandă de tâlhari prăda un sat, ancheta poliției era, pentru locuitorii acestuia, o nenorocire mai mare decât jaful, ceremonialul obligatoriu de la înmormântarea unui părinte era o nenorocire mult mai mare decât moartea lui. Sărăcia sau incapacitatea de-a face față unor obligații sociale nu este socotită o scuză. Indiferent cum, datoria față de societate trebuie plătită până la ultimul bănuț. Societatea nu cunoaşte milă şi îndurare. La căsătorie,

familia mirelui născoceşte cele mai diferite motive pentru a stoarce cât mai mult de la tatăl miresei, şi nimănui nu-i este milă de bietul om. Gora îşi dădu seama că societatea nu-l ajută pe om la strâmtoare, nu-l îmbărbătează la nenorocire, nu face decât să-l copleşească cu pedepse şi să-l umilească până la distrugere.

În societatea instruită unde crescuse şi trăise, Gora nu avusese prilejul să observe acest lucru, pentru că în lumea lui exista o forță ce acționa din exterior şi forma un front unitar în sprijinul binelui obştesc. În această societate văzuse că se făceau multe eforturi spre realizarea unității şi că singura primejdie era doar ca nu cumva străduania pentru această unitate să fie zădărnicită prin imitarea altor societăți.

Dar în mijlocul letargiei vieții rurale, unde presiunile din afară nu aveau un efect vizibil, Gora înțelese desluşit slăbiciunile patriei sale. Nicăieri nu putu descoperi vreo urmă a religiei lor care prin devotament, iubire, milă, respectul omului față de sine însuşi şi față de întreaga omenire să dea putere, viață şi fericire tuturor. Tradiția, care se mărginea să-i împartă pe oameni în caste şi să separe o castă de alta înlăturând chiar iubirea, nu căuta să concretizeze rezultatele gândirii raționale a omului, ci punea la tot pasul piedici în calea acțiunilor umane. Rezultatele nefaste şi brutale ale acestei robii oarbe apăreau atât de limpede în ochii lui Gora şi se manifestau atât de variat în satele prin care colinda (dându-i posibilitatea să vadă cum, sub diferite aspecte, ea distruge însăşi munca, înțelepciunea, sănătatea şi principiile religioase ale oamenilor!), încât nu se mai putea amăgi cu mrejele iluziilor pe care singur şi le făurise.

În primul rând, Gora observă că la sate, în castele inferioare, din cauză că fetele erau puține la număr sau poate din alt motiv, băiatul nu putea lua în căsătorie o fată decât dacă

oferea el o zestre mare. De aceea, mulți bărbați rămâneau neînsurați sau nu se căsătoreau decât la o vârstă înaintată. Pe de altă parte, recăsătorirea văduvelor era strict oprită. Urmarea era că, în multe familii, oamenii aveau sănătatea zdruncinată, şi acest neajuns era deopotrivă resimțit de toată comunitatea. Fiecare om trebuia să-şi rabde nenorocirea, şi nimeni nu ştia cum se poate îndrepta răul. Astfel, tocmai Gora, care nu admitea în lumea lui nici o slăbire a legilor tradiționale, era gata să dea tradiției lovitura de grație aici, în mediul rural. Izbutise să-i convingă pe preoți, dar poporul refuza să-i accepte teoriile. În simplitatea lor, oamenii exclamau furioşi:

„Toate bune şi frumoase, dar ar trebui ca voi, brahmanii, să admiteți recăsătorirea văduvelor, şi numai după aceea vă vom urma şi noi."

Ceea ce îi irita cel mai mult era impresia că Gora îi disprețuia pentru că făceau parte din casta de jos şi că sfaturile pe care le dădea erau bune numai pentru oamenii de rând.

În cursul peregrinărilor sale prin diferite sate, Gora observă că în rândul mahomedanilor domina un spirit de unire. Ori de câte ori o nenorocire sau o calamitate se abătea asupra unui sat, mahomedanii se uneau, aşa cum hinduşii nu o făceau niciodată; şi adeseori stătea să se întrebe pentru ce exista o deosebire atât de mare între două comunități ce trăiau atât de aproape una de alta. Gora nu voia să accepte răspunsul pe care i-l dădea mintea, pentru că îl durea prea mult să admită că musulmanii erau uniți prin religia lor, şi nu numai prin obiceiuri şi tradiție. Pe de altă parte, datinile mahomedanilor aveau şi ele un rol pozitiv în societate, iar religia consolida legăturile dintre ei. Unindu-se laolaltă, îşi creaseră o legătură constructivă: deveniseră nu numai debitori, ci şi posesori ai unei bogății, la a cărei chemare omul îşi putea chiar jertfi viața pentru a sta alături de ai săi.

În mediile instruite, Gora scrisese, discutase şi ţinuse conferinţe cu intenţia de a-i influenţa pe alţii; era, deci, firesc să descrie în culori trandafirii ideile pe care imaginaţia sa le crease, pentru a-şi convinge auditoriul. Lucrurile simple le învăluise în explicaţii subtile şi, în lumina semiobscură a propriilor sale emoţii, zugrăvise un tablou fascinant, în locul realităţii care era, de fapt, o ruină. Deoarece unii dintre compatrioţii săi îşi detestau ţara şi pretindeau că tot ce există e rău, Gora, din dragoste nețărmurită pentru patrie, se străduise zi şi noapte să ascundă toate lipsurile în dosul paravanului creat de sentimentele sale înălţătoare, pentru a-şi salva ţara de la insulta unui asemenea dispreţ. Gora îşi învăţase pledoaria pe de rost. Nu s-ar putea spune că voia să demonstreze ca un avocat că totul e perfect; el era într-adevăr convins că ceea ce e socotit de unii greşit poate fi văzut de alţii ca o virtute. Chiar în situaţiile cele mai grele, Gora se străduise ca în faţa partidului advers să ţină capul sus, mândru de credinţa lui, purtată ca un drapel al victoriei. Lozinca lui era: „Poporul trebuie să fie readus la cultul adevărat al patriei, şi numai după aceea se poate trece la alte acţiuni”.

Dar când ajunse în mediul rural, unde nu mai găsi auditori şi unde nu mai putu demonstra nimic, unde nu trezea nici o opoziţie pentru a-i nimici apoi pe toţi cei ce-şi disprețuiau ţara, Gora nu mai putea privi adevărul prin nici un fel de văl. Tocmai pentru că nutrea o dragoste atât de fierbinte pentru ţara lui, văzu adevărul în toată goliciunea lui.

Capitolul LXXI

Kailash, cu mijlocul încins de un brâu, îmbrăcat într-o tunică de mătase, şi în mână cu un sac de pânză, apăru în faţa lui Harimohini şi-i făcu pronam-urile cuvenite. Părea de vreo treizeci şi cinci de ani; mic de statură, avea capul mare şi pielea bine întinsă pe obraz. Nu se bărbierise de câteva zile, şi faţa lui părea o mirişte ţepoasă.

Harimohini, fericită că vede, după atâta amar de vreme, un membru din familia socrului ei, exclamă încântată:

— Ah, ce bucurie! Iată-l pe Kailash al meu! Stai jos, stai jos! Şi întinse numaidecât o rogojină pe pardoseală. Apoi îl întrebă dacă nu doreşte să bea puţină apă.

— Nu, mulţumesc, îi răspunse Kailash şi adăugă: Arăţi foarte bine.

— Bine! exclamă Harimohini contrariată. I se părea o insultă să i se spună că arăta bine. Cum poţi spune una ca asta? Începu a-i enumera metehnele de care suferă şi adăugă: Of, de-aş muri, să scap odată de trupul acesta prăpădit!

Kailash protestă şi, vrând să-i arate că, deşi fratele lui murise, întreaga lor familie doreşte din tot sufletul ca Harimohini să trăiască cât mai mult, îi zise:

— Nu trebuie să vorbeşti astfel. Dacă n-ai fi în viaţă, eu n-aş fi acum la Calcutta. Aşa cel puţin am unde găsi un adăpost.

După ce-i dădu toate veştile despre rudele şi vecinii din sat, Kailash privi în jurul lui şi întrebă:

— Vasăzică, asta-i casa, nu-i aşa?

— Da, răspunse Harimohini.

— E o casă pukka[70], după câte văd, observă Kailash.

— Şi încă cum! Păi uite ce bine clădită e! exclamă Harimohini încercând să-i trezească entuziasmul.

Kailash începu să examineze totul cu atenţie: văzu că grinzile erau din lemnul cel mai tare, iar uşile şi cercevelele nu erau din lemn simplu de mangotier. Avu grijă să măsoare şi grosimea zidurilor, ca să ştie dacă erau numai de o cărămidă şi jumătate sau de două. Întrebă, de asemenea, câte camere erau la parter şi câte la etaj. În general, se arătă mulţumit de cele ce văzu. Nu prea cunoştea preţurile la cărămidă, mortar şi altele, aşa că nu putea face o evaluare nici măcar aproximativă a clădirii; totuşi, în timp ce şedea mişcându-şi degetele de la picioare, îşi făcu socoteala că valoarea casei trebuie să fie de cincisprezece până la douăzeci de mii de rupii. Dar, făcând pe prostul, întrebă:

— Ce crezi, cumnată, casa aceasta o fi costat vreo şapte sau opt mii de rupii?

— Ce vorbeşti? exclamă Harimohini surprinsă de lipsa lui de pricepere. Şapte sau opt mii?! A costat sigur peste douăzeci de mii!

---

[70] Construcţie solidă.

Kailash cerceta cu luare-aminte tot ce vedea în jurul lui. Se gândi satisfăcut că, printr-o simplă mişcare aprobatoare a capului, poate deveni unicul stăpân al acestei case frumoase, atât de bine construite. Apoi zise:

— Ei, astea toate mai merg, dar unde-i fata?

— A fost chemată pe neaşteptate la o mătuşă a ei şi o să lipsească două sau trei zile, răspunse grăbită Harimohini.

— Atunci, n-am s-o pot vedea? îşi manifestă regretul Kailash. Poimâine am un proces, aşa că mâine trebuie să plec.

— Mai bine amână procesul, zise Harimohini, şi stai aici până isprăveşti treaba asta.

Kailash se gândi puţin şi-şi zise: „Dacă nu mă prezint la proces, ce se poate întâmpla?... Se pronunţă sentinţa în contra mea. Ei, şi? Mai bine văd ce fac aici, cred că îmi iese mult mai mult." În clipa aceea, privirea i se opri pe o băltoacă de apă ce se strânsese într-un colţ al odăii lui Harimohini. În odaia aceea nu era canalizare sau vreo ţeavă de scurgere, iar Harimohini obişnuia să spele zilnic pe jos şi se strângea totdeauna puţină apă într-un colţ. Kailash, tulburat de ceea ce văzuse, exclamă:

— Asta nu e bine, cumnată!

— Ce nu e bine, ce s-a întâmplat? întrebă Harimohini.

— Uite, apa de colo! Nu se poate s-o laşi să se adune aşa! îi zise Kailash.

— Ce vrei să fac? zise Harimohini iritată.

— În nici un caz nu e bine s-o laşi! protestă Kailash. Are să putrezească duşumeaua! Uite ce e, soră, ascultă ce-ți spun: în odaia asta să nu mai torni apă pe jos.

Harimohini nu mai zise nimic. Apoi Kailash începu s-o descoasă cum arată Sucharita.

— Ai s-o vezi singur, zise Harimohini. Un singur lucru pot să-ți spun: în familia voastră, n-a mai fost până azi mireasă ca ea.

— Ce spui? strigă Kailash. Uiți de soția fratelui meu mijlociu?

— Pfff! îl întrerupse Harimohini. Nici nu se poate asemui cu Sucharita noastră! Şi-apoi, orice ai spune, nevasta fratelui celui mic este mult mai frumuşică decât a celui mijlociu.

Adevărul este că această din urmă cumnată nu se bucura de simpatia lui Harimohini.

Lui Kailash nu-i spunea prea mult comparația dintre viitoarea lui logodnică şi cele două cumnate ale sale, întrucât el se lăsa furat de imaginea unei făpturi ideale, plăsmuite în visurile sale: cu ochii migdalați, nasul drept, sprâncenele arcuite şi părul lung până la mijloc.

Harimohini avu impresia că planul ei are şanse de reuşită.

Capitolul LXXII

Binoy ştia că, în ultima vreme, Gora pleca de acasă în zorii zilei. Aşa că luni, înainte de a se lumina de ziuă, se duse la el; urcă de-a dreptul la ultimul etaj şi intră în odaia lui. Dar nu-l găsi. Întrebă pe un servitor şi află că Gora se afla în templul casei. Binoy, cam surprins de această veste, se duse într-acolo şi-l găsi făcându-şi puja[71]. Gora purta un dhuti de mătase şi un halat tot de mătase, dar corpul său imens era în mare parte gol, lăsând să i se vadă pielea albă. Binoy era peste măsură de surprins că Gora practica puja rituală.

Auzind zgomot de paşi, Gora întoarse capul şi, când îl văzu pe Binoy, zise tulburat:

— Nu intra, te rog!

— Nu te teme, îl linişti Binoy. Nu intru. Am venit doar să te văd.

După ce ieşi din templul casei şi-şi schimbă hainele, Gora îl pofti pe Binoy în odaia lui. Acolo, odată aşezaţi, Binoy începu:

---

[71] Rugăciune sau serviciu divin închinat unui anumit zeu, în prezenţa idolului respectiv.

— Frate Gora, ştii că azi e luni?

— Sigur că e luni, zise Gora râzând. Calendarul n-are obiceiul să greşească, iar tu ştiu că nu te poți înşela asupra zilei de azi. În orice caz, e sigur că azi nu e marți.

— Gora, probabil că nu vei veni, zise Binoy cu glas tremurător, dar nu pot face acest pas fără să fi vorbit măcar cu tine. Iată pentru ce am trecut pe la tine atât de devreme.

Gora rămase nemişcat şi nu-i răspunse nimic. Binoy continuă:

— Aşadar, ai hotărât să nu vii la cununia mea?

— Nu, Binoy, nu pot veni, răspunse Gora.

Binoy tăcu, iar Gora, căutând să ascundă durerea ce-i copleşea inima, zise râzând:

— Şi, la urma urmei, ce importanță are dacă nu voi veni eu? În fond, ai obținut totul de vreme ce ai atras-o pe mama. Mi-am dat toată osteneala s-o opresc, dar n-a fost chip. Trebuie să recunosc că ai fost mai tare decât mine, chiar față de mama mea! Ştii, Binoy, aşa cum toate statele de pe hartă se colorează unul după altul în roşu, pe harta mea în curând voi rămâne singur!

— Nu fi supărat pe mine, frate! zise Binoy pe un ton rugător. I-am spus nu o dată să nu vină la nunta mea, dar mama mi-a răspuns: „Uite ce este, Binoy, cei ce nu vor să vină la nunta ta nu vor veni chiar dacă-i pofteşti, iar cei ce vor să vină vor veni chiar dacă-i opreşti; aşa că vezi-ți de treabă şi lasă

lumea în pace!” Zici că am fost mai tare decât tine. În realitate, mama ta a fost mai tare decât tine, şi nu o singură dată, ci de mii de ori! Spune, Gora, mai există undeva o mamă ca ea?

Deşi Gora încercase s-o convingă pe Anandamoyi să nu se ducă la nunta lui Binoy, în adâncul inimii lui nu era prea supărat că, neţinând seama de mâhnirea sau de furia lui, ea nu-l ascultă; de fapt, Gora se bucura. Era convins că, oricât de adâncă ar deveni prăpastia dintre el şi Binoy, nimeni şi nimic nu-i va răpi prietenului său dragostea nemăsurată pe care mama lui o revărsa asupra lui ca o ploaie de nectar; de aceea, în sufletul lui, Gora era satisfăcut şi liniştit. Ştia că, dacă aparent ei s-ar despărţi, prietenia lor de totdeauna va dăinui, graţie dragostei nepieritoare a unei mame care-i uneşte pe viaţă, prin cele mai trainice şi mai profunde legături.

— Atunci, frate, eu plec, zise Binoy. Dacă-ţi este cu neputinţă să vii, n-am să te aştept, dar, te rog, nu lăsa să-ţi pătrundă în suflet gânduri potrivnice mie. Dacă ţi-ai putea da seama ce scop măreţ al vieţii mele s-a realizat prin această uniune, n-ai admite nici o clipă ca această căsătorie să fie un motiv de ruptură în prietenia noastră. Ţi-o pot afirma cu toată certitudinea.

Şi, zicând acestea, Binoy se ridică să plece, dar Gora îl opri:

— Stai jos, Binoy! Momentul solemn e abia diseară... de ce te grăbeşti?

Binoy se aşează din nou, profund emoţionat de această caldă şi neaşteptată invitaţie.

Şi astfel, după o întrerupere atât de îndelungată, începură o discuție intimă, ca în trecut. Gora atinse struna caldă ce vibra în ziua aceea şi în inima lui Binoy, iar acesta începu a vorbi fără contenire. O mulțime de întâmplări neînsemnate, pe care dacă le-ar fi scris negru pe alb i s-ar fi părut inutile şi ridicole, i se păreau acum, când le povestea, pline de poezie şi de armonie. Drama minunată ce se desfăşurase în inima sa, Binoy o povesti cu atâta măiestrie încât apăru profund emoționantă şi de o frumusețe neîntrecută. Ce era oare această trăire unică în viața lui? Acest sentiment ce nu putea fi tălmăcit şi care îi umplea inima... oare fiecărui om îi era dat să-l trăiască? Oare fiecare om avea puterea să se bucure atunci când devenea conştient de el? Binoy era convins că în viața de toate zilele era cu neputință ca relația dintre bărbat şi femeie să vibreze la o tonalitate atât de nobilă – şi iarăşi şi iarăşi îi spunea lui Gora că legătura dintre el şi Lolita nu poate fi asemuită cu legătura dintre alți oameni. Ba chiar se întreba dacă ceea ce i se întâmplase lui i se mai întâmplase cuiva pe lume! Pentru că, dacă toți oamenii ar fi trecut prin asemenea stări, ar urma ca întreaga societate omenească să nu-şi mai găsească astâmpăr, să fie asaltată din toate părțile de talazurile unei vieți noi, aşa cum odată cu venirea primăverii pădurile îşi manifestă bucuria prin frunze proaspete şi flori. Dacă toți oamenii ar fi simțit ceea ce simte el, oamenii nu şi-ar mai petrece viața atât de monoton, dormind şi mâncând, ci toată forța şi frumusețea vieții s-ar manifesta firesc, sub diferite forme şi culori. El descoperise bagheta minunată de aur, iar cine se atingea de ea nu putea rămâne indiferent. Prin această atingere, chiar oamenii de rând deveneau excepționali, şi dacă o dată măcar gustau din forța acestei rare trăiri, cunoşteau adevărul vieții.

— Gora, zise Binoy extaziat, pot să-ți afirm cu certitudine că singurul mijloc prin care, într-o clipă, întreaga ființă a omului poate fi deşteptată este iubirea... Motivul n-are importanță, dar, fără îndoială, la oamenii de rând manifestarea acestei iubiri este slabă, aşa că ei nu-şi pot înfăptui Eul lor. Nu ştim ce zace în noi, nu putem descoperi

ce este ascuns în tainițele ființei noastre şi nu putem consuma forța acumulată în inimile noastre... De aceea e atâta lipsă de bucurie în jurul nostru şi de aceea lumea caută cu înverşunare distracțiile! Iată pentru ce, în afară de unul sau doi oameni ca tine, nimeni nu-şi dă seama de sufletul măreț ce trăieşte în fiecare dintre noi... Conştiința comună este oarbă în fața acestui adevăr.

Torentul entuziasmului lui Binoy fu întrerupt de Mohim, care se trezise din somn şi acum căsca de zor în timp ce se pregătea să se spele. Binoy se ridică şi-şi luă rămas-bun de la Gora.

Rămas singur, Gora ieşi pe terasa de pe acoperişul casei şi suspină adânc privind spre cerul trandafiriu în zorile ce se apropiau. Multă vreme măsură terasa în sus şi-n jos. În ziua aceea nu mai plecă să cutreiere satele ca de obicei.

Toată dimineața, Gora simți în inimă un dor şi un pustiu ce nu puteau fi domolite prin nici un fel de activitate. I se părea că nu numai ființa lui, ci întreaga putere a vieții lui întinde mâinile şi le înalță spre cer spunând: „Vreau lumină, o strălucitoare şi sublimă lumină". I se părea că totul îi stătea la îndemână, că diamantele şi nestematele nu erau scumpe, că fierul şi zalele se găseau uşor... Dar unde era lumina gingaşă şi minunată a zorilor, purtând cu sine speranța şi mângâierea? Pentru a dezvolta ceea ce omul posedă, nu trebuie o străduanie prea deosebită, căci ființa tinde spre strălucire şi dragoste.

Când Binoy îi spusese că, dacă în anumite momente prielnice, bărbatul îşi găseşte refugiu în iubirea unei femei, o trăire rară ce nu poate fi tălmăcită în vorbe îi luminează viața, Gora nu l-a putut lua în derâdere, aşa cum ar fi procedat mai demult. Recunoscuse în sinea lui că aici nu era vorba despre o unire obişnuită între două suflete, ci despre o

împlinire a vieții omului, o legătură în care totul căpăta o valoare mai mare, fantezia devenea realitate, şi trupul se umplea de o nouă viață. Prin acest sentiment, trupul şi sufletul dobândeau o forță îndoită, iar viața, un suflu nou.

În ziua aceea, Binoy urma să fie ostracizat din punct de vedere social, şi tocmai în ziua aceea simțământul din inima lui trezi în inima lui Gora o armonie desăvârşită. Binoy plecase, dar acordurile melodioase pe care le lăsase în urmă nu conteneau. Aşa cum două fluvii se unesc în drumul lor spre ocean, curentul iubirii lui Binoy se unea cu iubirea din inima lui Gora, cântând ca valurile ce se rostogolesc peste valuri. Ceea ce încercase Gora să-şi ascundă prin toate mijloacele şi pe toate căile, micşorând, sugrumând şi tăinuindu-şisimțămintele, acum se revărsa şi, rupând malurile, i se dezvăluia clar şi desluşit. Gora nu mai avea puterea să pretindă că ceea ce simte el este necuviincios sau demn de dispreț.

Ziua întreagă şi-o petrecu frământat de aceste gânduri. În cele din urmă, când lumina înserării se topi în întuneric, Gora îşi aruncă un şal peste umeri şi ieşi pe stradă zicându-şi: „Am să cer ceea ce mi se cuvine. Altfel am să-mi irosesc viața fără rost pe lumea aceasta."

În sufletul lui, Gora nu avea nici cea mai mică îndoială că, în lumea aceasta, Sucharita era aceea care-i aşteaptă chemarea şi se hotărî să facă apel la ea, definitiv, fără înconjur şi imediat.

Trecând pe străzile înghesuite ale Calcuttei, Gora avea senzația că nimeni şi nimic nu-l atinge. Mintea lui era atât de concentrată asupra unui singur subiect, încât nu-şi mai dădea seama de ființa lui fizică. Plutea.

Când ajunse în faţa casei Sucharitei, Gora îşi reveni brusc. Niciodată nu găsise uşa închisă. De data aceasta însă, uşa era închisă, iar când apăsă pe clanţă, văzu că este încuiată. Pentru moment, se opri şovăitor, apoi începu să bată cu putere, până când apăru un servitor, care, văzându-l pe Gora în întuneric, zise fără a fi întrebat:

— Domnişoara nu e acasă!

— Unde e? întrebă Gora.

Servitorul îi spuse că plecase de acasă de două, trei zile ca să ajute la pregătirile pentru nunta Lolitei.

În clipa aceea, Gora era aproape hotărât să se ducă la nuntă, dar în timp ce stătea încă locului, ezitând, un bărbat necunoscut ieşi din casă şi îl întrebă:

— Ce este, domnule? Ce doriţi?

— Nimic, mulţumesc de întrebare, îi răspunse Gora după ce-l măsură din cap până-n picioare.

— Intraţi, vă rog, şi staţi puţin cu noi. Nu vreţi să fumaţi o lulea? stărui Kailash.

Kailash se plictisea singur şi i-ar fi făcut plăcere să schimbe o vorbă cu cineva. În timpul zilei, vremea trecea într-un fel: se plimba cu luleaua în mână, se ducea până la capătul ulicioarei şi privea trecătorii de pe strada principală, dar când se înnopta, trebuia să se retragă în casă, şi plictiseala punea stăpânire pe el. Discutase cu Harimohini toate problemele care-l interesau, şi alte subiecte de conversaţie

nu mai găsea, deoarece preocupările ei erau foarte limitate. Kailash îşi aşternuse un pat în cămăruța de lângă intrarea principală şi, pufăind din când în când din lulea, mai stătea de vorbă cu servitorul ca să-i treacă vremea.

— Nu, mulțumesc, acum nu pot intra, răspunse Gora, şi până să repete Kailash invitația ajunsese pe celălalt trotuar.

Gora era ferm convins că majoritatea întâmplărilor din viața lui nu erau accidentale şi nu erau nici măcar determinate de dorințele lui. Credea că se născuse în această lume pentru a împlini vrerea Celui care ținea în mână destinul țării sale.

De aceea, cele mai neînsemnate situații din viața lui îi apăreau ca având o semnificație specială. Văzând, deci, că în ziua în care se trezise în inima lui o dorință atât de puternică găsise casa Sucharitei închisă, iar când auzi că Sucharita nu era acasă, avu convingerea că această zădărnicire a nădejdilor sale avea un sens profund. Cel ce îi călăuzea paşii îi arătase că nu este de acord cu intențiile lui. I se păru clar că, în această viață, uşa Sucharitei îi va rămâne închisă şi că ea nu-i este hărăzită lui. Un om ca Gora nu-şi permitea să se lase amăgit de propriile-i dorințe... trebuia să rămână nepăsător la bucurie sau durere. El era un brahman indian care trebuie să se închine Ființei Divine pentru binele Indiei, şi rostul lui era să se dedice unei vieți religioase pline de austeritate. Dorința şi plăcerile nu erau pentru el. „Dumnezeu mi-a dezvăluit limpede ce sunt plăcerile pământeşti şi mi-a arătat că ele nu sunt pure şi nu-ți pot da pacea. Ca şi vinul, ele te atrag şi te amețesc, dar nu-ți lasă mintea limpede şi te fac să vezi lucrurile cum nu sunt. Eu sunt un sannyasin, şi ele nu-şi găsesc locul în credința şi în mântuirea mea”, îşi zise în sinea lui.

Capitolul LXXIII

Sucharita, după ce îndurase tirania lui Harimohini, se simți uşurată ca niciodată în timpul celor câteva zile petrecute alături de Anandamoyi. Aceasta ştiu să şi-o apropie în mod atât de natural, încât Sucharitei i se părea că o cunoştea de când lumea şi că întotdeauna a fost în preajma ei. Anandamoyi avea darul să înțeleagă gândurile chiar fără o vorbă şi se pricepea să-i liniştească frământările. Niciodată încă Sucharita nu rostise din tot sufletul cuvântul „mamă" aşa cum o făcea acum şi căuta mereu felurite pretexte pentru a spune „mamă" – chiar când nu era nevoie. După ce toate pregătirile pentru nunta Lolitei se isprăviră, Sucharita se întinse obosită pe patul ei, frământată de gândul că va trebui să se despartă de Anandamoyi. Cu inima copleşită de durere, începu să zică cu glas tare „Mamă! Mamă! Mamă!", iar lacrimile îi curgeau şiroaie. În clipa următoare, Anandamoyi apăru şi se opri lângă patul ei.

— M-ai strigat? îi zise ea mângâind-o pe creştet.

Când Sucharita îşi dădu seama că strigase cu glas tare „Mamă!", nu-i putu răspunde nimic şi, ascunzându-şi fața în poala lui Anandamoyi, începu să plângă în hohote; şi plânse aşa până când mângâierile lui Anandamoyi o liniştiră. În noaptea aceea, dormiră în aceeaşi odaie.

Anandamoyi nu voia să plece din casă imediat după nunta lui Binoy şi zise:

— Amândoi sunt nepricepuți... cum să-i las singuri înainte ca întreaga lor gospodărie să fie pusă pe roate?

— Atunci, mamă, am să mai stau şi eu cu dumneata câteva zile, zise Sucharita.

— Sigur că da, interveni Lolita, să mai stea şi Suchi didi câteva zile cu noi.

Satish, auzind noutatea, începu să sară-n sus de bucurie şi, îmbrățişând-o pe Sucharita, exclamă:

— Didi, să ştii că rămân şi eu!

— Tu trebuie să-ți vezi de lecții, domnule Vorbălungă, se împotrivi Sucharita.

— Dar mă poate ajuta Binoy Babu! protestă Satish.

— Acum Binoy nu se poate ocupa de tine, zise Sucharita.

— De ce să nu pot? se auzi glasul lui Binoy din camera vecină. Cum îți închipui că am devenit într-o singură zi atât de ocupat încât să uit tot ce-am învățat noapte de noapte în timpul studiilor?

— Bine, spuse Anandamoyi. Dar ascultă, Sucharita, mătuşa ta va consimți?

— Am să-i trimit o scrisoare, răspunse Sucharita.

— Nu, nu-i scrie tu, am să-i scriu eu, propuse Anandamoyi.

Anandamoyi se gândi că, dacă Sucharita îşi exprima dorința de a mai rămâne, Harimohini va fi supărată pe ea, în schimb, dacă ea o roagă s-o mai lase, mânia mătuşii se va îndrepta asupra ei.

În scrisoare, Anandamoyi spunea că, pentru a rândui toate cele trebuincioase în noua gospodărie, trebuia să mai rămână câteva zile, iar dacă Harimohini ar consimți ca şi Sucharita să-şi prelungească şederea, i-ar fi de mare ajutor.

Când Harimohini primi scrisoarea, nu numai că se mânie, ci deveni şi bănuitoare. Îşi zise că, după ce pusese capăt vizitelor lui Gora în casa lor, acum mama lui căuta s-o prindă în cursă pe Sucharita şi era convinsă că se afla în fața unei conspirații urzite de fiu şi de mamă. Ba îşi aduse aminte că, de la prima vedere, Anandamoyi nu i-a fost simpatică şi-şi dăduse seama în ce ape se scaldă.

Dacă ar putea-o vedea pe Sucharita căsătorită şi pusă la adăpost în renumita familie Roy, i s-ar ridica o piatră de pe inimă! Dar oare Kailash sau oricare alt bărbat de însurat poate aştepta atât? Bietul om afumase pereții pufăind zi şi noapte din lulea!

A doua zi după primirea scrisorii, Harimohini luă un servitor şi un palanchin şi o porni dis-de-dimineață spre locuința lui Binoy. Ajungând acolo, le găsi la parter pe Sucharita, Lolita şi Anandamoyi pregătind mâncarea. Sus, la etaj, se auzea glasul ascuțit al lui Satish repetând cuvinte englezeşti şi traducerea lor în limba bengaleză, de răsuna tot cartierul. Acasă nu striga atât de tare, dar aici, pentru a demonstra că-şi face conştiincios lecțiile, îşi dădea toată osteneala ca glasul său să se audă cât mai departe.

Anandamoyi o primi cu multă căldură pe Harimohini, dar aceasta, neținând seama de obligațiile de politețe, începu fără nici o introducere:

— Am venit s-o iau pe Radharani!

— Foarte bine, dar stai puțin şi cu noi, îi zise Anandamoyi.

— Nu, mulțumesc, răspunse Harimohini, mai am de făcut întreaga puja şi nici rugăciunile de dimineață nu mi le-am isprăvit. Trebuie să mă întorc acasă numaidecât.

Sucharita tocmai tăia un dovleac şi nu spuse nici o vorbă, până când Harimohini, adresându-i-se direct, îi zise:

— Nu mă auzi? Se face târziu!

Lolita şi Anandamoyi tăcură, iar Sucharita se ridică şi zise:

— Vin acum, mătuşică!

Şi, prinzând-o de mână pe Harimohini, o trase într-o altă cameră, unde îi zise cu glas hotărât:

— De vreme ce ai venit să mă iei, nu vreau să te contrazic de față de toată lumea. Plec acasă cu dumneata, dar la prânz mă întorc aici.

— Auzi vorbă! exclamă Harimohini revoltată. De ce nu spui că vrei să rămâi aici pentru totdeauna?

— Nu pot să rămân chiar dacă aş vrea, răspunse Sucharita. Tocmai de aceea nu plec de tot, atâta vreme cât mai pot sta cu Anandamoyi.

Această remarcă o înfurie pe Harimohini, dar socoti că nu e momentul să-i răspundă şi nu zise nimic.

— Mă duc acasă, mamă, pentru o oră, două, dar mă întorc curând, zise Sucharita zâmbind către Anandamoyi.

— Foarte bine, draga mea, răspunse Anandamoyi, fără a o mai întreba ceva.

— La prânz sunt aici, îi şopti Sucharita Lolitei.

— Satish? zise Sucharita privind-o întrebător pa mătuşa ei când se opri în fața palanchinului.

— Lasă-l aici, zise Harimohini, convinsă că băiatul nu putea decât să tulbure atmosfera casei – era, deci, mai bine dacă rămânea departe.

După ce se instalară amândouă în palanchin şi o porniră la drum, Harimohini încercă să facă introducerea la discursul pe care-l pregătise:

— Iată că şi Lolita s-a măritat! Foarte bine! Paresh Babu a scăpat de grija uneia dintre fete.

După această introducere, zugrăvi pe larg povara ce o reprezenta într-o casă o fată nemăritată şi câtă grijă înseamnă pentru cei ce o ocrotesc.

— Ce să-ți mai spun? zise Harimohini. Nici nu mă pot gândi la altceva. Chiar şi când repet numele lui Dumnezeu, numai grija asta o am în minte. Îți spun drept, nici nu mă mai pot ruga aşa cum mă rugam în trecut. Mereu îmi zic: „Oh, Doamne, după ce mi-ai luat tot ce am avut, pentru ce mi-ai făurit un nou laț care să mă sugrume?”

Aşadar, Harimohini părea să-i spună că Sucharita nu-i pricinuia numai griji lumeşti, ci era chiar o piedică în calea mântuirii ei. Dar în fața unor asemenea probleme grave, Sucharita tăcu. Harimohini nu putea pricepe prea bine gândurile Sucharitei, dar, conform proverbului „Cine tace spune da”, socoti că atitudinea nepoatei era în acord cu intențiile sale şi avu impresia că fata se mai îmblânzise puțin.

Apoi Harimohini începu să-i spună că izbutise în misiunea ei grea de a deschide porțile societății hinduse în fața unei fete ca Sucharita şi că-i netezise calea, aşa încât, chiar dacă va fi invitată la ospețe în casa unor brahmani de seamă, va putea sta la rând cu ceilalți oaspeți, fără ca cineva să cuteze a face vreo aluzie, nici chiar în şoaptă.

În acest punct al discursului, palanchinul se opri în fața casei lor. Când să urce la etaj, Sucharita observă că, în odăița de lângă intrarea principală, servitorul ungea cu ulei corpul unui bărbat necunoscut, pregătindu-l pentru baia de dimineață. Musafirul nu manifestă nici un fel de sfială dând cu ochii de Sucharita, ci, dimpotrivă, o privi cu multă curiozitate.

Când ajunseră sus, Harimohini îi spuse că musafirul era cumnatul ei, şi Sucharita ghici numaidecât despre ce era vorba. Harimohini încercă apoi să-i explice că, având un musafir în casă, ar fi din cale afară de nepoliticoasă dacă ar pleca la prânz, dar Sucharita clătină din cap şi exclamă:

— Ah, nu, mătuşică, trebuie să plec.

— Uite ce e, zise Harimohini, rămâi azi aici şi întoarce-te mâine la ei.

— După ce fac baie, mă duc să dejunez cu tata, şi de acolo plec la Lolita, zise răspicat Sucharita.

— Dar el a venit să te vadă pe tine, izbucni în cele din urmă Harimohini.

— Ce rost are să mă vadă pe mine? întrebă Sucharita.

— Auzi vorbă! exclamă Harimohini. În ziua de azi nu se mai fac asemenea treburi fără vedere! În vremea tinereții mele era cu totul altfel. Tu ştii că unchiul tău nu m-a văzut la față până la cununie?

După această aluzie, începu să-i povestească amănunțit cum se desfăşuraseră pregătirile pentru căsătoria ei. Îi explică cum, după prima propunere de căsătorie, au sosit în casa tatălui ei doi venerabili reprezentanți ai renumitei familii Roy însoțiți de doi servitori, purtând turbane mari şi toiege în mână ca să vadă fata. Îi povesti apoi cât erau de emoționați părinții ei şi câte pregătiri se făcuseră pentru a-i primi şi a-i ospăta cum se cuvine pe trimişii familiei Roy. În sfârşit, suspină adânc şi încheie:

— În ziua de azi, totul s-a schimbat. Să nu-ți faci prea multe griji, stai de vorbă cu el cinci minute şi atâta tot.

— Nu! zise Sucharita apăsat.

Uluită de tonul şi hotărârea cu care rostise Sucharita cuvântul „Nu!”, Harimohini zise:

— Foarte bine, nu e nici o supărare dacă nu vrei să apari în faţa lui. Nu e neapărat nevoie să vă vedeţi... Ştii, Kailash e un tânăr modern şi învăţat care nu respectă datina... şi zicea că ar vrea să vadă mireasa cu ochii lui... Mă gândisem că, de vreme ce tu apari în public şi te poate vedea orişicine, de ce nu te-ai întâlni şi cu el? Dar dacă te sfieşti, nu face nimic că nu te poate vedea la faţă.

Apoi începu să-i vorbească despre înalta lui pregătire intelectuală; îi povesti cum, dintr-o singură trăsătură de condei, l-a înfundat pe şeful oficiului poştal din sat şi cum toţi ţăranii din satele învecinate veneau la el pentru procese şi jalbe şi că nimeni nu făcea un pas fără să se sfătuiască cu Kailash. Iar despre caracterul şi firea lui, nici nu mai era cazul să-i vorbească. După moartea primei sale soţii, n-a mai vrut să se căsătorească şi, deşi prietenii şi rudele au încercat în repetate rânduri să-l convingă, a preferat să asculte de ce l-a sfătuit gurul său. Acum Harimohini se străduise mult pentru a-l face să primească propunerea ei.

— Crezi c-a vrut să mă asculte? De altfel, face parte dintr-o familie importantă! Şi se bucură de mare consideraţie în societate!

Sucharita însă îi spuse că nu voia să fie pricina vreunei ştirbiri a acestei mari consideraţii – ea nu era egoistă şi nu urmărea nimic pentru ea. Dacă aşa a fost să fie, ca în comunitatea hindusă să nu se găsească un loc pentru ea, asta nu o supăra câtuşi de puţin.

Harimohini era revoltată că nepoata ei nu pricepea cât de mare cinste îi făcuse Kailash consimţind la această căsătorie.

Ea se ostenise atât, şi Sucharita avea aerul să se simtă jignită, ceea ce o făcu pe Harimohini să spună că e scârbită de mentalitatea modernă.

Apoi, mânioasă cum era, începu să facă diferite insinuări în legătură cu Gora. Întrebă ce situaţie o fi având el în societate de se făleşte atât cu hinduismul lui. Cine îl respectă? Şi cine ar avea influenţa necesară pentru a-l feri de sancţiunile pe care comunitatea hindusă i le va aplica dacă se căsătoreşte din interes cu o fată din Brahmo Samaj? Toţi banii se vor irosi pentru a închide gura oamenilor. Şi aşa mai departe, trăncăneala ei nu se mai isprăvea.

— De ce vorbeşti astfel, mătuşică? izbucni în cele din urmă Sucharita. Ştii prea bine că cele ce spui n-au nici un temei!

— La vârsta mea, zise aceasta pe un ton batjocoritor, nimeni nu mă mai poate păcăli. Ochii îmi sunt deschişi, şi urechile sănătoase. Eu văd, aud şi înţeleg totul, dar, deşi purtarea ta mă surprinde, tac!

Apoi îşi exprimă convingerea fermă că, împreună cu mama lui, Gora urzise o conspiraţie ca să se căsătorească cu Sucharita şi că motivul principal al acestei uneltiri nu era dezinteresat. În concluzie, îi spuse că dacă ea, mătuşa ei, nu o va putea salva măritând-o cu acest bărbat din familia Roy, conspiraţia lui Gora va reuşi până la urmă.

În acest punct, chiar şi răbdarea Sucharitei ajunse la capăt:

— Cei pe care dumneata îi ponegreşti sunt oameni pe care eu îi respect, dar fiindcă văd că nu poţi înţelege câtuşi de puţin prietenia mea cu ei, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să plec din casa aceasta. Când gândurile dumitale vor fi mai

binevoitoare, am să pot locui din nou cu dumneata şi am să mă întorc.

— Dacă nu te simţi atrasă spre Gourmohan, stărui Harimohini, şi dacă zici că n-ai de gând să te măriţi cu el, ce ai împotriva lui Kailash? Doar nu intenţionezi să rămâi nemăritată?

— De ce nu? strigă Sucharita. Chiar aşa! N-am de gând să mă mărit.

Harimohini făcu ochii mari şi strigă mirată:

— Şi vrei să rămâi aşa până la bătrâneţe?...

— Da, până la moarte! zise Sucharita.

Capitolul LXXIV

Lipsa Sucharitei de acasă, tocmai când dorea atât de mult să-i vorbească, aduse în sufletul lui Gora o profundă schimbare. Ajunse la concluzia că Sucharita izbutise să aibă înrâurire asupra lui pentru că el intrase în relaţii prea apropiate cu familia ei şi că, fără să-şi dea seama, se lăsase prins în mrejele lor. Trufia îl făcuse să treacă dincolo de limitele permise şi, nerespectând opreliştile, încălcase

obiceiurile țării sale. Dacă oamenii nu respectă regulile de conduită, nu numai că îşi fac rău, conştient sau inconştient, lor înşişi, ci pierd şi puterea de-a face bine altora. Relațiile şi apropierea de alți oameni fac ca o mulțime de sentimente dăunătoare să capete forță şi, până la urmă, să întunece înțelepciunea şi credința omului.

Gândindu-se la prietenia lui cu fete dintr-o familie brahmoistă, îşi dădu seama că greşise față de convingerile sale. Dar, mai mult decât atât, Gora constată că simpla frecventare a oamenilor de rând îi dădea senzația că se pierde într-un vârtej. La fiecare pas se trezea în el un sentiment de milă şi mereu se gândea că cutare şi cutare lucru e rău, că altul era greşit şi trebuie îndreptat. Oare acest sentiment de milă nu-i deformase capacitatea de a discerne între bine şi rău? Cu cât omul este mai înclinat să privească lucrurile cu milă, cu atât îşi pierde puterea de a concepe adevărul întreg şi nealterat. Prin milă, omul întunecă lumina, aşa cum fumul întunecă focul.

„De aceea", îşi zise Gora, „în țara noastră, religia cerea ca aceia ce au misiunea de a purta de grijă binelui obştesc să trăiască izolați. Cine ar pretinde că un rege îşi poate ocroti supuşii dacă trăieşte în strânsă intimitate cu ei? Înțelepciunea de care are nevoie un rajah în raporturile sale cu supuşii este alterată dacă-i frecventează prea des. Poporul, de bunăvoie, creează în jurul regelui un nimb şi se ține la distanță de el, pentru că oamenii îşi dau seama că, dacă regele intră în viața lor de toate zilele, dispare însăşi rațiunea existenței lui.

Brahmanul, de asemenea, trebuie să se țină la distanță, ca să poată apăra detaşarea de care are nevoie. Brahmanul care se lasă atras printre oamenii de rând şi se amestecă în viața de zi cu zi este asemenea celui care, în lăcomia lui de bani, îşi leagă de gât funia şi moare spânzurat – şi este demn de

dispreț aproape tot atât cât cel din urmă ticălos... nedemn chiar pentru sudri[72], care, cel puțin, sunt cinstiți față de casta lor, în timp ce un asemenea brahman e mort pentru casta brahmanilor, şi deci impur. Din pricina acestui soi de brahmani trece India acum printr-o perioadă de decădere."

În ziua aceea, Gora era gata să se dăruiască fără rezervă realizării mantrei dătătoare de viață a brahmanilor şi hotărî să se mențină absolut pur. „Nu am voie să trăiesc la acelaşi nivel cu alții", îşi zicea el. „Mie nu-mi trebuie prietenie: eu nu fac parte dintre oamenii de rând cărora le este necesară tovărăşia unei femei ca să le dea bucurie în viață; trebuie să mă feresc cât mai mult de relațiile strânse cu gloata. Aşa cum pământul priveşte spre cer, în aşteptarea ploii, oamenii de rând ridică privirea spre brahman. Dacă mă apropii prea mult de ei, cine le va mai putea da viață?"

Până azi, Gora se închinase din toată inima zeilor, dar acum se simțea atât de nenorocit, încât nu se mai putu stăpâni: munca lui i se părea fără sens, iar viața, aproape distrusă. Se refugie în cultul idolilor. Şedea nemişcat în fața idolului său şi căuta să-şi concentreze mintea numai asupra lui. Dar asta nu izbuti să-i trezească în suflet nici cea mai mică urmă de devoțiune. Putea concepe idolul prin rațiune, dar, dacă nu făcea apel la imaginație, totul rămânea sterp. Numai că imaginația nu poate umple inima de devoțiune, iar rugăciunea nu se bizuie pe argumentări metafizice. Gora constată că, atunci când voia să-i convingă pe alții, sufletul i se umplea de bucurie, şi ființa lui era cuprinsă de o devoțiune pe care n-o cunoştea când încerca să practice puja în templu. Se străduise mult şi practicase în ultima vreme zi de zi puja, împlinind toate rânduielile prevăzute în cărțile sfinte. Căutase să se convingă că, atunci când îți lipseşte forța de a te uni cu omenirea prin sentiment, îți rămâne

---

[72] Membrii castei celei mai de jos în sistemul hindus al castelor.

posibilitatea de a o face prin obiceiuri şi dogme. De aceea, ori de câte ori intra într-un sat, se ducea la templu şi, aşezându-se să mediteze, îşi zicea că aici e locul lui... de o parte zeul, de alta, omul ce i se închină, iar între ei, brahmanul – puntea de legătură care-i unea. Încetul cu încetul, Gora începuse să creadă că brahmanului nu-i este necesară devoțiunea. Devoțiunea, îşi zicea el, era o însuşire a oamenilor de rând, iar puntea ce-l unea pe omul evlavios de credința lui era o legătură a cunoaşterii care îi unea, dar care în acelaşi timp stabilea şi anumite limite între ei. Dacă n-ar exista o prăpastie de înțelepciune nepătrunsă între omul evlavios şi zeitatea lui, totul ar fi deformat. De aceea confuzia creată prin devoțiune nu era pe măsura brahmanilor. Rolul lor era să stea deoparte, pe culmile înțelepciunii, iar prin viața lor de austeritate să păstreze credința – pură şi neîntinată – spre folosul oamenilor de rând. Aşa după cum brahmanii nu-şi pot găsi liniştea în viața pământească, tot aşa lor nu le este dat să se bucure de devoțiune. Aceasta este gloria brahmanului. În viața lumească, brahmanul trebuie să respecte constrângerea şi să se supună legilor trasate de cărțile sfinte, iar în practicile sale religioase, să caute cunoaşterea. Pentru că se lăsase biruit de inima lui, Gora hotărî să-şi pedepsească inima rebelă prin izolare. Dar oare cine îl va duce pe vinovat în exil? Unde este soldatul care va împlini această sarcină?

Capitolul LXXV

Pregătirile pentru ceremonia de penitență a lui Gora se apropiau de sfârşit. În grădina de pe malul Gangelui, totul era gata. Abinash regreta mult că locul ales pentru ceremonie era atât de departe de centrul Calcuttei – şi, deci, nu va stârni prea mare vâlvă. Abinash ştia că Gora n-avea nevoie de această penitență... că ea îi era necesară țării şi poporului asupra căruia trebuia să producă un efect moral. De aceea socotea că ceremonia trebuie să se desfăşoare în mijlocul mulțimii.

Gora însă nici nu voia să audă, întrucât focul penitenței şi cântarea mantrelor vedice nu erau potrivite în mijlocul unui oraş aglomerat cum era Calcutta. Pentru această ceremonie ar fi fost mult mai potrivită o sihăstrie în mijlocul pădurii. Pe malul pustiu al Gangelui, în acompaniamentul imnurilor vedice şi în lumina flăcărilor ce se înălțau din focul rugului, Gora avea de gând să evoce străvechea Indie, muma lumii întregi, să se scalde în apele Gangelui şi să se purifice pentru a se iniția în vederea unei vieți noi. Pe Gora nu-l interesa defel „efectul moral”.

Negăsind altă cale de a-şi satisface dorința de publicitate, Abinash făcu apel la presă şi, fără a-i spune nimic lui Gora, trimise la toate ziarele câte un reportaj despre ceremonia ce va avea loc. Ba mai mult, scrise mai multe articole în care arăta că, deşi un brahman spiritualizat şi pur ca Gora nu putea fi pângărit de nici un păcat, el luase asupră-şi toate păcatele izvorâte din decadența Indiei de azi şi că se supunea ceremoniei de penitență spre folosul țării întregi. Iată ce scria, printre altele: „Aşa cum țara noastră suferă sub jugul unui neam străin din cauza propriilor ei păcate, tot astfel şi Gourmohan Babu a avut de îndurat în viața lui cătuşele închisorii. Aşa cum poartă el pe umeri durerea patriei şi este gata să facă penitență pentru păcatele țării, la fel voi, frați bengalezi, milioane de copii ai Indiei, trebuie să...” şi aşa mai departe.

Când Gora citi toate aceste efuziuni sentimentale, se înfurie peste măsură, dar Abinash nu mai putea fi domolit. Ocările lui Gora nu-l impresionau... de fapt, cearta îi făcu chiar plăcere. Era de părere că gurul lui trăieşte în sfere mai înalte decât ceilalți, şi de aceea nu se pricepea la lucrurile lumeşti. Vishnu[73] a fost cel care a creat Gangele sfânt; dar ca fluviul să coboare pe pământ şi să curgă printre muritori, a trebuit să intervină un rege pământesc, pentru că aceasta nu-i privea pe cei din ceruri. Erau două lucruri cu desăvârşire distincte. De aceea, când Gora se înfurie la exagerările lui Abinash, acesta zâmbi în sinea lui, şi admirația lui față de Gora crescu şi mai mult. Abinash îşi zise: „Gurul nostru nu pricepe nimic, n-are simț practic, se înfurie la cel mai mic fleac, dar într-o clipă se potoleşte".

În urma eforturilor lui Abinash, ceremonia de penitență a lui Gora începu să facă vâlvă, şi numărul celor care veneau să-l vadă sau cereau să-i fie prezentați ajunse neînchipuit de mare. Zi de zi primea atâtea scrisori de pe cuprinsul țării, încât, în cele din urmă, renunță să le mai citească. După părerea lui Gora, publicitatea în jurul penitenței sale nimicea solemnitatea ceremoniei şi o transforma într-o simplă festivitate socială. „Acesta este de altfel", zicea el, „marele neajuns al vremurilor de azi!"

În ultima vreme, Krishnadayal nu mai deschidea ziarele, dar zvonul pregătirilor pătrunse şi în izolarea lui, iar ortacii săi îşi exprimară nădejdea că demnul fiu al prietenului lor admirat va ajunge într-o bună zi asemenea venerabilului său tată. Îi spuneau că băiatul calcă pe urmele tatălui şi-i povestiră cu exaltare pregătirile pentru ceremonia ce se

---

[73] Una dintre cele mai importante zeități ale trinității hinduse, formate din Brahma (creatorul vieții), Vishnu (cel care o menține) şi Shiva (distrugătorul ei).

apropia, la care Gora avea să fie sărbătorit cu mare strălucire.

Ar fi greu să spună cineva câtă vreme trecuse de când Krishnadayal nu mai pusese piciorul în camera lui Gora. Dar în ziua aceea îşi dezbrăcă veşmintele de mătase, îşi puse o haină de toate zilele şi intră la Gora. Numai că Gora nu era acolo, şi servitorul îi spuse că este în templul casei.

— Dumnezeule! Ce caută el în templu? exclamă Krishnadayal.

Când află că era în rugăciune, se alarmă şi mai tare şi porni de-a dreptul spre uşa templului. Văzându-l pe Gora înăuntru, cum îşi făcea puja, îl strigă fără să intre:

— Gora!

Surprins la vederea tatălui său, Gora se ridică în picioare.

Krishnadayal îşi rezervase în partea casei pe care o ocupa el un sanctuar pentru zeitatea lui tutelară. Membrii familiei sale erau vaishnabi[74], el însă devenise shakta[75], şi de multă vreme nu mai lua parte la rugăciunile celorlalți.

Krishnadayal strigă din nou:

---

[74] Adoratori ai lui Vishnu, în diferitele sale forme de încarnare.

[75] În sistemul hinduist, aceasta reprezintă o treaptă superioară, dând dreptul la alegerea şi adorarea unei anumite zeităţi, care devine tutelară.

— Gora, ieşi afară! Iar după ce Gora ieşi, exclamă: Ce-nseamnă asta? Ce cauți tu în templu? Puja se face numai de către brahmani, continuăKrishnadayal văzând că Gora nu-i răspunde. Ei se ocupă de ceremonialul necesar... ei se roagă pentru întreaga familie. Ce te amesteci tu în treburile astea?

— Crezi că fac ceva rău? întrebă Gora.

— Sigur că da! exclamă Krishnadayal. Mai întrebi? Faci foarte rău! Ce rost are ca oameni care n-au acest drept să se amestece în asemenea lucruri? E o crimă ce faci, ascultă-mă pe mine! O crimă nu numai pentru tine, ci pentru întreaga familie!

— Dacă priveşti lucrurile prin prisma devoțiunii sincere, atunci sunt foarte puțini la număr cei ce au dreptul să practice puja, îi răspunse Gora. Sau poate vrei să spui că eu n-am dreptul să fac ceea ce face preotul nostru?

Pe moment, Krishnadayal nu găsi răspuns. Dar după o scurtă tăcere, spuse:

— Uite ce este: puja nu poate fi făcută decât de oameni din casta preoților. Nu cred că e un păcat dacă te amesteci în misiunea lor, dar, în felul acesta, dispare rațiunea lor de a fi, şi munca socială nu mai poate continua. Aşa că n-ai nici o scuză. Ce rost are să intri în încăperea asta?

Întrucât din partea lui Krishnadayal se putea aştepta la orice, Gora nu se simțea mirat că îi interzice lui, un brahman în toată legea, să intre în templul unde se făcea puja. Primi observația fără a protesta. Krishnadayal însă continuă:

— Am mai auzit ceva, Gora. E adevărat că ai invitat toți pandiții mai cunoscuți la ceremonia ta de penitență?

— Da, recunoscu Gora.

— Atâta vreme cât sunt în viață, n-o să permit asta! spuse Krishnadayal scos din fire.

— Pentru ce? întrebă Gora revoltat.

— Mai întrebi? strigă Krishnadayal. Nu ți-am spus deunăzi că tu nu poți face ceremonie de penitență?

— Ba da, mi-ai spus, zise Gora, dar nu mi-ai dat nici o explicație.

— Nu văd pentru ce trebuie să-ți dau şi explicații, răspunse Krishnadayal. Noi, bătrânii şi învățătorii voştri, o spunem, şi toată lumea ştie că fără consimțământul nostru n-aveți dreptul să luați parte la nici o ceremonie religioasă. Cred că ai aflat despre ceremoniile ce se fac în memoria strămoşilor!

— Da, şi există vreo piedică pentru mine? întrebă Gora uluit.

— Este absolut imposibil să participi la ele! exclamă Krishnadayal mânios. Nu-ți permit să iei parte la aceste ceremonii.

— Uite ce este, tată, zise Gora cu glas apăsat, simțindu-se jignit. E un lucru care mă priveşte pe mine. Mă supun acestei penitențe pentru a mă purifica. Nu înțeleg de ce te frământi şi te nelinişteşti în mod inutil din pricina mea.

— Ascultă, Gora, răspunse Krishnadayal, nu căuta să faci din orice problemă un subiect de discuție. Aceasta nu este o chestiune ce se poate discuta. Există o mulțime de lucruri pe care tu încă nu eşti în stare să le înțelegi. Dă-mi voie să-ți spun încă o dată: te înşeli dacă îți închipui că ai fost admis în sânul religiei hinduse. Asta nu stă în puterea ta, pentru că fiecare picătură de sânge ce-ți curge prin vine, întregul tău trup din cap până-n picioare se opune acestui lucru. Nu poți deveni deodată hindus; oricât ți-ai dori, nu stă în puterea ta. Totul începe de la fiecare naştere a omului.

— Nu pricep ce vrei să spui prin „fiecare naştere”, zise Gora roşind, dar cred că pot beneficia de drepturile pe care originea mea mi le acordă.

— Iar începi să discuți! strigă Krishnadayal. Nu ți-e ruşine să mă contrazici? Pretinzi că eşti hindus, dar când ai de gând să te dezbari de firea asta, care nu-i defel hindusă? Trebuie să asculți ce-ți spun şi să te supui.

— Dacă nu fac penitență, zise Gora după o scurtă tăcere, stând cu capul plecat, n-am să pot sta alături de ceilalți oaspeți la nunta lui Sasi.

— Ei, şi? exclamă Krishnadayal mai uşurat. E vreo supărare? Îți vom pune o masă separat.

— Asta înseamnă că trebuie să stau deoparte şi în comunitatea noastră, adăugă Gora.

— Aşa este, consimți Krishnadayal, dar în fața figurii surprinse a lui Gora, se grăbi să-l liniştească: Uită-te la mine. Eu nu mănânc niciodată cu nimeni la masă, chiar dacă sunt poftit. Ce legătură am eu cu comunitatea mea? Şi cum tu

doreşti să fii cât mai puţin contaminat, e mult mai bine dacă procedezi ca mine. După părerea mea, asta ar fi spre folosul tău!

Pe la vremea prânzului, Krishnadayal trimise să-l cheme pe Abinash la el şi-i spuse:

— Ce-i cu conspirația asta care-l va face pe Gora să se dea în spectacol?

— Ce vreți să spuneți? întrebă Alinash. Gora al dumneavoastră a vrut-o! La urma urmei, pentru el o facem!

— Dar, zise Krishnadayal supărat, vă spun că toată această zarvă în jurul penitenței este nelalocul ei. Eu nu o permit sub nici un motiv. Trebuie să renunțați la ea.

Abinash rămase surprins de îndărătnicia bătrânului. De altfel, cunoştea din istorie o mulțime de exemple de părinți ai unor oameni de seamă care n-au avut înțelegere față de fiii lor, aşa că-l clasă şi pe Krishnadayal în aceeaşi categorie. Totuşi, ar fi fost mai bine dacă, în loc să-şi petreacă zilele şi nopțile în tovărăşia unor sannyasin-i escroci, ar fi învățat câte ceva de la fiul său!

Având însă destul bun-simț, Abinash îşi dădu seama că nici un argument n-ar putea avea vreun rezultat în acest caz; neputând, deci, spera să producă vreun „efect moral”, nu-şi pierdu vremea în discuții inutile şi zise:

— Foarte bine, domnule, dacă dumneavoastră nu aprobați, ceremonia nu va avea loc. Dar întrucât s-au făcut toate pregătirile, ba chiar au fost expediate şi invitațiile, nu mai putem contramanda... aşa că vă rog să ne îngăduiți ca, fără Gora, să facem ceremonia de penitență pentru păcatele țării noastre... care sunt destul de multe.

Astfel Abinash îl potoli pe Krishnadayal.

Gora nu ținuse niciodată prea mult seama de ceea ce spunea Krishnadayal, aşa că nici de data aceasta nu-l ascultă cu adevărat. Într-o problemă mai presus de viața societății, socotea că nu este obligat să respecte opreliştile fixate de părinți. În ultima vreme, totuşi, ceva îl frământa şi nu-i dădea pace. În mintea lui se născu o vagă bănuială că în dosul cuvintelor lui Krishnadayal se ascundea un adevăr tainic. Un fel de coşmar confuz începu să-l urmărească zi şi noapte. Avea senzația că e înghesuit dintr-odată din toate părțile. Singurătatea lui îi apăru în proporții uriaşe. În față îi stătea un vast câmp de acțiune, munca ce-l aştepta era imensă, dar n-avea pe nimeni lângă el.

Capitolul LXXVI

Ceremonia de penitență urma să aibă loc a doua zi şi se hotărâse ca Gora să plece de cu seară la cabana de pe malul Gangelui. În momentul în care era gata să iasă din casă,

apăru Harimohini. Această vizită neaşteptată nu-i făcu plăcere lui Gora.

— Oh, aţi venit la noi..., îi spuse el. Eu trebuie să plec neapărat. Nici mama nu e acasă de câteva zile... dacă vreţi s-o vedeţi, trebuie să...

— Nu, mulţumesc, răspunse Harimohini. Am venit la dumneata. Stai, te rog, jos un moment, n-am să te reţin mult.

Gora se aşeză, iar Harimohini deschise imediat vorba despre Sucharita. Îi spuse că nepoata ei profitase foarte mult de pe urma minunatelor învăţături primite de la Gora. Ajunsese atât de departe, încât în ultima vreme nu mai primea apă din mâna nimănui şi era binevoitoare faţă de toată lumea. Apoi exclamă:

— Doamne, Dumnezeule, dumneata nu ştii câte griji mi-am făcut pentru ea. Dacă ai putea-o călăuzi şi mai departe pe calea cea bună, ţi-aş rămâne îndatorată pe viaţă. Deie Domnul să ajungi cârmuitorul unei împărăţii! Deie Domnul să-ţi găseşti o fată de neam, demnă de strămoşii dumitale nobili, deie Domnul să ai o casă prosperă, norocoasă, îmbelşugată şi plină de copii!

Şi aşa mai departe, îi spuse că Sucharita ajunsese acum femeie în toată firea şi că nu mai putea pierde nici o singură zi: trebuia să se mărite. Dacă ar fi trăit într-o familie hindusă, la vârsta ei ar fi fost mamă cu mai mulţi copii. Harimohini îşi exprimă convingerea că Gora împărtăşea întru totul părerea ei şi că ar fi o mare greşeală să se amâne căsătoria Sucharitei. De aceea, după o îndelungă frământare, sub povara acestei griji, izbutise în sfârşit, cu multă greutate şi după multe rugăminţi, să-l aducă pe cumnatul ei, Kailash,

la Calcutta. Cu ajutorul lui Dumnezeu, toate obstacolele care-i pricinuiseră atâta teamă şi îngrijorare fuseseră înlăturate. Totul se rânduise. Ginerele nu cerea zestre şi nu ridica obiecţii în legătură eu felul de viaţă al Sucharitei de până acum... Harimohini ţinu să-i spună că reuşise toate acestea graţie tacticii sale iscusite – şi iată că tocmai în acest moment, spre marea ei surprindere, Sucharita refuză cu îndârjire propunerea. Harimohini nu putea ghici gândurile Sucharitei... numai Dumnezeu ştie dacă cineva o influenţează sau dacă este atrasă cumva de un alt bărbat.

— Dacă vrei să-ţi spun, continuă Harimohini, fata nu e demnă de dumneata! O să se mărite şi o să se mute într-un sat unde nimeni nu va afla nimic despre trecutul ei, şi viaţa va continua în linişte. Dar dumneata trăieşti într-un oraş, şi, dacă te căsătoreşti cu ea, niciodată n-ai să poţi apărea în faţa oamenilor!

— Ce tot vorbiţi? exclamă Gora mânios. Cine v-a spus că aş vrea să mă însor cu ea? De unde aţi aflat aşa ceva?

— Cum de unde? Din ziare, zise Harimohini scuzându-se. Când am auzit ce s-a scris în ziare, îmi venea să mor de ruşine!

Din vorbele ei, Gora ghici că fie Haran Babu, fie vreun alt membru al Brahmo Samajului scrisese în ziar despre acest lucru şi, încleştându-şi pumnii, strigă:

— E o minciună!

— Ştiu, exclamă Harimohini speriată de tunetul glasului lui Gora. De aceea am să-ţi fac o rugăminte şi te rog să nu mă refuzi. Trebuie să vii la noi să stai de vorbă cu Radharani.

— Pentru ce? întrebă Gora.

— Ca să-i explici cum stau lucrurile, îi răspunse Harimohini.

Gândul de a o vedea pe Sucharita îl umplu de bucurie pe Gora. Îi venea să zboare spre ea. Inima îi spunea: „Du-te azi ca s-o vezi pentru ultima oară! Mâine e ziua penitenței tale... şi după aceea vei deveni ascet. N-a mai rămas decât puțină vreme... nu o vei mai vedea decât câteva clipe! Desigur că nu e o crimă şi, chiar dacă păcătuieşti, mâine totul ți se va ierta."

— Spuneți-mi ce trebuie să-i explic, zise Gora după o scurtă tăcere.

— Nimic mai mult decât cele ce-ți spun eu, îi răspunse Harimohini, şi anume că, după idealurile hinduismului, o fată de vârsta Sucharitei trebuie să se mărite fără zăbavă, iar pentru ca o fată în situația ei să poată intra în comunitatea hindusă, un bărbat bun cum e Kailash înseamnă un noroc nemaipomenit.

Gora îşi simțea deja inima străpunsă de săgeți, iar când îşi aminti de bărbatul pe care-l văzuse în poarta Sucharitei, parcă-l înțepă un scorpion. Nu putea admite nici pentru o clipă ca un bărbat precum acela s-o ia de nevastă pe Sucharita. Sufletul i se revoltă şi îşi zise în sinea lui: „Nu, asta nu se poate".

Era cu neputință ca Sucharita să se înțeleagă cu vreun alt bărbat. Inima ei profundă, calmă, plină de gânduri şi simțăminte atât de adânci nu se dezvăluise niciodată în fața altui bărbat şi nici nu se va dezvălui vreodată! Cât de minunată a fost întâlnirea lor! Cât de sublimă! Ce prezență

de nedescris se manifestase în acel moment tainic! De câte ori poate avea omul o asemenea trăire în viaţă şi câţi bărbaţi au asistat la o asemenea minune? Bărbatul căruia soarta i-a hărăzit să descopere adevăratul caracter al Sucharitei, bărbatul care i-a simţit prezenţa cu toată fiinţa lui – acel bărbat poate spune că Sucharita i-a fost dăruită lui! Cum ar putea pune altul stăpânire pe ea?

— Crezi că Radharani trebuie să rămână toată viaţa nemăritată? Se poate să aibă ea această soartă? exclamă Harimohini.

Într-adevăr, avea dreptate! Mâine el îşi face penitenţa! După aceea va deveni un brahman absolut pur! Iar Sucharita să rămână nemăritată până la sfârşitul vieţii? Are cineva dreptul să-i impună o asemenea soartă? Era cu putinţă ca o femeie să ducă o povară atât de grea?

Harimohini continuă pălăvrăgeala, dar Gora n-o mai asculta. Gândurile i se învolburaseră şi-şi zicea: „Tata mi-a interzis să fac ceremonia de penitenţă... oare interdicţia lui n-are nici o valoare? Poate că tot ce cred despre rostul vieţii mele pe pământ nu e decât produsul imaginaţiei mele şi, de fapt, nu mi-a fost hărăzită nici o misiune. Voi fi un infirm toată viaţa dacă încerc să port o povară ce nu mi-e dată în mod firesc; sub greutatea unei asemenea poveri nu voi putea realiza nimic. Văd că inima îmi este învăluită de dorinţe! Cum să dau la o parte acest bolovan ce mă apasă? Tatăl meu ştie că în adâncul inimii mele nu sunt brahman, nu sunt ascet şi de aceea mi-a interzis cu atâta fermitate penitenţa.”

Gora hotărî să se ducă în aceeaşi seară la Krishnadayal să-l întrebe pentru ce îi spusese că nu are dreptul să facă penitenţă. Dacă l-ar putea convinge să-i explice totul desluşit, poate că ar găsi o cale de scăpare! Scăpare către Sucharita!

— Aşteptaţi-mă puţin, vă rog, mă întorc numaidecât, zise Gora şi o porni în grabă spre apartamentul tatălui său. Simţea că Krishnadayal ştia ceva ce-l poate elibera din suferinţă.

Dar uşa tatălui său era închisă şi, chiar după ce bătu de două, trei ori, nu se deschise. Nimeni nu-i răspunse. Din odaie răzbătea miros de tămâie şi de lemn de santal; în ziua aceea, Krishnadayal şi un sannyasin erau absorbiţi de nişte exerciţii noi – în asemenea ocazii, închideau toate uşile, pentru ca nimeni să nu-i poată tulbura. În noaptea aceea, nimeni, sub nici un pretext, nu putea intra la Krishnadayal.

Capitolul LXXVII

„Nu!” exclamă Gora în sinea lui, „penitenţa mea nu este mâine! A început de azi! Azi arde în mine un foc mai puternic decât cel ce urmează să fie aprins mâine. La începutul noii mele vieţi trebuie să aduc o jertfă mare, şi de aceea Dumnezeu a trezit în mine o dorinţă atât de arzătoare. Ce rost ar avea altfel să mi se dea o asemenea încercare? Nu era normal ca eu să mă apropii atât de mult de oamenii aceia; o legătură strânsă între firi opuse nu se întâlneşte în mod obişnuit. Şi apoi, nimeni n-ar fi putut visa ca o asemenea dorinţă copleşitoare să se nască în inima unui om detaşat ca mine. Până acum, tot ce i-am dăruit ţării mele i-am dat uşor şi niciodată n-am fost pus în situaţia de-a face un sacrificiu care să fie cu adevărat un sacrificiu pentru mine! Niciodată

n-am înțeles pentru ce unii oameni sufereau renunțând la anumite lucruri de dragul țării lor. Dar când omului i se cere să renunțe, trebuie să facă un sacrificiu real. Sacrificiul este însoțit de suferință, şi noua mea naştere nu se poate produce decât dacă inima-mi se răsuceşte de durere! Mâine-dimineață, ceremonia de penitență se va desfăşura în fața comunității mele. Iar azi, în ajun, Dumnezeul vieții mele a venit şi a bătut la uşa inimii mele. Cum aş putea primi mâine purificarea dacă nu săvârşesc azi penitența în adâncul inimii? Numai jertfind acum ceea ce îmi este cel mai scump pe lume, numai renunțând complet şi cu adevărat voi deveni într-adevăr sărac şi sfânt... voi fi un adevărat brahman."

Când Gora reveni la Harimohini, aceasta îi spuse:

— Vino, te rog, chiar acum cu mine! Dacă vii şi-i spui o vorbă, totul va fi bine.

— Pentru ce să vin? protestă Gora. Ce legătură am eu cu ea? Nici una, absolut nici una!

— Cum poți vorbi astfel? Doar te admiră ca pe un idol şi te respectă ca pe un guru, răspunse Harimohini.

Inima lui Gora tresări la aceste vorbe, dar protestă din nou:

— Nu văd pentru ce să merg acolo. Este foarte probabil că nu o voi mai vedea niciodată!

— Ai dreptate, zise Harimohini zâmbind încântată. Nu e bine să te întâlneşti prea des cu o fată de vârsta ei. Totuşi, n-o să plec până nu-mi ating scopul. Te rog încă o dată să vii şi să nu mă refuzi.

Gora însă clătină din cap cu violență. Nu, niciodată! Acum totul s-a isprăvit. A adus jertfa cuvenită lui Dumnezeu şi nu-şi mai putea pângări cu nimic neprihănirea. Deci, nu poate da ochii cu Sucharita.

Când Harimohini pricepu că nu-i chip să-l convingă, îl rugă:

— Dacă nu poți merge la ea, te rog, scrie-i o scrisoare.

Gora clătină din nou din cap. Nu! Îi era cu neputință să-i scrie o scrisoare.

— Bine, zise Harimohini, dar scrie măcar două rânduri, pentru mine! Cunoşti bine cărțile sfinte, dă-mi măcar o îndrumare.

— Îndrumare? Pentru ce? întrebă Gora.

— Oare principala datorie a unei fete de o anumită vârstă dintr-o casă hindusă nu este să se mărite şi să vadă de treburile gospodăriei? îi explică Harimohini.

— Uite ce este, zise Gora după un moment de tăcere, nu mă amestecați pe mine în treburile acestea. Eu nu sunt pandit, ca să dau ordine.

— De ce nu spui desluşit care-i dorința dumitale adevărată în adâncul inimii? se răsti Harimohini cu asprime. La început ai prins-o în laț, şi acum, când a sosit ceasul să-l dezlegi, îmi spui „Nu mă amestecați!" Ce vorbă e asta? Adevărul este că nu vrei s-o dezlegi pe Sucharita.

Altădată, la o asemenea vorbă, Gora ar fi fost cuprins de o indignare violentă; n-ar fi putut accepta o asemenea învinuire chiar dacă ar fi fost adevărată. Dar azi, fiindcă îşi începuse penitenţa, nu se înfurie. Şi apoi, în adâncul inimii, îşi dădea seama că Harimohini spusese adevărul. Fusese destul de brutal cu el însuşi când rupsese firele puternice care-l legau de Sucharita, dar voia să mai păstreze măcar un singur fir – firul invizibil al unei scuze.

De fapt, nu era pregătit să se despartă complet şi pentru totdeauna de ea.

Dar acum înţelese că orice urmă de ataşament trebuia smulsă şi că nu era cinstit să ofere cu o mână, iar cu cealaltă să mai reţină ceva.

Luă, deci, o hârtie şi începu să scrie plin de curaj şi hotărâre:

„Pentru femei, calea adevăratei realizări a vieţii este fericirea tuturor. Lumea poate fi plină de bucurie sau plină de durere... femeia pură şi plină de virtute acceptă totul şi este convinsă că principala ei datorie este să-şi realizeze religia în propriul cămin.”

— Ar fi bine dacă ai putea adăuga câteva vorbe în favoarea lui Kailash, îi sugeră Harimohini după ce citi cele scrise.

— Nu-l cunosc, obiectă Gora. Nu pot scrie nimic despre el.

Harimohini împături hârtia cu cea mai mare grijă şi, legând-o în colţul sariului ei, se întoarse acasă.

Sucharita era la Lolita împreună cu Anandamoyi. Harimohini socoti că nu e cuminte să discute cu nepoata ei acolo, ca nu cumva Lolita sau Anandamoyi să fie potrivnice planurilor ei şi s-o influenţeze pe Sucharita. Pentru a evita această primejdie, îi trimise un bilet Sucharitei, chemând-o acasă pentru a doua zi la vremea prânzului, întrucât avea de discutat cu ea o chestiune foarte importantă. Îi făgădui că în aceeaşi după-amiază o va lăsa să se întoarcă la Lolita.

A doua zi, Sucharita apăru, ferm decisă să-i reziste. Prevedea că mătuşa ei va deschide din nou vorba despre căsătorie. Era hotărâtă să pună capăt întregii poveşti, refuzând categoric şi definitiv propunerea ei.

După ce luară masa, Harimohini începu:

— Ieri-seară am trecut pe la gurul tău.

Sucharita se sperie. Oare mătuşa o chemase numai pentru a-l insulta din nou pe Gora?

— Nu te speria, zise Harimohini căutând s-o liniştească. Nu m-am dus să mă cert cu el. Mă simţeam atât de singură şi m-am gândit să trec pe la el, să-i cer unul dintre sfaturile lui înţelepte. În timpul convorbirii noastre, am pomenit şi numele tău şi mi-am dat seama că e de aceeaşi părere cu mine. Şi el crede că nu e bine ca fetele să rămână prea multă vreme nemăritate. De fapt, el spune că după cărţile sfinte este chiar un păcat. În familiile europene poate să fie bine, dar în cele hinduse nu este îngăduit. I-am vorbit pe faţă despre Kailash al nostru şi am văzut că el a înţeles foarte bine situaţia.

Sucharitei îi venea să intre în pământ de ruşine, dar Harimohini continuă:

— Tu îl respecți ca pe un guru! Trebuie să-i urmezi sfatul!

Sucharita rămase mută, iar Harimohini adăugă:

— I-am spus: „Vino, te rog, şi vorbeşte-i dumneata, pentru că de mine nu ascultă!", dar el mi-a răspuns: „Nu, eu nu trebuie s-o mai văd... Mi-o interzice societatea hindusă". Atunci l-am întrebat: „Ce este de făcut?" Şi, în sfârşit, el mi-a scris ceva cu mâna lui ca să-ți aduc ție. Iată! Încetişor, dezlegă colțul sariului şi, despăturind hârtia, i-o întinse Sucharitei.

În timp ce citea, Sucharita avu senzația că nu mai poate respira şi rămase încremenită, rigidă ca o statuie.

Nimic din cele scrise de Gora nu era nou sau lipsit de rațiune. Sucharita era întru totul de acord cu acele idei. Dar faptul că rândurile îi fuseseră trimise prin Harimohini aveau o semnificație care o îndurera peste măsură. Pentru ce tocmai azi îi trimisese Gora această scrisoare? Nu încăpea îndoială că va veni ziua în care Sucharita va trebui să se mărite... dar pentru ce se grăbeşte Gora să-i dea acest sfat? Să-şi fi terminat misiunea față de ea? Îl împiedica ea pe Gora să-şi îndeplinească chemarea sau să-şi ducă munca la capăt? Nu mai avea nimic s-o învețe, nu mai aştepta nimic din partea ei? Dar nu, nu putea să fie aşa: ea, în ceea ce o priveşte, mai aşteaptă... Sucharita îşi dădu toată osteneala să lupte împotriva durerii cumplite ce-i cuprinse inima, dar nu-şi găsi mângâierea.

Harimohini îi lăsă răgaz să reflecteze. Se duse să-şi facă siesta de după masă, iar când se deşteptă, se întoarse la Sucharita, pe care o găsi nemişcată, întocmai cum o lăsase.

— Radha, îi zise, de ce eşti atât de îngândurată, scumpa mea? La ce chibzuieşti atât de profund? Oare în cele scrise de Gourmohan Babu este ceva greşit?

— Nu, răspunse Sucharita cu blândețe, tot ce a scris este adevărat!

— Atunci, copila mea, ce rost are să mai zăbovim? exclamă Harimohini prinzând curaj.

— Nu, nu vreau să amân nimic, îi răspunse Sucharita, mă duc să stau puțin de vorbă cu tata.

— Uite ce este, Radha, obiectă Harimohini, tatăl tău nu va accepta niciodată să te căsătoreşti cu un bărbat dintr-o familie hindusă... dar gurul tău, el...

— Mătuşică, exclamă Sucharita iritată, pentru ce vorbeşti astfel? Nu mă duc la tata să discut despre măritişul meu. Vreau să-l văd, atâta tot!

Acum simțea că numai lângă Paresh Babu îşi mai putea găsi mângâiere.

Ajunsă la el, îl văzu strângându-şi nişte rufe într-un cufăr.

— Ce s-a întâmplat, tată? întrebă Sucharita.

— Mă duc pentru câtăva vreme la Simla[76], draga mea, îi spuse zâmbind Paresh Babu. Plec cu trenul mâine-dimineață.

Zâmbetul lui Paresh Babu ascundea o imensă revoltă ce nu-i scăpă Sucharitei. Nu mai avea liniște în căminul lui lângă soție, nici în afara casei lângă prietenii săi – şi dacă nu pleca undeva, departe de ei, s-ar fi trezit în mijlocul unui adevărat vârtej. Sucharita se simți profund mişcată când îl văzu strângându-şi singur lucrurile, pentru a pleca a doua zi în călătorie. Era îndurerată că nimeni din familia lui nu-l ajută să-şi pregătească bagajele. De aceea îl dădu cu blândețe la o parte şi se apucă de lucru: scoase totul din cufăr şi începu să aşeze ea fiecare bucată, împăturită cu grijă. Cărțile lui preferate le împachetă aşa încât să nu se strice pe drum şi, în timp ce bătrânul îşi vedea de treabă, îl întrebă cu glas cald:

— Pleci singur, tată?

— Nu o să-mi fie prea greu, Radha! îi răspunse el pe un ton liniştitor, deoarece îi ghicise mâhnirea.

— Tată, am să te însoțesc eu, zise Sucharita.

Paresh Babu se uită în ochii Sucharitei, iar ea adăugă:

— Îți făgăduiesc, tată, că n-am să te supăr cu nimic.

---

[76] Cunoscută staţiune balneoclimaterică de la poalele Himalayei.

— Cum poți vorbi astfel? întrebă Paresh Babu. M-ai supărat tu cândva, copila mea?

— Dacă mă laşi singură, nu ştiu dacă am să pot rezista, stărui Sucharita. Sunt o mulțime de lucruri pe care încă nu le înțeleg... şi dacă nu mi le explici dumneata, nu voi ajunge niciodată la liman. Tată, mi-ai spus să mă bizui pe rațiunea mea... dar eu n-am destulă rațiune... mintea mea nu are destulă forță. Trebuie să mă iei cu dumneata, tată!

După aceste vorbe, întoarse capul, se aplecă peste cufăr, şi lacrimile începură să-i curgă şiroaie.

Capitolul LXXVIII

Înmânându-i lui Harimohini scrisoarea, Gora avu sentimentul că-i trimite Sucharitei o scrisoare ce distruge pe veci prietenia lor. Numai că, aşternând câteva rânduri pe o hârtie, omul nu rezolvă o problemă. Inima lui nu voia să consimtă şi, cu toate că Gora îşi semnase numele de bunăvoie, inima nu-i pusese iscălitura şi nu voia să se supună. De fapt, inima-i era atât de nesupusă, încât Gora hotărî să alerge la Sucharita în aceeaşi seară! Dar tocmai când voia să plece, ceasul din turnul bisericii învecinate bătu ora zece şi îşi zise că era prea târziu ca să se mai ducă într-o casă străină. Rămase de veghe şi urmări fiecare bătaie a ceasului. Nu se mai duse în grădina de pe malul Gangelui.

Trimise un bilet în care le spunea că va sosi dimineața în zori.

A doua zi se duse la locul ceremoniei. Dar unde erau forța şi puritatea spirituală cu care hotărâse să intre în ceremonia de penitență?

Mulți dintre pandiți sosiseră, alții mai erau aşteptați. Gora le făcu o primire călduroasă, iar ei elogiară devotamentul neclintit al lui Gora față de religia țării lor.

Încetul cu încetul, grădina se umplu de lume, şi Gora umbla de colo până colo, supraveghind totul. Dar în mijlocul agitației şi emoției, un singur gând îi revenea mereu în minte, pornind din străfundul inimii lui. Parcă un glas îi tot murmura: „Ai greşit!" În momentele acelea n-avea timp să reflecteze temeinic şi să descopere unde era greşeala. Totuşi, îi era cu neputință să potolească acest sentiment profund. În vâltoarea marilor pregătiri pentru penitență, parcă un duşman ascuns în tainițele inimii lui îl acuza strigând: „Ai făcut o greşeală!" Nu era vorba de o încălcare a legilor şi a regulilor, nu era un păcat față de Shastra[77] sau ceva făptuit împotriva ritualurilor religioase... era un păcat săvârşit față de ființa lui. De aceea, sufletul lui Gora se revolta împotriva pregătirilor pentru ceremonie.

În curând, trebuia să înceapă. Locul pentru serviciul divin fusese pregătit, un baldachin fusese înălțat, înconjurat cu un gard de bambus. Dar tocmai când Gora îşi schimba veşmintele după ce se scăldase în Gange, se observă o tulburare în rândurile mulțimii. Toți păreau neliniştiți. În cele

---

[77] Una dintre cărţile sfinte ale hinduşilor, care conţine principii religioase, juridice, medicale etc.

din urmă, Abinash veni la Gora şi-i spuse desfigurat de spaimă:

— Am primit vestea că Krishnadayal este grav bolnav. A trimis o trăsură să te ducă imediat acasă.

Gora porni în grabă, iar când Abinash voi să-l însoţească, îi spuse:

— Nu, rămâi aici şi ocupă-te de invitaţi. N-are rost să pleci şi tu!

Când intră în camera lui Krishnadayal, îl găsi întins pe pat, iar Anandamoyi îi freca uşor picioarele. Gora se uită la ei speriat, iar Krishnadayal îi făcu semn să se aşeze pe un scaun ce părea anume pregătit pentru el.

— Cum se simte? o întrebă Gora pe Anandamoyi după ce se aşează.

— Puţin mai bine, îi răspunse. Am trimis după doctorul sahib.

În odaie mai erau Sasi şi un servitor. Krishnadayal le făcu semn să iasă. Când văzu că nu mai rămăsese altcineva în odaie, se uită la Anandamoyi şi apoi, întorcându-se către Gora, îi spuse cu glas stins:

— Mi-a sosit ceasul să mor, dar înainte de a părăsi lumea asta, trebuie să-ţi spun un lucru pe care ţi l-am ascuns. Numai astfel mă pot simţi descătuşat.

Gora păli şi rămase mut şi nemişcat. Multă vreme, nici unul nu spuse o vorbă. Apoi Krishnadayal continuă:

— Pe atunci, Gora, eu n-aveam nici un respect faţă de societatea noastră... de aceea am putut săvârşi o înşelătorie atât de gravă. Iar după ce am săvârşit-o, nu mai puteam da înapoi...

Urmă iarăşi o tăcere. Gora rămăsese mut, fără a pune vreo întrebare...

— Am crezut că nu va trebui să afli niciodată, continuă Krishnadayal, şi că lucrurile îşi vor urma cursul normal. Dar acum văd că este cu neputinţă... Nu poţi lua parte nici măcar la ceremonia funerară după moartea mea...

La acest gând, Krishnadayal se crispă.

Gora, tremurând de nerăbdare să afle despre ce era vorba, se întoarse spre Anandamoyi şi o întrebă:

— Spune-mi, mamă, ce înseamnă vorbele astea? N-am dreptul să particip la ceremonia funerară?

Până în acest moment, Anandamoyi stătuse nemişcată, cu capul plecat, dar la întrebarea lui Gora ridică privirea şi, uitându-se drept în ochii lui, zise:

— Nu, copilul meu, n-ai dreptul.

— Vasăzică, nu sunt fiul lui? întrebă Gora cutremurându-se.

— Nu, răspunse Anandamoyi.

Cu violența unui vulcan în erupție, Gora rosti întrebarea următoare:

— Mamă, nici dumneata nu eşti mama mea adevărată?

Anandamoyi simți că îi este smulsă inima din piept, dar răspunse cu un glas reținut:

— Gora, copilul meu, tu eşti singurul meu fiu. N-am avut copii, dar tu eşti fiul meu mai mult decât ar fi fost un copil născut din pântecele meu.

— Atunci, de unde m-ați luat? întrebă Gora uitându-se din nou la Krishnadayal.

— Era în timpul răscoalei, începu Krishnadayal... eram la Etawa. Mama ta, de frica şipailor, s-a refugiat în casa noastră. Tatăl tău fusese ucis în timpul luptelor din ajun. Îl chema...

— Nu vreau să-i ştiu numele! răcni Gora. Nu vreau să-l ştiu!

Krishnadayal, văzând emoția lui Gora, tăcu. Apoi adăugă:

— Era irlandez. În aceeaşi noapte, după ce te-a născut, mama ta a murit. Din ziua aceea ai crescut în casa noastră.

Într-o clipă, Gora avu senzația că viața lui întreagă fusese un vis, un vis uluitor. Temelia pe care îi era clădită viața se prăbuşi, şi el nu mai era în stare să înțeleagă cine e şi pe ce

lume se află. Ceea ce credea a fi trecutul i se păru ireal, iar viitorul spre care tindea cu atâta elan, ca spre lumina soarelui însuşi, dispăruse cu totul. Se simţea ca o picătură de rouă ce trăieşte doar o clipă pe o frunză de lotus. N-avea mamă, n-avea tată, n-avea patrie, n-avea naţionalitate, n-avea strămoşi, n-avea nici măcar un Dumnezeu. Nu-i rămânea decât un singur lucru: o imensă negaţie. Pe ce se putea bizui? De ce să se apuce? De unde să-şi reînceapă viaţa? Încotro să-şi aţintească privirile? De unde să-şi adune zi de zi forţa pentru o muncă nouă? Gora rămase mut în mijlocul acestui pustiu straniu în care-şi pierduse simţul orientării – şi cei din jurul lui se uitau amuţiţi la expresia de pe faţa lui.

În acest moment, sosi medicul englez, însoţit de medicul bengalez. Englezul se uită la Gora cu acelaşi interes ca şi la pacient şi se întrebă cine putea fi acest tânăr extraordinar. Gora avea pe frunte semnul castei făcut cu mâl de Gange şi purta veşmintele de mătase pe care şi le pusese după ce se scăldase în apele Gangelui. N-avea cămaşă, iar trupul voinic i se vedea bine prin halatul subţire aruncat peste umeri.

Până acum, la vederea unui englez, Gora resimţea o antipatie instinctivă, dar, de data aceasta, urmări cu o deosebită atenţie pe medic în timp ce acesta îl examina pe bolnav. Şi în sinea lui se întreba: „Să fie oare aceasta singura fiinţă care mi-e rudă apropiată?”

După ce medicul îl examină pe pacient, puse câteva întrebări şi zise:

— Nu văd nici un simptom primejdios. Pulsul nu e îngrijorător şi nu găsesc nici o afecţiune organică. Cu îngrijirea cuvenită, cred că starea aceasta nu se va mai repeta.

După ce ieşi doctorul, Gora se ridică fără vorbă şi dădu să plece. Anandamoyi, care-l condusese pe doctor, se apropie repede de el şi, prinzându-l de mână, îi spuse:

— Gora, scumpul meu, dacă te superi pe mine, mă distrugi.

— Pentru ce m-aţi lăsat în întuneric atâta vreme? întrebă Gora. Ar fi fost mult mai bine dacă-mi spuneaţi.

— Copilul meu drag, începu Anandamoyi hotărâtă să-şi asume toată vina, am săvârşit acest păcat de frică să nu te pierd. Dacă până la urmă tot asta se va întâmpla, dacă azi mă părăseşti, nu pot condamna pe nimeni în afară de mine. Dar să ştii că asta înseamnă moartea mea! Eşti tot ce am mai scump pe lume!

— Mamă! fu singurul răspuns al lui Gora.

La auzul acestui cuvânt, toate lacrimile pe care Anandamoyi şi le reţinuse începură să se reverse.

— Trebuie să mă duc la Paresh Babu, mamă, zise Gora.

— Foarte bine, dragul meu, du-te! zise Anandamoyi şi simţi cum i se ridică o piatră de pe suflet.

Între timp, Krishnadayal se alarmă peste măsură înţelegând că moartea nu era iminentă şi că îi dezvăluise lui Gora taina. De aceea, înainte ca Gora să iasă, zise:

— Gora, n-are rost să spui cuiva ce ai aflat. Cred că, dacă eşti prudent, poţi să-ţi vezi de treburi ca şi până acum. Nimeni n-are să bănuiască nimic.

Gora ieşi fără a-i răspunde nimic; de fapt, se simţea descătuşat, nemaisimţind între el şi Krishnadayal nici o legătură.

Tocmai când Gora ieşea din casă, sosi şi Mohim. Acesta nu putea lipsi de la serviciu fără o motivare, aşa că, după ce luase toate măsurile cuvenite, trimiţând doctori pentru a-l îngriji pe Krishnadayal, se dusese la birou şi obţinuse concediu.

— Unde pleci? îl întrebă Mohim.

— Veştile sunt bune, spuse Gora. L-a văzut doctorul şi a zis că e în afara oricărui pericol.

— Slavă Domnului! exclamă Mohim. Poimâine urmează să aibă loc nunta lui Sasi. Gora, ocupă-te, te rog, puţin de pregătiri! Şi încă ceva – ai grijă să-i spui lui Binoy ca nu cumva să dea pe-aici în ziua nunţii. Abinash este un hindus cu principii rigide şi mi-a atras atenţia în mod special să nu-l poftesc la nuntă. Şi încă ceva. L-am invitat şi pe sahibul de la birou şi te rog să nu te legi de el sau să te repezi cu pumnii şi cu palmele! Să-l laşi în pace. N-ai altceva de făcut decât să dai din cap şi să zici „Bună seara, domnule”. Cărţile sfinte nu-ţi interzic acest lucru. În cazul în care crezi că e necesar, poţi cere o dezlegare specială de la panditii tăi. Trebuie să înţelegi, băiete, că ei sunt clasa dominantă şi că nu e o înjosire dacă renunţi puţin la trufia ta în faţa lor!

Fără a-i răspunde nimic lui Mohim, Gora îşi văzu de drum.

Capitolul LXXIX

Sucharita tocmai încerca să-şi ascundă lacrimile aplecându-se peste cufăr, când un servitor anunță vizita lui Gourmohan Babu. Îşi şterse în grabă ochii şi lăsă lucrul din mână, iar în clipa următoare Gora intră.

Purta şi acum pe frunte semnul făcut cu mâlul Gangelui şi era îmbrăcat cu halatul de mătase. Nu se gândise defel la înfățişarea lui, şi de aceea venise îmbrăcat cum nimeni n-ar fi îndrăznit să apară la o vizită. Sucharita îşi reaminti ținuta lui Gora când sosise prima dată în casa lor. Ştia că atunci apăruse în ținută de război şi se întreba dacă nu cumva şi de data aceasta era gata de luptă.

Cum intră, Gora îngenunche în fața lui Paresh Babu şi, plecându-şi capul până la pământ, îi şterse praful de pe picioare. Paresh Babu se dădu jenat la o parte şi, ridicându-l, exclamă:

— Vino, vino, copilul meu, şi stai jos!

— Paresh Babu, nu mai sunt încătuşat! strigă Gora.

— Despre ce cătuşe vorbeşti? întrebă Paresh Babu surprins.

— Nu sunt hindus! îi explică Gora.

— Nu eşti hindus? strigă Paresh Babu.

— Nu, nu sunt hindus, continuă Gora. Azi am aflat că sunt un copil găsit, că am fost luat în timpul răscoalei... tatăl meu a fost irlandez! Dintr-un capăt al Indiei până în celălalt, uşile tuturor templelor sunt închise în faţa mea; de azi încolo, în toată ţara nu mai am loc la nici o sărbătoare hindusă.

Paresh Babu şi Sucharita rămaseră atât de uluiţi, încât nici unul nu putu scoate o vorbă.

— Sunt liber, Paresh Babu! exclamă Gora. Nu trebuie să îmi mai fie teamă de contaminare, nu trebuie să mă mai tem că aş putea deveni un proscris... nu trebuie să cobor ochii în pământ la fiece pas pentru a-mi păstra puritatea.

Sucharita se uita la chipul aprins al lui Gora, iar el continuă:

— Paresh Babu, vreme îndelungată am încercat să realizez India... cu toată fiinţa mea... şi la fiece cotitură am întâmpinat obstacole... pe care zi şi noapte m-am luptat să le transform în obiecte ale devoţiunii mele. Dar pentru ca această devoţiune să aibă temelii trainice, am muncit ca un rob... singura mea preocupare a fost această luptă. De fiecare dată când am întrezărit India aşa cum este ea în realitate, am dat înapoi şi mi-am făurit o Indie imaginară, pe baza ideilor mele rigide şi lipsite de simţ critic. Am luptat neîncetat împotriva a tot ce mă înconjura, străduindu-mă să-mi păstrez credinţa, întreagă şi nestrămutată, în această fortăreaţă de nepătruns! Azi, într-o singură clipă, fortăreaţa plăsmuită de mine s-a năruit ca un vis şi, devenind absolut liber, m-am trezit brusc în mijlocul unui vast adevăr! Tot

ceea ce este bun sau rău în India, toate bucuriile şi necazurile ei, întreaga ei înţelepciune şi toate erorile ei au pătruns aşa cum sunt în inima mea. Acum, într-adevăr, am dreptul s-o servesc, pentru că în faţa mea se întinde un adevărat câmp de activitate... nu mă mai aflu în faţa unei plăsmuiri a imaginaţiei mele... ci în faţa luptei pentru bunăstarea celor trei sute de milioane de copii ai Indiei!

Înflăcărat de revelaţia pe care o avusese, Gora vorbea cu atâta entuziasm, încât Paresh Babu se emoţionă şi nu mai putu rămâne pe scaun. Se ridică şi îl asculta acum stând în picioare pe Gora, care urmă:

— Puteţi înţelege ceea ce încerc să tălmăcesc în cuvinte? Zi şi noapte am urmărit un lucru şi nu l-am putut realiza; azi, în sfârşit, am izbutit să devin ceea ce am dorit. Azi sunt cu adevărat un indian! În sufletul meu nu mai există opoziţie între hinduşi, musulmani şi creştini! Azi fac parte din toate castele Indiei şi pot mânca din toate bucatele ei! Să ştii că am cutreierat multe ţinuturi din Bengal şi am fost găzduit în cele mai mizerabile case ţărăneşti... să nu credeţi că am vorbit numai în faţa auditorilor de la oraşe... şi totuşi niciodată nu m-am simţit egal cu toţi, deopotrivă cu ei... tot timpul am simţit că între mine şi ei există o prăpastie nevăzută, peste care n-am putut trece niciodată cu adevărat! De aceea în sufletul meu era un gol pe care am încercat să-l înlătur pe diferite căi. Am încercat să înfrumuseţez acest gol şi l-am împodobit cu felurite artificii artistice. Pentru că iubeam India mai mult decât viaţa însăşi, nu admiteam nici cea mai măruntă critică la adresa Indiei mele. Acum s-a terminat cu toate încercările zadarnice de a născoci podoabe lipsite de sens! Paresh Babu, am în sfârşit senzaţia că încep să trăiesc!

— Când realizăm adevărul, spuse Paresh Babu, sufletul nostru îşi găseşte satisfacţia chiar şi în insuficienţele şi

imperfecțiunile sale... ba mai mult decât atâta, nici nu mai căutăm să-l învăluim în lucruri false.

— Paresh Babu, aseară m-am rugat lui Dumnezeu ca să mă ajute să încep azi o viață nouă! I-am cerut ca tot ceea ce fusese greşit şi lipsit de puritate în viața mea să fie cu desăvârşire nimicit şi să fiu un om nou! Dumnezeu mi-a ascultat ruga, dar nu aşa cum i-o făcusem eu... El m-a făcut să mă cutremur, şi într-o clipă mi-a dăruit Adevărul Lui! Nici în vis nu mi-am închipuit că El îmi va şterge pe deplin toate impuritățile. Azi am devenit atât de pur încât nu mă mai tem de contaminare nici în casa oamenilor din castele cele mai de jos. Paresh Babu, cu inima absolut liberă mă aştern acum la pământ, la picioarele Indiei mele... După atâta căutare am înțeles, în sfârşit, ce înseamnă să te lipeşti de sânul mamei!

— Gora, zise Paresh Babu, ia-ne şi pe noi cu tine... ca să dobândim dreptul de a ne adăposti la sânul mamei tale!

— Dar ştiți că azi, azi, când am devenit liber, zise Gora, primul meu gând a fost să vin la dumneavoastră? Şi ştiți pentru ce?

— Pentru ce? întrebă Paresh Babu.

— Pentru că dumneavoastră dețineți mantra acestei libertăți, îi explică Gora. De aceea nu vă găsiți locul în nici o societate. Primiți-mă ca discipol! Învățați-mă şi pe mine mantra acelei zeități care le aparține tuturor – hinduşilor, musulmanilor, creştinilor şi brahmoiştilor deopotrivă... acelei zeități al cărei templu nu are niciodată uşile închise în fața nimănui, indiferent de castă... acelei zeități care nu este numai Dumnezeul hinduşilor, ci Dumnezeul Indiei!

Chipul lui Paresh Babu se lumină de o caldă devoţiune şi, coborând privirea, rămase câteva clipe în tăcere.

Gora se întoarse către Sucharita, care şedea nemişcată pe scaun, şi-i spuse cu un zâmbet:

— Sucharita, nu mai sunt gurul tău! Îţi fac însă o rugăminte: ia-mă de mână şi du-mă la gurul tău. Vrei?

Cu aceste vorbe, îi întinse mâna dreaptă. Sucharita se ridică, îi dădu mâna, iar Gora se întoarse către Paresh Babu, şi amândoi se înclinară în faţa lui.

Epilog

Seara, când Gora se întoarse acasă, o găsi pe Anandamoyi şezând liniştită pe veranda din faţa camerei ei.

Gora se apropie, se aşeză jos şi-şi rezemă capul de picioarele ei. Anandamoyi îl ridică şi-l sărută.

— Mamă, să ştii că eşti mama mea! exclamă Gora. Mama pe care am căutat-o pretutindeni a fost tot timpul acasă, în odaia mea. Dumneata nu ai castă, nu faci deosebire între oameni şi nu urăşti pe nimeni... dumneata eşti imaginea fericirii noastre! Dumneata eşti India! După o clipă de tăcere,

Gora continuă: Mamă! Vrei s-o chemi pe Lachmiya să-mi aducă un pahar cu apă?

Atunci, cu glasul blând înecat încă în lacrimi, Anandamoyi spuse în şoaptă:

— Gora, lasă-mă să trimit după Binoy!

CUPRINS

Cronologie

Din discursul de acordare a premiului, prezentat de Harald Hjärne, preşedintele Comitetului Nobel al Academiei Suedeze, la 10 decembrie 1913

Căutarea identităţii. Patriotism şi dragoste în India capta. Prefaţă de Liviu Bordaş

Gora